

שבוע שבת חול המועד פסח

(28 March – 3 April 10)

י"ג – י"ט ניסן ה'תש"ע

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְגָךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבִהְמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמִירוּ לָכֵם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּרַתְכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אֵמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלֵי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְּפִלָּל בְּתַפִּילִּין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלָל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְתַּחֲלֵק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יֹשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַגְדֶּךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שָׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ תְּדַבְּרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קט

חברו דוד כבדחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו חרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לְמַנְצֵחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתַחוּ דִּבְרוּ אֹתִי
לְשׁוֹן שָׁקֶר: ג וּדְבָרִי שְׁנָאָה סִבְבוּנִי וַיִּלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תִפְלָה:
ה וַיִּשְׁימוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשְׁנָאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֹד עַל־יָמִינוּ:
ז בְּהִשְׁפָּטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתִפְלָתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקֻדָּתוֹ יָקָח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו
יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְגֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשֹׁאֲלוֹ יִדְרָשׁוּ מִחֲרִבּוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גִּזְעָה
לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּבְזּוּ זָרִים יִגְיעוּ: יב אֶל־יְהִי־לּוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חוּנָן לִיתוּמָיו: יג יְהִי־אַחֲרִיתוֹ
לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמֹם: יד יִזְכֹּר | עֵן אֲבָתִיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אָמַר אֶל־תִּמְחָח: טו יִהְיוּ
נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד וַיִּכְרַת מֵאֲרֶץ זָכָרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וְאֶבְיוֹן
וְנִבְאָה לִכְבֹּד לְמוֹתָת: יז וַיֹּאחֲזֵב קָלְלָה וְתִבְוָאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּה וְתִרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלְלָה
כְּמֹדוֹ וְתָבֵא כַּמִּים בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְד יַעֲטָה וְלִמְזוֹחַ תָּמִיד יַחְגֹּרֶה:
כ זֹאת | פָּעִלְתָּ שְׁטָנִי מֵאֵת יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַעַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יְהוָה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אֹתִי
לְמַעַן שִׁמְךָ בִּי־טוֹב חֶסֶדְךָ הַצִּילָנִי: כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִפִּי חָלָל בְּקִרְבִּי: כג כִּצְל־כְּנֻטוֹתָ
נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי פָּאֲרַבְה: כד בְּרַפִּי כָּשְׁלוֹ מִצּוֹם וְכִשְׁרִי כָחַשׁ מִשְׁמֵן: כה וְאֲנִי | הֵייתִי חֲרָפָה
לָהֶם יִרְאוּנִי יִנְעִוּן רֹאשָׁם: כו עֲזַרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי הוֹשִׁיעֵנִי כַחֲסִדְךָ: כז וַיִּדְעוּ כִּי־יִדְּךָ זֹאת אַתָּה
יְהוָה עֲשִׂיתָה: כח יִקְלֹל־הַפֹּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוֹ | וַיִּכְשׁוּ וַעֲבַדְךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנֵי כְלָמָה
וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשֵׁתָם: ל אֹדְהָ יְהוָה מֵאֵד בְּפִי וּבְתוֹד רַבִּים אֶהְלֹלָנוּ: לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן
לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נִפְשׁוּ:

קי

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילולתם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור חולק על אברהם כשביל שהביר את בוראו בילדותו לכך זכת לשם:

א לְדָוִד מִזְמוֹר נָאִם יְהוָה | לְאֲדֹנָי שֶׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אֵיבֹיךָ תַּדָּם לְרַגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזֹךְ יִשְׁלַח
יְהוָה מִצִּיּוֹן רֹדֶה בְּקִרְבִּי אֵיבֹיךָ: ג עַמְּךָ נִדְבַת בְּיָם חִילְךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טַל
יִלְדְּתֶךָ: ד גִּשְׁפַּע יְהוָה | וְלֹא יָנַחם אֶתֶּה־כֶּהֱן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרִתִּי מִלְּפִי־צֶדֶק: ה אֲדֹנָי עַל־יָמִינֶךָ
מִחֵץ בְּיוֹם־אָפּוֹ מְלָכִים: ו יָדִין בְּגוֹיִם מְלֹא גִּזְיוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנְחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה
עַל־פֶּן יָרִים רֹאשׁ:

מפתח כללי

א	סדר הנחת תפילין	ב
ב	מזמורי תהלים ק"ט ק"י	ג
ג	מאמר ד"ה והחרים הוי' (עם ביאור בדרך אפשר) אחרון של פסח, ה'תשי"ג	ה
ד	שיחת ליל ב' דחג הפסח, ה'תש"כ	יח
ה	לקוטי שיחות חג הפסח (בלה"ק) כרך יב	כח
ו	ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	לד
ז	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע שבת חול המועד פסח	לה
ח	אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן	מו
ט	לוח "היום יום" לשבוע שבת חול המועד פסח	מז
י	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	נ

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדויקים (קאפח):

יא	– ג' פרקים ליום לשבוע שבת חול המועד פסח	נג
יב	– פרק אחד ליום לשבוע שבת חול המועד פסח	סח
יג	– ספר המצוות לשבוע שבת חול המועד פסח	עה
יד	מסכת סוטה עם ביאורים לימי ספירת העומר מדף ב עד דף ד	פ
טו	נביאים וכתובים שמואל-א פרק ט, דברי הימים-ב פרק כח	צו
טז	מסכת סנהדרין עם ביאורים מדף מד עד דף נ	צח

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

יז	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	קכט
יח	שולחן ערוך הלכות נטילת ידים - אדמו"ר הזקן	קכט
יט	תורה אור – ד"ה ויושט המלך - אדמו"ר הזקן	קל
כ	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קלא
כא	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קלב
כב	תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"ש	קלד
כג	קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהר"ש"ב	קלד
כד	ספר המאמרים ה"ש"ת - אדמו"ר מוהרי"צ	קלה
כה	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קלו
כו	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קלז
כז	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קלט
כח	הפטרות לחג הפסח ולשבת חול המועד	קמ
כט	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע שבת חול המועד פסח ע"פ חומש "תורה תמימה"	קמג
ל	סדר מצות הדלקת נרות ליום ראשון של פסח ושבת חול המועד פסח	קנו
לא	לוח זמנים לשבוע שבת חול המועד פסח	קנח

1 מבואר בחסידות כי הסיבה לנס "קריעת ים־סוף" והליכת בני־ישראל ביבשה
2 בתוך הים בדרך למתן־תורה, לא היתה רק על מנת שבני־ישראל יוכלו לעבור
3 את הים. אלא - כלשונו של אדמו"ר האמצעי בספרו שער האמונה - "בשביל
4 תועלת וטובה גדולה לנשמות ישראל הוצרך להעבירם בים־סוף תחילה. והיינו

5 כדי שיהיה על־ידי זה הכנה
6 טובה וגדולה בנפשם האלקית
7 לקבלת התורה בהר סיני פנים
8 בפנים [=כלשון הפסוק "פנים

9 בפנים דיבר ה' עמכם"] ואם לא
10 היו עוברים בים־סוף ביבשה
11 דוקא לא היו מוכנים להיות בית
12 קיבול [=כלי; להיות מסוגלים]

13 לקבל אור התורה בקירוב גדול.
14 לנס בקיעת הים פירוש פנימי.
15 כתוב בזהר: "דכמו דאית ימא
16 לתתא אית ימא לעילא" [=כשם

17 שישנו ים למטה כך ישנו ים
18 למעלה]. כשם שהים למטה
19 מעלים ומכסה על הברואים
20 שבתוכו, כך הים למעלה

21 (=ספירת המלכות) מעלים
22 ומכסה על האור האלוקי שלא
23 יתגלה לנבראים. לפי זה, בקיעת
24 הים פירושה הסרת העלם זה

25 וגילוי האור האלוקי לנבראים.
26 ונס זה הינו הכנה לגילוי מתן
27 תורה, וכן - כמו שיבאר במאמר
28 - בתור הכנה לגילוי האור

29 האלוקי בגאולה העתידה, תהיה
30 בקיעת הנהר והים.
31 והַחֲרִים¹ הוֹי' אֶת לְשׁוֹן
32 ים מְצָרִים [=יכירת מי נהר

33 מצרים להיות בו דרך לעבור בו
34 (מצודות) והַנִּיף יָדוֹ עַל
35 הַנֶּהָר [=נהר פרת] גוֹ'
36 וְהִכְהוֹ לְשַׁבְּעָה נַחְלִים

37 גוֹ'.² הִנֵּה כְּתוּב זֶה קָאִי
38 עַל הַגָּאֻלָּה הַעֲתִידָה לְהִיטֵב בְּיָמֵינוּ עַל יְדֵי
39 מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּתַחֲלַת הָעֲנָנִים³ וְיֵצֵא חֲטָר [=שבט

בס"ד. אחרון של פסח, ה'תשי"ג

(הנחה בלתי מוגה)

וְהַחֲרִים¹ הוֹי' אֶת לְשׁוֹן ים מְצָרִים וְהַנִּיף יָדוֹ עַל הַנֶּהָר
גוֹ' וְהִכְהוֹ לְשַׁבְּעָה נַחְלִים גוֹ'.² הִנֵּה כְּתוּב

זֶה קָאִי עַל הַגָּאֻלָּה הַעֲתִידָה לְהִיטֵב בְּיָמֵינוּ עַל
יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּתַחֲלַת הָעֲנָנִים³ וְיֵצֵא
חֲטָר מִגִּזְעַ יִשְׂרָאֵל וְהוֹי' וְתוֹכֵן הָעֲנָנִים הוּא, דְּכָשֶׁם שְׁכָלְלוֹת

הַגָּאֻלָּה דְּלַעֲתִיד תְּהִיָּה כְּמוֹ הַגָּאֻלָּה דִּיצִיאַת מְצָרִים, כְּמוֹ
שְׁכָתוּב⁴ כִּימִי צֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאָנוּ נִפְלְאוֹת, כְּמוֹ
כֵּן גַּם הַפְּרָטִים שֶׁהָיוּ בִּיצִיאַת מְצָרִים יְהִיו גַּם כֵּן

בְּהַגָּאֻלָּה דְּלַעֲתִיד, וְזֶהוּ עֲנָנִים הַבְּקִיעָה דְּלַעֲתִיד שֶׁהוּא
כְּמוֹ קְרִיעַת ים סוּף בִּיצִיאַת מְצָרִים, וְכְמוֹ שְׁמִסִּים
בְּכָתוּב⁵ כְּאֲשֶׁר הִתְּהָ לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלוֹתוֹ מֵאֶרֶץ

מִצְרַיִם. וְצָרִיךְ לְהִבִּין, דְּמֵאֲחֵר שֶׁהַבְּקִיעָה שֶׁתְּהִיָּה
בְּהַגָּאֻלָּה דְּלַעֲתִיד הִיא דְּגִמַּת קְרִיעַת ים סוּף שֶׁתְּהִיָּה
בִּיצִיאַת מְצָרִים, מֵהוּ טַעַם הַשְּׁנוּיִים שֶׁבִּינֵיהֶם, הַחֵל

מִשְׁנוּי הָא', שֶׁבִּיצִיאַת מְצָרִים הִתְּהָ הַבְּקִיעָה רַק בֵּינִים,
וְלַעֲתִיד תְּהִיָּה הַבְּקִיעָה בֵּינִים (וְהַחֲרִים הוֹי' אֶת לְשׁוֹן ים
מְצָרִים) וְגַם בְּנֶהָר (וְהַנִּיף יָדוֹ עַל הַנֶּהָר). וְהִנֵּה,

בְּפִשְׁטוֹת אֲפֹשֶׁר לֹמַר הַטַּעַם, שֶׁבִּיצִיאַת מְצָרִים עָבְרוּ
רַק דֶּרֶךְ ים סוּף, וְלָכֵן הִצְרָכָה לְהִיטֵב הַבְּקִיעָה רַק בֵּינִים
סוּף, וְלַעֲתִיד שֶׁיֵּצֵאוּ מֵאֲשׁוּר וּמִמְצָרִים וּמִפְתָּרוֹס גוֹ'

וּמֵאֵי הֵימָּה⁶, יֵצְטָרְכוּ לַעֲבֹר גַּם דֶּרֶךְ הַנֶּהָר, וְלָכֵן תִּצְטָרֵךְ
לְהִיטֵב הַבְּקִיעָה בֵּינִים וּבְנֶהָר⁷. אֲמָנָם, לְבַד זֹאת שֶׁטַּעַם
זֶה אֵינוֹ בָּאוֹר עַל שְׁנוֹי הַלְשׁוֹן בְּכָתוּב וְהַחֲרִים גוֹ' וְהַנִּיף

גוֹ', שֶׁבֵּינִים נֶאֱמַר הַלְשׁוֹן וְהַחֲרִים, שֶׁיֵּשׁ בְּזֶה ב' ^א
וּבְנֶהָר⁷. אֲמָנָם, לְבַד זֹאת שֶׁטַּעַם זֶה אֵינוֹ בָּאוֹר עַל שְׁנוֹי
הַלְשׁוֹן בְּכָתוּב וְהַחֲרִים גוֹ' וְהַנִּיף גוֹ', שֶׁבֵּינִים נֶאֱמַר הַלְשׁוֹן

וְהַחֲרִים - לִיבְשׁוֹ כְּדֵי שֶׁיַּעֲבֹרוּ בּוֹ גְּלוֹת יִשְׂרָאֵל מִמְצָרִים, עַל הַנֶּהָר - נֶהָר פָּרַת לַעֲבֹר בּוֹ גְּלוֹת אֲשׁוּר".

(1) על העתק ההנחה שבספריית אגודת חסידי חב"ד - ציין כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתי"ק: "תרלא" (המשך והחרים תרלא"א - סה"מ תרלא"א ע' רנט ואילך). (2) ישע"י יא, טו. (3) שם, א. (4) מיכה ז, טו. (5) ישע"י שם, טז. (6) שם, יא. (7) ראה גם פרש"י שם, טו: והחרים - ליבשו כדי שיעברו בו גלויות ישראל ממצרים, על הנהר - נהר פרת לעבור בו גלויות אשור".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והחרים, שיש בזה ב' פרושים⁸, פרוש הא', והחרים מלשון
2 יוכש⁹, ופרוש הב', והחרים מלשון חרם¹⁰ גז' להו'י¹¹ (כמו
3 שיתבאר בהמשך המאמר), ובנהר נאמר הלשון והניף, הנה עוד
4 זאת אין לומר שזו היא סיבת הבקיעה גם בים וגם בנהר, שהרי ידוע

5 שקריעת ים סוף לא

6 היתה בשביל הצלת בני

7 ישראל מהמצרים,

8 שהרי הרבה דרכים

9 למקום - לקדוש-ברוך-הוא,

10 ויכול היה להצילם גם באופנים

11 אחרים, ובפרט על פי מה

12 שכתוב בתוספות¹²

13 שבאותו צד שירדו לים

14 באותו צד עליו, דמזה

15 מכרח שקריעת ים סוף

16 לא היתה בשביל

17 ההצלה, אלא קריעת ים

18 סוף הוא אחד מהענינים

19 הרוחניים שהצרכו

20 להיות ביציאת מצרים

21 ויבזה יוכן מה שכתוב

22 (בהגדה) אלו קרע לנו

23 את הים ולא העבירנו

24 בתוכו בחרבה [=ביבשה] כו'

25 דיינו שבפשטות אינו מוכן מדוע

26 'דיינו', והרי כל מטרת הבקיעה

27 היא על-מנת שיעברו בתוכו?

28 אלא, לפי שהענין

29 דקריעת ים סוף לא היה

30 בשביל ההצלה, אלא

31 הוא ענין רוחני שהצרכו

32 להיות ביציאת מצרים

33 וענין זה נעשה כבר בבקיעת הים,

34 גם ללא שעברו בתוכו]. ועל

35 פי זה אינו מוכן טעם

36 השנוי שביציאת מצרים

37 היתה הבקיעה רק בים,

38 ולעתיד תהיה הבקיעה

פרושים⁸, פרוש הא', והחרים מלשון יוכש⁹, ופרוש הב',
והחרים מלשון חרם¹⁰ גז' להו'י¹¹, ובנהר נאמר הלשון
והניף, הנה עוד זאת, הרי ידוע שקריעת ים סוף לא היתה
בשביל הצלת בני ישראל מהמצרים, שהרי הרבה
דרכים למקום, ובפרט על פי מה שכתוב בתוספות¹²
שבאותו צד שירדו באותו צד עליו, דמזה מכרח שקריעת
ים סוף לא היתה בשביל ההצלה, אלא קריעת ים סוף
הוא אחד מהענינים הרוחניים שהצרכו להיות ביציאת
מצרים ויבזה יוכן מה שכתוב (בהגדה) אלו קרע לנו את
הים ולא העבירנו כו' דיינו, לפי שהענין דקריעת ים סוף
לא היה בשביל ההצלה, אלא הוא ענין רוחני שהצרכו
להיות ביציאת מצרים]. ועל פי זה אינו מוכן טעם השנוי
שביציאת מצרים היתה הבקיעה רק בים, ולעתיד תהיה
הבקיעה בים ובנהר. ועוד שנוי בין הבקיעה דיציאת
מצרים להבקיעה דלעתיד, שבקריעת ים סוף נאמר¹³
הרם את מטף ונטה את ידך על הים ובקעהו, שהבקיעה
היתה (על ידי היד, אבל) גם על ידי מטה, מה שאין כן
בהבקיעה לעתיד נאמר והניף ידו על הנהר, שלא תהיה
על ידי מטה, כי אם על ידי היד בלבד¹⁴.

(ב) ולהבין זה צריך להקדים תחלה הענין דקריעת ים
סוף, הינו לשם מה הצרכו להיות קריעת ים סוף
ביציאת מצרים¹⁵. והענין בזה, דהנה יציאת מצרים
קשורה עם מתן תורה, כמו שכתוב¹⁶ בהוציאך את העם
ממצרים תעבדון את האלקים על הנהר הזה, וקריעת ים
סוף לא היה בשביל הענין דיציאת מצרים עצמו (שהרי
קריעת ים סוף היה אחרי יציאת מצרים), אלא בשביל
הענין דמתן תורה¹⁷. ולכן, כדי להבין הענין דקריעת ים
סוף שהיה בשביל מתן תורה, יש להקדים תחלה הבנת
הענין דמתן תורה.

39 בים ובנהר? ועוד שנוי בין הבקיעה דיציאת מצרים
40 להבקיעה דלעתיד, שבקריעת ים סוף נאמר למשה רבנו¹³ הרם
41 את מטף ונטה את ידך על הים ובקעהו, שהבקיעה היתה
42 (על ידי היד, אבל) גם על ידי מטה, מה שאין כן בהבקיעה
43 לעתיד נאמר והניף ידו
44 על הנהר, שלא תהיה על
45 ידי מטה, כי אם על ידי
46 היד בלבד¹⁴? בסעיף הבא
47 יקדים לבאר החידוש שנעשה
48 במתן-תורה (שקריעת ים-סוף
49 היה הכנה אליו), שמאותו זמן
50 נעשה חיבור בין הגשמיים
51 לרוחניים, עד שכאשר יהודי
52 מקיים מצוות ממשך קדושה
53 בעולם הגשמי.

(ב) ולהבין זה צריך
להקדים תחלה הענין
דקריעת ים סוף, הינו
לשם מה הצרכו להיות
קריעת ים סוף ביציאת
מצרים¹⁵. והענין בזה,
דהנה יציאת מצרים
קשורה עם מתן תורה,
כמו שכתוב¹⁶ בהוציאך
את העם ממצרים
תעבדון את האלקים על
הנהר הזה, וקריעת ים
סוף לא היה בשביל
הענין דיציאת מצרים
עצמו (שהרי קריעת ים
סוף היה אחרי יציאת
מצרים), אלא בשביל
הענין דמתן תורה¹⁷.
ולכן, כדי להבין הענין
דקריעת ים סוף שהיה
בשביל מתן תורה, יש
להקדים תחלה הבנת
הענין דמתן תורה.

(8) אוה"ת נ"ך עה"פ (ח"א ע' קצא). המשך והחרים ע' א (סה"מ תרל"א ע' רנט). (9) תרגום יונתן ופרש"י עה"פ. וראה גם לקו"ת צו יח, ב. (10) בחקתי כז, כח. (11) מכלול ערך חרם. הובא באוה"ת והמשך הנ"ל שם. (12) ערכין טו, א. וראה תו"א בשלח סב, ב. סה"מ תרל"ה ח"א ע' רנו. ד"ה והניף תרח"ץ (סה"מ תרח"ץ ע' קצט). ועוד. (13) בשלח יד, כו. (14) ראה המשך והחרים הנ"ל ע' כה (סה"מ תרל"א ע' רפז ואילך). (15) ראה שער האמונה לאדמו"ר האמצעי פנ"ב (פג, ב ואילך). המשך הנ"ל ס"ע א ואילך. (16) שמות ג, יב. (17) ראה לקו"ת צו יז, א. שער האמונה שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְהֵעֲנִין בְּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁהִתְחַדְּשׁוּת (דְּעַר אוֹיְפְטוּ) דְּמַתֵּן
2 תּוֹרָה הוּא שְׁנַעֲשֶׂה הִתְחַבְּרוּת דְּגִשְׁמִיּוּת וְחוּמְרִיּוּת עִם
3 רוּחָנִיּוּת, שְׁהָרִי קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה לֹא הָיָה קִשּׁוּר וְחִבּוּר
4 דְּרוּחָנִיּוּת עִם גִּשְׁמִיּוּת, כְּדֹאִיתָא [=כְּמוּבָא] בְּמִדְרָשׁ¹⁸ הַמְּבֹאֵר אֵת

5 הַשִּׁנּוּי שֶׁנַּעֲשֶׂה בַּעֲלָם עַל-יְדֵי
6 מִתֵּן-תּוֹרָה עַל פִּי מֹשֶׁה לְמִלָּךְ
7 שְׁגֹזֵר וְאָמַר בְּנֵי רוּמִי לֹא
8 יֵרְדוּ לְסוּרְיָא וּבְנֵי סוּרְיָא
9 לֹא יַעֲלוּ לְרוּמִי כִּף
10 כְּשִׁבְרָא הַקָּבִ"ה אֵת
11 הָעוֹלָם גִּזֵּר וְאָמַר הַשְּׁמַיִם
12 שְׁמַיִם לְהוֹי' וְהָאֶרֶץ נִתֵּן
13 לְבְנֵי אָדָם¹⁹ - הַקְדוּשָׁה
14 תִּישָׂאֵר לְמַעְלָה. וְלֹכֵן - לִפְנֵי מַתֵּן
15 תּוֹרָה לֹא הִיָּתָה הַמִּשְׁכָּת אֱלֻקוֹת
16 בַּעֲלָם, כְּשִׁבְקֵשׁ לִתֵּן
17 הַתּוֹרָה בְּטַל גִּזְרָה
18 רִאשׁוֹנָה וְאָמַר הַתְּחִלּוֹת
19 יַעֲלוּ לְעֵלְיוֹנִים
20 וְהַעֲלִינִים יֵרְדוּ
21 לְתַתְּחִינִים, וְאֵינִי
22 הַמִּתְחִיל, שְׁנֶאֱמַר²⁰ קוֹדֵם
23 וַיֵּרֶד הַיְוֵי' עַל הַר סִינַי,
24 וְאַחֲרֵיכֵן כְּתִיב²¹ וְאֵל
25 מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֵל ה'.
26 וְאַף שֶׁגַּם קוֹדֵם מִתֵּן
27 תּוֹרָה, הֵינּוּ בְּתַחֲלַת
28 הַבְּרִיאָה, הִיָּתָה
29 הַהִתְקַשְּׁרוּת דְּרוּחָנִיּוּת עִם
30 גִּשְׁמִיּוּת, כְּמִדְרָשׁ בִּפְרָט
31 בְּהָאֲדָם (שֶׁהוּא עוֹלָם
32 קָטָן²²) בְּהִתְקַשְּׁרוּת
33 הַנֶּשֶׁמָה בְּגוֹף בִּכְחַ
34 הַמִּפְלִיא לַעֲשׂוֹת²³ -
35 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִפְּלִיא לַעֲשׂוֹת
36 "בְּמָה שְׁשׁוּמֵר רוּחַ הָאֲדָם בִּקְרִיב
37 וְקוֹשֵׁר דְּבִר רוּחָנִי בְּדִבְר גִּשְׁמִי"
38 (רמ"א, אורח חיים סימן ו'),
39 מִכָּל מְקוֹם, קוֹדֵם מִתֵּן

וְהֵעֲנִין בְּזֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁהִתְחַדְּשׁוּת (דְּעַר אוֹיְפְטוּ)
דְּמַתֵּן תּוֹרָה הוּא שְׁנַעֲשֶׂה הִתְחַבְּרוּת דְּגִשְׁמִיּוּת
וְחוּמְרִיּוּת עִם רוּחָנִיּוּת, שְׁהָרִי קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה לֹא הָיָה
קִשּׁוּר וְחִבּוּר דְּרוּחָנִיּוּת עִם גִּשְׁמִיּוּת, כְּדֹאִיתָא בְּמִדְרָשׁ¹⁸
מֹשֶׁה לְמִלָּךְ שְׁגֹזֵר וְאָמַר בְּנֵי רוּמִי לֹא יֵרְדוּ לְסוּרְיָא וּבְנֵי
סוּרְיָא לֹא יַעֲלוּ לְרוּמִי כִּף כְּשִׁבְרָא הַקָּבִ"ה אֵת הָעוֹלָם
גִּזֵּר וְאָמַר הַשְּׁמַיִם שְׁמַיִם לְהוֹי' וְהָאֶרֶץ נִתֵּן לְבְנֵי אָדָם¹⁹,
כְּשִׁבְקֵשׁ לִתֵּן הַתּוֹרָה בְּטַל גִּזְרָה רִאשׁוֹנָה וְאָמַר
הַתְּחִלּוֹת יַעֲלוּ לְעֵלְיוֹנִים וְהַעֲלִינִים יֵרְדוּ לְתַתְּחִינִים,
וְאֵינִי הַמִּתְחִיל, שְׁנֶאֱמַר²⁰ וַיֵּרֶד הַיְוֵי' עַל הַר סִינַי, וְכַתִּיב²¹
וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֵל ה'. וְאַף שֶׁגַּם קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה,
הֵינּוּ בְּתַחֲלַת הַבְּרִיאָה, הִיָּתָה הַהִתְקַשְּׁרוּת דְּרוּחָנִיּוּת עִם
גִּשְׁמִיּוּת, כְּמִדְרָשׁ בִּפְרָט בְּהָאֲדָם (שֶׁהוּא עוֹלָם קָטָן²²)
בְּהִתְקַשְּׁרוּת הַנֶּשֶׁמָה בְּגוֹף בִּכְחַ הַמִּפְלִיא לַעֲשׂוֹת²³, מִכָּל
מְקוֹם, קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה, גַּם כְּאִשְׁר הַרוּחָנִי הָיָה בְּהַגְשְׁמִי
וּפְעַל בּוֹ, לֹא הִיָּתָה הַפְּעוּלָה בְּגוֹף הַגְשְׁמִי, הֵינּוּ
שֶׁהַגְשְׁמִי נִשְׁאָר בְּגִשְׁמִיּוּתוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה קוֹדֵם, וּבְמַתֵּן
תּוֹרָה נִתְחַדְּשׁ שְׁפַעֲלַת הַרוּחָנִי בְּהַגְשְׁמִי הִיא בְּהַגְשְׁמִי
עֲצָמוֹ. וְזֶהוּ שְׁאָמְרוּ חַז"ל²⁴ כָּל הַמִּצְוֹת שְׁעָשׂוֹ לְפָנֶיךָ
הָאֱבֹת רִיחֹת הֵיוּ אֲבָל אֲנִי שְׁמֵן תּוֹרַת שְׁמִי, וְהֵינִי,
דְּמַעֲשֶׂה הָאֲבֹת לֹא הָיָה בְּגוֹף הַגְשְׁמִי, וּכְמוֹ רִיחַ שְׁנִיגְשׁ
רַק בְּשַׁעֲת מַעֲשֶׂה, אֲבָל אַחֵר כִּף כְּאִשְׁר לֹקָחִים אֵת
הַדָּבָר לֹא נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ מְאוּמָה, וְהוּא לְפִי שֶׁגַּם בְּשַׁעֲת
מַעֲשֶׂה הָיָה רַק רִיחַ בְּלִבְד, שְׁאֵינִי מְצִיאֹת דְּבִר מִמֶּשִׁי,
אֲבָל אֲנִי, לְאַחֵר מִתֵּן תּוֹרָה, שְׁמֵן תּוֹרַת שְׁמִי, הֵינּוּ
שֶׁהַפְּעוּלָה הִיא בְּגוֹף הַגְשְׁמִי, דְּמַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת לְאַחֵר
מִתֵּן תּוֹרָה פּוֹעֵל בְּרוּר זְכוּךְ וּקְדֻשָּׁה בְּגוֹף הַדְּבָרִים
הַגְשְׁמִיִּים שְׂבָהֵם נַעֲשִׂית הַמִּצְוָה, וְלֹכֵן נִשְׁאָר עֲנִין זֶה גַּם
אַחֵר כִּף, שְׁזֶהוּ דִּין עַל פִּי נִגְלָה שְׂבָמַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת נִשְׁאָר
קְדֻשָּׁה בְּהַדָּבָר גַּם אַחֵר מַעֲשֶׂה הַמִּצְוָה²⁵. וְכָל זֶה הוּא

40 תּוֹרָה, גַּם כְּאִשְׁר הַרוּחָנִי הָיָה בְּהַגְשְׁמִי וּפְעַל בּוֹ, לֹא הִיָּתָה
41 הַפְּעוּלָה בְּגוֹף הַגְשְׁמִי וְלֹא נַפְעַל שִׁנּוּי בְּגִשְׁמִי, הֵינּוּ שֶׁהַגְשְׁמִי
42 נִשְׁאָר בְּגִשְׁמִיּוּתוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה קוֹדֵם, וּבְמַתֵּן תּוֹרָה נִתְחַדְּשׁ
43 שְׁפַעֲלַת הַרוּחָנִי בְּהַגְשְׁמִי הִיא בְּהַגְשְׁמִי עֲצָמוֹ. וְזֶהוּ שְׁאָמְרוּ
44 חַז"ל²⁴ כָּל הַמִּצְוֹת
45 שְׁעָשׂוֹ לְפָנֶיךָ הָאֲבֹת
46 רִיחֹת הֵיוּ אֲבָל אֲנִי שְׁמֵן
47 תּוֹרַת שְׁמִי [=כְּאֲדָם שְׁמִיךְ]
48 שְׁמֵן מְכִילִי לְכָל חֲבִירוֹן,
49 וְהֵינִי, דְּמַעֲשֶׂה הָאֲבֹת
50 לֹא הָיָה בְּגוֹף הַגְשְׁמִי,
51 וּכְמוֹ רִיחַ שְׁנִיגְשׁ רַק
52 בְּשַׁעֲת מַעֲשֶׂה, אֲבָל אַחֵר
53 כִּף כְּאִשְׁר לֹקָחִים אֵת
54 הַדָּבָר לֹא נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ
55 מְאוּמָה, וְהוּא לְפִי שֶׁגַּם
56 בְּשַׁעֲת מַעֲשֶׂה הָיָה רַק
57 רִיחַ בְּלִבְד, שְׁאֵינִי
58 מְצִיאֹת דְּבִר מִמֶּשִׁי, אֲבָל
59 אֲנִי, לְאַחֵר מִתֵּן תּוֹרָה,
60 שְׁמֵן תּוֹרַת שְׁמִי שֶׁהִשְׁמֵן
61 עֲצָמוֹ עוֹבֵר מְכִילִי לְכָל, הֵינּוּ
62 שֶׁהַפְּעוּלָה הִיא בְּגוֹף
63 הַגְשְׁמִי, דְּמַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת
64 לְאַחֵר מִתֵּן תּוֹרָה פּוֹעֵל
65 בְּרוּר זְכוּךְ וּקְדֻשָּׁה בְּגוֹף
66 הַדְּבָרִים הַגְשְׁמִיִּים שְׂבָהֵם
67 נַעֲשִׂית הַמִּצְוָה, וְלֹכֵן
68 נִשְׁאָר עֲנִין זֶה גַּם אַחֵר
69 כִּף, שְׁזֶהוּ - פְּעוּלָה זֹאת
70 בְּגִשְׁמִי, מְבֹאֵרֵת לֹא רַק
71 בְּפִנְיּוּת בְּתוֹרָה, אֲלֵא זֶה גַּם
72 דִּין עַל פִּי נִגְלָה שְׂבָמַעֲשֶׂה
73 שְׂבָמַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת נִשְׁאָר
74 קְדֻשָּׁה בְּהַדָּבָר גַּם אַחֵר
75 מַעֲשֶׂה הַמִּצְוָה²⁵ שֶׁהַפֶּחַץ
76 הַגְשְׁמִי נִשְׁתַּנָּה לְהִיָּת חֶפֶץ קְדוֹשׁ
77 (כְּתַפְּלִין וּמוֹזוּחַ וְכו') וְצִדִּיק
78 לְנַהֲנֵה בּוֹ בְּהִירוּת מִיּוֹתֵד. וְכָל

(18) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. (19) תהלים קטו, טז. (20) יתרו יט, כ. (21) משפטים כד, א. (22) תנחומא פקודי ג. תקו"ז
תס"ט (ק, ב. קא, א). וראה אדר"נ ספלא"א. (23) ראה רמ"א או"ח סוס"ו. (24) שהש"ר פ"א, ג (א). וראה סה"מ תרס"ב ע' רסה ואילך.
תרע"ח ע' קסד ואילך. (25) ראה מגילה כו, ב. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 זה הוא לאחר מתן תורה דוקא, שהרוחני נשאר בהגשמי
2 גם אחר מעשה המצוה, ומכל שכן [=ודאי] בעת מעשה
3 המצוה, מה שאין כן בהמצות שעשו לפניך האבות, אף
4 שהיו אותם הענינים שנתנו אחר כך במתן תורה, מכל
5 מקום, ריחות היו, שאחר

6 עשית המצוה לא נשאר
7 שום דבר, וגם בעת
8 עשית המצוה לא היתה
9 הפעלה בגוף הדבר
10 הגשמי. לסיכום, מתן תורה
11 פעל שינוי בעולם, שקדושה
12 תוכל להקלט ולשנות את
13 הגשמיות. להלן יבאר פעולת
14 מתן-תורה בעולמות הרוחניים -
15 גילוי אור האצילות בעולמות
16 בריאה-יצירה-עשיה.

17 ופנימיות הדברים בזה,
18 דקודם מתן תורה היו
19 עולם האצילות ועולמות
20 בריאה יצירה עשיה ב'
21 דברים נבדלים, והינו
22 שעולמות בריאה יצירה
23 עשיה היו כפיכול כמו
24 דבר נפרד, להיות אשר
25 בבריאה יצירה עשיה אין
26 זה באופן דאיהו
27 וחייהו וגרמוהי חד
28 [=הוא - הקדוש-ברוך-הוא -
29 והספירות שבאצילות הם דבר
30 אחד], ועוד זאת שאפלו
31 עולם הבריאה הוא
32 התחלה למציאות של רע
33 (על עולם הבריאה נאמר: "רובו
34 טוב", אך קיים בו מיעוט רע),
35 מה שאין כן באצילות
36 נאמר²⁸ לא יגורף רע
37 [=לא ידור עמן רע], ולכן
38 קודם מתן-תורה לא היתה
39 אפשר להיות חבור
40 אצילות ובריאה יצירה
41 עשיה. וההתחדשות
42 דמתן תורה הוא שיהיה

לאחר מתן תורה דוקא, שהרוחני נשאר בהגשמי גם
אחר מעשה המצוה, ומכל שכן בעת מעשה המצוה,
מה שאין כן בהמצות שעשו לפניך האבות, אף שהיו
אותם הענינים שנתנו אחר כך במתן תורה, מכל מקום,
ריחות היו, שאחר עשית המצוה לא נשאר שום דבר,
וגם בעת עשית המצוה לא היתה הפעלה בגוף הדבר
הגשמי.

ופנימיות הדברים בזה, דקודם מתן תורה היו אצילות
ובריאה יצירה עשיה ב' דברים נבדלים,
והינו שעולמות בריאה יצירה עשיה היו כפיכול כמו
דבר נפרד, להיות אשר בבריאה יצירה עשיה אין זה
באופן דאיהו²⁶ וחייהו וגרמוהי חד²⁷, ועוד זאת שאפלו
עולם הבריאה הוא התחלה למציאות של רע, מה שאין
כן באצילות נאמר²⁸ לא יגורף רע, ולכן לא היה אפשר
להיות חבור אצילות ובריאה יצירה עשיה.
וההתחדשות דמתן תורה הוא שיהיה חבור אצילות
ובריאה יצירה עשיה, והינו, דעם היות שגם לאחר מתן
תורה נשארים עולמות בריאה יצירה עשיה כמו שהם,
שאפלו עולם הבריאה הוא התחלה למציאות הרע, מכל
מקום, ההתחדשות דמתן תורה היא אשר לאט לאט
ימשך אצילות בבריאה יצירה עשיה ובריאה יצירה
עשיה יתעלה באצילות, עד שעולמות בריאה יצירה
עשיה ישתוו להיות כמו עולם האצילות.

ג) והנה כדי לפעול ההתחדשות דחבור אצילות
ובריאה יצירה עשיה במתן תורה, הצריך להיות גם
קודם מתן תורה חבור דאצילות ובריאה יצירה עשיה
לפי שעה. ובהקדים דתורה היא מלשון הוראה²⁹, הינו
שהתורה היא הוראה בחיים משעה שנולד עד ביאת
המשיח, והסדר בהוראה הוא שבתחלה נעשה הדבר
לפי שעה, ואחר כך נעשה בתמידות, וכמו בחנוך דקטן
כו', וכמו כן גם בחנפת המזבח, שהקריבו קרבנות
המזבח הקריבו קרבנות

43 חבור אצילות ובריאה יצירה עשיה, והינו, דעם היות שגם
44 לאחר מתן תורה נשארים עולמות בריאה יצירה עשיה כמו
45 שהם, שאפלו עולם הבריאה הוא התחלה למציאות הרע,
46 מכל מקום, ההתחדשות דמתן תורה היא אשר לאט לאט
47 ימשך אצילות בבריאה יצירה עשיה ובריאה יצירה
48 עשיה יתעלה באצילות, עד שעולמות בריאה יצירה עשיה
49 ישתוו להיות כמו עולם האצילות. לסיכום: החידוש
50 של מתן-תורה מתבטא בכך שגם
51 הנבראים שבעולמות התחתונים
52 יוכלו להכיר באמיתת מציאות
53 האלוהית ולהרגיש ביטול
54 לאלקות כבעולם האצילות.
55 בסעיף הבא יתבאר מדוע קריעת
56 ים סוף הוא הכנה לחידוש של
57 מתן-תורה.

ג) והנה כדי לפעול
ההתחדשות דחבור
אצילות ובריאה יצירה
עשיה במתן תורה, הצריך
להיות גם קודם מתן
תורה חבור דאצילות
ובריאה יצירה עשיה לפי
שעה [=לזמן מה].
ובהקדים דתורה היא
מלשון הוראה²⁹, הינו
שהתורה היא הוראה
בחיים משעה שנולד
עד ביאת המשיח - סיום
העבודה כולה, והסדר
בהוראה הוא שבתחלה
נעשה הדבר לפי שעה,
ואחר כך נעשה
בתמידות, וכמו בחנוך
דקטן כו', וכמו כן גם
בחנפת המזבח, שכאשר
התחילו להקריב קרבנות על
המזבח הקריבו קרבנות

(26) תקו"ז בהקדמה (ג, ב). (27) ראה תו"א וירא יג, ג. ובכ"מ. (28) תהלים ה, ה. לקו"ת במדבר ג, סע"ג ואילך. (29) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ס' השרשים להרד"ק ערך ירה. וראה זח"ג נג, ב.

ביאור בדרך אפשר

1 מִיָּחֲדִים שֶׁלֹּא הָיוּ אַחֵר כֶּף, הֵינּוּ, שֶׁהָיוּ גִלּוּיִם וְאוֹרוֹת נֶעְלִים
 2 לְפִי שְׁעָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה יוּכַל לִהְיוֹת אַחֵר כֶּף הַקֶּרֶבֶת
 3 הַקֶּרֶבֶנוֹת (בְּשָׂמִיִּים) תְּמִידִין כִּסְדָּרִין³⁰. וְכִמּוֹ כֵּן בְּנוֹגַע לְמַתָּן
 4 תּוֹרָה שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ חֲבוּר אֲצִילוֹת וּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, שְׁקוּדָם
 5 מִתֵּן תּוֹרָה הַצֶּרֶף לִהְיוֹת
 6 עֲנִין זֶה לְפִי שְׁעָה. וְזֶהוּ 1
 7 עֲנִין קָרִיעַת יָם סוּף, 2
 8 שֶׁהוּא עֲנִין חֲבוּר אֲצִילוֹת 3
 9 וּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה לְפִי 4
 10 שְׁעָה, כִּהְכָנָה לְחֲבוּר 5
 11 אֲצִילוֹת וּבְרִיאָה יְצִירָה 6
 12 עֲשִׂיָּה שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתָּן 7
 13 תּוֹרָה.
 14 וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה יָם 8
 15 סוּף בְּרוּחָנוֹת הוּא בְּחִינַת 9
 16 מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת, שֶׁהוּא 10
 17 סוּף כָּל דְּרָגִין דְּאֲצִילוֹת 11
 18 [=סוף כל הדרגות שבאצילות], 12
 19 וְהַפֶּסֶק בֵּין אֲצִילוֹת 13
 20 וּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה שֶׁלֹּא 14
 21 יֵאִיר אֲצֵלֶם הָאוּר שְׂבָאֲצִילוֹת 15
 22 הוּא בְּבִחִינַת מַלְכוּת 16
 23 דְּאֲצִילוֹת, שֶׁשֶּׁם נֶפֶסֶק 17
 24 עוֹלָם הָאֲצִילוֹת 18
 25 וּמִתְחִילִים עוֹלָמוֹת 19
 26 בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, 20
 27 וְלִכֵּן נִקְרָאת בְּחִינַת 21
 28 הַמַּלְכוּת יָם ש"כ כל הנחלים 22
 29 הַחוּלָּכִים אֶל הַיָּם (קַהֲלָת) כֵּן 23
 30 סְפִירַת הַמַּלְכוּת כּוֹנֶסֶת בְּחוּכָה כֹּל 24
 31 אוֹרוֹת שְׂבָאֲצִילוֹת, וּמִכְסֵּה עֲלֵיהֶם 25
 32 לְבַל יִתְגַּלוּ לְמִטָּה. וְכֵן נִקְרָאת 26
 33 הַמַּלְכוּת אֶרֶץ שֶׁהִיא מְקוֹר 27
 34 הָעוֹלָמוֹת שֶׁלְּמִטָּה³¹. מִכָּאן, 28
 35 שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְרָאת "יָם" עַל שֶׁם 29
 36 שֶׁשֶּׁם נֶפֶסֶק עוֹלָם הָאֲצִילוֹת, 30
 37 וְנִקְרָאת "אֶרֶץ" עַל שֶׁשֶּׁם 31
 38 מִתְחִילִים עוֹלָמוֹת ב"ע. וּבִיאוּר 32
 39 שְׁנֵי עֲנִינִים אֵלּוּ בְּסִפְרִית 33
 40 הַמַּלְכוּת יִתְבָּרַר בְּהִקְדָּם בִּיאוּר תְּכוּנַת ה'מַלְכוּת' כִּפִּי שֶׁהִיא בְּאֵדָם, וְהֵנָּה,
 41 מַלְכוּת הִיא דְּבוּר³² כִּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּפֶּתַח אֵלֵיהֶו "מַלְכוּת - פֶּה", וְעֲנִין
 42 הַדְּבוּר הוּא גִלּוּי לְזִלְתּוֹ, דְּכֹאֲשֶׁר הָאָדָם רוֹצֵה לְגַלּוֹת לְזִלְתּוֹ

ביאור בדרך אפשר

43 הַשֶּׁכֶל וְהַהֲרָגָשׁ שֶׁלּוֹ, הֵינּוּ בְּחִינַת מוֹחִין וּמַדּוֹת, אֲזִי הַמוֹחִין
 44 וּמַדּוֹת מִתְלַבְּשִׁים בְּאוֹתִיוֹת הַדְּבוּר - שְׁעִינוֹ שֶׁל 'דְּבוּר' ('מַלְכוּת')
 45 הוּא גִלּוּי הָאָדָם לְזִלְתּוֹ. אֲמָנָם, כָּלִלוֹת הַגִּלּוּי לְזִלְתּוֹ, הֵינּוּ מָה
 46 שֶׁהִזְלַת מִקְבֵּל, הוּא חֲצוֹנוּת בְּלָבָד, כִּיּוֹן שְׂאוֹתִיוֹת הַדְּבוּר מַעֲלִימִים
 47 עַל הַפְּנִימוֹת וְזֶהוּ שְׂאֻמְרוֹ
 48 חו"ל³³ עַד אֲרַבְעִין שָׁנִין
 49 לֹא קָאִים אִינֵשׁ אֲדַעְתָּא
 50 דְּרַבִּיָּה [=עַד אַרְבַּעַם שָׁנָה לֹא
 51 עוֹמֵד אֵדָם עַל דַּעַת רַבּוֹן] -
 52 לְמִרוֹת שְׁתַּפֵּס וְהַשִּׁיג דְּבָרֵי רַבּוֹ
 53 בְּמִשָּׁךְ כָּל הַשָּׁנִים, אִינוֹ עוֹמֵד עַל
 54 סוּף דַּעַת וְתִבְנוּתוֹ עַד אַרְבַּעַם
 55 שָׁנָה. כִּיּוֹן שֶׁמָּה שֶׁקִּיבֵּל עַד עֵתָּה,
 56 הִיָּה רַק שְׁכָלוֹ שֶׁל הָרַב כִּפִּי
 57 שֶׁמִּתְעַלֵּם בְּאוֹתִיוֹת הַדְּבוּר,
 58 הֵינּוּ, דְּעַם הָיוֹת [=לְמִרוֹת]
 59 שֶׁהָרַב מַצִּדּוֹ רוֹצֵה לְגַלּוֹת
 60 לוֹ, וְלִכֵּן מַסְדֵּר אֶת הָעֲנִין
 61 שְׁכָלֵי בְּאוֹתִיוֹת הַדְּבוּר
 62 שְׁמִכִּילִים כָּל מָה שְׂרוּצָה
 63 לְגַלּוֹת לוֹ, וְכֵן הַתְּלָמִיד
 64 מַצִּדּוֹ הוּא בְּתִנּוּעָה שֶׁל
 65 בְּטוּל אֶל הָרַב, שֶׁשׁוּמַע
 66 אֶת דְּבָרֵי הָרַב כִּמוֹ
 67 שֶׁתְּלָמִיד צָרִיף לְשִׁמוּעַ,
 68 שֶׁתְּלָמִיד הַשּׁוּמַע דְּבָרֵי רַבּוֹ צָרִיף
 69 לְשִׁבְתָּ לְפָנָיו בְּאִימָה בְּאוּפִין
 70 שֶׁשְׁפָתוֹתָיו נוֹטְפוֹת מוֹר
 71 [=מְרִירוֹת מִחֲמַת אִימָה]³⁴ וְעַל
 72 יְדֵי זֶה מִבֵּין הַתְּלָמִיד כְּרֹאוּי,
 73 מִכָּל מְקוֹם, מָה שֶׁמִּקְבֵּל
 74 הוּא רַק חֲצוֹנוּת בְּלָבָד,
 75 שֶׁצָּרִיף לִהְיוֹת מִשָּׁךְ זְמַן
 76 עַד דְּקָאִים אֲדַעְתָּא
 77 דְּרַבִּיָּה, וְעַד הַזְּמַן הַהוּא
 78 לֹא קָאִים אֶלָּא עַל
 79 הַחֲצוֹנוּת בְּלָבָד. וְתִכּוּנוֹת
 80 אֵלּוּ שְׁבִי'דְּבוּר': א. כּוֹנֵס בְּחוּכָה
 81 הַשְּׁפַעַת הַשֶּׁכֶל וְהַמַּדּוֹת וּמַעֲלִים
 82 עֲלֵיהֶם ב. מַעֲבִירִים לְזוּלָתָהּ, הֵן מִשָּׁל לְמַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת: וְכֵן הוּא גַם
 83 בְּבִחִינַת מַלְכוּת דְּאֲצִילוֹת, דְּמַלְכוּת לִית לָהּ מִגְרָמָה כְּלוּם
 84 [=אֵין לָהּ מַעֲצָמָה כְּלוּם. כֹּל חִיּוֹתָהּ מִקְבֵּלָתָהּ מִהַסְפִּירוֹת שְׁמַעֲלִיהָ], וְנִקְרָאת

(30) ראה לקו"ת נשא כט, א"ב. (31) ראה סה"מ תרל"ה שם ע' רנט. תרח"ץ שם ע' רא. (32) בהבא לקמן - ראה שער האמונה פנ"ג (פד, ב). (33) ראה ע"ז ה, ב. (34) שש"ש ה, יג. וראה שבת ל, ב. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל עַל שֵׁם שְׁכֻנָּתָהּ וְאוֹסֶפֶת כָּל הַגְּלוּיִם בְּתוֹכָהּ,
2 וּמִמֶּנָּה נִמְשָׁךְ לְעוֹלָמוֹת שְׁלֵמָה לְבָרְיָאָה יִצְרָה עֲשִׂיָּה, אֲמָנָם,
3 מִה שְׁנִמְשָׁךְ בְּבָרְיָאָה יִצְרָה עֲשִׂיָּה הוּא רַק חֲצוֹנִיּוֹת בְּלָבָד,
4 דָּאף שְׁבָה־עֲלֵם יֵשׁ (בָּה) כָּל הַפְּנִימִיּוֹת, מִכָּל מְקוֹם, מִה שְׁבָא

5 בְּגִלּוּי מַאֲצִילוֹת בְּבָרְיָאָה

6 יִצְרָה עֲשִׂיָּה הוּא רַק
7 הַחֲצוֹנִיּוֹת בְּלָבָד, וְאֵלּוּ
8 הַפְּנִימִיּוֹת נִשְׁאָרָת
9 בְּהַעֲלָם. מִתְבָּאָר מִכְּלָזָה
10 ש' מַלְכוּת דְּאִצִּילוֹת (י'ם) כְּנֶסֶת
11 בְּתוֹכָהּ כָּל הַגְּלוּיִים שְׁלֵמָה
12 וּמַעֲלִימָה עֲלֵיהֶם שְׁלֵמָה יִתְגַּל
13 לְעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים אֵלּא בְּאוֹפֶן
14 מִצְמָצֵם וּכְמוֹ כֵּן הוּא מַצִּיד
15 מִדַּת הַמַּלְכוּת שְׁבָעוֹלָם
16 הַבְּרִיָּאָה וּמִדַּת הַמַּלְכוּת שְׁבָכָל
17 עוֹלָם שְׁכוֹלָם נִקְרָא גַם בְּשֵׁם י'ם
18 כו'. וְכִיּוֹן שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים
19 דְּמִתֵּן תּוֹרָה הוּא שְׁיָהִיָּה
20 בְּבָרְיָאָה יִצְרָה עֲשִׂיָּה גַם
21 הַפְּנִימִיּוֹת דְּאִצִּילוֹת –
22 "עֲלִיּוֹנִים יִרְדּוּ לַתַּחְתּוֹנִים",
23 כְּהִכְנָה לַזֶּה הִנֵּה קוֹדֵם מִתֵּן
24 תּוֹרָה הַצָּרָה לַהֲיוֹת
25 קָרִיעַת יָם סוּף, שֶׁהוּא
26 עֲנִיָּן הַחֲבֹר בְּאִצִּילוֹת
27 וּבְרִיָּאָה יִצְרָה עֲשִׂיָּה, כִּי
28 קָרִיעַת הַיָּם, הִינוּ קָרִיעַת
29 הַהַעֲלָם, שֶׁעַל יְדֵי זֶה
30 נַעֲשֶׂה הַחֲבֹר דְּאִצִּילוֹת
31 וּבְרִיָּאָה יִצְרָה עֲשִׂיָּה.
32 לַהֲלֵךְ יוֹסִיף - כְּמֵאמַר הַמוֹסֵגֶר -
33 כִּי שְׁתֵּי עֲנִיּוֹנִים נִאֲמָרוּ בְּנוֹגַע
34 לַחֲבִירוֹ הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים עִם
35 הַתַּחְתּוֹנִים בַּעַת קָרִיעַת יָם-סוּף,
36 הָאוֹפֶן הַמְּבֹאָר בְּכַתְבֵי הָאֲרִיז"ל:
37 דְּרַגַּת הָאִצִּילוֹת נִתְגַּלְתָּה
38 בְּעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים. הָאוֹפֶן
39 הַמְּבֹאָר בּוֹהֵר: עוֹלָמוֹת
40 הַתַּחְתּוֹנִים נִתְעַלּוּ לְדְרַגַּת
41 אִצִּילוֹת: וְחֲבֹר זֶה נַעֲשֶׂה
42 בְּב' הָאוֹפְנִים, אוֹפֶן הָא',
43 שְׁאִצִּילוֹת נִמְשָׁךְ בְּבָרְיָאָה
44 יִצְרָה עֲשִׂיָּה, וְאוֹפֶן הַב',
45 שְׁבָרְיָאָה יִצְרָה עֲשִׂיָּה
46 נִתְעַלָּה בְּאִצִּילוֹת, כְּמִרְמָז

47 בַּפְּסוּקִים בְּב' הַלְשׁוֹנוֹת שְׁמָצִינוּ בְּקָרִיעַת יָם סוּף, דְּהִנֵּה
48 כְּתִיב³⁵ הַפֶּן יָם לִיבְשָׁה, הִינוּ, שְׁעָקָר הַגָּס הִיָּה שְׁנִמְשָׁךְ הַיָּם
49 לִיבְשָׁה, שְׁבָחִינָה הַהַעֲלָם בָּא בְּגִלּוּי, וְכְתִיב³⁶ וַיָּבֹאוּ בְּנֵי
50 יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבְשָׁה, הִינוּ, שְׁעָקָר הַרְבּוּתָא [הַחֲדִירוּשׁ]
51 הִיא מִה שְׁבָתוֹךְ הַיָּם

52 הִלְכוּ בִּיבְשָׁה, שְׁבָתוֹךְ
53 הַהַעֲלָם עֲצָמוֹ הִיָּה
54 בְּחִינַת גִּלּוּי (כְּמִבּוּאָר
55 בְּזִהָר³⁷ וְכְתִיב
56 הָאֲרִיז"ל³⁸), וּמִבּוּאָר
57 בְּחִסְדוֹת³⁹ דְּמִר אָמַר
58 חֲדָא וְאִמַּר אָמַר חֲדָא וְלֹא
59 פְּלִיגִי [=זֶה אָמַר (עֲנִין) אֶחָד
60 וְזֶה אָמַר (עֲנִין) אֶחָד וְאִינִם
61 חוֹלְקִים], כִּיּוֹן שֶׁהַחֲבֹר
62 דְּאִצִּילוֹת וּבְרִיָּאָה יִצְרָה
63 עֲשִׂיָּה הִיָּה בְּשְׁנֵי אוֹפְנִים,
64 שְׁאִצִּילוֹת נִמְשָׁךְ בְּבָרְיָאָה
65 יִצְרָה עֲשִׂיָּה (הַפֶּן יָם
66 לִיבְשָׁה, שְׁבָחִינָה הַהַעֲלָם
67 בָּא בְּגִלּוּי), וּבְרִיָּאָה
68 יִצְרָה עֲשִׂיָּה נִתְעַלָּה
69 בְּאִצִּילוֹת (שְׁבָתוֹךְ הַיָּם
70 הִלְכוּ בִּיבְשָׁה, שְׁבָתוֹךְ
71 הַהַעֲלָם עֲצָמוֹ הִיָּה
72 בְּחִינַת גִּלּוּי). עֵתָה יַחְזוֹר
73 לַגּוֹף הָעֲנִין: אֲמָנָם,
74 הַהִתְחַבְּרוֹת דְּאִצִּילוֹת
75 וּבְרִיָּאָה יִצְרָה עֲשִׂיָּה
76 בְּקָרִיעַת יָם סוּף הִיָּה רַק
77 לְפִי שְׁעָה, וְלֹכֵן אֵף
78 שְׁחוֹ"ל אוֹמְרִים שְׁרָאָתָה
79 שְׁפָחָה עַל הַיָּם מִה שְׁלֹא
80 רָאָה רַבֵּן שֶׁל נְבִיאִים⁴⁰,
81 רָאָתָה דִּיקָא [=דִּיקוֹ לֹמַר:
82 רָאָתָה] בְּרִאָתָה חוּשִׁייתָ,
83 מִכָּל מְקוֹם נִשְׁאָרָה אַחֵר

רַבֵּן שֶׁל נְבִיאִים⁴⁰, רָאָתָה דִּיקָא בְּרִאָתָה חוּשִׁייתָ, מִכָּל מְקוֹם נִשְׁאָרָה אַחֵר כֶּן

(35) תהלים סו, ו. (36) בשלח יד, כב. (37) זח"ב מח, ב. (38) פע"ח שער חג המצות פ"ח. (39) שער האמונה פנ"ד (פו, ב ואילך). וראה סידור (עם דא"ח) רפט, ד ואילך. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"א ע' רנח ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי ויקרא ח"א ע' ריב ואילך. ע' רנ ואילך. (40) מכילתא בשלח טו, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מביאה דיני ממונות וכדומה שבהם ודאי צד אחד טוען שקר, והמטרה בהבאת דברים אלו פְּדִי לְבָרֶךְ אוֹתָם - לבאר על פי דעת התורה עם מי האמת, וְזֶהוּ שֶׁעָקָר הַלְמוּד עֲכָשִׁיו הוּא נִגְלָה דְתוֹרָה, בְּשִׁבִּיל הַבְּרִיָּא, שִׁיבְרוּ ויִזְכְּכוּ אֶת הָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יִצְרָה עֲשִׂיהָ עַד שִׁיְהִיו כְּמוֹ עוֹלָם

הָאֲצִילוֹת. אָבֵל פְּנִימִיּוֹת

הַתּוֹרָה, הַנִּקְרָא בְּזוּהָר: אֵילָנָא דְחַיִּי⁴¹ [=עץ

הַחַיִּים], תַּתְּגַּלָּה בְּבִיאַת

הַמְּשִׁיחַ דְּוָקָא⁴², שְׁזָהוּ

ש' - פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה - שְׁטַעְמִי

תּוֹרָה וְטַעְמִי מְצוֹת לֹא

נִתְּגַלּוּ⁴³, וְהַתְּגַלּוּתָן

תִּהְיֶה לְעֵתִיד דְּוָקָא.

אֲךָ צְרִיךְ לְהִבְיִן⁴⁴ מַה

שֶׁכְּתוּב בְּזוּהָר שְׁטַעְמִי

הַמְּצוֹת לֹא נִתְּגַלּוּ

עֲכָשִׁיו, דְּלִכְאוּרָה, הָרִי

יָדוּעַ שֶׁכְּמִתֵּן תּוֹרָה נִתְּנָה

גַּם פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה,

וְכִדְאִיתָא [=כְּמוּבָא]

בְּחִסְדֵּיּוֹת⁴⁵ שְׁמִתֵּן תּוֹרָה

לֹא יִהְיֶה עוֹד הַפְּעַם

לְעֵתִיד לְבֹא, וְהוּא לְפִי

שְׁגַם פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה

נִתְּנָה בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה,

וְכִמוֹ כֵּן הָרִי רַבִּי עֲקִיבָא

רַשְׁבִּי וְהָאֲרִיז"ל וְהַבְּעַל

שֵׁם טוֹב וְהֶרְפִּיִּים אַחֲרָיו

לְמַדּוּ וּגְלוּ פְּנִימִיּוֹת

הַתּוֹרָה, וּמַהוּ הַפְּרוּשׁ

שְׁטַעְמִי הַמְּצוֹת לֹא

נִתְּגַלּוּ עֲכָשִׁיו? וְעַם

הָיִית שְׁמִינָה גּוֹפָא [=מִזָּה

עֲצוּמָה] שֶׁעֲכָשִׁיו עָקָר

הַלְמוּד הוּא בְּגִלְיָא

דְּתוֹרָה בְּשִׁבִּיל הַבְּרִיָּא

כְּפִי, מוֹכֵן, שְׁפִימִיּוֹת

הַתּוֹרָה לֹא נִתְּגַלָּה

עֲכָשִׁיו, שְׁהָרִי אֵיתָא

בְּאֲגָרָת הַקֶּדֶשׁ⁴⁶

שְׁכִשְׁיָשְׁלָם בְּרוּר

הַנְּצוּצוֹת - נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה

שֶׁנִּתְּגַלּוּ בְּתוֹךְ הָרַע. וְכַאֲשֶׁר

לְעֵתִיד לְבֹא יֵצֵאוּ מִהָרַע

וְיִפְרֹד הָרַע מִן הַטּוֹב

כֶּף שְׁפָחָה וְלֹא נִשְׁתַּנָּה בּוֹזָה לִהְיוֹת בְּמִצַּב אַחֵר, לְפִי שְׁהַגְלוֹי בְּקָרִיעַת יָם סוּף הָיָה רַק לְפִי שְׁעָה. אֲךָ עַל יְדֵי הַהִתְחַבְּרוּת דְּאֲצִילוֹת וּבְרִיאָה יִצְרָה עֲשִׂיהָ לְפִי שְׁעָה בְּקָרִיעַת יָם סוּף, נַעֲשֶׂה בְּמִתֵּן תּוֹרָה הַחֲבוּר דְּאֲצִילוֹת וּבְרִיאָה יִצְרָה עֲשִׂיהָ בְּתִמְדוּת וּבְתִדְרוּת. לְסִיכּוּם, קָרִיעַת

יָם-סוּף, חִיבוּר עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים

לְזִמְן מוֹעֵט, הוּא הַהֲכָנָה לְחִידוּשׁ

שֶׁל מִתֵּן-תּוֹרָה: חִיבוּר עֲלִיּוֹנִים

וְתַחְתּוֹנִים בְּקִבְעוּת. בְּמִתֵּן-תּוֹרָה

נִתֵּן לָנוּ הַכַּח לְחַבֵּר עֲלִיּוֹנִים

וְתַחְתּוֹנִים, עַל-יְדֵי מַעֲשִׂיו

וְעִבּוּדָתָנוּ בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמְּצוּת

שֶׁבָּהֶם אֲנוּ מְגַלִּים אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ

שֶׁבִּאֲצִילוֹת כֹּאן לְמַטָּה. בְּסַעֲרִיף

הַבָּא יִבָּרַךְ כִּי פְעוּלַת לִימוּד

הַתּוֹרָה עֲכָשִׁיו - זִכּוֹךְ הָעוֹלָמוֹת

וְהַתְּחַתּוּנִים עַד שִׁיְהִיו כְּבִאֲצִילוֹת.

וְיִתְחַלֵּל לְבַאֵר הַחִידוּשׁ שֶׁבִּגְאוּלָּה

הַעֲתִידָה - גִּילּוֹי פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה.

וְהִנֵּה בִּיּוֹן שְׁהַתְּחַדְּשׁוּת דְּמִתֵּן תּוֹרָה הוּא הַחֲבוּר

דְּאֲצִילוֹת וּבְרִיאָה יִצְרָה עֲשִׂיהָ עַד אֲשֶׁר לֹאט

יִהְיֶה בְּרִיאָה יִצְרָה עֲשִׂיהָ כְּמוֹ אֲצִילוֹת כְּפִי, לְכֵן הִנֵּה

עָקָר הָעִבּוּדָה הִיא עֲבוּדַת הַבְּרִיָּא לְבָרֶךְ וְלִזְכּוֹף אֶת

הָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יִצְרָה עֲשִׂיהָ עַד שִׁיְהִיו כְּמוֹ אֲצִילוֹת.

וְלִכֵּן, הִנֵּה עָקָר לְמוּד הַתּוֹרָה בְּזִמְן הַזֶּה הוּא נִגְלָה

דְּתוֹרָה, בְּחִינַת עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע⁴¹, לְפִי שֶׁעַל יָדָהּ הוּא

הַבְּרוּר דְּטוֹב וְרָע, וְלִכֵּן נִתְּלַבְּשָׁה הַתּוֹרָה גַּם בְּטַעֲנוֹת שֶׁל

שֶׁקָר פְּדִי לְבָרֶךְ אוֹתָם, וְזֶהוּ שֶׁעָקָר הַלְמוּד עֲכָשִׁיו הוּא

נִגְלָה דְּתוֹרָה, בְּשִׁבִּיל הַבְּרִיָּא, שִׁיבְרוּ ויִזְכְּכוּ אֶת

הָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יִצְרָה עֲשִׂיהָ עַד שִׁיְהִיו כְּמוֹ עוֹלָם

הָאֲצִילוֹת. אָבֵל פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, אֵילָנָא דְחַיִּי⁴¹, תַּתְּגַּלָּה

בְּבִיאַת הַמְּשִׁיחַ דְּוָקָא⁴², שְׁזָהוּ שְׁטַעְמִי תּוֹרָה וְטַעְמִי

מְצוֹת לֹא נִתְּגַלּוּ⁴³, וְהַתְּגַלּוּתָן תִּהְיֶה לְעֵתִיד דְּוָקָא.

אֲךָ צְרִיךְ לְהִבְיִן⁴⁴ מַה שֶׁכְּתוּב שְׁטַעְמִי הַמְּצוֹת לֹא נִתְּגַלּוּ

עֲכָשִׁיו, דְּלִכְאוּרָה, הָרִי יָדוּעַ שֶׁכְּמִתֵּן תּוֹרָה נִתְּנָה גַּם

פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, וְכִדְאִיתָא בְּחִסְדֵּיּוֹת⁴⁵ שְׁמִתֵּן תּוֹרָה לֹא

יִהְיֶה עוֹד הַפְּעַם, וְהוּא לְפִי שְׁגַם פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה נִתְּנָה

בְּשַׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה, וְכִמוֹ כֵּן הָרִי רַבִּי עֲקִיבָא רַשְׁבִּי

וְהָאֲרִיז"ל וְהַבְּעַל שֵׁם טוֹב וְהֶרְפִּיִּים אַחֲרָיו לְמַדּוּ וּגְלוּ

פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, וּמַהוּ הַפְּרוּשׁ שְׁטַעְמִי הַמְּצוֹת לֹא נִתְּגַלּוּ

עֲכָשִׁיו. וְעַם הָיִית שְׁמִינָה גּוֹפָא שֶׁעֲכָשִׁיו עָקָר הַלְמוּד הוּא

בְּגִלְיָא דְּתוֹרָה בְּשִׁבִּיל הַבְּרִיָּא כְּפִי, מוֹכֵן, שְׁפִימִיּוֹת

הַתּוֹרָה לֹא נִתְּגַלָּה עֲכָשִׁיו, שְׁהָרִי אֵיתָא בְּאֲגָרָת הַקֶּדֶשׁ⁴⁶

שְׁכִשְׁיָשְׁלָם בְּרוּר הַנְּצוּצוֹת וְיִפְרֹד הָרַע מִן הַטּוֹב וְלֹא

(41) ראה זח"ג קכד, ב (ברע"מ). תניא אגה"ק סכ"ו. (42) רש"י שה"ש א, ב. אותיות דרע"ק אות ז'. (43) ראה תקו"ז ת"ע (קל, ב). תניא אגה"ק ס"ט (קכח, א). (44) בהבא לקמן — ראה שער האמונה פנ"ח (צב, א ואילך). (45) ראה המשך תרס"ו ע' כג. ע' תקמו. המשך תער"ב ח"א ע' שסו. סה"מ תש"ט ע' 57. ועוד. (46) סכ"ו (קמה, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְלֹא שֶׁלֹּטָא אֵילְנָא דְטוֹב וְרַע = לא ישלוט עין הדעת שבו כתוב
2 "ועין הדעת טוב ורע" אֲזִי לֹא יִהְיֶה עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לְבָרֵר
3 בְּרוּרִים כֹּאחֲרֵי מִתְנ־תּוֹרָה, כִּי אִם לִיחַד יְחֻדִּים עֲלִיוֹנִים כּו'
4 וְלַהֲמַשִּׁיךְ אִוֹרוֹת עֲלִיוֹנִים עַל יְדֵי פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה דּוֹקָא, וְאִם
5 כֵּן, כִּיּוֹן שֶׁעֲכָשׁוּ צָרִיךְ

6 לְלַמּוֹד הַנִּגְלָה בְּשִׁבִּיל
7 הַבְּרוּרִים, עַל כִּרְחֹךְ
8 צָרִיךְ לֹמַר שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה
9 עֲדִין פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה,
10 מִכָּל מְקוֹם, עֲדִין אֵינוֹ
11 מוּכָן, שֶׁהָרִי גַם עֲכָשׁוּ
12 יֵשׁ הַהִתְגַּלּוּת דְּפְּנִימִיּוֹת
13 הַתּוֹרָה כִּנ"ל, וְאִךְ שֶׁלֹּא
14 יֵשׁ הַשְּׁגָת הַמֶּהוּת
15 = תְּפִיסַת הַדָּבָר כְּמוֹ שְׁהוּא,
16 כְּבִלְמוֹד הַנִּגְלָה שֶׁאֵינוֹ מְכִירִים
17 בְּבִיּוּר בַּעֲנִין הַמְּדוּבָר, הָרִי
18 מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ יָדִיעַת
19 הַמִּצְיָאוֹת = שֶׁכֵּן הִיא
20 הַמִּצְיָאוֹת עַל כָּל פְּנִים,
21 וְאִם כֵּן מִהוּ הָעֵנָן
22 שֶׁטַעֲמֵי מִצְוֹת לֹא נִתְגַּלּוּ
23 עֲכָשׁוּ, וְיִתְגַּלּוּ בְּבִיאת
24 הַמְּשִׁיחַ דּוֹקָא? בִּסְעִיף
25 חָבֵא יִתְבָּאֵר אֹפֶן הַלִּימוֹד שֶׁל
26 פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה שִׁילְמוֹד מֶלֶךְ
27 הַמְּשִׁיחַ — שְׁהוּא בֹּאֲפֹן שֶׁל
28 'רִאיה מוֹחֲשִׁית'.

29 (ה) וְיֻכַּן⁴⁷ עַל פִּי הַמְּבַאֵר
30 בְּחִסְדוֹת⁴⁸ בַּעֲנִין
31 שֶׁמְשִׁיחַ יִלְמַד תּוֹרָה עִם
32 כָּל יִשְׂרָאֵל, שְׁאִין זֶה
33 הַלְמוֹד דִּנְגְלָה דְּתוֹרָה,
34 מִפְּנֵי שְׁנֵי טַעֲמִים, א. שֶׁהָרִי אֵז
35 בְּתַחֲתֵי הַמַּתִּים יָקוּמוּ
36 תִּנְאִים וְאִמּוֹרָאִים,
37 הָעֹבֹת וּמִשָּׁה רַבְּנֵי,
38 שִׁיּוּדָעִים אֶת כָּל הַתּוֹרָה
39 כָּלָה, וְאִם כֵּן אִי אֶפְשָׁר
40 לֹמַר דְּזֶה שֶׁמְשִׁיחַ יִלְמַד

תּוֹרָה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל הוּא נִגְלָה דְּתוֹרָה, מֵאַחַר שֶׁהָיוּ וְיִשְׁנָם
כָּאֵלּוּ שִׁיּוּדָעִים אֶת כָּל הַתּוֹרָה כָּלָה. ב. וְעוֹד זֹאת, דְּאִיךְ
אֶפְשָׁר לִהְיוֹת שְׂאִישׁ אֶחָד יִלְמַד עִם רַבּוּי אֲלָפִים וּרְבָבוֹת?
וּבִהְרַח לֹמַר, דְּזֶה שֶׁמְשִׁיחַ יִלְמַד תּוֹרָה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל הוּא
הַלְמוֹד דְּפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה
וְכֹה מִתִּישְׁבַת הַקּוּשִׁיא חֵא'.
וְעִדָּן צָרִיךְ לְהִבִּין קוּשִׁיא
חֵב' אִיךְ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת
שְׂאִישׁ אֶחָד יִלְמַד עִם
רַבּוּי עֲצוֹם שֶׁל אֲנָשִׁים?
אִךְ הָעֵנָן הוּא, דְּהִנֵּה יֵשׁ
ב' אֹפְנֵי לְמוֹד, מְלַמְעָלָה
לְמַטָּה וּמְלַמְטָה לְמַעְלָה.
הַלְמוֹד מְלַמְטָה לְמַעְלָה
הוּא עֵנָן הַבְּנָה וְהַשְּׁגָה,
שֶׁמִּבִּין וּמְשִׁיג אֶת כָּל
הָעֵנָנִים שֶׁיִּכּוֹל לְתַפְסֵם,
עַד אֲשֶׁר בָּא לְהָעֵנָנִים
שֶׁבָּהֶם צָרִיךְ לִהְיוֹת עֵנָן
שֶׁל הַפְּשָׁטָה שְׁעִנִּים אֵלוֹ
מוֹפְשָׁטִים מִהֲשֵׁגָה כְּפִי שְׁהִיא עַל
דֶּרֶךְ הַרְגִּיל, הִשְׁגָה מוֹגֵדֶרֶת, וְיֵשׁ
לְהִשְׁגֵם כְּפִי שְׁהֵם הַדּוּקוֹת
וּבְהַפְשָׁטָה כּו'. וְלַמּוֹד זֶה,
הַנִּקְרָא לִימוֹד בֹּאֲפֹן מְלַמְטָה
לְמַעְלָה, הוּא בְּחִינַת
שְׁמִיעָה, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר⁴⁹
אֵינָה דּוֹמָה שְׁמִיעָה
לְרִאיה. וְהָעֵנָן בְּנָה,
דְּכֹאֲשֶׁר שׁוֹמַע אֶת הַדְּבָר,
הִנֵּה אִךְ שֶׁסִּפְרוּ לוֹ אֶת
הַדְּבָר עִם כָּל הַפְּרָטִים,
מִכָּל מְקוֹם, הַתְּפִיסָה
שֶׁלּוּ בְּהַדְּבָר אֵינָה אֵלָּא
שְׁתּוּפָה שְׁקִימַת מִצְיָאוֹת
הַדְּבָר, וְלֹא מִהוּת הַדְּבָר,

(ה) וְיֻכַּן⁴⁷ עַל פִּי הַמְּבַאֵר בְּחִסְדוֹת⁴⁸ בַּעֲנִין שֶׁמְשִׁיחַ
יִלְמַד תּוֹרָה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל, שְׁאִין זֶה הַלְמוֹד דִּנְגְלָה
דְּתוֹרָה, שֶׁהָרִי אֵז בְּתַחֲתֵי הַמַּתִּים יָקוּמוּ תִּנְאִים
וְאִמּוֹרָאִים, הָעֹבֹת וּמִשָּׁה רַבְּנֵי, שִׁיּוּדָעִים אֶת כָּל הַתּוֹרָה
כָּלָה, וְאִם כֵּן אִי אֶפְשָׁר לֹמַר דְּזֶה שֶׁמְשִׁיחַ יִלְמַד תּוֹרָה
עִם כָּל יִשְׂרָאֵל הוּא נִגְלָה דְּתוֹרָה, מֵאַחַר שֶׁהָיוּ וְיִשְׁנָם
כָּאֵלּוּ שִׁיּוּדָעִים אֶת כָּל הַתּוֹרָה כָּלָה. וְעוֹד זֹאת, דְּאִיךְ
אֶפְשָׁר לִהְיוֹת שְׂאִישׁ אֶחָד יִלְמַד עִם רַבּוּי אֲלָפִים
וּרְבָבוֹת. וּבִהְרַח לֹמַר, דְּזֶה שֶׁמְשִׁיחַ יִלְמַד תּוֹרָה עִם
כָּל יִשְׂרָאֵל הוּא הַלְמוֹד דְּפְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה. וְעִדָּן צָרִיךְ
לְהִבִּין אִיךְ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת שְׂאִישׁ אֶחָד יִלְמַד עִם רַבּוּי
עֲצוֹם שֶׁל אֲנָשִׁים. אִךְ הָעֵנָן הוּא, דְּהִנֵּה יֵשׁ ב' אֹפְנֵי
לְמוֹד, מְלַמְעָלָה לְמַטָּה וּמְלַמְטָה לְמַעְלָה. הַלְמוֹד
מְלַמְטָה לְמַעְלָה הוּא עֵנָן הַבְּנָה וְהַשְּׁגָה, שֶׁמִּבִּין וּמְשִׁיג
אֶת כָּל הָעֵנָנִים שֶׁיִּכּוֹל לְתַפְסֵם, עַד אֲשֶׁר בָּא לְהָעֵנָנִים
שֶׁבָּהֶם צָרִיךְ לִהְיוֹת עֵנָן שֶׁל הַפְּשָׁטָה כּו'. וְלַמּוֹד זֶה,
מְלַמְטָה לְמַעְלָה, הוּא בְּחִינַת שְׁמִיעָה, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר⁴⁹

אֵינָה דּוֹמָה שְׁמִיעָה לְרִאיה. וְהָעֵנָן בְּנָה, דְּכֹאֲשֶׁר שׁוֹמַע
אֶת הַדְּבָר, הִנֵּה אִךְ שֶׁסִּפְרוּ לוֹ אֶת הַדְּבָר עִם כָּל הַפְּרָטִים,
שֶׁלּוּ בְּהַדְּבָר אֵינָה אֵלָּא מִצְיָאוֹת הַדְּבָר, וְלֹא מִהוּת הַדְּבָר, וְכִמּוֹ כֵּן מִהוּת הַדְּבָר

(47) בהבא לקמן — ראה שער האמונה פנ"ט (צב, ב ואילך). (48) שער האמונה פנ"ו ואילך. וראה לקו"ת צו יז, ב. מאמרי אדמו"ר
הזקן על פרשיות התורה ח"א ע' רסד. ע' ר. סהמ"צ להצ"צ קיא, רע"א. סה"מ תרל"ה שם ע' רסז ואילך. תרח"ץ שם ע' ר ואילך.
תרצ"ט ע' 207. ובכ"מ. (49) ראה מכילתא יתרו יט, ט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וכמו כן מה שהדבר תופס בו שהאדם נתפס לדבר ומתפעל ממנו,
2 אין זה בעצמותו, שההתפעלות שיש בשמיעה אינה דומה
3 לההתפעלות דראיה, הינו שההתפעלות דשמיעה אינה
4 התפעלות עצמית, לפי שהענין אינו תופס את העצם שלו
5 אלא רק בשכלו משוכנע בדבר,

6 אך בפנימיות מהותו לא נתפס
7 הענין, ועד אשר במשך
8 הזמן יכולים לסתור
9 ולהפריך מה ששמע,
10 דאף ששמע זה מאיש
11 אמת שספר לו מה שהוא
12 בעצמו ראה ונתקבל
13 אצלו הדבר, מכל מקום,
14 במשך הזמן אפשר
15 לסתור אצלו את הדבר,
16 שיהיו לו ספקות בהדבר,
17 לפי שלא נתקבל בהעצם
18 שלו. מה שאין כן באשר
19 רואה את הדבר, אזי
20 רואה את מהות הדבר,
21 ובאופן שדבר זה תופס את
22 העצם שלו, וזה תלוי בזה:
23 דכיון שהוא רואה את
24 עצם ומהות הדבר, לכן
25 בא הדבר גם בהעצם
26 שלו. והנה, יש עוד
27 הפרש בין ראיה
28 לשמיעה, דעל ידי
29 שמיעה תופס גם ברחוק
30 — דבר הנמצא במרחק ממנו יכול
31 לשמוע אודותיו, ועל ידי
32 ראיה תופס בקרוב דוקא
33 — רק מה שבאופן ראייתו,
34 שזהו גם הסיבה שעל ידי
35 שמיעה תופס גם בדבר
36 רוחני (דאף שהתפיסה
37 היא על ידי חושים
38 גשמיים (חוש השמיעה),
39 מכל מקום, על ידי זה
40 תופס בדבר רוחני, מה
41 שאין כן על ידי ראיה
42 תופס בדבר גשמי דוקא.
43 ושני החלוקים הם
44 תלויים זה בזה, דלהיות

45 שבשמיעה תופס רק במציאות הדבר, לכן אפשר להיות גם
46 ברחוק, מה שאין כן בראיה שתופס את מהות הדבר, צריך
47 להיות בקרוב ובגשמיות דוקא. וחלוקים אלו בין ראיה לשמיעה
48 גשמית, נמצאים גם בשני אופני ההשגה, ראיה ושמיעה: וכמו כן הוא גם
49 בהשגה שהוא ענין של
50 שמיעה בלבד, שהרי גם
51 ראית עין השכל היא
52 באופן של שמיעה
53 בלבד, שמשגיג רק את
54 מציאות הדבר (אבל
55 במהות הדבר יש לו רק
56 השגה בלבד). וההשגה
57 בהדבר אינה אלא כפי
58 מדידת והגבלת השכל,
59 וכן בהאדם המשיג הרי
60 זה באופן שאינו נתפס
61 בעצמותו לענין, אלא כמי
62 שרק שמע על הדבר, ופירוש
63 שאינו נתפס בעצמותו והינו
64 שבהענינים שבו שהם
65 למעלה ממדידה
66 והגבלה, ומכל שכן
67 מהמדידה והגבלה
68 דשכל, הנה באותם
69 הענינים לא נתפס הדבר
70 ואינו מתמסר כולו לענין ולא
71 ימסור נפשו על-זה, ולכן
72 ההתפעלות דהשגה אינה
73 כמו ההתפעלות דראיה,
74 שההתפעלות דהשגה
75 אינה התפעלות עצמית,
76 ולגבי ענינים של פועל
77 ממש לפעול באדם שיעשה
78 בפועל מצוות וכו' לזה מספיק
79 גם השגה, לפי שגם ענין
80 הפועל הוא כוח מעשי וחיצוני
81 ואינו עצמי. מה שאין כן
82 בהשגה באופן של ראיה
83 חושית, שהוא בחינת
84 ראיה דחכמה, רואה את
85 מהות הדבר, ונתפס
86 בהעצם של האדם, על-פי
87 הביאור בשני אופני ההשגה,
88 ראיה ושמיעה, יובן המאורע עם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 האריז"ל (וכן אופן השגת הנביאים לעומת האריז"ל): וּכְמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ אֶצֶל
2 הָאֲרִיז"ל⁵⁰ שפעם אחת מצאו תלמידיו רבי חיים ויטאל ז"ל שְׁהִיָּה
3 מִתְנַמְנֵם וְאָמַר לוֹ הָאֲרִיז"ל שְׂבֹמֵן זֶה רָאָה וְהָשִׁיג בְּעֻמְקֵי סֻדּוֹת וְרוּחַן
4 שְׁבִתוֹרָה בְּמִשְׁוֹן שְׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם בְּרֻבּוֹי גָּדוֹל כֹּל כֶּךָ עַד
5 שֶׁבִשְׂכִּיל לְדַבֵּר בָּזָה

6 בַּהֲבִנָּה וְהַשְׁגָּה הִיָּה צָרִיף 1
7 ס' או פ' שָׁנָה (כב') 2
8 הַגִּרְסָאוֹת שֶׁבָּזָה⁽⁵¹⁾ כִּיּוֹן 3
9 שֶׁהָאֲרִיז"ל הָשִׁיג בְּאוֹפֶן שֶׁל 4
10 יְרֵאִיה', וּבְרֵאִיָּה אִפְשָׁר לַתּוֹסֵף 5
11 בְּרִגְעַת אֶחָד אֶת עֵצֶם הָעֵינַן, מֵה 6
12 שֶׁלֹּה־סָבִיר (בְּאוֹפֶן שֶׁל שְׂמִיעָה) 7
13 נִדְרַשׁ רִיבּוּי זְמַן. וּבָזָה יוֹכֵן 8
14 גַּם מֵה שֶׁבִּכְתָּבִי הָאֲרִיז"ל 9
15 וּבִכְסִידוֹת מְדַבֵּר גַּם 10
16 בְּסִפּוּרוֹת וּמִדְּרָגוֹת נִעְלוֹת 11
17 שֶׁלֹּא יָכֻלוּ הַנְּבִיאִים 12
18 לְהָשִׁיג בְּמִרְאֵה נְבוֹאָתָם 13
19 כַּמְבֹּאֵר ב'תַּנְיָא' הַנְּבִיאִים 14
20 הַשִּׁיגוֹ בְּנִבּוֹאוֹתָם רַק בְּדִרְגוֹת 15
21 נִמּוּכוֹת שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, לְפִי 16
22 שֶׁהַשְׁגָּת הַנְּבִיאִים הִיא 17
23 רֵאִיָּה חוּשִׁית שְׂתוּפָס בַּה אֶת 18
24 עֵצֶם הָעֵינַן, וְעֵנִין זֶה שֶׁיֵּף 19
25 עַד לְדִרְגָּה מְסִימָת כּו', 20
26 מֵה שָׁאִין בֶּן בַּהֲשָׁגָה, 21
27 וּכְמוֹ כֵּן בְּרֵאִיָּת עֵין 22
28 הַשְׂכָּל (שֶׁהִיא ג"כ בְּמִדְּרַגַּת 23
29 'שְׂמִיעָה' עֲדִיין) שֶׁהוּא רַק 24
30 הַשְׁגָּת הַמְּצִיאוֹת, אִפְשָׁר 25
31 לְהָשִׁיג בְּמִדְּרָגוֹת נִעְלוֹת 26
32 יוֹתֵר, שֶׁזֶּהוּ מֵה שֶׁאִמְרוּ 27
33 בְּגִמְרָא שֶׁחֲכָם עֲדִיף 28
34 מְנַבִּיא⁵². מַעֲתָה יִתְבָּרַר הִיטֵב 29
35 כִּיצַד יוֹכֵל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ לִלְמוֹד 30
36 תּוֹרָה עִם כָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְזֶהוּ 31
37 מֵה שֶׁמְּשִׁיחַ יִלְמַד 32
38 פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה עִם כָּל 33
39 יִשְׂרָאֵל, דָּאָף שֶׁגַּם 34
40 עֲכָשְׁיוּ יֵשׁ הַשְׁגָּה כּו', 35
41 מִכָּל מְקוֹם, בְּכִיָּאת 36
42 הַמְּשִׁיחַ תִּהְיֶה הַהֲשָׁגָה בְּאוֹפֶן 37
43 שֶׁל הָרֵאִיָּה בְּאִלְקוֹת, 38
44 רֵאִיָּה חוּשִׁית, דְּמַעֲיֵן זֶה 39
45 הִיָּה גַּם קוֹדֵם, אֲכָל רַק 40
46 אֶצֶל יְחִידֵי סִגְלָה, וְאֶצֶּל־

שֶׁמִּצִּינוּ אֶצֶל הָאֲרִיז"ל⁵⁰ שְׁהִיָּה מִתְנַמְנֵם וְרָאָה בְּמִשְׁוֹן
שְׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם בְּרֻבּוֹי גָּדוֹל כֹּל כֶּךָ עַד שֶׁבִשְׂכִּיל לְדַבֵּר
בָּזָה בַּהֲבִנָּה וְהַשְׁגָּה הִיָּה צָרִיף ס' או פ' שָׁנָה (כב')
הַגִּרְסָאוֹת שֶׁבָּזָה⁽⁵¹⁾. וּבָזָה יוֹכֵן מֵה שֶׁבִּכְתָּבִי הָאֲרִיז"ל
וּבִכְסִידוֹת מְדַבֵּר גַּם בְּסִפּוּרוֹת וּמִדְּרָגוֹת נִעְלוֹת שֶׁלֹּא
יָכֻלוּ הַנְּבִיאִים לְהָשִׁיג בְּמִרְאֵה נְבוֹאָתָם, לְפִי שֶׁהַשְׁגָּת
הַנְּבִיאִים הִיא רֵאִיָּה חוּשִׁית, וְעֵנִין זֶה שֶׁיֵּף עַד לְדִרְגָּה
מְסִימָת כּו', מֵה שָׁאִין בֶּן בַּהֲשָׁגָה, וּכְמוֹ כֵּן בְּרֵאִיָּת עֵין
הַשְׂכָּל שֶׁהוּא רַק הַשְׁגָּת הַמְּצִיאוֹת, אִפְשָׁר לְהָשִׁיג
בְּמִדְּרָגוֹת נִעְלוֹת יוֹתֵר, שֶׁזֶּהוּ מֵה שֶׁחֲכָם עֲדִיף מְנַבִּיא⁵².
וְזֶהוּ מֵה שֶׁמְּשִׁיחַ יִלְמַד פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל,
דָּאָף שֶׁגַּם עֲכָשְׁיוּ יֵשׁ הַשְׁגָּה כּו', מִכָּל מְקוֹם, בְּכִיָּאת
הַמְּשִׁיחַ תִּהְיֶה הָרֵאִיָּה בְּאִלְקוֹת, רֵאִיָּה חוּשִׁית, דְּמַעֲיֵן זֶה
הִיָּה גַּם קוֹדֵם, אֲכָל רַק אֶצֶל יְחִידֵי סִגְלָה, וְאֶצֶּל־
רַק לְפָרְקִים רְחוּקִים, אֲכָל בְּכִיָּאת הַמְּשִׁיחַ יִתְחַדֵּשׁ עֵנִין
הָרֵאִיָּה בְּתַמִּידוֹת אֶצֶּל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ מֵה שֶׁמְּשִׁיחַ
יִלְמַד תּוֹרָה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל. וְכִיּוֹן שֶׁעֵצֶם הַלְּמוֹד שֶׁמְּשִׁיחַ
יִלְמַד עִם כָּל יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה נִעְלָה יוֹתֵר, יִהְיֶה גַּם אוֹפֶן
הַלְּמוֹד בְּאוֹפֶן אַחֵר לְגִמְרֵי, וּמִשּׁוֹם זֶה יוֹכֵל לִלְמוֹד עִם
רְבּוּי עֵצוּם, רְבּוּי בְּכֻמוֹת וְרְבּוּי בְּאִיכּוֹת.

(ו) וְעַל פִּי זֶה יוֹכֵן שֶׁפֶּשֶׁם שְׁקוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה הֲצִרָף
לְהִיּוֹת קְרִיעַת יָם סוּף, כִּף צָרִיף לְהִיּוֹת דְּגֻמְתּוֹ קוֹדֵם
הַתְּגַלּוֹת פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ, אֲלֵא שֶׁיֵּשׁ שְׁנוּי
בֵּין הַבְּקִיעָה שֶׁהִיָּה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם לְהַבְּקִיעָה שֶׁתִּהְיֶה
בְּכִיָּאת הַמְּשִׁיחַ, עַלֶּיהָ נֶאֱמַר וְהָחֵרִים הוּי' אֶת לְשׁוֹן יָם
מִצְרַיִם וְהִנִּיף יָדוֹ עַל הַנֶּהָר גּו'. וְהָעֵינִן בָּזָה, כְּמוֹ
שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל שְׁקִרְיעַת יָם סוּף הִיָּה הִכְנָה לְמִתֵּן תּוֹרָה
שֶׁהוּא חֲבוּר אֲצִילוֹת וּבְרִיאָה יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, וְכִיּוֹן
שֶׁהַעֲלָם עַל הָאוֹרוֹת דְּאֲצִילוֹת הוּא יָם סוּף, בְּחִינַת
מְלָכוּת, לְזֹאת הֲצִרָף לְהִיּוֹת קְרִיעַת יָם סוּף, קְרִיעַת
הַעֲלָם, לְהַסִּיר אֶת הַצְּמֻצוּמִים וְהַעֲלָמוֹת הַפְּרָסָאוֹת

47 גּוּפָא רַק לְפָרְקִים רְחוּקִים, אֲכָל בְּכִיָּאת הַמְּשִׁיחַ יִתְחַדֵּשׁ עֵנִין
48 הָרֵאִיָּה בְּתַמִּידוֹת אֶצֶּל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁזֶּהוּ מֵה שֶׁמְּשִׁיחַ
49 יִלְמַד תּוֹרָה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל. וְכִיּוֹן שֶׁעֵצֶם הַלְּמוֹד שֶׁמְּשִׁיחַ
50 יִלְמַד עִם כָּל יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה נִעְלָה יוֹתֵר - לִימוֹד בְּאוֹפֶן שֶׁל רֵאִיָּה,
51 יִהְיֶה גַּם אוֹפֶן הַלְּמוֹד
52 בְּאוֹפֶן אַחֵר לְגִמְרֵי -
53 בְּאוֹפֶן שֶׁאִינוּ מוֹכֵר לָנוּ,
54 וּמִשּׁוֹם זֶה יוֹכֵל לִלְמוֹד
55 עִם רְבּוּי עֵצוּם, רְבּוּי
56 בְּכֻמוֹת וְרְבּוּי בְּאִיכּוֹת.
57 אַחֲרֵי שֶׁנִּתְבָּאֵר אוֹפֶן לִימוֹדוֹ שֶׁל
58 מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ עִם כָּל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל,
59 שִׁיגְעוּ בַּהֲשָׁגָתָם לְעֻמְקֵי סֻדּוֹת
60 הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁל רֵאִיָּה, יִתְבָּרַר
61 בְּסִעְיָף הַבָּא כִּי דְרוּשָׁה הִכְנָה
62 לְגִילּוֹי זֶה, בְּדוּמָה לְהִכְנָה לְמִתֵּן-
63 תּוֹרָה - בְּקִיעַת הַיָּם וְהַנֶּהָר.
64 (ו) וְעַל פִּי זֶה יוֹכֵן שֶׁפֶּשֶׁם
65 שְׁקוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה הֲצִרָף
66 לְהִיּוֹת קְרִיעַת יָם סוּף,
67 כִּף צָרִיף לְהִיּוֹת דְּגֻמְתּוֹ
68 קוֹדֵם הַתְּגַלּוֹת פְּנִימִיּוֹת
69 הַתּוֹרָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ,
70 אֲלֵא שֶׁיֵּשׁ שְׁנוּי בֵּין
71 הַבְּקִיעָה שֶׁהִיָּה בִּיצִיאַת
72 מִצְרַיִם לְהַבְּקִיעָה שֶׁתִּהְיֶה
73 בְּכִיָּאת הַמְּשִׁיחַ, עַלֶּיהָ
74 נֶאֱמַר וְהָחֵרִים הוּי' אֶת
75 לְשׁוֹן יָם מִצְרַיִם וְהִנִּיף
76 יָדוֹ עַל הַנֶּהָר גּו'. וְהָעֵינִן
77 בָּזָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל
78 (סְעִיפִים ב' ג') שְׁקִרְיעַת יָם
79 סוּף הִיָּה הִכְנָה לְמִתֵּן
80 תּוֹרָה שֶׁהוּא חֲבוּר
81 אֲצִילוֹת וּבְרִיאָה יִצִּירָה
82 עֲשִׂיָּה, וְכִיּוֹן שֶׁהַעֲלָם
83 עַל הָאוֹרוֹת דְּאֲצִילוֹת
84 הוּא יָם סוּף, בְּחִינַת
85 מְלָכוּת, לְזֹאת הֲצִרָף
86 לְהִיּוֹת קְרִיעַת יָם סוּף,
87 קְרִיעַת הַעֲלָם, לְהַסִּיר
88 הַצְּמֻצוּמִים אֶת

(50) ראה פ"ח שער ק"ש שעהמ"ט פ"א. (51) ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תש"א ע'
133. מקומות שצוינו בהערה 48. (52) ב"ב יב, א. וראה תניא אגה"ק סי"ט (קכז, ב). לקו"ת ויקרא

ביאור בדרך אפשר

41 האלוקות ללא כל הסתר והעלם, גם לא העלם בדרגת "אותיות המחשבה".
 42 בסעיף הבא יתבאר (הקושיות שבסעיף א'), שיוני הלשון בין הפסוקים
 43 המדברים על קריעת-ים-סוף, לפסוקי הנבואה על לבקיעת הים והנהר
 44 לעתיד-לבוא.

45 ז) וְזֶהוּ לִשׁוֹן הַנְּבוּאָה לַעֲתִיד-

46 לבוא: וְהַחֲרִים הַיּוֹי' אֶת
 47 לְשׁוֹן יַם מִצְרַיִם, וְהַחֲרִים
 48 דִּיקָא, שִׁישׁ בָּזָה ב' פְּרוּשִׁים, מְלִשׁוֹן יוֹכָש,
 49 וּמְלִשׁוֹן כָּל חֶרֶם לַהּוֹי' (פנ"ל סעיף א'). וְהַעֲנִין
 50 בָּזָה, דְּמִצְרַיִם בְּרוּחֵנוּ
 51 קָאֵי עַל עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה
 52 יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵם
 53 בְּחִינַת מִצְרַיִם
 54 וּגְבוּלִים⁵⁶. וְכִינֹן
 55 שְׁקָרִיעַת הַיָּם הוּא עֲנִין
 56 חֲבוּר אֲצִילוֹת וּבְרִיאָה
 57 יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, הִנֵּה הַסֵּדֶר
 58 בָּזָה שְׁתַּחֲלִיָּה צִרְיָה
 59 לְהִיּוֹת וְהַחֲרִים הַיּוֹי' אֶת
 60 לְשׁוֹן יַם מִצְרַיִם, וְהַחֲרִים
 61 מְלִשׁוֹן יוֹכָש, עַם זָאֵל
 62 וּוְעָרֵן אוֹיֵם מְצִיאוֹת
 63 [=שלא תורגש בו 'מציאות' -]

64 יִשׁוּת (עצמאית)] דְּבְרִיאָה
 65 יִצִּירָה עֲשִׂיָּה, וְאַחֵר כֶּף
 66 יָכוֹל לְהִיּוֹת הָעֲנִין
 67 דְּוְהַחֲרִים מְלִשׁוֹן כָּל חֶרֶם
 68 לַהּוֹי', שֶׁהוּא עֲנִין
 69 הַחֲבוּר עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יִצִּירָה
 70 עֲשִׂיָּה עִם אֲצִילוֹת.
 71 וּמִמְשִׁיף בְּפָתוֹב וְהִנֵּף
 72 יָדוֹ עַל הַנֶּהָר, יָדוֹ דִּיקָא
 73 (ולא 'מטה'), דְּבְקָרִיעַת
 74 יָם סוּף הִיָּה גַם בֵּן עַל
 75 יָדֵי מָטָה, מָה שְּׂאִין בֵּן
 76 לַעֲתִיד תְּהִיָּה הַבְּקִיעָה רַק
 77 עַל יָדֵי יָד. וְהַעֲנִין בָּזָה, דְּאִמְרוּ רַ"ל⁵⁷ כֶּשֶׁם שְׁדָרְבוֹ שֶׁל
 78 כָּלָב לָרְדוֹת בְּמִקְלָה כֶּף הֵם (הַרְשָׁעִים) לֹקִים, וְזֶהוּ שְּׂאִמְרוּ
 79
 80

ביאור בדרך אפשר

1 וְהַעֲלָמוֹת הַפְּרָסָאוֹת וְהַמְסָכִים. אָבָל בְּבִיאַת הַמְּשִׁיחַ שְׂיִהְיָה
 2 אֲזַ עֲנִין הָרִאָיָה, שֶׁהוּא גְלוֹי הָעֵצָם וְלֹא רַק דְּרַגַּת הָאֲצִילוֹת
 3 כְּבִמְתֵּן-תּוֹרָה, הִנֵּה עַל זֶה יֵשׁ גַּם הַהֶעֱלָם דְּנֶהָר, וְלָכֵן צִרְיָה
 4 לְהִיּוֹת גַּם בְּקִיעַת הַנֶּהָר. נִתְבָּרַר בְּסַעֲף ג' בְּחִינַת י' לְמַעֲלָה הוּא
 5

6 תּוֹכֵן הַמוֹחַ וְהַלֵּב וּמַעֲלִים זֹאת
 7 בְּתוֹכוֹ וְאִינוּ מְגַלָּה לְזוּלַת כִּי-אֵם
 8 חִיצוֹנוֹת הַדְּבַר. כַּעַת יִתְבָּרַר
 9 בְּחִינַת 'נֶהָר' לְמַעֲלָה, שֶׁהוּא
 10 בְּרוּגְמַת הַמַּחֲשָׁבָה שְׂדִרְכָּה עוֹבֵר
 11 כָּל שִׁפְעַת הַשֶּׁכֶל וּמִדּוֹת: דְּהִנֵּה,
 12 יָם הוּא דְּבוּר, וְנֶהָר הוּא
 13 מִחֲשָׁבָה⁵³, דִּים מְקוֹי
 14 וְקִמָּא⁵⁴ [=כְּנוּס וְעוֹמֵד. מִי
 15 הֵם אִינֵם זִוְרִימִים אֵלָּא כְּנוּסִים
 16 בְּמִקְוֵם], וְנֶהָר הוּא
 17 מְלִשׁוֹן הַכְּתוּב לַעֲתִיד-
 18 לְבוֹא: וְנֶהָרוּ אֲלֵיוֹ כָּל
 19 הַגּוֹיִם⁵⁵ [=יִמְשִׁכוּ אֵלָיו כְּנֶהָר
 20 הַמוֹשָׁךְ], דְּזֶהוּ מָה
 21 שְׁתִּדְּבוּר נִקְרָא יָם, לְפִי
 22 שְׁדִּבּוּר הוּא לְזִלְתּוֹ וְיֵשׁ
 23 לוֹ הַפֶּסֶק שְׁעַת לַחֲשׁוֹת וְעַת
 24 לְדַבֵּר, וּמִחֲשָׁבָה
 25 נִקְרָאת נֶהָר, לְפִי
 26 שְׁמִחְשָׁבָה הִיא לְעֵצָמוֹ
 27 וּמִשְׁוֹטְטָת תְּמִיד. וְהִנֵּה,
 28 גַּם אוֹתִיּוֹת הַמִּחֲשָׁבָה
 29 מְעַלְיָמִים עַל הָעֵצָם וְאִינֵם
 30 מְכִילִים אֶת כָּל פְּנִימוֹת הַשֶּׁכֶל
 31 וְהַמִּידָה, וְהִנֵּה דְלָא רַק
 32 אוֹתִיּוֹת הַדְּבוּר, אֲלָא גַּם
 33 אוֹתִיּוֹת הַמִּחֲשָׁבָה,
 34 אוֹתִיּוֹת הַשֶּׁכֶל כְּמוֹ שֶׁהֵם
 35 בְּעַלְיוֹנִים, הֵרִי הֵם
 36 מְעַלְיָמִים עַל הָעֵצָם.
 37 וְלָכֵן הִנֵּה קוֹדֵם בִּיאַת
 38 הַמְּשִׁיחַ שְׂיִהְיָה אֲזַ גְלוֹי
 39 הָעֵצָם, יִצְטָרֵף לְהִיּוֹת מְקוֹדֵם עֲנִין הַבְּקִיעָה לֹא רַק בְּהֵימָה,
 40 אֲלָא גַּם בְּהֶנָּהר וּבִקְעַת הָעֵלֶם אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה לְמַעֲלָה, עַל-מִנַּת שְׁתַּתְּגַּלְה

ה, סע"ד. מאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים ע' שנה. פירוש המילות לאדמו"ר האמצעי פמ"ב. ובכ"מ. (53) ראה סה"מ תרל"ה שם ע'
 רסח ואילך. תרח"ץ שם ע' רא. וראה גם תו"א ט, ב. לקו"ת ש"ש יז, ג. (54) ראה מקוואות פ"ה מ"ד. פרה פ"ח מ"ח. (55) ישעי'
 ב, ב. (56) ראה תו"א שמות מט, סע"ד ואילך. וארא נז, ב ואילך. יתרו עא, ג"ד. (57) ראה שמו"ר פ"ט, ב. (58) ברכות ה, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 חז"ל⁵⁸ לעולם ירגזי אדם יצר טוב על יצר הרע, ירגזי
2 דוקא. וכיון שהצורך במקל הוא בשביל לרדות היצר הרע
3 כו', לכן היה ענין זה ביציאת מצרים שהיה צורך לרדות את הרע,
4 כיון שהיה עדיין בתוקפו (ובני ישראל ברחו מהרע), מה שאין כן

5 לעתיד, שיעביר ה' את

6 רוח השטמא מן הארץ⁵⁹, לא יהיה צורך

7 במטה, אלא והניף ידו

8 דוקא. וכללות הענין

9 דוהניף ידו על הנהר,

10 בקיעת הנהר, הוא כדי

11 שיוכל להתחדש ענין

12 הראיה שהוא גלוי העצם

13 (כנ"ל). וגם ענין זה

14 יהיה כב' האופנים

15 דמלמעלה

16 ומלמטה למעלה (על

17 דרך האמור לעיל (סעיף

18 ג') בקריעת ים סוף),

19 דזהו מה שכתוב והניף

20 ידו על הנהר והכהו

21 לשבעה נחלים, דנהר

22 הוא המשכה מלמעלה

23 למטה שהמים נגרים

24 למטה, והכהו לשבעה

25 נחלים הוא מלמטה

26 למעלה (חסר קצת). וכל

27 זה יתגלה על ידי משיח

28 דוקא. והענין בזה, דהנה

29 כתיב⁶⁰ על מלך המשיח:

30 הנה ישפיל עבדי ירום

31 ונשא וגבה מאד, ונתבאר

32 בזה: שהוא למעלה

33 מהאבות ומשה רבינו,

34 ולמעלה גם מאדם

35 הראשון⁶¹, שזהו ענין

36 גבה מאד, מאד אותיות

37 אדם, אבל בצירוף אחר

38 שמונה [בחיילוף אותיות]

39 על בלי גבול "מאד" - ללא

40 הגבלה. וכזה גופא יש ב'

41 דעות⁶², דעה א', שהוא

42 למעלה מאדם הראשון

43 כמו שהיה אחר החטא,

44 ודעה הב' שהוא למעלה

45 מאדם הראשון גם כמו

אדם יצר טוב על יצר הרע, ירגזי דוקא. וכיון שהצורך

במקל הוא בשביל לרדות היצר הרע כו', לכן היה ענין

זה ביציאת מצרים, מה שאין כן לעתיד, שיעביר ה' את

רוח השטמא מן הארץ⁵⁹, לא יהיה צורך במטה, אלא

והניף ידו דוקא. וכללות הענין דוהניף ידו על הנהר,

בקיעת הנהר, הוא כדי שיוכל להתחדש ענין הראיה

שהוא גלוי העצם (כנ"ל). וגם ענין זה יהיה כב'

האופנים דמלמעלה למטה ומלמטה למעלה (על דרך

האמור לעיל בקריעת ים סוף), דזהו מה שכתוב והניף

ידו על הנהר והכהו לשבעה נחלים, דנהר הוא המשכה

מלמעלה למטה שהמים נגרים למטה, והכהו לשבעה

נחלים הוא מלמטה למעלה (חסר קצת). וכל זה יתגלה

על ידי משיח דוקא. והענין בזה, דהנה כתיב⁶⁰ הנה

ישפיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד, שהוא למעלה

מהאבות ומשה רבינו, ולמעלה גם מאדם הראשון⁶¹,

שזהו ענין גבה מאד, מאד אותיות אדם, אבל בצירוף

אחר שמונה על בלי גבול. וכזה גופא יש ב' דעות⁶²,

דעה א', שהוא למעלה מאדם הראשון כמו שהיה אחר

החטא, ודעה הב' שהוא למעלה מאדם הראשון גם כמו

שהיה קודם החטא. וכללות הענין בזה, ששביצאת

המשיח יהיה גלוי העצם, וזהו שנקרא מלך המשיח,

דמשה נקרא משה רבינו, דאף שנאמר⁶³ ויהי בישורון

מלך, ולפי דעה אחת⁶⁴ קאי על משה, מכל מקום, שם

התואר שלו הוא רבינו, הינו, שעקר ענינו שהוא רבינו,

שענינו הוא למוד, ענין ההשגה, מה שאין כן משיח לא

נקרא משיח רבינו, אלא מלך המשיח, דמלך הוא ענין

רוממות ומקף, כמו שכתוב⁶⁵ שום תשים עליך מלך,

שתהא אימתו עליך⁶⁶, שהוא ענין מקף, ולכן נקרא

מלך המשיח, לפי שגם הלמוד דמשיח יהיה בבחינת ראיה שהוא ענין מקף,

אלא שמקף זה ימשך גם בפנימיות, דזהו מה שכתוב ישפיל, ישפיל הוא מלשון

מפעיל, הינו שענין הראיה יפעול בכל ישראל. וזהו גם מה שכתוב⁶⁷ והדרוך

בנעלים. פירוש הפסוק

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

224

225

226

227

228

229

230

231

232

233

234

235

236

237

238

239

240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252</

ביאור בדרך אפשר

- 13 לְקַבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל כִּי אִם עַל יְדֵי לְבוּשׁ, שְׂזָהוּ עֲנִיָּן הַנְּעֻלִים.
 14 וְכָל זֶה יִהְיֶה בַּגָּאֻלָּה הַעֲתִידָה לִהְיוֹת בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ עַל יְדֵי
 15 מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, שְׂיִהְיֶה אָז רֹאֵיהָ חוֹשִׁית, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב⁶⁷ וְרָאוּ
 16 כָּל בָּשָׂר (בְּשָׂר דִּיקָא) גוֹ' כִּי פִי הוּא דְבָר, שֶׁהוּא כָח הַפּוֹעֵל
 17 בְּנִפְעָל⁶⁸, וְיִהְיֶה הַתְגַּלּוּת
 18 הַעֲצָמוֹת לְמִטָּה.

ביאור בדרך אפשר

- 1 בפשטות הוא, שהקדוש-ברוך-הוא יוביל בשבילים אלו את בני הגולה לדרך
 2 בנעליהם אשר ברגליהם (כדרך ההליכה ביבשה). הפירוש הפנימי בפסוק:
 3 נשמות ישראל יתורממו לעתיד למצב נעלה עד שהנבראים האחרים יקבלו
 4 חיות מהם רק דרך לבוש המצמצם ומסתיר כדוגמת נעל המבדיל בין האדם
 5 לקרקע, דְּלִהּיוֹת שְׂפָל
 6 יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה אֶצְלָם
 7 בְּחִינַת הָרֹאֵה שֶׁהוּא
 8 גְּלוּי הָעֶצֶם, לְכֵן הִנֵּה כָּל
 9 הַהֲשָׁתְלָשׁוֹת [=העולמות
 10 הרוחניים שלמעלה] וּמִלְאָכִים
 11 כו', כָּל הָעֲנִיָּנִים שְׂמֻלְבָּד
 12 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא יוֹכְלוּ
 7

בְּנִפְעָלִים, דְּלִהּיוֹת שְׂפָל יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה אֶצְלָם בְּחִינַת
 הָרֹאֵה שֶׁהוּא גְּלוּי הָעֶצֶם, לְכֵן הִנֵּה כָּל הַהֲשָׁתְלָשׁוֹת
 וּמִלְאָכִים כו', כָּל הָעֲנִיָּנִים שְׂמֻלְבָּד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא יוֹכְלוּ לְקַבֵּל מִיִּשְׂרָאֵל כִּי אִם
 עַל יְדֵי לְבוּשׁ, שְׂזָהוּ עֲנִיָּן הַנְּעֻלִים. וְכָל זֶה יִהְיֶה בַּגָּאֻלָּה הַעֲתִידָה לִהְיוֹת בְּמַהְרָה
 בְּיָמֵינוּ עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, שְׂיִהְיֶה אָז רֹאֵיהָ חוֹשִׁית, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב⁶⁷ וְרָאוּ כָּל
 בָּשָׂר (בְּשָׂר דִּיקָא) גוֹ' כִּי פִי הוּא דְבָר, שֶׁהוּא כָח הַפּוֹעֵל בְּנִפְעָל⁶⁸, וְיִהְיֶה הַתְגַּלּוּת
 הַעֲצָמוֹת לְמִטָּה.

(67) ישע"י מ, ה. 68) ראה תו"ח תצוה תפכ, א ואילך (בהוצאה החדשה – שכת, ב ואילך).

אגרות קודש

ב"ה, י"ב ניסן, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ויה"ר שימי הבטחון וימי האמונה בה' ובמשה עבדו יפעול בכאוי"א מאתנו להיות חזקים
 באמונתנו לאתפשוטותא דמשה שבכל דרא שבדורנו זה הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע,
 ולא אמונה בדרך מקיף שאינו נוגע כלל לענינים בפועל, אלא בהנוגע לפועל להגן על מוסדות ועניני כ"ק
 מו"ח אדמו"ר בתוקף הדרוש וההכרחי, שאז בודאי כדונג ימסו ובנ"י יוצאים ביד רמה.

בברכה לחג פסח כשר ושמוח.

... מה שהעיר במ"ש באגה"ק סוף סי' י"ב שישראל בטבעם הם רחמנים וגומלי חסדים מפני היות
 נפשותיהם נמשכות ממדותיו ית' וכו' ובתניא סוף פרק א' כתוב שהם באות מנה"ב.

הנה מובן שהא והא איתנייהו. שמנפש האלקית שבישראל בטבעה רחמנות וגמ"ח מפני שנמשכת
 ממדותיו ית' וכו', וגם הנה"ב בטבעה כן הוא, ואפשרי הדבר כי בישראל הנה"ב מעורבת טוב ורע. ויש
 להוסיף ביאור בזה ע"פ המבואר בכ"מ בדא"ח שהנה"ב שבישראל מתאמת ויש לה שייכות לנה"א
 שבישראל שלכן גם בה גוברת מדת הרחמנות והחסד אף שפשיטא שיש בה גם מדות הפכיות, כי אין הטעם
 דמעורב טו"ר בלבד מספיק לאמר מפני מה הנה"ב בישראל הם רחמנים וגומלי חסדים. ויש להמתיק שלכן
 רק בספ"א מוסיף בתולדותם, כי נפה"א באה אח"כ (שו"ע לאדה"ז מהד"ת סוס"ד).

בס"ד. שיחת ליל ב' דחג הפסח, ה'תש"כ.

בלתי מוגה

- 1 א. בנוגע לליל הפסח ואמירת ההגדה – איתא בסידור האריז"ל¹ ב' ענינים: (א) "כשיבוא לביתו ישמח . .
- 2 שאין זמן שמחה כ"כ שמחת השכינה כמו בליל פסח, שאז יש זיווג אפילו בעשי", דהיינו, למטה בעולם הזה
- 3 הגשמי, (ב) "אומרים הגדה בקול רם ובשמחה רבה ובכוונה גדולה".
- 4 והנה, בנוגע לענין הזיווג – שזוהי סיבת גודל השמחה בליל הפסח, "שאז יש זיווג אפילו בעשיה" – ידוע²
- 5 שאין זה כמו השפעת השכל, הדיבור ומעשה, אלא השפעה עצמית. והשפעה זו היא לא רק למעלה בעולם
- 6 האצילות כו', אלא בעולם הזה הגשמי.
- 7 ובהקדם המבואר בלקוטי תורה³ בנוגע לחילוקי הדרגות דעולם האצילות ועולם העשיה והעולמות שבינתיים,
- 8 שאין הכוונה שעולם האצילות נמצא באיזה־שהוא מקום ("ערגעץ וואו"), אלא "יש אור אצילות למטה גם כן",
- 9 וראי' לדבר, "כי הנה נודע שנשמת משה רבינו עליו השלום היתה מבחינת אצילות . . והיינו שבמשה . . היה
- 10 מאיר . . אצילות בבחינת גילוי למטה (בהיותו בעולם הזה הגשמי, וגם בעמדו לפני פרעה, שהיה מג' קליפות
- 11 הטמאות, שזוהי המדרגה הכי תחתונה בעולם הזה גופא⁴), הרי שנמצא גם למטה בחינת אצילות".
- 12 ומזה מובן, שכדי לבוא לדרגת האצילות, שהוא ענין ההתאחדות עם אלקות (שהרי עולם האצילות הוא
- 13 עולם האחדות, איהו וחיוהי וגרמוהי חד⁵), אין צורך לצאת מן העולם, אלא גם כאשר נמצאים בעולם ועוסקים
- 14 בדברים גשמיים, אכילה ושתיה וכו', הנה במצב זה גופא יכולים לעמוד בדרגת האצילות, כיון "שנמצא גם
- 15 למטה בחינת אצילות".
- 16 אמנם, החידוש בליל הפסח הוא, שיכולים להגיע לא רק לדרגת האצילות – שעם היותו עולם האחדות, הרי
- 17 נקרא בשם "עולם", מלשון העלם (והסתר)⁶ – אלא יכולים להגיע עד להעצמות, ובאופן שאין צורך לצאת מן
- 18 העולם, אלא גם בשעה ששייכים לענינים הגשמיים גופא יכול להיות גילוי העצמות, כיון "שאז יש זיווג אפילו
- 19 בעשיה", כנ"ל.
- 20 ובאותיות פשוטות: גם כאשר נמצאים בעולם הזה ועוסקים בדברים גשמיים, הנה בשעת מעשה יכול להיות
- 21 לא רק סתם גילוי אלקות, אלא גם גילוי עצמותו יתברך.
- 22 – יש אופן שאלקות הוא בהעלם והסתר, כמו שכתוב⁷ "אכן אתה אֵל מסתתר", שלכן, גם כאשר ישנם
- 23 נסים, אזי "בעל הנס אינו מכיר בנסו"⁸, ועל זה נאמר⁹ "לעושה נפלאות גדולות לבדו", שרק הוא לבדו יודע
- 24 אודותם;
- 25 אבל, גם בגילוי אלקות ישנם כמה וכמה חילוקי דרגות, וכפי שרואים בעבודת האדם שיש כמה וכמה
- 26 חילוקים בקדושה גופא, שהרי אינו דומה המעמד ומצב דכל היום לשעת התפלה ובפרט תפלת שמונה־עשרה,
- 27 ובפרט תפלת העמידה בשבת, ובפרט בימים נוראים ועד לתפלת נעילה, וכפי שרואים גם אצל איש פשוט,
- 28 שבזמנים אלו מתמעטת הגשמיות והחומריות, והקירוב לאלקות הוא בגילוי יותר.
- 29 וזהו החידוש בליל הפסח – שאז יכול להיות לא רק סתם גילוי אלקות, אלא גילוי העצמות, וכאמור, גילוי
- 30 זה יכול להיות גם בשעה שעוסק בדברים הגשמיים, כמו אכילה ושתיה וכו'.
- 31 וזהו הטעם שביליל הפסח (ובחוץ־לארץ גם בליל שני) אומר כל אחד מישראל "לשנה הבאה בירושלים" –
- 32 כי, מצד גילוי העצמות שמאיר בכל אחד מישראל, הרי הוא מצדו מוכן כבר שיהיה "לשנה הבאה בירושלים",

(5) תקו"ז בהקדמה (ג, סע"ב). וראה תניא אגה"ק רס"כ.

(6) ראה לקו"ת שלח לז, ד. ובכ"מ.

(7) ישעי' מה, טו.

(8) נדה לא, א.

(9) תהלים קלו, ד.

(1) בהגש"פ בתחלתו. וראה גם שיחת ליל ב' דחג"פ דאשתקד ס"ד ואילך (תו"מ חכ"ה ע' 204 ואילך).

(2) ראה ביאורה"ז לאדהאמ"צ בתחלתו (ב, א ואילך). סהמ"צ

להצ"צ מצות פו"ר פ"ב (דרמ"צ ג, א ואילך). ובכ"מ.

(3) נצבים מט, ב.

(4) ראה גם תו"מ חכ"ז ע' 184. וש"נ.

1 — כפירוש כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר¹⁰ שאין צורך להמתין לשנה הבאה, אלא הגאולה תהיה מיד,
 2 ובדרך ממילא, לשנה הבאה נהיה כבר בירושלים —
 3 היינו, שהוא מוכן להגילוי דירושלים דלעתיד ובית המקדש דלעתיד, בית המקדש השלישי, שאף שיש בו
 4 כל המדידות שנימנו בספר יחזקאל¹¹, הרי הוא עומד בנוי למעלה¹².
 5 וזהו טעם גודל השמחה דליל הפסח — מצד המשכת וגילוי עצמותו יתברך בעולם הזה.
 6 ונוסף לזה ישנה גם ה"שמחה רבה" שבאמירת ההגדה, כהמשך דברי האריז"ל. אבל העיקר הוא מה שכתוב
 7 לפני זה אודות השמחה שצריכה להיות מיד "כשיבוא לביתו" (שזהו ענין ששייך לכל הלילה, שנקרא "ליל
 8 שימורים"¹³, שמור מן המזיקין ומכל הענינים המבלבלים מונעים ומעכבים), "שאו יש זיווג אפילו בעשיה",
 9 ומאיר אצל כל אחד מישראל, ומצד זה מוכן הוא לגאולה העתידה במהרה בימינו.

* * *

10 ב. כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר סיפר פעם בהתוועדות חג הפסח¹⁴, שבשנת תרס"ד, שהיתה אז מלחמת
 11 יפן, השתדל אביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו עדן, לשלוח מצות וכל צרכי הפסח לחיילים היהודים שהיו
 12 בחזית, ואחר כך נתקבלה טלגרמה להכרת תודה על זה, וחתמו: "סאָלדאַטי אַקאַפי שאַנהאַיי" (כלומר: אנשי
 13 חיל הנמצאים בחפירות (כפי שנקרא באנגלית: "טרענטשעס") אשר על גבול שאַנהאַיי).
 14 וסיפר אז כבוד קדושת אדמו"ר נשמתו עדן בשם רבינו הזקן, שהבעל שם טוב היה לפעמים חותם שמו:
 15 ישראל מ"אקופ", אף על פי שהיה מ"טלוסט" (כפי שחותם בכמה וכמה מכתבים¹⁵), כי, טלוסט היתה עיר או
 16 עיירה שמסביבה היתה חומה, ובמשך השנים נחרבה החומה, ונשארו רק החפירות שהיו היסוד של החומה.
 17 וכיון שהוריו של הבעל שם טוב היו עניים, ולא היה להם בית דירה בתוך העיר, דרו בחפירות אלו. ועל שם
 18 אותם חפירות היה הבעל שם טוב חותם מ"אקופ", כלומר, מן החפירות.
 19 וסיים כבוד קדושת אדמו"ר נשמתו עדן, שבכח "אַקאַפּעס" אלו יכולים לדחות "אַקאַפּעס" אחרים, כי כח
 20 הבעל שם טוב הוא בלתי נפסק, רק צריכים לעמוד בקרב.
 21 עד כאן סיפור דברי הרב.
 22 ג. והנה, כיון שכבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר סיפר זאת בחג הפסח, מוכח, שענין זה שייך לחג הפסח:
 23 ובהקדים — שבחג הפסח ישנם ב' ענינים הפכיים:
 24 מחד גיסא — היו אז בני ישראל בתכלית העוני והשפלות, וכמבואר בכתבי האריז"ל¹⁶ הטעם שהגאולה
 25 הוצרכה להיות "כהרף עין"¹⁷, דכיון שהיו משוקעים במ"ט שערי טומאה¹⁸, הנה אם היו נשארים במצרים עוד
 26 רגע, היו נופלים גם בשער הנו"ן, ואז לא היה משה רבינו יכול להוציאם מן הגלות.
 27 ולאידך גיסא — היה אז הגילוי היותר נעלה, ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו"¹⁹,
 28 וכפירוש כבוד קדושת אדמו"ר נשמתו עדן²⁰: בכבודו — מלכות דאין סוף, ובעצמו — תפארת הנעלם, והרי בכל
 29 דברי ימי ישראל, אפילו בזמן שבית המקדש היה קיים, ובזמנים היותר טובים, לא היו גילויים נעלים כמו בשעת
 30 יציאת מצרים.
 31 והענין בזה — שדוקא מתכלית השפלות באו לתכלית המרחב של הגילוי היותר נעלה, וכמו שכתוב²¹ "מן
 32 המיצר קראתי גו'", שדוקא מן המיצר באים ל"מרחב י"ה", ועד למרחב העצמי.

(16) סידור האריז"ל בהגש"פ פיסקא "מצה זו". וראה גם תו"מ
 חכ"ב ע' 287. וש"נ.
 (17) מכילתא ופרש"י בא יב, מא.
 (18) ראה גם זו"ח ר"פ יתרו.
 (19) הגש"פ פיסקא "מצה זו", ושם לפני פיסקא "ויוציאנו".
 (20) ראה סה"מ אעת"ר ע' עה. המשך תער"ב ח"ב ע' התקדד.
 סה"מ תער"ב-תרע"ו ע' סז.
 (21) תהלים קיח, ה.

(10) שיחת ליל א' דחה"פ תש"ה בתחלתה (סה"ש תש"ה ריש ע'
 83). תש"ח ס"ה (סה"ש תש"ח ע' 200).
 (11) קאפיטל מ ואילך.
 (12) ראה פרש"י ותוס' — סוכה מא, סע"א. ועוד.
 (13) בא יב, מב. וראה שו"ע אדה"ז אר"ח סת"פ ס"ד-ה. סוסתפ"א.
 סתפ"ז ס"ד.
 (14) שיחת ליל שש"פ תרצ"ו ס"ג (סה"ש תרצ"ו ע' 130).
 (15) ראה ספר התולדות הבעש"ט (קה"ת תשמ"ו) ח"ב ע' 694 ואילך.

1 וזוהי גם הוראה לימינו אלה:

2 כאשר אומרים ליהודי שיש אפשרות ("ס'איז רעכט") שברגע הבא יבוא משיח, מתחיל להתבונן במצב העולם
3 בכלל, חושך כפול ומכופל כו', ובמצבו בפרט, וטוען, איך יתכן שברגע אחד יהיה דילוג כזה מתכלית השפלות
4 לתכלית המרחב, הרי זה דבר שאין לו מקום בשכל הפשוט, ואפילו לא בשכל דקדושה.

5 והמענה על זה, שכך היה ביציאת מצרים, ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"²², שדוקא מן המיצר
6 באים למרחב העצמי, וברגע אחד יבואו מתכלית העוני והשפלות לתכלית המרחב דגאולה העתידה, שאז יהיו
7 גילויים נעלים יותר מהגילויים דיציאת מצרים, וכמו שכתוב²³ "ולא יכנף עוד מוריק והיו עיניך רואות את
8 מוריק", שבעיני בשר הגשמיים תהיה ראיית עצמותו יתברך.

9 ד. ועל פי זה יש לבאר השייכות דסיפור הנ"ל לחג הפסח:
10 בזמן לידת והתגלות הבעל שם טוב היו בני ישראל בתכלית העוני והשפלות, וכידוע²⁴ שלידת והתגלות
11 הבעל שם טוב בזמן ההוא היא כמשל קריאת השם באוזנו של אדם שהתעלף בהתעלפות חזקה ביותר, שאין
12 תרופה להקיצו אלא על ידי סגולה הנ"ל, והיינו, שבאותו זמן היו בני ישראל במצב של התעלפות, ועל ידי
13 התגלות נשמת הבעל שם טוב – שנקרא בשם העצם של כל אחד מישראל – התעוררו בני ישראל מהתעלפותם.
14 ונוסף על המצב היורד של כללות בני"ז בזמן ההוא, היתה לידת הבעל שם טוב במצב של עוני – לא בדירה
15 בתוך העיר, אלא במקום החפירות כו', כנ"ל.

16 ואף על פי כן, הנה דוקא מן המיצר באים למרחב העצמי דהגאולה, כידוע²⁵ שהפצת המעיינות דתורת הבעל
17 שם טוב תביא את הגאולה העתידה בקרוב, כך, שמזמנו של הבעל שם טוב, הנה מדור לדור ומשנה לשנה
18 נעשית הגאולה קרובה יותר, והיינו, שעם היות שבגלוי ובחיצוניות שורר חושך בעולם, הנה בפנימיות, פעלו
19 המעיינות דהבעל שם טוב זיכוכ בעולם, שלכן נעשה עתה ראוי לגילוי המשיח.

20 וזהו ענין ה"אקאפעס" של הבעל שם טוב, כאמור לעיל שכח הבעל שם טוב הוא בלתי נפסק, והיינו, שעל
21 ידי ה"אקאפעס" של הבעל שם טוב והפצת מעינותיו, מנצחים את כל המלחמות – "מלחמה לה' גו' מדור
22 דור"²⁶ עד לדורנו זה, ועד שנעשה "השם שלם והכסא שלם"²⁷, ד"כסא" הוא ענין "השמים כסאי והארץ הדום
23 רגלי"²⁸, וענין הכסא שלם היינו שבשמים וארץ הגשמיים יאיר בגילוי שלימות העצמות, אין שלם אלא אחד²⁹,
24 בגאולה העתידה, בקרוב ממש.

* * *

ה. על פי זה יש לבאר גם הענין ד"יחז"ן – שפורסים המצה לשנים, חלק אחד גדול מחבירו, חלק הגדול
25 עבור האפיקומן, ומניחים אותו בין הכרים (כמבואר הטעם על פי קבלה³⁰), והקטן מניחים בין ב' המצות:
26 כאשר פורסים מצה לשנים, חלק גדול וחלק קטן – הרי שני החלקים הם שני ענינים הפכיים.

27 ובהקדמה – שג' הענינים העיקריים ד"פסח מצה ומרור" הם ענינים הפכיים:
28 פסח – הוא ענין של חירות, הן שחיטת הפסח, שהרי שחיטת הפסח מבלי להתפעל מהמצריים שיראו
29 ששוחטים את אלהיהם³¹, הוא ענין של חירות, והן אכילת הפסח, שהרי צריכים לאכלו דרך חשיבות וגדולה³²,
30 כאכילת קדשים שנאמר בהם "למשחה"³³, כלומר, לגדולה וחשיבות, ולכן "נאכל על השובע"³⁴, כדרך אכילת
31 העשיר, שבגמר הסעודה, לאחר ששכר שבע, מוסיף לאכול מאכל ערב.

ליל ב' דחה"פ תשח"י הערה 26 (תו"מ חכ"ב ע' 222).
(30) ראה שיחת ליל א' דחה"פ תרח"ן בתחלתה (סה"ש תרח"ן ע' 260). תש"ה ס"ב (סה"ש תש"ה ע' 83).
(31) ראה שמו"ר פט"ז, ג. דעת זקנים מבעה"ת בא יב, ג.
(32) ראה שו"ע אדה"א או"ח ר"ס תעז. וש"נ. וראה לקו"ש חל"א ע' 58.
(33) קרח יח, ח.

(34) פסחים ע, רע"א. וראה שו"ע אדה"ז שם.

(22) מיכה ז, טו.
(23) ישעי' ל, כ. וראה תניא פל"ו (מו, א).
(24) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סתי"ח. וש"נ.
(25) אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט בתחלתו).
(26) ס"פ בשלח.
(27) פרש"י עה"פ.
(28) ישעי' סו, א.
(29) ראה גם מכתב ב' מנ"א שנה זו (אג"ק ח"ט ע' שפא). שיחת

מרור – "על שום שמררו המצרים את חיי אבותינו, שנאמר³⁵ וימררו את חייהם גו"³⁶ – הוא ענין של עוני ושפלות.

ואילו מצה – יש בה שני הענינים³⁷: (א) מצה נקראת "לחמא עניא". (ב) אכילת המצה היא "על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם". וזהו גם שמחוד גיסא המצה היא מאכל עבדים, כפי שמצינו³⁸ שהיו נותנים לעבדים מצה, שמחלישה את הרעבון, ולאידך גיסא, הרי המצה היא "מיכלא דמהימנותא" ו"מיכלא דאסוותא"³⁹.

ונוסף על ב' ההפכים במצה בכלל, גדול יותר הפלא שבדבר בב' הפכים שבמצה אחת – המצה ד"יחץ", שהחלק הקטן אומרים עליו "הא לחמא עניא", ואילו החלק הגדול מניחים לאפיקומן, זכר לפסח, תכלית העשירות.

וענין זה מודגש יותר בכך ש"יחץ" הוא לפני "מגיד", כדי שאמירת ההגדה תהיה על החלק הקטן דוקא⁴⁰ – אף על פי שאמירת ההגדה ענינה סיפור יציאת מצרים שהוא ענין של חירות, ואם כן הרי זה שייך לחלק הגדול – שמזה מוכח שחלק הגדול שמניחים לאפיקומן הוא מושלל לא רק מהענין ד"לחמא עניא", אלא גם מענין סיפור יציאת מצרים, "שעונין עליו דברים הרבה"⁴¹, כי, האפיקומן קשור עם הגאולה העתידה⁴², שהיא למעלה מיציאת מצרים (שהרי יציאת מצרים לא היתה גאולה שלימה, ואילו הגאולה העתידה תהיה גאולה שלימה), שלכן לעתיד לבוא יזכירו יציאת מצרים רק בדרך טפל⁴³, ולכן עושים "יחץ" לפני מגיד, כי, לא רק "לחמא עניא", אלא אפילו הענין ש"עונין עליו דברים הרבה", הוא באין ערוך לגבי העשירות האמיתית המרומזת ב"אפיקומן".

ועל פי זה תמוה ביותר שבמצה אחת עצמה יש ב' הפכים: אותה המצה שממנה נוטלים החלק הקטן ואומרים עליו "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים", תכלית הקטנות – ממנה גופא לוקחים את החלק הגדול שמרמז על הגאולה העתידה, תכלית הגדלות?!

אך הענין הוא – כאמור לעיל שדוקא מן המיצר באים למרחב העצמי, וכן הוא גם בענין המצה, שהמצה שעליה אומרים "הא לחמא עניא", ממנה דוקא נוטלים גם את החלק הגדול שרומז על הגאולה,

אלא, כיון שלעת-עתה הגאולה העתידה היא בהעלם, לכן צריך להחביא את החלק הגדול בין הכרים, אבל, גם עתה הנה בתכלית הקטנות ישנו כבר תכלית הגדלות שבגאולה העתידה, שתתגלה במהרה בימינו.

* * *

ו. "הא⁴⁴ לחמא עניא . . לשנה הבאה בני חורין":
הפיסקא הראשונה שבאמירת ההגדה⁴⁵ היא "הא לחמא עניא"⁴⁶. פיסקא זו אינה נאמרת מיד בהתחלת עריכת הסדר, לפני קידוש, או מיד לאחריו, אלא בהתחלת ההגדה⁴⁷, שענינה הוא הסיפור ביציאת מצרים⁴⁸, ולכן: (א)

(באידיש), ונרפסה בלקו"ש ח"ג ע' 957 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
(45) וכאן מתחיל הענין הב' שהובא לעיל (ס"א) מסידור האריז"ל – ש"אומרים הגדה בקול רם ובשמחה רבה ובכוונה גדולה" (מהנחה בלתי מוגה).
(46) ונתקנה בלשון ארמי – בכדי שייבינו גם הנשים והקטנים (ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' יב). – מהנחה בלתי מוגה.
(47) ראה דיוק הרמב"ם בלשונו בסוף הל' חמץ ומצה: סדר עשיית מצות אלו כו' קידוש (רפ"ח) כו' נוסח ההגדה כו' הא לחמא כו'.
(48) הגדה ע"ש "והגדת לבנך". וי"מ הגדה שהוא לשון הודאה ושבח להקב"ה על שהוציאנו מארמ"צ, כמו שמתרגם בירושלמי: "הגדתי היום לה' אלקיך", "שבחתי יומא דין". וכן תרגמו ר' סעדיה בערבי (אבודרהם). – ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' ה (פיסקא "השם"). וש"נ.

(35) שמות א, יד.
(36) נוסח הגש"פ פסקא "מרור זה".
(37) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ דאשתקד ס"ה (תו"מ חכ"ה ס"ע 204 ואילך). וש"נ.
(38) ראה אבודרהם בסדר ההגדה פסקא "הא לחמא". וראה גם לקו"ש ח"ז ע' 81. שיחת ליל ב' דחה"פ תשט"ו ס"ה (תו"מ ח"ז ע' 7). תשי"ז ס"ו (תו"מ ח"ט ע' 258).
(39) זח"ב קפג, ב.
(40) ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' יא (פיסקא "יחץ"). וש"נ.
(41) פסחים קטו, סע"ב.
(42) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשט"ו ס"ח (תו"מ ח"ז ע' 17). תשח"י בסופה (תו"מ חכ"ב ע' 235).
(43) ברכות יב, סע"ב.
(44) פסקא (שיחה) זו – הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א

- 1 מקומה מיד לאחר הסימן "מגיד", (ב) בפיסקא זו מגביהין את הקערה⁴⁹, או כמנהגנו שמגלין מקצת המצות,
2 כי ההגדה וסיפור ביציאת מצרים צריכה להיות "על המצות"⁵⁰.
- 3 ומזה ברור, שאמירת פיסקא זו בהתחלת עריכת הסדר, היא, לא רק מפני שתוכנה הוא להזמין לשולחן-הסדר
4 את כל אלו שאין להם צרכי הסעודה והפסח ("כל דכפין כו' דצריך – ייתי כו'"), ובמילא צריכים לעשות זאת
5 בהקדם האפשרי – דאי משום הא היו צריכים לומר זאת לפני זה, מיד בבואו לביתו, או עוד לפני זה, קודם
6 ההליכה מבית-הכנסת, ששם נמצאים הרבה אנשים שיכולים לשמוע את ההזמנה – אלא בעיקר לפי שזוהי
7 התחלת הסיפור ביציאת מצרים⁵¹, שלכן אינה יכולה לפני קודם הסימן "מגיד".
- 8 וצריך להבין: למה קבעו הפיסקא "הא לחמא עניא" בסדר "מגיד" – ויתירה מזה: כיון שפיסקא זו היא
9 התחלת ההגדה, משמע, שב"הא לחמא עניא" מרומז כללות הסיפור – הרי לפי הנוסח המקובל⁵² לא מסופר
10 כאן לכאורה אודות יציאת מצרים?
- 11 גם צריך להבין תוכנה של הפיסקא שמורכבת משלשה פרטים שלכאורה אין קשר ביניהם: (א) הודעה
12 שהמצה המונחת על השולחן היא ה"לחמא עניא" שאכלו אבותינו בארץ מצרים; (ב) הזמנת כל הרעבים
13 והנצרכים לבוא לערוך את הסדר; (ג) בקשה ובטחון שאף על פי ש"השתא הכא" ו"השתא עבדין" (שבשנה זו
14 נמצאים אנו כאן, בגלות, ובמצב של עבדים), הנה "לשנה הבאה" נהיה "בארעא דישראל" ו"בני חורין".
- 15 ז. יש מפרשים⁵³ שמבארים את הקשר של שני הפרטים הראשונים:
16 איתא בגמרא⁵⁴ שהשוכר פועלים מבני ישראל, צריך לזון אותם בזמן העבודה. אבל כיון שבני ישראל הם
17 בני אברהם יצחק ויעקב, "בני מלכים"⁵⁵, או כהלשון "מלכים"⁵⁶ – הרי "אפילו אם אתה עושה להם כסעודת
18 שלמה בשעתו, לא יצאת ידי חובתך עמהן", ולכן העצה היא להתנות עמהם תחילה שיתן להם פת וקטנית וכו'.
- 19 וכן הוא גם בנוגע להזמנה בליל פסח: כיון שעומד להזמין בני ישראל – "כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך
20 ייתי ויפסח" – הרי בידעו שאלו שיבואו אליו לאכול הם "בני מלכים" או "מלכים"⁵⁷, ואפילו אם יתן להם
21 כסעודת שלמה בשעתו, לא יהיה די בכך – לכן מקדים ומבהיר: "הא לחמא עניא", ועל לחם זה מזמין אותם,
22 ויותר מזה אינו מתחייב ליתן להם.
- 23 אבל, לפי ביאור זה, מספיק לומר רק התיבות "הא לחמא עניא". ומהו הצורך להוסיף: "די אכלו אבהתנא
24 בארעא דמצרים"?
- 25 בנוגע לקשר בין ענין הב' והג' – "כל דכפין כו'" עם "השתא הכא כו'" – רוצים מפרשים להסביר על פי
26 מאמר רז"ל⁵⁸ "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה", שבזכות הזמנת העניים ונתינת האפשרות לעריכת הסדר,
27 "ויכול", "ויפסח", הנה על ידי זה תבוא הגאולה, ש"לשנה הבאה בארעא דישראל" ו"בני חורין".
- 28 אבל עדיין אינו מובן, מה הם שני הפרטים: "בארעא דישראל" ו"בני חורין"; ומדוע מחלקים אותם לשני
29 בבות: "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל", "השתא עבדין לשנה הבאה בני חורין" – הרי מספיק לומר
30 זאת בכבא אחת, השתא הכא ועבדין לשנה הבאה בארעא דישראל ובני חורין?
- 31 ח. ידוע מאמר רז"ל⁵⁹ על הפסוק⁶⁰ "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל": "מה שהוא עושה הוא
32 אומר לישראל לעשות"⁶¹, וכן מה שהוא מצוה לישראל לעשות הוא עושה.

שנינו "מעוץ חטים" (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתכ"ט ס"ה ואילך)
אין להם צרכי הפסח – הרי זה ענין שלהם; ואילו בנוגע אליו – צריך
לידע שמזמין "בני מלכים" או "מלכים" (מהנחה בלתי מוגה).

(58) ב"ב יו"ד, א.

(59) שמו"ר פ"ל, ט, ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג.

(60) תהלים קמז, יט.

(61) וזהו אתדל"ע שקדמה לאתדל"ת, קדשנו במצותיו, ואח"כ כל
השונה כו' הקב"ה שונה כנגדו, ציצית שלמטה מעוררים ציצית
שלמעלה בתוס' אורות וכו', באתדל"ת אתדל"ע. וזהו מש"כ בפנים:
וכן מה שהוא כו'. ועיין תו"א (מקץ לה, ב ואילך) ביאור לד"ה כי
עמך מקור חיים, ובכ"מ (וראה גם תו"מ סה"מ כסלו ע' קמה. וש"נ).

(49) רא"ש סוף פסחים. שו"ע אדה"ז חאו"ח סתע"ג סל"ו.

(50) שו"ע שם וס"כ.

(51) ראה גם שיחת ליל ב' דחג"פ תשח"י בתחלתה (תו"מ חכ"ב
ע' 218 ואילך).

(52) משא"כ בנוסח הרמב"ם: "ואומר בבהילו יצאנו ממצרים הא
לחמא כו'".

(53) הגדת שמחת הרגל (להחיד"א) במקומו.

(54) ב"מ פג, א.

(55) שבת סז, א. וש"נ. זח"א כז, ב.

(56) ברכות ט, ב (במשנה). הקדמת תקו"ז (א, ריש ע"ב). וראה
שבת נט, ב: "מידי דהוה אאבנט של מלכים".

(57) ואע"פ שהם נמצאים במעמד ומצב ירוד כ"כ שגם לאחר

ומזה מובן, שבליל הפסח אומר הקב"ה את הפסקא "הא לחמא עניא". גם אצל הקב"ה שייך, כביכול, ענין של גלות וגאולה: כאשר בני ישראל הם בגלות, אזי גם השכינה כביכול בגלות, כמו שכתוב⁶² "בכל צרתם לו צר", שכינתא בגלותא, ועל ידי זה שבני ישראל נגאלים אזי גם השכינה נגאלת מהגלות, שלכן אומר הקב"ה: "כי קרובה ישועתי (הישועה שלי) לבוא"⁶³.

ענין הגלות הוא, שהנמצא בגלות הוא בתכלית המיצר וההעלם, גם כאשר מציאותו היא בשלימות, כמו בשעה שהיה בן חורין. וזהו ענין הגלות שלמעלה: אף על פי שגם בזמן הגלות יש בכל נברא חיות אלקי שבורא ומחיה אותו תמיד בכל רגע ורגע, הרי החיות אלקי אינו נראה כלל, והוא במיצר והעלם.

כיצד נעשה הגלות למעלה – הרי זה בגלל הגלות של בני ישראל.

וזהו תוכן החלק הראשון של הפסקא "הא לחמא עניא":

מצד העניות בדעת ("אין עני אלא בדעה"⁶⁴) אצל בני ישראל, נעשה "די אכלו אבהתנא", שנאכלה כביכול הבחינה ד"אבהתנא", דהיינו, שנתעלמו המוחין שלמעלה⁶⁵ (שהרי המוחין נקראים בשם אבות, להיותם המקור למדות⁶⁶), ולכן הנה גם למטה אין ידיעה באלקות – כפי שהיה "בארעא דמצרים" (שגלות מצרים היא שרש לכל הגליות, וכל הגליות נקראו על שם מצרים⁶⁷), שפרעה, מלך מצרים, אמר "לא ידעתי את ה'",⁶⁸ שאין רצונו לידע אודות כללות המציאות של אלקות, וכל הסביבה הסכימה עמו.

והנה, הגאולה שלמעלה באה על ידי הגאולה של בני ישראל.

ועל זה ממשיך בחלק השני – הבקשה וההבטחה שהקב"ה מבטיח לכל אחד מישראל, "כל דכפין ייתי ויכול":

מבלי הבט על חשכת הגלות, מבטיח הקב"ה, שכל יהודי שהוא רק רעב לאלקות, ישיביע הקב"ה את רעבונו. אבל זהו רק "די מחסורו"⁶⁹, היינו, שנותנים לו רק מה שחסר לו, כדי שלא יהיה רעב, ועדיין אין זו עשירות. אך לאחר שובני ישראל מקבלים "די מחסורם", אזי נעשית אצלם השגה נעלית יותר, ואז נדרשת עבורם גם עשירות.

ועל זה ממשיך: "כל דצריך", כל מי שרק צריך ודורש עשירות, יתנו לו גם זאת – "ייתי ויפסח", והרי "פסח נאכל על השובע"⁷⁰, היינו, שאין ענינו להשיביע את הרעבון, כיון שהוא כבר שבע מקודם לכן, אלא זהו ענין של עשירות – דרך חשיבות וגדולה – למעלה יותר מ"די מחסורו".

ולאחרי כן, בחלק הג' של הפסקא, מבוארת התוצאה והתכלית של "יכול" ו"יפסח":

העשירות בדעת שיקבלו בני ישראל, תפעל אצלם שאף על פי ש"השתא הכא", הנה "לשנה הבאה (והרי אין הכוונה שצריכים להמתין עד לשנה הבאה דוקא, אלא הדבר יכול להיעשות מיד, ובמילא, הפסח הבא, לשנה הבאה, יהיה כבר⁷¹) בארעא דישראל": "ארץ" – מלשון רצון, כמאמר רז"ל⁷² "למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה", ו"ישראל" – ראשי תיבות "יש ששים ריבוא אותיות לתורה"⁷³. ו"ארץ ישראל" היינו הרצון בתורה. ומצד העשירות בדעת – שמביאה גם עשירות בגשמיות (שהרי כל הענינים הגשמיים נלקחים מענינים ברוחניות) – יהיה רצונו של כל אחד מישראל בתורה.

(67) ויק"ר פ"ג, ה.

(68) שמות ה, ב.

(69) פ' ראה טו, ח. וראה כתובות סז, ב. ספרי ופרש"י עה"פ.

(70) ב"ר פ"ה, ח.

(71) מגלה עמוקות אופן קפו (הובא בילקוט ראובני ר"פ בראשית. בילקוט חדש ערך תורה סימן קצח. ועוד). ויש שהעירו מזו"ח רות (פח, ד) עה"פ וזאת לפנינו בישראל. ואף שמספר בני ישראל הוא יותר מששים ריבוא כ"י, הנה נודע שמספר זה הוא מספר העשרשים וכל שרש מתחלק בו – תניא פל"ז עיין שם (ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 419. וש"נ).

(62) ישע"י סג, ט. וראה תענית טז, א.

(63) ישע"י נו, א. – מרז"ל (מגילה כט, א) גלו שכינה עמהן כו' ושב עמהן מבין הגליות, מבאר רק (מרדכי) השכינה שהיא עמהן; מוסיף בכתובים שבפנים (מרדכי) השכינה שהיא שם ג"כ במצב של גלות וצ"ל ישועתי. וכנוסח בהושענא: "גוי ואלקים דרושים לישנע כו'", ובש"ב (ז, כג) "פדית לך ממצרים גוים ואלקיר". וק"ל. ואכ"מ.

(64) נדרים מא, רע"א.

(65) ראה גם שיחת ליל ב' דחג"פ תשי"ז ס"ה (תו"מ חי"ט ע' 25).

(66) תניא פ"ג.

- 1 והיינו, לפי ש"בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן"⁷². כל יהודי, מצד רצונו האמיתי הרי הוא נאה
 2 וטוב⁷³, אלא שהעניות מסתירה על הרצון. ולכן כאשר תסור העניות בגשמיות⁷⁴ והעניות בדעת, אזי יבוא היופי
 3 היהודי גם בגילוי: "כולך יפה רעיתי ומום אין בך"⁷⁵, אין מום אצל בני ישראל, ולא יחסר אצלם באחד מרמ"ח
 4 מצות עשה שכנגד רמ"ח אברים⁷⁶ ובאחד משס"ה לא תעשה שכנגד שס"ה גידים⁷⁷.
 5 והמצב ד"בארעא דישראל" יביא ש"לשנה הבאה בני חורין":
 6 כאשר הרצון של כל אחד מישראל יהיה בתורה ומצוותיה, אזי יהיו בני ישראל "בני חורין", שיגאלו מהגלות
 7 על ידי משיח צדקנו (שיבוא ב"דור שכולו זכאי"⁷⁸), ואז תתחיל הגאולה, כפסק דין הרמב"ם אודות הסדר בזה:
 8 "יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כו' ובנה מקדש במקומו (ואז) וקבץ נדחי ישראל"⁷⁹ –
 9 שילכו ל"ארעא דישראל" גם בגשמיות, בגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש.
 10 ט. על פי זה יובן גם מה שקבעו פיסקא זו בתור התחלת סיפור יציאת מצרים, כיון שפיסקא זו מכילה את
 11 כללות הסיפור דיציאת מצרים:
 12 כמוזכר לעיל, הרי מצרים היא שורש לכל הגליות, ויציאת מצרים היא שורש לכל הגאולות, עד לגאולה
 13 העתידה, שתהיה (בכמה פרטים) דומה ליציאת מצרים, כמו שכתוב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות",
 14 תכלית הסיפור דיציאת מצרים הוא לעורר אצל בני ישראל את האמונה בכלל ("בשעה שיש מצה לפניך" –
 15 "מיכלא דמהימנותא") והאמונה בביאת המשיח ביחוד, שאמונה זו תביא את הגאולה בפועל, כפי שהיה ביציאת
 16 מצרים, ש"בזכות האמונה נגאלו אבותינו ממצרים"⁸⁰.
 17 אך כאשר מתבוננים בהמצב שבו נמצאים, שחושך הגלות הולך וגדל מיום ליום, וכדברי הגמרא⁸¹ "אין יום
 18 כו'", אזי יכולים להתייחס חס ושלום – הנה על כך מודיעים מיד בתחילת אמירת ההגדה, שמבלי הבט על
 19 גודל החושך, מבקש הקב"ה כביכול מכל אחד מישראל, שיהיה בבחינת "דכפין" ו"דצריך", שרק יבקש וידרוש
 20 מהקב"ה, והקב"ה מבטיחו שיתן לו לא רק באופן ד"כול" אלא גם באופן ד"פסח", ועל ידי זה נבוא ל"ארעא
 21 דישראל", ונהיה "בני חורין" – בקרוב ממש.

* * *

- 22 י. "מעשה ברבי אליעזר כו' ורבי עקיבא כו'":
 23 דובר פעם⁸² שמכל אחד מהשמות שנזכרו כאן, יש ללמוד הלכה בגליא דתורה, הוראה בעבודה.
 24 יש חקירה אם גר חייב בסיפור יציאת מצרים, כי, אף שבנוגע לכל הענינים מבאר הרמב"ם⁸³ שגם גר יכול
 25 לומר "לאבותינו", לפי שאברהם הוא "אבי הגרים"⁸⁴ (כמו שכתוב⁸⁵ "ואת הנפש אשר עשו בחרן", דקאי על
 26 הגרים), הרי ענין הגלות – "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם"⁸⁶ – התחיל מלידת יצחק⁸⁷, ולכן השאלה היא
 27 אם גרים שייכים לענין זה.
 28 וכתב האור החיים⁸⁸ שלכן נאמר⁸⁹ "וכי יגור אתכם גר ועשה פסח גו'", ועל פי זה חייבים גם גרים לספר
 29 ביציאת מצרים.

(82) ראה שיחת ליל ב' דחג"פ תשי"ג ס"ה (תרי"ח ח"ה ס"ע 72 ואילך).

(83) בתשובתו – נדפסה ברמב"ם הוצאת שולזינגר (ג.י. תש"ז) בהוספות לח"א סי"ט. תשובות הרמב"ם (ירושלים תש"כ) כרך ב סרצ"ג.

(84) תנחומא לך לך ו.

(85) לך לך יב, ה ובפרש"י.

(86) שם טו, יג.

(87) ראה פרש"י עה"פ.

(88) בהעלותך ט, יד (הובא בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע"ה).

(89) בהעלותך שם.

(72) נדרים סו, רע"א.

(73) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(74) מעבירין את האדם כו' על דעת קונו כו' דקדוקי עניות. וראה שם חדא"ג (עירובין מא, ב).

(75) שה"ש ד, ז. וראה לקו"ת נצבים מה, ג.

(76) מכות כג, סע"ב. זח"א קע, ב.

(77) זהר שם.

(78) סנהדרין צח, א.

(79) רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ד. וראה מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (בקובץ מכתבים ח"א מכתב ט. ולאח"ז באג"ק שלו ח"א ע' שט ואילך).

(80) מכילתא בשלח יד, לא.

(81) סוטה מח, א.

אמנם, בנוגע להפסוק עצמו, יכולים ללמוד גם פירושים אחרים; אבל כיון שרבי עקיבא, שהיה בן גרים⁹⁰, סיפר ביציאת מצרים, ולא עוד אלא שהידר לספר ביציאת מצרים "כל אותו הלילה", הרי מוכח, שסבירא ליה מלימוד הנ"ל שגם גרים חייבים לספר ביציאת מצרים.

יא. ועוד ענין בזה:

איתא בתוספות⁹¹ שרבי עקיבא נענש על שהתעסק במת מצוה ונתבטל מתלמוד תורה. ומזה מובן גודל מעלת לימוד התורה דרבי עקיבא, שלמרות גודל החשיבות והתעסקות במת מצוה שדוחה כל התורה⁹², הרי מעלת לימוד התורה דרבי עקיבא גדולה עוד יותר.

ואף על פי כן, הנה גם רבי עקיבא ישב כל הלילה וסיפר ביציאת מצרים, שמזה רואים גודל מעלת הסיפור ביציאת מצרים.

וההוראה מזה בעבודה:

כל יהודי צריך לברר את ניצוצות הקדושה שבחלקו בעולם, וניצוצות אלו הם בבחינת מת מצוה שאין לו עוסקים, שהרי הם שייכים אליו, ואף אחד מלבדו לא יברר אותם. ואף על פי כן, ישנו הענין דלימוד התורה, שהוא נעלה יותר גם מבירור הניצוצות, כמבואר בתניא⁹³ מעלת התורה על מעלת הבירורים.

ולהעיר גם מהדין שמי שתורתו אומנתו פטור מקיום המצוות⁹⁴, אבל, מצד דין זה יש חילוק בין מצוות שאפשר לעשותם על ידי אחרים, למצוות שאי אפשר לעשותם על ידי אחרים⁹⁵; ואילו מהאמור לעיל בנוגע לרבי עקיבא, מוכח, שיש מעלה בלימוד התורה אפילו לגבי מצוות שאי אפשר לעשותם על ידי אחרים.

ויובן על פי המבואר בלקוטי תורה⁹⁶ בנוגע ל"רשב"י כשהיה במערה י"ג שנה, שבודאי לא היה יכול לקיים במעשה כמה מצוות מעשיות" (מה שאין כן לפני זה, הרי אף על פי שהיתה תורתו אומנתו, מכל מקום, בודאי הפסיק לעשיית סוכה ולולב כו'⁹⁷) – דאף שהיה אנוס, הרי אונסא כמאן דעביד לא אמרינן⁹⁸ – דכיון "שהיה מבחינת לויתן ונוני ימא . . המשך ההמשכות . . על ידי יחודים ועליות כו'", ואילו בנוגע לבירור הניצוצות שבדברים הגשמיים – הרי זה נפעל בדרך ממילא (על דרך שמצינו בימי שלמה⁹⁹, שהביאו אליו את כל ניצוצות הקדושה מכל הארצות) על ידי עבודתו בלימוד התורה, ובאופן כזה היתה גם תורתו של רבי עקיבא.

ולאחרי כל העילוי שבלימוד התורה – הנה מעלת הסיפור ביציאת מצרים גדולה עוד יותר.

וטעם הדבר – לפי שמעלת הנשמה היא בעילוי יותר גם ממעלת התורה, וגילוי הנשמה נעשה על ידי הסיפור ביציאת מצרים, שהוא ענין היציאה ממצרים וגבולים, ועד למעמד ומצב ש"הגיע זמן ק"ש של שחרית", שהוא ענין למסור נפשו באחד, דהיינו, תכלית ההתאחדות עם אלקות שמצד עצם הנשמה.

* * *

יב. מאמר דיבור המתחיל ויאמר יהושע גו' כה אמר ה' גו'.

* * *

יג. "וימרו את חזיהם בעבודה קשה"⁹⁹:

בפסוק זה ישנם ב' פירושים: (א) הפירוש הפשוט – "אין מקרא יוצא מידי פשוטו"¹⁰⁰ – דקאי על השעבוד בגשמיות, (ב) פירוש הזהר¹⁰¹, דקאי על הקושי בתורה, כפי שמונה בפרטיות: "בחומר דא קל וחומר ובלבנים דא לבון הלכתא".

(96) ראה ירושלמי ברכות ושבט פ"א ה"ב.

(97) ראה ירושלמי קידושין פ"ג ה"ב.

(98) ראה תו"א בראשית ה, סע"ד ואילך. ובכ"מ.

(99) שמות א, יד.

(100) שבת סג, א. וש"נ.

(101) ח"א כז, א. ח"ג קנג, א. רכט, ב.

(90) ראה סדה"ד בערכו.

(91) ד"ה מבטלין – כתובות יז, א (מדא"ז פ"ח). וראה במהר"ם שיף על התוס'.

(92) ראה מגילה ג, ב.

(93) פכ"ג.

(94) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג ואילך. וש"נ.

(95) ר"פ שמיני.

- 1 [ולהעיר, שפירוש הזהר מוכרח מצד זה שכל בני ישראל אומרים "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו
2 ממצרים הרי אנו . משועבדים היינו כו", ולכאורה, הרי שבט לוי לא נשתעבד מעולם? – ועל כן צריך לומר,
3 שהיה ענין השעבוד גם ברוחניות].
- 4 ועל פי המבואר בתורה אור¹⁰² יש לתווך ב' הפירושים – שמצד השעבוד בגשמיות וההעלמות וההסתרים
5 נעשה גם הקושי בתורה.
- 6 וזהו הפירוש "וימררו את חייהם" – שלא היתה אצלם הבנה והשגה, כי, ההבנה וההשגה היא הנותנת חיות
7 בהפועל ממש, ולכן כאשר חסר בהבנה והשגה, הרי זה מעמד ומצב ד"וימררו את חייהם".
- 8 [המשך הענין, אודות החלפת סדר העבודה, נשמות התועות¹⁰³ – הוגה על ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א¹⁰⁴,
9 ונדפס בלקו"ש ח"ג ע' 850 ואילך].

* * *

- 10 יד. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר¹⁰⁵, שפעם יצא רבינו הזקן לעריכת הסדר, ובהביטו על השולחן, אמר, שחסרים
11 איזה כלי כסף,
- 12 – כיון שאצל רבינו הזקן¹⁰⁶ היה נהוג להעמיד על השולחן ריבוי כלים נאים, כדאיתא בשולחן ערוך¹⁰⁷. גם
13 אצל הצמח-צדק¹⁰⁸ היו מניחים כלים נאים על שולחן הסדר, בריבוי יותר מאשר אצל רבינו הזקן. ואצל אדמו"ר
14 מהר"ש¹⁰⁹ היו כלים נאים בריבוי גדול, ועד שהיה שולחן מיוחד עבור הכלים, ועמדו שם חמישים-ששים
15 מנורות, ובכולם היו דולקים נרות. בין המנורות היתה גם מנורה בת י"ג קנים שעשאה אדמו"ר מהר"ש בעצמו
16 (כידוע¹¹⁰ שמפני בריאותו ציוו עליו הרופאים לעסוק במלאכת יד, ואכן היו בבית הרב כמה כלים שנעשו על
17 ידו, וביניהם היה גם שולחן שהגיע לכאן לפני שנים אחדות) –
- 18 וחיפשו ומצאו שהיו חסרים שני דברים: כף קטנה של כסף, וקופסת טבק.
- 19 אצל¹¹¹ רבינו הזקן היתה קופסת טבק ללא מכסה. הסיבה לכך היתה מפני שהמכסה היה מלוטש כמראה
20 ("שפיגעלדיק-גלאט"), והשתמש בה רבינו הזקן כדי לכוון התפילין שבראש, שיעמדו במקום המדויק¹¹².
- 21 כאשר דיברו אודות זה במעמד הצמח-צדק, תוך כדי ביטוי שאדמו"ר הזקן שבר את מכסה הקופסא – אמר
22 הצמח צדק: ענינו של הסבא לא היה לשבור; הוא לא שבר, לא את עצמו ולא את הזולת. אלא מסתמא היה
23 המכסה מחובר לקופסא על ידי חוט, והסבא הוציא את החוט המחבר.
- 24 אצל הצמח צדק היה ברור בוודאות שרבינו הזקן לא שבר, ועד שבגלל זה אמר בביטחה שרבינו הזקן לא
25 שבר אפילו דומם, אלא רק הוציא את החוט המחבר.
- 26 כל הסיפורים שסיפרו לנו הם הוראה בעבודה¹¹³. וההוראה מסיפור הנ"ל היא:
- 27 יכול אדם לפעול בעצמו ("אויסארבעטן זיך") שלא יצטרך לשבור אף אחד; לא את עצמו ולא את הזולת,
28 ואפילו לא דומם. וגם ללא שבירה – יכולים לכוון את התפילין שבראש, שענינם הוא – שעבוד המוח והלב
29 להקב"ה¹¹⁴.

(109) ראה גם שיחת ליל א' דחה"פ תש"ה ס"ח (סה"ש תש"ה ס"ע
(83).
(110) ראה ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת, תש"ז. תשנ"ז)
ע' 21.
(111) מכאן עד סוף הסעיף – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א
(באידית), ונדפס בלקו"ש ח"ג ס"ע 853 ואילך. במהדורא זו ניתוספו
עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
(112) ראה גם שיחת ליל א' דחה"פ תש"ב ס"ד (סה"ש תש"ב ע'
(90).
(113) ראה גם ת"מ חכ"ז ריש ע' 319. וש"נ.
(114) טושו"ע (ואדה"ז) אר"ח סכ"ה ס"ה (סי"א). תניא רפמ"א.

(102) ר"פ שמות.
(103) וע"ד הסיפור הידוע (סה"ש תש"ד ע' 154 ואילך) אודות
הגביר ובעל העגלה – שהגביר התעסק עם הסוס והעגלה למשכם מן
הבוקר, ואילו בעל העגלה נתן נדבה הגונה ב"מי שברך".
(104) בשילוב שיחת ליל ב' דחג הפסח תשי"ט.
(105) שיחת ליל שש"פ תרצ"ו בסופה (סה"ש תרצ"ו ע' 130
ואילך).
(106) ראה גם שיחת ליל א' דחה"פ תש"ב ס"ג (סה"ש תש"ב ע'
89 ואילך).
(107) טושו"ע (ואדה"ז) אר"ח סתע"ב ס"ב (ס"ו).
(108) ראה גם שיחת חה"פ תרצ"ד סכ"ה (לקו"ד ח"א קלד, סע"ב
ואילך).

בכדי לשעבד את המוח והלב לאלקות, אין צורך בשבירה דוקא. צריכים רק להוציא את החוט שמחבר ומושך את נפש האלקית לנפש הבהמית – לפעמים מתחברת נפש הבהמית לנפש האלקית ומפתה את היהודי שיעשה אחרת מהשעבוד המוטל עליו, וטוען, שזהו קדושה¹¹⁵ – הנה חוט המחבר זה צריכים להוציא. צריכים לדעת בבירור מה בא מנפש האלקית ומה בא מנפש הבהמית. וכאשר ישנה ההבנה האמיתית¹¹⁶, "חרות מטפשותא"¹¹⁷, אזי יכולים לכוון את התפילין – שעבוד המוח והלב לאלקות, ועד שאפילו עמי הארץ (שבו פנימה, וגם אלו שבחלקו בעולם) "יראו ממך"¹¹⁸.

* * *

טו. "ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו":
ב' הענינים ד"גאולתנו" ו"פדות נפשנו" הם על בדוגמת ב' הענינים ד"הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים"¹¹⁹, כמו שנתבאר בהמכתב¹²⁰ שהוא ענין החירות הן מהענינים שמבפנים ("מארץ מצרים") והן מהענינים שמבחוץ ("מבית עבדים").

ענין זה שביציאת מצרים היתה החירות (לא רק מהענינים שמבחוץ, אלא) גם מהענינים שמבפנים – מקורו בדברי הזהר¹²¹:

שאל רבי ייסא מרשב"י האי דקב"ה מדכר להון לישראל בכל אתר ואתר (חמשים פעמים!) הוצאתיך מארץ מצרים, מאי רבותא אולף הכא, תנאה שלים הוא ואחרי כן יצאו, א"ל, קב"ה לא אתני עם אברהם אלא דיפק ית ישראל מן גלותא דמצרים, ולא מיד שעבודא דדחלא אחרא. ישראל במצרים הוו שראן תחות מ"ט חילי דמסאבותא, וקוב"ה אפיק יתהון כו'.

ואם כן, מפורש להדיא בזהר שביציאת מצרים נגאלו ישראל לא רק מהמניעות שמבחוץ ("מבית עבדים"), אלא גם מהמניעות שמבפנים.

ואין¹²² לזה סתירה מהמבואר בתניא¹²³, "שהרע שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתן עד מתן תורה", שלכן היתה היציאה ממצרים בדרך בריחה – כי, אף שהיה אז החירות גם בנוגע לבירור הגוף ונפש הבהמית¹²⁴, מכל מקום, להיות שהבירור בליל פסח¹²⁵ נעשה, בעיקר, מצד הגילוי שלמעלה¹²⁶, ומצד עצמם לא היו מוכנים לזה, לכן ביטול הרע שבנפש הבהמית היה רק בחיצוניות ובגלוי, ובפנימיות ובהעלם נשאר עדיין הרע בתקפו. וביטול הרע (בחיצוניות) מצד הגילוי שלמעלה, הי' ההתחלה ונתינת כח לבטל הרע (בפנימיות) בדרך עבודה מלמטה למעלה בימי הספירה, ואז בשעת מתן תורה (אחרי גמר העבודה דספירה) פסקה זוהמתן, גם זו שבפנימיות ושבעלם.

אמנם, גאולה העתידה שתבוא על ידי העבודה מלמטה למעלה, יהיה לה קיום.

וזהו "ונודה לך שיר חדש על גאולתנו ועל פדות נפשנו", "שיר חדש" לשון זכר¹²⁷ – שב' הענינים ד"גאולתנו" ו"פדות נפשנו" יהיו באופן של קיימא.

ח"ג ע' 871 הערה 33.

(123) פל"א.

(124) כמבואר בתקו"ז ובזו"ח הנ"ל.

(125) שהוצרך להיות בשביל אכילת קרבן פסח, דכיון שנאמר (בא יב, מג) "כל בן נכר לא יאכל בו", לכן הוצרכו להיות במעמד ומצב של יציאה מהרע לגמרי (מהנחה בלתי מוגה).

(126) ולכן נפסק לאח"ז. וזהו הטעם שבימים הראשונים דפסח אומרים הלל שלם, ובשאר ימי הפסח רק חצי הלל, ולאח"ז אין אומרים הלל כלל (מהנחה בלתי מוגה).

(127) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב. ועוד.

(115) ראה לעיל בהשיחה שבסוף סי"ג.

(116) וכיון שההבנה וההשגה היא נותנת חיות בקיום המצוות (כנ"ל סי"ג), הרי עי"ז מתבטל הענין ד"וימררו את חייהם" (מהנחה בלתי מוגה).

(117) תקו"ז תנ"ז (צא, א).

(118) ראה ברכות ו, א.

(119) יתרו כ, ב.

(120) די"א ניסן שנה זו (אג"ק ח"ט ע' רנה ואילך).

(121) זו"ח שבהערה 17 (נעתק (בקיצור לשון) בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' כ (פיסקא "ואחרי כן יצאו").

(122) קטע זה – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש

לקוטי שיחות חג הפסח כרך יב

הוא יצא", שהפירוש בזה הוא: "כאילו הוא בעצמו יצא עתה".

[והא שאין מוסיפים הדגשה זו גם בנוסח ההגדה שלהם - הוא כי הפיסקא "בכל דור ודור כו'" שבההגדה היא (העתקת) לשון המשנה (ובהפיסקא לפיכך אנחנו חייבים כו' שלאחריה) - ובמילא אין מקום לשנות],

אבל בהא דכתבו "יצא עתה משעבוד מצרים", צריך עיון: לשון המשנה "חייב אדם לראות כו' כאילו הוא יצא ממצרים" משמעותה היא שצריך לראות את עצמו כאילו יצא מארץ מצרים, מה שאין כן שעבוד מצרים הרי אפשר להיות וגם היה¹⁰ גם מחוץ לארץ מצרים?

ג. בהרמב"ם שם "בכל דור ודור כו' משעבוד מצרים", מסיים וזה לשונו: "שנאמר¹¹ ואותנו הוציא משם וגו'. ועל דבר זה, צוה הקב"ה בתורה¹² וזכרת כי עבד היית כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית". ואינו מובן:

(א) הראיה במשנה (לפי הגירסא שלפנינו) על "בכל דור ודור כו'" היא "שנאמר¹³ והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים".

ואף שבהמשנה של כתב יד הרמב"ם (הנ"ל), וכן בנוסח ההגדה שלו שהעתיק מהמשנה¹⁴, לא הובאה בכלל ראייה לדין זה, מכל מקום צריך ביאור: מהו טעמו של הרמב"ם שהראיה לדין זה היא (דוקא) מהכתוב ואותנו הוציא משם, ולא מהכתוב "והגדת גו' עשה ה' לי גו'" (כגירסתנו בהמשנה)?

(ב) מדוע אינו מסתפק הרמב"ם בהוכחתו מהכתוב "ואותנו הוציא משם וגו'" ומביא גם "וזכרת כי עבד היית"?

(ג) ההלכה "בכל דור ודור כו'" שברמב"ם שם היא (ככל ההלכות שבפרק זה) בנוגע להחיוב דליל חמשה עשר בניסן [וכמו שממשיך¹⁵: "לפיכך כשסועד אדם

א. כתב הרמב"ם¹ וזה לשונו: בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים. (ומביא ראייה לזה ממה שכתוב ואותנו הוציא משם וממה שכתוב וזכרת כי עבד היית, כדלקמן סעיף ג).

והנה מקור דין זה ("בכל דור ודור חייב כו'") הוא (כמו שמציין במגיד משנה) מהמשנה בפסחים². וצריך ביאור: נוסח המשנה (לפי הגירסא שלפנינו. וכן היא גם הגירסא בהמשנה של כתב יד הרמב"ם³) הוא "חייב אדם לראות⁴ כו'". והרי זה גם נפקא מינה לדינא, כי לשון הרמב"ם "חייב אדם להראות⁵ כו'", פירושו שאינו מספיק שהאדם יראה (בעצמו) כאילו הוא יצא משעבוד מצרים, אלא שחייב להראות זה גם לאחרים?

וביותר אינו מובן, דלכאורה דברי הרמב"ם עצמו סותרין זה את זה: בנוסח ההגדה שלו כותב "בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כו'" ואילו בהלכות חמץ ומצה כותב כנ"ל "חייב אדם להראות כו'?"

ואותה הקושיא היא גם בדברי אדמו"ר הזקן: בנוסח ההגדה שלו (וכן בתניא⁶) כותב "חייב אדם לראות כו'", ואילו בשולחן⁷ כותב "חייב אדם להראות כו'?"

ב. עוד שינוי בלשון הרמב"ם ואדמו"ר הזקן מלשון המשנה (וההגדה שלהם): במשנה (ובהגדה) איתא "כאילו הוא יצא ממצרים", ולשון הרמב"ם ואדמו"ר הזקן היא "כאילו הוא בעצמו⁸ יצא עתה משעבוד מצרים". ולכאורה:

הוספת התיבות "בעצמו" ו"עתה" - על כל פנים אינה שינוי בעיקר הענין, ורק תוספת הדגשה ב"כאילו

(1) הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ו.

(2) קטז, ב.

(3) הו"ל ע"י הרב קאפאח - ירושלים תשכ"ג. וכן מוכרח גם מנוסח ההגדה שברמב"ם שהועתק מהמשנה - ראה לקמן סעיף ב', שבנוסח ההגדה לא שינה הרמב"ם מהנוסח שבמשנה.

(4) במ"מ כאן (וראה גם גירסא זו בד"ס פסחים שם) משמע, שגורס במשנה "להראות". אבל במשנה שבכת"י הרמב"ם [וכן מוכרח מנוסח ההגדה שלו, כבהערה הקודמת] לראות.

(5) בכמה כת"י של הרמב"ם (ראה רמב"ם מהדורת פרנקל - ירושלים תשל"ה) - "לראות". אבל מהא שאדה"ז בשלחנו כותב "להראות" מוכרח שגורס כן ברמב"ם (שהרי מקור הדין שבשו"ע אדה"ז שם הוא מהרמב"ם).

(6) ריש פמ"ז.

(7) סימן תע"ב ס"ז.

(8) בשו"ע אדה"ז ליתא תיבת "בעצמו".

(9) בשו"ע אדה"ז, הלשון: יוצא (בוא"ו).

(10) כי פרעה ה' שולט מסוף העולם ועד סופו והיו לו שלטונים כו' (מכילתא לבשלח יד, ה).

(11) ואתחנן ו, כג.

(12) ואתחנן ה, טו. ראה טו, טו. תצא כד, כב. ובראה (טז, יב) ותצא (שם, יח) בהשמטת תיבת ארץ, ועוד יש לחלק בפ"י הכתובים (עיין במפרשים שם). ואכ"מ.

(13) בא יג, ח.

(14) ומכיון שבנוסח ההגדה לא שינה מלשון המשנה (כנ"ל ס"ב), מוכח שכ"ה גירסתו בהמשנה.

(15) בהלכה ז.

1 בלילה הזה כו"י]. ואינו מוכן: הציווי "זוכרת כי עבד
2 היית.. כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות
3 ונפדית" אין לו זמן מיוחד בשנה (שהוא טעם על
4 שמירת שבת¹⁶ או על "הענק תעניק לו גו"¹⁷), מה
5 שאין כן החיוב ד"להראות כו" כאילו הוא בעצמו יצא
6 עתה משעבוד מצרים" הוא בליל ט"ו בניסן דוקא?
7 ד. והנה דין הנ"ל שברמב"ם, שבכל דור ודור חייב
8 אדם (לא רק לראות אלא גם) להראות כו', מביא גם
9 רבינו הזקן בשולחנו (כהובא לעיל סוף ס"א). אלא
10 שבנוגע להמקור של הלכה זו בתורה (היינו: הכתוב
11 שממנו נלמד דין זה) - משנה רבינו הזקן ממה שכתב
12 הרמב"ם (אף ש(כללות) הלכה זו העתיק רבינו הזקן
13 מהרמב"ם, כמצויין בגליון שם): הרמב"ם כותב
14 (מובא לעיל ס"ג) שמקור הלכה זו הוא מהכתוב
15 "ואותנו הוציא משם וגו'": ואילו רבינו הזקן כותב:
16 "שנאמר¹⁸ בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים".
17 והנה הטעם לשינוי זה - מובן בפשטות: רבינו
18 הזקן סובר (וכמו שמעתיק בנוסח ההגדה שלו¹⁹)
19 שהגירסא (העיקרית) במשנה (הנ"ל) היא כהגירסא
20 שברוב הספרים "בכל דור ודור כו' שנאמר והגדת לבנך
21 ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי
22 ממצרים" (ודלא כגירסת הרמב"ם, שבמשנה לא
23 הובאה ראיה לדין זה), ולכן כותב גם בשולחנו
24 שהלכה זו נלמדת מהכתוב "בעבור זה עשה ה' לי
25 בצאתי ממצרים".
26 אבל - זה גופא (שמחולקים בנוגע לגירסא) טעמא
27 בעי.
28 ועוד צריך עיון: מדוע מביא אדמו"ר הזקן רק
29 "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים", ומשמיט
30 התיבות "והגדת לבנך ביום ההוא¹⁸ לאמר" שהובאו
31 במשנה?

32 ואין לומר שהראיה דאדמו"ר הזקן היא (לא
33 להחיות להראות בכל דור ודור, כי אם) רק על זה
34 שהמציאות דיציאת מצרים ישנה בכל דור ודור, ולכן
35 משמיט "והגדת לבנך" - כי (נוסף על זה שאינו מוכן:
36 מדוע אינו מביא גם הראיה על החיוב, הרי) לפי זה

37 הוה ליה להביא רק "עשה ה' לי בצאתי ממצרים",
38 ולהשמיט גם התיבות "בעבור זה"?
39 ה. עוד שינוי בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן לגבי
40 הרמב"ם: לשון הרמב"ם היא "ועל דבר זה צוה
41 הקב"ה בתורה וזכרת כי עבד היית, כלומר כאילו אתה
42 בעצמך היית עבד כו'": ואילו לשון אדמו"ר הזקן
43 היא: "ועל דבר זה צוה הקב"ה וזכרת כי עבד היית
44 במצרים, כאילו אתה בעצמך היית במצרים עבד כו'".
45 ועל פי הידוע שרבינו הזקן דייק בלשונו הזהב בכל
46 תיבה ותיבה - נראה ברור, שבזה שרבינו הזקן (משנה
47 מלשון הרמב"ם, ומוסיף תיבת "במצרים" (הן
48 בהעתקת לשון הכתוב וזכרת גו' והן בהפירוש "כאילו
49 כו'"), כוונתו בזה⁹ היא להשמיענו, שהחיוב
50 ד"להראות את עצמו" הוא (לא רק שיראה "כאילו
51 אתה בעצמך היית עבד" סתם, כי אם) שיראה "כאילו
52 אתה בעצמך היית במצרים עבד", שהעבודות דמצרים
53 היא עבודות מיוחדת - בפרך וכו'. [ויש לומר, שפרט
54 זה (לדעת רבינו הזקן) הוא גם לעיכובא, שבאם יצייר
55 בעצמו שנגאל מעבודות סתם - לא יצא ידי חובתו).
56 וצריך עיון מנא ליה לרבינו הזקן לחלוק על
57 הרמב"ם ולחדש שהאדם מחוייב להראות את עצמו
58 כאילו נגאל מעבודות מיוחדת דמצרים²⁰?
59 גם צריך להבין: לשון הרמב"ם היא "ויצאת
60 לחירות ונפדית"²¹, ואילו רבינו הזקן משנה מלשון
61 הרמב"ם וכותב "ונפדית ויצאת לחירות"?
62 ו. והביאור בכל הנ"ל:
63 בהדין (שברמב"ם ובשולחן ערוך אדמו"ר הזקן)
64 "בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו
65 הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים" - מחדש כמה
66 ענינים:
67 א) המציאות, והוא - שהגאולה דיציאת מצרים היא
68 פעולה נמשכת "בכל דור ודור". כי "אילו לא הוציא
69 הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני
70 משועבדים היינו לפרעה במצרים": זה מה שאנו
71 נמצאים עתה במצב דחירות - הוא מפני שהגאולה
72 דיציאת מצרים נמשכת²² גם עכשיו.

(20) ואין לומר שאדה"ז מפרש כן כוונת הרמב"ם - כי מכיון
שבכתוב (ואתחנן וראה שם) נאמר "וזכרת כי עבד היית בארץ
מצרים", והרמב"ם מעתיק מהכתוב רק "וזכרת כי עבד היית" ומשמיט
"במצרים" (אף שזה בא בהמשך למ"ש לפניו "כאילו הוא בעצמו יצא
עתה משעבוד מצרים"), מוכח, שכוונת הרמב"ם בזה היא לרמוז,
שהחיוב לראות הוא רק שנגאל מעבודות סתם.
(21) אף ששם פ"ז ה"ב כתב: פדה אותנו הקב"ה ויוציאנו לחירות.
(22) ראה בארוכה בהגש"פ (עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים)
ע' שעא ואילך (בהוצאת תשל"ט).

(16) ואתחנן שם.

(17) ראה שם.

(18) ובפרט, שההוכחה על ש"עשה ה' לי גו'" מדבר גם בדורות
הבאים היא מ"ביום ההוא" (מהרש"א פסחים שם).
(19) אבל הא שאדה"ז משמיט תיבת "בתורה" ותיבת "כלומר" -
יש לומר, שזה שינוי רק בסגנון. ועוד י"ל בזה ואכ"מ.

1 (ב) החיוב, והוא, אשר [נוסף למצות זכירת יציאת
2 מצרים שבכל יום (ביום ובלילה)²³, שמצוה זו הוא
3 מקיים גם כשהוא מזכיר (רק) יציאת מצרים שהיתה
4 לאבותינו²⁴] - יש חיוב על האדם לראות (להרגיש)
5 "כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים".

6 (ג) החיוב ד"להראות". והוא, שאין מספיק שהאדם
7 יראה (ירגיש) בעצמו "כאילו הוא בעצמו יצא עתה
8 משעבוד מצרים". אלא שחייב הוא גם להראות (הרגש)
9 זה.

10 (ד) החיוב "להראות כו' כאילו הוא בעצמו יצא
11 עתה משעבוד מצרים" הוא לא רק בעת אמירת ההגדה,
12 אלא גם ב"כל מעשה לילה זה". והיינו דהגם שאומר
13 בהגדה "בכל דור ודור כו' כאילו הוא יצא ממצרים"
14 [וגם לפני זה הוא אומר "ואילו לא הוציא כו' הרי אנו
15 כו' משועבדים היינו כו'"], מכל מקום אינו יוצא עדיין
16 החיוב ד"להראות" [אף שגם אמירת ההגדה היא הגדה
17 לאחר, כדלקמן סעיף ח'], כי אם צריך גם "לאכול
18 ולשתות . . דרך חירות", בכדי לבטא ולהראות הרגש
19 זה ד"כאילו הוא בעצמו כו'" ב"כל מעשה לילה זה".

20 ז. ועל פי זה יובן מה שהרמב"ם ואדמו"ר הזקן
21 הוצרכו להביא גם "וזכרת כי עבד היית" - ואין
22 מסתפקים בהראי' מהכתוב "ואותנו הוציא משם וגו'",
23 או מהכתוב "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים"
24 - כי ההוכחה מכתובים אלו היא רק על המציאות,
25 שהגאולה ויציאת מצרים היא פעולה נמשכת בכל דור
26 ודור. אבל אין מזה הוכחה שיש חיוב על האדם לראות
27 "כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים". כי אף
28 שהמציאות דיציאת מצרים היא בכל דור, מכל מקום
29 יש לומר שהחיוב דזכירת יציאת מצרים הוא רק לזכור
30 יציאת מצרים כמו שהיתה בפשטות - לאבותינו

31 [ואף שהתיבות "עשה ה' לי גו'" באות בהמשך
32 ל"והגדת לבנך", וכן "ואותנו הוציא משם וגו'" בא
33 בהמשך למה שכתוב לפני זה²⁵ "ואמרת לבנך" - הרי
34 זהו רק בנוגע להגדה ואמירה, שבהסיפור דיציאת
35 מצרים צריך לומר גם "לי" ו"אותנו". אבל אין מזה

36 הוכחה שהאדם חייב לראות את עצמו (להרגיש)
37 כאילו יצא עתה משעבוד מצרים, וכ"ש - שאין מזה
38 הוכחה שיש חיוב על האדם לראות "כאילו יצא עתה
39 משעבוד מצרים" גם בשאר מעשה לילה זה, שלא בעת
40 אמירת הגדה],

41 ולכן מוסיפים הרמב"ם ואדמו"ר הזקן "ועל דבר
42 זה צוה הקב"ה בתורה וזכרת כי עבד היית כו' כאילו
43 אתה בעצמך כו'", שהציווי (ובפרט שבא עוה"פ)
44 "וזכרת גו'" הוא (לא רק לזכור יציאת מצרים שהיתה
45 לאבותינו, אלא גם) "על דבר זה", על הענין ד"ואותנו
46 הוציא גו'" ו"עשה ה' לי גו'",

47 ולאחרי שאנו יודעים מהכתוב "וזכרת גו'" שחייב
48 אדם לזכור (ולראות את עצמו) "כאילו אתה בעצמך
49 כו'" - למדים אנו מזה, אשר חיוב זה כליל הפסח
50 צריך להיות לא רק "לראות" אלא גם "להראות",
51 ואשר חיוב זה הוא (לא רק בעת אמירת ההגדה, אלא)
52 גם "כשסועד אדם כלילה הזה", כדלקמן.

53 ח. מההוספות שבמצות סיפור ביציאת מצרים כליל
54 ט"ו בניסן על מצות זכירת יציאת מצרים שבכל יום.
55 הוא - "והגדת לבנך", היינו: שאין מספיק שיזכיר
56 יציאת מצרים לעצמו, אלא צריך לומר גם (לבנו או)
57 לאחר²⁶.

58 [וזהו הטעם למה שאמר²⁷, שבאם אין לו בן או
59 אשה כו' שישאלו אותו "הוא שואל לעצמו" - כי מכיון
60 שחיוב כליל הפסח הוא לספר יציאת מצרים לאחר,
61 לכן (כשאין מי שישאל אותו) צריך הוא לשאול את
62 עצמו, כי על ידי שהוא שואל את עצמו נעשה "אחר"
63 לגבי עצמו, ועל ידי שמישיב על שאלתו ומספר
64 לה "אחר" שבעצמו²⁸, הוא מקיים בזה מצות "והגדת
65 גו'"].

66 ומכיון שמצינו בפרט אחד מכללות עניני זכרון
67 יציאת מצרים (הסיפור) - שליל יציאת מצרים מוסיף
68 בו החיוב ד"לאחר" דוקא, למדין מזה (להרמב"ם
69 ואדמו"ר הזקן) על הכלל כולו, גם על הפרט שצריך
70 להיות רואה את עצמו כאילו הוא יצא כו', שצריך

(26) ראה מנ"ח מצוה כא. ובמקומות שצוינו בהגש"פ הנ"ל ע' טו.
(27) פסחים קטז, א. רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ג. שו"ע אדה"ז
סתע"ג ס"מ.

(28) ועי' באה גם הוספה עקירת בהבנת הדברים לבוריים
ולעומקם ועי' מחז"ל במעלת הסדרן שהוא גם פלפול (ירוש' סוף
הוריות), ולהעיר גם מספרי (לדברים א, יג. הובא בפרש"י שם): מה
בין נבונים לחכמים כו' נכון כו' כשאין מביאים לו לראות מביא משלו
ורואה. ועפ"ז יומתק המובא בכ"מ (שבת קמה, א ובכ"מ): הוא מותיב
לה והוא מפרק (משני) לה.

(23) רמב"ם הל' ק"ש פ"א ה"ג. שו"ע אדה"ז ר"ס ס"ז.

(24) לפי מה שפירש בתניא (רפמ"ז) כוונת המשנה - הרי גם
החיות ד"לראות א"ע כו'" הוא "בכל יום ויום", כדלקמן ס"י והערה
31. ועפ"ז מסתבר דכן ס"ל לאדה"ז גם בשו"ע - דמהו ההכרח לחדש
מחלוקת בין המפורש בתניא ובפשטות - לגבי הסתוות בשו"ע
(וברמב"ם)?!

ומ"ש בפנים הוא ליתר שאת - ד"ל דג"ז חידוש - באם ימצא הכרח
למחלוקת הנ"ל; ואז יומתק גם מה שלא הובא ברמב"ם ושו"ע אדה"ז
שם החיוב דלראות א"ע כאילו הוא יצא ממצרים.

(25) ואתחנן שם, כא.

1 להיות לאחר דוקא - להראות; וכן ב"כל מעשה לילה
2 זה"²⁹.

3 ט. על פי הנ"ל יובן גם דיוק לשונו הזהב של רבינו
4 הזקן במה שכותב "שנאמר בעבור זה עשה ה' לי
5 בצאתי ממצרים"

6 - אף שלכאורה כנ"ל: באם הראיה היא על
7 המציאות (שיציאת מצרים היא בכל דור ודור), הוה
8 ליה להעתיק רק "עשה ה' לי בצאתי ממצרים" ולא
9 התיבות "בעבור זה": ובאם הראיה על החיוב דלהראות
10 כו", הוה ליה להעתיק גם התיבות "והגדת לבנך"
11 (שהרי הא שהחיוב כליל הפסח הוא לא רק "לראות"
12 אלא גם "להראות", אנו יודעים ממה שכתוב "והגדת
13 לבנך", כנ"ל) -

14 כי על ידי זה הוא מדגיש ששייכות החיוב
15 "להראות" להכתוב "והגדת גוי" ממצרים" הוא לא
16 להציווי (והפרט) ד"והגדת", כי אם ל"בעבור זה" -
17 לכללות הזמן (עליו נאמר "והגדת לבנך" - לאחר) -
18 "בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך"³⁰ צריך להיות
19 כל מעשה דזכרת דיציאת מצרים באופן ד"לאחר".

20 י. על פי הנ"ל שהחיוב "להראות כו" הוא רק
21 כליל הפסח, אבל החיוב שבכל השנה (שנלמד
22 מהציווי "וזכרת גוי") הוא רק "לראות" - יתורץ זה
23 שבמשנה ובמילא בנוסח ההגדה של הרמב"ם ואדמו"ר
24 הזקן כתב "חייב אדם לראות כו" (אף שהחיוב הוא
25 גם "להראות"), כי הכוונה בפיסקא זו היא - הקדמה
26 וטעם לפיסקא שלאחריה: לפיכך (דהמבואר לפני זה)
27 אנחנו חייבים להודות כו' (כלילה זה); לא לבאר
28 חיובי הלילה, כי אם גודל הענין דיציאת מצרים -
29 דיציאה זו היא "בכל דור ודור" - מבלי הבדל ובכל
30 ימי דור ודור - שלכן "חייב אדם לראות את עצמו"
31 (תמיד³¹) "כאילו הוא יצא ממצרים"³².

(29) ולהעיר מהשק"ט האם ההסיבה היא פרט ותנאי באכילת מצה וכיו"ב, או להיפך: האכילה פרט בדין הסיבה. וי"ל נפק"מ באם אחרי שאכל בלא הסיבה בא רבו שא"ל לו להסיב וכיו"ב. - ראה לקו"ש ח"א ע' 14 ואילך.

(30) מכילתא פרשת בא. שו"ע אדה"ז סתע"ג ס"ג.

(31) וזהו שבתניא (שם) פירש כוונת המשנה ומוסיף "וכל יום יום" ובמילא כ' "לראות" החיוב שבכל יום.

ומה שלא הביאו הרמב"ם ואדה"ז הדין "לראות א"ע כו" רק בהל' פסח ולא (בהחיוב דכל השנה) בהל' ק"ש - כי כך נמצא בש"ס (וכמו בכ"מ עד"ז). וראה לעיל הערה 24.

(32) ובדוגמת המשנה אראב"ע הרי אני כבן שבעים שנה כו' שסידרו בנוסח ההגדה - אף שהמשנה מדברת בענין זכירת יצי"מ בכל יום.

32 ומה שאין מזכירים ב"הגדה" החיוב ד"להראות"
33 שכליל הפסח - הוא בדוגמא שאין מזכירים החיוב
34 דארבעה כוסות וכו'. והטעם בפשטות מפני שעושים זה
35 בפועל, והוא הטעם בנוגע להחיוב ד"להראות" - כי
36 האמירה וההגדה וכו' לאחר (כנ"ל ס"ח) הרי זה
37 הבפועל ד"להראות"³³.

38 יא. ועדיין אינו מובן: הרי מקור הדין ש"בכל דור
39 ודור חייב אדם כו'" הוא מהמשנה, ומכיון שלשון
40 המשנה (לפי גירסת הרמב"ם ואדמו"ר הזקן) היא
41 "חייב אדם לראות כו'", מנא להו להרמב"ם ואדמו"ר
42 הזקן מהש"ס שיש חיוב גם להראות?
43 והביאור בזה:

44 בגמרא שם: "אמר רבא צריך שיאמר ואותנו הוציא
45 משם". ולכאורה מה מוסיף בזה על אמירתו -
46 שבמשנה - "בכל דור כו' לראות את עצמו כאילו הוא
47 יצא ממצרים".

48 והביאור בזה: הלשון "ואותנו" (לשון רבים) מורה
49 שבעת אמירתו יש עוד מי שהוא. וזהו "צריך שיאמר
50 ואותנו הוציא משם" - כפירוש הרשב"ם: צריך להראות
51 את עצמו כאילו יצא משם.

52 ומובן, שהדין "צריך שיאמר ואותנו" (לשון רבים)
53 כו", הוא לא פרט ב"והגדת לבנך" - כי ב"והגדת
54 לבנך", גם כשאומר בלשון יחיד (ואותי הוציא) יש
55 עוד מי שהוא, כי אם - הוא ענין בפני עצמו.

56 ומזה למדים הרמב"ם ואדמו"ר הזקן החיוב
57 ד"להראות", ושחיוב זה הוא בנוגע ל"כל מעשה לילה
58 זה".

59 יב. הביאור בזה שהרמב"ם ואדמו"ר הזקן כותבים
60 שהחיוב הוא כאילו יצא (רק) "משעבוד מצרים" - אף
61 שלשון המשנה היא (וכן העתיקו בנוסח ההגדה) "יצא
62 ממצרים":

63 מכיון שכוונת המשנה ב"חייב אדם לראות כאילו
64 הוא יצא ממצרים" היא (כמו שמפרשים הרמב"ם
65 ואדמו"ר הזקן) שיראה כאילו יצא עתה (היינו דרגע
66 לפני זה היה במצרים, ורק עתה יצא משם) - אי אפשר
67 לומר, שהכוונה ב"יצא ממצרים" היא שיצא (עתה)

(33) אותם הגורסים במשנה (ובמילא גם בהעתקתה שבנוסח ההגדה) "להראות" (כנ"ל הערה 3) - ועפ"ז לדעתם הפי' בכל דור ודור הוא - כליל טו בניסן - ה"ז בדוגמת החיוב דאמירת הלל וכו' שאומר הדין דחייבים להלל ולאח"ז: ונאמר לפניו כו'.

1 מהמקום דארץ מצרים³⁴, כי זהו היפך המוחש³⁵.
 2 [ובפרט שנצטוונו "לא תוסיפו לראותם עד עולם"³⁶
 3 שלא לחזור למצרים - הרי מצד ציווי זה אין שייך
 4 (ומכל שכן שאין מקום לחיוב) שיראה את עצמו רגע
 5 לפני זה במצרים³⁷]. ולכן צריך לומר, שהכוונה ב"יצא
 6 ממצרים" היא להציאה משעבוד מצרים³⁸.

7 יג. הטעם להשינויים (דלעיל ס"ד וה') בין לשון
 8 אדמו"ר הזקן בשולחנו ללשון הרמב"ם - (א) הרמב"ם
 9 מביא הפסוק ואותנו הוציא גו', ואדמו"ר הזקן מביא
 10 הפסוק בעבור זה גו': (ב) הרמב"ם כותב "עבד" סתם,
 11 ואדמו"ר הזקן מוסיף, "במצרים עבד"; (ג) הרמב"ם
 12 כותב "ויצאת לחירות ונפדית" ואדמו"ר הזקן כותב
 13 "ונפדית ויצאת לחירות" -
 14 יש לומר, כי שינויים אלו הם בהתאם להחילוק
 15 שביניהם בגירסת המשנה:

16 לפי גירסת הרמב"ם - לא הובאה במשנה הראיה
 17 על "בכל דור ודור חייב אדם כו'" מהכתוב "עשה ה'
 18 לי בצאתי ממצרים". ויש לומר טעמו - כי יש לומר,
 19 שהפסוק הוא כפשוטו, שנאמר להדור של יוצאי
 20 מצרים.

21 ולכן גם בספרו מביא הרמב"ם הפסוק "ואותנו
 22 הוציא משם וגו'", כי בו מפורש (ואומרים זה גם כן
 23 בהגדה) "למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ גו'",
 24 והרי רובם ככולם של באי הארץ לא היו מיוצאי
 25 מצרים.

34) והא שבמשנה נאמר "ממצרים" - כי לשון המשנה היא "לשון קצרה" (הקדמת הרמב"ם לפיה"מ), אבל גם כוונת המשנה היא לשעבוד מצרים, ככפנים. ומכיון שבנוסח ההגדה של הרמב"ם ואדה"ז נעתקה פסקא זו מהמשנה (כצורתה), לכן גם הלשון בנוסח ההגדה היא "ממצרים".

והא שגם בתניא שם כותב אדה"ז "ממצרים" - אף שבתניא שם מוסיף התיבות "וכל יום ויום", וגם תיבת "היום" - הוא, לפי שהענין דיצי"מ שבכל יום שמבאר שם, שהיא ברוחניות, "יצאת נפש האלקית ממאסר הגוף", היא (לא "משעבוד מצרים", כ"א) "ממצרים" (לשון מצרים וגבולים).

35) משא"כ "שעבוד" - שתלוי בהרגש, ויכול לשעבד א"ע בכו"כ ענינים וכו'.

36) בשלח יד, יג. מכילתא שם.

37) ואף שהציווי "לא תוסיפו גו'" הוא מצד זה שהי' יציאת מצרים, והחיוב לראות כאילו שיצא עתה ממצרים הוא מצד זה ש"אילו לא הוציא כו'" - מ"מ: הציווי לא תוסיפו גו' שולל ההרגש שברגע לפני"ז ה' במצרים (מכיון שיש בזה איסור).

38) ובוה יובן מה שאדה"ז מביא הכתוב (ראה טו, יב. תצא כד, יח) "זוכרת כי עבד היית במצרים" ולא הכתוב הקודמו (ואתחנן ה, טו. ראה טו, טו) "זוכרת כי עבד היית בארץ מצרים". ועוד י"ל ואכ"מ.

26 אמנם לפי גירסת אדמו"ר הזקן במשנה "שנאמר
 27 והגדת לבנך כו'" - הרי מפורש במשנה שגם מהכתוב
 28 "עשה ה' לי גו'" יש ראייה ל"בכל דור ודור". ולכן
 29 מביא אדמו"ר הזקן בשולחנו פסוק זה (שהובא
 30 במשנה).

31 יד. והנה חילוק זה - אם הענין ד"בכל דור ודור
 32 כו'" נלמד מהכתוב "עשה ה' לי גו'", או שנלמד
 33 מהכתוב "ואותנו הוציא משם גו'" - יש לומר דנוגע
 34 גם לדינא.

35 והביאור בזה: מהכתוב "ואותנו הוציא משם"
 36 יודעים רק שהענין ד"הוציא משם" (בכללות) הוא גם
 37 בדורות שלאחרי זה - "אותנו". אבל אין מזה הוכחה,
 38 שזה מה "שאותנו הוציא משם" הוא באותו האופן
 39 שהוציא את אבותינו.

40 מה שאין כן מהכתוב "עשה ה' לי בצאתי ממצרים"
 41 - מכיון שאומר "לי" ולא "לנו"³⁹, היינו: שהכתוב
 42 מדגיש שמדבר בענין כזה שרק האב [שהיה
 43 במצרים]⁴⁰ יכול להרגיש ולא הבן, מוכח שהכוונה היא
 44 לאותה היציאה ממצרים שהיתה לאבותינו. ומכיון
 45 שהכתוב מדבר גם בדורות הבאים (כאמרו "ביום
 46 ההוא"⁴¹) - הרי מוכח, שהיציאה ממצרים שבכל דור
 47 ודור היא כמו "שעשה ה' לי", באותו האופן כמו
 48 שהיתה בפעם הראשונה.

ועל פי זה מובן מה שלפי דעת הרמב"ם - החיוב
 לראות הוא רק "כאילו אתה בעצמך היית עבד", עבד
 סתם: מה שאין כן לדעת אדמו"ר הזקן - החיוב לראות
 הוא "כאילו אתה בעצמך היית במצרים עבד", עבדות

39) ואף שדיוק הלשון "לי" הוא "לי ולא לו" - הרי דיוק זה הוא בנוגע לבן רשע, ומכיון שהכתוב מדבר (בעיקר) בכן שאינו יודע לשאול (מכילתא שם. שו"ע אדה"ז סתע"ג סמ"ב) [אלא שבכתוב יש גם "רמוז תשובה לבן רשע" - לשון רש"י עה"פ] - מוכח מזה, שפשוטו של "לי" הוא ככפנים.

40) ואף שלפי גירסת אדה"ז במשנה "שנאמר והגדת גו'" [שמכתוב "עשה ה' לי גו'" מוכח שיצי"מ היא בכל דור] מוכרח לומר שהכתוב מדבר גם בדורות הבאים, [ושכוונת הלשון "לי" היא (לא רק שאומר בהלשון שאמר מרע"ה, כי אם, שהכוונה בזה היא) לזה ש"הוא יצא ממצרים"],

אעפ"כ: מהא דקאמר בכתוב "לי" (ולא "לנו"), הנה מדויק זה למדים, שהכוונה בזה היא להרגיש (נוסף על ההדגשה "לי" ולא לאבותינו - גם לי ולא "לנו", היינו:) ענין השייך רק להאב ולא להבן. ומכיון שחילוק זה שייך רק בהדור שיצאו ממצרים - שבדור זה, הרגיש האב (שהי' במצרים. משא"כ הבן) שיצא מהעבדות דמצרים - מזה למדים, ההדגשה ד"לי" (ולא "לנו") גם בנוגע לדורות הבאים, שגם אז יש הענין הנרמז בהדגשה זו, היינו: שיראו את עצמם כאילו יצאו (לא רק מעבדות סתם, אלא) מעבדות המיוחדת דמצרים.

(41) מהרש"א פסחים שם.

1 מיוחדת דמצרים - כי מהכתוב "ואותנו הוציא משם
2 גו'" (המובא ברמב"ם) מוכח רק שבכל דור ודור יש
3 הענין ד"הוציא משם" בכללות, מה שאין כן מהכתוב
4 "עשה ה' לי גו'" (המובא בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן,
5 ממשנה) מוכח גם שהוציאה ממצרים שבכל דור ודור
6 היא בשוה להוציאה שהיתה בפעם הראשונה.

7 טו. על פי הנ"ל יובן גם זה שהרמב"ם כותב
8 "ויצאת לחירות ונפדית", ואילו אדמו"ר הזקן -
9 "ונפדית ויצאת לחירות". והביאור בזה:
10 ברמב"ם הלכות שמיטה ויובל⁴² וזה לשונו: מראש
11 השנה עד יום הכפורים לא היו עבדים נפטרים לבתיהן
12 ולא משתעבדין לאדניהן. . כיון שהגיע יום הכפורים
13 תקעו בית דין בשופר נפטרו עבדים לבתיהן.

14 ומזה נראה, שגם בכל יציאה מעבדות - ישנם שני
15 ענינים: (א) יציאה משעבוד (מלאכה וכיוצא בזה). (ב)
16 חזרה למקומו ורשותו בכל: אלא שביוכל - שני ענינים
17 אלו, חלוקים הם גם בזמן: ובגאולה מעבדות שעל ידי
18 גט שחרור וכיוצא בזה - שני הענינים הם בבת אחת.
19 ויש לומר שבכל שחרור כן הוא - אלא שאינו דין, מה
20 שאין כן ביוכל - והתורה על הרוב תדבר: תחלה
21 משתחרר ואחר כך יוצא מבית האדון וחוזר לביתו.

22 וזהו שהרמב"ם (בהלכות חמץ ומצה שם) לאחר
23 "ויצאת לחירות" מוסיף "ונפדית" (שהרי מצוה לספר
24 ולבאר ביציאת מצרים) - כי "ויצאת לחירות" מפורש
25 (רק) שאינו משועבד לאדונו, ומוסיף "ונפדית" -
26 ש(גם) נפטר לביתו. כי "פדות" פירוש הוא הבדלה⁴³,
27 ובנדון דידן: הבדלה ממקומו ורשותו של האדון
28 (היינו: שנפטר לביתו).

29 טז. והנה מהענינים שהעבדות במצרים שונה
30 משאר עבדות הוא - שכל זמן שהעבד היה נמצא
31 בארץ מצרים לא היה אפשר שישתחרר ויעשה כן

32 חורין. ורק כאשר העבד היה בורח ממצרים ומגיע
33 ל"פי החירות" - אז נעשה כן חורין⁴⁴.

34 ועל פי זה נמצא, שהסדר של "יציאה לחירות",
35 ו"פדות" בגאולה מעבדות במצרים, הייתה באופן
36 הפוך מאשר בגאולה מעבדות סתם: בגאולה מעבדות
37 סתם - בתחילה היא ה"יציאה לחירות" ("לא
38 משתעבדין לאדניהן") ואחר כך - ה"פדות" ("נפטרים
39 לבתיהן"): מה שאין כן בהגאולה מעבדות מצרים -
40 מכיון שכל זמן שהעבד היה נמצא במצרים לא היה
41 אפשר שייעשה כן חורין, הרי נמצא, אשר בתחילה
42 הוא ה"פדות", היינו: היציאה ממקומו ורשותו של
43 האדון, ורק לאחר זה נעשה ה"יציאה לחירות".

44 ועל פי זה מובן השינוי שבין לשון אדמו"ר הזקן
45 ללשון הרמב"ם - מה שהרמב"ם כותב "ויצאת לחירות
46 (ואחר כך) ונפדית", ואדמו"ר הזקן כותב "ונפדית
47 (ואחר כך) ויצאת לחירות" - כי לפי דעת הרמב"ם,
48 החיוב ד"וזכרת גו'" הוא "כאילו אתה בעצמך היית
49 עבד" (עבד סתם). וביציאה מעבדות סתם - בתחילה
50 היא ה"יציאה לחירות" ואחר כך - ה"פדות";

51 מה שאין כן לדעת אדמו"ר הזקן שהחיוב ד"וזכרת
52 גו'" הוא "כאילו אתה בעצמך היית במצרים עבד", לכן
53 הסדר "ונפדית (ואחר כך) ויצאת לחירות" - כי
54 בהוצאה מעבדות מצרים, בתחילה - "פדות" ואחר כך
55 "יציאה לחירות".

56 ויהי רצון שבקרוב ממש נזכה להחרות דגאולה
57 האמתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

(משיחות י"א ניסן ואחש"פ תשל"ה)

(42) פ"י הי"ד.

(43) ראה וארא ח, יט: ושמת פדות, וברש"י שם: שיבדיל כו'.

(44) מדרש לק"ט ושכ"ט בשלח (יד, ב).

רבי ישמעאל אומר: בשלש עשרה מדות התורה נדרשת¹

דוקא רבי ישמעאל אומר את י"ג המדות שהתורה נדרשת בהן, כי הן כנגד י"ג מדות הרחמים², שהתחלתן ומקורן וכללותן, הוא שם אל, ושמו ישמע אל. והמדה הראשונה של י"ג המדות שהתורה נדרשת בהן היא קל וחומר, שכנגד המדה הראשונה של י"ג מדות הרחמים, שם אל³, הנה האותיות של שם א-ל, אל"ף למ"ד, פירושן אולפנא ולימוד, וקל וחומר הוא ענין של שכל ולימוד.

בפרטיות יותר, קל וחומר הוא משם א-ל ש-ד-י. והיינו מה שיש בו דיו, דיו לבא מן הדין להיות כנדון⁴, כי שם ש-ד-י פירושו שאמר די⁵.

(ליקוטים ואגרות עמ' תיא, תורת לוי יצחק עמ' קנו)

חילו מלפניו כל הארץ⁶

מלפניו — מלפני וקודם הו', ז"א, והיינו בינה⁷. הארץ — קאי על מלכות, שנקראת ארץ⁸. חילו מלפניו כל הארץ — מלכות יראה מבינה, כי ממנה נמשכו לה הגבורות.

(ליקוטים ואגרות עמ' עג)

לה' הישועה, על עמך ברכתך סלה⁹

ישועה — היא בנצח. והראיה מששה סדרי משנה, אמונת עתך חסן ישועות חכמה ודעת¹⁰, שהם כנגד השש מדות¹¹, אם כן ישועות, שהוא הרביעי, הוא כנגד נצח.

זהו שמסיים בתיבת סלה, שהיא בחינת נצחיות,

כמאמר רז"ל¹² כל מקום שנאמר נצח סלה ועד, אין לו הפסק, והיינו גם כן נצח, שפירושו נצחיות.

(הערות לזהר ב עמ' שיט)

יהי חסדך ה' עלינו, כאשר יחלנו לך¹³

כאשר יחלנו — אתערותא דלעילא שהיא כפי האתערותא דלתתא, לא יותר.

ומה שנקרא זה בשם חסד, אף שזהו תשלום שכר, הוא כמו שכתוב¹⁴ מי הקדימני ואשלם. ואמרו רז"ל¹⁵ אלמלא עוזרו אין יכול לו.

(ליקוטים ואגרות עמ' קיא)

מן העולם ועד העולם¹⁶

מן העולם — בינה, עלמא דאתכסיא¹⁷.

ועד העולם — מלכות, עלמא דאתגליא¹⁸.

ההמשכה מבינה למלכות היא על ידי ז"א, שבאמצע, המחברם. והיא על ידי תפארת ויסוד.

זהו מן העולם ועד העולם, כי בתיבת ועד יש רמז לתפארת וליסוד.

ו' — תפארת, אות אמת¹⁹, מדת אמת לעקב²⁰, שמדתו תפארת. ותמונתה קו ישר, שאינו נוטה לא לימין ולא לשמאל, והוא תפארת, עמודא דאמצעייתא²¹. ותפארת היא הברית התיכון²² המברית מן הקצה, בינה, אל הקצה, מלכות.

עד — יסוד, כדכתיב ביוסף, שמדתו יסוד, עד תאות גבעות עולם²³.

והם בתיבה אחת, ועד, כי גוף וברית כחד חשבינן²⁴.

(הערות לזהר א עמ' קכ)

12 עירובין נד, ב.

13 תהלים לג, כב.

14 איוב ד, יג. וראה ויקרא רבה פכ"ז, ב.

15 סוכה נב, ב.

16 תהלים קו, מח.

17 זח"א קנח, א.

18 תניא אגה"ק ס"כ.

19 זח"ג ריש פרשת ויקרא.

20 מיכה ז, כ.

21 פתח אליהו.

22 תרומה כו, כח. זח"ב קעה, ב. תניא פי"ג.

23 ויחי מט, כו. ועיין זח"א רמז, ב.

24 זח"ג רלו, א.

1 תורת כהנים ריש פרשת ויקרא.

2 רוקח הגדול סי' רכא.

3 ראה לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1348.

4 בבא קמא כד, א.

5 חגיגה יב, א.

6 דברי הימים א טז, ל.

7 עץ חיים שער הזיווגים פ"ג.

8 תניא אגרת הקדש ס"כ.

9 תהלים ג, ט.

10 שבת לא, א.

11 ראה הקדמת תיקוני זהר (ה, א).

יום ראשון י"ג ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נד, פרק מ אך... עד עמ' 108, למטה בעו"הו.

44 נִבְרָאִים מִלְאָכִים בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וּמִהַמְצוּת כְּלִי בְּוִנָה נִבְרָאִים
45 מִלְאָכִים בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָה, – וּמִכִּיּוֹן שְׁגֵם מִהַתּוֹרָה וּהַמְצוּת בְּלִי
46 כּוֹוֶנָה, נִבְרָאִים מִלְאָכִים, מִשְׁמַעוֹת הַדְּבַר, שֶׁאֵין הַתּוֹרָה וּהַמְצוּת
47 נִכְלָלוֹת בִּ"סְפִירוֹת" שֶׁהֵן אֱלֻקוֹת, כִּי אִם הֵן עֵנִין שֶׁמְקוֹמוֹ בְּחִיצוֹנוֹת
48 הָעוֹלָמוֹת. הַמְלִים "שֵׁלָא
49 בְּכוֹוֶנָה" בִּ"שַׁעַר הַנְּבוּאָה"
50 הָאִמּוֹר, אֵין מִשְׁמַעַן שֵׁלָא
51 הִיתָה לוֹ כָּל כּוֹוֶנָה וּמַחֲשֶׁבָה
52 כָּלֵל וְרַק הַסְתַּפֵּק בַּעֲצֵם
53 אִמְרִית הַמְלִים וְעִשְׂיִית
54 הַמְצוּת, שֶׁכֵּן – וְכָל
55 הַמְלָאָכִים הֵם פְּעֻלַּי חֹמֶר
56 וְצוּרָה. – דְּבַר הַמּוֹרָה,
57 שֶׁהַדְּבַר שֶׁמִּמֶּנּוּ נִבְרָאוּ
58 (הַלִּימוֹד אוֹ הַמְצוּה), הִיָּה לוֹ
59 נוֹסֵף לִ"חֹמֶר" (עֵצֶם הַדִּיבּוֹר
60 וְהַעֲשִׂיָה), גַּם "צוּרָה" –
61 פִּירוּשׁ הַמְלִיט, הַמּוֹדַעוֹת
62 לַעֲשִׂיִית הַמְצוּה וְכִיּוֹצֵא (בּוֹה)
63 – אֵלָא שֶׁחֹסֶר הִ"לְשִׁמָּה".
64 שֶׁכֵּן, מִ"חֹמֶר" הַמְצוּה, נִבְרָא
65 הִ"חֹמֶר" שֶׁל מִלְאָךְ,
66 וּמִ"צוּרָה" הַמְצוּה, – "צוּרָה"
67 הַמְלָאָךְ; וְהַעוֹבְדָה שֶׁבִ"עוֹלָם
68 הַיְצִירָה" אוֹ בִ"עוֹלָם
69 הָעֲשִׂיָה", נִבְרָא מִלְאָךְ בַּעַל
70 חֹמֶר וְצוּרָה, מֵרָאָה, שֶׁלִּימּוֹד הַתּוֹרָה אוֹדוֹתָם מִדְּבַר רַבִּי
71 חַיִּים וְיִטְטָל, יֵשׁ גַּם חֹמֶר וְגַם צוּרָה, וּמָה שֶׁנִּקְרָא "שֵׁלָא בְּכוֹוֶנָה",
72 הוּא רַק מִפְּנֵי שֶׁחֹסֶר בָּהֶן הִ"לְשִׁמָּה"¹; וּבְכָל זֹאת עוֹלוֹת תּוֹרָה זֹו
73 וּמְצוּת אֵלוֹ בִּ"חִיצוֹנוֹת הָעוֹלָמוֹת" בְּלִבָּד – דְּרַגַּת הַמְלָאָכִים, וְלֹא
74 בִּסְפִירוֹת – "פְּנִימִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת". הָאִמּוֹר לַעֲלִיל מִתִּיחַס כֶּאֱמֹר
75 לַתּוֹרָה וּלְמְצוּת שֶׁחֹסֶר בָּהֶן הַכוֹוֶנָה "לְשִׁמָּה", אֲךָ אֵין הֵן נִלְמְדוֹת
76 וְנַעֲשׂוֹת בְּמַפּוֹרֶשׁ "שֵׁלָא לְשִׁמָּה". אֲכָל תּוֹרָה – שֶׁנִּלְמְדָה, שֵׁלָא
77 לְשִׁמָּה מִמֶּשׁ, – אֵלָא לִשְׁם דְּבַר אַחֵר, כְּגוֹן – שֶׁהוּא לּוֹמֵד כִּדִּי
78 לְהִיּוֹת תַּלְמִיד חֶכֶם וְכִתְּחִי גִּנּוּא וְכִדּוּמָה, אֵינָה עוֹלָה – תּוֹרָה זֹו,
79 כְּלָל לְמַעַלָּה – הִיא אֵינָה עוֹלָה אֲפִלּוֹ לְהִיכָלוֹת וּמִדּוֹר הַמְלָאָכִים
80 וְקִדְּשָׁה, – כִּי הִרִי חִיצוֹנוֹת הָעוֹלָמוֹת הִיא עֵנִין שֶׁל קְדוּשָׁה. אֲלָא
81 נִשְׁאָרֵת לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה הַנֶּשְׁמִי שֶׁהוּא מִדּוֹר הַקְּלִפּוֹת;
82 בְּמִקּוֹם זֶה נִשְׁאָרֵת הַתּוֹרָה שֶׁנִּלְמְדָה מִתּוֹךְ פְּנִיָּה, כִּי, עֵצֶם הַפְּנִיָּה בִּאָה
83 מִצֵּד הַקְּלִיפָה. הַגֵּהָה * (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּיִתְרֵן חֶלֶק ג' דָּף לֹא עֲמִיד ב'
84 וְדָף קכא עֲמִיד ב', עֵנִין שֵׁם: הַחֵמָה מִלָּה סִלְקָא וּבִקְעָא רְקִיעִין כו') –
85 אוֹתָהּ מִלָּה עוֹלָה רִ"בּוֹקַעַת רְקִיעִים" וְאַתְעָר מָה דְאַתְעָר – וּמִתְעוֹרֵר מָה
86 שֶׁמִּתְעוֹרֵר: אִי טַב טַב כו', – אִם הַמְלָה הִיא טוֹבָה (דִּיבּוֹר שֶׁל תּוֹרָה

1 פֶּרֶק מ. בְּפֶרֶק הַקּוֹדֶם, הַסְבִּיר רַבֵּנוּ הוֹקֵן, שֶׁעֲלִיִית הַתּוֹרָה וּהַמְצוּת, שִׁיחֻדִּי
2 לּוֹמֵד וּמִקְיִים, תְּלוּיָה בְּכוֹוֶנָה וּבְרַצוֹן הַמְבִיאִים לְלִימוֹד תּוֹרָה וּלְקִיּוֹם מְצוּת:
3 אִם כּוֹוֶנָתוֹ וְרַצּוֹנוֹ הֵם בִּאֻהָבָה וִירָאָה הַבָּאוֹת מִתּוֹךְ הַבְּתוּן הַעֲמוּקָה בְּגִדּוֹלָתָהּ
4 – עוֹלוֹת אֵז תּוֹרָתוֹ וּמְצוּתוֹ בַּעֲשֵׁר סְפִירוֹת "עוֹלָם הַבְּרִיאָה", שֶׁהוּא עוֹלָם
5 הַהִשְׁגָּה; אֲךָ, אִם הֵן אֵהָבָה
6 וִירָאָה טְבַעֲיוֹת – עוֹלוֹת הַתּוֹרָה
7 וּהַמְצוּת בַּעֲשֵׁר סְפִירוֹת "עוֹלָם
8 הַיְצִירָה", שֶׁהוּא עוֹלָם הַמִּדּוֹת.
9 בְּרַם, אִם בְּלִימוֹדוֹ תּוֹרָה וּבְקִיּוֹמוֹ
10 מְצוּת, חֹסֶר הִ"לְשִׁמָּה" שֶׁל
11 אֵהָבָה וִירָאָה, גַּם אִם אֵינּוּ "שֵׁלָא
12 לְשִׁמָּה" מִמֶּשׁ (בְּגִלָּל פְּנִיָּה
13 עֲצֻמִּית), אֵלָא מִתּוֹךְ "מְצוּת
14 אֲנִשִּׁים מִלּוּמְדָה", מִפְּנֵי שֶׁהוּא
15 רִגִּיל מִקְטְנוֹתוֹ לְלִימוֹד תּוֹרָה
16 וּלְקִיּוֹם מְצוּת – אֵין בְּכוֹחַ לִימּוֹד
17 הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמְצוּת שֶׁלוֹ,
18 לַעֲלוֹת "קֶדֶם ה'", (לְפָנֵי ה').
19 וְאֵילוֹ – הַסְבִּיר רַבֵּנוּ הוֹקֵן –
20 כִּשֶׁהוּא חֹזֵר וּלּוֹמֵד אוֹתָהּ תּוֹרָה
21 "לְשִׁמָּה" – מִצְטַרֵּף הַלִּימוֹד
22 הַקּוֹדֶם שֶׁהִיָּה חֹסֶר בּוֹ הִ"לְשִׁמָּה",
23 לְלִימוֹד "לְשִׁמָּה" הַנוֹכְחִי, וְגַם
24 הוּא עוֹלָה לְמַעַלָּה יָחִיד עִם
25 הַלִּימוֹד הַנוֹכְחִי שֶׁלּוֹמֵד "לְשִׁמָּה".
26 אֲךָ, כָּל זֶמֶן שֵׁלָא חֹזֵר
27 וְלִמּוֹד דְּבַר זֶה לְשִׁמָּה – שֵׁלָא חֹזֵר וּלְמַד "לְשִׁמָּה" אֵת מָה שֶׁלּוֹמֵד
28 קוֹדֶם מִצֵּד "מְצוּת אֲנִשִּׁים מִלּוּמְדָה", וְחֹסֶר הִ"לְשִׁמָּה" בְּאוֹתוֹ לִימּוֹד,
29 אֵין לְמוֹדוֹ עוֹלָה אֲפִלּוֹ בִּי סְפִירוֹת הַמְּאִירוֹת בְּעוֹלָם הַיְצִירָה
30 וְהָעֲשִׂיָה, – לֹא זֹו בְּלִבָּד שֶׁאֵין לִימּוֹדוֹ עוֹלָה בַּעֲשֵׁר סְפִירוֹת "עוֹלָם
31 הַבְּרִיאָה", אֵלָא גַם אֵינּוּ עוֹלָה בַּעֲשֵׁר סְפִירוֹת "עוֹלָם הַיְצִירָה" וְגַם לֹא
32 בַּעֲשֵׁר סְפִירוֹת "עוֹלָם הָעֲשִׂיָה", בִּי הַסְפִירוֹת הֵן בְּחִינּוֹת אֱלֹהוֹת,
33 וְכִתְּחִי – בִּסְפִירוֹת, מִתְּלַבֵּשׁ וּמִתְיַחַד אוֹרֵי אֵין־סוֹף בְּרִדְּהָא
34 מִמֶּשׁ, – וּבִאֵם לִימּוֹדוֹ הִיָּה עוֹלָה בַּעֲשֵׁר הַסְפִירוֹת, הִיָּה זֶה אוֹמֵר
35 שֶׁלִּימּוֹדוֹ עוֹלָה בְּאוֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְכָלֵל דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵינוּ – בְּלִי
36 יִרְאָה וְאֵהָבָה, לֹא יִכְלָא לְסִלְקָא וְלִמְיָקָם קֶדֶם ה', – אֵין בְּכוֹחַ
37 לִימּוֹדוֹ לַעֲלוֹת וּלְעִמּוֹד "קֶדֶם ה'", לְפָנֵי אוֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, כְּמוֹ
38 שֶׁכְּתוּב בְּתִקְוִינִים, – בִּ"תִּקְוִינִי זוֹהֵר". רַק לְמוֹדוֹ עוֹלָה לְהִיכָלוֹת
39 וּמִדּוֹרֵין שֶׁהֵן חִיצוֹנוֹת הָעוֹלָמוֹת – הִ"סְפִירוֹת" הֵן הַפְּנִימִיּוֹת
40 וְהָאֱלֻקוֹת שֶׁל הָעוֹלָמוֹת, וְאֵילוֹ הִ"הִיכָלוֹת" וְהִ"מְדוֹרִין" הֵם חִיצוֹנוֹת
41 הָעוֹלָמוֹת – עֵנִין שֶׁל "עוֹלָם" וְלֹא עֵנִין שֶׁל "אֱלֻקוֹת", שֶׁכֵּתְּבֵן –
42 בִּ"הִיכָלוֹת" וּבִ"מְדוֹרִין", עוֹמְדִים הַמְּלָאָכִים; וְכְמוֹ שֶׁכְּתוּב הֵרֵב
43 חַיִּים וְיִטְטָל וְלִ"ל בִּשְׁעַר הַנְּבוּאָה פֶּרֶק ב', שֶׁמִּתְחַלֵּל שֵׁלָא כְּכּוֹוֶנָה

1. הפירוש ב"וכל המלאכים הם בעלי חומר וצורה" הוא מכ"ק ארמור שליט"א בשם אביו הרה"ג הרה"ח ר' לוי יצחק ז"ל, רבה של יקטרינוסלב.

1 וכדומה) – מתעורר טוב בו, עין שם; ודף קה עמוד א: מלה דאורייתא
 2 אתעביד מניה קלא וסליק בו; – מדיבור של תורה מתהווה קול שעולה
 3 למעלה, ודף קסח עמוד ב: קלין דאורייתא וצלוחתא סלקין לעילא
 4 ובקעין ריקעין בו; – קולות התורה והתפילה עולים למעלה ו"בוקעים
 5 ריקעים": מכל הדברים
 6 האמורים שב"זוהר" אנו
 7 רואים, שדיבורי התורה
 8 עולים למעלה ו"בוקעים" אי עביד בגין יקריה בו
 9 ריקעים, וכמו שכתוב וז"ש אשרי מי שבא לכאן
 10 בזהר על פסוק: "מה" ויתרון לאדם בכל עמלו
 11 יתרון לאדם בכל עמלו
 12 שיעמל תחת השמש" – על
 13 פסוק זה אומרים חכמינו ז"ל, שרק ב"עמל" שתחת השמש, אין לאדם
 14 יתרון, ואילו ב"עמל תורה" יש לאדם יתרון, כי תורה איננה תחת
 15 השמש, כי אם למעלה מהשמש – ואילו ב"זוהר" נאמר על פסוק זה:
 16 דאפילו עמלא דאורייתא, אי עביד בגין יקריה בו. – שאפילו עמל
 17 תורה, אם הוא נעשה בשביל כבוד, הוא גם כן עמל ש"תחת השמש",
 18 וגם עליו נאמר "מה יתרון". וזה שאמרו: – חכמינו ז"ל: "אשרי מי

ליקוטי אמרים

דאפילו עמלא דאורייתא

אי עביד בגין יקריה בו

וז"ש אשרי מי שבא לכאן

ותלמודו בידו פ' שלא

נשאר למטה בעו"הו.

שיעמל תחת השמש" – על

פסוק זה אומרים חכמינו ז"ל, שרק ב"עמל" שתחת השמש, אין לאדם

יתרון, ואילו ב"עמל תורה" יש לאדם יתרון, כי תורה איננה תחת

השמש, כי אם למעלה מהשמש – ואילו ב"זוהר" נאמר על פסוק זה:

דאפילו עמלא דאורייתא, אי עביד בגין יקריה בו. – שאפילו עמל

תורה, אם הוא נעשה בשביל כבוד, הוא גם כן עמל ש"תחת השמש",

וגם עליו נאמר "מה יתרון". וזה שאמרו: – חכמינו ז"ל: "אשרי מי

יום שני י"ד ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 108, ואף דאורייתא וקב"ה... עד עמ' נה, הוא גשמי.

37 ואף דאורייתא וקדשא בריה הוא בלא חד, – התורה והקב"ה הם
 38 דבר אחד, שהוא הקב"ה, ורצונו – תורה, אחד – מדוע, איפוא,
 39 כשחסרה ה"כוונה" של "לשמה" בתורה שהוא לומד, אין בכוח תורה
 40 זו לעלות למעלה בעשר ספירות? – מסביר רבנו הזקן להלן: דיבורו
 41 של אדם המדבר דברי
 42 התורה, הוא דיבור גשמי,
 43 ולכן למרות שמדובר כאן
 44 בדברי קדושה, שהחיות
 45 האלקית שבהם אינה מכוסה
 46 באותם לבושים המכסים את
 47 החיות של שאר הדברים
 48 הגשמיים שבעולם הזה, אך
 49 כיוון שהחיות האלקית
 50 המחיה בדרך כלל את
 51 הדברים הגשמיים, היא חיות
 52 מצומצמת – הרי דבר זה
 53 קיים גם בדיבורים הגשמיים

54 של תורה. ולכן אין דיבורים אלה יכולים לעלות בספירות העליונות
 55 שהן אלקות. ורק אם יש בהם הכוונה הרוחנית של אהבה ויראה –
 56 מעלות אז האהבה והיראה את דברי התורה לספירות ומתבטא בהם
 57 הרצון העליון בגילוי – הרי קדשא בריה הוא – הקב"ה, איהו
 58 ממלא כל עולמין בשנה, – נמצא בכל העולמות בשווה, ואף על

ליקוטי אמרים

ואף דאורייתא וקב"ה כולא חד

שהוא ורצונו אחד הרי קב"ה איהו ממלא כל עולמין

בשורה ואעפ"כ אין העולמות שוים במעלתם והשינוי

הוא מהמקבלים בב' בחי' הא' שהעליונים מקבלים

הארה יותר גדולה לאין קץ מהתחתונים והשנית

שמקבלים בלי לבושים ומסכים רבים כ"כ כבתחתונים

ועו"הו הוא עולם השפל בב' בחי' כי ההארה שבו

מצומצמת מאד עד קצה האחרון ולכן הוא חומרי וגשמי

ומסכים, כמו שהדבר בקבלת ההארה על ידי התחתונים: ועולם הזה

הוא עולם השפל – ושפלותו מתבטאת בב' בחינות: – האמורות:

כי ההארה שבו – החיות האלקית המחיה את העולם הזה,

מצומצמת מאד עד קצה האחרון, ולכן הוא חמרי ונשמי, וגם

זאת, – ונוסף לכך הבחינה השניה, היא – ההארה המצומצמת,

19 שפא לכאן ותלמודו בידו, פרוש שלא נשאר למטה בעולם
 20 הזה. – כלומר: לימודו היה "לשמה" והתורה שלמד עלתה למעלה;
 21 ואילו כשהלימוד הוא "שלא לשמה" – נשארת אז התורה למטה
 22 בעולם הזה. על כל פנים, למדנו שאם הלימוד הוא מצד "מצות
 23 אנשים מלומדה", למרות
 24 שאין הלימוד לשם פניה,
 25 אלא שחסר בו ה"לשמה"
 26 דאורייתא אתעביד מניה קלא
 27 וסליק בו וד' קס"ח ע"ב קלין
 28 דאורייתא וצלוחתא בקעין ריקעין
 29 באמת, אין תורה זו עולה
 30 למעלה? – התורה והקב"ה
 31 הם הרי דבר אחד לגמרי, שהרי התורה היא רצונו של הקב"ה, והרצון
 32 העליון הרי הוא למעלה מהספירות העליונות, מדוע, איפוא, על
 33 התורה להודקק ל"כוונה" כדי להתעלות על ידה בספירות
 34 שבעולמות ה"יצירה" וה"בריאה"? אמנם, הספירות הן אלקות, אבל
 35 התורה היא הרי רצון העליון שהוא למעלה מהספירות! ובלשון
 36 ה"תניא":

59 פי כן אין העולמות שוים במעלתם; והשינוי – שבין עולם אחד
 60 למשנהו, הוא מהמקבלים, – את החיות האלקית, בב' בחינות: –
 61 בשתי בחינות מתבטא ההבדל שבין עולם אחד למשנהו: הא',
 62 שהעליונים – העולמות והנבראים העליונים, מקבלים הארה יותר
 63 גדולה לאין קץ
 64 מהתחתונים; הם מקבלים
 65 הארה גדולה בהרבה מאשר
 66 ההארה שמקבלים העולמות
 67 והנבראים התחתונים;
 68 והשנית, – הבחינה השניה,
 69 בה מתבטא ההבדל שבין
 70 עליונים ותחתונים, הוא:
 71 שמקבלים – העליונים, בלי
 72 לבושים ומסכים רבים כל
 73 כך כבתחתונים; – ההארה
 74 שמקבלים העליונים, היא
 75 בלי כל כך הרבה לבושים
 76 ומסכים, כמו שהדבר בקבלת ההארה על ידי התחתונים: ועולם הזה
 77 הוא עולם השפל – ושפלותו מתבטאת בב' בחינות: – האמורות:
 78 כי ההארה שבו – החיות האלקית המחיה את העולם הזה,
 79 מצומצמת מאד עד קצה האחרון, ולכן הוא חמרי ונשמי, וגם
 80 זאת, – ונוסף לכך הבחינה השניה, היא – ההארה המצומצמת,

2. "בזהר שם: סלקין לעילא ובקעין ריקעין. ונ"ל שגם כאן צ"ל כן (והוא השמטת המעתיק) ובפרט שבב' הציונים שלפ"ז בהגהה זו מדייק
 דסליק" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 3. קהלת א, ג. 4. פסחים נ, א.

1 לבושה בו בלבושים ומסכים רבים, עד שנתלבשה בקליפת נגה
2 להחיות כל דברים המהורים שבעולם הזה, - וכפי שלמדנו
3 בפרקים הקודמים, שכל הדברים הטהורים והמותרים שבעולם הזה,
4 מקבלים חיות מ"קליפת נוגה", ויכולים להיות מנוצלים גם לטוב
5 ולקדושה וגם להיפך מכך,
6 ובכללם הוא - בתוך כל
7 הדברים הטהורים שבעולם
8 הזה, נפש החיונית
9 המדברת שבאדם; ולכן,
10 בשמירתה - הנפש
11 החיונית, דברי תורה ותפלה בלא כוונה אף שהן
12 ותפלה בלא כוונה, אף
13 שהן אותיות קדושות, ואין
14 קליפת נגה שבעולם
15 החיונית מסך מבידל כלל
16 להסתיר ולכסות על
17 קדושתו ותפלתו המלבשה
18 בהן, כמו שהיא מסתרת
19 ומכסה על קדושתו ותפלתו
20 שבעולם החיונית
21 בשמירת דברים בטלים,
22 - כשמדברים דברים בטלים,
23 מכסה קליפת נוגה ומסתירה
24 על קדושתו של הקב"ה,
25 ושבעולם החיונית שבשאר
26 בעלי חיים המהורים, -
27 שגם בהם מכסה קליפת נוגה במידה רבה ביותר על קדושת הקב"ה
28 שבהם; ואף דלית אתר פניו מניה, - למרות שאין מקום פניו
29 מהקב"ה, הרי שהוא יתברך נמצא בנפש החיונית גם בשעה שהיא
30 מדברת דברים בטלים, או בנפש החיונית של שאר בעלי חיים. כיצד,
31 איפוא, שייך לומר, שקליפת נוגה תכסה שם בכלל על קדושתו של
32 הקב"ה? אומר על כך רבנו הזקן: מכל מקום איהו סתימו דכל
33 סתימין, - הקב"ה הוא ה"מסתתר" מכל המסתתרים, ונקרא "אל
34 מסתתר", - שהוא מסתיר עצמו מהנבראים, ונחלק מהארה
35 וחתפשות החיות ממנו ותפלתו מסתתרת בלבושים ומסכים

ליקוטי אמרים

וגם זאת היא בלבושים ומסכים רבים עד שנתלבשה בקליפת נוגה להחיות כל דברים המהורים שבעולם הזה ובכללם הוא נפש החיונית המדברת שבאדם ולכן כשמדברת דברי תורה ותפלה בלא כוונה אף שהן אותיות קדושות ואין קליפת נוגה שבנפש החיונית מסך מבידל כלל להסתיר ולכסות על קדושתו ית' המלוכשת בהן כמו שהיא מסתרת ומכסה על קדושתו ית' שבנפש החיונית כשמדברת דברים בטלים ושבעולם החיונית שבשאר בעלי חיים המהורים דאף דלית אתר פניו מיני מ"מ איהו סתימו דכל סתימין ונק' אל מסתתר וגם ההארה והתפשטות החיות ממנו ית' מסתתרת בלבושים ומסכים רבים ועצומים עד שנתלבשה ונסתתרה בלבוש נוגה משא"כ באותיות הקדושות של דברי תורה ותפלה דאדרבה קליפת נוגה מתהפכת לטוב ונכללת בקדושה זו כנ"ל מ"מ ההארה שבהן מקדושתו ית' היא בבחי' צמצום עד קצה האחרון מאחר שהקול והדבור הוא גשמי

העולם הזה, היא מצומצמת ביותר - שווים דיבורי התורה והתפילה לשאר עניני העולם הזה, שהרי גם הם הינם דיבורים גשמיים - ובלשון ה"תניא": מכל מקום ההארה שבהן - בדיבורי התורה והתפילה, מקדושתו ותפלתו, היא בבחינת צמצום עד קצה האחרון, מאחר שהקול והדבור הוא גשמי. - ולכן, למרות שאלה הם דיבורי תורה, והרי "אורייתא וקוב"ה כולא חד" (=התורה והקב"ה הם דבר אחד), בכל זאת, אם חסרה בהם ה"כוונה" הרוחנית של אהבה ויראה, אין הם יכולים לעלות למעלה בספירות העליונות שהן אלקות, מאחר שההארה האלקית שבהם - מצומצמת ביותר.

יום שלישי ט"ו ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נה, אבל בתפלה בכוונה... עד עמ' נו, בפרע"ה.

ליקוטי אמרים

אבל בתפלה בכוונה ותורה בכוונה לשמה הרי הכוונה מתלבשת באותיות הדבור הואיל והיא מקור ושרש להן שמחמתה ובסיבתה הוא מדבר אותיות אלו לכן היא מעלה אותן

התורה והתפילה שהוא אומר, שמחמתה ובסיבתה הוא מדבר אותיות אלו, לכן היא - הכוונה הרוחנית של אהבה ויראה, מעלה אותן - את דיבורי התורה והתפילה, עד מקומה ב'.

אבל בתפלה בכוונה ותורה בכוונה לשמה - שהוא מתפלל ולומד תורה מתוך כוונה "לשמה", הרי הכוונה מתלבשת באותיות הדבור, הואיל והיא מקור ושרש להן, - לאותיות

1 ספירות דיצירה או – בעשר ספירות דבריאה, לפי מה שהיא
2 הפונה בדחילו ורחימו שכליים – יראה ואהבה שכליות, שאז
3 העליה היא בעשר ספירות "עולם הבריאה", או מכעים בו, – או
4 יראה ואהבה טבעיות, שאז העליה היא בעשר ספירות "עולם
5 היצירה", פנובר לעיל. –

6 הרי שהכוונה הרוחנית

7 מעלה את אותיות הדיבור, 1
8 שמצד עצמן הן אותיות 2
9 גשמיות, בעשר ספירות 3
10 "עולם היצירה", או "עולם 4
11 הבריאה", ושם – בעשר 5
12 הספירות, מאיר ומתגלה 6
13 אור-אין-סוף פרוץ-הוא, 7
14 שהוא רצון העליון פרוץ 8
15 הוא, המלבש פאותיות 9
16 התורה שלומד ויבנה, 10
17 שכן, גם בכוונה קיים 11
18 הרצון העליון, שהקבה 12
19 רוצה שיהודי ידבק עצמו 13
20 אתו על ידי אהבה ויראה, 14
21 או – הרצון העליון 15
22 המלוכב, בתפלה 16
23 ויבנה, או במצוה –
24 שהוא מקיים, ויבנה, –
25 מאיר הרצון העליון בהארה
26 גדולה לאין קץ, – ומתגלה
27 שם, מה שלא יכול להאיר
28 ולהתגלות כלל בעוד
29 האותיות – של תורה
30 ותפילה, והמצוה בעולם
31 הנה הנשמי, – הארת
32 והתגלות הרצון העליון

33 באותיות התורה והתפילה או במצוה, כשהן עדיין בעולם הזה
34 הגשמי, אינה דומה כלל להארה ולהתגלות הרצון העליון, בשעה
35 שהן עולות למעלה בעשר ספירות עולמות ה"צירה" וה"בראה" –
36 לא מינה ולא מקצתה, – לא ממנה ואף לא מקצת ממנה –
37 מההארה כפי שהיא מאירה בעשר הספירות (כשאותיות התורה
38 והתפילה והמצוה עולות למעלה) – לא תוכל להתגלות כשאותיות
39 התורה והתפילה הן עדיין בעולם הזה הגשמי – ודבר זה הוא כך,
40 עד עת קץ הימין, – של לעתיד לבוא, שיתעלה – אז, העולם
41 מגשמי, ויבנה כבוד ה' וגו', – וכפי שמסיים הפסוק "וראו
42 כל בשר יחדיו", שכולם יראו כבוד ה', פנובר לעיל¹⁰ באריכות. –
43 לעתיד לבוא, יאיר הרצון העליון בהתגלות, בתורה ובמצוות כפי
44 שהן למטה בעולם הזה. ברם, עד אז, הרי הארת הרצון העליון
45 המאירה בתורה ובמצוות כפי שהן למטה בעולם הזה, אינה דומה
46 כלל ואינה בערך להארת והתגלות הרצון העליון בשעה שהתורה

ליקוטי אמרים

עד מקומה ב"ס דיצירה או דבריאה לפי מה שהיא
הכוונה בדחילו ורחימו שכליים או טבעיים כו' כנ"ל
ושם מאיר ומתגלה אור א"ס ב"ה שהוא רצון העליון
ב"ה המלוכב באותיות התורה שלומד ובכוונתן או
בתפלה ובכוונתה או במצוה ובכוונתה בהארה גדולה
לאין קץ מה שלא יכול להאיר ולהתגלות כלל
בעוד האותיות והמצוה בעו"ה הגשמי לא מינה
ולא מקצתה עד עת קץ הימין שיתעלה העולם

הנהגה

(ושם מאיר ומתגלה ג"כ היחוד
העליון הנעשה בכל מצוה ות"ת
שהוא יחוד מדותיו ית' שנכללות
זו בזו ונמתקות הגבורות בחסדים
ע"י עת רצון העליון א"ס ב"ה
המאיר ומתגלה בבחי' גילוי רב
ועצום באתערותא דלתתא היא
עשיית המצוה או עסק התורה
שבהן מלוכב רצון העליון א"ס
ב"ה אך עיקר היחוד הוא למעלה
מהות ועצמות מדותיו ית' מיוחד'
במאצילן א"ס ב"ה ושם הוא
ב"ה והארתן לכד היא מאירה בבי"ע בכל עולם מהן לפי מעלתו
ואף שנפש האדם העוסק בתורה ומצוה זו אינה מאצילת מ"מ
הרי רצון העליון המלוכב במצוה זו והוא הוא עצמו הדבר הלכה
והתורה שעוסק בה הוא אלהות
ורצונו אחד וברצונו ית' האציל

הוא למעלה מעלה בעולם
האצילות, ששם הוא מהות ועצמות מדותיו ית' מיוחד'
במאצילן א"ס ב"ה ושם הוא מהות ועצמות רצון העליון א"ס
אין-סוף פרוץ-הוא, והארתן לכד היא מאירה בבריאה יצירה עשיה,
בכל עולם מהן לפי מעלתו. ואף שנפש האדם העוסק בתורה
ומצוה זו אינה מאצילת, – כיצד, איפוא, בכוחו של אותו אדם להביא
את ה"יחוד" ב"עולם האצילות"? – מכל מקום הרי רצון העליון המלבש
במצוה זו, – ולמעלה מכך, הרצון העליון המלוכב בתורה, והוא הוא –
הרצון העליון, עצמו הדבר הלכה והתורה שעוסק בה, הוא – הרצון
העליון, הוא אלהות ואור-אין-סוף המאציל פרוץ-הוא, – שהאציל את
עשר ספירות "עולם המאציל", שהוא – אור אין סוף, ורצונו אחר,
וכרצונו יתברך האציל מדותיו המיוחדות בו יתברך, – הרי שהרצון
העליון הוא מקור המדות, ועל ידי גילוי רצונו המתגלה על ידי עסק
תורה ומצוה זו, הן – המדות נכללות זו בזו ונמתקות הגבורות
בחסדים, בעת רצון זו): ובה – במה שלמדנו, שאהבה ויראה

והמצוות עולות למעלה. הנהגה בהגדה הבאה, אומר רבנו הזקן,
שבהתגלות הרצון העליון הנוצרת למעלה בעולמות העליונים, על ידי עליית
התורה והמצוות ב"עת רצון" – מתהווה התכללות במדות שבאותם עולמות,
וה"גבורות" נמתקות ב"חסדים" (שממילא נוצרת על ידי כך השפעה של
חסדים למטה בעולם הזה),
אלא, כפי שמסיים רבנו הזקן,
עיקר ה"יחוד" של המדות,
יצירות המצוות ב"עולם
האצילות". * (ושם מאיר
ומתגלה גם כן היחוד העליון
הנעשה בכל מצוה ותלמוד
תורה, שהוא יחוד –
התאחדות והתכללות, מדותיו
יתברך, – מן הספירות
שבאותם עולמות, שנכללות זו
בזו, ונמתקות הגבורות
בחסדים, – שנהיה טוב בלבד,
על ידי עת רצון העליון
אין-סוף פרוץ-הוא, המאיר
ומתגלה בבחינת גילוי רב
ועצום, באתערותא דלתתא
– על ידי התעוררות הבאה
מלמטה – היא – ההתעוררות
מלמטה, עשיית המצוה או
עסק התורה, שבהן מלבש
רצון העליון אין-סוף פרוץ-
הוא. – ההתגלות של אותו
רצון – "עת רצון" – מביאה
להתכללות במדות ולהמתקת
הגבורות. אף עקר היחוד –
המתהווה על ידי תורה ומצוות,
הוא למעלה מעלה בעולם
האצילות, ששם הוא מהות ועצמות מדותיו ית' מיוחד'
במאצילן א"ס ב"ה ושם הוא מהות ועצמות רצון העליון א"ס
אין-סוף פרוץ-הוא, והארתן לכד היא מאירה בבריאה יצירה עשיה,
בכל עולם מהן לפי מעלתו. ואף שנפש האדם העוסק בתורה
ומצוה זו אינה מאצילת, – כיצד, איפוא, בכוחו של אותו אדם להביא
את ה"יחוד" ב"עולם האצילות"? – מכל מקום הרי רצון העליון המלבש
במצוה זו, – ולמעלה מכך, הרצון העליון המלוכב בתורה, והוא הוא –
הרצון העליון, עצמו הדבר הלכה והתורה שעוסק בה, הוא – הרצון
העליון, הוא אלהות ואור-אין-סוף המאציל פרוץ-הוא, – שהאציל את
עשר ספירות "עולם המאציל", שהוא – אור אין סוף, ורצונו אחר,
וכרצונו יתברך האציל מדותיו המיוחדות בו יתברך, – הרי שהרצון
העליון הוא מקור המדות, ועל ידי גילוי רצונו המתגלה על ידי עסק
תורה ומצוה זו, הן – המדות נכללות זו בזו ונמתקות הגבורות
בחסדים, בעת רצון זו): ובה – במה שלמדנו, שאהבה ויראה

1 **הַמִּתְנַלָּה עַל יְדִיהָ**, – על ידי התורה והמצוות, וְהִדְחִילוּ וְרָחִימוּ –
 2 והיראה והאהבה, **הֵם מַעֲלִים אוֹתָן** – את התורה והמצוות, לְמָקוֹם
 3 שִׁיתַּנְלָה בּוֹ הָרָצוֹן אוֹר־אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא וְחִיחוּד, שֶׁהֵן –
 4 המקום הוא, עולמות יְצִירָה וְכִרְיָאָה. – ולכן נקראות אהבה ויראה
 5 "גדפין" (כנפיים), מפני שדן
 6 מעלות את התורה והמצוות,
 7 כשם שהכנפיים מרימות את
 8 העוף למעלה. הנהגה על מה
 9 שרבנו הזקן אמר, שהמקום בו
 10 מתגלה הרצון אור אין סוף ברוך
 11 הוא והיחוד, הוא בעולמות ה"יצירה" וה"בריאה" – ומבדיר בהגהה * (א)
 12 **אֶפְלוּ בְּעֵשִׂיָּה בִּי סְפִירוֹת דְּקִרְשָׁה**, – שב"עולם העשיה", מְקוֹם מִצּוֹת
 13 מַעֲשִׂיּוֹת, – גם שם, יכולה להיות עליית המצוות והתגלות היחוד העליון,
 14 וזאת בשעה שמקיימים את המצוות מתוך קבלת עול, שקבלת עול מלכות
 15 שמים, יש לה שייכות ל"עולם העשיה", וְכֵן מְקַרָּא. – המצוה שב"מקרא" היא
 16 לבטא את הפסוקים בדיבור, הרי שיש לכך שייכות ל"עולם העשיה", שכן,
 17 דיבור הוא ענין של "מעשה וזוטא", אֲבָל בְּמִשְׁנָה מִתְנַלָּה הִיחֹד וְאוֹר־אֵינְ
 18 סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בִּיצִירָה, – כי, משנה היא הרי פסק ההלכות: כשר או פסול
 19 או חייב וכדומה, דבר זה בא ממדות חסד או גבורה, ולכן יש לכך שייכות
 20 ל"עולם היצירה", וְכִתְלָמוֹד בְּכִרְיָאָה. – ב"תלמוד" מתגלה יחוד אור אין סוף
 21 ברוך הוא, ב"עולם הבריאה"¹⁴, דְּהִינֵנּוּ, – משמעות הדבר אינו שה"יחוד"
 22 מתהווה רק ב"עולם העשיה" או ב"עולם היצירה", ולא בעולמות שלמעלה
 23 מהם, שהרי, "מקרא" קדוש יותר מאשר "משנה" (כפי שאנו רואים שמותר

ליקוטי אמרים

1 בתענוגים להתענג על ה'
 2 מעין עוה"ב וקבלת שחר

24 להניח חומש על גבי משניות, ולא להיפך), כך גם קדושה יותר "משנה" מאשר
 25 "תלמוד", מדוע, איפוא, סדר ההתגלות הוא להיפך – "מקרא" בעולם התחתון
 26 ביותר – "עשיה", "משנה" בעולם עליון יותר – "יצירה", וכך הלאה? – אלא
 27 משמעות הדבר היא: שְׂבִלְמוֹד מְקַרָּא מִתְפַּשֵּׁט – ומתגלה, הִיחֹד וְאוֹר־
 28 אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא מִאֲצִילוֹת
 29 עַד הָעֵשִׂיָּה, וְכַמִּשְׁנָה עַד
 30 הִיצִירָה לְבִדְהָ, – ולא גם
 31 ל"עולם העשיה", כפי שהדבר
 32 ב"מקרא", וְכִתְלָמוֹד עַד
 33 הִכְרִיָּאָה לְבִדְהָ, – ולא גם
 34 ל"עולם היצירה", כפי שהדבר ב"משנה", כִּי בְּלֵן – גם מקרא, גם משנה וגם
 35 תלמוד, הן בְּאֲצִילוֹת. – והיחוד מתהווה ב"עולם האצילות", ההבדל מתבטא
 36 רק בכך, עד היכן מתפשטים על ידי הלימוד, היחוד וההתגלות של אור אין סוף.
 37 אֲבָל קִבְּלָה אֵינָה מִתְפַּשֵּׁטת כָּלֵל מִאֲצִילוֹת לְכִרְיָאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, –
 38 בלימוד תורת הקבלה, מתהווה ה"יחוד" כולו וההתגלות, ב"עולם האצילות"
 39 דוקא, ואין זה מתפשט כלל בעולמות שלמטה מ"עולם האצילות". כִּמּוֹ
 40 שְׂכֵתוֹב בְּכָפִי עֵין תִּיִּים: – למדנו, שאהבה ויראה נקראות "גדפין"
 41 (כנפיים), מפני שהכנפיים בעוף אינן נחשבות לעיקרו של העוף,
 42 תפקידן מתבטא רק בכך שעל ידן פורח העוף למעלה – כך גם ביחס
 43 של אהבה ויראה לגבי תורה ומצוות: העיקר הוא (קיומן של) תורה
 44 ומצוות, ענינן של אהבה ויראה הוא רק שעל ידן עולות למעלה
 45 התורה והמצוות. רבנו הזקן מעיר להלן, שגם אהבה ויראה הן הרי
 46 מת"ר"ג המצוות, מדוע, איפוא, הן נקראות "גדפין" (כנפיים) בלבד? –

יום רביעי ט"ז ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 110, והנה אף דרחילו... עד עמ' נו, באריכות.

64 ביותר באהבה, להתענג מאלקות, לְהִתְעַנֵּג עַל ה' מַעֲיֵן עוֹלָם הָבָא
 65 – ענינו של עולם הבא, הוא הרי "נהנין מזיו השכינה" – תענוג
 66 מאלקות, ואהבה זו היא מעין התענוג שבעולם הבא, וְקִבְּלָת שֹׁכֵר,
 67 – באהבה זו יש גם משום
 68 קבלת שחר (ולא ענין של
 69 עבודה), כלומר: יש לאותו
 70 אדם, כאן למטה בעולם
 71 הזה, מעין, משהו, מהשכר
 72 שנותנים בעולם הבא עבור
 73 עבודה; וְ"הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם",
 74 כְּתִיב, וְ"לְמַחֵר לְקַבֵּל
 75 שְׂכָרָם"¹⁵, – והרי כתוב
 76 "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם, הַיּוֹם" –
 77 בעולם הזה הוא הזמן
 78 ל"מעשה", ל"עבודה",
 79 ו"למחר" – בעולם הבא, ב"גן עדן", הוא הזמן של קבלת שכר.
 80 לפיכך, הרי "היום", כאן בעולם הזה, ובזמן של "עבודה" – נוגעת

ליקוטי אמרים

הנהגה

אבל במשנה מתגלה היחוד ואור
 אין סוף ברוך הוא ביצירה
 ובתלמוד בבריא' דהיינו שבלימוד
 מקרא מתפשט היחוד ואור א"ס
 ב"ה מאצילו' עד העשיה ובמשנה
 עד היצירה לבדה ובתלמוד עד
 הבריא' לבדה כי כולן באצילות
 אבל קבלה אינה מתפשטת כלל
 מאצילות לבי"ע כמ"ש בפרע"ח):

47 וְהִנֵּה, אֵף דְּדִחִילוּ וְרָחִימוּ – יראה ואהבה, הֵם גַּם בֵּין מִתְרִי"ג
 48 מִצּוֹת, אֵף עַל פִּי בֵין נִקְרְאִין – התורה והמצוות, "גְּדִפִּין", –
 49 כנפיים, לְהִיּוֹת בִּי תְּכִלִּית הָאֱהָבָה הִיא הַעֲבֹדָה מֵאֱהָבָה. – הרי,
 50 אף שגם אהבת ה' היא
 51 מצוה, אבל התכלית במצוה
 52 זו, היא לא האהבה
 53 כשלעצמה, כי אם
 54 שהאהבה תביא לעבודת ה'.
 55 ומכיוון שהאהבה משמשת
 56 כאמצעי לעבודת התורה
 57 והמצוות, היא (וכן היראה)
 58 נקראת "גדפין" (כנפיים) –
 59 כמו הכנפיים שתפקידן
 60 לשמש את גוף העוף.
 61 וְאֱהָבָה בְּלִי עֲבֹדָה, –
 62 אהבה שאיננה מביאה ל"תכלית", לקיום התורה והמצוות, אלא היא
 63 "תכלית" לעצמה – היא "אֱהָבָה בְּתַעֲנוּגִים", – מדריגה עליונה

14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה בכ"ז, דמקרא מקודש יותר ממשנה (שלכן הדין דמניחין מקרא - חומש - על המשנה, אבל לא להיפך) וכן משנה מתלמוד, והתגלותם, כנ"ל, בהיפך: מקרא בעולם הכי תחתון - עשי', משנה כו'. - אבל הפי' בזה: דהיינו שבלימוד... ראה ת"א יז, רע"א". 15. עירובין כב, א.

הנביא ומצביע שעליו לרוות את צמאונו לאלקות – בלימוד התורה, 19
ובלשון ה"תניא": **כִּי לִפִּי פְּשׁוּטוֹ** – של הפסוק "הוי כל צמא", 20
שהצמאון הוא ללימוד התורה, **אֵינוֹ מוֹכֵן, דְּמִי שְׁהוּא צִמָּא** 21
ומתאנה ללמוד, **פְּשִׁיטָא שְׁלִימָא מַעְצָמוֹ, וְלָמָּה לוֹ** – איפוא, 22
לנביא לצעק עליו "הוי"? 23
– אלא, משמעות המלה 24
"צמא" כאן, היא, שהוא 25
צמא לאלקות, ולו היתה 26
באהבה כזו (להקב"ה) 27
כשלעצמה, משום "תכלית" 28
– היה יכול להסתפק 29
בעבודת התפילה המביאה 30
את האהבה והצמאון 31
לאלקות; אך, כיוון 32
שה"תכלית" היא ה"עבודה" 33
הבאה מן האהבה – לכן "צועק" הנביא, ומכריז, שכל יסתפק באהבה 34
עצמה, אלא – ילמד תורה, ובכך ירווה את צמאונו לאלקות ויגיע 35
ל"תכלית" האהבה, וכמו שפארתי במקום אחר באריכות: 36

1 האהבה המביאה ל"עבודה" ולקיום תורה ומצוות. ומי שלא הגיע
2 למדה זו, למעם מעין עולם הבא, – "אהבה בתענוגים" שהיא
3 מעין עולם הבא, אלא עדיין נפשו שוקקה וצמאה לה' וכלתה
4 אליו כל היום, ואינו מרוה צמאונו – לאלקות, במי התורה
5 שלפניו – הרי זה כמי
6 שעומד בנהר וצועק:
7 "מים! מים! לשתייה, כמו
8 שקובל עליו הנביא¹⁶:
9 "הוי כל צמא לכו למים",
10 – חכמינו ז"ל מפרשים:
11 "מים" היינו "תורה" – "אין
12 מים אלא תורה"¹⁷ – ואותו
13 "צמא" שהנביא קובל עליו,
14 אינו מתכוון שהוא צמא
15 ללימוד התורה, שהרי אם
16 כך, ירווה בעצמו את צמאונו בלימוד תורה – מדוע, איפוא, קובל
17 עליו הנביא וקורא לו ללמוד תורה? אלא, ה"צמא" כאן מתכוון,
18 שהוא צמא ומקוננת בו אהבה חזקה לאלקות. ועל כך אומר לו

יום חמישי י"ז ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נו, פרק מא ברם... עד עמ' 112, ותפילין.

נדרש ענין היראה. לכן, יראה היא ראשיתה ועיקרה של עבודה (ובאהבת ה' 60
ויראת ה' – יראה קודמת לאהבה). ברם, צריך להיות לזכרון תמיד – 61
ולתשומת לב מתמדת את ראשית העבודה – עבודת ה', ועיקרה 62
ושורשה. והוא, כי אף שהיראה היא שרש ל"סוד מרע" – 63
למרות שיראת ה' היא 64
השורש להימנעות מעשיית 65
רע, שלא לעבור על מצוות 66
לא-תעשה, והאזהרה – היא 67
שורש, ל"ועשה טוב", – 68
לקיום מצוות-עשה, אף על 69
פי כן לא די לעורר 70
האזהרה לבדה ל"ועשה 71
טוב", – גם קיומן של 72
מצוות-העשה, לא די ליהודי 73
לעורר בקרבו "אהבת ה'" בלבד, ואילו "יראת ה'" תישאר חביה 74
עמוק בלבו; ולפחות צריך – לשם קיום המצוות, לעורר תחלה 75
היראה הטבעית המסתתרת בלב כל ישראל, – המביאה, שלא 76
למרד במלך מלכי המלכים הקדוש-מבורך-הוא, בנזכר לעיל, – 77
שבלב כל יהודי ישנה יראה מסותרת טבעית – פחד שלא להמרות 78
ציוריו של הקב"ה. יראה זו לכל הפחות, עליו לעורר כדי לקיים 79
"ועשה טוב", כלומר: לאמיתו של דבר, על יהודי לעורר יראה 80
מהקב"ה על ידי התבוננות בגדלות ה', אך אם אין בכוחו להגיע לכך 81
– עליו, לכל הפחות, לעורר את היראה הטבעית המסותרת בלבו, 82

37 פרק מא. כפי שמוכר בדף-השער של ספר זה, מבוסס ספר ה"תניא", על
38 הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שקרוב וקל ליהודי
39 לקיים תורה ומצוות עם הלב. מתוך אהבת ה' ויראת ה', אהבת ה' היא
40 השורש לקיומן של כל מצוות-העשה, שלצורך קיומן כראוי, הדבר צריך
41 להיות תוצאה של אהבתו של
42 יהודי להקב"ה ורצונו להיות
43 דבוק בו – שבגלל כך הוא מקיים
44 מצוה, משום שעל ידה הוא
45 מתדבק עם הקב"ה; יראת ה'
46 היא שורש לקיומן של כל מצוות
47 הלא-תעשה, הימנעותו של
48 יהודי מלעבור עבירה, באה
49 מיראתו ופחדו להמרות ציווי
50 של הקב"ה.
51 בפרקים הקודמים למדנו גם כן שאהבת ה' ויראת ה' הן "בנפיים" (גדפין). על
52 ידן מתעלות התורה והמצוות בספירות העולמות העליונים; כשחסרה בקיום
53 המצוות הכוונה של אהבת ה' ויראת ה' – המצוות הן אז, כגוף בלי נשמה.
54 בפרק מ"א, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שיראת ה' היא ראשיתה
55 ועיקרה של עבודת ה', ולמרות שכאמור, אהבת ה' היא שורש קיומן של
56 מצוות-עשה, בכל זאת, לא די ב"אהבת ה'" בלבד לשם קיום מצוות-העשה,
57 ומן ההכרח לעורר, לשם כך, לכל הפחות, גם דרגה קטנה של "יראת ה'", שכן,
58 יש לשרת את הקב"ה באופן של עבודה דוקא (עבודת ה'). ככתוב: "ועבדתם
59 את ה' אלקיכם", "ואותו תעבדו", כמו עבד המשרת את אדונו. ובעבודת עבד

1 שלשם כך לא נדרש ממנו להתעמק בגדלות ה', באותה מדה
2 שהדבר נדרש, כשהוא רוצה לעורר את המדריגה העליונה יותר
3 שביראה (על ידי התבוננות). שְׁתַּהֵּא – יראה זו, בְּהַתְגַּלּוּת לְבֹא אוֹ
4 מַחֲוֹ עַל כָּל פְּנִים. – גם בהתעוררות יראה זו, ישנם שני אופנים: א)

5 הוא מעורר את היראה עד

6 לידי הרגשתה בלבד.

7 ("בהתגלות לבד"). ב) אין

8 בכוחו לעורר יראה זו

9 בהרגשת הלב, אלא, שתהא

10 מורגשת במוחו ובמחשבתו

11 בלבד ("מוחו על כל פנים"),

12 דִּהְיֵנוּ – כיצד מעורר אדם

13 בקרבו יראה זו? – על ידי

14 שהוא מביא את עצמו

15 לְהַתְבֹּנֵן בְּמַחְשַׁבְתּוֹ עַל

16 כָּל פְּנִים – כדי לעורר

17 יראת ה' בהתגלות בלב – יש

18 להתבונן מתוך העמקת

19 הדעת, ואילו אם אין בכוחו

20 של אדם להגיע לכך – עליו

21 לפחות להתבונן במחשבתו,

22 בלי העמקת הדעת, בְּגִדְלָת

23 אֵינֶסוֹף בְּרוּךְ־הוא,

24 וּמַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר הִיא – מַלְכוּתוֹ, היא, "מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" –

25 עוֹלָמוֹת וְתַחְתּוֹנִים, – וככל שגדולה יותר מלכותו של מלך, היא

26 מעוררת יותר מורא ופחד מהמלך, וְאִיהוּ "מַמְלָא כָּל עוֹלָמִין" –

27 הקב"ה "ממלא" את כל העולמות ומחיה אותם בחיות פנימית. חיות

28 זו אפשר שתהא מורגשת בנבראים, ונבראים אפשר שתהיה להם

29 השגה והבנה בחיות אלקית זו, וְ"סוֹכֵב כָּל עוֹלָמִין", – והקב"ה

30 "סוכב" כל העולמות, הוא מחיה אותם גם בחיות שאינה מורגשת

31 בנבראים ואין ביכולת הנבראים להשיג חיות זו; וְכִמּוֹ שְׂכַתוֹבִי:

32 "הֲלֹא אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֲנִי מֵלֵא", – אומר הקב"ה, וּמִנִּיחַ

33 הָעוֹלָמוֹת וְתַחְתּוֹנִים – הקב"ה "מניח" את הנבראים של העולמות

34 העליונים והתחתונים, כלומר, כל אלה אינם מהווים תכלית

35 הבריאה, ואין הקב"ה מייחד מלכותו עליהם, שייקרא אלקה ומלך

36 שלהם, אלא, וּמִיַּחַד מַלְכוּתוֹ עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכֻלּוֹ, – שכן,

37 הקב"ה נקרא "מלך ישראל", וְעָלָיו בְּפָרָט, – מייחד הקב"ה את

38 מלכותו, כִּי חֵיב אָדָם לִזְמַר: בְּשִׁבְלִי נִבְרָא הָעוֹלָם, – כל כוונת

39 הבריאה, שהיא כדי שהקב"ה יהיה מלך, הרי זה "בשבילי", שיהיה

40 מלך עלי, ובפשטות – האמת אכן כך היא, שכן, כל ישראל הם הרי

41 קומה אחת שלימה, כמו גוף אחד, המכיל אברים שונים – הרי כל

42 אבר נוגע לגוף כולו, וכשאדם הוא חס־ושלום בעל מום, ביד או

43 ברגל, מהווה הדבר פגם בכל הגוף, כולל הראש – כך גם ביחס למה

ליקוטי אמרים

שתהא בהתגלות לבו או מוחו עכ"פ דהיינו להתבונן
במחשבתו עכ"פ גדולת א"ס ב"ה ומלכותו אשר היא
מלכות כל עולמים עליונים ותחתונים ואיהו ממלא כל
עלמין וסוכב כל עלמין וכמ"ש הלא את השמים ואת
הארץ אני מלא ומניח העליונים ותחתונים ומייחד
מלכותו על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט כי חייב
אדם לומר בשבילי נברא העולם והוא גם הוא מקבל
עליו מלכותו להיות מלך עליו ולעבדו ולעשות רצונו
בכל מיני עבודת עבד. והנה ה' נצב עליו ומלא כל
הארץ כבודו ומביט עליו ובוהן כליות ולב אם עובדו
ועל כן צריך לעבוד לפניו באימה וביראה
כעומד לפני המלך ויעמיק במחשבה זו ויאריך בה כפי
יכולת השגת מוחו ומחשבתו וכפי הפנאי שלו לפני
עסק התורה או המצוה כמו לפני לבישת טלית ותפילין

44 שהקב"ה מייחד מלכותו על עם ישראל, הרי כאשר חסר משהו
45 ביהודי אחד – חסר בקומת כלל ישראל כולה. ענין זה, שהקב"ה
46 מייחד מלכותו עליו בפרט, מטיל על היחיד יתר אחריות ויתר קבלת
47 עול מלכות שמים – ובפרט לפי ביאורו של הרבי שליט"א (בשיחתו
48 הנדפסת בסוף פרק זה), הרי

49 זה חל עליו במיוחד בתור

50 יחיד. והוא גם הוא מקבל

51 עָלָיו – מצדו, מַלְכוּתוֹ,

52 לְהִיּוֹת מֶלֶךְ עָלָיו, –

53 שהקב"ה יהיה מלך עליו,

54 וְלַעֲבֹדוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ

55 בְּכָל מִינֵי עֲבֹדַת עֶבֶד, –

56 בענין זה עליו להתעמק

57 במחשבתו, כדי לקבל על

58 עצמו עול מלכות שמים.

59 שכן, יהודי בכלל צריך

60 שידיה לו עול מלכות שמים

61 ולהיות נכון לעשות רצון

62 הקב"ה, כמו עבד שעושה

63 רצון אדונו. להלן מסביר

64 רבנו הזקן, שהתבוננות זו

65 (כדי לעורר את היראה

66 הטבעית במוחו כו') צריכה

להיות לא רק שהקב"ה מייחד עליו מלכותו באופן כללי – כי אם,

יתירה מזו, ובלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא רק מייחד מלכותו

בכללות כ"א עוד זאת: "וְהִנֵּה ה' נֹצֵב עָלָיו", וְ"מֵלֵא כָּל הָאָרֶץ

– הוא רק, בְּבֹדוֹ", וּמִבִּיט עָלָיו, – לא זו בלבד שהקב"ה נמצא בכל

מקום ורואה כל דבר, אלא, הוא מביט עליו באופן מיוחד, וּבִזְוִן

בְּלִיּוֹת וְלֵב – הקב"ה בוחן רגשותיו ורעיונותיו הפנימיים של האדם,

אִם עוֹבְדוֹ בְּרָאוּי, וְעַל כֵּן צָרִיךְ – האדם, לַעֲבֹד לִפְנֵי בְּאִימָה

וּבִירָאָה, – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא רק כזה שנמצא

במדינת המלך, כי אם", בְּעוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. – כמי שעומד בעצמו

לפני מלך. וְיַעֲמִיק – ויתעמק, בְּמַחְשַׁבְתּוֹ זֶה וְיֵאָרֵךְ בָּהּ כְּפִי יְכֻלָּת

הַשִּׁנָּה מַחֲוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ, וּכְפִי הַפְּנָאִי שְׁלוֹ, – שיש ביכולתו להקדיש

להתבוננות זו. שעתה של התבוננות זו, היא: לִפְנֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה, אוֹ

הַמִּצְוֹת, כְּמוֹ – למשל, לִפְנֵי לְבִישַׁת טְלִית וְתַפְלִין. – לפני שהוא

עוסק בעבודת ה', בלימוד תורה או בקיום מצוות, יתעמק בהתבוננות

האמורה, כדי שזו"עבודת"ה" שהוא עומד לעשות תהיה מתוך יראת ה'

שהוא יעורר בקרבו על ידי התבוננות. להלן מסביר רבנו הזקן ענין

נוסף של התבוננות, שאינה התבוננות כללית שצריכה להיות

כאמור לפני עבודת ה' בכלל – כי אם התבוננות פרטית, לפני עשותו

מצוה פרטית – התבוננות זו קשורה בתוכנה וחיידושה של כל מצוה,

והשפעתה על נפשו.

יום שישי י"ח ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 112, וגם 'יתבונן איך... עד עמ' נז, ליודעים.

1 וגם יתבונן, איך שאור-אין-סוף ברוך-הוא, ה"סובב כל עלמין"
2 ו"ממלא כל עלמין", - כל העולמות, הוא רצון העליון, - כפי
3 שלמדנו בפרקים הקודמים, שהרצון העליון הוא מקור חיות כל
4 העולמות, המזיה אותם באופן של "סובב" ו"ממלא" - ורצון זה,
5 הוא מלכש באותיות
6 וחכמת התורה, - אותיות
7 התורה הנאמרות על ידו,
8 וחכמת התורה שהוא מבין -
9 בהן, מלוכש רצון הקב"ה,
10 כפי שלמדנו בפרק ד',
11 שהרצון העליון התלבש
12 באותיות הדי שונתבו על
13 קלף של ספר תורה ובחכמת
14 התורה - מה שחכמת
15 התורה מחייבת שהדבר
16 כשר או פסול, בכך גלום
17 הרצון העליון, כך רוצה
18 הקב"ה שדבר זה יהיה כשר
19 או פסול - וכשאדם מתבונן
20 לפני עסקו בתורה יתעמק
21 בכך, איך שאור אין סוף
22 ברוך הוא (הרצון העליון),
23 מלוכש באותיות ובחכמת
24 התורה שהוא עומד ללמוד,
25 או בציצית ותפילין אלו, -
26 אם ההתבוננות היא לפני

27 שהוא עומד ללבוש ציצית או להניח תפילין - יתבונן איך שהרצון
28 העליון מלוכש בציצית ובתפילין אלו שהוא עומד ללבוש - שכן,
29 זהו רצונו של הקב"ה, שיהודי ילבש ציצית ויניח תפילין, ובקריאתו
30 בקריאת ולימוד התורה שלו, כאשר ההתבוננות היא לפני עסקו
31 בתורה, או בלבישתו - ציצית ותפילין, של המתבונן לפני לבישה
32 זו, הוא ממשיך אורו יתברך עליו, דהיינו על "חלק אלוה
33 ממעל" שבתוך גופו, - על נפשו האלקית, המחיה את גופו שהיא
34 חלק אלקה ממעל, זאת כדי, לבלל ולבטל באורו יתברך. - זו
35 תהיה פעולת התורה שהוא לומד והציצית שהוא לובש, על נפשו
36 האלקית בכלל, וביתר פירוט הרי פעולת הנחת תפילין על כוחות
37 הנפש האלקית, היא, כפי שנלמד מיד, על המוח והלב - ודרך פרט,
38 - באופן מפורט, תהיה הפעולה על נפשו: בתפילין - על ידי התפילין
39 שהוא מניח, תהיה הפעולה, לבטל ולבלל בחינת חכמתו ובינתו
40 שבנפשו האלהית בבחינת חכמתו ובינתו של אין-סוף ברוך
41 הוא, המלכש דרך פרט בפרשיות: "קדש", "והיה כי
42 יביאך", - בפרשיות "קדש" ו"והיה כי יביאך" שבתפילין, מלוכשות

ליקוטי אמרים

וגם יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין
וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלוכש באותיות
וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או
בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק
אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך
ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו
שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה
המלוכשות דרך פרט בפ' קדש והיה כי יביאך דהיינו
שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה'
לברו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל
חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון
הכולל חו"ג המלוכש בפ' שמע והיה אם שמע והיינו
כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו' ובעטיפת ציצית
יכוין כמ"ש בזהר להמשיך עליו מלכותו ית' אשר היא
מלכות כל עולמים וכו' לייחדה עליו ע"י מצוה זו והוא
כענין שום תשים עליך מלך ואזי אף אם בכל זאת לא
תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו מ"מ מאחר
שמקבל עליו מלכות שמים וממשיך עליו יראתו ית'
דעת העליון - בבחינת ה"דעת" שלמעלה, הכולל חסד וגבורה,
המלכש - הדעת העליון מלוכש, בפרשיות: "שמע", "והיה אם
שמע", והיינו כמו שכתוב בשלח ערוך: - שהכוונה בשעת
הנחת תפילין, צריכה להיות: לשעבד הלב והמוח כו'; - להקב"ה.
זוהי פעולת מצות תפילין על הנפש האלקית בכלל ועל כוחות
השכל והמדות שלה בפרט. ובעטיפת ציצית, יכוין כמו שכתוב
בזהר: להמשיך עליו מלכותו יתברך, אשר היא - למרות
שמלכותו היא, "מלכות כל עולמים" וכו', - אף על פי כן יכוין
ויפעל, לייחדה - את מלכותו יתברך, עליו על ידי מצוה זו, -
של לבישת ציצית, המסוגלת במיוחד להמשיך עליו קבלת מלכות
שמים. והוא כענין "שום תשים עליך מלך". - הערת כ"ק
אדמו"ר שליט"א: "שפי" - שלפני השימה אין לו מלך ועתה הוא
משים ע"ע מלך". כלומר: לפני שהוא שם על עצמו מלך, אין לו
מלך, ועכשיו הוא שם על עצמו מלך. ואזי, - כשהוא יתבונן
בהאמור, אף אם בכל זאת לא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות
לבו, - לפני הקב"ה, מכל מקום מאחר שמקבל עליו מלכות

1 שמים, וממשיך עליו ויראתו יתברך בהתגלות מחשבתו ורצונו
2 שבמחשבו, וקבלה זו – שמקבל על עצמו עול מלכות שמים ומורא
3 ופחד מהקב"ה, היא – הרי, אמתית בלי שום ספק, שהרי היא
4 – קבלה זו, טבע נפשות כל ישראל שלא למד במקור הקדוש
5 יתברך – בהקב"ה הרי
6 התורה שלומד או המצוה
7 שעושה מחמת קבלה זו –
8 של מלכות שמים, ומחמת
9 המצוה היראה שבמחשבו,
10 נקראות – תורה ומצוות
11 אלו, בשם "עבודת
12 שלמה", – עבודה שלימה
13 היא דוקא זו שבאה מתוך
14 יראה מהקב"ה, כפי שנלמד
15 להלן – ככל עבודת העבד
16 לאדונו ומלבו. – שהיא
17 באה מתוך יראה. כל האמור
18 הוא, כשאדם מעורר בקרבו,
19 לפחות, דרגה קטנה של
20 יראה, גם אם זה במחשבה
21 בלבד, וביראה זו הוא לומד
22 תורה ומקיים מצוות. מה
23 שאין בן אדם לומד ומקיים
24 המצוה באהבה לבדה, –
25 בלי יראה כלל, כדי לדבקה
26 בו – יתברך, על ידי תורתו
27 ומצותיו – אינה נקראת – עבודה זו, בשם עבודת העבד,
28 והתורה – הרי, אמרה: "ועבדתם את ה' אלהיכם וגו'", – הרי
29 שנאמר "ועבדתם", לשון עבודה, כמו עבודת עבד, שהיא מתוך
30 יראה, "ואותו תעבדו וגו'"10; – גם כן לשון עבודה, וכמו שבכתוב
31 בזהר [פרשת בהר]: "כהאי תורא דיהבין עליה על בקדמיתא
32 בגין לאפקא מניה טב לעלמא כו", – כאותו שור שמים עליו
33 עול בתחילה, כדי להפיק ממנו טוב לעולם, הכי נמי אצטרף לבר
34 נש לקבלא עליה על מלכות שמים בקדמיתא כו', – כך צריך

ליקוטי אמרים

בהתגלות מחשבתו ורצונו שבמחשבו וקבלה זו היא
אמתית בלי שום ספק שהרי היא טבע נפשות כל
ישראל שלא למדוד במלך הקדוש ית' הרי התורה
שלומד או המצוה שעושה מחמת קבלה זו ומחמת
המשכת היראה שבמחשבו נקראות בשם עבודה שלימה
ככל עבודת העבד לאדונו ומלכו משא"כ אם לומד
ומקיים המצוה באהבה לבדה כדי לדבקה בו על ידי
תורתו ומצותיו אינה נקראת בשם עבודת העבד
והתורה אמרה ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' ואותו
תעבדו וגו' וכמ"ש בזהר [פ' בהר] כהאי תורא
דיהבין עליה עול בקדמיתא בגין לאפקא מניה טב
לעלמא כו' הכי נמי אצטרף לב"נ לקבלא עליה עול
מלכות שמים בקדמיתא כו' ואי האי לא אשתכח גביה
לא שריא ביה קדוש' כו' [ובר"מ שם ד' קי"א ע"ב] שכל
אדם צ"ל בשתי בחי' ומדרגות והן בחי' עבד ובחי' בן
ואף דיש בן שהוא ג"כ עבד הרי אי אפשר לבא
למדרגה זו בלי קדימת היראה עילאה כידוע ליודעים:

35 גם האדם לקבל על עצמו בתחילה עול מלכות שמים (ולאחר מכן
36 לעסוק בעבודת ה'), ואי האי לא אשתכח גביה – לא שריא ביה
37 קדוש' כו'; – ואם אין בו קבלת עול מלכות שמים, אינה שורה בו
38 קדושה. [וברע"א מהימנא שם דף קיא עמוד ב] – נאמר: שכל
39 אדם צריך להיות –
40 בעבודת ה', בשתי בחינות
41 ומדרגות, והן: בחינת
42 "עבד" ובחינת "בן". –
43 עבד – שעבודתו היא מתוך
44 יראה, הוא ירא מאדונו, כך
45 על האדם לעבוד את ה'
46 מתוך יראה; בן – עושה
47 למען אביו מתוך אהבה, כך,
48 על האדם להיות בבחינת בן
49 ולעבוד את ה' מתוך אהבה.
50 ואף דיש – מדרגה של
51 "בן" שהוא – בד בבד, גם
52 בן "עבד", הרי אי אפשר
53 לבא למדרגה זו בלי
54 קדימת היראה עלאה,
55 כידוע ליודעים. – כלומר:
56 גם מדרגה זו של בן (שהוא
57 עבד), קדמה לה יראה. – על
58 כל פנים רואים אנו שגם
59 כשישנה לאדם אהבת ה',
60 אלא שחסרה לו יראת ה',
61 אין בכך משום קיום תורה ומצוות, באותה מדה שהתורה קוראת
62 בשם "עבודה"; וכשאין ביכולת האדם ליצור הרגשת יראה מהקב"ה
63 בלבו – יעורר לכל הפחות יראה במחשבתו, ששם, לכל
64 הפחות, ירגיש יראה זו. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מי שאינו מסוגל
65 לעורר אפילו במחשבו יראה מוחשית ומורגשת – בכל זאת, כיוון
66 שהוא מתעמק בדברים האמורים, וכוונתו בשעת לימודו תורה
67 וקיומו מצוות היא כדי לשרת את הקב"ה, את המלך, יש כבר בכך
68 משום עבודה אמיתית.

יום שבת קודש י"ט ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נז, והנה אף מי... עד עמ' 114, כנ"ל.

77 הדבר היא – מפני פחיתות ערך נפשו ממקור הצבה, ממדרגות
78 התתונות דיי' ספירות דעשיה, – שמקור נפשו הוא מהעולם
79 התחתון ביותר, "עולם
80 העשיה", ובעולם זה עצמו –
81 מהמדרגות התחתונות
82 ביותר בעשר הספירות שבו
83 – ומשום כך, אין ביכולתו
84 לגלות בקרבו הרגש אלקי,

69 והנה, אף מי שגם במחשבו ובמחשבתו אינו מרגיש שום יראה
70 וביושה, – שהתכונות האמורה – כיצד מייחד הקב"ה את מלכותו
71 עליו, ויתירה מזו – אין
72 הקב"ה "עומד" עליו ומביט
73 אם הוא עובדו כראוי וכו' –
74 איננה מעוררת בו הרגשת
75 היראה, גם לא במחשבו
76 ומחשבתו בלבד, וסיבת

ליקוטי אמרים

והנה אף מי שגם במחשבו ובמחשבתו אינו מרגיש שום
יראה וביושה מפני פחיתות ערך נפשו ממקור הצבה
ממדרגות תחתונות דיי"ס דעשיה אעפ"כ מאחר שמתכוין

1 של יראה אלקית, גם לא במוחו, אף על פי כן, מאחר שמתבונן
2 בעבודתו - בקיום תורה ומצוות, כדי לעבוד את המלך - את
3 הקב"ה, שהוא המלך שלו, הרי זו עבודה נמוכה, - לא חסר
4 מאומה במה ששייך ל"עבודה" - קיומו תורה ומצוות הוא באופן
5 ההולם את התואר "עבודה",
6 כי היראה והעבודה -
7 יראה, ועבודת השי"ת,
8 נחשבות לשתי מצות -
9 נפרדות, כמנין תרי"ג, -
10 613 מצוות, ואין מעצבות
11 זו את זו, - ולמרות שאין
12 הוא מקיים מצות היראה,
13 שכן, על היראה להיות
14 מורגשת בלב, או לכל
15 הפחות במוח - בכל זאת,
16 אין בכך משום עיכוב בקיום
17 מצות עבודת ה', בלומדו
18 תורה ובקיומו מצוות כדי
19 לשרת את הקב"ה שהוא
20 המלך שלו. ורבנו הזקן
21 ממשיך ואומר יתר על כן,
22 שלמרות שאין הוא מרגיש
23 את היראה גם לא במוחו,

24 אך מכיוון שהוא מתעמק בעניינים שעליהם לעורר יראה, ובמחשבתו
25 הוא מהרהר בעניינים של יראה - הוא אף מקיים בכך מצות יראה.
26 ועוד, - יתירה מזו, שבאמת מקיים גם מצות יראה - לא רק
27 מצות ה"עבודה", כמ"ה - על ידי, שממשיך היראה במחשבתו, -
28 שבמחשבתו הוא מהרהר אודות יראה זו ומנסה לעורר אותה. כי
29 בשעה ורגע זו על כל פנים מורא שמים עליו, על כל פנים
30 כמורא בשר ודם הדיוט לפחות שאינו מלך, המביט עליו,
31 שנמנע בעבורו מלעשות דבר שאינו הגון בעיניו, - כשמישהו
32 מסתכל עליו, גם אם הוא אינו מלך, כי אם בשר ודם פשוט - מונעת
33 אותו הסתכלות זו לעשות דברים בלתי הוגנים - באותה מדה הוא
34 מונע את עצמו, בשעה שהוא מהרהר בעניני אותה יראה, מלעשות
35 דבר המנוגד לרצון הקב"ה, שזו - ביטוי פשוט זה של מורא, נקראת
36 יראה, כמו שאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו¹¹: "יהי רצון
37 שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם כו', - וכשתלמידיו
38 שאלוה: האם אין מורא נעלה מכך? - ענה: תדעו בשאדם עובר
39 עברה אומר שלא יראני אדם כו'". - הרי, שמורא כזה מפני
40 הקב"ה יעצור בכם מלעבור עבירות. על כל פנים, אנו רואים, שזה
41 נקרא מורא שמים - יראה, מכיוון שזה מונע מלעבור עבירה, באותה
42 מדה שהמורא שלו מבשר ודם מונע ממנו עשיית דברים בלתי
43 רצויים. הרי, שהוא מקיים גם מצות היראה, בכך שהוא ממשיך

ליקוטי אמרים

בעבודתו כדי לעבוד את המלך הרי זו עבודה גמורה
כי היראה והעבודה נחשבות לשתי מצות כמנין תרי"ג
ואין מעצבות זו את זו. ועוד שבאמת מקיים גם מצות
יראה במה שממשיך היראה במחשבתו כי בשעה ורגע
זו עכ"פ מורא שמים עליו עכ"פ כמורא בשר ודם הדיוט
לפחות שאינו מלך המביט עליו שנמנע בעבורו מלעשות
דבר שאינו הגון בעיניו שזו נק' יראה כמו שאמר
רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שיהא מורא
שמים עליכם כמורא בשר ודם כו' תדעו כשאדם עובר
עבירה אומר שלא יראני אדם כו' רק שיראה זו נקראת
יראה תתאה ויראת חטא שקודמת לחכמתו ויראה
עילאה הוא ירא בושת כו' דאית יראה ואית יראה כו'
אבל בלי יראה כלל לא פרחא לעילא באהבה לבדה
כמו שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד דדחילו ורחימו
הן תרין גרפין [כמ"ש בתיקונים] וכן היראה לבדה היא

יראה זו במחשבתו על ידי התבוננות. רק שיראה זו נקראת
"יראה תתאה" - "יראה תחתונה" וכן "יראת חטא" - לא
"יראת ה'" או "יראת אלקים", כי אם "יראת חטא" - הוא ירא
לעבור עבירה, ויראה זו היא שקודמת לחכמתו¹², - היא
משמשת כהקדמה
ל"חכמה", שהיא קיומן של
תורה ומצוות (כי "תכלית
חכמה תשובה ומעשים
טובים"¹³, ולכן נקראים
המעשים הטובים של קיום
התורה והמצוות, בשם
"חכמה"), הרי יראה זו,
עליה אנו לומדים כעת,
היא הקדמה ל"חכמה" -
לקיום התורה והמצוות
(שכן, אנו לומדים¹⁴: "אם
אין חכמה אין יראה"¹⁵,
ש"חכמה" היא הקדמה
ל"יראה", ומאידך אנו
לומדים ש"אם אין יראה אין
חכמה", ש"יראה" היא
הקדמה ל"חכמה", מכאן
שישנן שתי מדרגות

ביראה: א) "יראה תתאה" - יראה תחתונה, והיא משמשת
כהקדמה לקיום תורה ומצוות, הנקרא "חכמה", ועל כך נאמר "אם
אין יראה אין חכמה". ב) "יראה עילאה" - יראה עליונה, יראה זו
באה אחרי קיומן של תורה ומצוות, ועל כך נאמר "אם אין חכמה
אין יראה" ואילו "יראה עילאה" הוא "ירא בשת" כו', -
היראה העליונה היא יראה המבוססת על הבושה שלו מפני גדלות
ה', דאית יראה ואית יראה כו'. - יש יראה ויש יראה. כאמור
ישנן שתי מדרגות ביראה, יראה המביאה לקיום תורה ומצוות,
ויראה הנוצרת על ידי קיום תורה ומצוות. אבל בלי יראה כלל
- אם אין אפילו "יראה תתאה" לא פרחא לעילא - אין עבודתו
בקיום תורה ומצוות, "פורחת" (עולה) למעלה, פארהבה לבדה, -
אם הוא מקיים תורה ומצוות מתוך אהבת ה' בלבד, אין אהבה זו
מעלה את התורה והמצוות למעלה בספירות העליונות, כמו
שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד¹⁶, דדחילו ורחימו הן תרין
גרפין - שכן, יראה ואהבה הן שתי כנפיים, [כמו שכתוב
בתיקונים]. - ב"תיקוני זוהר" - ששתי הכנפיים ("גרפין") של אהבה
ויראה, מעלות את התורה והמצוות (הנעשות על ידך) לספירות
העולמות העליונים, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים. אך, כשחסרה
ההתעוררות של יראה ה', והוא מקיים מצוות מתוך אהבה בלבד -
הרי שקיימת כאן "כנף" אחת בלבד, וב"כנף" אחת אין ביכולת התורה

11. ברכות כח, ב. 12. ראה אבות פרק ג משנה ט. 13. ברכות יז, א. 14. ראה בתחילת פרק מג באריכות. 15. אבות פרק ג משנה יז. 16. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ במדרש הובא בתוד"ה כנפי" (שבת מט, א) 'פורחת באחת' - הרי בשעת מעשה יש להם גם כנף שני, וכהסיוס
'ונינוחת באחת' - משא"כ בנידוד שאין לו אלא כנף אחד. ולגירסת ופירוש המת"כ (לט, ח) צ"ל פריחה במקצת - גם בכנף הב', לפי שא"א
לפרוח באחד".

- 1 והמצוות לעלות למעלה. וכן תיראה לכה — בלי אהבה, היא כנף
 - 2 אחד, ולא פרחא בה לעילא, — העבודה מתוך יראה לבדה, אינה
 - 3 "פורחת" (עולה) למעלה, אף שנקראת "עבודת עבד". — שכן,
 - 4 העבודה הרי נעשית מתוך
 - 5 יראה, כעבודת עבד לאדונו,
 - 6 אך, בכל זאת, אין די
 - 7 ב"עבודת עבד", וצריך
 - 8 להיות גם בן בחינת "בן",
 - 9 — עבודה מתוך אהבה,
 - 10 הנקראת בחינת "בן", שכן בן
 - 11 עושה למען אביו מתוך
 - 12 אהבה — לעורר האהבה
 - 13 הטבעית על כל פנים — להקב"ה, המסתתר בלבו, שתהא
 - 14 בהתגלות מוחו על כל פנים, לזכר אהבתו לה' אחד במחשבתו
- 15 וברצונו, לדבקה בו ותבדק. — זכרון אהבתו המסותרת, תעורר בו
- 16 את הרצון להיות דבוק בהקב"ה; וזאת תהיה פונתו בעסק התורה
- 17 או המצות הזו, — שהוא עומד להתעסק בה; לדבקה בו — בהקב"ה,
- 18 נפשו האלהית והחיונית
- 19 ולבושיה, כנזכר לעיל. —
- 20 כפי שלמדנו, שהעסק בתורה
- 21 ומצוות פועל על הנפש
- 22 האלקית ועל הנפש החיונית
- 23 ולבושיה, שתהינה דבוקות
- 24 בהקב"ה. הרי, שבעבודתו
- 25 של יהודי צריכות להיות
- 26 שתי הבחינות: בחינת "עבד"
- 27 — העובד את הקב"ה מתוך יראה, כעבודת עבד לאדונו, ובחינת "בן"
- 28 — העושה למען אביו מתוך אהבה.

ליקוטי אמרים

כנף אחד ולא פרחא בה לעילא אף שנק' עבודת עבד וצריך להיות ג"כ בחי' בן לעורר האהבה הטבעית עב"פ המסותרת בלבו שתהא בהתגלות מוחו עב"פ לזכור אהבתו לה' אחד במחשבתו וברצונו לדבקה בו ית' וזאת תהיה כוונתו בעסק התורה או המצוה הזו לדבקה בו נפשו האלהית והחיונית ולבושיה כנ"ל.

אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מי"ב נשיאים. וביום י"ג זאת חנוכת המזבח.

יום ראשון יג ניסן

זאת חנכת המזבח ביום המשח אותו מאת נשיאי ישראל קערת כסף שתים עשרה מזרק-כסף שנים עשר כפות זהב שתים עשרה: שלשים ומאה הקערה האחת כסף ושבעים המזרק האחד כל כסף הפלים אלפים וארבע מאות בשקל הקדש: כפות זהב שתים עשרה מלאות קמרת עשרה עשרה הפך בשקל הקדש פל זהב הכפות עשרים ומאה: פל הפקר לעלה שנים עשר פרים אילם שנים עשר כבשים בני שנה שנים עשר ומנחתם ושעירי עזים שנים עשר לחמאת: וכל בקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים אילם ששים עתרים ששים כבשים בני שנה ששים זאת חנכת המזבח אחרי המשח אותו: ובכא משה אליהל מועד לדבר אותו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על-ארץ הערת מבין שני הכרבים וידבר אליו: וידבר יהוה אל משה לאמר: דבר אליהל ואמרת אליו בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות: ויעש פן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרתיק כאשר צוה יהוה את משה: וזה מעשה המנרה מקשה זהב עד ירכה עד פרחיה מקשה הוא פמראה אשר הראה יהוה את משה פן עשה את המנרה:

יום ראשון	יום ראשון	ה'תש"ג
יום ראשון תהלים: מפרק סט עד פרק עא	יום ראשון	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: אחרי מות, פר' ראשונה עם פירש"י. תהלים: סט"עא. תניא: ובעטיפת ציצית . . . נז לאדונו ומלכו.	יג ניסן	ה'תש"ג
הלולא של כבוד קדשת ה"צמח צדק". נסתלק שנת תרכ"ו בליובאוויטש, ושם מנוחתו כבוד.		
מספרי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: ה"צמח צדק" התחיל לכתב 'נגלה' ו'דא"ח' [תסידות, דברי אלוקים חיים] בהיותו בן שתים עשרה שנה.		

יום שני	יום שני	ה'תש"ג
יום שני תהלים: מפרק עב עד פרק עז	יום שני	ה'תש"ג
בדיקת חמץ אחר תפלת ערבית. שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש"י. תהלים: עב"עו. תניא: משא"כ . . . נז ליודעים.	יד ניסן	ה'תש"ג
בבית רבנו נוהגים שלא לעשות את הרב למרשה, אלא למכר לו את החמץ ובערב קבלן. באפית השמורה ערב פסח אחר חצות, היה אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] נוכח, ואומר גם כן הלל, והיה מפסיק – גם באמצע פרק – להורות בהנוגע להלישה, אפיה וכהאי גוונא [וכדומה].		

יום שלישי	יום שלישי	ה'תש"ג
יום שלישי תהלים: מפרק עז עד פרק עח	יום שלישי	ה'תש"ג
למורור ותזרת – הן תריין והן סאלאט [=חסה]. קדוש בעמידה. הא לחמא – הנה בצירי. בברכת אכילת מרור מכונים גם על מרור שבכורך. שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש"י. תהלים: עז"עח. תניא: והנה . . . 114 ולבושיהן כנ"ל.	טו ניסן, א דחג המצות	ה'תש"ג
בסדר הראשון הי' אאמו"ר מקצר בכדי לאכול האפיקומן לפני חצות, אבל בשני הי' מאריך. מתחיל לפני שעה ט וגומרו בשעה ג-ד אחר חצות, והי' מאריך בביאור ההגדה. אדמו"ר הזקן אמר: מיכלא דמהימנותא – לילה הראשון; מיכלא דאסותא – לילה השני. אז די רפואה בריינגט די אמונה, וואס ער זאגט א דאנק דיר ג-ט פאר מיין רפואה, איז ער דאך געווען קראנק. אבער אז די אמונה בריינגט די רפואה, איז מען לכתחילה ניט קראנק.		

בסדר הראשון היה אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] מקצר בכדי לאכל האפיקומן לפני חצות, אבל בשני היה מאריך. מתחיל לפני שעה ט, וגומרו בשעה ג-ד אחר חצות, והיה מאריך בביאור ההגדה.
אדמו"ר הזקן אמר: מכלא דמהימנותא [=מאכל האמונה] – לילה הראשון; מכלא דאסותא [=מאכל הרפואה] – לילה השני. כאשר הרפואה מביאה (גורמת) את האמונה, שאומר "תודה לך ה' על רפואתי" – הוא היה הרי חולה; אף פשהאמונה מביאה את הרפואה – מלכתחלה לא חולים.

יום רביעי	יום	ה'תש"ג
יום רביעי	יום	ה'תש"ג
ליל ב' דתג המצות – קריאת שמע שעל המטה כמז' בכל יום טוב.	תהלים:	
שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.	מפרק עט	
תהלים: עט"פב.	עד פרק פב	
תניא: אך אמנם . . . 116 אתה וכה"ג.		

גם מי שאין לו אב, ר"ל, אומר לפני מה נשתנה "טאטע איך וועל בא דיר פרעגן פיר קשיות". וסמוכות לזה, שגם מי שאין לו אב ואם, ר"ל, צ"ל בברכת המזון: הרחמן הוא יברך את אבי מורי כו' אמי מורתי כו'.

גם מי שאין לו אב, רחמנא לצלן, אומר לפני "מה נשתנה": "אבא, אשאל אותך ארבע קושיות". וסמוכות לזה, שגם מי שאין לו אב ואם, רחמנא לצלן, צריך לומר בברכת המזון: הרחמן הוא יברך את אבי מורי כו' אמי מורתי כו'.

יום חמישי	יום	ה'תש"ג
יום חמישי	יום	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י.	תהלים:	
תהלים: פג"פז.	מפרק פג	
תניא: והנה בהכנה . . . 116 כנודע.	עד פרק פז	
"הרי זה משבח" – "זה" מורה על מדרגה דקדושה, "הנה אלקינו זה" – וכל המרבה כו', "זה" ש"ל"ו הוא משבח.		

יום שישי	יום	ה'תש"ג
יום שישי	יום	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.	תהלים:	
תהלים: פח"פט.	מפרק פח	
תניא: והנה כל . . . וכו' כנ"ל.	עד פרק פט	
במנחה אין אומרים חודו, אבל אומרים פתח אליהו.		
שנת תר"ח אמר ה' צמח צדק" מאמר על הפסוק "אם כסף תלוה גו'", כסף הוא הנשמה, על שם שהיא תמיד בכסף [=בגעגועים] ותשוקה לעלות למעלה, וכדכתיב "רוח האדם היא העולה למעלה", דאדם הם נשמות ישראל, "אתם קרויים אדם", והנשמה נתונה בהלואה להאדם, וכתיב "ימים יצרו גו'", דיש מספר קבוע כו', וחסר יומא חדא – חסר לבושא חדא [וכשחסר יום אחד – חסר לבוש אחד].		

שבת קודש	שבת	ה'תש"ג
שבת קודש	שבת	ה'תש"ג
גם בשמחה ובצחלה.		
שלוש עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא, ויתן לך – אומרים בלחש.		
שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.		
תהלים: צ"צו.		
תניא: פרק מב. והנה . . . 118 ידע וגו'.		
פעם פרש אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מה נשתנה הלילה – גלות שנמשל ללילה – הנה – האחרון – מבלי הלילות – גליות שקדמוהו.		

שִׁבְכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין - לְשׁוֹן מְרוֹק, נִקְיוֹן וְטָהָרָה - אֲפִילוּ פַּעַם אַחַת - לֹא נִגְמַר הַמְרוֹק בָּהֶם, כִּי הָרִי הָיָה אַחֲרֵיהֶם עוֹד גָּלוּת - הַלֵּילָה הָיָה שְׁתֵּי פַעַמִּים - מְרוֹק גּוֹף וְגִלּוּי הַנֶּפֶשׁ.

שִׁבְכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֲמוֹץ אוֹ מֶצֶה - הֵינּוּ כִּי גַם אַחֲרֵי הַגָּלוּת, הָעֲבוּדָה הִיא מִצַּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מֶצֶה בְּטוֹל, וּמִצַּד נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, חֲמוֹץ יְשׁוּת. - הַלֵּילָה הָיָה - אַחֲרֵי גָלוּת הָאֲחֵרוֹן - בְּלוֹ מֶצֶה - שִׁיעָבֵר רוּחַ הַטְּמָאָה.

שִׁבְכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׂאֵר יִרְקוֹת - כָּל הַמִּקְנָא פָּנּוּ מוֹרִיקוֹת, וּבְכָל הַגָּלִיּוֹת הִרְבָּה בְּחִינַת בְּקִנְיָאָה: קִנְיָאָה סוֹפְרִים וְהַדּוּמָּה - הַלֵּילָה הָיָה - אַחֲרֵי גָלוּת הָאֲחֵרוֹן - בְּלוֹ מְרוֹר - קִנְיָאָה הַיּוֹתֵר גְּדוּלָּה, עַל הַדֶּךְ מֵאֲמַר רַז"ל כָּל צָדִיק נִכְוָה מִחֶפְתּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ.

שִׁבְכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵיין בֵּין מְסֻבִּין - כָּל הַגָּלוּיִים שָׁעַל יְדֵי הַגָּלִיּוֹת - אוֹכְלִין - בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג, וְיֵשׁ הַתַּפְשׁוּטוֹת הַתַּעֲנוּג וְהַתַּעֲנוּג הַעֲצָמִי, וְיֵשׁ מִי שֶׁמִּגִּיעַ בְּעֲבוּדָתוֹ לְהַתַּפְשׁוּטוֹת הַתַּעֲנוּג וְיֵשׁ לְתַעֲנוּג הַעֲצָמִי - הַלֵּילָה הָיָה - אַחֲרֵי גָלוּת הָאֲחֵרוֹן - בְּלִגְוֹ מְסֻבִּין - שְׂכָל יִשְׂרָאֵל יִגִּיעוּ לְבְּחִינַת תַּעֲנוּג הַעֲצָמִי.

אגרות קודש

ב"ה, ח' ניסן, תשט"ו

ברוקלין.

ברכה ושלוש!

במענה על מכתב משילחי אדר, בו כותבת שגמרה את לימודי ועומדת על פרשת דרכים בנוגע להסתדרותה בעתיד, ושואלת דעתי בזה.

כיון שבדאי רוצה היא להשפיע בסביבה המתאמת ואוהבת טפול עם ילדים, צריכה היתה להסתדר במקצוע ההוראה, ובטח הידיעות שיש לה מספיקות בכלל, ואם נחוצה להשלמה הרי רגיל הוא בתקופתנו זו שמשלמים ביחד ובבת אחת עם העבודה בפועל, ובאמת ענין אחד מסייע להשגי, כי אין לך לימוד יותר טוב מאשר נסיון בפועל, המגלה על אתר את הצריך תיקון ואת האפשרי לשפר.

בנוגע לשאלתה איך להשפיע בחוץ ובאיזה חומר להשתמש, הרי בזמננו זה שרבה כ"כ] העם הארצות אפי' בלימודי היסודות והתחלתם ואין לסמוך על הרחוב ואפילו לא על הבית לפעמים קרובות, הנה גם לימוד הענינים המובאים בתורה נביאים וכתובים בקיצור שולחן ערוך וכיוצא בזה, חידוש וחדש הוא לרוב הנוער, והסברה בזה והאופנים לרבות החשק שלהם ללימודים אלה וביחוד לאורחות חיים על פי התורה, נמצא די ויותר בשיחות ולקוטי דבורים של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, שכבר נמצאים בדפוס ובהירחונים של המרכז לעניני חנוך המופיעים מדי חדש בחדשו זה כארבע עשרה שנה ועוד ועוד, והעיקר בכל הנ"ל להתחיל בעבודה בפועל, ובמשך העבודה תראה את דרכה ואופן עבודתה ברורים יותר ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכת הצלחה בהנ"ל ולחג פסח כשר ושמח.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

בגדי עבודה לאחר העבודה

יום ראשון י"ג ניסן ה'תש"ע

ח"מ רפח, ד.

אך יש אומרים, כי לדעת הרמב"ם שתי ההלכות חלוקות זו מזו: כאן נאמר רק שמותר לו ללבוש מנכסי הירושה בעודו מתעסק בנכסים, אך לא לאחר מכן. ואילו להלן פסק הרמב"ם כדעה הסוברת, שאף כשנסתיים הטיפול בנכסים המשותפים ובאים לחלוק אותם, אינו צריך להחזירם (בית יוסף שם).

ואלה נימוקי המחלוקת: לדעה אחת, היתר הלבישה מבוסס על מחילת האחים, מאחר ונוח להם בכך וכיון שמחלו כבר קנה את הבגדים ואינו צריך להשיבם, ואילו לדעה השניה, ההיתר אינו תלוי כלל בהסכמת האחים, אלא שהטיפול בנכסים מקנה לו מן הדין אפשרות להשתמש בנכסים לצורך הטיפול, אך כאשר הטיפול מסתיים עליו להשיבם (חידושי ר' אריה לייב ח"א, סא).

הלכות נחלות פרק ט, הלכה טו: גדול האחין שְׁהָה לִבְשׁ וּמִתְכַּסֶּה מִלְבוּשֵׁי נָאִים - אִם יֵשׁ לָאָחִים הִנָּהוּ מִמֶּנּוּ, כִּדְרֵי שִׁיחָיו דְּכָרֵי נְשִׁמָּעִין - הָרִי זֶה לִבְשׁ מִתְפֹּסֶת הַבֵּית.

הלכה זו נאמרה בגמרא (ב"ק יא) בחלוקת הירושה: בעת החלוקה יש להעריך בכלל הנכסים אף את בגדי היורשים, מלבד בגדי גדול האחים, כי נוח לאחים שילבש בגדים נאים כדי שישמעו דבריו.

אך הרמב"ם (להלן פ"י ה"ג) הביא רק את חציה הראשון של ההלכה, ולא את חציה השני (שאין מעריכים את בגדי הגדול). ונחלקו הפוסקים בטעם הדבר:

יש אומרים, כי הרמב"ם לא מצא לנכון לציין זאת להלן, כי היא היא ההלכה האמורה כאן וטעם אחד לשתי ההלכות (דרישה,

רפואה מקובלת ורפואה של סגולות

יום שני י"ד ניסן ה'תש"ע

משום רפואה", אף שהדבר מועיל רק בדרך סגולה (פיהמ"ש שבת פ"ו)! והביאור:

איסור תורה (מלאכה בשבת או מאכלות אסורות) נדחה רק לצורך רפואה מקובלת ולא לצורך רפואה בדרך סגולה, כי תועלתה מוטלת בספק. וההיתר לצאת בשבת ב"דבר שתולין אותו משום רפואה" של סגולה, הוא משום שאין כאן איסור תורה, כי יוצאים בו דרך מלבוש. וכל איסורו הוא משום דרכי האמורי, ולצורך רפואה התיירו (שו"ת הרדב"ז סי' אלף תל"ו).

וה'כלי חמדה' (פנחס א) מוסיף ע"פ דברי ה'שפת אמת': רפואה בדרך סגולה אינה דוחה איסורים, כי משמעות דברי הקב"ה "והייתם לי סגולה" היא שקיום מצוות התורה הוא סגולה להביא את ישועת ה', והרצצה להתרפא בדרך סגולה צריך לבחור את ה'סגולה' של הליכה בדרכי התורה. להלכה, כתב ה'צמח צדק' (שו"ת אורח סי' ל"ט), שמותר להשתמש בשבת בסגולה כזו, שרגילים להשתמש בה בימי חול, וכבר הוכיחה את עצמה בעבר.

הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה א: אִין מַעֲמִידִין בְּסִנְהֶדְרִין ... אֶלָּא אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְנְבוֹנִים ... וְיוֹדְעִים קֶצֶת מִשְׁאָר חֻקֵּי מִיתָה, כְּגוֹן רְפוּאוֹת...

מדוע צריכים הסנהדרין לדעת רפואות? מבאר הרדב"ז: היות והשבת נדחת במקום חולי שיש בו סכנה, יש צורך בדיעת הרפואה על מנת לקבוע אם ריפוי מסוים מועיל, והאם ניתן לדחות בגללו את השבת.

אך הדברים אמורים רק ברפואה המקובלת, אבל הסנהדרין לא צריכים לדעת "דברים המרפאים בסגולה" כי השבת אינה נדחת בשבילם.

ולכאורה, הרמב"ם סותר את דברי עצמו בנושא:

בפירוש המשנה (יומא פ"ח מ"ו) כתב לגבי מי שנשכו כלב שוטה, שבימיהם היה מתרפא על ידי אכילת הכבד של הכלב – שהלכה כחכמים שאין להאכיל את החולה בשר אסור, כי ריפוי זה הוא בדרך סגולה ולא באופן טבעי, ואילו בהלכות שבת (פי"ט ה"ג) פסק שמותר לצאת בשבת "בביצת החרגול... ובכל דבר שתולין אותו

מי יסמוך את הדיינים בימות המשיח?

יום שלישי, ט"ו ניסן ה'תש"ע

שהסנהדרין ישובו כבראשונה, ואם נאמר שלאחר שנפסקה הסמיכה לא ניתן לסמוך יותר – "אי אפשר שתמצא בית דין הגדול לעולם".

ואכן, "הסכימו רוב חכמי ישראל שבארץ ישראל לסמוך לגדול בדורו מורינו הרב רבי יעקב בירב ז"ל, והוא סמך קצת מתלמידיו המובהקים" (קריית ספר).

לעומתו התייצב הרב לוי בן חביב (הרלב"ח), ראש חכמי ירושלים, ושלל את חידוש הסמיכה בזמן הזה. ואלו טענותיו: על דברי הרמב"ם כאן אין להסתמך, שהרי בסיכומה של ההלכה הוא כותב: "והדבר צריך הכרע". משמע, שמסתפק האם אכן אפשר לסמוך דיינים בהסכמת חכמי ארץ ישראל. וכנגד הטענה, שזו האפשרות היחידה לחידוש הסנהדרין

הלכות סנהדרין פרק ד, הל' יא: אִם הִסְכִּימוּ כָּל הַחֲכָמִים שְׂבָאֲרִין וְיִשְׂרָאֵל לְמִנּוֹת דִּינָן וְלִסְמָךְ אוֹתָן - הָרִי אֵלֶּי סְמוּכִים . . וְהִדְבֵּר צִדִּיק הַכֹּרֶע.

בשנת ה'רח"צ התעורר הר"י בירב, מגדולי חכמי צפת, לחדש את הסמיכה, לאחר שהתבטלה זה כמה דורות.

את היסוד לכך הוא ביסס על דברי הרמב"ם, הכותב כאן, שבהסכמת כל חכמי ארץ ישראל ניתן לסמוך דיינים. זאת, גם לאחר שנפסקה שלשלת הסמיכה "איש מפי איש עד בית דינו של משה רבינו" (לעיל ה"א).

הדברים מבוארים יותר בפירושו של הרמב"ם למשניות (סנהדרין א, ג), שם הוא מוכיח, כי חכמי ארץ ישראל יכולים לסמוך אף לאחר שפסקה הסמיכה. שהרי מייעודי הגאולה הוא

נא הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

ממשה רבינו, ו"יכול לסמוך לכל מי שיהיה ראוי, כמו שסמך משה רבינו ע"ה לשבעים זקנים".

(סמיכת זקנים, מדר' תשס"ה, עמ' לד ואילך)

בזמן ביאת המשיח, הוא משיב: "כפי קבלתנו אליהו הוא חי עדיין, והרי הוא סמוך מפי סמוך", והוא זה שיסמוך את הדיינים בבוא המשיח.

אפשרות נוספת: הסמיכה תהיה על ידי המשיח עצמו, הגדול

יום רביעי ט"ז ניסן ה'תש"ע

האם מותר לדחות?

שהרי הרמב"ם כתב ש'אם הביא ראייה שהיה אנוס באותו היום [ולא קודם לכן] הרי זה פטור. ולא טוענים כלפיו מדוע לא הקדים לבוא קודם לכן (מג"א אור"ח סי' קח, סק"א ומחצה"ש שם). אך יש אומרים שבתפילה, שהיא חיוב בין אדם למקום, "זריזים מקדימים למצוות" ואם נאנס לבסוף, פשע בעצם איחור התפילה, אך בעניינים שבין אדם לחברו, לא היה מוטל עליו להקדים ולקיים את התנאי לפני סוף הזמן, ואדרבה עצם העובדה שלקח ארכה של שלושים יום הוא משום שהעריך כי לא יוכל לבוא קודם לכן. ולפיכך, כאשר ביום האחרון נבצר ממנו להגיע, הרי זה אכן אונס (חתם סופר נדרים כו, א).

הלכות סנהדרין פרק ז, הל' י: וְאִם הָבִיא רֵאִיָּה שֶׁהָיָה אָנוּס בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, הָרִי זֶה פָּטוּר מִקְנִין זֶה.

בשתי מילים בהלכה זו, הביע הרמב"ם את דעתו במחלוקת ראשונים בדיני אנוס:

המתחיל במלאכה בעוד היום גדול, בכוונה להתפלל עם סיום המלאכה ובתוך כך נאנס או שכח ולא התפלל. יש אומרים כי מאחר ובסופו של דבר נאנס, יכול להתפלל תפילת תשלומין, כדין המחסיר תפילה באונס, ויש אומרים כי מאחר ולא היה אנוס במשך כל הזמן אין זה אונס כי מתחילה היה צריך לחשוש שמא יארע לו אונס לבסוף ולהימנע מדחיית התפילה. ומדברי הרמב"ם כאן עולה כי אכן מקרה זה נחשב אונס,

יום חמישי י"ז ניסן ה'תש"ע

לא תענה על רב

בגמרא מובא (שם יח, א) - "אין מושיבין מלך בסנהדרין, ולא מלך וכהן גדול בעיבור שנה". ולגבי מלך הובאה דרשה זו - "דכתיב לא תענה על רב". ופירש רש"י: "אינך רשאי לסתור את דברי מופלא שבדיינין. ואי אמר מלך חובה, תו לא מצי אינך למחזי ליה זכותא". אך לעומת דבריו אלו, שאסור לחלוק על הגדול, בפירושו למשנה (שם לב, א) רש"י נוטה לשיטתו של הנמוקי יוסף: "מן הצד - מן הקטנים; שמא יחייבנו הגדול ולא ירצו לחלוק על דבריו, משום לא תענה על רב - על דבריו של גדול".

וגם דברי רש"י בגמרא ניתנים להתפרש לשני הכיוונים: "לא תענה על רב - כתיב בלא יו"ד, משמע לא תחלוק על מופלא של בית דין, הלכך לא מתחילין מיניה דלמא חזא ליה חובה ולא פלגינא עליוהי, ומתחילין מן הצד שלא ישמע אחד דברי אחד מן המזכים ויסקים עמו". ויש להסתפק בלשון "ולא פלגינא עליה" האם הכוונה שאסור לחלוק עליו או שלא ירצו לחלוק עליו.

הלכות סנהדרין פרק י, הל' ו: וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ, שְׂאִין מִתְחִילִין בְּדִינֵי נִפְשוֹת מִן הַגָּדוֹל - שְׂמָא וְסִמְכוּ הַשָּׂאֵר עַל דַּעְתּוֹ, וְלֹא יֵרָאוּ עֲצָמָם בְּדָא לְחַלֵּק עֲלָיו; אֱלָא יֵאמַר כָּל אֶחָד דְּבֵר הַנִּרְאָה לֹא בְּדַעְתּוֹ.

שנינו במסכת סנהדרין (לו, א) שדיני נפשות מתחילים מן הצד. יש שלומדים זאת מהפסוק: "לא תענה על רב", אותו דורשים במשמעות של "לא תענה על רב". ויש שלומדים זאת מהפסוק "ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש חרבו ויחגרו איש חרבו ויחגרו גם דוד את חרבו".

ולכאורה, הדרשה "לא תענה על רב" תמוהה: אם אסור לחלוק על מי שגדול הימנו – איך תתברר האמת?

ולכן מבאר ה'נימוקי יוסף' את הדרשה כך: פותחים מן הקטן כדי שלא יירטע לחלוק על הגדול. וגם מלשון התוספתא (סנהדרין פ"ו, ב) נראה כך: "... בדיני נפשות - מתחילין מן הצד, שלא יהא לבו סמוך על דברי רבו".

ויש ביאורים נוספים לדרשה זו:

יום שישי י"ח ניסן ה'תש"ע

לתקן ברגע האחרון...

ובביאור דעת הש"ך, שחילק בין הרוגי בית דין לפורקי עול מצוות, יש לומר על פי דברי אחד הקדמונים, שאין להתאבל על הרוגי בית דין אף לאחר שהתוודו, כי יש לחשוש שהוידוי נעשה מן השפה ולחוץ בלבד, וטעם זה שייך רק בהרוגי בית דין שהרי אין אדם נהרג אלא כשהתרו בו בשעת העבירה ובכל זאת עבר (לעיל פ"ב ה"ב), ולכן, יש לחשוש שהתודה רק מן השפה ולחוץ. אך בפורקי עול מצוות, כיון שהתוודו שוב אין לחשוש לכן (שבט הלוי ג, קסח).

הלכות סנהדרין פרק יג, הל' א: אֲמַרְיָן לוֹ: הַתְּוֹדָה! שְׂבִין דָּרָךְ כָּל הַמּוֹמְתִין, מִתְוֹדִין; וְכָל הַמִּתְוֹדֶה, יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בְּעוֹלָם הַבָּא.

כשם שאין מתאבלים על הרוגי בית דין, כך אין להתאבל

על פורקי עול מצוות (רמ"א יו"ד שם, ה). לדעת הש"ך (שם שמה, ה)

אם התודה קודם מותו יש להתאבל עליו כדין, ויש אומרים שהוידוי אינו מועיל לענין זה, שהרי הרוגי בית דין מתוודים ובכל זאת אין להתאבל עליהם. וזאת משום שהוידוי לבד אינו מכפר, אלא בצירוף צער המיתה וחובוט הקבר, ובעת המיתה וחוביב האבילות עדיין לא נסתיימה הכפרה (שבט יהודה ס"ו שם).

אלו הן הלוקין

שבת קודש י"ט ניסן ה'תש"ע

מעונש הכרת, שנאמר "ונקלה אחיך": כשנקלה הרי הוא כאחיך (מכות כ"ג).

ויש גם "מכת מרדות": עונש מלקות שחכמים מטילים על חוטא ומספרם אינו קצוב אלא הדיינים קובעים את מידת העונש לפי חומרת העבירה.

הריב"ש (שו"ת סי' צ') כתב בשם תוס' שמכת מרדות היא ל"ט הלקאות כשל תורה, רק שאינן חזקות כמותן (פרי חדש או"ח סי' תע"א ב). והמגן אברהם (סי' רצ"ו ב') כתב בשם מהר"י שמכת מרדות היא י"ג הכאות בלבד.

ונהגו ללקות בערב יום הכפורים תוך אמירת "והוא רחום" שלוש פעמים, היינו ארבעים חסר אחת, ומכים ברצועה קלה מבלי כוח, לזיכרון כדי לעורר התשובה (מחזור ויטרי עמ' 375).

הלכות סנהדרין פרק טז, הל' ח: בַּיָּצֵד מִלְּקִין אוֹתוֹ? בּוֹפֶת שְׁתֵּי יָדָיו לְעֻמּוֹד הַיָּלָף וְהַיָּלָף, וְחָזַן הַכֶּנֶסֶת אוֹתוֹ בְּבִגְדָיו - אִם נִקְרָעוּ נִקְרָעוּ, וְאִם נִפְרָמוּ נִפְרָמוּ - עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לְבוֹ; שְׁאִין מִבְּהוּ עַל בְּסוּתוֹ, שְׁנַאֲמָר: "וְהִכְהוּ" - לֹא לְבָסוּתוֹ.

חובת מלקות היא על העובר על מצות לא-תעשה שאין בה קום עשה (ספרי, מכות פ"ג ד). ואולם לאו שאפשר לתקן אותו בעשייה, אין לוקים עליו. כגון: לא תיקח האם על הבנים – ויכול להחזירם. לא תכלה פאת שדך – ויכול להחזיר מה שליקט. וכן לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. כגון: הולך רכיל, נוקם, נוטר ונושא שמע שווא. אבל הנשבע לשקר, וממרה ומקלל את חברו בשם – לוקה.

הרמב"ם (להלן פי"ט) מונה מאתים ושבע עבירות שלוקים עליהן, ו-18 מהן חייבי כרת. כל חייבי כרת שלקו, נפטרו

אגרות קודש

ב"ה, י"ב ניסן, תשט"ו

ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נוי"נ צנמ"ס כו'

מוה"ר שלמה יוסף שי'

שלום וברכה!

... נהניתי ממ"ש שהולך ונדפס ספרו בסיפורים חסידותיים, ובטח יציין את המקור מהם לקח הסיפורים, מי המספר ומדת הדייקנות שלו (כמובן באם הסיפורים הם סיפורי-חסידים) או שזהו ממהלך הנפש וכו'.

מ"ש אודות המפתחות לספרי חסידות, הנה ספרים היסודיים הם תניא תורה אור ולקוטי תורה, והרי מפתחות לתו"א ולתניא כבר נדפסו (אף שלא בשלימות מפני שלא הי' זמן לעבד (כראוי לדברים הנדפסים), את החלק השני למפתחות והן מראה מקומות והשוואות וכו'). ומפתח ללקו"ת ישנו אתי בכתובים שבטח יודפס ג"כ ואת הכל עשה יפה בעתו.

בהנוגע למגילות הגנוזות, הרי לא הי' עתותי בידי לעיין בהסכסוך שבין החוקרים בזה, וכידוע שמחולקים מן הקצה אל הקצה, אבל מה שנראה לי מתוך קריאה שטחית וראיית איזה צלומים, שכנאה משיטת הכתוב בהנוגע למלאים וכו' זהו מכת"י עם הארץ, העלול לטעות בהעתקה מפני חסרון ידיעה, ולכן זהירות יתירה דרושה בנוגע לסמכות המגילות (ומי יודע סיבת גניזתם).

בברכה לחג פסח כשר ושמח,

מ. שניאורסאהן

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ג י"ט ניסן ה'תש"ע

יום ראשון י"ג ניסן ה'תש"ע

הלכות נחלות פרק ט

א. האחין שעדין לא חלקו ירשת אביהן, אלא בלן משתמשים ביחד במה שהניח להן אביהן - הרי הן משתמסין לכל דבר. וכן בשאר היורשין (שאינם אחים), הרי הן משתמסין בנכסי מורישן; וכל שנשא ונתן כל אחד מהן במקומו זה (והרויח), השכר לאמצע (מתחלק בשווה).

ב. היו היורשין גדולים וקטנים, והשביחו הגדולים את הנכסים - השביחו לאמצע (לכולם). אמרו (הגדולים לקטנים): 'ראו מה שהניח לנו אבא, והרי אנו עושין ואוכלין' (בשביל עצמנו בלבד) - השבח של משביח; והוא, שיהיה השבח מחמת הוצאה שהוציא המשביח; אבל אם שביחו נכסים מחמת עצמן, השבח לאמצע.

ג. וכן אם היתה אשתו של מת, היא היורשת בכלל אחיותיה או בכלל בנות דודיה, והשביחה הנכסים - השביחה לאמצע. ואם אמרה: 'ראו מה הניח בעלי, והריני עושה ואוכלת', והשביחה הנכסים מחמת הוצאה - הרי השבח שלה.

ד. מי שירש את אביו, והשביח הנכסים ונטע וקנה, ואחר כך נודע שיש לו אחין במדינה אחרת - אם קטנים הם, השבח לאמצע; ואם היו גדולים - הואיל ולא ידע שיש לו אחין, שמי לו כאריס. וכן אם שירד לנכסי קטן והשביח - אין שמי לו כאריס, אלא השבח לאמצע; שהרי ירד שלא ברשות.

ה. אחד מן האחין שלקח מעות, ועשה בהן סחורה - אם היה תלמיד חכמים גדול שאינו מניח תורתו שעה אחת, הרי השכר שלו; שאין זה מניח תורתו, ומתעסק לאחיו (וברור שהתכוון לעצמו).

ו. אחד מן האחין שמנהו המלך גבאי (גובה מס) או סופר שמכניס ומוציא במקומו המלך, וכן כל פיוצא בזה מעבודת המלכים - אם מחמת האחין מנהו, כגון שהיה אביהם ידוע בדבר זה, ואמרו: 'נצמיד בנו תחתיו, כדי לעשות חסד עם היתומים' - הפרס שישל וכל השכר שישתפר בעבודה זו, לכל האחין, ואפלו היה נבון ביותר, וראוי למנותו. ואם מחמת עצמו מנוהו, הרי זה לעצמו.

ז. אחד מן האחין שהיה נושא ונתן בתוך הבית, וקנה עבדים בשמו לבדו (רק הוא רשום בשטר), [או] והלה לאחרים, והיה שטר החוב בשמו לבדו, ואמר: 'מעוזה אלו שהלויתי או שקניתי בהן עבדים, אלו שלי לבדי הן שנפלו לי מבית אבי אמי', או 'מציאה מצאתי', או 'מתנה נתנו לי' - עליו להביא ראיה שנפלה לו ירשה אחרת, או מצא מציאה, וזכה במתנה. וכן האשה שהיתה נושאה ונותנת בתוך הבית, והיו אונות - שהן שטרי ממכר עבדים, ושטרי חובות - יוצאות על שמה, ואמרה: 'שלי הם, שנפלו לי מבית אבותי', עליה להביא ראיה שנפלה לה ירשה. וכן אלמנה שהיתה נושאה ונותנת בנכסי יתומים, והיו אונות

ושטרות יוצאין על שמה, ואמרה: 'מירשה נפלו לי', או 'מציאה מצאתי', או 'מתנה נתנה לי' - עליה להביא ראיה. ואם יש לה נדוניא (שהביאה מבית אביה), ואמרה: 'נדוניאתי לקחתי' - נאמנת; אבל אם אין לה נדוניא, ולא הביאה ראיה - הרי הכל בחזקת היורשין.

ח. במה דברים אמורים? באחים ובאלמנה שאין חלוקין בעסתן [אפילו מזונותיהם אוכלין יחד]. אבל אם היו חלוקין בעסתן - שמה מעסתו קמץ (קיצץ מאוכלו), ועל האחין להביא ראיה שהן משל אמצע (כולם). וכן אם מת זה הנושא ונתן בתוך הבית - על האחין להביא ראיה, אף על פי שלא היו חלוקין בעסתן.

ט. אחד מן האחין ששטר חוב נצא מתחת ידו - עליו להביא ראיה שאביו נתנו (רק) לו בכתיבה ומסירה, או שצוה לו בו כשהוא שכיב מרע (נוטה למות); ואם לא הביא ראיה, הרי הוא לאמצע.

י. במה דברים אמורים? באחין, מפני שחזקתן שומטין (מתירין לעצמם לקחת) זה מזה. אבל אחר (שאינו יורש) שטען שנתן לו או שקנהו מבעליו - גובה בו, ואינו צריך להביא ראיה.

יא. אחד מן האחין שנטל מאתם זיו ללמד תורה או ללמד אמנות (במקום אחר) - יכולין האחין לומר לו: 'אם אין אתה אצלנו, אין לך מזונות אלא לפי ברפת הבית (הוצאת מזון בבית); שאין הוצאת מזונות אחד לבדו, כהוצאת מזונותיו בין רבים'.

יב. מי שמת והניח בנים גדולים וקטנים - אין הגדולים מתפרנסין (לבושים על חשבון) פרנסת הקטנים, ולא הקטנים נזונים מזונות הגדולים (מזונות הקטנים יקרים), אלא חולקים בשוה. נשאו גדולים (נשים בכסף הירושה) לאחר מיתת אביהם - ישאו קטנים בן מכלל הנכסים, ואחר כך יחלקו. נשאו הגדולים בחיי אביהם, ואמרו הקטנים לאחר מיתת אביהם: 'הרי אנו נושאים כדרך שנשאתם אתם' - אין שומעין להם, אלא מה שנתן להם אביהם נתן.

יג. השיא האב את בנו משל אב, ועשה לו משתה והיתה ההוצאה משל אב, ונשתלחה שושבינות (מתנות חתונה) לזה הבן בחיי האב - כשהיא חוזרת (לנותן השושבינות בחתונתו) לאחר מיתת האב, חוזרת לאמצע (בין כולם). אבל הוציא (שילם) הבן במשתה (חתונתו) משלו (ולקח השושבינות לעצמו) - אינה חוזרת אלא מחלק הבן שנשתלחה לו בלבה. יד. האב ששלח שושבינות בשם אחד מבניו - כשתחזור השושבינות לאותו הבן, הרי היא שלו. אבל אם שלחה האב בשם בניו סתם - כשתחזור, תחזור לאמצע (לכל בניו). ואין זה שנשתלחה לו חוב להחזירה, עד שישמחו עמו הבנים בלן (שיתחתנו כולם), שהרי בלן שושביניו, ששם בלן נשתלחה; לפיכך, אם שמח עם מקצתן (חלקם התחתנו) - מחזיר חלק זה ששמח עמו בלבד, והרי הוא לאמצע.

טו. גדול האחין שהיה לובש ומתכסה מלבושין נאים -
 אם יש לאחים הנאה ממנו, כדי שיהיו דבריו נשמעין
 [במשאו ומתנו] - הרי זה לובש מתפוסת הבית [מהירושה].

הלכות נחלות פרק י

א. שני אחים שחלקו, ובא להן אח ממדינת הים, וכן
 שלשה אחין שחלקו, ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד
 מהן - אפלו נטל זה קרקע וזה כספים - בטלה מחלקת
 [החלוקה], וחוזרין וחולקין השאר בשוה.

ב. מי שצוה בשעת חלו שיתנו לפלוני דקל או שדה
 מנכסיו, וחלקו האחין ולא נתנו לו כלום - הרי המחלקת
 בטלה. וכיצד עושין? נותנין מה שצוה מורישו, ואחר כך
 חוזרין וחולקין פתחלה.

ג. האחין שחלקו, שמין מה שצליהן [בגדיהם מכספיו
 הירושה]. אבל מה שעל בגיהן ובנותיהן, שקנו להן
 מתפוסת הבית [ירושה] - אין שמין; וכן מה שעל נשותיהן,
 שפכר זכו בהן לעצמן [מחלו להם]. במה דברים אמורים?
 בבגדי חל. אבל בבגדי שבת ומועד, שמין מה שצליהן.

ד. מי שהניח יתומים, מקצתן גדולים ומקצתן קטנים, ורצו
 לחלק בנכסי אביהן, כדי שיטלו הגדולים חלקן - מצמידין
 בית דין אפיטרופוס לקטנים, ובורר להן החלק הפה. ואם
 הגדילו - אינן יכולין למחות [נגד החלוקה], שהרי על פי
 בית דין חלקו להם. ואם טעו בית דין בשומה [הערכה],
 ופתחו שתות [שיטת] - יכולין למחות, וחוזרין וחולקין
 חלקה אחרת אחר שהגדילו.

ה. מי שמת והניח יורשין גדולים וקטנים - צריך למנות
 [לפני שמת] אפיטרופוס שיהיה מתעסק בחלק הקטן, עד
 שיגדיל. ואם לא מנה - חזבין בית דין להצמיד להן
 אפיטרופוס, עד שיגדילו; שבית דין הוא אביהן של יתומים.
 ו. צוה המוריש ואמר: 'ינתן חלק הקטן לקטן, ומה שירצה
 יעשה בו' - הרשות בידו. וכן אם מנה המוריש אפיטרופוס
 על הקטנים, קטן או אשה או עבד - הרשות בידו. אבל
 אין בית דין ממנין אפיטרופוס, לא אשה, ולא עבד, ולא
 קטן; ולא עם הארץ, שהוא בחזקת חשוד על עברות. אלא
 בורקין על אדם נאמן, ואיש חיל, ויודע להפך בזכות
 היתומים, וטוען טענותו, ויש לו כח בעסקי העולם, כדי
 לשמר נכסיהם ולהרויח שבהן; ומצמידין אותו על
 הקטנים, בין שהיה רחוק בין שהיה קרוב לקטן, אלא
 שאם היה קרוב, לא ירד לקרקעות.

ז. בית דין שהצמידו אפיטרופוס, ושמעו עליו שהוא אוכל
 ושותה ומוציא הוצאות יתר מדבר שיהיה אמוד בו [משוער]
 שיש לו] - יש להן לחוש לו, שפא מנכסי יתומים הוא
 אוכל; ומסלקין אותו, ומצמידין אחר. אבל אם מנהו אבי
 יתומים - אין מסלקין אותו, שפא מציאה מצא; אלא אם
 באו עדים שהוא מפסיד נכסי יתומים, מסלקין אותו. וכבר
 הסכימו הגאונים שמשביעין אותו, הואיל והפסיד. והוא
 הדין לאפיטרופוס שמנהו אבי יתומים, והיתה שמועתו

טובה, והיה ישר ורודף מצות, וחסר להיות זולל וסובא
 והולך בדרכי החשד, או שפרץ בנדריים ובאבק גזל - בית
 דין חזבין לסלק אותו ולהשביעו, ולמנות להן אפיטרופוס
 כשור. וכל הדברים האלו, כפי מה שירצה לדין; שכל בית
 דין ובית דין, הוא אביהן של יתומים.

ח. קטן שהגדיל, אפלו היה אוכל ושותה יותר מדי ומפסיד
 והולך בדרך רעה - אין בית דין מונעין ממנו ממונו, ואין
 מצמידין לו אפיטרופוס, אלא אם כן צוה אביו או מורישו
 שלא יתנו לו אלא אם כן היה כשר ומצליח, או שלא יתנו
 לו עד זמן פלוני. והשוטה והחרש - הרי הן כקטנים,
 ומצמידין להן אפיטרופוס.

הלכות נחלות פרק יא

א. מעות של יתומים שהניח להן אביהן - אינן צריכים
 אפיטרופוס, אלא כיצד עושין בהן? בורקין על מי שיש לו
 נכסים שיש להן אחריות [קרקעות], ויהיו עדית [משובחים],
 ויהיה איש נאמן ושומע דיני תורה, ומעולם לא קבל עליו
 נדוי; ונותנין לו המעות בבית דין, [ויעסוק בעסק ש] קרוב
 לשכר ורחוק להפסד, ונמצאו היתומים נהנין משכר
 המעות. וכן אם אין לו קרקע, ונתן להן משכונן זהב משכר
 [שבור] שאין לו סימן - נוטלין בית דין המשכונן, ונותנין
 לו המעות קרוב לשכר ורחוק להפסד. ולמה לא יקחו
 משכונן כלים של זהב [שלמים] או חלי [תכשיט] של זהב?
 שפא של אחרים הוא, ויתנו סימן, ויטלוהו אחר מותו, אם
 ידע הדנין שאין זה [מקבל הכסף] אמוד [איש אמיד]. וכמה
 יפסקו בשכר? כפי מה שיראו הדנין - או שליש השכר,
 או חציו; אפלו רביע השכר ליתומים - אם ראו שזו תקנה
 [תועלת] להן, עושין. לא מצאו אדם שיתנו לו המעות רחוק
 להפסד וקרוב לשכר - הרי אלו מוציאין מהן מזונות מעט
 מעט, עד שיקנו להן במעות קרקע, וימסרו אותה ביד
 אפיטרופוס שיצמידו להן.

ב. כל המטלטלין של יתומים - שמין אותן, ומוכרין אותן
 בבית דין. ואם היה השוק קרוב למדינה - מוליכין אותן
 לשוק [נמכר ביותר כסף] ומוכרין אותן, ויצטרפו דמיהם עם
 המעות של יתומים.

ג. מי שהיה בידו שכר [משקה חריף] של יתומים - אם
 ניחו כפאן עד שימכר, שפא יחמיץ, ואם יוליכו לשוק, שפא
 יאצרו אנס בדרך - הרי זה עושה בו כדרך שהוא עושה
 בשלו. וכן כל פיוצא בזה.

ד. כשמצמידין בית דין האפיטרופין, מוסרין לו כל נכסי
 הקטן, הקרקע והמטלטלין שלא נמכרו; והוא מוציא
 ומכניס, ובונה וסותר, ושובר ונוטע וזורע, ועושה כפי מה
 שירצה שזה טוב ליתומים. ומאכילן ומשקן ונותן להן כל
 הוצאתן, כפי הממון וכפי הראוי להן; ולא נריוחו [יפזרו]
 להן יותר מדי, ולא יצמצם צליהן יותר מדי.

ה. כשיגדלו היתומים, נותן להם ממון מורישם; ואינו
 צריך לעשות חשבונות מה שהכניס ומה הוציא, אלא אומר

יום שני י"ד ניסן ה'תש"ע

בשם ה' אל עולם.

גם אלה לחכמים, הכר פנים במשפט, בל טוב.

אמר לרשע צדיק אתה – יקבחו עמים, יזעמוהו לאמים.

למוכיחים ינעם, ועליהם תבוא ברכת טוב.

ספר ארבעה עשר והוא
ספר שופטים

הלכותיו חמש, וזה הוא סדורן: הלכות סנהדרין והענשין
המסורין להן, הלכות עדות, הלכות ממרים, הלכות אכל,
הלכות מלכים ומלחמות.*

הלכות סנהדרין והענשין
המסורין להן

יש בכללן שלשים מצוות – עשר מצוות עשה, ועשרים
מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) למנות שופטים;
(ב) שלא למנות דין שאינו יודע דרך המשפט; (ג) לנטות
אחרי רבים, אם נחלקו השופטים; (ד) שלא להרג אם רבו
המחייבין באיש אחד, עד שיהיו יתר שנים; (ה) שלא ללמד
חובה מי שלמד זכות, בדיני נפשות; (ו) להרג בסקילה;
(ז) להרג בשרפה; (ח) להרג בסף; (ט) להרג בחנק;
(י) לתלות; (יא) לקבר הנהרג ביום הריגתו; (יב) שלא תלין
גבלתו; (יג) שלא להחיות מכשף; (יד) להלקות הרשע;
(טו) שלא יוסיף בהפית הלוקה; (טז) שלא להרג נקי באמד
הדעת; (יז) שלא לענש אנוס; (יח) שלא לחוס על הורג
חברו או חובל בו; (יט) שלא לרחם על הדל בדין; (כ) שלא
להדר גדול בדין; (כא) שלא להטות הדין על בעל עברות,
אף על פי שהוא חוטא; (כב) שלא לעול משפט; (כג) שלא
להטות משפט גר יתום; (כד) לשפט בצדק; (כה) שלא
ליראה בדין מאיש זרוע; (כו) שלא לקח שחד; (כז) שלא
לשא שמע שוא; (כח) שלא לקלל הדיין; (כט) שלא לקלל
הנשיא; (ל) שלא לקלל אדם משאר בני ישראל הנשורים.
ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות סנהדרין והענשין המסורין להן
פרק א

א. מצוות עשה של תורה, למנות שופטים ושופרים בכל
מדינה [- עיר] ומדינה ובכל פלך [- מחוז] ופלך, שנאמר:
"שופטים ושופרים תתן לך בכל שעריך". שופטים – אלו
הדיינים הקבועין בבית דין, ובעלי דינין באים לפניהם.
השופרים – אלו בעלי מקל ורצועה, והם עומדים לפני
הדיינים {המסבין} {ומסבין} בשוקים ועל התגיות למתן
השפטים [- המחירים] והמדות [- משקלות], ולהכנות כל

להם: וזה הוא הנשאר, ונשבע בנקיטת חפץ שלא גזלן
כלום. במה דברים אמורים? בשמנהו בית דין. אבל
אפיטרופוס שמנהו אבי יתומים, וכן שאר המורישין – אינו
נשבע על טענת ספק [שלא גזל]. יש לאפיטרופוס ללבש
ולהתפסות מנכסי יתומים, כדי שיהיה מכבד ויהיו דבריו
נשמעין; והוא שיהיה ליתומים הנאה בנכסיהן בהיות
דבריו נשמעין.

ו. יש לאפיטרופוס למכר בהמה ועבדים ושפחות שדות
וכרמים, להאכיל ליתומים; אבל אין מוכרין, ומניחין
המעות. ואין מוכרין שדות לקח עבדים, ולא עבדים לקח
שדות, שמא לא יצליחו [קנייתן]; אבל מוכרין שדה לקח
שורים לעבודת שדות אחרות, שהשורים הם עקר כל נכסי
שדות.

ז. אין האפיטרופין רשאי למכר ברחוק [מהעיר] ולגאל
בקרוב [לעיר], למכר ברע ולגאל בנפה, שמא לא יצליח זה
שקנו. ואין רשאי לדון ולחוב [להתדיין בבית] בטענות
שנגדו על מנת לזכות ליתומים; שמא לא יזכו, ונמצא
החוב קים.

ח. אין האפיטרופין רשאי להוציא עבדים לחרות, ואפלו
לקח מן העבד דמיו שיצא לחרות. אבל מוכרין לאחרים
ולוקחין מהם הדמים על מנת שיצאום לחרות, ואותם
האחרים הן שמשחררין.

ט. האפיטרופין תורמין ומעשרין נכסי יתומים כדי
להאכילן, שאין מאכילין את היתומים דבר האסור; אבל
לא יעשרו ויתרמו, כדי שיעניו הפרות מתקנין, אלא ימכרו
אותם טבל [לא מופרשים], והרוצה לתמן יתמן.

י. האפיטרופין עושין לקטנים סכה, ולולב, וציצית, ושופר,
וספר תורה תפלין ומזוזות, ומגלה. כללו של דבר: כל
מצוות עשה שיש לה קצבה [הוצאה מדודה ומוגבלת], בין
שהיא מדברי תורה בין שהיא מדברי סופרים – עושין להן.
אף על פי שאינן חייבין במצוה מכל המצוות אלא כדי
לחנכן. אבל אין פוסקין עליהן צדקה, ואפלו לפדיון
שבויים, מפני שמצוות אלו אין להן קצבה.

יא. ומי שנשתטה או שנתחרש – בית דין פוסקין עליו
צדקה, אם היה ראוי.

יב. אף על פי שאין האפיטרופוס צריך לעשות [ליתומים]
חשבון [על הוצאותיו], כמו שבארנו, צריך לחשב בינו לבין
עצמו ולקדק, ולהזהר הרבה מאביהם של אלו היתומים
שהוא רוכב ערבות [- יושב בשמים], שנאמר: "סלי לרכב
בערבות, בזה שמו, אבי יתומים ודין אלמנות, אלהים
במעון קדשו".

כריך רחמנא דסייען. נגמר ספר שלשה עשר והוא ספר
משפטים, בעזרת שדי. ומנן פרקיו של ספר זה, חמשה
ושבעים: הלכות שכירות, שלשה עשר פרקים; הלכות
שאלה ופקדון, שמונה פרקים; הלכות הלואה, שבעה
ועשרים פרקים; הלכות טוען ונטען, ששה עשר פרקים;
הלכות נחלות, אחד עשר פרקים.

1 מענות; וכל מעשיהן על פי הדינים. וכל שפראו בו ערות
2 דבר - מביאין אותו לבית דין, ודינין אותו כפי רשעו.
3 ב. אין אנו תביין להעמיד בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל
4 עיר ועיר, אלא בארץ ישראל בלבד; אבל בחוצה לארץ,
5 אינן תביין להעמיד בית דין בכל פלך ופלך, שנאמר: "תתן
6 לך בכל שעריך, אשר ה' אלהיך נותן לך".
7 ג. כמה בתי דינין קבועין יהיו בישראל, וכמה יהיה מנינם?
8 קובעין בתחלה בית דין הגדול במקדש, והוא הנקרא
9 'סנהדרין גדולה'. ומנינם אחד ושבעים - שנאמר: "אספה
10 לי שבעים איש מזקני ישראל", ומשה על גביהן, שנאמר:
11 "והתיצבו שם עמך", הרי שבעים ואחד. הגדול בחכמה
12 שפכלן - מושיבין אותו ראש עליהם, והוא הנקרא 'ראש
13 הישיבה'; והוא שקורין אותו חכמים 'נשיא' בכל מקום,
14 והוא העומד תחת משה רבנו. ומושיבין הגדול שבשבעים
15 משנה לראש, ויושב מימנו, והוא הנקרא 'אב בית דין'.
16 ושאר השבעים יושבין לפני שניהן, כפי מעלתן: כל הגדול
17 מחברו בחכמה, יהיה קרוב לנשיא משמאלו יותר מחברו;
18 והם יושבין בכמו חצי גרן בעגול, כדי שיהיה הנשיא עם
19 אב בית דין רואין את כלן. ועוד מעמידין שני בתי דינין
20 של שלשה ועשרים, שלשה ועשרים - אחד על פתח
21 העזרה, ואחד על פתח הר הבית. ומעמידין בכל עיר ועיר
22 מישראל שיש בה מאה ועשרים או יותר, סנהדרין קטנה;
23 ויושבת בשער העיר, שנאמר: "והציגו בשער משפט".
24 וכמה יהיה מנינה? שלשה ועשרים דין. והגדול בחכמה
25 שפכלן, ראש עליהן; והשאר יושבין בעגול כמו חצי גרן
26 עגולה, כדי שיהיה הראש רואה את כלן.
27 ד. עיר שאין בה מאה ועשרים, מעמידין בה שלשה דינין:
28 שאין בית דין פחות משלשה, כדי שיהיה בהם רב ומעוט,
29 אם היתה ביניהן מחלוקת בדיון מן הדינין.
30 ה. כל עיר שאין בה שני חכמים גדולים - אחד ראוי ללמד
31 ולהורות בכל התורה כלה, ואחד יודע לשמע [להבין]
32 ויודע לשאל ולהשיב - אין מושיבין בה סנהדרין, אף על
33 פי שיש בה אלפים מישראל.
34 ו. סנהדרין שיש בה שנים אלו, אחד שראוי לדבר ואחד
35 ראוי לשמע - הרי זו סנהדרין. הרי בה שלשה, הרי זו
36 בינונית; הרי בה ארבעה יודעים לדבר, הרי זו סנהדרין
37 חכמה.
38 ז. כל סנהדרין קטנה - מושיבין לפניהן שלש שורות של
39 תלמידי חכמים, בכל שורה ושורה שלשה ועשרים איש;
40 שורה ראשונה קרובה לסנהדרין, ושורה שנייה למטה
41 ממנה, ושלישית למטה ממנה. ובכל שורה ושורה, יושבין
42 בה לפי מעלתן בחכמה.
43 ח. אם נחלקו הסנהדרין, וצרכו לסמוך אחד להוסיף על
44 מנינן [י"ב חייבו וא"א להכריע לחובה עפ"י רוב של אחד] -
45 סומכין מן הראשונה גדול שבה. והראשון שבשורה שנייה
46 בא ויושב בסוף שורה הראשונה כדי למלאת חסרונה,
47 והראשון שבשלישית בא ויושב בסוף שורה שנייה; ובדרין
48 להם אחד משאר הקהל, ומושיבין אותו בסוף השורה

49 השלישית. וכן אם צרכו לסמוך שני או שלישי, ועל הסדר
50 הזה הן עושין.
51 ט. כל מקום שיש בו סנהדרין - יהיו שם שני סופרי דינין
52 עומדין לפניהן, אחד מן הזמין ואחד מן השמאל; אחד
53 כותב דברי המזכין, ואחד כותב דברי המחזיקין.
54 י. ולמה אין מעמידין סנהדרין, אלא בעיר שיש בה מאה
55 ועשרים? כדי שיהיה מהן סנהדרין של עשרים ושלשה,
56 ושלש שורות של תשעה ושלשים, ועשרה בטלנין של בית
57 הכנסת, ושני סופרים, ושני חזנים [שמשים], ושני בעלי
58 דינין, ושני עדים, ושני זוממין, ושני זוממי זוממין, ושני
59 גבאי צדקה, ועוד אחד כדי שיהיו שלשה לחלק הצדקה,
60 ורופא אמן, ולבקר [סופר], ומלמד תינוקות - הרי מאה
61 ועשרים.
62 הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן
63 פרק ב
64 א. אין מעמידין בסנהדרין, בין בגדולה בין בקטנה - אלא
65 אנשים חכמים ונבונים, מפלאין בחכמת התורה, בעלי דעה
66 מרבה, ויודעים קצת משאר חכמות, כגון רפואות, וחשבון
67 תקופות ומזלות, ואצטגנינות, ודרכי המעוננים והקוסמים
68 והמכשפים והכלי עבודה וזה וכיוצא באלו, כדי שיהיו
69 יודעין לדון אותם. ואין מעמידין בסנהדרין אלא כהנים ולוויים
70 וישראלים המיחסין, הראויין להשיא לכהנה - שנאמר:
71 "והתיצבו שם עמך", בדומין לך בחכמה ובכרעה ובכחוס.
72 ב. ומצוה להיות בסנהדרין גדולה כהנים ולוויים, שנאמר:
73 "ויבאת אל הכהנים הלויים"; ואם לא מצאו - אפלו היו כלן
74 ישראל, הרי זה מותר.
75 ג. אין מעמידין בכל סנהדרין לא סרים ולא זקן מפלג
76 בפנים, מפני שיש בהן אכזריות, ולא מי שאין לו בנים,
77 כדי שיהיה רחמן.
78 ד. ואין מושיבין מלך ישראל בסנהדרין, שאסור לחלק
79 עליו ולמרות דבריו; אבל מושיבין בהן גדול, אם היה ראוי
80 בחכמה.
81 ה. מלכי בית דוד - אף על פי שאין מושיבין אותן
82 בסנהדרין - דינין הן את העם, ודינין אותן אם יש עליהם
83 דין. אבל מלכי ישראל - אין דינין ואין דינין אותן, לפי
84 שאינן נכנעין לדברי תורה; שמה תבוא מהם תפלה.
85 ו. כשם שבית דין מנצח בצדק, כך צריכין להיות מנצחין
86 מכל מומי הגוף. וצריך להשתדל ולבדק ולחפש שיהיו כלן
87 בעלי שיהיה, בעלי קומה, בעלי מראה, נבונים לחש [נבונים]
88 בטענות ומענות], ושהיו יודעין ברב הלשונות, כדי שלא
89 תהיה סנהדרין שומעת מפי התרגמן.
90 ז. בית דין של שלשה - אף על פי שאין מדקדקין בהם
91 בכל אלו הדברים, צריך שיהיה בכל אחד מהם שבעה
92 דברים; ואלו הן - חכמה, ויראה, וענוה, ושנאת זמון,
93 ואהבת האמת, ואהבת הבריות להם, ובעלי שם טוב. וכל
94 אלו הדברים - מפרשין הן בתורה; הרי הוא אומר: "אנשים
95 חכמים ונבונים", הרי בעלי חכמה אומר. "וידעים

שעות ביום. אבל בית דין הגדול - היו יושבין מתמיד של
שחר, עד תמיד של בין הערבים; ובשבתות וימים טובים,
היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית.
ב. אין בית דין של שבועים ואחד צריכין שיהיו כלן יושבין
באחד במקומן שבמקדש. אלא בעת שיהיו צריכין להתקבץ
- מתקבצין כלן; ובשאר העתות - כל מי שיהיה לו עסק,
יצא לעשות חפצו וחזור; והוא שלא יפחתו מעשרים
ושלשה יושבין תמיד, כל זמן ישיבתן. צריך אחד מהן
לצאת, הרי זה מסתפל בבבארי הנשואים: אם ישאר שם
עשרים ושלשה, יצא; ואם לאו, לא יצא עד שיבוא אחר.
ג. אין מתחילין את הדינין בלילה; מפי השמועה למדו,
שהדינין כנגעים, שנאמר: "כל ריב וכל נגע" - מה ראית
נגעים ביום בלבד, אף הדינין ביום.
ד. וכן אין מקבלין עדות ולא מקימין [- מאשררים] שטרות
בלילה. ובדיני ממונות - אם התחילו ביום, מתר לגמר הדין
בלילה.
ה. הנחלות [- ירושות] בדינין, שנאמר בהן: "לחקת
משפט"; לפיכך, אין מפילין נחלות בלילה.
ו. שנים שנכנסו לבקר את החולה, וצנה [- אמר צוואה]
בפניהם - כותבים, ואין עושין דין [אין נעשים דיינים]. ואם
היו שלשה - רצו, כותבין; רצו, עושין דין. במה דברים
אמורים? ביום; אבל בלילה, כותבין ואין עושין דין.
ז. כל בית דין של ישראל שהוא הגון, שכינה עמון;
לפיכך, צריכין הדינין לישיב באימה ויראה וצטיפה [- על
הראש] וכבד ראש. ואסור להקל ראש או לשחק או לספר
בשיחה בטלה בבית דין, אלא בדברי תורה וחקמה.
ח. כל סנהדרין או מלך או ראש גולה שהעמידו להן
לישראל דין שאינו הגון, ואינו חכם בהקמת התורה, וראוי
להיות דין - אף על פי שהוא כלו מחמדים [- מידות טובות],
ויש בו טובות אחרות - הרי זה שהעמידו עובר בלא
תעשה, שנאמר: "לא תפירו פנים במשפט" - מפי השמועה
למדו, שזה מדבר כנגד הממנה להושיב הדינין. אמרו
חקמים: 'שמה תאמר: איש פלוני נא - אושיבנו דין, איש
פלוני קרובי - אושיבנו דין, איש פלוני יודע בכל לשון -
אושיבנו דין, ונמצא מזפה את החיב ומחייב את הזכאי -
לא מפני שהוא רשע, אלא מפני שאינו יודע - לכך נאמר:
"לא תפירו פנים במשפט"'. ועוד אמרו חכמים: 'כל
המעמיד להן לישראל דין שאינו הגון - כאלו הקים מצבה,
שנאמר: "ולא תקים לה מצבה, אשר שגא ה' אליהך",
ובמקום תלמידי חכמים - כאלו נטע אשורה, שנאמר: "לא
תטע לה אשורה, כל עץ, אצל מזבח ה' אליהך אשר תעשה
לה"'. וכן אמרו חכמים: "לא תעשון אתי אלהי כסף
ואלהי זהב" - אלוה הבא בשביל כסף וזהב, זה הדין
שמנוהו מפני עשרו בלבד.
ט. כל דין שנתן ממון כדי שיתמנה - אסור לעמד מפניו;
וצו חכמים להקל אותו ולזלזל בו. ואמרו חכמים,
שהטלית שמתעטף בה, תהי בעיניך כמרדעת של חמור
[שטיח שתחת האוכף].

לשכטיכם", אלו שרות הבריות נוחה מהן; ובמה יהיו
אהובים לבריות? בזמן שיהיו בעלי עין טובה, ונפש שפלה,
וחברתן טובה, ומשאן ודבורן בנחת עם הבריות. ולהלן הוא
אומר: "אנשי חיל", אלו שהם גבורין במצוות, ומדקדקין
על עצמן וכובשין את יצרם, עד שלא יהיה להם שם גנאי
ולא שם רע, ויהיה פרקן נאה. ובכלל "אנשי חיל", שיהיה
להם לב אמיץ להציל עשוק מיד גזול, כענין שנאמר: "ויקם
משה ויושען". ומה משה רבנו "ענו", אף כל דין צריך
שיהיה ענו. "ורא אלהים", כמשמעו. "שנאי בצע" - אפלו
מזון שלהן אינן נבהלין עליו, ולא רודפין לקבץ המזון;
שכל מי שהוא "נבהל להון" . חסר ובאנו. "אנשי אמת"
- שיהיו רודפין אחר הצדק מחמת עצמן בדעתן, אוהבין
את האמת ושונאין את החמס, ובורחין מכל מיני העול.
ח. אמרו חכמים, שמבית דין הגדול היו שולחים בכל ארץ
ישאל, ובדקין: כל מי שמצאוהו חכם, וירא חטא, וענו,
ושפל, ופרקו נאה, ורוח הבריות נוחה הימנו - עושין אותו
דין בעירו. ומשם מעלין אותו לפתח הר הבית, ומשם מעלין
אותו לפתח העזרה, ומשם מעלין אותו לבית דין הגדול.
ט. בית דין של שלשה שהיה אחד מהן גר - הרי זה פסול,
עד שתהיה אמו מישראל. היה אחד מהן ממזר - אפלו
שלשתן ממזרים, הרי אלו כשרין לדון. וכן אם היה כל
אחד מהן סומא באחת מעיניו - הרי זה כשר, מה שאין
כן בסנהדרין. אבל הסומא בשתי עיניו, פסול לכל.
י. אף על פי שאין בית דין פחות משלשה - מתר לאחד
לדון מן התורה, שנאמר: "בצדק תשפט עמיתך". ומדברי
סופרים, עד שיהיו שלשה; ושנים שדנו, אין דיניהם דין.
יא. אחד שהיה ממחה לרבים [- תלמיד חכם מפורסם], או
נוטל רשות מבית דין - הרי זה מתר לו לדון יחידי, אבל
אינו חשוב בית דין. ואף על פי שהוא מתר, מצות חכמים
היא שיושיב עמו אחרים; אמרו חכמים: 'אל תהי דן יחידי
- שאין דן יחידי, אלא אחד'.
יב. יש לאדם לעשות דין לעצמו, אם יש בידו כח; הואיל
וכדת ובהלכה הוא עושה, אינו חייב לטורח ולבוא לבית דין,
אף על פי שלא היה שם הפסד בנכסיו אלו נתאחר ובה
לבית דין. לפיכך, אם קבל [התלונן] עליו בעל דינו, והביאו
לבית דין, ודרשו ומצאו שעשה בהלכה, ודין אמת דן
לעצמו - אין סותרין את דינו.
יג. אף על פי שבית דין של שלשה בית דין שלם הוא -
כל זמן שהן רבים, הרי זה משבח; ומוטב שיתחדש הדין
באחד עשר, יותר מעשרה. וצריכין שיהיו היושבים כלן
שם בבית דין, תלמידי חכמים וראויין.
יד. ואסור לאדם חכם שישב בדין, עד שיגיע עם מי יושב;
שמה יצטרף עם אנשים שאינן הגונים, ונמצא בכלל קשר
בוגדים, לא בכלל בית דין.
הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן
פרק ג
א. עד אימתי יושבין הדינין בדין? סנהדרין קטנה ובית דין
של שלשה - יושבין מאחר תפלת השחר, עד סוף שש

1 י. כָּךְ הָיָה דֶּרֶךְ הַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים - בּוֹרְחִין מִלְּהַתְּמֻנּוֹת,
2 וְדוֹחֲקִין עֲצָמָן הַרְבֵּה שְׁלֹא יִשְׁבּוּ בֵּדִין, עַד שֶׁיִּדְעוּ שָׁאִין שֵׁם
3 רֵאוּי כְּמוֹתָן, וְשֵׁם יִמְנְעוּ מִן הַדִּין, תִּתְקַלְקַל הַשּׁוֹרֶה -
4 שׁוֹרֵת הַדִּין. אַף עַל פִּי כֵן, לֹא הָיוּ יוֹשְׁבֵינָא לְדִין, עַד
5 שֶׁמִּכְבִּידִין עֲלֵיהֶן הָעָם וְהַזְקֵנִים, וּפּוֹצְרִין [- מִפְּצִידִים] בָּם.

יום שלישי ט"ו ניסן ה'תש"ע

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן פרק ד

9 א. אֶחָד בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, או סְנֵדְרִי קִטְנָה, או בֵּית דִּין שֶׁל
10 שְׁלֹשָׁה - צָרִיכִין שִׁיחִיָּה כָּל אֶחָד מֵהֶן, סְמוּךְ [- מוֹסַח] מִפִּי
11 סְמוּךְ. וּמִשָּׁה רַבְּנֵי סִמָּךְ יְהוֹשֻׁעַ בֶּדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: 'וַיִּסְמָךְ אֶת
12 דָּוִד עָלָיו, וַיְצַנְהוּ'. וְכֵן הַשִּׁבְעִים זְקֵנִים - מִשָּׁה רַבְּנֵי סִמָּךְ,
13 וְשָׂרֵת עֲלֵיהֶן שְׂכִינָה. וְאוֹתָם הַזְקֵנִים סִמְכוּ לְאַחֲרֵים,
14 וְהָאַחֲרֵים לְאַחֲרֵים, וְנִמְצְאוּ הַסְמוּכִין אִישׁ מִפִּי אִישׁ, עַד בֵּית
15 דִּינוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, עַד בֵּית דִּינוֹ שֶׁל מִשָּׁה רַבְּנֵי. וְאֶחָד הַנִּסְמָךְ
16 מִפִּי הַנְּשִׂיא [ראש הסנהדרין], או מִפִּי אֶחָד מִן הַסְמוּכִין,
17 אֶפְלוּ לֹא הָיָה אוֹתוֹ הַסְמוּךְ בְּסִנְדְרִי מַעוֹלָם.

18 ב. וְכִיצַד הִיא הַסְמִיכָה לְדוֹרוֹת? לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ יְדִיהֶם עַל
19 רֹאשׁ הַזֶּקֶן, אֲלֹא שֶׁקּוֹרִין לוֹ 'רַבִּי', וְאוֹמְרִים לוֹ: 'הָרִי אִתָּה
20 סְמוּךְ, וְיֵשׁ לָךְ רִשּׁוּת לְדוֹן אֶפְלוּ דִּינֵי קִנְסוֹת'.

21 ג. וְאֵין סוֹמְכִין סְמִיכָה זֹה, שֶׁהִיא מְנִי הַזְקֵנִים לְדִינָתָהּ, אֲלֹא
22 בְּשִׁלְשָׁה; וְהוּא, שִׁיחִיָּה הָאֶחָד מֵהֶן סְמוּךְ מִפִּי אַחֲרֵים, כְּמוֹ
23 שֶׁבִּאֲרָנוּ.

24 ד. אֵין קְרוֹי 'אֱלֹהִים', אֲלֹא בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁנִּסְמְכוּ בְּאַרְץ
25 יִשְׂרָאֵל בְּלִבְדָּה, וְהֵם הַנְּשִׂאִים הַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים לְדוֹן שֶׁבִּדְקוּ
26 אוֹתָם בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַמְּחִי אוֹתָן וְסִמְכוּ אוֹתָן.

27 ה. בְּרִאשׁוֹנָה, הָיָה כָּל מִי שֶׁנִּסְמָךְ סוֹמָךְ תִּלְמִידֵי. וְחֲכָמִים
28 תִּלְקוּ בְּבוֹד לְבֵית הַלֵּל הַזֶּקֶן, וְהַתְּקִינוּ שְׁלֹא יִהְיֶה אָדָם נִסְמָךְ
29 אֲלֹא בְּרִשּׁוּת הַנְּשִׂיא, וְשִׁלֵּא יִהְיֶה הַנְּשִׂיא סוֹמָךְ, אֲלֹא אִם כֵּן
30 הָיָה אֵב בֵּית דִּין עִמּוֹ, וְשִׁלֵּא יִהְיֶה אֵב בֵּית דִּין סוֹמָךְ, אֲלֹא
31 אִם כֵּן הָיָה הַנְּשִׂיא עִמּוֹ. אֲבָל שָׂרֵת הַחֲבִירָה - יֵשׁ לָכָל אֶחָד
32 מֵהֶם לְסִמָּךְ בְּרִשּׁוּת הַנְּשִׂיא, וְהוּא שִׁיחִיָּה שְׁנַיִם עִמּוֹ;
33 שֶׁהַסְמִיכָה אֵינָה בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה.

34 ו. אֵין סוֹמְכִין זְקֵנִים בַּחוּצָה לְאַרְץ, וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֵלוּ
35 הַסְמוּכִין נִסְמְכוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל. אֶפְלוּ הָיוּ הַסְמוּכִין בְּאַרְץ,
36 וְהַנִּסְמָךְ בַּחוּצָה לְאַרְץ - אֵין סוֹמְכִין; וְאֵין צָרִיךְ לִזְמַר, אִם
37 הָיוּ הַסְמוּכִין בַּחוּצָה לְאַרְץ, וְהַנִּסְמָכִין בְּאַרְץ. הָיוּ שְׁנֵיהֶם
38 בְּאַרְץ - סוֹמְכִין אוֹתוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוּ עִם הַסְמוּכִין בְּמִקוֹם
39 אֶחָד; אֲלֹא שׁוֹלְחִין לוֹ, או כּוֹתְבִין לוֹ שֶׁהוּא סְמוּךְ, וְנוֹתְנִין
40 לוֹ רִשּׁוּת לְדוֹן דִּינֵי קִנְסוֹת, הוֹאִיל וְשְׁנֵיהֶם בְּאַרְץ. וְכָל אֶרֶץ
41 יִשְׂרָאֵל שֶׁהִתְדַּוְּקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם, רֵאוּיָהּ לְסְמִיכָה.

42 ז. יֵשׁ לְסוֹמְכִין לְסִמָּךְ אֶפְלוּ מֵאָה בְּפַעַם אַחַת, וְדוֹד הַמֶּלֶךְ
43 סְמוּךְ שְׁלֹשִׁים אֲלָף בְּיוֹם אֶחָד.

44 ח. וְיֵשׁ לָהֶם לְמִנּוֹת לְכָל מָה שֶׁיִּצְדוּ, לְדָבָרִים יְחִידִים -
45 וְהוּא, שִׁיחִיָּה רֵאוּי לְכָל הַדְּבָרִים. כִּיצַד? חֲכָם מִפְּלֹא, שֶׁרֵאוּי
46 לְהוֹרוֹת בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה - יֵשׁ לְבֵית דִּין לְסִמָּךְ אוֹתוֹ וְלִתֵּן

47 לוֹ רִשּׁוּת לְדוֹן, לֹא לְהוֹרוֹת בְּאִסּוּר וְהִתֵּר, או יִתְּנוּ לוֹ רִשּׁוּת
48 לְהוֹרוֹת בְּאִסּוּר וְהִתֵּר, לֹא לְדוֹן דִּינֵי מְמוֹנוֹת, או יִתְּנוּ לוֹ
49 רִשּׁוּת לְזַה וְלָזָה, אֲבָל לֹא לְדוֹן דִּינֵי קִנְסוֹת, או לְדוֹן דִּינֵי
50 קִנְסוֹת, אֲבָל לֹא לְהִתֵּר בְּכוֹרוֹת בְּמוֹמָן [לאכילה], או יִתְּנוּ
51 לוֹ רִשּׁוּת לְהִתֵּר גְּדָרִים בְּלִבְדָּה, או לְרִאוּת בְּתָמִים [אדומים]
52 שֶׁל אִשָּׁה]. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

53 ט. וְכֵן יֵשׁ לְסוֹמְכִין לְתֵן רִשּׁוּת עַד זֶמֶן, וְלִזְמַר לְנִסְמָךְ: 'יֵשׁ
54 לָךְ רִשּׁוּת לְדוֹן או לְהוֹרוֹת, עַד שֶׁיָּבֹא הַנְּשִׂיא לְכָאן', או
55 'כָּל זֶמֶן שֶׁאֵין אִתָּךְ עִמָּנוּ בְּמִדִּינָה'. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

56 י. חֲכָם מִפְּלֹא שֶׁהָיָה סוֹמָךְ בְּעִינוֹ אַחַת - אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא
57 רֵאוּי לְדִינֵי מְמוֹנוֹת - אֵין סוֹמְכִין אוֹתוֹ לְדִינֵי מְמוֹנוֹת, מִפְּנֵי
58 שֶׁאֵינוּ רֵאוּי לְכָל הַדְּבָרִים. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

59 יא. הָרִי שְׁלֹא הָיָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל אֲלֹא סְמוּךְ אֶחָד - מוֹשִׁיב
60 שְׁנַיִם בְּצִדוֹ, וְסוֹמָךְ שְׁבָעִים בְּאֶחָד או זֶה אַחֵר זֶה, וְאַחֵר כָּךְ
61 יַעֲשֶׂה הוּא וְהַשִּׁבְעִים בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְיִסְמְכוּ בְּתֵי דִינִין
62 אַחֲרֵים. נִרְאִין לִי הַדְּבָרִים, שֶׁאֵם הַסְפִּימוּ כָּל הַחֲכָמִים
63 שֶׁבְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְמִנּוֹת דִּינִין וְלִסְמָךְ אוֹתָן - הָרִי אֵלוּ
64 סְמוּכִים, וְיֵשׁ לָהֶם לְדוֹן דִּינֵי קִנְסוֹת, וְיֵשׁ לָהֶם לְסִמָּךְ
65 לְאַחֲרֵים. אִם כֵּן, לָמָּה הָיוּ הַחֲכָמִים מַצְטַעְרִין עַל הַסְמִיכָה
66 [שִׁלֵּא תִיבְטֹל], כִּדִּי שְׁלֹא יִבְטְלוּ דִינֵי קִנְסוֹת מִיִּשְׂרָאֵל [הָרִי
67 נִיתַן לְחַדֵּשׁ תְּמִיד הַסְמִיכָה בְּאִ"י]? לִפִּי שִׁיִּשְׂרָאֵל מִפְּצוֹרִין, וְאֵי
68 אֶפְשָׁר שֶׁיִּסְפְּימוּ בְּלֵן [בְּמַעֲמַד אַחַד]; וְאִם הָיָה שֵׁם סְמוּךְ מִפִּי
69 סְמוּךְ, אֵינוּ צָרִיךְ דַּעַת בְּלֵן, אֲלֹא דֵן דִּינֵי קִנְסוֹת לְכָל, שֶׁהָרִי
70 נִסְמָךְ מִפִּי בֵּית דִּין. וְהַדְּבָר צָרִיךְ הַכְּרַע [הַכְּרַעָה].

71 יב. בֵּית דִּין שֶׁנִּסְמְכוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, וְנִצְאוּ לְחוּצָה לְאַרְץ -
72 הָרִי הֵן דִּינֵי דִינֵי קִנְסוֹת בַּחוּצָה לְאַרְץ, כִּדְרָךְ שֶׁדִּינֵי בְּאַרְץ;
73 שֶׁסְנֵהֲדִירִין נוֹתְנִת בְּאַרְץ וּבַחוּצָה לְאַרְץ - וְהוּא, שִׁיחִיָּה
74 סְמוּכִין בְּאַרְץ.

75 יג. רֵאשִׁי גְּלִיּוֹת שֶׁבְּכָבֵל - בְּמִקוֹם מֶלֶךְ הֵן עוֹמְדִין, וְיֵשׁ
76 לָהֶם לְרִדּוֹת [- לְמַשׁוֹל] אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹם, וְלְדוֹן עֲלֵיהֶם,
77 בֵּין רְצוּ בֵּין לֹא רְצוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יִסּוֹר שִׁבְט מִיְּהוּדָה",
78 אֵלוּ רֵאשִׁי גְּלִיּוֹת שֶׁבְּכָבֵל.

79 יד. וְכָל דֵּין הָרֵאוּי לְדוֹן, שֶׁנֶּתַן לוֹ רֹאשׁ גְּלוּת רִשּׁוּת לְדוֹן
80 - יֵשׁ לוֹ לְדוֹן בְּכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵל רְצוּ בְּעֲלִי
81 דִּינִין, בֵּין בְּאַרְץ בֵּין בַּחוּצָה לְאַרְץ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוּ דֵן
82 דִּינֵי קִנְסוֹת. כָּל דֵּין הָרֵאוּי לְדוֹן, שֶׁנֶּתַן לוֹ בֵּית דִּין
83 שֶׁבְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל רִשּׁוּת לְדוֹן - יֵשׁ לוֹ לְדוֹן בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
84 וּבְעִירוֹת הָעוֹמְדוֹת עַל הַגְּבּוּלִין, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵל רְצוּ בְּעֲלִי
85 דִּינִין. אֲבָל בַּחוּצָה לְאַרְץ, אֵין רִשּׁוּת מוֹעֲלָת לוֹ לְכַף אֶת
86 בְּעֲלִי דִינִין; אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְדוֹן דִּינֵי קִנְסוֹת בַּחוּצָה
87 לְאַרְץ, אֵינוּ דֵן אֲלֹא לְמִי שֶׁרָצָה לְדוֹן אֲצִלוֹ; אֲבָל לְכַף אֶת
88 בְּעֲלִי דִינִין וְלְדוֹן לָהֶן, אֵין לוֹ רִשּׁוּת, עַד שִׁיטֵּל רִשּׁוּת
89 מִרֹּאשׁ גְּלוּת.

90 טו. מִי שֶׁאֵינוּ רֵאוּי לְדוֹן מִפְּנֵי שֶׁאֵינוּ יוֹדֵעַ או מִפְּנֵי שֶׁאֵינוּ
91 הַגֵּן, שֶׁעֵבֶר רֹאשׁ גְּלוּת וְנֶתַן לוֹ רִשּׁוּת, או שֶׁטַעַו בֵּית דִּין
92 וְנִתְּנוּ לוֹ רִשּׁוּת - אֵין הָרִשּׁוּת מוֹעֲלָת לוֹ כְּלוּם, עַד שִׁיחִיָּה
93 רֵאוּי; שֶׁהַמְּקַדֵּשׁ בַּעַל מוֹם לְמַזְבֵּחַ, אֵין קֹדֶשׁ חֻלָּה עָלָיו.

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן פרק ה

א. אין מעמידין מלך, אלא על פי בית דין של שבעים ואחד; ואין עושין סנדר קטנה לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר, אלא בית דין של שבעים ואחד. ואין דנין לא את השבט שהדח כלו [לע"ז], ולא את נביא השקר, ולא את כהן גדול בדיני נפשות, אלא בבית דין הגדול; אבל דיני ממונות [של כהן גדול] דנין בשלשה. וכן אין נעשה זקן ממרא [שמורה נגד ב"ד הגדול], ולא עושין עיר הנדחת, ולא משקין את השוטה, אלא בבית דין הגדול. ואין מוסיפין על העיר [- ירושלים] ועל העזרות, ולא מוציאין למלחמת הרשות ולמדידת החלל [לענין עגלה ערופה], אלא על פי בית דין הגדול, שנאמר: "כל הדבר הגדל יביאו אליך".

ב. אין דנין דיני נפשות בפחות מעשרים ושלשה שהן סנדר קטנה, בין דיני נפשות אדם בין דיני נפשות בהמה; לפיכך, אין דנין שור הנסקל, ולא בהמה הנרבעת או הרובעת, אלא בבית דין של עשרים ושלשה. אפלו ארי ודב ונמר וברדלס, שהן תרבות מתורבתים ומבוייתים ואינם מזיקים] ויש להם בעלים, שהמיתו - מיתתן בעשרים ושלשה. אבל נחש שהמית, אחד הורג אותו.

ג. המוציא שם רע [שלא מצא בתולים לאשתו] - אין דנין אותו תחלה, אלא בבית דין של עשרים ושלשה, מפני שיש בדינו צד לדיני נפשות, שמה יהיה הדבר אמת ותסקל הבת. לא נאמנו דברי הבעל, וכא האב לתבעו בקנס - דינו בשלשה. ומנזן שאין דנין דיני נפשות אלא בעשרים ושלשה? אף על פי שדברי קבלה הם [ממשה רבינו], הרי הוא אומר: "ושפטו העדה". והצילו העדה - עדה שופטת, ועדה מצלת. עדה שופטת והם המסיבין, ועדה מצלת והם המזפין, ואין עדה פחותה מעשרה - הרי עשרים. ומוסיפין שלשה כדי שלא יהא בית דין שקול [- זוגין], ויהיה בו "אחרי רבים - להטות".

ד. מכות [- מלקות] בשלשה, ואף על פי שאפשר שימות בשמלקין אותו.

ה. צריפת העגלה בחמשה.

ו. עבור השנה בשבועה.

ז. עבור החודש. בשלשה. וכל אלו סמוכין [מוסמכים], כמו שבארנו.

ח. דיני קנסות - כגון גזלות וחבלות, ותשלומי כפל, ותשלומי ארבעה וחמשה, והאונס, והמפתה, וכיוצא בהן - אין דנין אותן אלא שלשה ממחים, והם הסמוכין בארץ ישראל. אבל שאר דיני ממונות, כגון הודאות והלואות - אין צריכין ממחה; אלא אפלו שלשה הדייטות, ואפלו אחד ממחה דן אותן. לפיכך, דנין בהודאות והלואות וכיוצא בהן בחוצה לארץ; אף על פי שאין בית דין של חוצה לארץ 'אלהים' [- סמוכים], שליחות בית דין של ארץ ישראל עושין; ואין להן רשות לדון דיני קנסות בשליחותן.

ט. אין דנין בית דין של חוצה לארץ, אלא דיני המצויין תמיד, ויש בהן חסרון פיס - כגון הודאות, והלואות, ומזיק

ממון חברו. אבל דברים שאינן מצויין, אף על פי שיש בהן חסרון פיס, כגון בהמה שהחלה בחברתה, או דברים המצויין, אבל אין בהם חסרון פיס, כגון תשלומי כפל - אין דנין אותו דיני חוצה לארץ. וכן כל הקנסות שנקצו אותן חכמים - כגון תוקע [הכהן] לחברו [באזנו], וקסטר את חברו, וכיוצא בהן - אין גובין אותן דיני חוצה לארץ. וכל המשלם חצי נזק - אין גובין אותו דיני חוצה לארץ, חוץ מחצי נזק צרורות [בהמה שניתנו רגבי אדמה מרגליה], מפני שהוא ממון, ואינו קנס.

י. כל הנשום [- מערר] כעבד [- לידע שווי נזק], אין גובין אותו דיני חוצה לארץ. לפיכך, אדם שהחל בחברו - אין גובין הנזק והצער והבשת שהוא חייב בהן, דיני חוצה לארץ; אבל שבת [דמי בטלה] ורפוי גובין, מפני שיש בהן חסרון פיס. וכן הורו הגאונים ואמרו, שמעשים בכל יום לגבות שבת ורפוי בכלל.

יא. בהמה שהזיקה את האדם - אין גובין נזקו דיני חוצה לארץ, מפני שהוא דבר שאינו מצוי. אבל אדם שהזיק בהמת חברו - משלם נזק שלם בכל מקום, כמי שקרע כסותו או שבר כליו או קצץ נטיעותיו. וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל - הואיל והיא מועדת [רגילה] להן מתחלה, הרי זה דבר מצוי, וגובין אותו דיני חוצה לארץ; בין שהזיקה בהמה אחרת, כגון שנתחככה בה [להנאתה], או אכלה פרות שדרכה לאכלן וכיוצא בהן, בין שהזיקה אכלין וכלים, שהיא חייבת עליהם נזק שלם - הכל גובין דיני חוצה לארץ. אבל אם היתה תמה והועדה [ג' פעמים] והזיקה, כגון שנשכה או נגחה או רבצה או בעטה או נגפה - אין גובין את הנזק הזה שלם דיני חוצה לארץ, שאין מועד בחוצה לארץ. ואפלו הועד בארץ, ויצא לחוצה לארץ והזיק - אין גובין נזקו, מפני שאינו דבר מצוי.

יב. ומפני מה אין מועד בחוצה לארץ? לפי שצריך להעיד בו בפני בית דין, ואין שם בית דין אלא הסמוכין בארץ. לפיכך, אם היה בית דין בחוצה לארץ - כשם שהן דנים דיני קנסות בחוצה לארץ, כך מעידין את הבהמה בפניהם בחוצה לארץ.

יג. מי שגנב או גזל, גובין ממנו הקרן דיני חוצה לארץ; אבל התוספת, אין גובין אותה.

יד. ולא כל המשלם על פי עצמו, גובין ממנו דיני חוצה לארץ; שחרי הפגם [של נערה שנאנסה] והבשת והלכפר [בשור שהרג אדם], משלם אדם על פי עצמו, כגון שאומר: 'פתיתי בתו של פלוני', ו'המית שורי את פלוני' - אין גובין אותו דיני חוצה לארץ.

טו. דיני גרמות [גריות נזק, כגון שורף שטר חוב] אינן כקנסות, וגובין אותם ודנין בהם בחוצה לארץ.

טז. וכן דין המוסר [מלשין] ממון חברו [לגוי] - אף על פי שלא עשה מעשה, גובין אותו דיני חוצה לארץ.

יז. מנהג הישיבות בחוצה לארץ - אף על פי שאין גובין שם קנס - מנדין אותו, עד שיפסיס [יתפטר] לבעל דינו או יעלה עמו לדון לארץ ישראל. וכיון שיתן לו שיעור הראוי

1 לו, מתירין נדויו, בין שנתפס בעל דינו, בין שלא נתפס.
2 וכן אם תפש הנזק שעור מה שראוי לו לטל, אין מוציאין
3 אותו מידו.

4 יח. יחיד שהוא ממחה לרבים - [תלמיד חכם מפורסם] - אף
5 על פי שהוא דין דיני ממונות יחיד - אין ההודיה בפניו
6 הודיה בבית דין, ואפלו היה סמוך. אבל השלשה - אף על
7 פי שאינן סמוכין, וברי הן הדיטות, ואין אני קורא אותן
8 'אלהים' - הרי ההודיה בפניהם הודיה בבית דין. וכן
9 הכופר בפניהם, ואחר כך באו עדים - החזק בפרן, ואינו
10 יכול לחזור ולטען, כמו שבארנו. כללו של דבר - הרי הן
11 לענין הודאות והלואות וכיוצא בהן, בבית דין הסמוכין
12 לכל הדברים.

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן פרק ו

15 א. כל דין שדן דיני ממונות וטעה - אם טעה בדברים
16 הגלויין והידועין, כגון דינין המפרשין במשנה או בתלמוד
17 - חוזר הדין ומחזירין הדבר פשהיה, ודינין בו בהלכה. ואם
18 אי אפשר להחזיר, כגון שהלך זה שנטל הממון שלא בדין
19 למדינת הים, או שהיה אדם, או שטמא דבר הטהור, או
20 שהורה בכשרה שהיא טרפה והאכילה לכלבים, וכיוצא
21 בזה - הרי זה פטור מלשלם; אף על פי שגם להזק, לא
22 נתפון להזיק.

23 ב. טעה בשקול הדעת, כגון דבר שהוא מחלקת תנאים או
24 אמוצאים, ולא נפקה הלכה כאחד מהם בפרוש, ועשה
25 כאחד מהם, ולא ידע שפכר פשט המעשה בכל העולם
26 בדברי האחר - אם היה זה הדין ממחה [בקי בתורה], ונטל
27 רשות מראש גלות, או שלא היה נוטל רשות, אבל קבלו
28 אותו בעלי דינין עליהם - הואיל והוא ממחה, חוזר הדין;
29 ואם אי אפשר להחזיר, פטור מלשלם. אחד הנוטל רשות
30 מראש גלות, או הנוטל רשות מבית דין שבישראל בארץ
31 ישראל, אבל לא בחוצה לארץ, כמו שבארנו.

32 ג. היה הטועה ממחה בית דין, ולא נטל רשות ולא קבלו
33 אותו בעלי דינין עליהם, או שלא היה ממחה, אבל קבלו
34 אותו בעלי דינין עליהם לדון להם בדין, וטעה בשקול
35 הדעת - אם נשא ונתן ביד [נטל מזה ונתן לזה], מה שעשה
36 עשוי וישלם מביתו. ואם לא נשא ונתן ביד, יחזור הדין;
37 ואם אי אפשר לחזור, ישלם מביתו.

38 ד. אבל מי שאינו ממחה, ולא קבלו אותו בעלי דינין - אף
39 על פי שנטל רשות - הרי זה בכלל בעלי זרוע, ואינו בכלל
40 הדיינים. לפיכך, אין דיניו דין, בין טעה בין לא טעה; וכל
41 אחד מבעלי דינין - אם רצה, חוזר ודן בפני בית דין. ואם
42 טעה, ונשא ונתן ביד - חייב לשלם מביתו, וחוזר ולוקח
43 מבעל דין זה שנתן לו שלא בהלכה. ואם אין לו להחזיר,
44 או שטמא, או שהאכיל דבר המותר לכלבים - ישלם בדין
45 כל גורם להזיק; שזה מתפון להזיק הוא.

46 ה. דין שטעה, וחייב שבועה למי שאינו חייב בה, ועשה זה
47 פשרה עם בעל דינו כדי שלא ישבע, ואחר כך ידע שאינו

48 בן שבועה - אף על פי שקנו מידו [קנה ממנו בסודר] על
49 הפשרה, אינה כלום; שלא קבל עליו לתן לו או למחול לו,
50 אלא כדי שיפטר משבועה שחייבו בה הטועה; וכל קנין
51 בטעות, חוזר. וכן כל כיוצא בזה.

52 ו. שנים שנתעצמו [רבו] בדין - אחד אומר: 'נדרן כאן',
53 ואחד אומר: 'נעלה לבית דין הגדול, שמא יטעו אלו
54 הדיינים ויוציאו ממון שלא בדין' - כופין אותו, ודן בעירו.
55 ואם אומר: 'כתבו ונתנו לי מאיזה טעם דנתוני, שמא טעיתם'
56 - כותבים ונותנין לו, ואחר כך מוציאין ממנו. ואם הצריך
57 [בית הדין המקומי] דבר לשאל מבית דין הגדול שבירושלים
58 - כותבים ושולחין ושואלין, ודינין להם בעירם כפי מה
59 שיבוא בכתב בית דין הגדול.

60 ז. במה דברים אמורים? בשאר הדיינים שזה טוען וזה טוען,
61 או כשאמר המלך: 'נדרן כאן', והלך אומר: 'גלף לבית
62 דין הגדול'. אבל אם אמר המלך: 'גלף לבית דין הגדול'
63 - כופין את הלך ועולה עמו, שנאמר: "[ו]עבד לך, לאיש
64 מלך". וכן אם טען זה שהזיקו או גזלו, ורצה הטוען
65 לעלות - כופין בית דין שבעירו את הנטען לעלות עמו.
66 וכן כל כיוצא בזה.

67 ח. במה דברים אמורים? בשהיו שם עדים או ראיה לנגזל
68 או למלך או לנזק; אבל טענה ריקנית, אין מחזיקין את
69 הנטען לצאת כלל, אלא נשבע במקומו, ונפטר.

70 ט. וכן הדין בזמן הזה, שאין שם בית דין גדול, אבל יש
71 מקומות שיש בהם חכמים גדולים ממחין לרבים - [תלמידי
72 חכמים מפורסמים], ומקומות שיש בהם תלמידים שאינם
73 כמותם: אם אמר המלך: 'גלף למקום פלוני שבארצו לפני
74 פלוני הגדול, ונדרן לפניו בדין זה' - שכופין את הלך, והולך
75 עמו. וכך היו מעשים בספרד.

יום רביעי ט"ז ניסן ה'תש"ע

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן פרק ז

79 א. אחד מבעלי דינין שאמר: 'איש פלוני דון לי', ואמר
80 בעל דינו: 'פלוני דון לי' - הרי אלו שני הדיינים שברר זה
81 אחד וזה אחד, בוררין להן דין שלישי, ושלשתם דינין
82 לשניהם; שמתוך כך יצא הדין לאמתו. אפלו היה האחד
83 שבררו בעלי הדין חכם גדול וסמוך, אינו יכול לכף את
84 בעל דינו שידון אצל זה, אלא גם הוא בורר מי שיצא.

85 ב. מי שקבל עליו קרוב או פסול, בין להיתור דין בין
86 להיתור עליו עד, אפלו קבל אחד מן הפסולים בעברה כשני
87 עדים כשרים להעיד עליו, או כשלושה בית דין ממחין לדון
88 לו - בין שקבל על עצמו לאבד זכותיו ולמחול מה שהוא
89 טוען על פיהם, בין שקבל שיתן כל מה שנטען עליו חבירו
90 בעדות זה הפסול או בדיניו - אם קנו מידו - [עשו קניין על
91 התחייבותו] על זה, אינו יכול לחזור בו; ואם לא קנו מידו,
92 יכול לחזור בו עד שיגמר הדין. נגמר הדין, והוציא הממון
93 בדין זה הפסול או בעדותו - אינו יכול לחזור בו.

שבוועה, או שאם לא יבוא ביום פלוני וישבע ויטל, אבד
את זכותו ואין לו כלום ויפטר חברו, ועבר היום, ולא בא
נתקיימו התנאים, ואבדה זכותו. ואם הביא ראיה שהיה
אנוס באותו היום, הרי זה פטור מקנין זה; וישבע
כשיחבצנו חברו, כשהיה מקדם. וכן כל כיוצא בזה.

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן פרק ח

א. בית דין שנחלקו, מקצתן אומרים 'זכאי' ומקצתן אומרים
'חייב' - הולכין אחר הרב; וזו מצות עשה של תורה,
שנאמר: "אחרי רבים - להטות". במה דברים אמורים?
בדיני ממונות, ובשאר דיני אסור והתר, וטמא וטהור,
וכיוצא בהם. אבל בדיני נפשות - אם נחלקו בזה החוטא,
אם יהרג אם לא יהרג - אם היו הרב מזכרים, זכאי; ואם
היו הרב מחייבין - אינו נהרג, עד שיהיו המחייבין יתר על
המזכרים שנים. מפי השמועה למדו, שעל זה הזהיר בתורה
ואמר: "לא תהיה אחרי רבים לרעת"; כלומר, אם היו הרב
נוטים לרעה, להרג - לא תהיה אחריהם, עד שישו הטובה
גדולה ויוסיפו המחייבין שנים, שנאמר: "לנטות אחרי רבים
- להטות" - הטותף לטובה, על פי אחד; ולרעה, על פי
שנים. וכל אלו הדברים, קבלה הם [ממשה רבינו].

ב. בית דין של שלשה שנחלקו - שנים אומרים 'זכאי'
ואחד אומר 'חייב', הרי זה זכאי; שנים אומרים 'חייב' ואחד
אומר 'זכאי', הרי זה חייב; אחד אומר 'זכאי' ואחד אומר
'חייב' ואחד אומר 'איני יודע', או שאמרו שנים 'זכאי' או
'חייב' והשלישי אומר 'איני יודע' - יוסיפו שנים. נמצאו
חמשה נושאים ונותנים בדבר: אמרו שלשה מהם 'זכאי'
ושנים 'חייב', הרי זה זכאי; אמרו שלשה 'חייב' ושנים
'זכאי', הרי זה חייב; אמרו שנים 'זכאי' ושנים 'חייב', ואחד
אומר 'איני יודע' - מוסיפין שנים. אבל אם אמרו ארבעה
'זכאי' או 'חייב' ואחד אומר 'איני יודע', או שאמרו שלשה
'זכאי' ואחד 'חייב' ואמר אחד 'איני יודע' - בין שהיה זה
שאמר 'איני יודע' הוא שאמר 'איני יודע' בתחלה, בין
שאמר אחר - הולכין אחר הרב. היו מחצה למחצה, ואחד
אומר 'איני יודע' - הרי אלו מוסיפין שנים אחרים; וכן אם
נסתפק הדבר [שוב נעשו חצי חצי ואחד אינו יודע] -
מוסיפין והולכין, עד שבאים ואחד. הגיעו לשבעים ואחד
- אמרו חמשה ושלשים 'חייב' וחמשה ושלשים 'זכאי',
ואחד אומר 'איני יודע' - נושאים ונותנים עמו עד שיחזר
לדברי הצד האחד, ונמצאו ששה ושלשים מזכרים או
מחייבין. ואם לא חזר, לא הוא ולא אחד מהן - הרי הדבר
ספק, ומעמידין את המזון בחזקת בעליו.

ג. כל מי שאמר 'איני יודע' - צריך לתן טעם לדבריו,
ויהודיע מאיזה טעם בא לו הספק, כדרך שמראה המזכר
מאיזה טעם מזכר, והמחייב מאיזה טעם מחייב.

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן פרק ט

א. סנדרים שפתחו כלן [את הדיון] בדיני נפשות תחלה,

ג. וכן מי שנתחייב לחברו שבוועה בבית דין, ואמר לו:
'השבע לי בחיי ראשך [ללא הזכרת שם שמים], והפטר', או
'השבע לי בחיי ראשך, ואני אתן לך כל מה שתטען' - אם
קנו מידו, אינו יכול לחזור בו; ואם לא קנו מידו, יש לו
לחזור בו עד שיגמר הדין. נגמר הדין, ונשבע כמו שאמר
לו - אינו יכול לחזור, וחייב לשלם.

ד. והוא הדין למי שנתחייב שבוועה הסת [מדברנו], והפכה
[גילגל השבועה על הצד השני] - אם קנו מידו, או אם
נשבע זה שנהפכה עליו - אינו יכול לחזור בו.

ה. והוא הדין למי שלא היה חייב שבוועה, ואמר: 'אני
אשבע לך שבוועה חמורה' - אם קנו מידו, אינו יכול לחזור
בו; ואם לא קנו מידו - אף על פי שקבל בבית דין - חזר,
עד שיגמר הדין וישבע.

ו. מי שנתחייב בדין, והביא עדים או ראיה לזכותו - סותר
את הדין, וחוזר הדין; אף על פי שפטר נגמר הדין, כל זמן
שהוא מביא ראיה, סותרו. אמרו לו הדיינים: 'כל ראיות
שיש לך, הבא מכאן ועד שלשים יום' - אף על פי שהביא
ראיה לאחר שלשים יום, סותר את הדין; מה יעשה? לא
מצא בתוך שלשים יום, ומצא לאחר שלשים יום.

ז. אבל אם סתם את טענותיו, אינו סותר. כיצד? אמרו לו:
'יש לך עדים? אמר: 'אין לי עדים!'; 'יש לך ראיה? אמר:
'אין לי ראיה!'; ודנו אותו, וחיבוהו - כיון שראה שנתחייב,
אמר: 'קרבו פלוני ופלוני והעידוני', או שהוציא ראיה
מתוך אפגדתו [חגורתו] - אין זה כלום, ואין משגיחין על
עדי וזו לא על ראיתו.

ח. במה דברים אמורים? כשהיתה הראיה אצלו והעדים
עמו במדינה. אבל אם אמר: 'אין לי עדים ואין לי ראיה',
ולאחר מכאן באו לו עדים ממדינת הים, או שהיתה החמת
[שק עור] של אביו שיש שם השטרות מפקדת ביד אחרים,
ובא זה שהפקדון אצלו והוציא לו ראיתו - הרי זה מביא
וסותר. ומפני מה סותר? מפני שיכול לטען ולומר: 'זה
שאמרתי אין לי עדים ולא ראיה, מפני שלא היו מצויין
אצלי'. וכל זמן שיכול לטען ולומר: 'מפני כך וכך אמרתי'
אין לי עדים ואין לי ראיה, והיה ממש בדבריו - הרי זה
לא סתם טענותיו, וסותר. לפיכך, אם פרש ואמר: 'אין לי
עדים כלל, לא הנה ולא במדינת הים, ולא ראיה כלל, לא
בידי ולא ביד אחרים' - אינו יכול לסתר.

ט. במה דברים אמורים? בגדול שנתחייב והביא ראיה
ועדים אחר שסתם טענותיו. אבל יורש שהיה קטן כשמת
מורישו, ובאו עליו טענות מחמת מורישו אחר שהגדיל,
ואמר: 'אין לי עדים ואין לי ראיה', ואחר שיצא חייב מבית
דין אמרו לו אחרים: 'אנו יורשים לאביו עדות שתסתור בה
דין זה', או אמר לו אחד: 'מורישך הפקיד אצלי ראיה זו'
- הרי זה מביא מיד וסותר; שאין היורש הקטן יודע כל
ראיות מורישו.

י. מי שקנו מידו [התחייב בקנין], שאם לא יבוא ביום פלוני
וישבע, יהיה חברו נאמן בטענותיו ויטל כל מה שטען בלא

ג. תלמיד שהיה מוזהב, ומת - רואין אותו כאלו הוא מוזהב
[ועומד] במקומו.
ד. אמר אחד: 'יש לי ללמד זכות', ונשתתק או מת קדם
שילמד זכות ויאמר מאיזה טעם מוזהב - הרי זה כמי שאינו.
ה. שנים שאמרו טעם אחד - אפלו משני מקראות, אין
נמנין אלא באחד.
ו. ומפי השמועה למדו, שאין מתחילין בדיני נפשות מן
הגדול - שמא יסמכו השאר על דעתו, ולא יראו עצמם כדאי
לחלק עליו; אלא יאמר כל אחד דבר הנראה לו בדעתו.
ז. וכן אין פותחין בדיני נפשות לחובה, אלא לזכות. כיצד?
אומרים לזה שחטא: 'אם לא עשית דבר זה שהעידו בו
עליך, אל תירא מדבריהם'.
ח. אמר אחד מן התלמידים בדיני נפשות: 'יש לי ללמד
עליו חובה' - משתקין אותו. אמר: 'יש לי ללמד עליו
זכות' - מעלין אותו עמהם לסנהדרין: אם יש ממש בדבריו
- שומעין לו, ואינו יורד משם לעולם; ואם אין ממש
בדבריו, אינו יורד משם כל היום כלו. אפלו אמר הנדון
עצמו: 'יש לי ללמד על עצמי זכות' - שומעין לו, ועולה
למנון; והוא, שהיה בדבריו ממש.
ט. בית דין ששטעו בדיני נפשות, וחיבו את הפטור ונקמו
דינו להריגה, ונראה להם הטעם שישטרו בו את דינו, כדי
לזכותו - סותרין, וחוזרין ודנין אותו. אבל אם טעו, ופטרו
את המקיב הריגה - אין סותרין את דינו, ואין מחזירין
אותו. במה דברים אמורים? בששטעו בדבר שאין הצדוקין
מודין בו [- תורה שבעל פה]. אבל אם טעו בדבר שהצדוקין
מודין בו [- תורה שבכתב], מחזירין אותו לחובה. כיצד?
אמרו: 'הבא על הערנה שלא בדרך פטור', ופטרוהו -
מחזירין אותו, וממיתין אותו; אבל אם אמרו: 'המערה
שלא בדרך פטור', ופטרוהו - אין מחזירין אותו. וכן כל
כיוצא בזה.

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן פרק יא

א. מה בין דיני ממונות לדיני נפשות? דיני ממונות,
בשלשה; ודיני נפשות, בעשרים ושלשה. דיני ממונות,
פותחין [את הדיונים] בין לזכות בין לחובה; ודיני נפשות,
פותחין לזכות כמו שבארנו, ואין פותחין לחובה. דיני
ממונות, מטין על פי אחד, בין לזכות בין לחובה; ודיני
נפשות, מטין על פי אחד לזכות, ועל פי שנים לחובה. דיני
ממונות, מחזירין [דנים שוב אם טעו] בין לזכות בין לחובה;
ודיני נפשות, מחזירין לזכות, ואין מחזירין לחובה, כמו
שבארנו. דיני ממונות, הכל ראויין ללמד זכות או חובה,
בין הדינים בין התלמידים; ודיני נפשות, הכל מלמד
זכות, ואפלו תלמידים, ואין מלמד חובה אלא הדינים. דיני
ממונות, הדן המלמד חובה חוזר ומלמד זכות, והמלמד
זכות חוזר ומלמד חובה; ודיני נפשות, המלמד חובה חוזר
ומלמד זכות, אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד
חובה, אלא בשעת גמר דין יש לו לחזור ולהמנות עם

ואמרו כלן 'חייב' - הרי זה פטור; עד שהיה שם מקצת
מזכין שהפכו בזכותו, וירבו המחזיקין; ואחר כך יתקן.
ב. סנהדרין קטנה [- של כ"ג] שנהלקו בדיני נפשות - שנים
עשר אומרים 'זכאי' ואחד עשר אומרים 'חייב' - הרי זה
זכאי. שנים עשר אומרים 'חייב' ואחד עשר אומרים 'זכאי',
או שאמרו אחד עשר 'זכאי' ואחד עשר 'חייב' ואחד אומר
'איני יודע', אפלו עשרים ושנים מזכין או מחזיקין והאחד
אומר 'איני יודע' - יוסיפו שנים. זה שאמר 'איני יודע' -
הרי הוא כמי שאינו, שהרי אינו חוזר ומלמד חובה, ונמצאו
אחר התוספת ארבעה ועשרים, חוץ מזה המסתפק. אמרו
שנים עשר 'זכאי', ושנים עשר 'חייב' - הרי זה זכאי. אחד
עשר אומרים 'זכאי', ושלשה עשר אומרים 'חייב' - אף על
פי שהאחד מן הראשונים אמר 'איני יודע' - הרי זה חייב,
שהרי רבו המחזיקין בשנים. אמרו שנים עשר 'זכאי' ושנים
עשר 'חייב', ואחד אומר 'איני יודע' - מוסיפין שנים
אחרים. וכן מוסיפין והולכין, עד שירבו המזכין אחד ויהיה
זכאי, או ירבו המחזיקין שנים או יתר ויהיה חייב. היו אלו
כנגד אלו ואחד אומר 'איני יודע', או שהיו המחזיקין יתר
אחד בלבד - מוסיפין והולכין, עד שבעים ואחד. הגיעו
לשבעים ואחד - ששה ושלשים אומרים 'זכאי', וחמשה
ושלשים אומרים 'חייב' - הרי זה זכאי. ששה ושלשים
אומרים 'חייב', וחמשה ושלשים אומרים 'זכאי' - דנים אלו
כנגד אלו עד שיראה אחד מהם דברי חברו, ומזכין אותו
או מחזיקין אותו. ואם לא ראה - גדול שבדינין אומר:
'נודען הדין' [קשה הוא הדין], ופוטרין אותו. חמשה
ושלשים אומרים 'חייב' וחמשה ושלשים 'זכאי', ואחד
אומר 'איני יודע' - פוטרין אותו. ארבעה ושלשים אומרים
'זכאי', וששה ושלשים אומרים 'חייב', ואחד אומר 'איני
יודע' - חייב, שהרי רבו המחזיקין שנים.

ג. בית דין הגדול שבא להם מחלקת, בין בדיני נפשות בין
בדיני ממונות, בין בדין מדיני תורה - אין מוסיפין עליהם,
אלא דנין אלו כנגד אלו, והולכין אחר הרב שלהם. ואם
בדין אחד מן הנזהרגין בפניהם נחלקו - דנין אלו כנגד אלו,
עד שיפטרו אותו או יתחייב.

יום חמישי י"ז ניסן ה'תש"ע

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן פרק י

א. אחד מן הדינים בדיני נפשות שהיה מן המזכין או מן
המחזיקין, לא מפני שאמר דבר הנראה לו בדעתו, אלא נטה
אחר דברי חברו - הרי זה עובר בלא תעשה, ועל זה נאמר:
"לא תענה על רב, לנטת"; מפי השמועה [- ממושה רבינו]
אמרו, שלא תאמר בשעת מנין: 'די שאהיה כאיש פלוני',
אלא אמר מה שבפניך.
ב. ובכלל לאו זה, שלא יחזר המלמד זכות בדיני נפשות
ללמד חובה, שנאמר: "[ו]לא תענה על רב, לנטת". במה
דברים אמורים? בשעת משא ומתן; אבל בשעת גמר דין,
יש למלמד זכות לחזור ולהמנות עם המחזיקים.

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן פרק יב

א. כיצד דנין דיני נפשות? פשיבואו עדים לבית דין, ואומרים: 'ראינו זה פלוני שעבר עברה פלונית' - אומרים להם: 'מפירין אתם אותו? התרתם בו?' אם אמרו: 'אין' אנו מפירין אותו, או נסתפק לנו, או שלא התרו בו - הרי זה פטור.

ב. אחד תלמיד חכמים, ואחד עם הארץ - צריך התראה; שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, שמא שוגג היה. וכיצד מתרין בו? אומרים לו: 'פרש! או 'אל תעשה! שזו עברה היא, וחיב אתה עליה מיתת בית דין', או 'מלקות'. אם פרש, פטור. וכן אם שתק, או הרפין בראשו - פטור; אפלו אמר: 'יודע אני', פטור; עד שיתיר עצמו למיתה, ויאמר: 'על מנת כן אני עושה'; ואחר כך יהרג. וצריך שיעבר ויעשה תכף להתראה, בתוך כדי דבור; אבל אחר כדי דבור, צריך התראה אחרת. ובין שהתרה בו אחד מן העדים, וכן שהתרה בו אחר בפני עדים - אפלו אשה או עבד, אפלו שמע קול המתרה ולא ראהו, ואפלו התרה בעצמו - הרי זה נהרג.

ג. אמרו העדים: 'היתה לו התראה, ומפירין אנו אותו' - מאימין [מטילים אימה] בית דין עליהם. וכיצד מאימין על עדי נפשות? אומרים להם: 'שמא תאמרו מאמד [- השערה] ומשמעה, עד מפי עד, מפי אדם נאמן שמענו, או שמא אין אתם יודעים שסופנו לבדק אתכם בדרישה וחקירה, היו יודעים שלא כדנין ממונות, דיני נפשות: דיני ממונות, אדם נותן ממנו ומתפטר לו; דיני נפשות, דמו ודם זרעותיו תלויין בו עד סוף העולם, שהרי לקין נאמר: "קול דמי אחיך צעקים אלי", דמו ודם זרעותיו; לפיכך נברא אדם יחידי בעולם - ללמד שכל המאבד נפש אחת מישראל, מעלין עליו פאלי אבד עולם מלא, וכל המקים נפש אחת מישראל, מעלין עליו פאלי קים עולם מלא. הרי כל באי העולם, בצורת אדם הראשון הן נבראין, ואין פני אחד מהן דומין לפני חברו; לפיכך, כל אחד ואחד יכול לומר: 'בשבילי נברא העולם'. שמא תאמרו: 'מה לנו ולצרה זו' [- לבוא ולהעיד]? - הלא כבר נאמר: "והוא עד, או ראה או ידע"; או שמא תאמרו: 'מה לנו ולחוב בדמו של זה?' - והלא כבר נאמר: "ובאבד רשעים, ונה". אם עמדו בדבריהם - מכניסין את הגדול שבפניהם, ובדקין אותו בדרישה ובחקירה, כמו שיתבאר בהלכות עדות. אם נמצאת עדותו מכוננת - מכניסין את השני, ובדקין אותו בראשו; ואפלו היו העדים מאה, בדקין כל אחד ואחד בדרישה וחקירה. נמצאו דברי כל העדים מכונים - פותחין בזכות כמו שבארנו, ואומרים לו: 'אם לא חטאת, אל תירא מדבריהם'; ודנין אותו. אם מצאו לו זכות, פוטרין אותו; ואם לא מצאו לו זכות, אוסרין אותו עד למחר. ובו ביום מזדגין הסנהדרין זוגות זוגות [צוות דיון], לעין בדינו; ומעמיטין במאכל, ואין שותין יין כל אותו היום, ונושאים

המחזיקין, כמו שבארנו. דיני ממונות, דנין ביום וגומרין בלילה; ודיני נפשות, דנין ביום וגומרין ביום. דיני ממונות, גומרין בו ביום, בין לזכות בין לחובה; ודיני נפשות, גומרין בו ביום לזכות, וביום שלאחריו לחובה.
ב. לפיכך, אין דנין דיני נפשות לא ערב שבת ולא ערב יום טוב - שמא יתחייב, ואי אפשר להרגו למחר, ואסור לענות את דינו ולהניחו לאחר השבת; אלא אוסרין אותו עד אחד בשבת, ומתחילין בדינו.

ג. דיני ממונות, אף על פי שדנין אותם בכל יום מן התורה, שנאמר: "ושפטו את העם בכל צת", מדבריהם [מדברנו] - שאין דנין בערב שבת.

ד. אחד דיני נפשות, ואחד דיני מלקות, ואחד דיני גזירות - כל הדרכים [הדינים] האלו [שבדיני נפשות] שנה בהם, אלא שהמלקות בשלשה. ואין אחד מהם [מהדינים שבדיני נפשות] - בשור הנסקל, חוץ מדבר אחד, שדיניו בעשרים ושלשה. ה. המסית [- חברו לעבודה זרה], אין דיניו כשאר דיני נפשות: מכמנין [- מחביאים] לו העדים [לשמוע דבריו], ואינו צריך התראה כשאר הנחקרין. ואם יצא מבית דין זכאי, ואמר אחד: 'יש לי ללמד עליו חובה' - מחזירין אותו; יצא חיב, ואמר אחד: 'יש לי ללמד עליו זכות' - אין מחזירין אותו. ואין [בי"ד] טוענין למסית. ומושיבין בדינו סרים וזקן ומי שאין לו בנים, כדי שלא ירחמו עליו; שהאכזריות על אלו שמטעין את העם אחר ההכל - רחמים היא בעולם, שנאמר: "למען ישוב ה' מחרון אפיו".

ו. דיני ממונות, וכן השמאות והטהרות - מתחילין מן הגדול שבדינים, ושומעין את דבריו; ודיני נפשות - מתחילין מן הצד [מהקטנים], ואין שומעין דברי הגדול אלא באחרונה.
ז. דיני ממונות, וכן השמאות והטהרות - אב ובנו, הרב ותלמידו - מונין אותם בשנים [- נחשבים כשנים]. ודיני נפשות, ומכות, וקדוש החדש, ועביר השנה - אב ובנו, או הרב ותלמידו - מונין אותם באחד.

ח. זה שאנו מונין האב עם הבן, בין באחד בין בשנים - כגון שהיה האחד מהם בסנהדרין, והשני היה מן התלמידים שאמר 'יש לי ללמד זכות או חובה' - שומעין דבריו, ונושאים ונותנין ונמנין עמו.

ט. ובשעת גמר דין, אין גומרין את דינו בקרובים [- הדיינים]; שהדיינים הקרובים פסולים לדין, כמו שיתבאר. י. תלמיד שהיה חכם ומבין [בתורה], והיה מחסר קבלה [- מסורת מרבותיו] - הרי רבו מוסר לו הקבלה שהוא צריך לה בדין זה, והוא דן עמו בדיני נפשות.

יא. הכל כשרים לדון דיני ממונות, אפלו גר - והוא שתהיה אמו מישראל; וגר דן את חברו גר, אף על פי שאין אמו מישראל. וכן הממזר, והסומא באחת מעיניו - כשר לדון דיני ממונות. אבל בדיני נפשות - אין דנין אותם אלא כהנים לויים וישראלים המשיאין לכהנה, ולא יהנה אחד מהם סומא אפלו באחת, כמו שבארנו.

1 בדבר כל הלילה, כל אחד ואחד עם זוג שלו או עם עצמו
2 בביתו. ולמחרת משכימין לבית דין, המזכה אומר: 'אני
3 הוא המזכה, ומזכה אני במקומי'; והמחייב אומר: 'אני הוא
4 המחייב, ומחייב אני במקומי', או 'תורת, ואני מזכה'. ואם
5 טעו בדבר, ולא ידעו מי הם שחייבו או זכו מטעם אחד
6 שאינם נחשבים אלא באחד, כמו שבארנו - הרי סופרי
7 הדינין מזכירין אותם, שהרי הן כותבין טעם של כל אחד
8 ואחד. ומתחילין בדינו: אם מצאו לו זכות, פטרוהו; ואם
9 הצרכו להוסיף [- דינין], מוסיפין. רבו המחזיקין, ונתחייב
10 - מוציאין אותו להרגו. ומקום שהורגין בו בית דין - יהיה
11 חוץ לבית דין, ורחוק מבית דין, שנאמר: "הוצא את
12 המקלל אל מחוץ למחנה". ויראה לי שיהיה רחוק כמו
13 ששה מילין, כמה שהיה בין בית דינו של משה רבנו שהיה
14 לפני אהל מועד, ובין סוף מחנה ישראל.

15 ד. מי שנגמר דינו - אין משהין אותו, אלא יהרג ביום.
16 אפלו היתה עברה - אין ממתינין לה עד שתלד; ומפני
17 אותה כנגד בית ההריון, עד שישמות הולד תחלה. אבל אם
18 ישבה על המשבר - ממתינין לה עד שתלד. וכל אשה
19 שתהרג, מחר להנות בשערה.
20 ה. מי שהיה יוצא להרג, והיה זכוח וזכוח [- קרבו שחוט]
21 - אין הורגין אותו, עד שמוין עליו מדם חטאתו ואשמו.
22 ואם נגמר דינו, ועדין לא נשחט הזבח - אין ממתינין לו
23 עד שיקריבו עליו קרבנו; שאין מענין את הדין.

יום שישי י"ח ניסן ה'תש"ע

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן
פרק יג

27 א. מי שנגמר דינו למיתה - מוציאין אותו מבית דין, ואחד
28 עומד על פתח בית דין והסודרין [מספחות] בידו, והסוס
29 רחוק ממנו, והכרוז יוצא לפניו: 'פלוני יוצא להרג במיתה
30 פלונית, על שעבר על עברה פלונית במקום פלוני בזמן
31 פלוני, ופלוני ופלוני עדי - מי שידע לו זכות, יבוא וילמד
32 עליו'. אחר אחד: 'יש לי ללמד עליו זכות' - זה מגיף
33 בסודרין, וזה הרוכב על הסוס רץ ומחזיר את הנדון לבית
34 דין. אם נמצא לו זכות, פוטרין אותו; ואם לאו, יחזר ויצא
35 להריגה. אחר הוא עצמו: 'יש לי ללמד על עצמי זכות' - אף
36 על פי שאין ממש בדבריו, מחזירין אותו פעם ראשונה
37 ושניה; שמא מפני הפחד נסתממו טענותיו, וכשיחזר לבית
38 דין תתקשר דעתו ויאמר טעם. והחזירוהו, ולא נמצא ממש
39 בדבריו - מוציאין אותו פעם שלישית. אחר בשלישית: 'יש
40 לי ללמד על עצמי זכות' - אם יש ממש בדבריו - מחזירין
41 אותו, אפלו כמה פעמים. לפיכך, מוסרין לו שני תלמיד
42 חכמים, ששומעין דבריו בדרך: אם יש ממש בדבריו,
43 מחזירין אותו; ואם לאו, אין מחזירין אותו. אם לא נמצא לו
44 זכות, מוציאין אותו; ועדי - הם ההורגין אותו, בכל מיתה
45 שיתחייב בה. ורוצח שלא הרגוהו עדי - חייבין בית דין
46 להמיתו ביד כל אדם. רחוק ממקום ההריגה בעשר אמות,
47 אומרין לו: 'התודה! שכן דרך כל המומתין, מתדין; וכל

48 המתודה, יש לו חלק בעולם הבא'. אם אינו יודע להתודות
49 - אומרים לו: 'אמר: תהיה מיתתי כפרה על כל עונותי'.
50 אפלו ידע בעצמו ששקר העידו עליו, כך הוא מתודה.

51 ב. ואחר שמתודה, משקין אותו קרט [גרגיר] של לבונה
52 בכוס של יין, כדי שתשרף דעתו עליו וישתפר, ואחר כך
53 יהרג במיתה שהוא חייב בה.

54 ג. זה היין והלבונה, והאבן שישקל בה הנסקל, והסיף
55 שיהרג בו הנהרג, והסודר שחונקין בו הנחנק, והעץ
56 שתולין עליו הנחלה, והסודר שמניפין בו לפני הרוגי בית
57 דין, והסוס שרץ עליו להצילו - הכל באין משל [כסף ה]
58 צבור; ומי שירצה להתנדב, יתנדב.

59 ד. אין בית דין יוצאין אחר הנהרג [למקום הריגתו]. וכל
60 בית דין שהרגו נפש, אסורים לאכל כל אותו היום - הרי
61 זה בכלל "לא תאכלו על הדם". ואין מברין [- מאכילין את]
62 הקרובים על הרוגי בית דין [סעודה ראשונה שאחר מיתתו],
63 משום "לא תאכלו על הדם". ודברים אלו אסורין, ואין
64 בהם מלקות.

65 ה. מי שנתחייב מיתה בחלו של מועד - מעניין בדינו,
66 ואוכלין בית דין ושותין; ואחר כך גומרין דינו סמוך
67 לשקיעת החמה, והורגין אותו.

68 ו. הרוגי בית דין - אין מתאבלין עליהן; ובאין קרוביהם
69 ושוואלין את שלום העדים ואת שלום הדינין, להודיע שאין
70 בלבם עליהם כלום, שדין אמת דנו. ואף על פי שאין
71 נוהגין אבל - הרי הן אוננין [מצטערים] עליהן, שאין
72 אנינות אלא בלב.

73 ז. מי שנגמר דינו וברח, ובא לבית דין אחר - אין סותרין
74 את דינו; אלא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו: 'מעדין
75 אנו את איש פלוני, שנגמר דינו בבית דין פלוני, ופלוני
76 ופלוני עדי' - הרי זה יהרג. כמה דברים אמונים? ברוצח.
77 אבל שאר חייבי מיתות - עד שיבואו עדי הראשונים,
78 ויעידו שנגמר דינו, ויהרגוהו בידם; והוא, שיעידו בבית
79 דין של עשרים ושלשה.

80 ח. מי שנגמר דינו בבית דין שהיה בחוצה לארץ, וברח
81 לבית דין שבארץ ישראל - סותרין את דינו על כל פנים.
82 ואם היו אותו בית דין עצמן שנגמר דינו בפניהם - אין
83 סותרין את דינו, אף על פי שהגרוהו בחוצה לארץ, והם
84 עתה בארץ ישראל.

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן
פרק יד

87 א. ארבע מיתות נמסרו לבית דין - סקילה, ושרפה, ונהרגה
88 בסף, וחנק. סקילה ושרפה, מפרשין הן בתורה. ומפי משה
89 רבנו למדו, שכל מיתה האמורה בתורה סתם, חנק. והורג
90 את חברו, מיתתו בסף; וכן אנשי עיר הנדחת, מיתתן בסף.
91 ב. כל מיתה מהן - מצות עשה היא לבית דין, להרג בה
92 מי שנתחייב בה. ואין רשות למלך להרג באחת מהן, אלא
93 בסף בלבד.

94 ג. כל מחייב מיתת בית דין שלא המיתו אותו בית דין -

ומשם לא עמד בית דין גדול, עד עתה. וקבלה היא, 48
שבטבריא עתידין לחזור תחלה, ומשם נעתקין למקדש. 49
יג. ארבעים שנה קדם חרפן בית שני בטלו דיני נפשות 50
מישראל, אף על פי שהיה המקדש קיים; מפני שגלו 51
הסנהדרין, ולא היו שם במקומם במקדש. 52
יד. בזמן שדיני דיני נפשות בארץ ישראל, דיני דיני 53
נפשות בחוצה לארץ - והוא שיהיו הסנהדרין סמוכין 54
[מוסמכים] בארץ, כמו שבארנו; שהסנהדרין נוהגת בארץ 55
ובחוצה לארץ. 56

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן פרק טו

א. כיצד מצות הנסקל? לחוק מבית הסקילה ארבע אמות, 59
מפשיטין את המחזיק סקילה בגדי, ומכסין ערותו מלפניו; 60
ואין האשה נסקלת ערמה, אלא בחלוק אחד. ובית הסקילה 61
גבוה שתי קומות; עולה לשם הוא ועדיו, וידי אסורות, 62
ואחד מן העדים דוחפו על מתניו מאחוריו, והוא נהפך ונופל 63
על לבו לארץ. אם מת בה - יצא, שהרי נאמר: "סקל יסקל 64
או ירה ירה", הנה השנה הנסקל שנפל האבן עליו, עם 65
הנדרה שנפל הוא בעצמו על הארץ. ואם לא מת מדחיפה 66
זו - מגביהין העדים אבן שהיתה מנחת שם, משא שני בני 67
אדם, והעד השני מרפה ידיו, ומשליך את האבן על לבו. אם 68
מת בה, יצא; ואם לאו - רגימתו בכל ישראל, שנאמר: "יד 69
העדים תהיה בו כראשנה להמיתו, ויד כל העם באחרונה". 70
ב. עבד עבודה זרה - אין סוקלין אותו, אלא על שער [העיר] 71
שעבר בו; ואם היתה עיר שרבה גוים, סוקלין אותו על 72
פתח בית דין. ודבר זה, קבלה מפי השמועה [ממשה רבינו]: 73
"אל שערך" - זה שער שעבר בו, ולא שנגמר דינו בו. 74
ג. מצות הנשרפין: היו משקיעין אותו בזבל עד ארבעותיו, 75
ונותנין סודר קשה לתוף הרף, וכורף על צוארו, ושני עדיו 76
- זה מושך אצלו וזה מושך אצלו, עד שהוא פותח את פיו. 77
ומתיכין [ממטים] את הבדיל או את העופרת וכיוצא בהן, 78
וזורק לתוף פיו, והיא יורדת ושורפת את בני מעיו. 79
ד. מצות הנהרגין: מתיזין את ראשו בספי, כדרך 80
שהמלכים עושים. 81

ה. מצות הנחנקין: משקיעין את המחזיק בזבל עד 82
ארבעותיו, ונותנין סודר קשה לתוף הרף, וכורכין על 83
צוארו; וזה מושך אצלו וזה מושך אצלו, עד שתצא נפשו. 84
ו. מצות עשה לתלות את המגדף [את ה'], ועובד עבודה 85
זרה, שנאמר: "כי קללת אלהים תלוי", הרי מגדף אמור; 86
ובעובד עבודה זרה נאמר: "את ה' הוא מגדף". והאיש 87
נתלה, ואין האשה נתלית, שנאמר: "כי יהיה באיש חטא 88
משפט מות והומת, ותלית אתו". 89

ז. כיצד מצות הנתלין? אחר שסוקלין אותו, משקיעין את 90
הקורה בארץ, והעץ יוצא ממנה, ומקפין שתי ידיו זו לזו, 91
ותולה אותו סמוך לשקיעת החמה, ומתירין אותו מיד. ואם 92
לן - עוברין עליו בלא תעשה, שנאמר: "לא תלין נבלתו 93
על העץ". 94

בטלו מצות עשה, ולא עברו על מצות לא תעשה; חוץ מן 1
המכשף, שאם לא המיתוהו - עברו על מצות לא תעשה, 2
שנאמר: "מכשפה לא תחיה". 3

ד. סקילה חמורה מן השרפה, ושרפה חמורה מן הסוף, 4
והסוף חמורה מן החנק. וכל מי שנתחבב בשתי מיתות, נדון 5
בחמורה; בין שעבר שתי עבירות זו אחר זו, בין שעבר 6
עברה אחת שחזר עליה שתי מיתות; אפלו נגמר דינו לקלה, 7
ואחר כך עבר על החמורה ונגמר דינו - נדון בחמורה. 8
ה. ואחד האיש ואחד האשה, דינין אותן בארבע המיתות. 9
ו. כל חבי מיתות שנתעברו זה בזה, ידון כל אחד מהם 10
בקלה שבהן. 11

ז. מי שנגמר דינו [למיתה] שנתעברב עם שאר העם, ולא 12
נודע מי הוא מאלו, או מי שלא נגמר דינו, שנתעברב במי 13
שנגמר דינו ולא נודע מי הוא - בלן פטורין, לפי שאין 14
גומרין דינו של אדם אלא בפניו. 15

ח. מי שעמד על נפשו, ולא יכלו בית דין לאסור אותו עד 16
שימיתוהו במיתה שהוא חזב בה - הורגין אותו עדיו בכל 17
מיתה שיכולין להמית אותו בה, מאחר שנגמר דינו; ואין 18
רשות לשאר העם להמית אותו תחלה. לפיכך, אם נקטעה 19
יד העדים, פטור; ואם היו העדים גדמין מתחלה, יהרג ביד 20
אחרים. במה דברים אמורים? בשאר מחזבי מיתות בית 21
דין, חוץ מן הרוצח. אבל הורג נפש שנגמר דינו - רודפין 22
אחריו בכל דבר ובכד כל אדם, עד שממיתין אותו. 23

ט. כל הרוגי בית דין - אין קוברין אותן בקברי אבותיהן 24
בכלל ישראל, אלא שתי [בתין] קברות מתקנין להם בית דין: 25
אחת לנסקלין ולנשרפין, ואחת לנהרגין ולנחנקין. ודבר זה, 26
קבלה מפי השמועה [ממשה רבינו]. נתאכל הבשר - היו 27
מלקטין את העצמות, וקוברין אותם בקברות אבותיהם. 28
ויש לקרוביהם לעשות להם [לעצמותיהם] ארון ותכריכין. 29
י. צריכין בית דין להתישב בדיני נפשות ולהמתין, ולא 30
יאצו. וכל בית דין שהרגו נפש בשבע שנים, הרי אלו 31
חבלנין. ואף על פי כן, אם ארע להם להרג בכל יום ויום 32
- הורגין; אבל אין דיני לעולם שנים ביום אחד, אלא דיני 33
זה היום והשני למחר. היו שניהם בעברה אחת ומיתה 34
אחת, כגון נואף עם נואפת - דיני שניהם ביום אחד. 35
לפיכך, אם היה הנואף בועל בת כהן - הואיל והוא בתנא 36
והיא בשרפה, אין הורגין שניהם ביום אחד. 37

יא. אין דיני דיני נפשות, אלא בפני הבית - והוא, שיהיה 38
בית דין הגדול שם בלשכה שבמקדש; שנאמר בזמן 39
ממרא: "לבלתי שמע אל הכהן". - מפי השמועה למדו, 40
שבזמן שיש כהן מקריב על גבי המזבח, יש דיני נפשות, 41
והוא שיהיה בית דין הגדול במקומו. 42

יב. בתחלה כשנבנה המקדש, היו בית דין הגדול יושבין 43
בלשכת הגזית שהיתה בעזרת ישראל; והמקום שהיו 44
יושבין בו חל היה, שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית 45
דוד. וכשנתקלקלה השויה [ורבו העוונות והרוצחים], גלו 46
ממקום למקום. ולעשרה מקומות גלו, וסופם לטבריא; 47

ששחט [- בהמה] - אותו ואת בנו לעבודה זרה - אם התרו בו למיתה, סוקלין אותו, ואינו לוקה, שחרי נחטיב בדין גדול מזה; ואם התרו בו למלקות בלבד, לוקה.

ו. אינו צריך שני עדים למלקות, אלא בשעת מעשה [העבירה]; אבל האסור עצמו, בעד אחד יחזק. ביצד? אמר עד אחד: 'חלב פליות הוא זה' [שאסור מהתורה], 'פלאי הפך הם פרות אלו', 'גרושה' או 'זונה היא אשה זו', ואכל או בעל בעדים אחר שהתרה בו - הרי זה לוקה, אף על פי שעקר האסור בעד אחד. במה דברים אמורים? בשלא הכחיש העד בעת שקבע האסור. אבל אם אמר: 'זה אינו חלב', 'זו אינה גרושה', ואכל או בעל אחר שהכחיש - אינו לוקה, עד שיקבעו האסור שני עדים.

ז. שתק בעת שהעיד העד האחד בקביעות האסור, ואחר שעבר והתרו בו טען להכחיש העד - אין שומעין לו, אלא לוקה.

ח. ביצד מלקין אותו? כופת שתי ידיו לעמוד הילך והילך, ויחזן [שמע] הנכנסת אויזו בכגדיו - אם נקרעו נקרעו, ואם נפרמו נפרמו - עד שהוא מגלה את לבו; שאין מכהו על כסותו, שנאמר: 'והפהו' - לא לכסותו. והאבן נתונה מאחוריו, שהחזן המכה עומד עליה. ורצועה של עגל בידו - כפולה לשנים ושנים לארבעה, ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בו, ורחב הרצועה טפח, וארבעה כדי שתהיה מגעת עד פי כרשו [- טבורו]; ויד של רצועות שאוחז בה, ארבעה טפח.

ט. האיש המכה, צריך להיות יתר בדעה חסר בכת, ומגביה את הרצועות בשתי ידיו, ומכה בידו אחת בכל כחו. ומלקהו שליש מלפניו, על בין ידיו; ושני שלשים מאחוריו, שליש על כתף זה ושליש על כתף זה.

י. זה המכה, אינו לא עומד ולא יושב, אלא מטה - שנאמר: 'והפילו השפט והכהו לפניו', שיהיו עיניו של שופט בו, לא שיהיה מביט בדרך אחר ומכה; מכאן, שאין מלקין שנים כאחד.

יא. הגדול שבדינים, קורא כל זמן שזה לוקה: "אם לא תשמר לעשות... והפלא ה' את מפתך וכו'"; ומתפנן לגמור את הפסוקים עם המלקיות. ואם לא גמר, חוזר לתחלת המקרא, וקורא וחוזר וקורא, עד שתגמר ההכאה. והשני שבדינים מונה; והשלישי אומר לחזן: 'הפה! הפה! כל זמן שמכה, על פיו הוא מכה.

יב. מת תחת ידו, פטור. ואם הוסיף רצועה אחת על האמד [ששיערו שיכול לסבול], ומת - הרי החזן גולה; ואם לא מת - הרי החזן עבר על מצות לא תעשה, שנאמר: "לא יוסיף". והוא הדין לכל מכה את חברו, שהוא בלא תעשה; ומה אם זה שתנה תורה רשות להכותו, צוה הכותב שלא להכותו יתר על רשעו - קל וחמר לשאר כל אדם. לפיכך, כל המכה את חברו - אפילו הכה עבד - הפכה שאין בה שוה פרוטה, לוקה; אבל אם יש בה שוה פרוטה - הואיל והוא חייב לשלם ממון - אין אדם לוקה ומשלם, כמו שבארנו בכמה מקומות.

ח. ומצות עשה לקבר את כל הרוגי בית דין ביום ההריגה, שנאמר: "כי קבור תקברנו ביום ההוא". ולא הרוגי בית דין בלבד, אלא כל המלין את מתו - עובר עליו בלא תעשה. הלינו לכבודו, להביא לו ארון ותכריכין - אינו עובר עליו.

ט. אין תולין על אילן המחבר לקרקע, אלא על התלוש, כדי שלא יהיה מחסר קציצה; שהעץ שנתלה עליו נקבר עמו, שלא יהיה לו זכרון רע, ויאמרו: 'זה העץ שנתלה עליו פלוני'. וכן האבן שנסקל בה, והסיף שנהרג בו הנהרג, והסודרין שחונקין בהן - הכל נקברין בתפיסת הנהרג [- בד' אמותיו], אבל לא בקבר עצמו.

י. כל הנסקלין שבתורה - שמונה עשר; ואלו הן: הבא על האם, ועל אשת האב, ועל הפלה, ועל נערה מארשה, ועל הזכור, והשוכב עם הבמה, והאשה המביאה את הבמה עליה, והמגדף, והעובד עבודה זרה, והנותן מזרעו למלך, ובעל אוב, ובעל ידעוני, והמסית [יחיד לע"ז], והמדיח [עיר שלימה], והמכשף, והמחלל את השבת, ומקלל אביו ואמו, וכן סורר ומורה.

יא. כל הנשרפין - עשרה; ואלו הן: בת כהן שזנת תחת בעלה, והבא על בתו, ועל בת בתו, ועל בת בנו, ועל בת אשתו, ועל בת בתה, ועל בת בנה, ועל חמותו, ועל אם חמותו, ועל אם חמיו. והוא, שבא עליהן בחיי אשתו; אבל לאחר מיתת אשתו, הרי הן בכרת בלבד ככל העריות.

יב. הנהרגין - שנים; הרוצח, והנדה.

יג. והנחנקין - ששה; ואלו הן: הבא על אשת איש, והחובל באביו או באמו, וגונב נפש מישראל, וזקן ממרא [שמורה נגד ב"ד הגדול], ונביא השקר, והמתנבא בשם עבודה זרה. נמצאו כל הרוגי בית דין - ששה ושלושים.

יום שבת קודש י"ט ניסן ה'תש"ע

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן פרק טז

א. כשם שמצוה להמית את המחביב מיתה - כך מצוה עשה להלקות את המחביב מלקות, שנאמר: "והפילו השפט והכהו לפניו". ואף על פי שהמלקות בשלשה במקום מיתה היא עומדת.

ב. מלקין בזמן הזה בכל מקום מן התורה, בפני שלשה סמוכין [מוסמכים]; אבל לא בפני הדייטות.

ג. וכל מלקיות שמלקין דיני חוצה לארץ בכל מקום, אינה אלא מכת מרדות [מדברנן].

ד. אין אדם לוקה, אלא בעדים והתראה; ובודקין העדים בדרישה וחקירה, כדרך שעושים בדיני נפשות. עבר על לאו שנתק לעשה [- שניתן לתקנו ע"י העשה], והתרו בו ואמרו לו: 'אל תעשה דבר זה! שאם תעשה ולא תקים עשה שבו, תלקה! ועבר, ולא קים העשה - הרי זה לוקה; שאף על פי שהתראה בספק היא, שאם יקים יפטור - התראה ספק, התראה היא.

ה. עבר עברה שיש בה מלקות ומיתת בית דין כאחת, כגון

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן פרק יז

א. כמה מלקין את המחזיק מלקות? כפי פחו, שנאמר: "כדי רשעתו, במספר". וזה שנאמר "ארבעים" – שאין מוסיפין על הארבעים, אפלו היה חזק ובריא כשמשו; אבל פוחתין לחלש – שאם יפה חלש מכה רבה, בודאי הוא מת. לפיכך אמרו חכמים, שאפלו הבריא ביותר, מפין אותו תשעה ושלשים, שאם נוסף לו אחת, נמצא שלא הכהו אלא ארבעים הראיות לו.

ב. בשאומדין את החוטא כמה הוא יכול לקבל, אין אומדין אלא במכות הראויות להשתלש [להתחלק לשלוש]. אמדוהו שהוא יכול לקבל עשרים – אין אומדין: "למה אחד ועשרים, כדי שיהיו יכולין להשתלש"; אלא למה שמונה עשר. אמדוהו לקבל ארבעים, וכיון שהתחיל ללקות ראוהו חלש, ואמרו: "אינו יכול לקבל יותר על אלו התשעה" או "השנים עשר שוט שלקה" – הרי זה פטור. אמדוהו לקבל שנים עשר, ואחר שלקה ראוהו חזק ויכול לקבל יותר – הרי זה פטור, ואינו לוקה יותר על האמד.

ג. אמדוהו היום שילקה שנים עשר, ולא הלקוהו עד למחר, והרי הוא למחר יכול לקבל שמונה עשר – אינו לוקה אלא שנים עשר. אמדוהו שילקה למחר שנים עשר, ולא למה עד יום שלישי, והרי הוא חזק ויכול לקבל שמונה עשר – לוקה שמונה עשר; שהרי בשעת האמד, לא אמדוהו ללקות אלא לאחר זמן. וכן כל פיוצא בזה.

ד. מי שנתחייב מלקות הרבה, בין על עברות הרבה בין על מעשה אחד שחייבין עליו מלקות הרבה – אם אמדוהו אמד אחד, לוקה ופטור; ואם לאו – לוקה ומתרפא, וחוזר ולוקה. כיצד? נתחייב שתי מלקות, אמדו יכול הוא לקבל חמש וארבעים – בין שלקה חמש וארבעים, נפטור. אבל אם אמדוהו למלקות אחת, והפדוהו שלשה או תשעה או שלשים כמו האמד – הרי זה מתרפא, וחוזרין ואומדין אותו למלקות שניה, עד שילקה לכל מלקות שחייב בהן.

ה. מי שאמדוהו, וכשהתחיל ללקות נתקלקל [נתבזה] מכת ההפאה, בין בראי בין במי רגלים – אין מפין אותו יותר, שנאמר: "ונקלה אחיד לעיניך" – כיון שנקלה, נפטור. אבל אם נתקלקל מן הפחד מקדם ההפאה – אפלו נתקלקל משיצא מבית דין ללקות, ואפלו מבערב [אור ליום הקאתן] – הרי זה לוקה כל האמד שאמדוהו. אמדוהו לשתי מלקות, ולקה ונתקלקל, בין בראשונה בין בשניה – פטור. נפסקה הרצועה [של המלקות] בשניה, פוטרין אותו; נפסקה בראשונה – נפטור ממלקות ראשונה, ולוקה האמד השני. ו. כפתוהו על העמוד ללקות, וכרת את המיתרים וברח – פטור, ואין מחזירין אותו.

ז. כל מי שחטא ולקה, חוזר לכשרותו, שנאמר: "ונקלה אחיד לעיניך" – בין שלקה, הרי הוא אחיד. אף כל מחזיק ברת שלקו, נפטרו מידי ברתו.

ח. כהן גדול שחטא – לוקה בשלשה [דיינים] כשאר העם, ויחזור לגדלותו.

ט. אבל ראש ישיבה [נשיא הסנהדרין] שחטא – מלקין אותו בפני שלשה, ואינו חוזר לשירותו; גם אינו חוזר להיות באחד משאר הסנהדרין, שמעלין בקדש ולא מורידין.

הלכות סנהדרין והענישין המסורין להן פרק יח

א. אלו הן הלוקין: כל העובר על לא תעשה שחייבין עליו ברת, ואין בו מיתת בית דין – כגון אוכל חלב, ודם, וחמץ בפסח; וכן כל העובר על לא תעשה שחייבין עליו מיתה בידי שמים – כגון אוכל טבל [פירות שלא הופרשו], וכהן טמא שאכל תרומה טהורה; וכן כל העובר על לאו שיש בו מעשה – כגון האוכל בשר בחלב, או לובש שעטנז. אבל לאו שאין בו מעשה – כגון הולך רכיל, ונוקם, ונוטר, ונושא שמע שוא [שומע דברי בעל דין שלא בפני חבריו] – אינו לוקה.

ב. כל לאו שאין בו מעשה – אין לוקין עליו; חוץ מנשבע [שבועת שקר], וממיר [עושה תמורה בקדשים], ומקלל את חברו בשם [השם]. וכל לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין – כגון "לא תנאף", "לא תעשה מלאכה ביום השבת" – אין לוקין עליו. וכל לאו שנתן לתשלומין – כגון "לא תגזול", "לא תגנב" – אין לוקין עליו. וכל לאו שנתקל לעשה [שניתן לתקנו ע"י העשה] – כגון "לא תקח האם על הבנים", "לא תכלה פאת שדך" – אין לוקין עליו, אלא אם לא קיים עשה שבה. וכל לאו שבבטלות, אין לוקין עליו. ושאר כל לאוין שבתורה, לוקין עליהן.

ג. איזה הוא לאו שבבטלות? זה לאו אחד שכולל ענינים הרבה, כגון: "לא תאכלו על הדם". וכן אם נאמר "לא תעשה דבר פלוני ופלוני" – הואיל ולא יחד לו לאו לכל אחד ואחד מהן, אין לוקין על כל אחד ואחד, אלא אם כן חלק אותן בלאוין אחרים, או נאמר מפי השמועה [מסורת] ממשה רבנו שנתקלקל. כיצד? כגון זה שנאמר: "אל תאכלו ממנו נא, ובשל מבשל" – אינו לוקה על הנא והמבשל שתיים, אלא אחד; ובחדש הוא אומר: "ולחם קלי וקרמל לא תאכלו", וחייב על שלשתם שלש מלקות. מפי השמועה למדו, שזה לחלק. הרי נאמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש, קסם קסמים, מעונן ומנחש ומכשף"; אף על פי שכלל כל הענינים האלו בלאו אחד, הרי חלק אותם בלאוין אחרים ואמר: "לא תנחשו, ולא תעוננו" – מלמד שכל אחד מהן בלאו בפני עצמו. וכן כל פיוצא בזה.

ד. מי שלקה בבית דין על אסור ברת, ולקה פעם שניה על אותו ברת עצמו – כגון שאכל חלב ולקה עליו, ואכל חלב פעם שניה ולקה עליו – אם אכל פעם שלישית, אין מלקין אותו; אלא מכניסין אותו לכפה [חדר עגול, צינוק], והוא מקום צר כפי קומתו ואינו יכול לשכב בו, ונותנין לו לחם צר ומים לחץ, עד שיצרו מעיו ויחלה; ואחר כך מאכילין אותו שעורים, עד שפרשו נבקעת.

ה. מי שעבר על אסור ברת או מיתת בית דין, והתירו בו, והרפין בראשו, או שמת ולא קבל עליו ההתראה – אין

לַעֲזֹרָה, וּמוֹצִיאִין אֶת מַחוּ בַּזֹּרִין. גִּזְרַת הַכְּתוּב הִיא, שְׁאִין
מִמֵּיתִין בֵּית דִּין, וְלֹא מִלְּקִין אֶת הָאֵדָם, בְּהוֹדֵית פִּי, אֲלֹא
עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים. וְזֶה שֶׁהֵרֵג יְהוֹשֻׁעַ עֶכָּן וְדוֹד לִגְר עֲמֻלָּקִי
בְּהוֹדֵית פִּיהֶם - הוֹרָאת שְׁעָה הִיטָה, אוּ דִין מַלְכוּת הָיָה.
אֲבָל הַסִּנְהֶדְרִין - אֵין מִמֵּיתִין וְלֹא מִלְּקִין הַמוֹדָה בַּעֲבֵרָה;
שְׁמָא נִטְרָפָה דַּעְתּוֹ בְּדָבָר זֶה, שְׁמָא מִן הַעֲמֻלִין מְרִי נָפֵשׁ
הַמַּחֲפִּים לָמוּת, שֶׁהֵן תַּמִּיד תּוֹקְעִין הַחֲרָבוֹת בְּכַטְנָם,
וּמִשְׁלִיכִין עֲצָמָם מֵעַל הַגָּגוֹת; כִּף זֶה יָבוֹא וַיֹּאמֶר דָּבָר שְׁלֹא
עָשָׂה, כְּדִי שִׁיְהָרֵג. וּכְלָלוֹ שֶׁל דָּבָר, גִּזְרַת מֶלֶךְ הִיא.

הוֹרִגִין אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְאֵין מִלְּקִין אוֹתוֹ. חֲזֹר וְעָשֵׂה כִּף,
וְהִתְרוּ בּוֹ וְהִרְפִּין בְּרֹאשׁוֹ אוֹ שֶׁתֵּק כִּף - אֵין מִמֵּיתִין אוֹתוֹ,
וְאֵין מִלְּקִין אוֹתוֹ. חֲזֹר פַּעַם שְׁלִישִׁית וְעֵבֶר, וְהִתְרוּ בּוֹ - אִף
עַל פִּי שֶׁהִרְפִּין בְּרֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁתֵּק - כּוֹנְסִין אוֹתוֹ לְכַפָּה, עַד
שִׁיָּמוּת. וְכָל אֱלוֹ שְׁלֹא קָבְלוּ עֲלֵיהֶם הַהִתְרָאָה - מִפְּנֵי אוֹתָם
מִפֶּת מִרְדּוֹת [מַלְקוֹת דְּרַבְנָן], הוֹאִיל וְחֶטְאוֹ מִכָּל מְקוֹם;
אֲפֹלוּ עַל אֲסוּר שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרִים, מִפְּנֵי אוֹתָן מִפֶּת מִרְדּוֹת.
ו. הַגּוֹנֵב כְּלִי שֶׁנֶּת מִן הַמִּקְדָּשׁ, וְהַמְקַלֵּל בְּקוֹסֶם - [מִקְלָל
ה' בְּשֵׁם ע"ז], וְהַבּוֹעֵל אֶרְמִית [גוֹיָה] - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין
לָהֶם, אֲלֹא הַקְּנָאִין פּוֹגְעִין בָּהֶם; וְכָל שֶׁהוֹרֵגֵן, וְכֵן כֵּהֵן
שֶׁשֹּׁמֵשׁ [בַּמִּקְדָּשׁ] בְּטִמְאַה, לֹא הָיוּ אֲחֵיו הַכֹּהֲנִים מִבִּיאִין
אוֹתוֹ לְבֵית דִּין; אֲלֹא פָּרְחֵי כֹהֲנָה הָיוּ מוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ג-י"ט ניסן ה'תש"ע

י. אֵין חֵיב בְּכֹסֵי אֲלֹא עַל דָּם שֶׁחִטָּה הָרְאוּהָ לֹאכִילָה,
שְׁנֵאֲמַר: "אֲשֶׁר יֹאכַל"; לְפִיכָף, הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצְאת טְרֵפָה, או
הַשּׁוֹחֵט חֵלִין בַּעֲזֹרָה, או הַשּׁוֹחֵט חֵיה או עוֹף שֶׁנִּגְמַר דִּין
לְסָקִילָה, וְהַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בִּידוֹ - פֶּטוּר מִלְּכֹסוֹת. וְכֵן חֲרַשׁ
שׁוֹטָה וְקָטָן שֶׁשִּׁחְטוּ בִּינוֹן לְבִין עֲצָמָן, אֵינָן חֵיבִין לְכֹסוֹת
דָּם שֶׁחִטְּטָן.

יא. בַּמָּה מְכַסִּין? מְכַסִּין בַּעֲפָר, בְּסִיד, וּבִגְבָסִים, בְּזָבֵל דֶּק,
וּבְחוֹל דֶּק שְׁאִין הַיּוֹצֵר צָרִיף לְכַתְּשׁוֹ, וּבִשְׁחִיקַת אֲבָנִים
וְחֲרָשִׁים, וּבִנְעֻרַת שֶׁל פֶּשֶׁתָן דָּקָה, וּבִנְסֻרַת חֲרָשִׁים [נִגְרִים]
דָּקָה, וּבִלְבָנָה וְחֲרָסִית [טִיט] וּמְגוּפָה שֶׁכִּתְּשָׂה; שֶׁכָּל אֱלוֹ
מִין עֶפֶר הֵן. אֲבָל אִם כֶּפֶה עָלָיו כְּלִי, או כֶּסֶה בְּאֲבָנִים -
אֵין זֶה כֹּסֵי, שְׁנֵאֲמַר: "בַּעֲפָר".

יב. לְפִיכָף אֵין מְכַסִּין בְּזָבֵל גָּס, וּבְחוֹל גָּס, וְקָמַח וְסוּבִין
וּמוֹרְסֵן, וּשְׁחִיקַת כְּלִי מִתְּכֹת - לְפִי שְׁאִין אֱלוֹ מִין עֶפֶר;
חוּץ מִשְׁחִיקַת הַזֶּהָב בְּלֶבֶד שֶׁמְכַסִּין בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרָא
'עֶפֶר', שְׁנֵאֲמַר: "וְעִפְרָת זֶהָב לוֹ", וְנֵאֲמַר: "עַד אֲשֶׁר דֶּק
לְעֶפֶר".

יג. מְכַסִּין בְּשִׁיחור, וְהוּא פִּיחַ הַכֶּבֶשֶׁן, וּבְכַחַל [צַבֵּעַ אִיפּוֹר],
וּבִנְקֻרַת הַפְּסִילִים [פְּסוּלֹת רִיחִיִּים], וּבִאֲפָר, בֵּין אֲפָר עֲצִים
בֵּין אֲפָר בְּגָדִים, אֲפֹלוּ אֲפָר בֶּשֶׂר שֶׁנִּשְׂרַף - שֶׁהָרִי גֵאֲמַר:
"מַעֲפֵר שְׂרֵפַת הַחֲטָאֵת"; וּמִתֵּר לְכֹסוֹת בַּעֲפָר עֵיר הַנִּדְחָת.
יד. הַשּׁוֹחֵט צָרִיף שִׁיתָן עֶפֶר לְמִטָּה, וְאַחֵר כִּף יִשְׁחַט, וְאַחֵר
כִּף יִכְסֶה בַּעֲפָר; אֲבָל לֹא יִשְׁחַט בְּכָלִי וּיִכְסֶה בַּעֲפָר.
טו. וּמִי שֶׁשִּׁחְט - הוּא שִׁיכְסָה, שְׁנֵאֲמַר: "וְשִׁפְף וְכֹסָה";
וְאִם לֹא כִסָּהוּ, וְרָאָהוּ אַחֵר - חֵיב לְכֹסוֹתוֹ; שֶׁזֶּה מִצְוָה בְּפָנֵי
עֲצָמָה, וְאֵינָה תְלוּיָה בַשּׁוֹחֵט לְבָדוּ.

טז. וּכְשֶׁמְכַסָּה, לֹא יִכְסֶה בְּרָגְלוֹ, אֲלֹא בִידוֹ, או בְּסַפִּין או
בְּכָלִי - כְּדִי שְׁלֹא יִנְהַג מְנַהֵג בְּזִיוֹן בְּמִצְוֹת, וְיִהְיֶה בְּזוּיוֹת
עָלָיו; שְׁאִין הַכְּבוֹד לְעֲצָמָן שֶׁל מִצְוֹת, אֲלֹא לְמִי שֶׁעָנָה בָּהֶן
בְּרוּךְ הוּא, וְהִצִּילָנוּ מִלְּמַשֵּׁשׁ בַּחֲשָׁךְ, וְעָרַף אוֹתָם גֵּר לִישְׁרָאֵל
לִישֵׁר {הַמַּעֲשִׂים} {הַמַּעֲקָשִׁים}, וְאוֹר לְהוֹרוֹת נְתִיבוֹת
הַיִּשָּׁר; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "גֵּר לְרַגְלִי דְבָרְךָ, וְאוֹר לְנִתְיָבְתִּי".
כז. בְּרִיף רַחֲמָנָא דְסִיעֵן. נִגְמַר סֵפֶר חֲמִישִׁי, בַּעֲזֹרַת שְׂדִי. וּמִנֵּן

יום ראשון י"ג ניסן ה'תש"ע 23

הלכות שחיטה פרק יד

א. מִצְוַת עָשֵׂה לְכֹסוֹת דָּם שֶׁחִטְּטָה חֵיה וְעוֹף טְהוֹר,
שְׁנֵאֲמַר: "אֲשֶׁר יִצוֹר צִיד חֵיה או עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל, וְשִׁפְף
אֶת דָּמוֹ, וְכִסָּהוּ בַּעֲפָר"; לְפִיכָף חֵיב לְכַרֵּךְ קֶדֶם שִׁיכְסָה:
'בְּרוּף אִתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו,
וְצִוָּנוּ עַל כֹּסֵי הָדָם.

ב. כֹּסֵי הָדָם נוֹהֵג בְּמִזְמֵן וּבִשְׁאִינוֹ מִזְמֵן; לֹא נֵאֲמַר "אֲשֶׁר
יִצוֹר" אֲלֹא בְהִנָּה. וְנוֹהֵג בְּחֵלִין וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּמִקְדָּשִׁין, בֵּין
קִדְּשֵׁי מִזְבֵּחַ בֵּין קִדְּשֵׁי בֵּדֶק הַבַּיִת; וְאִם עֵבֶר וּשְׁחָטָן, אֵינוֹ
חֵיב לְכֹסוֹת.

ג. שִׁחַט חֵיה או עוֹף וְאַחֵר כִּף הַקִּדִּישֵׁן או הַקִּדִּישׁ אֶת הָדָם
- חֵיב לְכֹסוֹת.

ד. כִּלְאִים הֵבֵא מִבְּהֶמָה וְחֵיה, וְכֵן בְּרִיהָ שֶׁהִיא סֶפֶק בְּהֶמָה
או חֵיה - צָרִיף לְכֹסוֹת, וְאֵינוֹ מְכַרֵּךְ. הַשּׁוֹחֵט לְחֹלָה בְּשִׁבְתָּ,
חֵיב לְכֹסוֹת לְאַחֵר הַשְּׁבֵת; וְכֵן הַשּׁוֹחֵט כִּלְאִים או סֶפֶק בְּיוֹם
טוֹב, מְכַסֶּה דָּמוֹ לְאַחֵר יוֹם טוֹב.

ה. הַשּׁוֹחֵט עוֹפוֹת וּמִינֵי חֵיה בְּמִקְוֶה אַחֵר - מְכַרֵּךְ בְּרִכָּה
אַחַת, וְכֹסֵי אַחֵר לְכָלֵן.

ו. דָּם שֶׁנִּתְעַרַב בְּמֵיִם - אִם יֵשׁ בּוֹ מִרְאָה דָּם, חֵיב לְכֹסוֹת;
וְאִם לֹא, פֶּטוּר מִלְּכֹסוֹת. נִתְעַרַב בִּזְיוֹן או בְּדָם בְּהֶמָה, רוֹאִין
אוֹתוֹ כְּאֵלוֹ הֵן מֵיִם: אִם אֲפָשֶׁר שִׁירָאָה מִרְאָה הָדָם שֶׁחֵיב
לְכֹסוֹתוֹ כְּשֶׁעוֹר זֶה אֱלוֹ הָיָה מֵיִם, חֵיב לְכֹסוֹת הַכָּל; וְאִם
לֹא, פֶּטוּר מִלְּכֹסוֹת.

ז. כִּסָּהוּ וְנִתְגַּלָּה - אֵינוֹ חֵיב לְכֹסוֹתוֹ פַּעַם שֶׁנִּגְיָה. כִּסְתּוֹ
הָרוּחַ, אֵינוֹ צָרִיף לְכֹסוֹת; חֲזֹר וְנִתְגַּלָּה אַחֵר שֶׁכִּסְתּוֹ הָרוּחַ,
חֵיב לְכֹסוֹת.

ח. דָּם הַנּוֹתָז וְשֶׁעַל הַסַּפִּין - אִם אֵין שֵׁם דָּם אֲלֹא הוּא,
חֵיב לְכֹסוֹתוֹ.

ט. שִׁחַט וְנִבְלַע הָדָם בְּקִרְקַע - אִם רְשׁוּמוֹ נִכָּר, חֵיב לְכֹסוֹת;
וְאִם אֵין רְשׁוּמוֹ נִכָּר - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁכִּסְתּוֹ הָרוּחַ, וּפֶטוּר
מִלְּכֹסוֹת.

1 פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים: הַלְכוֹת אֶסוּרֵי בִיאָה,
2 שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים; הַלְכוֹת מֵאֲכִלּוֹת אֶסוּרוֹת, שְׁבַעַה
3 עֶשְׂרֵי פְּרָקִים; הַלְכוֹת שְׁחִיטָה, אַרְבָּעָה עֶשְׂרֵי פְּרָקִים.

יום שני י"ד ניסן ה'תש"ע

5 בָּשֶׁם ה' אֵל עוֹלָם.

6 נְדָבוֹת פִּי רָצָה נָא ה', וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְנִי.

סֵפֶר שְׁשִׁי וְהוּא סֵפֶר הַפְּלָאָה

8 הַלְכוֹתָיו אַרְבַּע, וְזֶה הוּא סִדּוּרָן: הַלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, הַלְכוֹת
9 נְדָרִים, הַלְכוֹת גְּזֵירוֹת, הַלְכוֹת עֲרָכִים וְחֲרָמִין.

הַלְכוֹת שְׁבוּעוֹת

11 יֵשׁ בְּכָלֶלָן חֲמֵשׁ מִצְוֹת - אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת
12 לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א) שְׁלֹא לִשְׁבַע בְּשִׁמּוֹ לְשָׁקֵר;
13 (ב) שְׁלֹא לִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לְשׁוֹא; (ג) שְׁלֹא לְכַפֵּר בַּפֶּקֶדוֹן;
14 (ד) שְׁלֹא לִשְׁבַע עַל כְּפִירַת מָמוֹן; (ה) לִשְׁבַע בְּשִׁמּוֹ בְּאֻמָּת.
15 וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ - בַּפְּרָקִים אֵלּוּ.

הַלְכוֹת שְׁבוּעוֹת פֶּרֶק א

17 א. אַרְבָּעָה מִיַּי שְׁבוּעוֹת הֵן - שְׁבוּעַת בִּטּוּי, וּשְׁבוּעַת שְׁוֹא,
18 וּשְׁבוּעַת הַפֶּקֶדוֹן, וּשְׁבוּעַת הַעֲדוּת. שְׁבוּעַת בִּטּוּי, הִיא
19 שְׁנֵאמְרָה בַּתּוֹרָה: "אוֹ נָפֹשׁ כִּי תִשְׁבַּע לְבִטָּא בְּשִׁפְתַּיִם לְהִרַע
20 אוֹ לְהִיטִיב"; וְהִיא נִחְלָקֶת לְאַרְבָּעָה חֻלְקִים - שְׁתֵּים לְהִבָּא,
21 וּשְׁתֵּים לְשַׁעֲבֵר, כְּגוֹן שְׁנֵשְׁבַע עַל דָּבָר שֶׁעֵבֵר שְׁנֵעֲשֶׂה אוֹ
22 שְׁלֹא נַעֲשֶׂה, וְעַל דָּבָר שֶׁעֵתִיד לִהְיוֹת שִׁיעֲשֶׂה וְשְׁלֹא יַעֲשֶׂה.
23 ב. וְאֵין שְׁבוּעַת בִּטּוּי נוֹהֶגֶת אֵלּא בַּדְּבָרִים שֶׁאֲפָשֵׁר לוֹ
24 לַעֲשׂוֹתָן, בֵּין לְהִבָּא בֵּין לְשַׁעֲבֵר. כִּיצַד לְשַׁעֲבֵר? 'שְׁאֲכַלְתִּי',
25 אוֹ 'שִׁנְרָקְתִּי אֶבֶן לֵים', אוֹ 'שִׁדְּבֵר פְּלוֹנִי עִם פְּלוֹנִי', אוֹ 'שְׁלֹא
26 אֲכַלְתִּי', אוֹ 'שְׁלֹא זָרַקְתִּי אֶבֶן לֵים', אוֹ 'שְׁלֹא דִבֵּר פְּלוֹנִי עִם
27 פְּלוֹנִי'; וְכִיצַד לְהִבָּא? 'שְׁאֲכַל', אוֹ 'שִׁנְרָק אֶבֶן לֵים', אוֹ
28 'שְׁלֹא אֲכַל', אוֹ 'שְׁלֹא אֶזְרַק אֶבֶן לֵים'; הָרִי אֵלּוּ שְׁתֵּים
29 לְשַׁעֲבֵר וּשְׁתֵּים לְהִבָּא.

30 ג. נִשְׁבַּע עַל אַחַת מֵאַרְבַּע מַחְלָקוֹת אֵלּוּ וְהִחְלִיף - כְּגוֹן
31 שְׁנֵשְׁבַע שְׁלֹא יֵאָכַל וְאָכַל, אוֹ 'שְׁאֲכַלְתִּי' וְהוּא לֹא אָכַל - הָרִי
32 זֶה שְׁבוּעַת שָׁקֵר; וְעַל זֶה וְכִיצַד בּוֹ נֵאמַר: "לֹא תִשְׁבַּעוּ
33 בְּשִׁמִּי לְשָׁקֵר". וְאֵם נִשְׁבַּע לְשָׁקֵר - בְּמִזִּיד, לוֹקָה; בְּשׁוֹגֵג,
34 מִבִּיא קֶרֶפֶן עוֹלָה וְיוֹרֵד, שְׁנֵאמַר: "וְנִעְלַם מִמֶּנּוּ, וְהוּא יַדַּע
35 וְאֵשׁ".

36 ד. שְׁבוּעַת שְׁוֹא נִחְלָקֶת לְאַרְבַּע מַחְלָקוֹת: הָאֶחָת, שְׁנֵשְׁבַע
37 עַל דָּבָר הַדּוּעַ שְׁאִינוֹ כֵּן. כִּיצַד? כְּגוֹן שְׁנֵשְׁבַע עַל הָאִישׁ
38 שֶׁהוּא אִשָּׁה, וְעַל הָאִשָּׁה שֶׁהוּא אִישׁ, וְעַל עַמּוּד שֶׁל שִׁישׁ
39 שֶׁהוּא זָהָב; וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

40 ה. הַשְּׁנִיָּה, שְׁנֵשְׁבַע עַל דָּבָר יְדוּעַ שְׁאִין בּוֹ סֶפֶק לְאָדָם
41 בְּעוֹלָם שֶׁהוּא כֵּן. כְּגוֹן שְׁנֵשְׁבַע עַל הַשָּׁמַיִם שֶׁהִיא שְׁמַיִם,
42 וְעַל הָאָבֶן זֶה שֶׁהִיא אֶבֶן, וְעַל שְׁנַיִם שֶׁהֵן שְׁנַיִם; וְכֵן כָּל

43 פִּיּוּצָא בְּזֶה, שֶׁזֶה דָּבָר שְׁאִין בּוֹ סֶפֶק לְאָדָם שְׁלֵם כְּדִי לַצִּדִּיק
44 הַדָּבָר בְּשְׁבוּעָה.

45 ו. שְׁלִישִׁית, שְׁנֵשְׁבַע לְבִטָּל אֶת הַמִּצְוָה. כִּיצַד? כְּגוֹן שְׁנֵשְׁבַע
46 שְׁלֹא יַתְעַטֵּף בְּצִיצִית, וְשְׁלֹא לְבַשׁ תְּפִלִּין, וְשְׁלֹא יֵשֵׁב בִּסְפֵכָה
47 בְּחֵג וְלֹא יֵאָכַל מִצֵּה בְּלִילֵי הַפֶּסַח, אוֹ שִׁיתַּעֲנֶה בְּשִׁבְתוֹת
48 וְיִמַּם טוֹבִים; וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

49 ז. רְבִיעִית, שְׁנֵשְׁבַע עַל דָּבָר שְׁאִין כָּח בּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ. כִּיצַד?
50 כְּגוֹן שְׁנֵשְׁבַע שְׁלֹא יִישֵׁן שְׁלֹשָׁה יָמִים לִילָה יוֹם רְצוּפִים, וְכֵן
51 כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. כָּל הַנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת שְׁוֹא מֵאַרְבַּע שְׁבוּעוֹת
52 אֵלּוּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה'
53 אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא"; אִם הָיָה מְזִיד, לוֹקָה; וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג, פְּטוּר
54 מִכְּלוּם.

55 ח. שְׁבוּעַת הַפֶּקֶדוֹן כִּיצַד? כָּל מִי שִׁישׁ מִמּוֹן חִבְרוֹ בְּיָדוֹ,
56 בֵּין פֶּקֶדוֹן, בֵּין מְלוּנָה, אוֹ שְׁגָזְלוֹ, אוֹ עֲשָׂקוֹ וְלִשְׁכִּיר, שְׁלֹא
57 שִׁילָם לוֹ שְׂכָרוֹ, אוֹ מִצָּא לוֹ אֲבֵדָה וְלֹא הִחְזִירָהּ, וְכִיצַד בְּזֶה,
58 וְתַבַּע מִמֶּנּוּ מִמּוֹן שִׁישׁ לוֹ בְּיָדוֹ, וְכַפֵּר בּוֹ - הָרִי זֶה עוֹבֵר
59 בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִכְחַשׁוּ", זֶה אֲזַהֲרָה לְכְּפִירַת
60 מָמוֹן; וְאֵין לוֹקִין עַל לֹא זֶה. וְאִם נִשְׁבַּע לוֹ עַל שָׁקֵר, עַל
61 מָמוֹן שֶׁכַּפֵּר בּוֹ - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא אַחֵר; וְעַל זֶה נֵאמַר:
62 "וְלֹא תִשְׁקְרוּ אִישׁ בְּעַמִּיתוֹ", זֶה אֲזַהֲרָה לְנִשְׁבַּע עַל כְּפִירַת
63 מָמוֹן. וּשְׁבוּעָה זֹאת הִיא הַנִּקְרָאת 'שְׁבוּעַת הַפֶּקֶדוֹן'.

64 ט. וְמָה הוּא חֵיב עַל שְׁבוּעַת הַפֶּקֶדוֹן שֶׁשָּׁקֵר בָּהּ? מִשְׁלָם
65 הַקֶּרֶן שֶׁכַּפֵּר בּוֹ, עִם תּוֹסֶפֶת חֲמִשׁ; וּמִקְרִיב אֶשֶׁשׁ וְדָא, בֵּין
66 שֶׁהָיָה מְזִיד בֵּין שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג, שְׁנֵאמַר: "וְכַחֵשׁ בְּעַמִּיתוֹ
67 בַּפֶּקֶדוֹן, אוֹ בַּתְּשׁוּמַת יָד וְכוּ' וְהָיָה כִּי יִחְטֹא וְאֵשׁם" - וְלֹא
68 נֵאמַר בּוֹ "וְנִעְלַם", לְחֵיב שׁוֹגֵג כְּמִזִּיד;

69 י. וְהוּא שֶׁזִּיד בַּפֶּקֶדוֹן אוֹ בְּמָמוֹן שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ, וְיָדַע בּוֹ
70 בְּשַׁעַת שְׁבוּעָה; אֲבָל אִם שָׁגַג וְשָׁכַח שִׁישׁ לוֹ אֲצִלּוֹ מִמּוֹן
71 וְכַפֵּר וְנִשְׁבַּע, וְאַחֵר כֶּף יָדַע - הָרִי זֶה אָנוּס, וּפְטוּר מִכְּלוּם.
72 וְכֵן אִם לֹא יָדַע שֶׁאִסּוּר לִשְׁבַע לְשָׁקֵר עַל כְּפִירַת מָמוֹן, הָרִי
73 זֶה אָנוּס וּפְטוּר.

74 יא. אִם כֵּן, הֵיאָף הִיא שְׁגָגַת שְׁבוּעַת הַפֶּקֶדוֹן? כְּגוֹן שְׁנֵעְלַם
75 מִמֶּנּוּ אִם חִיבִין עָלֶיהָ קֶרֶפֶן אִם לֹא, וְיָדַע שֶׁהִיא אִסּוּרָה
76 וְשִׁישׁ לוֹ אֲצִלּוֹ מִמּוֹן - זֶה הִיא שְׁגָגָתָה; וְיִדּוּנָהּ, שֶׁיַּדַּע
77 שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ קֶרֶפֶן.

78 יב. שְׁבוּעַת הַעֲדוּת כִּיצַד? הָעֲדִים שֶׁיַּדְעוּ עֲדוּת מָמוֹן,
79 וְתַבַּעֵם בְּעַל הָעֲדוּת לְהַעֲדִיד לוֹ, וְכַפֵּרוֹ בְּעֲדוּתוֹ וְלֹא הָעֲדִידוֹ,
80 וְנִשְׁבַּעוּ לוֹ שְׁאִינָן יוֹדְעִין לוֹ עֲדוּת - זֶה הִיא הַנִּקְרָאת 'שְׁבוּעַת
81 הָעֲדוּת'; וְחִיבִין עַל שְׁבוּעָה זֹאת קֶרֶפֶן עוֹלָה וְיוֹרֵד, בֵּין שֶׁהָיָה
82 מְזִידִין בֵּין שֶׁהָיָה שׁוֹגֵגִין, שְׁנֵאמַר: "וְנָפֹשׁ כִּי תִחְטֹא, וְנִשְׁמָעָה
83 קוֹל אֱלֹהִים, וְהוּא עַד אוֹ רָאָה" וְכוּ', וְלֹא נֵאמַר בָּהּ 'וְנִעְלַם' -
84 לְחֵיב עַל הַזִּידוֹן בְּשָׁגָגָה.

85 יג. כִּיצַד שְׁגָגַת שְׁבוּעַת הַעֲדוּת? כְּגוֹן שְׁנֵעְלַם מִמֶּנּוּ שֶׁחִיבִין
86 עָלֶיהָ קֶרֶפֶן, וְיָדַע שֶׁשְׁבוּעָה זֹאת אִסּוּרָה, וְשֶׁהִיא שָׁקֵר; וְיִדּוּנָהּ,
87 שֶׁיַּדַּע שֶׁחִיבִין עָלֶיהָ קֶרֶפֶן. אֲבָל אִם לֹא יָדַע שֶׁהִיא אִסּוּרָה,
88 אוֹ שֶׁשָּׁכַחוּ הָעֲדוּת וְנִשְׁבַּעוּ, וְאַחֵר כֶּף נודַע לָהֶם שֶׁהֵן יוֹדְעִין
89 לוֹ עֲדוּת וְנִשְׁבַּעוּ עַל שָׁקֵר - הָרִי אֵלּוּ אָנוּסִין, וּפְטוּרִין אֶף
90 מִן הַקֶּרֶפֶן.

יום שלישי ט"ו ניסן ה'תש"ע

הלכות שבועות פָּרָק ב

א. אחד הנשבע אחת מארבע מיני שבועות אלו מפי עצמו, ואחד הנשבע מפי אחרים ונזה 'אמן'. אפלו השביעו גוי או קטן, ונזה 'אמן' - חייב; שכל העונה 'אמן' אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו. ואחד העונה 'אמן', או האומר דבר שענינו כענין אמן - כגון שאמר: 'הן', או 'מחייב אני בשבועה זו', או 'קבלתי עלי שבועה זו', וכל פיוצא כזה בכל לשון - הרי זה כנשבע לכל דבר, בין לחייבו מלקות בין לחייבו קרפון.

ב. אחד הנשבע או שהשביעו אחד בשם המיוחד, או באחד מן הכנויין - כגון שנשבע במי ששמו חנון, ובמי ששמו רחום, ובמי ששמו ארף אפים, וכיוצא בהן בכל לשון - הרי זה שבועה גמורה. וכן אלה וארור, הרי הן שבועה - והוא שיזכר שם מן השמות או כנוי מן הכנויין. כיצד? כגון שאמר: 'באלה', או 'ארור לה', או 'למי ששמו חנון', 'מי שיאכל דבר פלוני', ואכלו - הרי זה נשבע על שקר; וכן בשאר מיני שבועות.

ג. וכן האומר: 'שבועה בה', או 'במי ששמו חנון', 'שלא אכל', ואכל, 'שזו אשה', והוא איש, 'שאין לך בנדי כלום', 'יש לו', 'שאני יודע לך עדות', והוא יודע - הרי זה חייב. ד. אמר 'אלה' או 'ארור' או 'שבועה', ולא הזכיר שם ולא כנוי - הרי זה אסור בדבר שנשבע עליו; אבל אינו לוקה ולא מביא קרפון אם עבר על שבועתו, עד שיהיה בה שם מן השמות המיוחדין, או כנוי מן הכנויין, כמו שבארנו.

ה. ולא השבועה בלבד, אלא כל כנוי שבועה בשבועה; כגון, שהיו אנשי אותו המקום עלגים, והיו קוראים לשבועה 'שבועתה' או 'שקוקה', או שהיו ארמיים שלשון שבועה בלשונם 'מומתא', והיו העלגים מכניין אותה 'מוהא' - בין שאמר לשון שמשמעו ונענינו שבועה, הרי זה חייב כמו שהוציא לשון שבועה.

ו. וכן האומר: 'לאו', 'לאו' שני פעמים דרך שבועה, או: 'הן', 'הן', והזכיר שם או כנוי - הרי זה כנשבע; וכן 'מין' שבועה ו'שמאל' שבועה, שנאמר: 'נשבע ה' בימינו, ובזרוע עזו'. וכן האומר: 'מבטא שלא אעשה כן וכן', והזכיר שם או כנוי - הרי זה שבועה.

ז. אמר: 'אסר לה' או 'למי ששמו חנון שלא אעשה', או 'שאעשה' - הואיל והוציא בלשון שבועה, הרי הוא כנשבע.

ח. שמע חברו נשבע, ואמר: 'ואני כמותך' - הואיל ולא הוציא שבועה מפיו ולא השביעו חברו, הרי זה פטור; וזהו מתפס בשבועה, שהוא פטור.

ט. וכן אם נשבע 'שלא אכל בשר זה', וחזר ואמר: 'והרי הפת הזו כבשר הזה' - הרי זה פטור על הפת, שהרי לא הוציא שבועה עליה אלא התפסה; ואף על פי שהוא פטור מן המלקות ומן הקרפון, אסור לו לאכל אותה הפת שהתפסה בשבועה.

י. מי שנתפס לשבועה, וגמר בלבו שלא יאכל היום או שלא ישתה, ושדבר זה אסור עליו בשבועה, ולא הוציא בשפתיו - הרי זה מתר, שנאמר: "לבטא בשפתים" - אין הנשבע חייב, עד שיוציא ענין שבועה בשפתיו.

יא. וכן אם גמר בלבו להשבע, וטעה והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו - הרי זה מתר. כיצד? המתפס להשבע שלא יאכל אצל ראובן, ונשבע להוציא שבועה נשבע שלא יאכל אצל שמעון - הרי זה מתר לאכל עם ראובן, שהרי לא הוציא בשפתיו, ועם שמעון, שהרי לא היה שמעון בלבו.

יב. וכן שאר מיני שבועות, אינו חייב עד שיהיה פיו ולבו שוין. לפיכך, אם נשבע אחד בפנינו שלא יאכל היום, ואכל, והתרו בו, ואמר: 'אני לא היה בלבי אלא שלא אצא היום, וטעה לשוני והוציא אכילה שלא היה בלבי' - הרי זה אינו לוקה, עד שיודה בפני עדים קדם שיאכל שעל אכילה נשבע, או שקבל התראה ולא טען שטעה בעת התראה, אף על פי שטען אחר כך, אין שומעין לו. וכן אם התרו בו, ואמר: 'מעולם לא נשבעתי', או 'לא נדרתי על דבר זה', ואחר שהעידו עליו שנשבע או שגדר, אמר: 'כן היה, אבל לא היה פי ולבי שוין', או 'תנאי היה בלבי על הגדר' - אין שומעין לו, ולוקה.

יג. פיוצא בו, אמרו לו: 'אשתך נדרה', ואמר: 'בלבי היה להפר לה, והפתי' - שומעין לו; אמרו לו: 'נדרה', והוא אומר: 'לא נדרה', וכיון שראה אותם העידו עליו, אמר: 'בלבי היה להפר לה' - אין שומעין לו.

יד. גמר בלבו שלא לאכל פת חטין, ונשבע שלא לאכל פת סתם - אסור בפת חטים, שפת חטים 'פת' שמה.

טו. מי שנשבע ואמר: 'שבועה שלא אכל היום, ועל דעתכם אני נשבע' - אין זה יכול לומר: 'כך וכך היה בלבי'; שלא נשבע זה על דעתו, אלא על דעת אחרים; וכיון שהיה פיו ולבם של אחרים שוין שנשבע על דעתם, חייב - לבם של אלו, במקום לבו קם. וכן בשאר מיני שבועות.

טז. לפיכך, כשמשביעין הדינין את הנשבע, אומרים לו: 'לא על דעתך אנו משביעין אותך, אלא על דעתנו'.

יז. מי שנשבע והיה פיו ולבו שוין בשבועה, ואחר שנאסר חזר בו מיד בתוך כדי דבור, והוא כדי שיאמר תלמיד לרב: 'שלום עליך רבי', ואמר: 'אין זו שבועה', או 'נתמתי', או 'חזרתי בי', וכיוצא בדברים אלו שענינם שהתיר מה שאסר - הרי זה מתר, ונעקרה השבועה; שנה דומה לטובה.

יח. וכן אם אמרו לו אחרים: 'חזר בך', או 'מתר לך', וכיוצא בדברים אלו, וקבל מהן בתוך כדי דבור ואמר 'כן', או 'חזרתי בי', וכיוצא בזה - הרי זה מתר; ואם אחר כדי דבור, אינו יכול לחזור בו.

יט. נשבע וחזר בו בתוך כדי דבור בלבו, אין זה כלום; וכן אם אמרו לו אחרים: 'חזר בך', או 'מתר לך', או 'מחול לך', וקבל דבריהם בלבו בתוך כדי דבור - אין זה כלום; עד שיוציא החזרה בפיו, כמו השבועה.

יום רביעי ט"ז ניסן ה'תש"ע

הלכות שבועות פרק ג

א. כל הנשבע שבועה מארבע מיני שבועות אלו באנס, הרי זה פטור מכלום. ואחד הנשבע מתחלתו באנס כמו שבארנו, או שנשבע ונאנס ולא הניחוהו לקיים שבועתו, או שהשביעו אנס; לפיכך נשבעין לחרמין [גזלנים] ולהורגין ולמוכסין.

ב. באיזה מוכס אמרו? במוכס העומד מאליו, שלוקח ממון שלא ברשות מלך המדינה; או שלוקח ברשות המלך, אכל מוסיף לעצמו על הדבר הקצוב, כמו שיתבאר בהלכות גזלה.

ג. וצריך הנשבע באנס להיות כוננו בלבו בעת השבועה, לדבר הפטור; ואף על פי שדברים אלו שבלב אינן דברים, הואיל ואינו יכול להוציא בשפתיו מפני האנס, הרי זה סומך על דברים שבלבו.

ד. כיצד? כגון שנשבע לאנס שלא יאכל בשר סתם, ובלבו שלא יאכל היום, או שלא יאכל בשר חזיר - הרי זה מתר; וכן כל פיוצא בזה.

ה. וכן שבועות של הבאי [גומחה] ושל שגגה, פטור עליהן. שבועות של הבאי כיצד? כגון שראה חילות גדולים וחומה גבוהה, ונשבע 'שראיתי חיל פלוני המלך, והם פיוצאי מצרים', ו'שראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע', וכיוצא בדברים אלו - שזה לא גמר בלבו שהדבר כך בלא פחות ולא יותר, ולא נתכונן אלא לספר גבה החומה או רב העם.

ו. שבועה של שגגות כיצד? אם שבועת העדות או הפקדון היא, כגון ששגג בפקדון ובעדות שהוא פטור מכלום כמו שבארנו; ואם שבועת שוא היא, כגון שנשבע שלא ילבש תפלין ולא ידע שהתפלין מצוה; ואם שבועת שקר היא, כגון שנשבע שלא אכל ונזכר שאכל, או שנשבע שלא יאכל ושכח ואכל, או שלא תהנה אשתו לו מפני שגנבה כיסו ושהכת את בנו, ונודע שלא גנבה ושלל הכת. וכן כל פיוצא בזה.

ז. אם כן, איזו היא שגגת שבועת בטוי שחייבין עליה קרבן עולה ויורד לשעבר? כגון שנשבע שלא אכל, והוא יודע שאכל ושבועת שקר זו שנשבע אסורה, אכל לא ידע שחייבין עליה קרבן - זו היא השגגה שחייבין עליה קרבן עולה ויורד בשבועת בטוי לשעבר.

ח. וכיצד היא השגגה שחייבין עליה קרבן להבא? כגון שנשבע שלא יאכל פת חטין, ושגג ודמה שנשבע שיאכל פת חטין ואכלה, שזו נעלמה ממנו השבועה היאך היתה, והרי הוא זוכר החפץ שנשבע עליו - זו היא שגגת שבועת בטוי להבא שחייבין עליה קרבן.

ט. אכל אם נשבע שלא יאכל פת חטין, ואכל פת חטין על דעת שהיא פת שעורים - הרי זה אנוס, ופטור; שהרי לא נעלמה ממנו שבועה, ולא נעלם ממנו אלא חפץ שנשבע עליו.

י. נעלמה ממנו שבועה היאך היתה, ונעלם ממנו חפץ שנשבע עליו - הרי זה פטור מן הקרבן. כיצד? כגון שנשבע שלא לאכל פת חטים, ודמה שנשבע שיאכל פת חטים,

יום חמישי י"ז ניסן ה'תש"ע

הלכות שבועות פרק ד

א. מי שנשבע שלא יאכל היום, ואכל פחות מכונית - פטור; שאין אכילה פחותה מכונית, והרי הוא כאוכל חצי שעור מנבלות וטרפות וכיוצא בהן. ואם אמר: 'שבועה שלא אכל דבר זה', ואכלו - חייב, ואפלו היה דבר שנשבע עליו זרע חרדל אחד או פחות ממנו.

ב. נשבע שלא יטעם כלום, ואכל כל שהוא - חייב.

ג. מי שנשבע שלא יאכל היום, ושתה - חייב, ששתיה בכלל אכילה. לפיכך אם אכל ושתה - אינו חייב אלא מלקות אחת, אם היה מזיד; או חטאת אחת, אם היה שוגג.

ד. נשבע שלא ישתה היום - הרי זה מתר לאכל, שאין אכילה בכלל שתיה. וכמה ישתה ויהיה חייב? יראה לי שאינו חייב עד שישתה רביעית, כשאר האסורין.

ה. 'שבועה שלא אכל היום', ואכל מיני הרבה, או 'שבועה שלא אשתה היום', ושתה מיני משקין הרבה - אינו חייב אלא אחת. ואפלו אמר: 'שבועה שלא אכל היום בשר ופת וקטנית', ואכל הכל - אינו חייב אלא אחת; וכלן מצטרפין לכונית.

ו. 'שבועה שלא אכל ושלל אשתה', ואכל ושתה - חייב שתיים; שהשתיה בכלל אכילה, והואיל ופרש ואמר 'ושלל אשתה', גלה דעתו שלא כלל השתיה בכלל האכילה - ונמצא כנשבע על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, ולפיכך חייב שתיים.

ז. וכן האומר: 'שבועה שלא אכל פת חטין ופת שעורין ופת פסמין', ואכלן - חייב על כל אחת ואחת; שלא אמר 'פת ופת ופת', אלא לחלק ולחייב על כל אחת.

ח. היה חברו מסרב [מפציר] בו לאכל אצלו, ואמר לו: 'בוא ושתה עמי יין וחלב ודבש', ואמר: 'שבועה שאיני שותה יין וחלב ודבש' - חייב על כל אחד ואחד בפני עצמו; שהיה לו לומר: 'שבועה שאיני שותה כלום', או 'מה שאמרתי'; ומשחזר ופרט, גלה דעתו שחייב עצמו שבועה על כל מין ומין בפני עצמו. לפיכך, אין מצטרפין זה עם זה, ואינו חייב עד שיאכל כשעור ממין אחד; והואיל והן חלוקין לחטאות, הרי הן כחלב ודם, שאינן מצטרפין לכונית, כמו שנתבאר בהלכות מאכלות אסורות.

ט. 'שבועה שלא אכל כפר זו', או 'שלא אכל אותה' - כיון שאכל ממנה כונית, חייב; 'שבועה שלא אכלנה', אינו חייב עד שיאכל את כלה. אמר: 'שבועה שלא אכל כפר זו', שבועה שלא אכלנה, ואכלה - אינו חייב אלא אחת.

שמעתי שבוועתו נשבע לשקר; אבל אם נשבע שינעשה ולא
עשה, אינה שבוועת שקר משעת שבוועה.
כב. מי שאמר לחברו: 'שבוועה שלא אכל לך', או 'שבוועה
שאכל לך', או שהיה מסרב [מפציר] בו לאכל אצלו והוא
נמנע, ונשבע ואמר: 'שבוועה שאכל לך', וכן האומר: 'לא
שבוועה לא אכל לך' - כל אלו אסורין, והרי נשבע שלא
יאכל אצלו; ואם אמר כל הלשונות האלו, ועבר ואכל - אינו
חייב אלא אחת.

יום שישי י"ח ניסן ה'תש"ע

הלכות שבוועות פרק ה

א. מי שנשבע שירק איש פלוני צרור [אבו] לים, והוא לא
ירק, או שלא ירק, והוא ירק - הרי זה חייב בשבוועת בטוי;
ואף על פי שאינו בלחצא, שהרי אינו יכול להשבע שירק
ושלא ירק איש פלוני. וכל מי שנשבע על אחרים שינעשו
כך וכך, או שלא ינעשו - ואפילו היו בניו או אשתו - אינו
חייב בשבוועת בטוי, שהרי אין בידו לא לקיים ולא לבטל;
ומפנין אותו מפת מרדות [עונש מלקות מדרבנן] - שהרי אין
בידו לקיים שבוועה זו, ונמצא גורם לשבוועת שוא.
ב. ולמה אינו לוקה משום שבוועת שוא? שהרי אפשר
לאותן אחרים שינעשו ממנו ותתקיים שבוועתו, ונמצא
כשמתרין בו בעת שנשבע התראת ספק, שאין לזקין עליה
אלא אם היה לאו שבה מפרש, כמו שיתבאר בהלכות
סנהדרין. ואין אותן אחרים נזקקין [מחויבים] לקיים דברי זה
הנשבע, אלא אם כן ענו 'אמן', כמו שבארנו.
ג. ואם קימו דבריו - הרי אלו משבחין, שלא הרגילו
להוציא שבוועה לשוא.
ד. במה דברים אמורים? בשנשבע על דבר שאינו ברשותו,
כגון שנשבע ראובן על שמעון שלא ילך בסחורה או שלא
יאכל בשר, וכיוצא בזה; אבל אם נשבע ראובן שלא יבסס
שמעון בביתו, ושלא ינהג מנכסיו, ועבר שמעון ונכנס
לביתו של ראובן, ונהנה מנכסיו שלא מדעת ראובן - ראובן
פטור, שהרי הוא אנוס; ושמעון חייב, שעבר על דבר האסור
לו לעשותו - שלא נשבע זה אלא על דבר שהוא ברשותו.
וכן כל פיוצא בזה.
ה. 'שבוועה שלא אכל', ואכל אכלין שאינן ראויין לאכילה,
ולשתה משקין שאינן ראויין לשתיה - פטור; אבל דברים
האסורין מן התורה באכילה, כגון שאכל פזית גבלות
וטרפות שקצים ורמשים - פטור משום שבוועת בטוי.
'שבוועה שאכל', ואכל אכלין שאינן ראויין לאכילה, ושתה
משקין שאינן ראויין לשתיה, או שאכל גבלות וטרפות
וכיוצא בהן - פטור משבוועת בטוי, שהרי יצא ידי אכילה;
מאחר שהן חשובין אצלו, אכילתן שמה אכילה.
ו. 'שבוועה שלא אכלתי', והוא אכל דברים שאינן ראויין
לאכילה, או גבלות וטרפות - חייב, שאכילתן שמה אכילה;
שפבר חשובין הן אצלו, שהרי אכלן. אבל לחבא, שנשבע
שלא יאכל, ונקרה נקרה [מקרה] ואכלם - אינה אכילה, כמו
שבארנו.

י. וכן אם אמר: 'שבוועה שלא אכל היום', וחזר ונשבע על
הפער שלא יאכלנה, ואכלה בלילה באותו היום - אינו חייב
אלא אחת. וכן כל פיוצא בזה, שאין שבוועה חלה על
שבוועה. אבל אם נשבע על הפער שלא יאכלנה, וחזר ונשבע
שניה שלא יאכל כלום, או שלא יאכל כבר זו, ואכלה בלילה
- חייב שתיים; שבשעשה שנשבע בתחלה שלא יאכלנה, אינו
חייב עד שיאכל בלילה; וכשחזר ונשבע שלא יאכל, או שלא
יאכל אותה - משיאכל ממנה פזית יתחייב, וכשיאכל בלילה
יתחייב בשבוועה ראשונה.

יא. 'שבוועה שלא אכל תאנים', וחזר ונשבע על התאנים
ועל הענבים - חייב על התאנים שתיים; שהרי כלל התאנים
שנאסרו בשבוועה ראשונה עם הענבים שהיו מתרין, ומתוך
שחלה שבוועה שניה על הענבים חלה על התאנים, ונתחייב
בשתי שבוועות, כמו שבארנו בהלכות מאכלות אסורות.
יב. 'שבוועה שלא אכל שמונה [תאנים, למשל; ושוב נשבע],
שבוועה שלא אכל תשעה, שבוועה שלא אכל עשרה' - בין
שאכל שמונה, בין שאכל תשעה, בין שאכל עשרה - אינו
חייב אלא אחת.

יג. 'שבוועה שלא אכל עשרה, שבוועה שלא אכל תשעה,
שבוועה שלא אכל שמונה' - אם אכל עשרה - חייב שלש, על
כל שבוועה ושבוועה אחת. וכן אם אכל תשעה, חייב שתיים;
אכל שמונה, חייב אחת.

יד. 'שבוועה שלא אכל תאנים', וחזר ונשבע שלא יאכל
תאנים וענבים באחד, ושגג ואכל תאנים, והפריש קרבן,
ואחר כך שגג ואכל ענבים - אינו חייב על הענבים; מפני
שהן פחצי שעור, ואין מביאין קרבן על פחצי שעור.

טו. וכן הנשבע שלא יאכל עשר, וחזר ונשבע שלא יאכל
עשר ותשע, ואכל עשר והפריש קרבן, וחזר ושגג ואכל
תשע - הרי זה פחצי שעור, ואין מביאין קרבן על פחצי
שעור; שענין שבוועה אחרונה, שלא יאכל תשע עשרה.

טז. 'שבוועה שלא אכל כבר זו הגדולה, אם אכלתי כבר זו
הקטנה', ושכח תנאי זה בעת שאכל הקטנה, ואכל אחר כך
הגדולה במזיד - חייב;

יז. אבל את הקטנה והוא זוכר את התנאי, ויודע שבאכילתה
תאסר הגדולה, ושכח ואכל את הגדולה, וכמדמה לו שצדין
לא נאסרה - פטור. אבל שתייה בשגגה, פטור; שתייה
במזיד, בין שאכל הגדולה בתחלה בין באחרונה - חייב.

יח. וכן אם תלן זו בזו, ונשבע ואמר: 'שבוועה שלא אכל
אחת מהן, אם אכלתי האחרת', ושכח התנאי ואכל אחת
מהן, ואכל השניה בודון - חייב;

יט. הראשונה בודון, והשניה בשגגה - {פטור} (חייב
קרבן); שתייה בשגגה, פטור; שתייה בודון, חייב. (מלקות)
כ. 'שבוועה שאכל כבר זו היום', ועבר היום ולא אכלה -
בשוגג, מביא קרבן עולה ויורד; במזיד, אינו לוקה - שהרי
לא עשה מעשה, ואף על פי שעבר על שבוועת שקר.

כא. ומפני מה לוקה אם נשבע שאכל והוא לא אכל, או
שלא אכל והוא אכל, ואף על פי שלא עשה מעשה? מפני

49 - מפני שהוא מצוה שלא לעשות. ויראה לי, שהוא לוקה
50 משום שבועת שוא.
51 יז. נשבע להרע לעצמו, כגון שנשבע שיחבל בעצמו - אף
52 על פי שאינו רשאי, שבועה חלה עליו; ואם לא הרע, חייב
53 משום שבועת בטוי. נשבע להיטיב לאחרים הטבה שבידו
54 לעשותה - כגון שידבר עליו לשלטון, או יכבדנו - שבועה
55 חלה עליו; ואם עבר ולא עשה, חייב משום שבועת בטוי.
56 יח. נשבע שלא יאכל מצה שנה או שנים, הרי זה אסור
57 לאכל מצה בלילי הפסח; ואם אכל, חייב משום שבועת
58 בטוי. ואין זו שבועת שוא - שהרי לא נשבע שלא יאכל
59 מצה בלילי הפסח, אלא כלל עתים שאכילת מצה בהם
60 רשות עם עת שאכילת מצה בו מצוה, ומתוך שחלה שבועה
61 על שאר הימים, חלה על לילי הפסח. וכן כל כיוצא בזה,
62 כגון שנשבע שלא ישב בצל ספה לעולם, או שלא יעלה
63 עליו בגד שנה או שנים.
64 יט. נשבע שהניח תפלין היום, או לא הניח, שנתעטף פלוני
65 בציצית, או לא נתעטף - הרי זו שבועת בטוי לשעבר; שנה
66 מגיד דבר שנעשה, ולא נשבע על המצוה לא לקומה ולא
67 לבטלה.
68 כ. נשבע שלא יישן שלשה ימים, או שלא יאכל כלום
69 שבעת ימים, וכיוצא בזה, שהיא שבועת שוא - אין אומרים:
70 'עור זה עד שיצטער, ויצום זה עד שיצטער, ולא יהיה בו
71 כח לסבל, ואחר כך יאכל או יישן'; אלא מלקין אותו מיד
72 משום שבועת שוא, ויישן ויאכל בכל עת שירצה.
73 כא. נשבע שראה גמל פורח באויר - אמרו לו: 'היאך
74 נשבעת לשוא? ואמר: 'עוף גדול ראיתי, ומגדלו קראתיו
75 גמל, וכך היה בדעתי' - אין זה כלום; שאין כל אדם קוראין
76 'גמל' אלא לגמל, ובטלה דעתו אצל כל אדם; ולוקה. וכן
77 כל כיוצא בזה.
78 כב. דבר ידוע אצל החכמים בעלי שכל ומדע, שהשמש
79 גדולה מן הארץ מאה ושבועים פעמים. נשבע אחד מן העם
80 שהשמש גדולה מן הארץ, אינו לוקה משום שבועת שוא
81 - שאף על פי שהדבר פן הוא, אין דבר זה גלוי וידוע לכל
82 העם אלא לגדולי הנבונים בלבד; ואינו חייב אלא אם נשבע
83 על דבר שגלוי וידוע לשלשה בני אדם משאר העם, כגון
84 איש שהוא איש ואכן שהוא אכן.
85 כג. וכן אם נשבע שהשמש קטנה מן הארץ - אינו לוקה,
86 ואף על פי שאין הדבר פן; מפני שאין זה דבר ידוע לכל
87 אדם. ואינו כמי שנשבע על האיש שהוא אשה - שהרי לא
88 נשבע אלא על ראית עיניו, שהרי הוא רואה אותה קטנה.
89 וכן כל כיוצא בזה מדברי חשבון תקופות [הקפת השמש
90 והירח את כדור הארץ] ומזלות [נ"ב המזלות] וגימטריאות
91 [=גיאומטריה], וכיוצא בהן מדברי חכמה שאין נפרין אלא
92 לאנשים אחרים [בבדדים].

יום שבת קודש י"ט ניסן ה'תש"ע

הלכות שבועות פרק ו

95 א. מי שנשבע שבועת בטוי, ונחם [התחרט] על שבועתו,

1 ז. 'שבועה שלא אכל כל שהוא מנבלות וטרפות', ואכל
2 פחות מנזית - חייב בשבועה, שהרי אינו משבע על חצי
3 שעור מהר סיני.
4 ח. 'שבועה שאכל פחות מנזית נבלה וטרפה', חייב
5 בשבועה. 'שבועה שלא אכל עפר' וכיוצא בו מדברים
6 שאין ראויין לאכילה - אם אכל נזית, חייב; אכל פחות
7 מנזית, הרי זה ספק - שמא יתחייב בכל שהוא, מפני שאין
8 זה דרכו לאכילה כדי להצריכו שיעור.
9 ט. וכן הנשבע שלא לאכל חרצן [גרעין ענבים], ואכל ממנו
10 פחות מנזית - הרי זה ספק. היה הנשבע נזיר שהוא אסור
11 בחרצן בנזית, ואכל ממנו פחות מנזית - אינו חייב בשבועת
12 בטוי; שאין דעתו בשבועתו אלא על נזית שהוא משבע
13 עליו, ואין שבועה חלה עליו. לפיכך, אם פרש ואמר:
14 'שבועה שלא אכל חרצן אחד', ואכלו - חייב.
15 י. 'שבועה שלא אכל תמרים ונבלות וטרפות', ואכל נזית
16 נבלה או טרפה - חייב אף משום שבועת בטוי; שהרי כלל
17 דברים האסורין עם דברים המתירין, ומתוך שחלה שבועה
18 על התמרים, חלה על דברים האסורים, כמו שבארנו.
19 יא. אכל אם נשבע שלא יאכל נבלה וטרפה וכיוצא בהן,
20 בין אכל בין לא אכל - אין כאן חייב שבועה כלל, לא
21 שבועת בטוי ולא שבועת שוא.
22 יב. נשבע שיאכל נבלה וטרפה וכיוצא בהן מאסורי תורה
23 - הרי זה לוקה משום שבועת שוא, בין אכל בין לא אכל.
24 יג. 'שבועה שאכל כפר זה, שבועה שלא אכלנה' - השניה
25 שבועת שוא, שהרי מצוה עליו לאכלה; ולוקה על שבועה
26 שניה, בין אכל בין לא אכל. ואם לא אכלה, חייב אף
27 בשבועת בטוי.
28 יד. 'שבועה שלא אכל כפר זה, שבועה שאכלנה' - השניה
29 שבועת שוא, שהרי זו אסורה עליו לאכלה; ולוקה על
30 שבועה שניה זו, בין אכלה בין לא אכלה. אם אכלה, לוקה
31 אף משום שבועת בטוי. וכן כל הנשבע לבטל את המצוה,
32 ולא בטל - פטור משבועת בטוי, ולוקה משום שבועת שוא,
33 ועושה המצוה שנשבע לבטלה.
34 טו. כיצד? כגון שנשבע שלא יעשה ספה, ושלל ילפש
35 תפלין, ושלל יתן צדקה. וכן הנשבע לחברו: 'שלא אעיד
36 לך עדות זו שאני יודעה', או 'שלא אעיד לך אם אדע לך
37 עדות' - הרי זה לוקה משום שבועת שוא, מפני שהוא מצוה
38 להעיד; וכן האומר לחברו: 'שבועה שלא אדע לך עדות' -
39 הרי זו שבועת שוא, שאין בידו שלא ידע לו עדות. וכן כל
40 כיוצא בזה.
41 טז. נשבע לקים את המצוה, ולא קים - פטור משבועת
42 בטוי. כיצד? כגון שנשבע שיעשה לולב או ספה, או שיתן
43 צדקה לעני, או שיעיד לו אם ידע לו עדות, ולא עשה ולא
44 נתן - הרי זה פטור משום שבועת בטוי; שאין שבועת בטוי
45 חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה ואם רצה אינו
46 עושה. שנאמר: 'להרע או להיטיב'. לפיכך, כל הנשבע
47 להרע לאחרים, פטור משבועת בטוי; כגון שנשבע שיענה
48 פלוני, או יקללנו, או יגדל ממנו, או ימסרנו ביד אנס [גזל]

בפניו - כדי שיזע הנדר שהתיר זה נדרו או שבועתו, ולפיכך יהנה לו [או יהנה ממנו].

ח. אחד הנשבע בינו לבין עצמו, ואחד הנשבע ברכים, ואפלו נשבע בשם המיחד, בה' אלהי ישראל, ונחם - הרי זה נשאל על שבועתו, ומתירין לו; נשבע על דעת רבים, או שגדר על דעת רבים - אין מתירין לו לעולם, אלא לדבר מצוה.

ט. ביצד? נשבע ותלה שבועתו בדעת רבים שלא יהנה [בפלוני] (מבני העיר) לעולם, והצרכו בני אותה העיר ללמד תורה, או למי שימול את בנייהם, או שיזבח [=שישחט] להם, ולא נמצא אלא זה בלבד - הרי זה נשאל לחכם או לשלשה הדייטות, ומתירין לו שבועתו, ועושה להן מצוות אלו, ונוטל שכרו מאותם האנשים שנשבע שלא יהנה מהם.

י. מי שנשבע, ולא נחם על שבועתו, ובא לבית דין [בהכרה ששבועתו אינה ברת התרה ובדעתו] לקיים שבועתו [למרות זאת] - אם ראו הדיינים שהתיר שבועה זו גורם למצוה ולשלום בין איש לאיש, בין אדם לחברו, וישקיים שבועה זו גורם לעברה ולקטטה - פותחין לו פתח [לחוסה], ונושאים ונותנים עמו בדבר, ומודיעין לו דברים שגורמת שבועתו, עד שיתנחם; אם נחם בדבריהם, מתירין לו; ואם לא נחם ועמד במקומו [=בסורבו], הרי זה יקיים שבועתו.

יא. ביצד? נשבע שיגרש את אשתו, או שלא יהנה ישראל מנכסיו, או שלא יאכל בשר ולא ישתה יין שלשים יום, וכיוצא בזה - אומרים לו: 'בני, אם תגרש את אשתך, אתה מוציא לעז [שם רע] על בניך, ואומרים העם: מפני מה נתגרשה אמן של אלו? ולמחר קוראין להם בני גרושה; ושמה תנשא לאחר, ואי אתה יכול להחזירה' [אף לאחר שתצא מהשני]; וכיוצא בדברים אלו. וכן זה שנשבעת שלא יהנה ישראל מנכסיו - למחר יצטרך זה, ותהיה עובר על 'וחי אחיך עמך', 'והחזקת בו', או 'פתח תפתח', וכיוצא בהן. וזה שנשבעת שלא תאכל בשר ולא תשתה יין שלשים יום - הרי אתה פוגע ברגל, ומבטל שמחת יום טוב וענג שבת. אם אמר: 'אלו הייתי יודע זה, לא הייתי נשבע' - מתירין לו; ואם אמר: 'אף על פי כן לא נחמתי, ורוצה אני בכל זה' - אין מתירין לו.

יב. אין פותחין בגולד [דבר שנתחדש אחר שנשבע]. ביצד? נשבע שלא יהנה בפלוני, ונעשה סופר העיר - הואיל ולא נחם על שבועתו, אין פותחין לו בדבר זה; ואפלו אמר הוא מעצמו: 'אלו הייתי יודע, לא הייתי נשבע' - אין מתירין לו, הואיל ועדין לא נחם, אלא רצונו שלא יהנה לו, ושלל יעשה זה סופר. אכל אם נחם הוא מעצמו מפני הגולד, ונהפכה דעתו - מתירין לו. וכן כל כיוצא בזה.

יג. מי שנשבע על דבר, ונשבע שלא יתיר שבועה זו, ונחם - הרי זה נשאל על השבועה האחרונה תחלה, שנשבע שלא יתיר, ואחר כך ישאל על הראשונה.

יד. נשבע שלא ידבר עם פלוני, ונשבע אחר כך שאם ישאל על שבועה זו ויתירה, יהיה אסור לשנות יין לעולם,

וראה שהוא מצטרף [יעיק עליו] אם קיים שבועה זו, ונהפכה דעתו לדעת אחרת, או שגולד [נתחדש] לו דבר שלא היה בדעתו בשעת השבועה, ונחם [התחרט] בגללו - הרי זה נשאל לחכם אחד, או לשלשה הדייטות [אנשים פשוטים] במקום שאין שם חכם, ומתירין לו שבועתו; ויהיה מתיר לעשות דבר שנשבע שלא לעשותו, או שלא לעשות דבר שנשבע לעשותו. וזה הוא הנקרא 'התיר שבועות'.

ב. ודבר זה, אין לו עקר [מקור מפורש] כלל בתורה שבכתב, אלא כף למדו ממשה רבנו מפי הקבלה [תורה שבעל פה], שזה שכתוב "לא יחל דברו" - שלא יחל דברו הוא בעצמו, דרך קלות ראש בשאט בנפש [בדרך זלזול], כענין שנאמר: "והחלפת את שם אלהיך"; אבל אם נחם וחרז בו, חכם מתיר לו.

ג. ואין אדם יכול להתיר שבועת עצמו. ואין אדם רשאי להתיר שבועה או נדר במקום שיש בו גדול ממנו בחכמה; ובמקום שיש בו רבו, אסור לו להתיר אלא מדעת רבו. ד. זה שנשבע - הוא שיבוא לפני החכם להתיר לו, בין איש בין אשה; ואינו עושה שליח להשאל [לבקש התרה] לו על נדרו. והבעל נעשה שליח לחרטת אשתו, ומתירין לה - ובלבד שיהיו שלשה מקבצים; אבל לא יקבץ אותם להתיר לה להתחלה, ואינו נעשה שליח להתיר נדר לאשתו [כלומר אינו יכול להיות חלק מהמתירים, ואפילו לא להתיר בשמם].

ה. ביצד מתירין? יבוא הנשבע לחכם המבקש [=מומחה], או לשלשה הדייטות אם אין שם ממחה, ואומר: 'אני נשבעתי על כך וכך, ונחמתי; ואלו הייתי יודע שאני מצטרף בדבר זה עד כה [=כדי-כך] או עד שיצא לי כך וכך, לא הייתי נשבע; ואלו הייתי דעתי בעת השבועה כמו עתה, לא הייתי נשבע'. והחכם או גדול השלשה אומר לו: 'קבר נחמתי? והוא אומר: 'כן'; חוזר ואומר: 'שרי לך', או 'מתר לך', או 'מחול לך', וכן כל כיוצא בענין זה בכל לשון. אבל אם אמר לו: 'מופר לך', או 'נעקרה שבועתך', וכל כיוצא בענין זה - לא אמר כלום; שאין מפר [אף ללא טיבה] אלא הבעל או האב, אבל החכם אינו אומר אלא לשון התר ומחילה [המבוטס על חרסת הנודר].

ו. הקרובים כשרים להתיר נדרים ושבועות. ומתירין בלילה ומצמד [המתירים יכולים לעמוד] - שאין התר הזה דין [שזנים דווקא ביום ומיושב והקרובים פסולים לדין, אלא התרת נדרים דומה להוראת איסור והיתר שאין בה כל אלו]. לפיכך [נשאלין זה דין], נשאלין [להתיר] לשבועות ונדרים בשבת, אם היו לצורך השבת, כגון שיתירו לו שבועתו כדי שיאכל וישתה היום; ואפלו היה לו פנאי להתיר שבועתו או נדרו מערב שבת, הרי זה מתיר בשבת, הואיל והוא לצורך השבת. ז. ראובן שהשביע לשמעון וענה 'אמן', או קבל השבועה, ונחם שמעון על שבועתו, ונשאל עליה - אין מתירין לו אלא בפני ראובן שהשביעו. וכן אם נשבע ראובן או נדר שלא יהנה בשמעון, או שלא יהנה שמעון בו, ונחם, ונשאל לחכם - אין מתירין לו אלא בפני שמעון שגדר ממנו בהנאה; ואפלו היה שמעון קטן או גוי, אין מתירין לו אלא

שלא אכלנה, שבועה שלא אכלנה, שבועה שלא אכלנה, 14
ונשאל על שבועה ראשונה והתרה - הרי זה חייב משום 15
שבועה שנייה; וכן אם נשאל על השנייה, חייב משום 16
שלישית. נשאל על השלישית בלבד, חייב משום ראשונה 17
ושנייה; נשאל על השנייה, חייב משום ראשונה. אם כן, מפני 18
מה אמרו: 'אין שבועה חלה על שבועה'? שאם לא נשאל 19
ונאכלה - אינו חייב אלא אחת, כמו שבארנו. 20
יח. מי שנשבע שבועת בטוי להבא, ושקר בשבועתו, כגון 21
שנשבע שלא יאכל פת זו ונאכלה, ואחר שנאכלה קדם 22
שיביא קרבנו אם היה שוגג, או קדם שילקה אם היה מזיד, 23
נחם ונשאל לחכם, והתירה לו - הרי זה פטור מן הקרבן 24
או מן המלקות. ולא עוד, אלא אפלו בפתוהו ללקות, 25
ונשאל והתירו לו קדם שיתחילו להלקותו - הרי זה פטור. 26

ונחם - הרי זה נשאל על השבועה הראשונה, ומתירה, 1
ואחר כך נשאל על השנייה; שאין מתירין נדר או שבועה 2
שעדיין לא חלו. לפיכך, אם היה עומד בניסן, ונשבע שלא 3
יאכל בשר שלשים יום מראש חדש איר, ונחם - אינו נשאל 4
עד שיכנס איר. 5
טו. נשבע שלא יהנה לפלוני, ושלא יהנה לחכם שישאל 6
לו על שבועה זו - נשאל על שבועה הראשונה, ואחר כך 7
נשאל על השנייה. 8
טז. נשבע שלא יהנה לפלוני, והרי הוא נזיר אם נשאל על 9
שבועה זו - נשאל על שבועתו תחלה, ואחר כך על נזירותו. 10
וכן כל פיוצא בזה. 11
יז. 'שבועה שלא אכל היום, שבועה שלא אכל היום, 12
שבועה שלא אכל היום', או שאמר על כפר זו: 'שבועה 13

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ג-י"ד ניסן ה'תש"ע

הגדול של שבועים דינים, וממנים אחד על אותם 50
השבועים — והוא ראש הישיבה, והוא שקוראים 51
לו חכמים גם 'נשיא' והכל יתקבצו במקומם 52
המיחד להם. ומקום שאנשי מועדים, שאינו ראוי 53
לסנהדרין קטנה, ממנים בו על-פל-פנים שלשה 54
להוציא לפעל את-הדינים בדברים קטנים, ואלה 55
מעבירים את-הדברים הגדולים למי שלמעלה 56
מהם. וכן ממנים שוטרים ונגשים המבקרים 57
בשוקים ובדקים דרכי בני אדם במשאם ומתנם, 58
כדי שלא יעשו עול אפלו בדבר מועט. והצווי 59
שנאמרה בו מצוה זו הוא אמרו יתעלה: "שפטים 60
ושטרים תתן-לך בכל-שעריך" (דברים טז, יח). 61
ולשון ספרי (ריש פרשת שופטים): "מנין שממנין 62
בית דין אחד לכל-ישראל? תלמוד לומר: שפטים 63
ושטרים תתן-לך. ומנין שממנין אחד על גבי כלן? 64
תלמוד לומר: תתן-לך, ומנין שממנין בית דין 65
לכל-שבט ושבט? תלמוד לומר: בכל-שעריך. רבי 66
שמעון בן גמליאל אומר: לשבטיך ושפטו — 67
מצוה על כל-שבט-ושבט להיות דן את-שבטו 68
שנאמר: ושפטו את-העם — על פרחם" וכבר 69
נכפל הצווי למנות שבועים זקנים, והוא אמרו 70
יתעלה למשה: "אספה-לי שבועים איש" (במדבר 71
יא, טז) ואמרו (ספרי פרשת בהעלותך) זכרונם 72
לברכה: "כל-מקום שנאמר לי — הרי הוא קים 73

יום ראשון י"ג ניסן ה'תש"ע

27 מצות עשה רמח.

28 המצוה הרמ"ח — הצווי שנצטוינו בדיני 29
נחלות, והוא אמרו יתעלה: "איש כי-ימות וכן אין 30
לו [וגו']" (במדבר כז, ח). ומכלל דין זה בלי ספק, 31
שיהיה הבכור יורש פי שנים, כי זה משפט 32
ממשפטי היורשים. וכבר נתבארו דיני מצוה זו 33
בפרק ח' ופרק ט' מ[בבא] בתרא. (כאן מביא 34
הרמב"ם דברי סיכום למצוות עשה). 35

יום שני י"ד ניסן ה'תש"ע

36 מצות עשה קעו.

37 מצות לא תעשה רפד. מצות עשה קעה.

38 המצוה הקע"ו — הצווי שנצטוינו למנות 39
[דינים] שופטים ושוטרים להוציא לפעל צווי 40
התורה, ויכריחו את-הסוטים מדרך האמת ללכת 41
בה, ויצו על הטוב ויזהירו מן-הרע, ויוציאו לפעל 42
את-הענשים על העברין, כדי שלא יהיו מצות 43
התורה ואזהרותיה מסורים לרצון כל-אדם ואדם. 44
ומתנאי מצוה זו, שהממנים האלה יהיו דרגה 45
למעלה מדרגה, והוא: שממנים בכל-עיר עשרים 46
ושלשה דינים שמתקבצים כלם במקום אחד בשער 47
העיר (בעלת מספר אוכלוסין) הראויה למנין זה — 48
וזוהי סנהדרין קטנה. וממנים בירושלים בית דין 49

מפני שהוא רשע אלא מפני שאינו יודע — לך
נאמר: "לא-תפירו פנים במשפט".

המצוה הקע"ה — הצווי שנצטוינו ללכת אחר
הרב, אם נופלת מחלקת בין החכמים באיזה דין
מפל-דיני התורה; וכן ננהג גם בדין הפרטי, כגון
בדין שבין ראובן לשמעון: אם נופלת מחלקת בין
דיני עירם, אם שמעון הוא החיב או ראובן —
גלף אחר הרב, והוא אמרו יתעלה: "אחרי רבים
להטת" (שמות כג, ב) וכפרוש אמרו (חולין יא):
'רבא — דאורייתא'. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
והלכותיה בכמה מקומות בסנהדרין.

יום שלישי ט"ו ניסן ה'תש"ע
מצות לא תעשה רפב. רפג.
מצות עשה רכט. רכח.

המצוה הרפ"ב — האזהרה שהזהר הדין
מלנטות אחר דעת הרב אם היה הרב אדם אחד
בלבד. ופרוש הענין הזה, שאם נפלה מחלקת בין
הדינים בחוטא: מקצתם אמרו שהוא חיב מיתה
ומקצתם אמרו שאינו חיב מיתה, והיו המחייבים
יתרים במנין על המזכים איש אחד — אסור
להרוג אותו החוטא, והזהיר ה' את-הדין מלהרוג
עד שיהיו המחייבים יתרים על המזכים — שנים.
והוא אמרו: "לא-תהיה אחרי-רבים לרעת" (שמות
כג, ב) כלומר: לא תמשך אחר כל-רב שיאירע, כגון
דין המות, וזהו ענין אמרו במיחד "לרעות". ולשון
המכלתא (פרשת משפטים שם): "אחד עשר מזכין
ושנים עשר מחיבין שומע אני יהא חיב — תלמוד
לומר: לא-תהיה אחרי-רבים לרעת". ושם אמרו:
"הטותף לטובה על פי אחד, הטותף לרעה על פי
שנים". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירק ד'
מסנהדרין (לב).

המצוה הרפ"ג — האזהרה שהזהר הדין
מלנטות אחר סברת דין אחר דרך הסמכות עליו
בחיוב המחייב או זכוי הנפאי. בלי שיבחון הדבר
בעצמו לפי חקירתו וסברתו מתוך יסודות הדין,
והוא אמרו: "ולא-תענה על-רב לנטת" (שם).
הפונה בזה: אל תבקש פריב, הנטיה בלבד, והוא:
שתטה עם הרב או עם הגדולים, ותשתוק ממה

לעולם: וכהנולי וגו'" (שמות כח, מא) — כלומר:
שנה צווי תמידי ואינה מצוה לפי שעה, אלא חובה
למשך הדורות.

ודע, שכל-המנויים האלה, כלומר: סנהדרי גדולה
וקטנה ובית דין של שלשה ושאר המנויים — כלם
לא יהיו אלא בארץ ישראל דוקא, ואין סמיכה
(הסמכה לדינות) בחוצה לארץ. אף אם נתקיימה
הסמיכה בארץ ישראל, ושאם אותם הסמוכים
לדון בארץ ובחוצה לארץ, וזהו ענין אמרם (מכות
10): "סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ"; אבל
לא ידונו דיני נפשות לא בארץ ולא בחוצה לארץ,
אלא אם בית הבחירה עומד, כמו שבארנו בהקדמת
המאמר הזה (סוף הכלל הי"ד). ולשון ספרי על
אמרו יתעלה במכה-נפש בשגגה: "והיו אלה לכם
לחקת משפט לדתיתכם בכל מושבתיכם" (במדבר
16 לה, כט), אמרו: "בכל מושבתיכם — בארץ
ובחוצה לארץ. יכול אף ערי מקלט יהיו נוהגות
בחוצה לארץ? תלמוד לומר: אלה — אלו הדינים
נוהגין בין בארץ בין בחוצה לארץ, וערי מקלט אין
נוהגות אלא בארץ". וכבר נתבאר כל-דיני מצוה
זו במסכת סנהדרין.

המצוה הרפ"ד — האזהרה שהזהר בית דין
הגדול או ראש גלות מלמנות דין שאינו בקי
בחכמת התורה וימנה אותו בגלל מעלות שיש בו,
הרי הוא מזוהר על כך; אלא אין מביטים במנויים
התורניים אלא לבקיאות האדם בחכמת התורה
ויריעת צווייה ואזהרותיה והתנהגותו במעשים
המתאימים לכהן. והאזהרה מלמנות מנהג בגלל
מעלות אחרות היא אמרו יתעלה: "לא-תפירו פנים
במשפט" (דברים א, יז), ולשון ספרי (פרשת דברים
31 שם): "לא-תפירו פנים במשפט — זה הממנה
להושיב דינין", כלומר: שאזהרה זו אינה אלא
לאדם שיש לו הרשות למנות דינין על ישראל,
שהזהר מלמנותם בגלל דבר מכל מה-שהזכרנו
לעיל. אמרו: שמא תאמר: איש פלוני נאה
אושיבנו דין, איש פלוני גבור אושיבנו דין, איש
פלוני קרובי אושיבנו דין, איש פלוני הלוני ממון
אושיבנו דין, איש פלוני יודע בכל-לשון אושיבנו
דין, ונמצא מזכה את-החיב ומחייב את-הנפאי, לא

39 "מות יומת" (שם, טז). ונעיר במצות לא-תעשה על
40 המצות שחייבים עליהן חנק. וכבר נתבאר דיני
41 מצוה זו בפרק ז' ממסכת סנהדרין (שם).

42 המצוה המשלימה מאתים ושלשים — הצווי
43 שנצטוונו לתלות מקצת הרוגי דין, והוא אמרו
44 יתעלה: "ותלית אתו על-עץ" (דברים כא, כב).
45 ונזכיר את-המצות שהעובר עליהן חייב תליה
46 במצות לא-תעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
47 בפרק ו' מסנהדרין (מו).

48 המצוה הרל"א — הצווי שנצטוונו לקבור הרוגי
49 בית דין ביום הריגתם, והוא אמרו יתעלה: "כי-
50 קבור תקברנו ביום ההוא" (שם, כג), ולשון ספרי
51 (פרשת כי תצא שם): "כי-קבור תקברנו — מצות
52 עשה". וכך הוא הדין בשאר מתים, כלומר: שיקבר
53 כל-מת מישראל ביום מותו. ולפיכך קוראים למת
54 שאין לו מי שיתעסק בקבורתו — מת מצוה. ענינו:
55 המת שמצוה על כל-אחד לקבור, לפי שאמר
56 יתעלה: "כי-קבור תקברנו". וכבר נתבאר דיני
57 מצוה זו בפרק ו' מסנהדרין (שם).

58 המצוה הס"ו — האזהרה שהזהרנו מלעזוב
59 התלוי, לן על עצו, כדי שלא תבוא על-ידי כף
60 ברפת השם (בלשון סגי-נהור) במחשבה כשיראה
61 (שהמביט נזכר בסיבת תליתו). כי אנו לא נתלה זולת
62 מגדף ועובד עבודה זרה, שגם בו נאמר: "את-ה'
63 הוא מגדף" (במדבר טו, ל). ולשון הל' הוא
64 אמרו יתעלה: "לא-תלין נבלתו על-העץ" (דברים
65 כא, כג) ולשון ספרי (שם): "לא-תלין נבלתו על-
66 העץ — זו מצות לא-תעשה" וכבר נתבאר דיני
67 מצוה זו בפרק ו' מסנהדרין (מה:).

יום חמישי י"ז ניסן ה'תש"ע

68 מצות לא תעשה שי.

69 מצות עשה רכד. מצות לא תעשה ש.

70 המצוה המשלימה שלש מאות ועשר —
71 האזהרה שהזהרנו מלחיות מכשף, והוא אמרו:
72 "מכשפה לא תחיה" (שמות כב, יז), וכשנמחול
73 (נוותר) לו — נהיה עוברים על מצות לא-תעשה,
74 ולא רק שבטלנו מצות עשה בלבד כמו אלו מחלנו
75 לאחד ממחייבי מיתת בית דין.

1 שיש בדעתך באותו הדין ולשון המכלתא: "ולא-
2 תענה על-רב לנטת, שלא תאמר בשעת מנן: די
3 שאהיה כרבי איש פלוני — אלא אמור מה
4 שלפניך. יכול אף דיני ממונות כן — תלמוד
5 לומר: אחרי רבים להטת" (שם). וגם מן-הל' לאו
6 הזה נלמדה האזהרה למלמד זכות שלא יחזור
7 וללמד חובה, אמרו יתעלה: "ולא-תענה על-רב
8 לנטת", כלומר: לא יהא דברך בו להטות אותו
9 לחובה. וכן אין פותחין בדיני נפשות לחובה,
10 שנאמר: "ולא-תענה על-רב לנטת". וכן מחזירין
11 (הדין) לזכות ואין מחזירין לחובה. וכן אין
12 מתחילין מן-הגדול — כל-הדברים האלה נלמדו
13 מפה שנאמר: "ולא-תענה על-רב לנטת", כמו
14 שנתבאר בפרק ד' מסנהדרין (לו). ושם נתבאר
15 דיני מצוה זו.

16 המצוה הרכ"ט — הצווי שנצטוונו לסקול
17 את-העוברים על מקצת (חלק מ)המצות, והוא
18 אמרו יתעלה: "וסקלתם אתם באבנים ומתו"
19 (דברים כב, כד) ונעיר על המצות שהעובר עליהן
20 חייב סקילה, כשאזכיר מצות לא-תעשה. וכבר
21 נתבאר דיני מצוה זו בפרק ו' מסנהדרין (מה:).

22 המצוה הרכ"ח — הצווי שנצטוונו לשרוף
23 את-העוברים על מקצת המצות. והוא אמרו
24 יתעלה: "באש ישרפו אתו ואתהן" (ויקרא כ, יד),
25 ונעיר במצות לא-תעשה על המצות שחייבים
26 עליהן שרפה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז'
27 ממסכת סנהדרין (נב:).

יום רביעי ט"ז ניסן ה'תש"ע

28 מצות עשה רכו. רכז. רל. רלא.

29 מצות לא תעשה סו.

30 המצוה הרכ"ו — הצווי שנצטוונו להרוג
31 את-העוברים על מקצת המצות — בסוף, והוא
32 אמרו יתעלה: "נקם ינקם" (שמות כא, כ). ונעיר
33 במצות לא-תעשה על המצות שחייבים עליהן
34 התנות הראש. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז'
35 ממסכת סנהדרין (נב:).

36 המצוה הרכ"ז — הצווי שנצטוונו לחנוק את-
37 העוברים על מצות מסומות, והוא אמרו יתעלה:

1 המצוה הרכ"ד — הצווי שִנְצִטוּנוּ לְהִלְקוֹת
2 בְּרִצּוּעָה אֶת־הַעֹבְרִים עַל מִצְוֹת מְסִימוֹת, וְהוּא
3 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהִפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהַכֹּהֵן לְפָנָיו"
4 (דברים כה, ב). וּבְהִזְכִּירוֹנוּ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה נְעִיר עַל
5 אוֹתָן הַמִּצְוֹת שֶׁהַעֹבֵר עָלֵיהֶן חֵיב מִלְּקוֹת. וְכִבֵּר
6 נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסְכֵּת מִכּוֹת (יג).

7 הַמִּצְוָה הַמְשַׁלִּימָה שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת — הַאֲזַהְרָה
8 שֶׁהִזְהָר הַדִּין מִלְּהַכּוֹת אֶת־הַחוּטָא מִכּוֹת כְּבֻדּוֹת
9 הַמְּמִיתוֹת. בְּאוֹר דְּבָר זֶה, שֶׁכָּל־מַחֲבֵב מִלְּקוֹת,
10 תִּקְלִית (הַכּוֹמוֹת) מֵה־שִׁמְלָקִים אוֹתוֹ אֲרַבְעִים חֹסֶר
11 אַחַת, כְּמוֹ שֶׁבֶּא הַפְּרוּשׁ הַמְּקַבֵּל. וְאִין מִלְּקִים שׁוּם
12 אָדָם עַד שִׁיאֲמִדּוּ אֶת־הַמִּכּוֹת כְּפִי יִכְלֹת הַלּוֹקָה
13 וְגִילוֹ וּמִזְגוֹ וְצוּרַת גּוּפוֹ. אִם יוּכַל לִסְבֹּל אֶת־עֲנֹשׁ
14 הַמִּלְּקוֹת בְּכָל־לוֹתוֹ — יִלְקָה; וְאִם לֹא יוּכַל לִסְבֹּל
15 — מִלְּקִים אוֹתוֹ כְּפִי מֵה־שִׁיּוּכַל לְקַבֵּל, לֹא פָחוֹת
16 מִשֶּׁלֹּשׁ מִכּוֹת. אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כְּדִי רִשְׁעָתוֹ" (דברים
17 כה, ב). וְתִקְלִית הַמִּלְּקוֹת אֲרַבְעִים חֹסֶר אַחַת, וּבִבְּאָה
18 הַאֲזַהְרָה מִלְּהוֹסִיף לְהִלְקוֹתוֹ אֶפְלוּ מִכָּה אַחַת נוֹסֵף
19 עַל מֵה־שִׁאֲמִדּוּ הַדִּין שֶׁיּוּכַל לִסְבֹּל, וְהוּא אָמְרוּ:
20 "כְּדִי רִשְׁעָתוֹ בְּמַסְפָּר. אֲרַבְעִים יִכְנּוּ לֹא יִסִּיף" (שם,
21 ב־ג). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (פֶּרֶשׁת תַּצֵּא שֶׁם): "אִם הוֹסִיף —
22 עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. אִין לִי אֵלָא בְּזִמָּן שִׁמוּסִיף עַל
23 הָאֲרַבְעִים, מִנִּין (אִם הוֹסִיף) עַל כָּל־אֲמִד וְאֲמִד
24 שִׁאֲמִדוּהוּ בֵּית דִּין? (בְּגַלֵּל שֶׁאִינוּ מִסּוּגֵל לִסְפּוּג ל"ט
25 מִלְּקוֹת) תִּלְמִיד לּוֹמֵר: לֹא יִסִּיף פֶּן־יִסִּיף". וּמִן־
26 הֵלָאֵו הֵנָּה הִיא הַאֲזַהְרָה מִלְּהַכּוֹת שׁוּם אָדָם
27 מִיִּשְׂרָאֵל: אִם הַחוּטָא הַזֶּה אָנוּ מְזַהְרִין שֶׁלֹּא
28 לְהַכּוֹתוֹ — שְׂאֵר כָּל־אָדָם לֹא כָּל־שֶׁכֶּן! וְכִבֵּר
29 הַזִּהְיִרוֹ (חֲכָמִים) מִלְּרַמּוֹז שִׁיכָּה אֶף־עַל־פִּי שֶׁאִינוּ
30 מִכָּה, אָמְרוּ (סְנַהֲדִין נח): "כָּל־הַמְּגַבִּיחַ יָדוֹ עַל
31 חֲבֵרוֹ לְהַכּוֹתוֹ נִקְרָא רִשָּׁע, שִׁנְאָמֵר: "וַיֹּאמֶר לְרִשָּׁע
32 לָמָּה תִּכָּה רֵעֶךָ" (שְׁמוֹת ב, יג).

יום שישי י"ח ניסן ה'תש"ע

מצוות לא תעשה רצד. רצ.

35 הַמִּצְוָה הַרצ"ד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלְּהַעֲנִישׁ
36 אֶת־הָאָנוּס בַּעֲבֵרָה שֶׁעָשָׂה, כִּינּוּן שֶׁהוּא אָנוּס
37 בַּעֲשִׂיתָהּ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלִנְעֲרָה (שְׁנֵאֲנִסְהָ)
38 לֹא־תַעֲשֶׂה דְּבָר" וְגו' (דברים כב, כו). וּבְסִנְהֶדְרִין

39 (נִדְרִים סז, וְעוֹד) אָמְרוּ: "אָנוּס רַחֲמָנָא פִּטְרִינָה,
40 שִׁנְאָמֵר: וְלִנְעֲרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דְּבָר".

41 הַמִּצְוָה הַמְשַׁלִּימָה מֵאַתִּים וְתִשְׁעִים —
42 הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָרְנוּ מִלְּקַבּוֹעַ אֶת־הָעֲנָשִׁים עַל פִּי
43 אֲמִד הַדַּעַת הַחֲזֹק וְאֶפְלוּ קְרוֹב לּוֹדָא, כְּגוֹן שֶׁהִיא
44 אָדָם שֶׁשׁוֹנָאוֹ רוֹדֵף אַחֲרָיו לְהַרְגּוֹ וְנִמְלֵט מִמֶּנּוּ
45 לְבֵית, וְנִכְנָס אוֹתוֹ הַרוֹדֵף אַחֲרָיו, וְנִכְנָסוּ אֲנָחְנוּ
46 אַחֲרֵיהֶם וּמִצָּאֵנוּ אֶת־הַנִּדָּף הַרוֹג מִפְּרָפֵר, וְשׁוֹנָאוֹ
47 הַרוֹדֵפוֹ עוֹמֵד עָלָיו כְּשֶׁהִסְפִּין כִּידּוֹ וְשִׁנְיָהֶם (הַהֲרוֹג
48 וְהַסִּכִּין) מְגָלִים (מְלוּכִלְכִים) בָּדָם — הָרִי אִין
49 הַסְנֶהֲדִין הוֹרְגִים רוֹדֵף זֶה עַל דֶּרֶךְ קִיּוֹם הָעֲנֵשׁ,
50 כִּינּוּן שֶׁאִין שָׁם בְּרוּר בְּעֵדִים שֶׁרָאוּ אֶת־הַרְצִיחָה.
51 וּבִבְּאָה הַאֲזַהְרָה בְּתוֹרַת הָאֲמִת מִלְּהַרּוֹג אֶת־זֶה וְהוּא
52 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְנָקִי וְצָדִיק אֶל־תִּהְרַג וְגו'" (שְׁמוֹת
53 כג, ז). וּבְמִכְלָתָא (פֶּרֶשׁת מִשְׁפָּטִים שֶׁם) אָמְרוּ:
54 "רָאוּהוּ רוֹדֵף אַחֵר חֲבֵרוֹ לְהַרְגּוֹ וְהִתְרוּ בּוֹ וְאָמְרוּ
55 לוֹ: יִשְׂרָאֵל הוּא, בֶּן־בְּרִית הוּא אִם הִרְגָת אוֹתוֹ
56 תִּהְרַג, וְהַעֲלִימוּ עֵינֵיהֶם וּמִצָּאֵהוּ הַרוֹג וּמִפְּרָפֵר
57 וְהַסִּיף מִנְּטֵף דָּם מִיַּד הַהוֹרֵג, שׁוֹמֵעַ אָנִי (חֹשֵׁב אֲנִי)
58 יְהִי חֵיב? — תִּלְמִיד לּוֹמֵר: וְנָקִי וְצָדִיק אֶל־
59 תִּהְרַג". וְאֵל יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ דְּבָר זֶה וְאֵל תַּחֲשׁוּב
60 שֶׁזֶּה דִּין עוֹל — לְפִי שֶׁהַדְּבָרִים הָאֶפְשָׁרִים
61 (הַסְבִּירִים, הַבִּלְתִּי מוּכְרָחִים) יֵשׁ מֵהֶם שֶׁאֶפְשָׁרוּתָם
62 (שְׁסִבִּירוּתָם) קְרוּבָה מְאֹד, וּמֵהֶם שֶׁאֶפְשָׁרוּתָם
63 רְחוּקָה מְאֹד, וּמֵהֶם בִּינּוּנִים בֵּין אֵלּוּ, וְהִ"אֶפְשָׁר"
64 רַחֲב גְּדוֹל מְאֹד. וְאֵלּוּ הַרְשָׁתָה תוֹרָה לְקַיֵּם עֲנָשִׁים
65 בְּאֶפְשָׁר הַקְּרוֹב מְאֹד, אֲשֶׁר כְּמַעַט קְרוֹב לְמַחֲבֵב
66 הַמִּצְוִיאוֹת כְּדָגְמַת מֵה־שֶׁהִזְכַּרְנוּ — כִּי אִזּוֹ הָיָה
67 מְקִימִים אֶת־הָעֲנָשִׁים (מִתּוֹךְ הַשׁוּוּאָה שֶׁאִינָה מְדוּקָת
68 בִּיּוֹתָר) בְּמָה שֶׁהוּא יוֹתֵר רְחוּק מִזֶּה וּבְמָה שֶׁהוּא
69 עוֹד יוֹתֵר רְחוּק, עַד שֶׁיִּקְיָמוּ אֶת־הָעֲנָשִׁים וְיִמִּיתוּ
70 בְּנֵי אָדָם תְּמִיד בְּאֲמִדָּן קָל לְפִי דְּמִיּוֹן הַשׁוֹפֵט.
71 לְפִיכֵךְ סֵתֵם יִתְעַלֶּה אֶת־הַפֶּתַח הַזֶּה וְצוּהָ שֶׁלֹּא יִקְיָם
72 שׁוּם עֲנֵשׁ אֵלָּא עַד שֶׁיְהִי שָׁם עֲדִים הַמְּעִידִים
73 שֶׁבְּרוּר לָהֶם אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה, בְּרוּר שֶׁאִין בּוֹ שׁוּם
74 סִפְק וְלֹא (שֶׁאִמְרוּ כֵּן הָעֵדִים מִצַּד הַגִּיּוֹן אוֹ) הֶסֶפֶר
75 כָּלֵל. וְאִם לֹא נִקְיָם אֶת־הָעֲנָשִׁים בְּאֲמִד הַחֲזֹק מְאֹד
76 (גַּם אִם טַעֲנוּ) — הָרִי לֹא יוּכַל לְקָרוֹת יוֹתֵר
77 מִשִּׁנְפֹּטֵר אֶת־הַחוּטָא; אֲבָל אִם נִקְיָם אֶת־הָעֲנָשִׁים

33 בענין זה בלשון אחר ואמר: "לא-תשא פני-דל"
 34 (ויקרא יט, טו), ולשון ספרי (פרשת קדושים): "שלא
 35 תאמר: עני הוא זה הואיל ואני והעשיר הנה חביבין
 36 לפרנסו ואזכנו ונמצא מתפרנס בנקיות — תלמוד
 37 לומר: לא-תשא פני-דל".

38 המצוה הרע"ה — האזהרה שהזהר הדין
 39 מלכבד פני אחד מבעלי הדין בשעת הדין, אפלו
 40 היה אדם נכבד מאד וגדל-המעלה, ולא יכבדנו
 41 הדין אם בא לדין עם בעל דינו ולא יראה שהוא
 42 מגדלו ומכבדו, והוא אמרו יתעלה: "לא תהדר פני
 43 גדול" (שם). ובספרא (פרשת קדושים): "שלא
 44 תאמר עשיר הוא זה, בן-גדולים הוא זה היאך
 45 אבישנו ואראה בכשתו, על אחת כמה וכאנו שאינו
 46 מבישו — לכה נאמר: לא תהדר פני גדול". וכבר
 47 נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בסנהדרין
 48 ושבועות (ל).

49 המצוה הרע"ח — האזהרה שהזהר הדין
 50 מלהטות את-הדין על אחד מבעלי הדין אם ידע
 51 שהוא אדם רשע בעל עברות, הזהיר יתעלה:
 52 מלהענישו בעויות הדין, והוא אמרו יתעלה: "לא
 53 תטה משפט אבינך בריבו" (שמות כג, ו). ולשון
 54 המכלתא (פרשת משפטים שם): "רשע וכשר
 55 עומדין לפניך לדין, שלא תאמר הואיל ורשע הוא
 56 (ולבטח משקר) אטה הדין עליו (לחובתו) —
 57 תלמוד לומר: "לא תטה משפט אבינך בריבו",
 58 'אביון' הוא במצות", כלומר: אף-על-פי שהוא
 59 אביון במצות — לא תטה את-דינו.

60 המצוה הרע"ג — האזהרה שהזהר הדין
 61 מלעשות עול בדין, והוא אמרו: "לא-תעשו עול
 62 במשפט" (ויקרא יט, טו) וענין לאו זה שלא יעבר
 63 על החקים שגדרה תורה בחיוב דבר או בפטור
 64 ממנו (שלא יחייב זכאי ופטור חייב).

1 באמד ובדמוי (מתוך השערה) אפשר שביום מן-
 2 הימים נהרג נקי — ויותר טוב ויותר רצוי לפטר
 3 אלה חוטאים, מלהרג נקי אחד ביום מן-הימים.
 4 וכן אם העידו עליו שני עדים בשתי עברות שחייב
 5 על כל-אחת מהן מיתה, וכל-אחד מהם לבדו ראהו
 6 עובר על האחת ולא ראהו עובר על האחרת —
 7 הרי זה לא יהרג. כגון שיעיד עליו עד אחד שעשה
 8 מלאכה בשבת והתירה בו, ושני יעיד עליו שעבד
 9 עבודה זרה והתירה בו — הרי זה אינו נסקל. אמרו
 10 (מכילתא פרשת משפטים שם): "היה עד אחד מעידו
 11 עובד לחמה ואחד עובד ללבנה, שומע אני (אפשר
 12 אולי ש)יצטרפו? — תלמוד לומר: ונקי וצדיק
 13 אל-תהרג".

14 יום שבת קודש י"ט ניסן ה'תש"ע

15 מצות לא תעשה רעט. רעז

16 ערה. רעח. רעג.

17 המצוה הרע"ט — האזהרה שהזהר הדין
 18 מלהמול (לרחם) על מי שהרג את-חברו או חסרו
 19 אבר מאבריו, כלומר: בתשלום הקנסות. שלא
 20 יאמר: זה עני וקטע את-דו של זה או אבד עינו
 21 שלא בכונה, ויחון וירחם עליו מלחיבו תשלום
 22 דמי הזקו בשלמות, והוא אמרו בזה: "ולא-תחוס
 23 עינך נפש בנפש עין בעין שן בשן יד ביד רגל
 24 ברגל" (דברים יט, כא). וכבר נכפל הלאו בזה
 25 ואמר: "לא-תחוס עינך עליו ובערת דם-הנקי
 26 מישראל" (שם, יג).

27 המצוה הרע"ז — האזהרה שהזהר הדין
 28 מלהמול על העני בשעת הדין עד שיזכהו בדבר
 29 שאינו מגיע לו, על דרך החמלה עליו אלא ישוה
 30 בין העשיר לעני והאביון ויחייבנו (גם את העני)
 31 לשלם מה-שיקבע עליו, והוא אמרו: "ודל לא
 32 תהדר בריבו" (שמות כג, ג) וכבר כפל את-הלאו

נוהגים ללמוד בימי הספירה מס' סוטה נוסף על השיעורים הקבועים - דף ליום דף ליום

היום יום ד' אייר

משיחת ערב חג השבועות תשמ"ה

י. הוזכר לעיל (סעיף ח) על דבר המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו ללמוד בימי הספירה מסכת סוטה (נוסף על השיעורים הקבועים) - דף ליום דף ליום, אשר בהתאם לכך, ה"סיום" דמסכת סוטה הוא - בערב חג השבועות.

ובהקדם - "קלאץ-קשיא" בעניין זה שאין שמים לב. וזאת, למרות שרגילים לדייק בעניינים דקים "כחות השערה":

מקובל לחשוב שבמסכת סוטה ישנם מ"ט דפים - בהתאם למ"ט הימים דספירת העומר. דף ליום דף ליום. אמנם, לאמיתו של דבר, יש במסכת סוטה מ"ח דפים בלבד, שכן, התחלת המסכת (כבכל המסכתות) - בדף ב', ובמילא, ישנו יום אחד שבו חסר, לכאורה, הלימוד דמסכת סוטה, מה שאין כן בנוגע לספירת העומר - אם יחסר ח"ו יום אחד ממ"ט ימי הספירה, אין זה "שבע" שבתות תמימות!

ויש לומר - ש"דף-השער" דמסכת סוטה משלים את המנין דמ"ט הדפים המכוונים כנגד מ"ט ימי הספירה. והביאור בזה:

"דף-השער" הוא בבחינת "שומר" על המסכת כולה - בדוגמת שער העיר שענינו לשמור שלא ייכנסו דברים בלתי רצויים. וכפי שידוע ומבין גם פשוט שבפשוטים, ש"דף-השער" של "סידור", "תהילים" וכיוצא-בזה, ובנדון דידן, מסכת סוטה - שומר על שאר הדפים שלא יתקמטו, ופשיטא - שלא ייקרעו, וכן שלא יפול עליהם לכלוך וכיוצא-בזה. ומכיון שכן, יש לו שייכות ל"פנים" הספר, ובנדון-דידן - מסכת סוטה.

אמנם, ביאור זה אינו מספיק עדיין, שכן, יום ראשון דספירת-העומר הוא אחד מימי הספירה (ולא רק הקדמה וכיוצא-בזה), ולא עוד, אלא שיש בו מעלה יתירה לגבי שאר ימי הספירה, שהרי כל ימי הספירה אינם באים אלא מכוחו של יום ראשון, שבו היתה הבאת והקרבת העומר. ואם-כן, כיצד ייתכן שביום זה ילמדו את ה"שער" בלבד?

ולכן, יש לומר, ש"דף השער" אינו בבחינת שומר בלבד, דבר הטפל כו', אלא אדרבה - יש בו עילוי לגבי כל המסכת:

ב"דף-השער" נדפס גם שם המסכת - שם הכולל את המסכת כולה, ונפקא-מינה לדינא בנוגע למכירת ספר (מסכת) על-ידי "שטר", שכאשר כותבים ב"שטר" את שם הספר, אזי עובר הספר מרשותו של המוכר לרשותו של הלוקח. וכל זה - אפילו ב"שמות הסכמיים", ועל אחת כמה וכמה ב"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש", אשר, כתורת הבעל שם טוב², מהווה מחייה ומקיים את הדבר הנקרא בשם זה.

ולהעיר מדברי השל"ה³: "אף מי שהוא עם הארץ גמור, ומצטער מאוד על מיעוט הבנתו ואינו מבין שום דבר, קורא בכל לבו שמות של תורה שבכתב ותורה שבעל-פה. . . ושמות כל המסכתות. . . וקריאת השמות תועיל להיות נחשב כאילו עיין ולמד כולם".

(2) שעהיוה"א פ"א.

(1) אמור כג, טו. וראה טוש"ע (אדה"ז) או"ח סתפ"ט ס"ח

(3) יג, סע"א ואילך בהג"ה.

(סכ"ג-כד).

ומעלה מיוחדת בנוגע לשם דמסכת "סוטה" - להיותו מהמסכתות ששמן נזכר בגמרא⁴.

ונמצא, ש"דף-השער" אינו "שומר" בלבד, כלומר דבר הטפל לדפי המסכת עצמה, אלא אדרבה: מכיון שנדפס בו שמה של המסכת, כולל הוא ומהווה ומחזיק את כל דפי המסכת כולה.

וזוהי שייכותו של "דף-השער" ליום א' דספירת-העומר - שכל ימי הספירה באים מכוח הבאת והקרבנות העומר ביום זה:

בלימוד דף ליום דף ליום - הרי גם כאשר לומר על דרך הפשט, הדרוש, הרמז והסוד, אין לו אלא העניינים השייכים לדף פרטי זה, על דרך ובדוגמת הספירה הפרטית דכל יום: מה שאין כן ביום א' דספירת העומר שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב"דף-השער" (ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל ללמוד דף ליום דף ליום) - יש לו את המסכת כולה (לא רק "בכוח" בלבד, אלא) באופן של "כלל", ומזה נמשכים ה"פרטים" - דף ליום דף ליום, על דרך ובדוגמת שאר ימי הספירה הבאים מכוח הבאת העומר ביום א'.

ועל פי זה יש לבאר את הענין ד"נעוץ סופן בתחילתן"⁵ - דלכאורה, מכיוון שב"סופן", לאחר שסיים את כל דפי המסכת, יש לו את המסכת כולה, אם כן, מהו העילוי בכך ש"נעוץ סופן בתחילתן", "תחילתן" ממש, לפני שהתחיל ללמוד את הדף הראשון (שהרי לאחר שכבר התחיל - שוב אינו אווז בהתחלה ממש)? ! והביאור - על פי האמור - שב"תחילתן", ב"דף-השער", ישנו כל הענין באופן של "כלל".

יא. על-פי האמור, יש להתעכב תחילה על ההוראה שלמדים משמה של המסכת - "סוטה".

ובהקדמה: אף שאין זה אלא שם (מסכת) בלבד, מכל מקום, מכיון שגם זה ענין בתורה, ועד ששייך הוא לתורה כולה, כדברי הרמב"ם⁶: "האומר שאין התורה מעם ה', אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה (כולה), וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה". מובן, שגם בענין זה יש הוראה ולימוד בעבודת ה', כדלקמן.

והענין בזה:

הפירוש ד"סוטה" הוא - מלשון "שטות", כדרשת חכמינו ז"ל⁷ על הפסוק⁸ "איש כי תשטה אשתו", "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות".

ולכאורה, בשלמא עצם העובדה ד"נכנס בו רוח שטות" - אפשרית היא מצד ענין הבחירה, אבל כיצד ייתכן שענין כזה ("סוטה") יהיה שם של חלק (מסכת) בתורה? !

ואף שהקב"ה הוא "כל יכול", מכל מקום, הרי נאמר⁹ "לא יהי' לך אלהים אחרים על פני", ואם כן, נשאלת השאלה: איך ייתכן שבתורתו של הקב"ה - "על פני" - יהי' ענין של "רוח שטות" שעלול להביא לעבירה על רצונו ית', שזהו ענין ד"אלהים אחרים"¹⁰? !

והביאור בזה:

ידוע הכלל דירידה צורך עלי', כלומר, כוונת הירידה היא - כדי שעל ידי זה יבוא האדם לעילוי גדול יותר מכמו שהיה קודם הירידה, על דרך מעלת הבעל-תשובה לגבי צדיק¹¹, וזהו גם הדיוק בלשון "נכנס בו רוח שטות" - שבעצם אין הדבר שייך אליו כלל, אלא ש"נכנס בו" ממקום אחר, באופן ד"נורא עלילה על בני אדם"¹², וזאת, כדי שעל ידי זה יבוא לעילוי גדול יותר מכמו שהיה לפני הירידה.

וכן הוא בנוגע לירידה ד"סוטה", שהכוונה בזה היא - שעל ידי זה יהי' העילוי ד"ונקתה ונזרעה זרע", "אם היתה עקרה נפקדת". אם היתה יולדת בצער יולדת בריווח, נקבות יולדת זכרים כו"¹³, וכמסופר בגמרא¹⁴

(10) ראה תניא שם.

(4) סוטה בתחילתה.

(11) ראה ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. ובכ"מ.

(5) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(12) תהלים סו, ה. וראה תנחומא וישב ד. תו"ח תולדות יג,

(6) הל' תשובה פ"ג ה"ח.

א ואילך. שעה"ת לאדהאמ"צ ח"א כ, ד ואילך.

(7) סוטה ג, א. וראה תניא פכ"ד.

(13) סוטה כו, א. הובא בפרש"י עה"ת נשא שם, כח.

(8) נשא ה, יב.

(14) ברכות לא, ב.

(9) יתרו כ, ג. ואתחנן ה, ז.

בנוגע לחנה: "אם ראה תראה"¹⁵. אמרה חנה לפני הקב"ה, אם ראה - מוטב, ואם לאו - אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר ונקתה ונזרעה זרע".

[ולהעיר, שגם בהשקאת הסוטה מודגש הענין דירידה צורך עלי' - כמאמר רבותינו ז"ל¹⁶ "גדול השלום שהשם [שם הוי', שם היותר נעלה מבין כל השמות שאין נמחקין, "שם המפורש"¹⁷] שנכתב בקדושה, אמר הקב"ה, ימחה על המים שבביל להטיל שלום בין איש לאשתו", שבוה מודגש גודל העילוי דענין השלום, אשר לא זו בלבד ש"מזבח מוריד עליו דמעות"¹⁸, אלא יתירה מזה, שהקב"ה אומר שבבביל עילוי זה מותר ש"ימחה שמי על המים", תכלית הירידה. ולא עוד, אלא שיש מצוה בדבר, ובלבד שיהי' "שלום בין איש לאשתו".]

יב. ביאור הענין:

לכאורה, אינו מובן: כיצד אמרה חנה "אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה כו'" - הרי השקאת הסוטה אינו אלא אם נסתרה לאחרי קינוי הבעל, ולאחרי קינוי הבעל אזי הסתירה אסורה (גם בסתירה כזו שלולי קינוי הבעל אין בה איסור¹⁹), ואם כן, כיצד ייתכן שחנה תעבור על הקינוי דאלקנה ותסתתר, בה בשעה שיש איסור בדבר?!

אפילו לולי האיסור, לא מסתבר שחנה תעבור על דבריו של אלקנה - כאשר יודעים אודות גודל מעלתו של אלקנה. כמסופר במדרש²⁰ בנוגע לאופן עלייתו לרגל, שהי' מעלה עמו את כל אנשי העיר שברך, ו"בדרך שהי' עולה שנה זו לא הי' עולה שנה אחרת, עד שהיו כולם עולים", כלומר, שזיכה רבים מישראל בענין ד"יראה כל זכורך אל פני האדון ה'"²¹, "כדרך²² שבא ליראות כך בא לראות"! וכל זה, כאמור, מצד דבריו של אלקנה בלבד, וכל שכן וקל וחומר - כאשר יש איסור בדבר!

ואם מפני שעל ידי זה יהי' "ונקתה ונזרעה זרע" - הרי זה על-דרך ובדוגמת (אבל לא ממש) "האומר אחטא ואשוב", ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה"²³ (אלא אם כן "דחק ונתחזק כו"²⁴)!

אמנם, בנוגע לפועל - בוודאי לא נסתרה כו', אלא רק "אמרה". אלך ואסתתר כו", אבל אף על פי כן, השאלה היא: כיצד יכלה להעלות על דעתה ולומר שתעבור על דבר איסור?!

והביאור בזה:

מכיון שכוונתה אינה אלא כדי שעל ידי זה יהי' הענין ד"ונקתה ונזרעה זרע" - הרי במקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא²⁵, ובמילא, מצד פנימיות העניינים אין ב"סתירה" זו ענין של חטא כלל;

ובנוגע לחיצוניות העניינים במעשה בפועל, אשר המעשה הוא העיקר, שישנו המעשה ד"סתירה" - הנה לזה מועילה התשובה, שכן, כאשר "דחק ונתחזק כו' מקבלין תשובתו", וטעם הדבר - מכיון שמצד פנימיות העניינים לא הי' כאן ענין של חטא.

ויש להוסיף בזה - בעומק יותר:

אפילו כשהסתירה היא (לא כדי שיהי' "ונקתה ונזרעה זרע", אלא) מצד ה"רוח שטות", ויתירה מזה, אפילו לאחר שנתברר שהי' ענין של היפך הטהרה כו' - הנה גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה (אף שבמחשבת ורגש האדם אינו כן), תכלית הכוונה בזה היא - שבביל העלי' תשובה, כלומר, כל הירידה אינה אלא כדי שסוף כל סוף יבוא לעילוי תשובה, שהרי "בוודאי סופו לעשות תשובה, בגלגול זה או בגלגול אחר, כי לא ידח ממנו נדח"²⁶.

(15) ש"א א, יא.
(16) במדבר פ"א, ז. וש"נ. וראה שבת קטז, א. וש"נ.
(17) רמב"ם הל' חנוכה בסופן.
(18) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ו ה"ב.
(19) גיטין בסופה.
(20) ראה צפע"נ הל' סוטה פ"א ה"ז. וראה לקו"ש ח"ח ע' הע' 78. וש"נ.
(21) משפטים כג, יז.
(22) חגיגה בתחלתה.
(23) יומא פה, ב - במשנה. רמב"ם הל' תשובה רפ"ד.
(24) ראה תניא פכ"ה. אגה"ת פ"א.
(25) כש"ט הוספות סל"ח. וש"נ. וראה לקו"ש ח"כ ע' 426.
(26) תניא ספ"ט. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סוס"ג.

ולכן, גם אז הרי זה ("סוטה") שם דתורה - דמכיוון ש"בוודאי סופו לעשות תשובה", נמצא, שתכליתו של החטא (כמו שהוא מצד למעלה) הוא - העלי²⁷.

ולא עוד, אלא אפילו כשהחטא הוא באופן ד"אחטא ואשוב", שאז "אין מספיקין בידו לעשות תשובה" - גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה, הכוונה בזה היא - שיהי' "דחק ונתחזק", היינו, לעוררו לתשובה נעלית יותר²⁸.

יח. ובפשטות - שזוכים תיכף ומיד לגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"²⁹, שלימות העם, ובאים לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"³⁰, שלימות הארץ, ושם גופא - להר הקודש, ולבית המקדש השלישי, ומקבלים גם את התורה - "אוריאל תליתא", שלימות התורה, ובצירוף כולם - שלימות המשולשת, "חוט המשולש"³¹, וכל זה - תיכף ומיד, במהרה בימינו ממש.

- (27) ראה לקו"ש ח"ה ע' 65 ואילך. ח"ה ע' 236 הע' 14. (29) בא י, ט. (30) עקב יא, יב. (31) ראה קהלת ד, יב. (28) ראה לקו"ש ח"ד ע' 1153 הע' 16. ח"ה ע' 395. וש"נ.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שני לעומר עמ' ב

אמר ריש לקיש, מה לשון קינוי - מפני מה נקרא ציווי הבעל לאשתו 'קינוי', משום שהוא דבר המטיל קנאה בינה לבין אחרים - הקינוי גורם שאחרים יכעסו עליה, וקינוי מלשון כעס. מדייקת הגמרא מדבריו, אלא קסבר שקינוי על פי עצמו - שאין צריך לקנאות בפני עדים, וכולי עלמא לא ידעי דקני לה - ולכן האנשים לא ידעו שקינא לה, ואמרי מאי דקמא דקא בדה - ויאמרו מפני מה היא מתרחקת מהאנשים, ואתו למיעבד קנאה בדה - ויבואו לידי כעס ומריבה עמה. ורב יימר

בר רבי שלמא משמיה דאבא אמר, נקרא 'קינוי' משום שהוא דבר המטיל קנאה בינו לבינה - שבאה לידי כעס ומריבה עם בעלה על שחושד בה. מדייקת הגמרא אלא קסבר כמשנתנו שקינוי על פי שנים עדים, וממילא וכולי עלמא ידעי דקני לה ואינם באים עם האשה לידי כעס, ואיהו הוא דאתי למיעבד קנאה בדה - ורק לבעל יגרם כעס ומריבה עם האשה.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ' ב

מ'בה' נפקא - דין זה נלמד מהפסוק 'עד אין בה', שדורשים דווקא בה - להעיד שזינתה נאמן עד אחד, אבל ולא בקינוי - שצריך שני עדים שקינא לה הבעל, וכמו כן דורשים 'בה' ולא בסתירה - שצריך שני עדים שנסתרה. ולימוד זה מ'פע' ליה לתנא להביא. מתרצת הגמרא, ה'כי נמי קאמר - אכן גם המשנה סוברת שהלימוד שעד אחד אינו נאמן על סתירה הוא משום שתלמוד לומר 'בה' בה ולא בקינוי 'בה' ולא בסתירה. אלא שהמשנה דיברה על דין נוסף, שנומאמה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה - באופן שלא היה קינוי וסתירה ומעיד עד אחד שזינתה, הדין הוא דלא מהימן עד אחד אלא צריך שנים, ודין זה מ'גל',

על זה משיבה המשנה, נאמר כאן, לגבי ערוה "כי מציא בה עדות דבר" ונאמר להלן "על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר", ודורשים בגזרה שוה, מה 'דבר' האמור להלן מאמינים רק לעדים שנים, אף כאן לגבי ערוה מאמינים רק לעדים שנים. תנו רבנן, אי זו היא עדות הראשונה - איזו עדות נקראת במשנה 'עדות ראשונה', זו עדות סתירה - עדות שנסתרה. ואיזו עדות נקראת במשנה 'עדות אחרונה', זו עדות מומאה - העדות שנבעלה לאחר קינוי וסתירה.

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

המקנא לאשתו - פרק ראשון

נבקע כך משום שאידי דתנא מאחר ששנה את מסכת כתובות ותנא
בה את פרק הפדיר שעוסק בעניני נדרים, תנא סמוך לו את מסכת נדרים,
ואידי דתנא את מסכת נדרים, תנא סמוך לו את מסכת נזיר משום דדמי
לנדרים - שניות חלה על ידי נדר שמקבל על עצמו. וקתני את מסכת
סוטה סמוך למסכת נזיר, כדרכי - ללמדך שכל הרואה סוטה בקלוקלה
זויר עצמו מן היין.
מדייקת הגמרא מלשון התנא שאמר המקנא לאשתו, ולא אמר - רבי
אליעזר אומר מקנא אדם לאשתו על פי שנים, שדיעבד אין לכתחילה
לא - לכתחילה אין ראוי שיקנא בעל לאשתו, ופרשת סוטה נאמרה
באופן שעבר על האיסור וקנא לה, שקסבר תנא דירין שאסור לקנאות
- כיון שהקניי גורם לריב בין הבעל לאשה על שחושד בה.
אמר רבי שמואל בר רב יצחק, כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה -
לדרוש בפרשת סוטה, אמר רבי, אין מווינון לו לאדם אשה אלא לפי
מעשיו - צנועה לצדיק ופרוצה לרשע. שנאמר כי לא ינוח שקט
הרשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם
הרי שמתאימים לאדם את סביבתו על פי מעשיו. אמר רב רב חנה
אמר רבי יוחנן וקשין לווינון - איש לאשה בקריעת ים סוף אשר נשתנו
בה סדרי בראשית, שנאמר אלהים מושיב יתירים ביהם - מושיב את
האיש ואשה שחיו ביחידות בתוך אותו בית, ומוציא אסירים בפזשויות
- והוציא את ישראל שהיו אסורים במצרים, בזמן שכשר וטוב ללכת,
בחודש ניסן שהוא לא חם ולא קר, הרי שהוקש זיווג איש ואשה לקריעת
ים סוף. מקשה הגמרא על ריש לקיש, איני, והא אמר רב יהודה אמר
רב ארבעים יום קודם יצירת הולד הזכר, בת קול יוצאת ואומרת בת
פלוגי לפלוגי, בת פלוגי לפלוגי, שדה פלוגי לפלוגי - ומבואר שאין
הזיווג נקבע לפי מעשיהם, שהרי לא ניתן לדעת בשעת יצירת האדם האם
יהיה צדיק או רשע. מתרצת הגמרא, לא קשיא, הא - מה שאמר רבי
יהודה בשם רב שארבעים יום קודם יצירת הולד נקבע הזיווג משמים,
זהו בלוג ראשון שהוא לפי מזל, והא - מה שאמר ריש לקיש שנקבע
הזיווג צדיק לצנועה ורשע לפרוצה, זהו בלוג שני שהוא לפי מעשיהם.
שנינו במשנה, רבי אליעזר אומר מקנא לה על פי שנים וכו' רבי
יהושע אומר וכו'. מדייקת הגמרא, עד כאן לא פליגי רבי אליעזר ורבי
יהושע אם צריך שני עדים או שדי בעד אחד, אלא פקיניו וסתירה -
שלדעת רבי אליעזר צריך להביא שני עדים רק על הקניו, ולדעת רבי
יהושע צריך להביא שני עדים גם על הסתירה, אבל בסומא - אם
העידו שנים על הקניו ועל הסתירה, ובא עד אחד והעיד שנבעלה לאותו
פלוגי כשהתחתה עמו, כולם מודים שהעד אהד מהימן - ואין בודקים
אותה במים המאריים, אלא יוצאת בלא כתובה ואסורה לבעל ולבעול,
שהרי לא נחלקו בכך. ויתנן נמי - וכן מפורש במשנה לקמן, עד אהד
אומר אני ראיתי שניממא - שנבעלה לאותו פלוגי כשהתחתה עמו,
לא היתה שותה את המים המאריים, משום שמאמינים לעד שאכן
זינתה. שואלת הגמרא, מדאורייתא מנלן דמהימן עד אהד - מהו
המקור בתורה שנאמן עד אחד לומר שזינתה. עונה הגמרא לפי מה
ששינו בברייתא דתנו רבנן נאמר לגבי אשה שקינא לה בעלה ונסתרה
היא טמאה ועד אין בה" - ואף שנכתב עד' בלשון יחיד, בפנים
הכתוב מדרב - כוונת הפסוק שאין שני עדים שראו שנבעלה, או אינו
אף אפילו באחד - שמא נפרש שאין אפילו עד אחד שנבעלה, אין
לומר כן, שתלמוד לומר - שהרי נאמר בתורה לא יקום עד אהד באיש
לכל עון ולכל חטאת,

אשה שקינא לה בעלה, דהיינו שאמר לה אל תתחדי עם פלוגי, ונסתרה,
דהיינו שעברה על ציוויו והתחתה עמו - היא הנקראת סוטה, ואסורה
לבעלה מן התורה כדין אשת איש שזינתה, אלא אם כן תיבדק בסדר
הכתוב בפרשה ויוכח שלא נבעלה לאותו פלוגי. סדר בדיקתה הוא,
שמביאה בעלה לבית המקדש, ובית דין הגדול משקים אותה מים
מאריים, אם מתייסרת באיסורים משונים ומתה - סימן הדבר שנבעלה
לו, ואם לא היו מוסיקים לה המים - סימן הדבר שטהורה היא ולא נבעלה
לו, וחוזרת לבעלה ואף הייתה מתברכת בבנים וזכרים. אם האשה מודה
שנבעלה, אין משקים אותה, אלא מגרשה ומפסידה כתובתה כדין אשת
איש שזינתה. וכן אם אמרה האשה שאינה רוצה להיבדק, או שאמר
האיש שאינו רוצה שתיבדק, אינה שותה. ובמקרים אלו ודומים שאין
משקים אותה, חייב הבעל לגרשה, ואף לאחר שתגרש או ימות בעלה
אסורה על הבעול, וכן אינה אוכלת בתרומה, כדין אשת איש שזינתה.
משנה. בעל המקנא לאשתו ואומר לה אל תתחדי עם איש פלוגי, והיא
עברה על ציוויו והתחתה עמו מרצון, רבי אליעזר אומר אינה נאסרת
על בעלה כדין סוטה וכן אינו משקה אותה את המים המאריים, אלא אם
כן מקנא לה על פי שנים - ציווה עליה בפני שני עדים כשרים והעידו
שציווה עליה בפניהם. אך אין צריך שיעידו שנים שהתחתה עם אותו
פלוגי, אלא ומשקה על פי עד אהד - אף אם העיד עד אחד שהתחתה
עמו או על פי עצמו - או שהבעל עצמו אומר שראה שהתחתה עמו -
הרי היא סוטה, שאסורה לבעלה ומשקים אותה את המים המאריים. רבי
יהושע חולק ואומר שאינה נחשבת סוטה להיאסר על בעלה ולהשקותה
את המים המאריים - אלא אם כן מקנא לה על פי שנים - שהעידו
שנים שציווה עליה בפניהם שלא להתחתה עם אותו פלוגי, ומשקה על פי
שנים - וכן שהעידו שנים שהתחתה עמו בפניהם.
כאמור, אין האשה נחשבת סוטה אלא אם כן קינא לה בעלה ועברה
על ציוויו. דנה המשנה ביצד מקנא לה - מהו הציווי שמצווה עליה, אם
אומר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוגי, אין זה נחשב קניו,
ואף שעברה על ציוויו ודברה עמו, ואפילו אם התחתה עם אותו פלוגי
עדיין היא מותרת לביהם - לשמש עם בעלה, ומותרת לאכול
בתרומה אם היא אשת כהן. אבל אם אמר לה אל תסתרי עם פלוגי, והיא
עברה על ציוויו ונכנסה עמו - עם אותו פלוגי לבית הפתח - מקום
מסתור, ושקתה עמו באותו מקום כדי שומא - זמן של העראה,
אסורה לביהם - לשמש עם בעלה, ואסורה לאכול בתרומה אם בעלה
כהן, כדין אשת איש שזינתה, כל זמן של שקתה אותה והוכח שהיא
טהורה. ואם לפני שהספיק להשקותה מל הבעל בלא בנים, שאסורה
להינשא בלא יבום או חליצה, חולצת לאחי בעלה, אך ולא מתייבמת,
ובגמרא יתבאר טעם הדבר.
גמרא. שואלת הגמרא, מביי תנא מנור סליק - הרי התנא סיים לעסוק
במסכת נזיר, מאי תנא דקא תנא סומא - איזה דבר שנה התנא בנזיר
שדומה לסוטה שלכך הסמיך לה את מסכת סוטה. עונה הגמרא, כדרכי
- על פי דברי רבי, דתניא רבי אומר למה נסקמה בתורה פרשת נזיר
לפרשת סומא, כדי ללמדך ולומר לך שכל הרואה סומא בקלוקלה -
בניוולה, זיר עצמו מן היין - יקבל על עצמו נזירות ויאסר בשתיית יין
שמביא את האדם לידי קלות ראש, שקלות הראש היא אשר גרמה
לסוטה לחטוא. ומטעם זה סמך גם התנא את מסכת סוטה למסכת נזיר.
שואלת הגמרא, אם כן וליתני תחילה למסכת סומא ויהיה ליתני מסכת
נזיר כפי סדר פרשיות התורה. עונה הגמרא, סדר המסכתות בסדר שנים

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ' א

לקרוביו. שואלת הגמרא, אם כן ורבי ישמעאל שסובר שאין חיוב
להטמא מה דורש מהפסוק לה יטמא, שהרי למדנו שאין איסור בדבר
מהפסוק כי אם לשאריו. ומשיבה, דורש לה מיימא ואין מיימא
לאיבריה - שאסור לכהן להטמא לאברים של קרוביו, אלא רק לכל גופם.

להיטמא, הרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין איסור בדבר ומניין שחובה
עליו להיטמא. ומשיבה, סובר רבי עקיבא שדבר זה נלמד מהפסוק מבי
אם לשאריו נפיק, וכיון שכן, לה יטמא להה לי - לשם מה חזרה
התורה וכתבה לה יטמא, לחליצה - ללמדנו שמצוה עליו להיטמא

בְּקִיּוֹ וּבְחִיּוֹ יֵשׁ עַד אֲחֵד שְׁקֻלָּהּ בְּסִתְרֶיהָ וְאֵמָן וְאִנְיָה שׁוֹתָה אֶלָּא וְיִצְחָק בֶּהָ
 שֶׁבֶט אֲחֵר. בְּשִׁמְעָהּ שֶׁל סִתְרֶיהָ אֲחֵר כְּגִוִּי: וְעַד אֵין בָּהּ בְּשִׁנֵּי הַכְּתוּב מִדְּבַר. וְקָא
 וּבְמִישָׁא דְקָרָא נָמִי שְׁמַעְתָּ דְּמִדְּחִין דְּקָאָמַר וּמַעְלָה בּוּ מַעַל וְשֹׁכֵב אִישׁ אוֹתָהּ. וְאִינְיָ
 וְעִבְרִי עֲלִיו רֹחַ בְּקָאָה וְגו' וְדִרְשִׁין לִיה לִקְמוֹן שְׂבָר עֲבִר: אוֹ אִינוּ אֶלָּא אֲחֵר.
 וְהָיָה לֹא תִפְשֶׁה, אֶלְמָא פְּשִׁטָּא דְּנִשְׁמָתָא מִדְּמַהֲרָה בְּרַח אֲנִס רִצְיוֹן. ת"ל לֹא יִקְוֶה

תקן ע"ש א"ת בפרק י"א ל"א וז"ל: ויחשבו אלהי אש"ש
 ויבדקו וינסוהו לבבם ולבועל ויחזקוהו: **ששנמאות** מללן דמלמלן
 ע"ש שנים א"ת בשקא וז"ל א"ת ע"א, וקרא בשקא ממשעתה, ושכב א"ת אותה
 ע"ן דמחיק מכתביה וז"ל לא נתפשע ל' להחמיר עליה בא הכותב לדונה כמזידה,
 ע"ד בדבר א"ל א"ת. ולקמן (דף ט') מפרש דהאי קרא בתר קנ"ו בתיב, דכתיב בתריה
 מר קרא דאפלו עד אחד אין בה. ולקמן פ"ר א"ל במאי מספרא דקאמר קרא
ק"ת וז"ל, מהאי קרא שמע"ן דכל עד האמור בתורה שנים הם בדמפרש ואזיל:
 מושמט

הַמִּקְנָא

לְאַשְׁתּוֹ רַבִּי אֶלְעִזָּר אוֹמֵר מִקְנָא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וּמִשְׁקָה
עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עֲצֻמוֹ, רַבִּי הוֹשֵׁעַ אוֹמֵר מִקְנָא
לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וּמִשְׁקָה עַל פִּי שְׁנַיִם. בִּיצֵד מִקְנָא לָהּ,
אוֹמֵר לָהּ כִּפְנֵי שְׁנַיִם אֶל הַתְּדָרֵי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי וְדִבְרָה
עִמּוֹ, עֲדִינן הִיא מוֹתֶרֶת לְבִיתָהּ וּמוֹתֶרֶת לְאֹכֹל בְּתֻרֻמָּה.
כִּנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַפֶּתֶר וְשִׁחַתְתָּה עִמּוֹ כְּדֵי טוֹמְאָה,
אִסּוּרָה לְבִיתָהּ וְאִסּוּרָה לְאֹכֹל בְּתֻרֻמָּה, וְאִם מֵת הוֹלֵצַת
לֹא מִתְּיַבֶּמֶת: **גמ'** מִכְּדֵי תֵנָּא מְזוּיֵר סָלִיק מַאי תֵנָּא
דִּיקָא תֵנָּא סוּטָה, כְּדִרְבִּי דִתְנָא רַבִּי אוֹמֵר לָמָּה נִסְמַכָּה
בְּפִשְׁתַּת נִזִּיר לְפִרְשֵׁת סוּטָה לִזְמֹר לָךְ שִׁכְל הַרְוָא סוּטָה
בְּקַלְקוּלָה זִיז עֲצֻמוֹ מִן חֵינן. וְלִיתְנִי סוּטָה וְהִדֵּר לִיתְנִי
נִזִּיר, אֵיידִי דִתְנָא כְּתוּבוֹת וְתֵנָּא הַמְדִיר תֵנָּא נְדָרִים,
וְאֵיידִי דִתְנָא נְדָרִים תֵנָּא נִזִּיר דְדָמִי לְנִדְרִים וְקִתְנִי סוּטָה
כְּדִרְבִּי. הַמִּקְנָא דִיעֲבֹד אִין לְכַתְחִילָה לֹא, קִסְבֵּר תֵנָּא דִידִין
אִסּוּר לְקִנְאוֹת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל כֹּר רַב יִצְחָק כִּי הוּהוּ
פֶתַח רִישׁ לְקִישׁ בְּסוּטָה אָמַר הֵכִי, אִין מְזוּזִין לוֹ לְאֶדָם
אִשָּׁה אֵלָּא לְפִי מַעֲשֵׂיו שְׁנָאמַר כִּי לֹא יִנֹּחַ שְׂכֶט הָרִשָּׁע
עַל גִּוֵּר לְחִצִּיקִים. אָמַר רַבָּה כֹּר כִּי הִנֵּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן
לְקִשִּׁין לְזוּזֵן כְּקִרְעַת יָם סוּף שְׁנָאמַר אֱלֹהִים מוֹשִׁיב
יְחִידִים בֵּיתָה מוֹצִיא אִסְרִים בְּכַשְׁרוֹת. אֵינִי, וְהָא אָמַר
רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אֲרֵבָעִים יוֹם קוֹדֵם יֵצִירַת הָעוֹלָם בַּת
קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת בַּת פְּלוֹנִי פְּלוֹנִי בֵּית פְּלוֹנִי פְּלוֹנִי
שְׂדֵה פְּלוֹנִי פְּלוֹנִי. לֹא קִשְׁיָא, הָא בּוֹגֵג רֹאשׁוֹן הָא בּוֹגֵג
שְׁנִי: רַבִּי אֶלְעִזָּר אוֹמֵר מִקְנָא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכו': עַד

בְּאֵן לֹא פָלְגִי אֶלָּא בְּקִינִי וּמִתִּירָה אֲבָל בְּטוֹמְאָה עַד אֶחָד
רֵאיוֹתִי שֶׁנִּטְמָאתָ לֹא הִיָּתָה שׁוֹתָהּ מִדְּאוֹיִיָּתָא מִנְּלִי דַּחֲ
בִּהּ" בְּשָׁנִים הַפְּתוּב מִדְּבַר אִו אִינוּ אֶלָּא אֶפְּלוּ בְּאַחֲרָהּ

[illegible]

סוטה. פרק ראשון - המקנה דף ב עמוד ב

תוספות

רש"י

כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים. ואחד דכתיב גבי ועד אחד לא יענה בנפש (מנזכר לה) מוקי לה בפרק אחד דיני ממונות (פסולין ק"ה). בדרישה מן התלמידים ולא יומת על פי עד אחד (דכ"ט) דרשין בפרק ראשון דמכות (ק"ה) לעדות מיוחדת לאפוקי אחד רואה מחלוך זה ואחד רואה מחלוך זה אבל קשיא דגבי שבועת העדות כתיב והוא עד (ויקרא ט) ומחייבין אפילו אחד כרתנו (ספוט ק"ה) כפר אחד והודה אחד הכופר חייב וי"ל דשבועת העדות לא חייבה תורה אלא בתביעה כדילפינן התם מקראי הילכך כל היכא דמפסידו ממון מידחייב דבהפסד ממון תליא מילתא:

מאי טעמא דר' יהושע. בירושלמי מפיק ליה מהני קראי מאי טעמא דרבי יהושע כי מצא בה ערות דבר ערוה זו הסתירה דבר זו הקנינו וילפינן דבר דבר מה דבר האמור להלן על פי שנים אף כאן ע"פ שנים תני רבי יוסי בר' יהודה וכו' משקה ע"פ שנים נאמר כי מצא ואין מציאה בכל מקום אלא על פי עדים מה מקיים רבי אליעזר דבר דבר שהוא מרגיל לבא לידי ערוה עוד בירושלמי כתיב ועבר עליו רוח קנאה וגו' שלא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך גאות אלא מתוך דבר של אימה עבר וקנא לה מחמת הדברים הללו מה את אמרת למצוה או לעיכוב אם תאמר מצוה קנינו קנינו אם תאמר לעיכוב אין קנינו קנינו אמר רבי מנא אתיא כהדא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעבב רבי

בה ולא בסתירה. ורבי אליעזר אומר, בה ולא בקנינו. ואימא 'בה' ולא בסתירה, סתירה איתקש לטומאה דכתיב ונסתרה והיא נטמאה. קנינו נמי איתקש לטומאה, דכתיב וקנא את אשתו והוא נטמאה, הא מיעט רחמנא בה. ומה ראית, מסתברא סתירה עדיפא שכן אוסרתה בטומאה. אדרבה קנינו עדיף שכן עיקר גרם לה, אי לאו סתירה קנינו מי איכא, ואי לא קנינו, סתירה מאי אהני, אפילו הכי סתירה עדיפא דאיתחלתא דטומאה היא. מתניתין דלא בי האי תנא דתנא רבי יוסי ברבי יהודה אומר משום רבי אליעזר, המקנא לאשתו, מקנא על פי עד אחד או על פי עצמו, ומשקה לה על פי שנים. השיבו חכמים, לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף. מאי טעמא דרבי יוסי ברבי יהודה, אמר קרא 'בה' בה ולא בסתירה. ואימא 'בה' ולא בקנינו, קנינו איתקש לטומאה דכתיב וקנא את אשתו והוא נטמאה. סתירה נמי איתקש לטומאה דכתיב ונסתרה והיא נטמאה, ההוא לכמה שיעור סתירה כרי טומאה הוא דאתא. השיבו חכמים, לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף, מאי ניהו, דומנין דלא קני ואמר קנא. הא למשנתנו יש לדבר סוף, ומנין דלא איסתתר ואמר איסתתר, אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן אף לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אין לדבר סוף. אף לדברי רבי יוסי ברבי יהודה, ולא מביעיא למשנתנו, אדרבה למשנתנו איכא עיקר התם ליכא עיקר, אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אף למשנתנו אין לדבר סוף. אמר רבי חנינא מסופרא לא לימא איניש לאיתתיה בזמן הזה לא תיפסתי בהדי פלוני דילמא קיימא לן ברבי יוסי ברבי יהודה דאמר קנינו על פי עצמו ומיסתתרא וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה וקאסר לה עילוייה איספרא דלעולם. אמר ריש לקיש מה לשון קנינו, דבר המטיל קנאה בינה לבין אחרים, אלמא קסבר קנינו על פי עצמו וכולי עלמא לא ידעי דקני לה ואמרי מאי דקמא דקא בדרה ואתו למיעבד קנאה בהדה. ורב יימר בר רבי שלמא משמיה דאבאי אמר, דבר המטיל קנאה בינו לבינה, אלמא קסבר קנינו על פי שנים עדים וכולי עלמא ידעי דקני לה ואיהו הוא דאתי למיעבד קנאה בהדה

אלמא

ממשמע שנאמר עד. ולא נאמר עדים איני יודע דאחד קאמר, אלא מדאיצטרך למכתב אחד שמע מנה דעד שנים משמע, דאינו אלא לשון עדות וסתם עדות שנים: ואמר רחמנא תרי לית בה. לעיל קאי לפרשוי מסקנא דמלתיה היכי מדריש ועד אין בה: אלא טעמא כו'. קושיא היא, כלומר טעמא דכתיב לא יקום עד אחד, דהוא מוכח לך דהאי ועד אין בה בתרי קאמר, הא לאו הכי הוה אמינא עד דכתיב הקא בסוטה חד הוא וקאמרין אפלו אחד אין בה: ואיצטרף. לא יקום עד אחד לגלוי עליה דהאי ולא שמעינן דחד מדימין, דאי לאו הכי הוה אמינא כל סתם עד אחד הוא ובסוטה לא הוה אמינא דמתסרא ואפי' בעד א' וכל שכן בלא עד, והכי הוה דרשינן ליה ועד אין בה דקא אמר רחמנא הכי קאמר ועד אחד אין נאמן בה אלא שנים: ופריכין אין נאמן בה. בתמיה: אלא מאי בעי. קרא עד דאיכא תרי בתמיה, אמאי אתא קרא להאי לשחוק קרא מניה כו'. דבר דבר מוסמין, כתיב בנואפת כי מצא בה ערות דבר (דברים טז) וכתיב בדיני ממונות ע"פ שני עדים יקום דבר (שם יט) ואיצטרף. לא יקום לגלוי עליה דהאי עד דבשנים הכתוב מדבר, דאי לא גלי עליה הוה אמינא עד חד משמע ואין נאמן בה, קאתא קרא לאשמעינן. ודקשיא לך למה לי קרא, סלקא דעתך אמינא סוטה שאחר קניו וסתירה בא עד אחד והעיד שנטמאה באותה סתירה שאני וראוי להאמינו כאן שהרי רגלים לדבר, ונמי מצית אסרת. דאי לא גלי רחמנא דכל עד שנים הם דאנן ודקנון אמינא דהאי עד אין בה אין נאמן בה קאמר א"כ בא הכתוב להקל עליה: והא מדכתיב והיא לא נתפשה מכלל. דפשיטא לך דנטמאה, ודיכי קאמר והיא לא נתפשה אנהו אין בה. נהי דרישא דקרא איכא למימר ע"י שנים עדים, ושכב איש אותה בעדים ועד אחד אין נאמן בה, אלא והיא לא נתפשה היכי קאי אאין נאמן בה, הא אמרת דלא מחזקי לה בגבעלת: בה. בטמאה קאי דהא מנה סליק, והיא נטמאה ועד אין בה, ודרשינן אין בה תרי טמא חד: בה. עד אחד נאמן ולא בקניו: סתירה עדיפא. לאחמורי בה: שכן אוסרתה. על הבעל ועל הבעל מספק: בטמאה. ודאית כדדרשינן לקמן מגיד לך הכתוב ששל חספק אסורה, בפרק כשם שהמים בודקין (ק"ה) שכן עיקר גרם לה. שעי' הקניו סתירתה אוסרתה: מתני'. דקתני לריא דקניו בשנים וסתירה על פי עצמו, דלא בי האי תנא. דקתני לריא סתירה בשנים וקניו על פי עצמו: לדברי ר"י יהודה אין לדברי ר' אליעזר סוף. ולקמן מפרש לה: מאי ניהו. אין לדבר סוף דקאמר ואמר קנא. כשבועט עליה אומר קנאתי לה מפלוני ומביא עדים שנסתרה עמו סתירה כל שהוא, דכיון דלא קנא לה לא נסתרה בו, הא למשנתנו יש סוף. לדברי רבי אליעזר בתמיה: והא ומנין

אלמא

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

1 ויש להקשות, הרי ממשמע שְנֵאמַר לֹא יָקוּם עַד בָּאִישׁ - בלשון יחיד,
2 אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד, מִהַ תִּלְמִיד לִזְמַר 'אֶחָד' - לשם מה נאמר 'עד'
3 אחד, אלא וְהָ בָּנָה אֶב - התורה באה ללמדנו בזה שבכל מקום שְנֵאמַר
4 בתורה 'עד' אין פירושו עד אחד, אלא הָרִי בָּאֵן שְׁנַיִם, עַד שִׁפְרוּטוֹ לָךְ
5 הַבְּתוּבָה אֶחָד - אלא אם כן נאמר בפירוש 'עד אחד', מסיימת הגמרא,
6 מאחר וְאִמַר רַחֲמֵנָא תְּרִי לִית בָּהּ - שהרי 'ועד אין בה' היינו שאין שני
7 עדים שנבעלה אֶלָּא חָד, ואף על פי כן נאמר 'וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׁה' - שאם
8 לא נאנסה אלא עשתה כן מרצון, אִסְרוּהָ לבעלה, ומכאן לומדים שעד
9 אחד נאמן לומר שזינתה אם קינא לה ונסתרה.
10 מקשה הגמרא על הברייתא, אֶלָּא מַעְמָא - ההוכחה ש'ועד אין בה' היינו
11 שאין שני עדים אך יש עד אחד שנבעלה, היא מְדַבְּרִיב 'לֹא יָקוּם עַד
12 אֶחָד בָּאִישׁ', הָא לֹא הֵכִי הוּא אֲמִינָא עַד דְּסוּמָה חַד הוּא - אך לולי
13 כן היינו מפרשים שאין אפילו עד אחד שנבעלה. וקשה, שהרי וְאִיפִילוּ
14 חַד לִיכָא, אֶלָּא בְּמֵיתְסָרָא - אם אין אפילו עד אחד שנבעלה מדוע
15 נאסרת בוודאי על בעלה. אלא ודאי שאין שני עדים אלא עד אחד, ומדוע
16 הוצרכה הברייתא להוכיח כן מהפסוק, מתרצת הגמרא, אִיצְטְרִיךְ -
17 הברייתא הוצרכה ללמוד זאת מהפסוק, שלולי כן סִלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא
18 שהפסוק 'עַד אֵין בָּהּ' בא ללמד שאם יש עד אחד שנבעלה - אֵין נֶאֱמָן
19 בָּהּ ואינה נאסרת על פיו. שואלת הגמרא, כִּיזָּד היינו יכולים לפרש שבא
20 הפסוק לומר שעד אחד אֵין נֶאֱמָן בָּהּ לומר שנבעלה, וְאֶלָּא מֵאִי בְּעִי
21 עַד דְּאִיכָא תְּרִי - אלא צריך שני עדים, אם כן לִישְׁתּוּק קְרָא מִינֵיהּ -
22 והיינו יודעים זאת, משום דְּאֶתְרֵי דִּינֵי עֲרִיט נִלְמָדִים בְּגִזְרָה שׁוּוה דְּרָבִי
23 דְּרָבִי מִסְמוֹן, וְאִנָּא יִדְעָנָא שְׁצִירָךְ שֵׁנִי עֲדִים מִיָּדִי דְּהוּא אֶכֶל עֲדִיט
24 שְׁבִיתוּרָה - כשם שצריכים שני עדים לכל עדות בדני ערוה בתורה.
25 מתרצת הגמרא, אִיצְטְרִיךְ - הוצרכה התורה להשיענו דבר זה, משום
26 שִׁלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא סוּמָה שְׂאֵנִי - דין סוטה שונה משאר דיני ערוה,
27 שאף שבכל דיני ערוה אין עד אחד נאמן, מכל מקום לגבי סוטה דְּרַגְלִים
28 לְדָבָר - שיש סיבה לחשוש שאכן נבעלה, שְׁהָרִי קִינָא לָהּ וְנִסְתְּרָה,
29 ולפיכך היינו סבורים שְׁלִיתְרֵימֵן בָּהּ עַד אֶחָד - יהיה עד אחד נאמן לומר
30 שנבעלה. לכן הוצרכה הברייתא ללמוד מהפסוק שבכל מקום 'עד' היינו
31 שנים. חוזרת הגמרא ומקשה, וְמִי מְצִית אֶמְרֵת דְּאֵין נֶאֱמָן בָּהּ וְשִׁרָא
32 - האם ניתן לפרש את הפסוק שבא לומר שעד אחד אינו נאמן, וממילא
33 מותרת לבעלה, וְהָ מְדַבְּרִיב בהמשך הפסוק 'וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׁה' -
34 שמחמירים עליה משום שלא נבעלה באנוס אלא ברצון, מְבַלְל אִסְרוּהָ
35 - מוכח שהפסוק בא לאוסרה ולא להיתירה. מתרצת הגמרא, אִיצְטְרִיךְ -
36 ללמוד מהפסוק 'לא יקום וגו' ש'עד' היינו שני עדים, שלולי כן סִלְקָא
37 דַּעְתָּךְ אֲמִינָא לפרש את הפסוק כאמור, שעד אחד אֵין נֶאֱמָן בָּהּ עַד
38 דְּאִיכָא תְּרִי, וְכִתְרִי נִמִי הִיא דְּלֹא נִתְפָּשָׁה - והמשך הפסוק 'והיא לא
39 נתפשה' בא לומר שגם כשיש שני עדים שנבעלה, אינה טמאה אלא אם
40 הבעילה הייתה במזיד. קָא מַשְׁמַע לָן מהפסוק 'לא יקום וגו' שכל מקום
41 שנאמר 'עד' היינו שנים, וחידשה התורה שעד אחד נאמן לאוסרה.
42 שנינו במשנה, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר מְקַנָּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ', שואלת
43 הגמרא, מֵאִי מַעְמָא דְּרָבִי יְהוֹשֻׁעַ שְׁצִירָךְ שֵׁנִי עֲדִים עַל הַקִּינוּ וְהִסְתִּירָה.
44 ומשיבה, אֶמַר קְרָא 'ועד אין בָּהּ', ודרשה הגמרא מהפסוק שעד אחד
45 נאמן להעיד שנבעלה, ומדייק רבי יהושע, שדוקא 'בָּהּ' - להעיד
46 שנטמאה עד אחד נאמן וְלֹא בְּקִינֵי, וכן 'וְלֹא בְּסִתְרָה' - אלא על
47 הקינו והסתירה צריך שני עדים כשאר עדויות שבתורה. מבארת הגמרא,
48 וְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר הַסּוֹבֵר שלגבי הסתירה מועיל עד אחד, אֹמֵר שדורשים רק
49 בָּהּ, וְלֹא בְּקִינֵי. שואלת הגמרא, וְאִמָּא בָּהּ, וְלֹא בְּסִתְרָה וְצִירָךְ שֵׁנִי
50 עֲדִים גַּם שִׁנְסִתְרָה. ומשיבה, סְתִירָה אִיתְקַשׁ לְטוּמָאָה דְּבִתְרִיב 'ונסתרה
51 והיא נְטִמָּאָה' - התורה הסמיכה סתירה לטומאה, ולומדים מהדיקש
52 שכשם שלגבי טומאה מועיל עד אחד, כך לגבי סתירה מועיל עד אחד.
53 שואלת הגמרא, הרי קִינֵי נִמִי אִיתְקַשׁ לְטוּמָאָה, דְּבִתְרִיב 'וקנא את
54 אִשְׁתּוֹ וְהוּא נְטִמָּאָה', ומדוע בקינו מודה רבי אליעזר שצריך שני עדים.
55 ומשיבה, הָא מַעְמָא רַחֲמֵנָא בָּהּ, שרק על עדות שנבעלה מספיק עד
56 אחד, וממעטים מעל הקינו צריך שני עדים. שואלת הגמרא, וְמִהַ עֲדִי
57 - הרי גם קינו וגם סתירה הוקשו לטומאה, ומדוע העדיף רבי אליעזר
58 למעט מ'בה' שבקינו צריך שני עדים, וללמוד מהדיקש שבסתירה עד אחד
59 נאמן, ולא להיפך. ומשיבה, מְסַתְּרָא סְתִירָה עֲדִיפָא להחמיר בה שלא

יצטרכו שני עדים שְׁכֵן אִסְתְּרָהָ בְּטוּמָאָה - שהרי על ידי הסתירה
נאסרת מספק כאילו ודאי נבעלה. שואלת הגמרא, אֲדַרְבָּה, קִינֵי עֲדִיךָ
להחמיר בו שלא יצטרכו שני עדים, שְׁכֵן עֲדִיךָ גֵרָם לָהּ - שהרי הקינו
הוא הגורם לאיסור. ומשיבה, עֲדִיךָ להחמיר בסתירה, משום שֵׁנִי לֹא
סְתִירָה קִינֵי מִי אִיכָא - שהרי אם לא נסתרה אינה נאסרת מחמת
הקינו. שואלת הגמרא, וְאִי לֹא קִינֵי, סְתִירָה מֵאִי אֶהְיֶה - הרי גם
בסתירה לבד אינה נאסרת בלא קינו, ואם כן מדוע עֲדִיךָ להחמיר
בסתירה יותר מבקינו. מתרצת הגמרא, אֲפִילוּ הֵכִי סְתִירָה עֲדִיפָא
להחמיר בה, משום דְּאִתְתַּלְתָּא דְּטוּמָאָה הִיא - היחוד הוא התחלת
הטומאה.
שנינו במשנה, שלדעת רבי אליעזר קינו בפני שני עדים וסתירה בפני עד
אחד או בפני הבעל. אומרת הגמרא, מְתִנִּיתִין דְּלֹא בִי הָאִי תִנָּא - אינה
סוברת כתנא של הברייתא דלהלן. דְּתִנָּא רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה אֹמֵר
מִשּׁוּם כֵּהָן אֲלִיעֶזֶר, הַמְקַנָּא לְאִשְׁתּוֹ, מְקַנָּא עַל פִּי עַד אֶחָד או עַל פִּי
עַצְמוֹ, וּמִשְׁקָה לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם - וזה להיפך ממה שמבואר במשנתנו
בשם רבי אליעזר. המשך הברייתא, הַשִּׁיבֵּי חֲכָמִים לְדָבָרִי רַבִּי יוֹסִי
בְּרַבִּי יְהוֹדָה, אם נחשב קינו גם על פי עד אחד ועל פי עצמו אֵין לְדָבָר
סוּף - שכל בעל יאמר שקינא לאשתו. שואלת הגמרא, מֵאִי מַעְמָא דְּרָבִי
יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה בדעת רבי אליעזר, שלקינו מספיק עד אחד ולסתירה
צריך שני עדים. ומשיבה, אֶמַר קְרָא בָּהּ, וממעטים בָּהּ - על טומאה
נאמן עד אחד וְלֹא בְּסִתְרָה. שואלת הגמרא, וְאִמָּא - שידרוש גם 'בָּה'
וְלֹא בְּקִינֵי - ומדוע בקינו מועיל עד אחד. משיבה הגמרא, קִינֵי
אִיתְקַשׁ לְטוּמָאָה דְּבִתְרִיב 'וקנא את אִשְׁתּוֹ וְהוּא נְטִמָּאָה' - וכשם
שלגבי טומאה מועיל עד אחד, גם לגבי קינו מועיל עד אחד. שואלת
הגמרא, סְתִירָה נִמִי אִיתְקַשׁ לְטוּמָאָה דְּבִתְרִיב 'ונסתרה והיא נְטִמָּאָה',
ומשיבה, הִיא לְכַמָּה שְׁעִיר סְתִירָה בְּרִי טוּמָאָה הוּא דְּאֶתָּא - מהדיקש
זה לומדים שזמן סתירה הוא זמן שיכולה לבוא בו לידי טומאה.
שנינו בברייתא, הַשִּׁיבֵּי חֲכָמִים, לְדָבָרִי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה אֵין לְדָבָר
סוּף. שואלת הגמרא, מֵאִי נִיהו - מדוע לדבריו אין לדבר סוף. ומשיבה
דְּקִינֵי דְּלֹא קִנִּי וְאִמַר קִנָּא - פעמים שהבעל לא קינא לאשתו, ומתוך
שיכעס עליה יאמר שקינא לה ויהיה נאמן. מקשה הגמרא, הָא לְמִשְׁנֵיתֵינוּ
יֵשׁ לְדָבָר סוּף - משמע מדברי חכמים שהקשו על רבי יוסי, שלשית
משנתנו בדעת רבי אליעזר שנאמן על הסתירה ולא על הקינו, לא
הוקשה שאין לדבר סוף. והרי וְקִינֵי דְּלֹא אִסְתְּרָה וְאִמַר אִסְתְּרָה -
פעמים שלא נסתרה האשה ומתוך שיכעס עליה יאמר שנסתרה
ויהיה נאמן, ואם כן גם על שיטה זו היה לחכמים להשיב שאין לדבר סוף.
מתרצת הגמרא, אֶמַר רַב יִצְחָק בְּרִי יוֹסֵף אֶמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֶף לְדָבָרִי
רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה אֵין לְדָבָר סוּף, ואכן תשובת חכמים היא גם
לשיטת רבי אליעזר במשנה. שואלת הגמרא, מהלשון אֶף לְדָבָרִי רַבִּי
יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה, משמע שְׁנֵי מִיכְעָא לְמִשְׁנֵיתֵינוּ - על שיטת רבי
אליעזר במשנה פשוט שיש להשיב, וחידשו שאף לשיטת רבי יוסי יש
להשיב, והרי אֲדַרְבָּה - מסתבר להיפך, שְׁלִמְשֵׁנֵינוּ אִיכָא עֲדִיךָ -
שקינא לה בפני עדים, ולכן מסתבר להאמין לו, אבל הָתָם - לשיטת רבי
יוסי לִיכָא עֲדִיךָ - שלדעתו אין צריך לקנא לה בפני עדים, ולדבריו יותר
מתקבלת תשובת חכמים שיש לחשוש שמתוך כעס יאמר שקינא לה.
מתרצת הגמרא, אֶלָּא אִי אִיתְרַם הֵכִי אִיתְרַם - כך נאמרו הדברים, אֶמַר
רַבִּי יִצְחָק בְּרִי יוֹסֵף אֶמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְדָבָרִי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה וְאֶף
לְמִשְׁנֵיתֵינוּ אֵין לְדָבָר סוּף, ואכן עיקר תשובת חכמים היא על שיטת רבי
יוסי ברבי יהודה, וחידשו שאף למשנתנו יש תשובה לשיטת רבי אליעזר.
אֶמַר רַבִּי חֲנִינָא מְסוּרָא, לֹא לִיכָא אִינִישׁ לְאִתְרִיתָהּ בְּזִמְנִי הוּא שאין
בית המקדש קיים ולא ניתן להשקות את הסוטה, לֹא תִסְתְּרִי בְּהָרִי
פְּלוּנִי - אל תתחדי עם פלוני, ואפילו בינו לבניה בלא עדים לא יאמר
כך לאשתו, משום דְּלִיכָא קִינָא לָן בְּרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה - שמא
הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה דְּאֶמַר בשם רבי אליעזר קִינֵי עַל פִּי עַצְמוֹ,
וּמִסְתְּרָה - והאשה תתחדי עם אותו פלוני בפני שנים, והרי היא סוטה
וְלִיכָא אִיתְרַם מִי סוּמָה לְמִיכְדָּקָה - ואין בזמן הזה מי סוטה לבודקת,
וְקִנָּא לָהּ עֲלִיּוּתָה אִיסוּרָא דְּלִעוּלָם - ומנספך תהיה אסורה לעלו לעולם.
לכן לא יקנא הבעל לאשתו בזמן הזה, וממילא לא יחשב סוטה להיאסר
עליו.

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

אומרת הגמרא, **אֵלֶּמָּה קִסְבְּרִי** ריש לקיש ואבבי דאסור לבעל לְקַנְאוֹת
לאשתו - שהרי אמרו שקיני גורם קנאה וכעס. שואלת הגמרא, וּמָאן
דְּאָמַר שְׂמוּתָהּ לבעל לְקַנְאוֹת - וצריך לומר שלדבריו קיני אינו מביא
לידי קנאה וכעס, אם כן מָהוּ לְשׁוֹן קִינִי. משיבה הגמרא, **אָמַר רַב נְחֻמִּין**
בְּרַיָּה **יִצְחָק אֵין קִינִי אֱלָא לְשׁוֹן הַתְּרָאָה** - שמתרה באשתו ואומר לה
אל תסתרי עם פלוני, וְכֵן הוּא **אֹמֵר** - מצינו קיני מלשון התראה,
שנאמר **וַיִּקְנֵא ה'** **לְאִרְצוֹ** ויחמול על עמו" - שהתרה בחגבים שלא
ישחיתו את הארץ.

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר אִדָּם עֹזֵב עֲבִידָה בְּסִתְרָה וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא מְכַרְיוֹ עָלָיו וּמִתְפָּרֵס הַדֵּבֵר בְּגָלוֹ, ובגון אשה פרוצה שמזנה תחת
בעלה בסתר, ונותן הקדוש ברוך הוא בלב בעלה לקנאות לה, ועל ידי כך
מתפרסם הדבר בגלוי. **שְׁנַאֲמַר "וְעֵבֶר עָלָיו רוּחַ קִנְיָהּ וקָנָה את אשתו",**
וְאֵין עֲבִידָה - אין מתפרש הלשון 'ועבר' **אֱלָא לְשׁוֹן הַכְּרוּזָה** - שממס
רוצים להכריז על מעשיה ולכן נותנים בלב הבעל לקנאות לה. ומצינו
ש'ועבר' הוא לשון הכרזה, **שְׁנַאֲמַר "וַיְצִיז מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחֲנֶה"** -
והיינו על ידי הכרזת קול. **רִישׁ לְקִישׁ אָמַר אֵין אִדָּם עֹזֵב עֲבִידָה אֱלָא**
אִם בֶּן נִכְנָס בּוֹ רוּחַ שְׂמוּתָהּ, שְׁנַאֲמַר "אִישׁ אִישׁ בִּי תִשְׁמָחָה אִשְׁתּוֹ",
ומכך שתִּשְׁמָחָה בְּתִיב ולא תסתה, דורשים שמקנא האדם לאשתו רק
משום שנכנסה בו רוח שטות, וריש לקיש לשיטתו שסובר שאסור
לקנאות.

תַּנְיָא דְּרַבִּי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל מִפְּנֵי מַה הֵאֱמִינָה תוֹרָה לַעֲד אֶחָד בְּסוּמָה -
שאומר שנבעלה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו, ולא
הצריכה שני עדים כמו בכל התורה. משום שרְגִלִּים לְדָבָר - יש לנו בסיס
להאמין לעד שאומר נבעלה, שְׁהָיָה שְׁנֵי עֵדִים מְעִידִים שְׁקִינָא לָהּ
וְנִסְתְּרָה, ומלבד זאת וְעַד אֶחָד מְעִידָה שְׁהָיָה סוּמָה. מקשה הגמרא,
אָמַר לִיהִי רַב פְּסָא לֹאֲבִי מניין לתנא שאין עד אחד נאמן לומר שנבעלה
אלא אם כן קינא לה הבעל, וְהָאִי בִּי בְּתִיבָה קִינִי בְּתִרְיָה וְטוּמָאָה
הוּא בְּתִיבָהּ - הרי הפסוק בתורה שמדבר על קיני - 'ועבר עליו רוח
קנאה', כתוב אחרי הפסוק 'והיא נסתרה ועד אין בה' שממנו לומדים שעד
אחד נאמן, ומשמע שנאמן העד אחד גם אם לא קינא הבעל תחילה.
מתרצת הגמרא, **אָמַר לִיהִי "וְעֵבֶר" וְכִכָּר עֵבֶר** - הפסוק 'ועבר עליו רוח
קנאה' מתפרש בלשון עבר, שכבר עבר עליו רוח קנאה. שואלת הגמרא,
אֱלָא מַעֲתָה שְׁוַעֲבֵר הוא מלשון שכבר עבר, האם את הפסוק **"וְעֵבֶר**
לָכֶם כָּל חֻלוֹן" הִכִּי נִמְיָי נִפְרַשׁ שציוה עליהם לאחר שכבר עברו, והרי
משה ציוה אותם לפני שעברו. משיבה הגמרא שבכל מקום מתפרשת
המילה 'ועבר' לפי הענין, הֵתֵם - לגבי בני גד ובני ראובן מְדַבְּרִיב
בהמשך **"וַיִּבְכְּשֶׁה הָאֱרֶץ לִפְנֵי ה' וְאֶחָד תִּשְׁבּוּב"** - 'רתשוב' הוא לשון
להבא, מִשְׁמַע שגם מה שנכתב לעיל 'ועבר' הוא לשון דְּלִהָבָא. אֱלָא
הָבָא - לגבי סוטה **אִי סִלְקָא דְּעִתָּךְ בְּדִבְרֵיכִי שְׁוַעֲבֵר** הוא מלשון
להבא, ומתפרש הפסוק בְּתִרְיָה טוּמָאָה וְסִתְרָה שכבר נאסרה עליו, אם כן
קשה קִינִי לָמָּה לִי - למה לו לקנאות. הרי כבר נאסרה עליו על ידי
שהאמינו לעד אחד. אלא מוכח שהפסוק מתפרש בלשון עבר, כלומר,
שאין עד אחד נאמן לומר שזינתה אלא באופן שכבר קינא לה הבעל.

תַּנְיָא דְּרַבִּי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל, אֵין אִדָּם מְקַנָּה לְאִשְׁתּוֹ אֱלָא אִם בֶּן נִכְנָסָה
בּוֹ מִמְרוֹם רוּחַ קִנְיָהּ, שְׁנַאֲמַר "וְעֵבֶר עָלָיו רוּחַ קִנְיָהּ וקָנָה את
אִשְׁתּוֹ". מבארת הגמרא, **מֵאִיר רוּחַ - איזה רוח מביאה את האדם לידי**
קיני. רַבִּין אָמַר רוּחַ טוּמָאָה - על ידי השטן הרוצה להחטיאו, שיקנא
לאשתו ויבאו לידי מריבה. **רַב אִשִּׁי אָמַר רוּחַ טְהוֹרָה** - ששונא את
הפריצות ולכן מקנא. אומרת הגמרא, וּמִסְתַּבְּרָא בְּמָאן דְּאָמַר רוּחַ
טְהוֹרָה - מסתבר בדברי רב אשי, שפירש את דברי תנא דבי רבי ישמעאל
שנכנסה בו רוח טהרה. משום **דְּתַנְיָא** - שנינו בברייתא, מה שנאמר
"וְקָנָה את אִשְׁתּוֹ" אין כוונת התורה שחובה על הבעל לקנא לאשתו אם
חושה בה, אלא רְשׁוּת - מותר לו לקנא לה. דְּבִרִּי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל. רַבִּי
עֲקִיבָא חולק וְאֹמֵר, חוֹבָה על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה.
מבארת הגמרא את הראיה מהברייתא, **אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא** שאדם מקנא
משום שנכנסת בו רוח טְהוֹרָה, שְׁפִיר - מובן שנחלקו האם חייב לקנאות
או רשות בידו, **אֱלָא אִי אֲמַרְתָּ** שאדם מקנא משום רוּחַ טוּמָאָה שנכנסה
בו, וכי שייך לומר רְשׁוּת וְחוֹבָה לְעִיּוּלִי לֹאֲנִישׁ רוּחַ טוּמָאָה בְּנִפְשִׁיהּ
- לשון של רשות או חובה שיכניס האדם לעצמו רוח טומאה, הרי ודאי

שאסור לגרום לכך. אלא מוכח שמקנא על ידי שנכנס בו רוח טהרה.
וְנִיפָא, חזרת הגמרא לעצם דברי הברייתא. **"וְקָנָה את אִשְׁתּוֹ" רְשׁוּת** -
מותר לקנאות לאשתו אם חושש שתבוא לידי עבירה עם פלוני, דְּבִרִּי
רַבִּי יִשְׁמְעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר חוֹבָה - חייב הבעל לקנאות לה אם
חושה בה. אומרת הגמרא שכיוצא בדבר נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא
לגבי כהן שמיטמא לאחד מקרוביו שמתו, שכתוב בפסוק 'ולאחותו
הבתולה וגו' לָהּ וַיִּטְמָא', אין כוונת התורה שחובה עליו להיטמא
לקרוביו, אלא רְשׁוּת - מותר לו להיטמא להם, דְּבִרִּי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל. וְרַבִּי
עֲקִיבָא חולק וְאֹמֵר חוֹבָה - מצווה עליו להיטמא להם, וכן נחלקו לגבי
עבד כנעני, שכתוב בפסוק **"עֲלֵם בֵּינָם תַּעֲבֹדוּ"**, אין כוונת התורה
שחובה לשעבדם לעולם, אלא רְשׁוּת - מותר לשעבדם לעולם, דְּבִרִּי
רַבִּי יִשְׁמְעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר חוֹבָה - מצווה עשה לשעבד עבד
כנעני לעולם ולא לשחררו. ולחלן תבאר הגמרא את שלושת המחלוקות.
מקשה הגמרא, **אָמַר לִיהִי רַב פְּסָא לֹאֲבִי, וְאָמַר לִיהִי - ויש אומרים**
שהקשה כן רַב מִשְׁרָשִׁיא לְרַבָּא, לִימָא - האם נאמר שרַבִּי יִשְׁמְעֵאל
וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּכָל הַתּוֹרָה בּוֹלָה הִכִּי פְּלִיגִי - חולקים לגבי כל מצוות
עשה שבתורה, דְּמַר אָמַר רְשׁוּת וְכִי אָמַר חוֹבָה - שלרבי ישמעאל
הרשות בידו לעשותם, ולדבריו אין מצוות עשה שהיא חובה, ולרבי
עקיבא זהו חובה. משיבה הגמרא, **אָמַר לִיהִי אֲבִי הָבָא בְּקִרְיָא פְּלִיגִי** -
דוקא בשלשה פסוקים אלו חולק רבי ישמעאל וסובר שהם רשות, מפני
שסובר שכך מוכח מהפסוקים, אך בכל מצוות עשה שבתורה מודה שהם
חובה. ומארת הגמרא את מחלוקתם הראשונה, **"וְקָנָה את אִשְׁתּוֹ"**
רְשׁוּת דְּבִרִּי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר חוֹבָה. שואלת הגמרא,
מֵאִי עֲקִיבָא דְּרַבִּי יִשְׁמְעֵאל שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם
ואילו כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, **כִּכָּר לָהּ בִּי הָאִי תַנָּא** -
סובר רבי ישמעאל כתנא שלהלן, דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֹמֵר
בְּלִפְי - מאחר שְׁאֲמַרְתָּה תוֹרָה **"לא תשנא את אחיו בְּלִבְךָ"** ואסור
לגרום לעצמו לבוא לידי שנאה, יָכֹל - היינו יכולים לומר שגם בְּגִנּוּן זו
- שראוה את אשתו מתיחדת עם אחר, יהיה אסור לקנאות לה כדי שלא
תשנא אותה. תַּלְמוּד לזִמְרָה **"וְעֵבֶר עָלָיו רוּחַ קִנְיָהּ וקָנָה את אִשְׁתּוֹ"** -
מותר לו לקנאות ואינו עובר על 'לא תשנא'. ולכך סובר רבי ישמעאל
שאין ללמוד מהפסוק שחייב לקנאות, אלא שהוצרכה התורה לכתוב
שמוותר לקנאות ואינו עובר בזה על 'לא תשנא', אבל בשאר מצוות עשה
שבתורה ודאי חובה לקיימם. שואלת הגמרא, וְרַבִּי עֲקִיבָא מניין לו
שמצווה לקנאות, הרי צריך את הפסוק ללמוד שמוותר לקנאות, ומשיבה,
קִינִי אֲחֵרִינָא בְּתִיב - חזרה התורה וכתבה פעם נוספת **"וקנא את אשתו**
והיא לא נטמאה", ומכך שכפלה התורה, לומדים שאין זו רשות אלא
חובה. שואלת הגמרא, וְרַבִּי יִשְׁמְעֵאל מה ילמד מהכפילות, ומשיבה, אין
ללמוד מהכפילות שחובה עליו לקנא, אלא אֲחֵרִי דְּבִרִּי לְמִיכָתֵב - כיון
שהוצרכה התורה לכתוב **"והוא נטמאה" וְהִיא לא נטמאה** - ללמדנו
שגם אם אין ידוע אם נבעלה או לא אסורה עליו מספק, בְּתִיב נָמִי -
חזרה וכתבה שוב 'או עבר עליו רוח קנאה וקָנָה את אִשְׁתּוֹ'. ודרך
התורה לכפול כן לְבִדְתָּנָא דְּרַבִּי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל, דְּתַנְיָא דְּרַבִּי יִשְׁמְעֵאל
כָּל פְּרִשָּׁה שְׁנַאֲמַרְתָּה וְקִינִי, שוב, לא נִישְׁנִית אֱלָא בְּשִׁבְלִי דְּבִר
שְׁנַתְחַדֵּשׁ בָּהּ - לא דורשים מכפילות זו, מפני שדרך התורה לחזור על
כל העניין בשביל החידוש שמתחדש שם. ולכך סובר רבי ישמעאל שאין
לדרוש ממה שחזרה התורה על הפסוק 'וקנא לאשתו' שחייב לקנאות,
שהרי הייתה צריכה התורה לכתוב 'והיא לא נטמאה' כפי שהתבאר, ולכן
חזרה שוב גם על ענין הקיני.

מבארת הגמרא את מחלוקתם השנייה של רבי ישמעאל ורבנן. לָהּ
וַיִּטְמָא" רְשׁוּת - מותר לכהן להיטמא לקרוביו, דְּבִרִּי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל, רַבִּי
עֲקִיבָא אֹמֵר חוֹבָה - מצווה עליו להיטמא לקרוביו. שואלת הגמרא, **מֵאִי**
טְמֵאָה דְּרַבִּי יִשְׁמְעֵאל שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם, ואילו
כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה
עליו להיטמא, אלא אֲחֵרִי דְּבִרִּי - מאחר שכתוב **"אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים**
בְּנֵי אֶהֱרָן וְאִשְׁמָרָה אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לא יטמאו בעֲמִיּוֹ" - שאסרה התורה על
הכהנים להיטמא למתים, **אֲחֵרִי דְּבִרִּי לְמִיכָתֵב לָהּ וַיִּטְמָא** - הוצרכה
התורה לכתוב 'לה יטמא', ללמדנו שמוותר לכהן להיטמא לאחותו ולכל
קרוביו, אך אין זו חובה. שואלת הגמרא, וְרַבִּי עֲקִיבָא מניין לו שחייב

סוטה. פרק ראשון - המקנה דף ג עמוד ב

תוספות

רש"י

ורבי עקיבא א"כ לכתוב לה. תימה לרב חסדא דאמר בפרק שלשה מינין (מ"ד ק"ה ע"ג) לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא לאיברים לדידה לא איצטריך לה לאיברים מאי הו' דריש בלה יטמא ויש לוומר הוה דריש לחובה כדרכי עקיבא ואידי דכתב יטמא כתב לה:

למשרי אחד מכל האומות. מהכא נפקא

לן בדאומות הלך אחר הזכר ולענין יוחסין:

בתיב נמי (ובאחיכ) ובהם) לכדתנא דבי

רבי ישמעאל. וא"ת הא אצטריך

דדרשינן בפרק איזהו נשך (נ"ב דף ע"ג) מנין

אם ראיתו נוהג שלא כשורה שאתה רשאי

להשתעבד בו וכו' וי"ל אסמכתא בעלמא

הוא וקנס חכמים הוא כדי לייסור.

מה עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם.

תימה הדוה מצי למפרך מה לעדות

האחרונה שכן גרלים לדבר שהרי קינא לה

ונסתרה:

ת"ל ועד אין בה כל שיש בה. תימה כיון

דהוא קינא לה ונסתרה והשתא אתי

עד א' דטומאה מסתמא בעל שתיק ולא

מכחיש ליה א"כ מאי צריך קרא דעד אחד

נאמן אפילו טומאה בעלמא בלא קני

וסתירה בבי האי גזונא היה מהדימן כדאינא

בפרק האומר (קדושין ק"ה ע"ג) אשתו וזינתה בעד

אחד וכו' תינה לרבא דאמר התם הוה דבר

שבערה אלא לאבי דאמר מהדימן מאי איכא

למימר אלא ע"כ אית לן למימר דלאבי לא

איצטריך קרא אלא היכא דמכחיש אע"ג

דקינא לה:

נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר. תימה

למה לי ג"ש אפילו בלא ג"ש

מהדיבא תיתי ליה דליתיהדימן בה עד אחד

מעדות אחרונה ליכא למילף דאיכא פירכא:

במה

בביתא כי קריא לשומשומא. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

בביתא אכל בנברא לית לן בה. ואמר רב חסדא,

אם בן, דלאו לחובה אתא אלא להך דרשא: לכתוב רחמנא לה ולשתוק.

דמשמע לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו וגו' ולאחותו הבתולה לה.

כלומר לגופה שלם ולא לאיבריה: לא תחיה כל נשמה. בשבעה אמות כתיב,

החתי והגרשני והאמורי והכנעני והחתי והגרשני והאמורי והכנעני

האמורי. משאר שבעים אמות: שבע על

הכנעניות. כל ד' אמות נקראו על שם

כנען: והוליד בן. דהלך אחר האב ומת

להחיותו לך לעבד: דתנאי. דלהכי אתא

קרא: בעבד. גרסי' בב"ת: וגם מבני

התושבים וגו'. לעיל מניה כתיב מאת

הגוים אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד

ואמה, אשר סביבות ארצכם ולא מבני

ארצכם דשבעה אמות. וגם מבני

התושבים, כל תושב היינו שפא ממקום

אחר ונתישב כאן, וקאמר קרא שמת

לקנות מבניהם אשר ידיו וזה מבנות

ארצה: מן הנולדים בארצכם. בנים

הנולדים בארצכם וזה בני התושבים,

דהיינו אחרים שנשארו בארצכם נשים

אתה רשאי לקנות: ולא מן הגרים

בארצכם. ולא מן הבנים הנולדים לבני

ארצכם במקום אחר מבנות שאר אמות

והביאום לבניהם לגור שם: ולא בארצכם.

עבודת עבד: ה"ג ורבי ישמעאל אידי

דכתיב ובאחיכם כתיב נמי בהם כדתנאי

בו: קריא. תולעת של שומשמן

האובלתו, כך הנות מתרבת את הבית:

תיקפא. פסע: אידי ואידי. תוקפא חנוקא

דאמרין דמתרבת את הבית: באחתא.

כשהאשה מזונה או כעסנית, לפי שהאשה

מתעסקת בנזניה ואינה עושה מלאכה

ולא משמרת ביתה ומפקדת את של בעלה

למנאפיה: קדם שחמאו ישראל. בעריות:

עם כל אחד ואחד. בביתו נסתלקה

מהם. מלכת לביתם דאינו יכול לראות

בעברות שבתיה: מקדמותו. לפני מיתתו

מכרות לפניו: מלפפיתו. בורכתו: תנן

התם. בפ' מי שקפא (מקו"ל) אמאי דקתני

אמר עד אחד ראיתיה שנטמא לא היתה

שוטה: שהיה בדיון. שלא להאמינו אי

לא דכתיב קרא: הראשונה. סתירה: אין

אוסרתה אסור עולם. שאם שתתה

ותמצא סודרה מתרת לבעלה ולתרומה:

אין מתקיימת בפחות משנים. כדבעין

למיגמר דבר דבר ממנו: האחרונה.

טמאה שהיא אחר הסתירה: כל שיש בה.

כל עדות שיש בה נאמן בדרשין לעיל

ועד אין בה טמא אלא חד, וקא אמר

אסורה ואטמאה קאי דהא מנה סליק

והיא נטמאה ועד אין בה: קל וחומר.

שתקיים בעד אחד: תלמוד לומר.

באשה מקלקלת כי מצא בה עדות דבר

להלן בו: ופרקינן למה לי למכתב

למלפא בגמרה שוטה: בה ולא בקניו בו

מיבעי ליה. דכיון דכתיב בה מיעותה הוא

ולא גמרי' שאר עדות דאשה מנה וקמו

לה במלתייהו ככל עדות שבתורה: הכי

נמי קאמר. וגוריה שוה למלאת אחריתי

נקט, ומיתניתן חסורי מיחוסא והכי תנא

במה

ליה ת"ל בה ולא בקניו וסתירה וגוריה שוה לשמא אשה דעלמא שלא קא לא בעלה וקא עד אחד ואמר אני ראיתיה שנטמאה דלא מהדימן ודקא הוא דמהדימן

משום דרגלים לך דבר:

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

הוצרך ללמוד זאת מלעולם בהם תעבודו. ומשיבה, אכן האיסור
להעביר עבד עברי בעבודת פרך נלמד מהפסוק 'ובאזככם בני ישראל
וגו'. ומכל מקום סובר רבי ישמעאל שהפסוק 'לעולם בהם תעבודו' לא
בא ללמדנו שחובה להשתעבד בעבד כנעני, אלא שאידי דבתיב
'ובאזככם' בתיב נמי 'בהם' - מאחר שכתבה התורה את הדין בעבד
עברי 'ובאזככם בני ישראל וגו' - שאסור להעבירו עבודת פרך, חזרה
ובתבה גם את הדין של עבד כנעני 'לעולם בהם תעבדו' - שאותו מותר
להעביר עבודת פרך. לבריתנו דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי
ישמעאל, כל פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר
שנתחדש בה - וכפי שהתבאר לעיל.

אמר רב חסדא, ונותא בביתא - זנות בבית, גורם להחרבת הבית כי
קריא לשומשומא - כמו שהתולעת אוכלת והורסת את השומשום. ואמר
רב חסדא תוקפא בביתא - גם כעס בבית גורם להחרבת הבית כי קריא
לשומשומא. ומבאר הגמרא, אידי ואידי באיתתא - ההרבת הבית
אינה נגרמת אלא כאשר האשה מונה או כוונת, משום שמתעסקת
בזנות ואינה עושה את מלאכות הבית ואינה שומרת עליו, אבל בנכרא
לית לן בה - זנות וכעס של הבעל אינם גורמים להחרבת הבית. ואמר
רב חסדא בתחילה קודם שחמא ישראל באיסורי עריות היתה שכינה
שויה עם כל אחד ואחד - עם כל איש ואשה בביתם, כמו שנאמר 'כי
ה' אליהם מתהלך בנרבי מנהג' - כלומר בתוך ביתו. כיון שחמא
בעריות נסתלקה שכינה מהם, שנאמר 'ולא יראה בה עדות דבר ושב
מאחריה' - אם חוטאים בעריות ושב מאחריה, שמסתלקת השכינה.
אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, כל העושה מצוה אחת
בעולם הוה, אותה מצוה מקדמתו והולכת לפניו - מקדימה ומכריזה
עליו בשמנוע לעולם הקא, שנאמר 'והלך לפניך צדקך'. וכל העובר
עברה אחת בעולם הוה, העבירה מלפניה - נכרכת סביבו והולכת
לפניו ליום הדין להעיד עליו שער, כמו שנאמר 'לפיתו ארחות דרכם
יעלו בתהו ויאבדו' - שהעבירה תהיה כרוכה בו ותלך עמו לגהינום
שוהא מקום תהו. רבי אליעזר אומר העבירה עובר שויה בו ככלכל
כמו שנאמר אצל יוסף כאשר אשת פוטפיר ניסתה לשכנעו לעבור איתה
עבירה, 'ולא שמע אליה לשכב אצלה לחיות עמה', ודורשים, שלא
רצה לשכב אצלה - עמה בעולם הוה, כדי שלא יצטרך לחיות עמה -
עם העבירה לעולם הקא.

הגמרא לעיל הביאה מהמשנה שעד אחד נאמן להעיד על אשה שזינתה,
לאחר שקינא לה הבעל ונסתרה. מביאה עכשיו הגמרא את המשך
המשנה שם.

תנן היום, שהיה בדין - היינו יכולים ללמוד בקל וחומר שלא יהיה נאמן
עד אחד להעיד שזינתה, שהרי ופה עדות הראשונה - להעיד שנסתרה
עם פלוני שקינא לה הבעל שלא חסתר עמו, שאין אופרתה איסור עולם
- שהרי יש לה היתר לבעלה אם תיבדק במי סוטה ותמצא כשרה, ומכל
מקום אינה מתקיימת העדות בפחות משנים - שאם אין שני עדים
שנסתרה אינה נאסרת כלל על בעלה. עדות האחרונה - להעיד שזינתה,
שאופרתה איסור עולם על בעלה, אינו דין שלא תתקיים העדות
בפחות משנים. אין הדין כן משום שתלמוד לומר - אמרה התורה, 'ועד
אין בה' - ודורשים שאין שני עדים שזינתה, אך כל שיש בה אפילו עד
אחד נאמן. דנה המשנה, וקל וחומר לעדות הראשונה מעתה - אם כן
נלמד בקל וחומר להיפך, שבעדות על סתירה מספיק עד אחד, שהרי ופה
עדות האחרונה - להעיד שזינתה, שאופרתה איסור עולם על בעלה,
ומכל מקום מתקיימת בעד אחד, עדות הראשונה - להעיד שנסתרה,
שאין אופרתה איסור עולם - שהרי יש לה היתר לבעלה אם תיבדק
במי סוטה ותמצא כשרה, אינו דין שתתקיים עדות זו בעד אחד. אין
הדין כן משום שתלמוד לומר אמרה התורה לגבי ערוה 'כי מצא בה
עדות דבר', ולתלן הוא אומר 'על פי שני עדים או על פי שלשה
עדים יקום דבר', ודורשים גזירה שווה 'דבר דבר', מה דבר האמור
לתלן - לגבי ממון, מאמינים רק על פי שנים עדים, אף כאן - לגבי
ערוה מאמינים רק על פי שנים, ולכן צריך שני עדים שנסתרה ולא
לומדים בקל וחומר להאמין לעד אחד. עד כאן דברי המשנה הללן.

מקשה הגמרא על המשנה, האי מ"ב מצא בה עדות דבר נפקא - האם
דין זה - שעד אחד אינו נאמן לומר שנסתרה נלמד מהגזירה שווה, והרי

שואלת הגמרא ורבי עקיבא, מניין לו שמצווה על הכהן להיטמא
לקרוביו, הרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין מיטמא לאברים. ומשיבה, אם
כן שבא ללמדנו רק דין זה שאינו מיטמא לאברים, ליתוב רחמנא לה'
ולישתוק - היתה התורה כותבת 'כי אם לשארו וגו' ולאחרונה הכתולה
לה' והיינו לומדים דין זה, אך 'טמא' למה לי - למה הוסיפה התורה
וכתבה 'לה יטמא, שמע מינה - ללמדנו שאין זו רשות, אלא מצוה על
הכהן להיטמא לקרוביו. שואלת הגמרא, ורבי ישמעאל מה ידורש
מהיתור של 'טמא'. ומשיבה, סובר רבי ישמעאל שאין לדורש מהפסוק
'טמא' שחייב להיטמא, אלא שאידי דבתיב לה כתב נמי 'וטמא' -
מאחר שחזר הכתוב וכתב 'לה' ללמדנו שאינו מיטמא לאברים - חזר
וכתב גם 'טמא'. לבריתנו דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל,
כל פרשה שנאמרה ונישנית, לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש
בה - וכפי שהתבאר לעיל.

מבאר הגמרא את מחלוקתם השלישית של רבי עקיבא ורבנן. 'לעולם
בהם תעבדו' רשות - מותר להשתעבד בעבד כנעני לעולם, דברי רבי
ישמעאל, רבי עקיבא אומר חובה - חייב לעבד בו לעולם ואסור
לשחררו. שואלת הגמרא, מאי טעמא דרבי ישמעאל בשביל מצוות
עשה שבתורה חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זו אלא רשות.
ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה להשתעבד בו לעולם, אלא אידי
דבתיב לגבי שבעה אומות 'לא תהיה כל נשמה' - שחובה להורגם,
איצטרך נמי למיתב 'לעולם בהם תעבדו' כדי למישר - להחזיר
אחד מכל האומות שבא על הנפשות והוליד ממנה בן, שהיינו
סבורים לומר שכיון שאמו של הבן היא משבעה אומות, יהיה דינו כדין
שבעה אומות ואסור להחיותו, לכך הוצרך הפסוק 'לעולם בהם תעבודו',
ללמדנו שאותה רשאי לקנותו כיוון שלגבי דין שבעה אומות הולכים
אחר האב, והאב אינו משבעה אומות.

מביאה הגמרא ברייתא שבדין שבעה אומות הולכים אחרי האב, דתנא,
מניין לאחד מן שאר האומות שבא על הנפשות והוליד ממנה בן
שאותה רשאי לקנותו בעבד - לקנות את הבן לעבד, תלמוד לומר 'וגם
מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו' - כלומר, שגם בני אומות
אחרות שבאו להתיישב בארץ ונשאו נשים משבעה אומות והולידו בנים,
מותר לקנות את הבנים לעבדים, כיון שאביהם אינו משבעה אומות.
ממשיכה הברייתא, וכול - שמא נאמר שאף הנפשות שבא על אחת מן
שאר האומות והוליד ממנה בן שאותה רשאי לקנותו בעבד כיון שאמו
אינה משבעה אומות, תלמוד לומר 'אשר הולידו בארצכם', שדווקא
מן הנולדים בארצכם - בנים שנולדו בארץ, כלומר, שאבותיהם הם
משאר האומות ונשאו נשים משבעה אומות בארץ, מותר לקיימם
ולקחתם לעבדים, ולא מן הגרים בארצכם - אך אסור לקנות בנים
שנולדו לאבות משבעה אומות שהלכו לארץ אחרת ונשאו שם נשים,
והביאו את בניהם לגור בארץ, שכיון שהולכים אחר האב ואביהם
משבעה אומות - אסור להחיותם.

חזרת הגמרא לבאר את מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא ושואלת, אם
כן ורבי עקיבא כיצד למד מפסוק זה שחובה להשתעבד בעבד כנעני
לעולם ואסור לשחררו, והרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שמותר לקנות עבד
שאמו כנענית ואביו משאר האומות. ומשיבה, מ'מהם תקנו' נפקא -
היתר לקנות עבד שאביו משאר אומות נלמד מהפסוק 'מבני התושבים
הגרים עמכם מהם תקנו', 'לעולם בהם תעבדו' למה לי, על כורחך
לחובה - ללמדנו שחייב לעבד בעבד הנכרי ואסור לו לשחררו. שואלת
הגמרא, כיון שכך, אם כן ורבי ישמעאל שסובר שאין זו חובה, מה דורש
מהפסוק 'לעולם בהם תעבדו', והרי היתר לקנות עבד שאביו מותר
אומות נלמד ממהם תקנו, ומשיבה, שדורש 'בהם' - עבד כנעני מותר
להעבירו עבודת גאי שכיב בה שהוא עבד, ולא באזככם - אך אסור
להעביר עבד עברי בעבודה כזו. שואלת הגמרא, ורבי עקיבא שדורש
מהפסוק 'לעולם בהם תעבודו' שחובה לעבד בו ואסור לשחררו, מהיכן
לומד שאסור לעבד בעבד עברי כמו בכנעני, מסיפא דקרא נפקא - נלמד
מהמשך הפסוק של 'לעולם בהם תעבודו', שכתוב 'ובאזככם בני
ישראל איש באתיו לא תהיה בו בפרך' - הרי שאין להשתעבד בעבד
עברי כמו בעבד נכרי. שואלת הגמרא, אם כן ורבי ישמעאל מדוע

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שואלת הברייתא, וְכִמְהָ זמן הוא שיעור תנייה - שאם התייחדה האשה
לזמן זה נאסרת על בעלה כדן סוטה, ומשיבה, כְּדִי זמן שיכולה לבא בו
לידי טומאה, כלומר זמן שיש בו כְּדִי בִיאה - שיכול לבוא עליה בזמן זה,
והיינו כְּדִי הַעֲרָהָ - תחילת ביאה, מבארת הברייתא כמה הוא זמן
תחילת ביאה, כְּדִי תִקְפֹּץ דָּקָל - כפי הזמן שנדרש להקיף בהליכה עץ
דקל, דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר כְּדִי מֵזִיגַת הַכּוֹס - כפי
הזמן שנדרש למוזג כוס של רביעית הלוג יין במים. רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר
כפי הזמן שנדרש כְּדִי לְשִׁתּוֹתוֹ - את הכוס של רביעית הלוג יין, בְּן עֶזְרָא
אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדִי לְצִלּוֹת בִּיצָה, רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר כפי הזמן
שנדרש כְּדִי לְגִמְעָה - לשתות ביצה. רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בֶּתְרִיא אָמַר כפי
הזמן שנדרש כְּדִי לְגִמְעָה שְׁלֹשׁ בִּיצִים זו אַחֶר זו. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֵּן יִרְמְיָה
אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדִי לְקַשּׁוֹר נֶרְדִי נִימָא - שיקשור האורג חוטים
שיוצאים מהבד. הֵינִי בֵּן פְּנִיחָם אָמַר כפי הזמן שנדרש כְּדִי שְׁתוֹשִׁיט
אשה יָדָה לְתוֹךְ פִּיהָ לִיפּוֹל קִיקָם הנמצא בין שיניה, פְּלִימוֹ אָמַר כפי
הזמן שנדרש כְּדִי שְׁתוֹשִׁיט אשה יָדָה לִפְסֵל לִיפּוֹל מִמֶּנּוּ כֶּכֶר, וְאֵף עַל
פִּי שְׁאִין רִאִיָּה מִן הַמִּקְרָא לְדָבָר זֶה, שהשיעור הוא כדי שיתטול ככר
מהסל, מכל מקום יש זָכָר - רמז לְדָבָר, שנאמר "כִּי בַעַד אִשָּׁה זֹנֶה עַד
כֶּכֶר לֶחֶם", הרי שהוקשה אשה זונה לככר לחם.
מקשה הגמרא על התנא של הברייתא, וְכָל הֵנִי לָמָּה לִי - מדוע האריך
בדבריו ואמר שזמן סתירה הוא כדי טומאה שהוא כדי ביאה, שהוא כדי
העראה, וביאר שהוא כדי הקפת דקל או כשאר השיעורים. ולא אמר
בקצרה שהשיעור הוא בכדי שיתוכל לבוא לידי טומאה, וזמן זה הוא אמר
הזמן שנדרש להקפת דקל או כשאר השיעורים. מתרצת הגמרא, אֲרִיכִי
- הוצרך התנא לכתוב כך, משום דְּאִי תִנָּא רַק 'כְּדִי טוֹמְאָה', הוּא
אֲמִינָא שזמן סתירה הוא כְּדִי טוֹמְאָתָהּ וְאַרְצוּתָהּ - שהתייחדה עמו
לזמן שהיה יכול גם לפתותה בדברים וגם לבוא עליה, קָא מְשַׁמַּע לָן -
לפיכך אמר התנא 'כְּדִי בִיאה' - שאף אם לא התייחדה עמו אלא לזמן
שהיה יכול לבוא עליה, נחשב כנסתרה ונאסרת. וְאִי תִנָּא רַק 'כְּדִי
בִיאה' הוּא אֲמִינָא שהשיעור הוא כְּדִי נִמָּר בִּיאה - שהתייחדה עמו
לזמן שהיה יכול לבוא עליה ביאה גמורה, קָא מְשַׁמַּע לָן שזמן סתירה
הוא אף אם לא נתייחדה עמו אלא כְּדִי הַעֲרָהָ - דהיינו זמן שנדרש
לתחילת ביאה. וְאִי אֲשַׁמְעִינָךְ רַק 'כְּדִי הַעֲרָהָ', הוּא אֲמִינָא שהשיעור
הוא כְּדִי הַעֲרָהָ וְאַרְצוּתָהּ - שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול גם
לפתותה בדברים וגם לתחילת ביאה, קָא מְשַׁמַּע לָן - לפיכך אמר התנא
תחילה שהשיעור הוא 'כְּדִי טוֹמְאָה', ללמדנו שמה שאמר לאחר מִיכן
'כדי ביאה', היינו שאף אם לא התייחדה עמו אלא לזמן של ביאה עצמה
בלא ריצוי - נחשב סתירה, שאם לא כן מדוע הוסיף מילים אלו, והרי
היינו יודעים כן ממה שאמר 'כדי טומאה'. ומפרש התנא וְכִמְהָ זמן הוא
כְּדִי [הַעֲרָהָ], כְּדִי תִקְפֹּץ דָּקָל.
וְיִמְיָנִי - הקשו בני הישיבה ממה שנינו בברייתא אחרת, נאמר לגבי
סוטה וְנִסְתַּתְּהָ, וְכִמְהָ זמן הוא שיעור תנייה, לֹא שְׁמַעְנֵנו - לא ניתן
להוכיח מהמילה ונסתתרה. אֵךְ בְּשֵׁהוּא - הפסוק אָמַר 'וְהָיָא נִסְתַּתְּהָ',
הֵינִי אָמַר - אנו למדים ששיעור סתירה הוא כְּדִי טוֹמְאָה, והיינו כְּדִי
בִיאה, כלומר כְּדִי הַעֲרָהָ. וזמן תחילת ביאה הוא כְּדִי חֲזֵרָת דָּקָל, דְּבָרֵי
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר כְּדִי מֵזִיגַת הַכּוֹס, בְּן עֶזְרָא אָמַר כְּדִי
לְשִׁתּוֹתוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר כְּדִי לְצִלּוֹת בִּיצָה, רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בֶּתְרִיא
אָמַר כְּדִי לְגִמְעָה - לשתות את הביצה. מבארת הגמרא את הקושיא,
קָא סְלָקָא דְעִתֵּין - הבנו בתחילה שהיינו תִּקְפֹּץ דָּקָל הֵינִי חֲזֵרָת דָּקָל
- מה שאמר רבי ישמעאל בברייתא הראשונה 'כדי הקפת דקל', ואם
אותה פעולה שאמר רבי אליעזר בברייתא השנייה 'כדי חזרת דקל', ואם
כן קשה שהרי הֵתָם - בברייתא הראשונה, אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל
שהשיעור הוא כְּדִי תִקְפֹּץ דָּקָל, וּפְלִיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עָלֶיהָ - ושם נחלק
עליו רבי אליעזר ואמר שיעור אחר, ואילו הֵתָם אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כדעת
רבי ישמעאל בברייתא הראשונה, שהשיעור הוא כְּדִי חֲזֵרָת דָּקָל.
מתרצת הגמרא, אָמַר אֲבֵינִי, הקפת דקל וחזרת דקל הם פעולות שונות,
מה שאמר רבי ישמעאל שהשיעור הוא כדי תִּקְפֹּץ של דקל, היינו זמן
שנדרש לאדם כדי ללכת בְּרִגְלָה סביב הדקל, ונחלק עליו רבי אליעזר שם.
ומה שאמר רבי אליעזר בברייתא השנייה שהשיעור הוא כדי חֲזֵרָת של
דקל, היינו בְּרִיחַ - כפי הזמן שחולף ממתי שהרוח דוחפת ענף של דקל

עד שחוזר למקומו. כְּעִי רַב אֲשִׁי, מזה כוונת רבי אליעזר שהשיעור הוא
כדי זמן של חֲזֵרָת של הדקל בְּרִיחַ, האם כִּי חֲזֵרָת דָּקָל וְחֲזֵרָת אֲתִי -
כפי הזמן שנדרש הענף על ידי הרוח וחוזר למקומו פעם אחת, שהוא זמן
קצר. או דִּלְמָא כִּי חֲזֵרָת דָּקָל וְחֲזֵרָת אֲתִי דְּבִרְבִּיעִית - כפי הזמן
שחולף ממתי שהרוח מתחילה לנענע, עד שנח מהנענוע ונעמד במקומו.
מסיקה הגמרא, תִּיקוּ. ממשכה הגמרא להקשות, שהרי עדיין יש סתירה
בין הברייתות בדעת רבי אליעזר, שהרי הֵתָם - בברייתא הראשונה, אָמַר
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שהשיעור הוא כְּדִי מֵזִיגַת הַכּוֹס, ואילו הֵתָם - בברייתא
השנייה, אמר שהשיעור הוא כְּדִי חֲזֵרָת דָּקָל. מתרצת הגמרא אֲיִדי
וְאֲיִדי חד שיעורא הוא - מציגת כוס וחזרת דקל הם אותו שיעור של זמן.
מוסיפה הגמרא להקשות, שלכאורה בדעת שאר התנאים יש סתירה בין
הברייתות, שהרי הֵתָם - בברייתא הראשונה, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ
שהשיעור הוא כְּדִי לְשִׁתּוֹתוֹ - זמן שנדרש כדי לשתות כוס של רביעית
יין, ואילו הֵתָם - בברייתא השנייה, אָמַר שהשיעור הוא כְּדִי מֵזִיגַת הַכּוֹס
- זמן שנדרש כדי למוזג כוס של רביעית יין במים. מיישבת הגמרא, אִימָא
- צריך לומר, שלדעת רבי יהושע השיעור הוא כְּדִי לְמוֹזַג וְלְשִׁתּוֹת -
כפי הזמן שנדרש למוזג כוס רביעית יין ולשתותה. שואלת הגמרא, מדוע
הוצרכנו לתרץ כך, וְלִימָא - נתרץ שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי
יהושע, משום שֶׁאִיִּי וְאֲיִדי חד שיעורא הוא - מציגה ושתיה הם אותו
שיעור של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי יהושע
שהשיעור הוא כדי מציגה ושתיה, משום שֶׁאִם בֵּן - שהשיעור הוא רק
כדי מציגה אלא שהוא אותו שיעור זמן כמו שתיה, הֵינִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר -
נמצא שאין חילוק בין כפי יהושע לרבי אליעזר, שהרי גם לדעת רבי
אליעזר השיעור הוא כדי מציגה, אלא ודאי שלדעת רבי יהושע השיעור
הוא כדי מציגה ושתיה.
מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי בן עזאי, הֵתָם - בברייתא
הראשונה, אָמַר בֵּן עֶזְרָא שהשיעור הוא כְּדִי לְצִלּוֹת בִּיצָה, ואילו הֵתָם
- בברייתא השנייה, אָמַר שהשיעור הוא כְּדִי לְשִׁתּוֹתוֹ - את הכוס של
רביעית יין. מתרצת הגמרא, אֲיִדי וְאֲיִדי חד שיעורא הוא - צליית ביצה
ושתית כוס רביעית יין הם אותו שיעור זמן.
מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, הֵתָם - בברייתא
הראשונה, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שהשיעור הוא כְּדִי לְגִמְעָה - את הביצה,
ואילו הֵתָם - בברייתא השנייה, אָמַר שהשיעור הוא כְּדִי לְצִלּוֹת בִּיצָה.
מתרצת הגמרא, אִימָא - צריך לומר בדעת רבי עקיבא שהשיעור הוא
כְּדִי לְצִלּוֹת בִּיצָה וְלְגִמְעָה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכנו לתרץ כך,
וְלִימָא - נתרץ שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, משום
שֶׁאִיִּי וְאֲיִדי חד שיעורא הוא - צליית וגמיעת הביצה הם אותו שיעור
של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי עקיבא
שהשיעור הוא כדי צליה וגמיעה, משום שֶׁאִם בֵּן - שהשיעור הוא רק
כדי צליה אלא שהוא אותו שיעור זמן כמו גמיעה, הֵינִי בֵּן עֶזְרָא - נמצא
שאין חילוק בין רבי עקיבא לבן עזאי, שהרי גם לדעת בן עזאי השיעור
הוא כדי צליית ביצה, אלא מוכח שכונת רבי עקיבא לשיעור של צליה
וגמיעה.
מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהודה בן בתירא, הֵתָם -
בברייתא הראשונה, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בֶּתְרִיא שהשיעור הוא כְּדִי
לְגִמְעָה שְׁלֹשׁ בִּיצִים זו אַחֶר זו, ואילו הֵתָם - בברייתא השנייה, אָמַר
שהשיעור הוא כְּדִי לְגִמְעָה - לגמוע ביצה אחת. מתרצת הגמרא, מה
שאמר רבי יהודה בן בתירא בברייתא הראשונה שהשיעור הוא כדי
לגמוע שלש ביצים, אין זו דעתו, שהרי הוא סובר כדי גמיעת ביצה אחת.
אלא לְדַבְּרֵינוּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא קָאמֵר, דְּקָאמֵר רַבִּי עֲקִיבָא שְׁמִשְׁעֵרִין
בְּצִלְיָה וּבְגִמְעָה של ביצה אחת, וכפי שביארה הגמרא את שיטתו,
ולדבריו אמר רבי יהודה בן בתירא, מדוע אתה משער בצליה וגמיעה
של ביצה אחת, אִימָא - תאמר שיעור של גְּמִיעָה לְחֻדְהָ, כלומר כְּדִי
לְגִמְעָה שְׁלֹשׁ בִּיצִים זו אַחֶר זו, הֵינִי צִלְיָה וְגִמְעָה - ששיעור זה שווה
לצליה וגמיעה של ביצה אחת.
שנינו בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֵּן יִרְמְיָה אָמַר שהשיעור הוא כְּדִי
שִׁיקְשׁוֹר נֶרְדִי נִימָא - שיקשור האורג את החוטים שיוצאים מהבד. כְּעִי
רַב אֲשִׁי לפי איזה שיעור זמן משערים, דְּמִתְרַחֵק - קשירת שני חוטים
שרחוקים אחד מהשני, או דְּמִתְקַרְבֵּי - קשירת שני חוטים שקרובים אחד

רעש"י

כמה שיעור סתירה. בירושלמי כל אלץ שיעורין אחר והתרת סינר; בן עוזאי אומר. האי דמקדים בן עוזאי לרבי עקיבא ע"ג. דרבי עקיבא היה רבו כדאמר בפרק הורוא (נפלו טז.) בן עוזאי עד כאן העות פניך בריך משום צלייה קורמת לגמיעה והאי דמקדים ליה באיך ברייתא משום דמסק שיעורין דשייכו בכוס אבל תימה אמאי מקדים רבי ישמעאל למילתיהו רבי אלעזר ורבי יהושע מיהו י"ל דסדר אבילה ושתייה סמך; אי הכי היינו רבי אלעזר. ה"ה דההא מצי למימר אי הכי היינו בן עוזאי אלא ברייתא קמייא וקמייא דברייתא נקט אינ' יתריך בבן עוזאי כדי למוזג ולשתות:

אם כן היינו בן עוזאי. ה"ה דההא מצי למימר היינו רבי יהודה בן בתירא אלא ברייתא קמייא וקמייא דברייתא נקט:

דמרחק או דמרחק. בחזרת דקל לא קטע במעבי ידו בגדול לא בקטן משום ידיע שיעוריה דהיינו כדי מוגת הכוס וכן בצליית ביצה במדורה גדולה או קטנה משום דפי' כבר דהיינו כדי שתיית הכוס אבל בהקפת דקל תימה אמאי לא קמביעיה ליה: נעקר

כְּדִי טַמְאָה, ומהו כְּדִי טַמְאָה כְּדִי בִיאַה, ומהו כְּדִי בִיאַה כְּדִי הַעֲרָא, וְהֵינִי נִשְׁכֵּית אֶבֶר אֲבוֹתוֹ מִקֶּדֶם, וְכֵּן שַׁעֲרֶיהָ כְּדִי הַקֶּפֶת דָּקֵל שִׁיכֹל הָאֵדָם לִילֵךְ טְבִיבוֹת הַדָּקֵל, וְלִקְחוֹן מִפֶּרֶשׁ לָמֶה לִי לְמִמְנִית כְּלִחוֹן: **כְּדִי מְזִיגָה בּוֹס**, לְמַעַן בָּמִים, וְסָתֵם בּוֹס לְבִידֵיתוֹ, וְלִקְחוֹן אֲמִירִי: כֵּן אֲחֹד וְאֲחֹד מִן הַחֲכָמִים הִדְלִיל בְּעַצְמוֹ שַׁעֲרֵהָ שְׂוָהה שְׂוָהה כְּלִחוֹן: **יִשְׁלֹל**

1 **קִרְסֹם.** מִבֵּין שְׂנֵי: **וְאֵי ע"פ שְׁאֵן רֵאִיהָ.**
 2 גְּמוּרָה לְדָבָר. דְּקָרָא לֹא הוֹשֶׁטֶת יָד לִסְל
 3 כֶּתֶב בִּיהָ. יֵשׁ וְכִי וְקָרַם מִקְצֵת דִּקְדֻשָּׁה אִשָּׁה
 4 זֹנָה לְכַבֵּר לָחֹם: **וְכָל הֵנִי לָמָּה לִי.** לְמִיתוּנִי
 5 לְהַשְׁתָּהוּ. לִיתְנֵי שִׁיעוּר סִתְיָהּ כִּד שְׁמָא
 6 בְּדִי בְּרִשָּׁא **רֵא: תָנָא כְּדִי מוֹמָאָה הָיָה**
 7 **אֲמִינָא.** כָּכָל שִׁיעוּר הַצִּדִּיק לֵב לִידֵּךְ כִּד
 8 דְּהֵינּוּ שְׁמָא וְאַרְצוּתָהּ, שִׁפְתָּהּ אוֹתָהּ
 9 וְדִבֵּר עַל לָבָה עַד שְׁתַּחֲרָצָה: **כִּמ"ל.** דְּמֵא
 10 שְׁמָא בִּיאָה לְחוּדָה, דְּאִיבָא לְמִימֵר קִרְסֹם
 11 הַסִּתְיָה רְחִיצֵת לָהּ: **כִּמ"ל בְּדִי הַעֲרָאָה.**
 12 **דְּקִי"ל.** בְּפִרְקָא הָכָא עָלֵי יִבְמָתוֹ (יְקָמֹת גַּר)
 13 הַעֲרָאָה בְּגִמְרָא בִּיאָה לָכָל הַעֲרָאָה: **וְאֵי תָנָא**
 14 **בְּדִי הַעֲרָאָה.** וְלֹא תָנָא בְּרִישָׁא כִּד שְׁמָא:
 15 הָיָה אֲמִינָא בְּדִי הַעֲרָאָה וְאַרְצוּתָהּ, וְאִפִּי
 16 תָנָא בְּדִי בִּיאָה בְּדִי הַעֲרָאָה לֹא הָיָה
 17 מִמַּעֲשֵׂי אֲרָצוּתָהּ. דְּאָנָא אֲמִינָא הַעֲרָאָה
 18 לְמַעוּטִי גִמְרָא בִּיאָה וּמִיּוּדָה אֲרָצוּתָהּ בְּעִינָהּ,
 19 דְּהִכִּי הָיָה מְשֻׁמַּע בְּמָה שִׁיעוּר סִתְיָה בְּדִי
 20 בִּיאָה וְאָנָא אֲמִינָא כִּד צָרִיכָא דְּהֵינּוּ
 21 הַעֲרָאָה וְגַמְרָא בִּיאָה. וְהִדְר פִּרְשֵׁי מַה הָיָה
 22 בִּיאָה הַעֲרָאָה, אֲכַפִּי אֲרָצוּתָהּ לֹא אִימַעֲשֵׂת,
 23 הַלֵּכָךְ תָּנָא בְּרִישָׁא בְּדִי שְׁמָא דְּמַשְׁמַע
 24 שְׁמָאָה אֲרָצוּתָהּ וְהִדְר פִּרְשֵׁי וְגַמְרָא הָיָה
 25 שְׁמָאָה בְּדִי בִּיאָה, וְעַל כִּדְרִיךְ אִימַעֲשֵׂת
 26 אֲרָצוּתָהּ דְּהָא בִּיאָה כְּלָה גִמְרָא בִּיאָה מְשֻׁמַּע
 27 וְלֹא מַעֲשֵׂת אֲלֵא אֲרָצוּתָהּ, וְהִדְר תָּנָא וְגַמְרָא
 28 הָיָה בִּיאָה הַעֲרָאָה מַעֲשֵׂת לֵב בְּעִינָהּ גִמְרָא
 29 בִּיאָה, וּמִיּוּמָלִא שְׁמַעֲי מִנָּה נִמֵּי (דִּיא) לֹא
 30 תָנָא בְּדִי בִּיאָה אֲכַפִּי לֹא הָיָה מִמַּעֲשֵׂא
 31 אֲרָצוּתָהּ. דְּכִדִּי שְׁמָאָה גִמְרָא בִּיאָה וְאַרְצוּתָהּ
 32 מְשֻׁמַּע, וְהַעֲרָאָה דְּפִרְשֵׁי בְּתֵרָה לֹא מִמַּעֲשֵׂא
 33 אֲלֵא גִמְרָא בִּיאָה, הַלֵּכָךְ אִינְצִרְכִּי כְּלָה:
 34 **וְכִמָּה.** הוּא שִׁיעוּר הַעֲרָאָה לְחוּדָה, בְּדִי
 35 הַקֶּלֶס דְּקָל. הָיָה לִיבָא לְקַשְׁשׁוּי, הוּאִיל
 36 וְסוּף סוּף שִׁיעוּרָא בְּדִי הַקֶּלֶס דְּקָל הוּא
 37 לִיתְנֵי בְּמָה שִׁיעוּר סִתְיָה בְּדִי הַקֶּלֶס דְּקָל,
 38 דְּאִיבָנֵי לִיה לְתָנָא לְפָרְשֵׁי אֲסוּר סִתְיָה
 39 מִשּׁוּם מֵא אוֹ גִמְרָא בִּיאָה אוֹ הַעֲרָאָה, מִשּׁוּם
 40 הָיָה תָנָא בְּדִי שְׁמָאָה בְּדִי בִּיאָה כְּדִפְרִישִׁית:
 41 **בְּדִי חוּרָת.** דְּקָל. קִסְד' הַשְׁתָּא דְּהֵינּוּ
 42 הַקֶּלֶס: בְּרִיּוֹת. שְׂרָרִית דְּחֻפְתָּל לְהֻנְנָה וְהוּא
 43 חוּר לְמִקְוָה: **כָּא' בְּרֻבְכֻתָּהּ.** נֹחַ מְבִיעֵנוּעָה:
 44

מִשְׁמַע לְךָ 'כְּדִי טוֹמְאָה', וְכֵּמָּה כְּדִי [הַעֲרָא], כְּדִי תִקַּף דִּקְלָא
 עוֹר סְתִירָה, לֹא שְׁמַעְנוּ. כִּשְׁהוּא אֹמֵר 'וְהִיא נִטְמָא', הוּא אֹמֵר
 'הַעֲרָא', כְּדִי חוֹרֵת דִּקְלָא, דְּכִרְי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֹמֵר, כְּדִי
 לִשְׁתוּתוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר, כְּדִי לְצִלוֹת בִּיצָה. רַבִּי יְהוֹדָה בֶּן
 אֶלְקָא דַּעֲתִין חֵינּוּ תִקַּף דִּקְלָא חֵינּוּ חוֹרֵת דִּקְלָא, הֵתָם אָמַר רַבִּי
 יוֹנָתָן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עָלֶיהָ, הֵכָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּדִי חוֹרֵת דִּקְלָא. אָמַר
 רַבִּי יוֹנָתָן, בְּעֵי רַב אִשִּׁי, חוֹרָה בְּרוּת, כִּי הֵיכִי דְאִזְלִי וְהָדָר אֲתִי אוֹ דִּילְמָא
 יוֹנָתָן בְּרוּכְתִּיהָ, תִּיקוּ. הֵתָם אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּדִי מוֹיִת הַכּוֹס, הֵכָא
 הָדָר שִׁיעוּרָא הוּא. הֵתָם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כְּדִי לִשְׁתוּתוֹ, הֵכָא אָמַר
 לְמוֹזֵג וּלְשְׁתוּתוֹ. וְלִמָּא אִידִי וְאִידִי חֵד שִׁיעוּרָא הוּא, אִם בֶּן חֵינּוּ
 עֲזָא כְּדִי לְצִלוֹת בִּיצָה, הֵכָא אָמַר כְּדִי לִשְׁתוּתוֹ, אִידִי וְאִידִי חֵד
 עֲזָא. רַבִּי עֲקִיבָא כְּדִי לְנוֹמֶעָה, הֵכָא אָמַר כְּדִי לְצִלוֹת בִּיצָה, אִימָא כְּדִי
 אִידִי וְאִידִי חֵד שִׁיעוּרָא הוּא, אִם בֶּן חֵינּוּ בֶּן עֲזָא. הֵתָם אָמַר
 מוֹזֵג שְׁלֹשׁ בִּיצִים זוֹ אַחֵר זוֹ, הֵכָא אָמַר כְּדִי לְנוֹמֶעָה, לְדִכְרִיו דְּרַבִּי
 בְּצִלְיָה וּבְנוֹמֶעָה. אִימָא שִׁיעוּר גְּמִיעָה לַחוּדָה, כְּדִי לְגַמֵּעַ שְׁלֹשׁ
 הַגְּמִיעָה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִרְמְיָה אֹמֵר כְּדִי שִׁיקְשׁוֹר גְּרִיד גִּמָּא:
 מִקְרָב, תִּיקוּ: חֵינּוּ בֶּן פְּתָח אֹמֵר כְּדִי שְׁתוּשִׁט דָּה לַתוֹךְ פֶּה
 מִתְּרֵק אוֹ דִּלָּא מִתְּרֵק, תִּיקוּ: פְּלִימוֹ אֹמֵר כְּדִי שְׁתוּשִׁט דָּה לְפֶל
 מִתְּרֵק אוֹ דִּלָּא מִתְּרֵק, בְּחֻרְתָּא אוֹ בְּעִתִּיקָא, בְּחִמְיָא אוֹ בְּקִרְיָא,

כְּרֻסָּא

49 **אִמָּא בְּדִי לִמּוּזַּן וְלִשְׁתוּת.** וְהָאִי בְּדִי לִשְׁתוּתוֹ דְּקָאמֶר לַעֲלִי אֶלְעִיזֶר קָא מוֹסִיף ר' יְהוֹשֻעַ וְאָמַר שְׁתֵּיהּ נִמְי בְּעִינֵין עִם הַמְּזִיגָה, וְכִדִּי מְזִיגָה דְּהָאִי
50 הָכָא בְּבִתְרִיתָא מְזִיגָה וְשְׁתֵּיהּ קָאמֶר, דְּסֵתָם מְזִיגָה לְמִשְׁתֵּיהּ מִיָּד הוּא, שְׁאֵחֵר שְׁמֻנָּה מִתְקַלְקֵל אִם מְשֻׁחָה אוֹתוֹ: **א"כ הֵינֵינוּ רַבִּי אֶלְעִיזֶר.** דְּהָא ר' אֶלְעִיזֶר בְּקִמְיִיתָא
51 בְּדִי מְזִיגָה חֲבוּס קָאמֶר וְקָא פִּלְיָה ר' יְהוֹשֻעַ וְאָמַר בְּדִי לִשְׁתוּתוֹ, וְכַבְתְּרִיתָא (נִמְי) וְדָן אָמַר רַבִּי אֶלְעִיזֶר חֲזֵרֵת דָּקֵל וְאוֹקִימָנָא דְּהֵינֵנו בְּדִי מְזִיגָה, וְאִי מְזִיגָה דְּקָאמֶר ר'
52 יְהוֹשֻעַ בְּתֵרֵיהּ בְּלֹא שְׁתֵּיהּ קָאמֶר, הֵינֵנו רַבִּי אֶלְעִיזֶר: **הֲכָא אָמַר בְּדִי לִשְׁתוּתוֹ.** לְבוֹס: **חַר שִׁיעוּרָא הוּא.** וְלִפְאִי לֹאקְשִׁינֵי א"כ הֵינֵנו ר' יְהוֹשֻעַ, דְּבִקְשִׁיתָא אָמַר בְּדִי
53 לִשְׁתוּתוֹ לְבוֹס, וְאָמַר כֵּן עֲזִי בְּתֵרֵיהּ בְּדִי לְצִלּוֹת בִּיצָה דְּהוּא בְּדִי שְׁתֵּיהּ, לֹא קוֹשִׁיָא דִּיא. דְּהָא אוֹקִימָנָא בְּדִי לִשְׁתוּתוֹ דִּר' יְהוֹשֻעַ בְּדִי לִמּוּזַן וְלִשְׁתוּת, וְקָאמֶר לִיָּה כֵּן
54 עֲזִיָּא בְּדִי לְצִלּוֹת בִּיצָה דְּהוּא בְּדִי שְׁתֵּיהּ לְחֻדְהָ דְּבוֹס: **אִמָּא בְּדִי לְצִלּוֹת וְלִמְעֵיָה.** גְּמִיעָה דְּקָאמֶר ר"ע בְּקִמְיִיתָא אֶצְלֵיהּ דָּבָן עֲזִיָּא דְּלַעֲלֵי מִנְיָה קָא מוֹסִיף לָהּ,
55 וְכַבְתְּרִיתָא דְּקָאמֶר בְּדִי לְצִלּוֹת וְלִגְמַע קָאמֶר, דְּסֵתָם גְּמִיעָה בְּתֵרֵיהּ, שְׁגוּמַעוּ חָם שְׁלֹא יִצְטָן: **לְדִבְרֵיו דְּר"ע קָאמֶר לָהּ.** דְּאָמַר לְצִלּוֹת וְלִגְמַע,
56 לְדִידִךְ אֲרַקְמַשְׁעֵרֵת בְּצִלְיָה מְגִיעָה בְּחָדָא (שְׁפִיר) (ס"א שִׁיעוּר) דְּשִׁלֵּשׁ הוּאִי בְּצִלְיָהָ וּמְגִיעָה בְּתֵרֵיהּ: **לְפִלְחֵי.** שְׁנֵי רֹאשֵׁי הַבְּמִיָּה הַנִּפְקָסוֹת מִרְחוֹקוֹת זֶה מִזֶּה,
57 דְּאִיבָא שְׁתֵּיהּ טְפִי: **לְמִלְחֵי.** וְהִקְסִים בְּדִחֵק בִּין הַשְּׁטִימִ: **לְמִדְּוִתֵי.** הַכֹּהֵן בְּדִחֵק בְּחוּץ הַסֵּל: **וְחִתּוּמָא וְחִתּוּמָא אֵלֶּיָּהּ.** לֵאמֹר: **לָחֵם חֵם נִנְעֶר וְנִשְׁמַט מִן הַדֵּי גִרְחִי וְחִלְקָא בְּנַחַת וְשׁוּבָה בְּרוּחָא:**
58 וְיִצְאֵין לְתוֹכוֹ רֹאשֵׁי קִסְמִין שֶׁל אִירָגָה: **בְּכִירָא וְכִירָא.** לָחֵם חֵם נִנְעֶר וְנִשְׁמַט מִן הַדֵּי גִרְחִי וְחִלְקָא בְּנַחַת וְשׁוּבָה בְּרוּחָא:

סוטה. פרק ראשון - המקנא דף ד עמוד ב

תוספות

נעקר

1 מן העולם. תימה לר"י לפי רש"י דפי' דעובר על דברי חכמים חייב
2 מיתה מאי אריא נטילת ידים אפי' כל דברי חכמים נמי ועוד קשיא
3 דאמר הכא דעונשו מיתה ובפ' במה אשה יוצאה (סכת דף סב:) אמרין דעונשו
4 עניות כדאמר שלשה דברים מביאין את האדם לידי עניות המולול בנטילת
5 ידים ובפ' עושין פסין (תוספות דף סא:) מעשה
6 ברבי עקיבא שהיה חבוס בבית האסורים
7 וכו' עד מה אעשה שחבירי חייבו עליה
8 מיתה ונראה דלולול שמולול בה תמיד
9 עונשו עקירה ע"י עניות דקשה ממיתה ע"י
10 נחש ונעקר מן העולם דאמר (בסוכה) דף
11 (מ:) וסנהדרין (דף ק:) כל המשתה שם שמים
12 ודבר אחר נעקר מן העולם ובפרק קונם
13 יין (מנחות דף סב:) כל המשתה בבתרין
14 תורה נעקר מן העולם לאו בחדא מחיתא
15 נינהו דעניות אלא מיתה חטופה או
16 משונה מ"ר:
17 **היא** תצודנו לדינה של גיהנם. ואמר נמי
18 בפ"ק דחגיגה (דף קט:) כל הכא על
19 אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן
20 העולם וק"ל מפ' הוזהב (נ"מ דף ע"ג:) דאמר
21 הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו
22 חלק לעוה"ב וי"ל דהתם מיירי כשעשה
23 תשובה והכי משמע בפ' ג' דיבמות (דף סג:)
24 היכא דלא הוליד ממנו דבר תשובה הוא
25 ותשובה עם יסורין דוקא דאמר בפרק חלק
26 (פאה"ק דף ק:) אמר דוד כל הכי נטרד
27 ההוא גברא א"ל קבל עליך יסורים וחנק
28 נמי כיסורין דכל המומתים מתוודין והאי
29 דאמר נטרד מן העולם פ"י מן העולם עם
30 אותו עון דכך הוא חמור אשת איש
31 האסרה על בעלה כמו על אחותו פניה
32 והוליד ממנה ממנו ריב"א. א"נ היכא דלא
33 באו עליו יסורים נטרד מן העולם:
34 כל

1 **בדחטי או בדשערי**, בפרסיכא או באקושה, תיקו. אמר
2 יותר מאקושה: **רביכא**. שולושה העסה רבה: **כל אחד ואחד**. מן התנאים הללו:
3 **בעצמו שער**. כמה שהיה שוהה בביתו. **והאיכא בן עזאי דלא נסיב**. כדאמר
4 ביבמות (דף ק:) אכל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה, אפשר לעולם שיתקיים ע"י
5 אחרים. בפרק הבא על יבמתו: **בי בעד**
6 **אשה וזנה וגו'**. השתא דריש ליה מסיפיה
7 לרישיה, בשביל כפר לחם אדם מתחייב
8 בענש של אשה וזנה: **במלתיא דרבא**
9 **נרס'** **בעד כפר לחם עד אשה וזנה**
10 **מבעי** ליה. דמשמע בשביל כפר לחם רב
11 הענש עד כדי ענש אשה וזנה, וה"ה נמי אי
12 הוה כתיב עד אשה וזנה בעד כפר לחם לא
13 הוה קשאי לרבא מדי, דודאי מסיפיה
14 לרישיה מדרש קרא, אלא עד ובעד קא
15 קשאי ליה, דגבי כפר לחם הוה ליה למכתב
16 בעד וגבי אשה וזנה הוה ליה למכתב עד:
17 **המולול**. שאוכל תמיד בלא נטילת ידים:
18 **נעקר**. דעובר על דברי חכמים חייב מיתה
19 דכתיב ופורץ גדר ישכנו נחש (ויקרא י' מ"ט)
20 **ראשונים**. שלפני המזון: **שניבית דיו**.
21 ראשי אצבעותיו שהיו המים משפיעין לצד
22 ודעותיו. ולקמן מפרש טעמא: **שפא יצאו**
23 **מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את**
24 **הידיים**. בדתנן במסכת ידים (פ"ב מ"ג) שצריך
25 לתן המים על ידיו שני פעמים, הראשונים
26 מטהרין את הידיים והשניים מטהרין את
27 המים הטופחים על ידיו שנטמאו בתחלה
28 מחמת ידים, ותנן התם הידיים משמאות
29 ומטהרות עד הפרק, כלומר מן הפרק
30 ולמטה גזרו עליתן להיות שניות ופוסלות
31 את התרומה ומטהרות בנטילה עד הפרק,
32 שעד הפרק צריך נטילה. נטל את
33 הראשונים ואת השניים עד הפרק ויחזרו
34 ליד טהורים, שהרי טהרו השניים את
35 הראשונים. נטל את הראשונים חוץ לפרק
36 ואת השניים עד הפרק ויחזרו ליד טמאה,
37 כלומר יצאו הראשונים חוץ לפרק ועל
38 השניים לא הקפיד לטול עד מקום שצאו
39 הראשונים אלא עד הפרק במשפסם ויחזרו
40 הראשונים ליד טמאה, שהרי נטמאו תחלה
41 מחמת הידיים והשניים לא טהרו את
42 הידיים, הלכך צריך שניבית ראשי
43 אצבעותיו למעלה שמא יצאו מים
44 הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידיים:
45 **אחרונים**. של אחר הסעודה שחייבו
46 חכמים מפני שמלח סודמית יש שמטמא
47 את העינים: **צריך להשפיל ידיו למטה**.
48 כדי שתתד הוזהבא של תבשיל שבידיה,
49 שהרי להעביר הוזהבא הן כל האוכל בלי
50 נגוב ידים. דבר מאוס הוא וחשוב בטמאה
51 שנאמר ככה יאכלו בני ישראל את לחמם
52 טמא, אלא דבר מאוס קרי טמאה: **מאי**
53 **ואשת איש וגו'**. סיפיה דקרא דלעיל הוא. כי בעד אשה וזנה עד כפר לחם, ואשת איש וזנה
54 נפש היקרה הנבונה היא תצודנה, ורודף אחריה וצד אותה ומגיעה: **היא תצוד מבעי** לה. בין דמסיפיה לרישיה דקדשת ליה. הכי איבעי ליה למכתב, ואשת איש
55 נפש יקרה היא תצוד אותה, אבל השתא משמע שאשת איש צדה את הנפש היקרה: **מכנה גדול**. דאפלו ממזר תלמיד חכם קודם לכהן עם הארץ לפתוח ראשון
56 ולבקר ראשון, ומהאי קרא ילפינן ליה בהוריות (דף י"ג:) **ורם לבבך**. מעלה אני עליך כאלו שכחת: **בי את כל התועבות**. גבי עריות פתחי: **במה**. עבודת בוכבים: **אשר**
57 **נשמה באפו**. שחזיקו עצמו כבעל נפש. דהיינו גאון, שחשבה נפשו בעיניו: **מאי** יד ליד לא יקנה. סיפיה דקרא דאיידי ביה לעיל הוא, תועבת ה' כל גבה לב ד
58 ליד לא יקנה: **ה"נ כל שיש בו גסות הרוח אפלו הקנהו בו**. ול"ג כל הבא על אשת איש, דלא משתעי קרא אלא בגסי הרוח: **הקנהו להקפח**. בו, הילכית
59 בשבחו על הכלל, באברהם שקראוהו קונה שמים וארץ, והיינו דלד, אפלו דומה לאברהם שאמר הרימוני ידי: **קשאי** להו לרבי רבי שילא. אחד דרשה דרב: הכי
60 גרסינן, האי דלד לא יקנה מבעי ליה: **אפלו הוא כמשה**. שקבל מיד הקדוש ברוך הוא לידו תורה: **יד מיד מבעי** ליה. דהא קרא במקבל מוקמין ליה ולא
61 בנותן, והוה ליה למכתב יד מיד לא יקנה. יד שקבלה מיד אף הוא לא יקנה:

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

תצוד' - ודורשים, שהנפש היקרה, כלומר הנפש הגבוהה שמתגאה, תדרוך אחר אשת איש וזנה. מקשה הגמרא, **אמר רבא, האי** - הרי לשון הפסוק **נפש יקרה**, אינו מתפרש כפי שדרש רבי יוחנן, שהרי לדבריו, **נפש גבוהה** - שהוא לשון גאווה **מיבעי ליה** - היה צריך לכתוב, **ועוד, היא תצוד מיבעי ליה** - אם כוונת הפסוק, שהנפש היקרה צדה את האשת איש, היה צריך לכתוב 'היא תצוד', ואילו מלשון הפסוק משמע שהאשת איש צדה את הנפש היקרה. **אלא אמר רבא** הפסוק נדרש כך, **כל הקא על אשת איש** ולא עשה תשובה, **אפילו אם למד תורה דכתיב ביה** "יקרה היא מפנינים" - ודורשים פסוק זה, שתלמיד חכם חשוב יותר **מכון גדול שנכנס לפני ולפנים** - לקודש הקדושים, אף על פי כן **היא** - העבירה שבא על אשת איש **תצודנו לדינה של גיהנם** - תביא אותו לגיהנום. ומתפרש הפסוק כך, 'ואשת איש' - מי שבא על אשת איש, אפילו שהוא 'נפש יקרה' - שלמד תורה, עבירה זו 'תצוד' אותו לגיהנום.

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי כל אדם שיש בו נפשות הרוח - בעל גאווה, נחשב **כאלו שעובר עבודת כוכבים**, ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, **שכתיב הקא** - לגבי בעל גאווה "תועבת ה' כל גבה לב", וכתוב **התם** - לגבי עבודה זרה "ולא תביא תועבה אל ביתך". ורבי יוחנן **היה** - בעצמו **אמר**, שבעל גאווה נחשב **כאלו שקפר בעיקר** - בד', **שנאמר** "ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך וגו'" - שעל ידי גאווה נחשב כאילו שכח את ד'. **רבי חמא בר חנינא אמר** בעל גאווה הרי הוא **כאלו שקא על כל העריות**, ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, **שכתיב הקא** - לגבי בעל גאווה, "תועבת ה' כל גבה לב", וכתוב **התם** - לגבי עריות, **כי את כל התועבת האל וגו' עולא אמר** שבעל גאווה הרי הוא **כאלו בנה במה** - עבודה זרה, **שנאמר** "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא", ודורשים, **אל תיקרי** את הפסוק **כי במה נחשב הוא**, **אלא כי במה נחשב הוא**, דהיינו שהמתגאה להחשיב עצמו לבעל נפש - נחשב כאילו עבד עבודה זרה בבמה.

שואלת הגמרא, **מאי** - מה דורשים מהפסוק **יד ליד לא ינקח**, עונה הגמרא, **אמר רב** יש לדרוש כך, **כל הקא על אשת איש** - כל שיש בו גסות רוח, **אפילו אם אותו אדם הקנהו להקדוש ברוך הוא שמנים וארין** - שיבח את הקדוש ברוך הוא, ועל ידי כך פרסמו והשליטו על שמנים וארין **באברהם אבינו דכתיב ביה** "הרימתי ידי אל ה' אל עליון קנה שמנים וארין", אף על פי כן **לא ינקח מדינה של גיהנם**. מקשה הגמרא, **קשיא להו לרבי** - בני הישיבה של רבי **שילא, האי** - הרי לשון הפסוק **יד ליד לא ינקח**, לא מתפרש כמו שדרש רב, שהרי לדבריו **יד מיבעי ליה** - היה צריך להיות כתוב, כמו שנכתב אצל אברהם אבינו. **אלא אמר רבי** **שילא** יש לדרוש את הפסוק כך, **אפילו אם הבעל גאווה קיבל תורה מידי הקדוש ברוך הוא כמשע רבינו**, **דכתיב ביה** - על קבלת התורה **"מימינו אש דת למז"**, אף על פי כן **לא ינקח מדינה של גיהנם**. **קשיא ליה לרבי יוחנן, האי** - הרי לשון הפסוק **יד ליד לא ינקח** מתפרש כמו שדרשו תלמידי רב שילא, שהרי לדבריהם **יד מיד מיבעי ליה** - היה צריך להיות כתוב, שהרי קיבל לידי מידו של הקדוש ברוך הוא. **אלא אמר רבי יוחנן**

וכן יש להסתפק האם משערים **בדחמי או בדרשערי** - בכבר העשוי מחזיתים שהוא חלק ונשטמ מהיד, או בכבר העשוי משעורים שנדרש פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק האם משערים **ברביכא או באמרישא** - בכבר שנילוש בעיסה רכה ומתוך שהוא רך נשטמ מהיד, או בעיסה קשה שנדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה הגמרא על כל הספיקות של רב אשי בדעת פלימו, תיקו.

אמר רבי יצחק בר (רב) יוסף אמר רבי יוחנן כל אחד ואחד מהתנאים שהשווה את זמן תחילת ביאה, **בעצמו שיער** - שיער כפי הזמן שהיה שווה בעצמו בתחילת ביאה. שואלת הגמרא, **והאיכא בן עזאי דלא נסיב** - שלא נשא אשה, וכיצד ניתן לומר ששיער כפי הזמן שהוא עצמו שהה בביאה. עונה הגמרא, **איבעית אימא** - אם תרצה תשיב שנסבי ופירש הוה - נשא אשה ובא עליה, אלא שלאחר מכן התגרש ופרש מהאשה. **ואיבעית אימא, מרביה שמיע ליה** - אמנם הוא עצמו לא נשא אשה, אך קיבל מרבו כמה הוא זמן הביאה. **ואיבעית אימא**, התקיים בו מה שנאמר **"סוד ה' ליראיו"** - שידע כמה זמן היה שווה אם היה נשוי.

דרש רב עזריא, ומנין אמר לה - פעמים אמר דרשה זו **משמיה דרבי אמי, ומנין אמר לה משמיה דרבי אפי**, **כל האוכל לחם בלא נטילת ידים לפני האכילה**, מענישים אותו **כאלו בא על אשה וזנה**. **שנאמר** **"כי בעד אשה וזנה עד כפר לחם"**, ונדרש הפסוק מסופו לתחילתו, שבשביל חטא שחטא בכבר לחם מתחייב האדם בעונש כמו שבא על אשה וזנה. שואלת הגמרא, **אמר רבא, האי** - הרי לשון הפסוק **בעד אשה וזנה עד כפר לחם** אינו מתפרש כפי שדרש רב עזריא, שהרי לדבריו **בעד כפר לחם עד אשה וזנה מיבעי ליה** - צריך היה לכתוב, משום ש'בעד' מתפרש על המעשה שעשה, ו'עד' מתפרש על העונש שמקבל, ואילו רב עזריא דרש את הפסוק להיפך. **אלא אמר רבא** יש לדרוש את הפסוק כך, **כל הקא על אשה וזנה, לסוף** - סופו **שמבקש כפר לחם**, שמגיע לידי עניות. **אמר רבי וריקא אמר רבי אליעזר כל המזלזל בנטילת ידים** - שרגיל לאכול בלא ליטול את ידיו, סופו שמת ונעקר מן העולם.

אמר רב חייא בר אשי אמר רב, כשנטול אדם מים ראשונים - נטילת ידים שלפני הסעודה, **צריך שניגב ידיו בשעת הנטילה למעלה**. וכשנטול מים אחרונים - נטילת ידים שבסוף הסעודה, **צריך שישפיל ידיו למטה**. **תניא נמי הכי** - וכן שנינו בברייתא, **הנוטל ידיו צריך שניגב ידיו למעלה**, שאם לא יעשה כן, יש חשש **שקמא יצאו הפנים** שנטמאו בנטילה הראשונה חוץ **לפרק** - מחוץ למקום החיבור שבין האצבעות לכף היד, ויחזרו לאצבעותיו כשיטול פעם שנייה, ויטמאו את הידים. **אמר רבי אבהו כל האוכל פת בלא ניגוב ידים** - שלא מנגב את ידיו לאחר הנטילה, הרי זה דבר מאוס, ונחשב **כאלו אוכל לחם טמא**, **שנאמר** לאחר שאמר ה' ליחזקאל לאפות לחם בצורה מאוסה כסימן שכך יהיה לישראל בגלות, **"ויאמר ה' בכה יאכלו בני ישראל את לחםם טמא וגו'"** - הרי שדבר מאוס נקרא טמא.

שואלת הגמרא, **ומאי** - מה דורשים מהמשך הפסוק **"ואשת איש נפש יקרה תצוד"**. עונה הגמרא, **אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן**, יש לדרוש כך, **כל אדם שיש בו נפשות הרוח** - גאווה, **לבסוף נכשל באשת איש** - באיסור אשת איש, **שנאמר** **"ואשת איש נפש יקרה**

המשך ביאור למסכת סוטה ליום רביעי לעומר עמ' א

או דלא מהדק - להוציא ככר שנמצא דחוק בסל, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק האם משערים **בחדתא או בפתיקא** - בסל חדש או בישן, סל חדש אינו נוח לשימוש משום שיוצאים ממנו חוטי אריגה, אך סל ישן נוח לשימוש ונדרש פחות זמן להוציא ממנו את הככר. וכן יש להסתפק האם משערים **במרימא או בקרריא** - בכבר חם או קר, ככר חם צריך להוציאו מן הסל בנחת כדי שלא ימער ויפול מידו, אך ככר קר נדרש פחות זמן להוציאו מן הסל.

לשני, ונדרש פחות זמן לקושרם. מסיקה הגמרא, תיקו.

שנינו בברייתא, **הנין בן פנחס אומר** שהשיעור הוא **כדי שתושיט ידה לתוך פיה ליטול את הקירוס**. **בעי רב אשי** לפי איזה שיעור זמן משערים, **דמהדק או דלא מהדק** - להוציא קיסם שנמצא דחוק בין השנים, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה הגמרא, תיקו.

שנינו בברייתא, **פלימו אומר** שהשיעור הוא **כדי שתושיט ידה לסל ליטול בכר ותיטלו**. **בעי רב אשי** לפי איזה שיעור זמן משערים, **דמהדק**

שמואל-א ט יט-כד

יט וַיַּעַן שְׁמוּאֵל אֶת-שָׁאוּל וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי הִרְאֵה עָלַי לְפָנַי הַבֹּמֶה וְאֶכְלֶתֶם עִמִּי הַיּוֹם וְשִׁלַּחְתִּיךָ בַּבֶּקֶר וְכָל אֲשֶׁר בְּלִבְּךָ אֶגִּיד לָךְ: כ וַלְאֵתנֹות הָאֲבָדֹות לָךְ הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים אֶל-תִּשָּׁם אֶת-לִבְּךָ לָהֶם כִּי נִמְצְאוּ וּלְמִי כָל-חֲמֹדֶת יִשְׂרָאֵל הֲלוֹא לָךְ וּלְכָל בֵּית אָבִיךָ: ס כֹּא וַיַּעַן שָׁאוּל וַיֹּאמֶר הֲלוֹא בֶן-יָמִינִי אֲנֹכִי מִקְטָנִי שְׁבָטִי יִשְׂרָאֵל וּמִשְׁפַּחְתִּי הַצֶּעֳהָ מִכָּל-מִשְׁפָּחוֹת שְׁבָטֵי בְנֵימִן וְלָמָּה דִּבַּרְתָּ אֵלַי כַּדָּבָר הַזֶּה: ס כֹּא וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת-שָׁאוּל וְאֶת-נָעֳרָיו וַיָּבִיאוּם לְשִׁכְתָּהּ וַיִּתֵּן לָהֶם מְקוֹם בְּרָאשׁ הַקְּרוּאִים וְהָפָה כְּשִׁלְשָׁם אִישׁ: טו וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל לְטַפָּח תֵּנָה אֶת-הַמֶּנָּה אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ שִׁים אֹתָהּ עִמָּךְ: טו וַיֵּרָם הַטַּפָּח אֶת-הַשּׁוֹק וְהָעֲלִיָּה וַיֵּשֶׁם וּלְפָנַי שָׁאוּל וַיֹּאמֶר הִנֵּה הַנֶּשֶׂאֶר שִׁים-לְפָנֶיךָ אֲכָל כִּי לְמוֹעֵד שְׁמוֹר-לָךְ לֵאמֹר הָעַם וְקָרָאתִי וַיֹּאכֵל שָׁאוּל עִם-שְׁמוּאֵל בַּיּוֹם הַהוּא:

רש"י

לפניך אכול. בפרק אחרון דזבחים (קכ א): קיימא לן חזה ושוק בבמה גדולה, ואין חזה ושוק בבמה קטנה, לפיכך הותר לאכול לשאול: כי למועד שמור. כי למועד האכילה היה השוק הזה שמור לצרכך: לאמר העם קראתי. אמירתי היתה לטבח העם, קראתי לסעודה, ויודע אני מספרם, והזהר במנותם, ונתתי לו המנות למספרם, וזו שמורה לצורכך:

מצודת ציון

(יט) ושלחתך. לפי שאין דרך ללכת בלא נטילת רשות, אמר ושלחתך: (כא) בן ימיני. מבנימין: הצעירה. הקטנה, כמו (דניאל ח ט): קרן אחת מצעירה: (כב) לשכטה. ענין חדר מה: (כג) לטבח. המבשל, הטובח מה שמבשל: המנה. ענין מנחה וחלק, כמו (שמות כט כ): והיה לך למנה: שים. מלשון שימה: (כד) והעליה. רוצה לומר ואשר עליה, והוא הירך שעל השוק: למועד. לזמן:

מצודת דוד

(יט) וכל אשר בלבבך. כל אשר תחפוץ לדעת אגיד לך: (כ) אל תשם את לבך. לדאוג עליהם: ולמי כל חמדת ישראל. כאומר ועוד מה יש לך לדאוג על האתונות, הלא למי כל חמדת ישראל וכו', ובזה רמז לו המלוכה: (כא) מקטני. מהקטן שבין השבטים, ומשפחתי הלא היא הצעירה וכו': ולמה דברת וכו'. כאומר אין אני ראוי למלוכה: (כב) לשכטה. אל הלשכה, מקום אשר יאכלו שם, ונתן להם מקום לשבת בראש כולם, במקום המעולה: והמה. הקרואים: (כג) אשר אמרתי. אז אמרתי לך הצנע אותה: (כד) וירם הטבח. הביא בהרמת הידים, כאשר הדרך להביא לפני החשובים: הנה הנשאר רצה לומר לא תחשוב שזהו חלקי הנשאר למאכלי, ובדברו עמו הראה לו הנשאר למאכלו ואמר, הנה זה הנשאר למאכלו: שים לפניך. לזה שים את המנה ההיא לפניך ואכול: כי למועד. כי המנה ההיא שמורה לך על מועד ביאתך: לאמר. כי אמר המזמן את הקרואים, והוא שמואל: העם קראתי. הלא אני קראתי את העם על הזבח, ועלי ליתן לכל אחד מנה הראויה לו, לזאת שמור המנה ההיא לשאול, כי היא ראויה לו:

דברי הימים ב כח א-יב

כח א בן-עשרים שנה אחז במלכו ויש עשרה שנה מלך בירושלם ולא-עשה הישר בעיני יהוה כדוד אביו: ב וילך בדרכי מלכי ישראל וגם מסכות עשה לבָעלים: ג והוא הקטיר בגיא בן-הגם ויבער את-בניו פֶּאֶשׁ כְּתַעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ד ויזבח ויקטר בכמות ועל-הגבעות ותחת כל-עץ רענן: ה ויתנחלו יהוה אלהיו ביד מלך ארם ויכּוּ-בּוֹ וישבו מִמֶּנּוּ שְׁבִיחַ גְּדוֹלָה ויביאו דִּרְמָשֶׁק וגם ביד-מלך ישראל נתן וינדְּבוּ מִכָּה גְּדוֹלָה: ו ויהרג פֶּקֶח בן-רמליהו ביהודה מאה ועשרים אֶלֶף בָּיִם אֶחָד הַכֹּל בְּנֵי-חֵיל בְּעֶזְרָם אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתָם: ז ויהרג זכרי גבור אפרים את-מעשיהו בן-המלך ואת-עזריקם נגיד הבית ואת-אלקנה משנה המלך: ח וישבו בני-ישראל מאחיהם מאתים אֶלֶף נָשִׁים בָּנִים וּבָנוֹת וגם-שָׁלָל רַב בָּזְזוּ מֵהֶם ויביאו את-השָׁלָל לְשֹׁמְרוֹן: ט וְשֵׁם הָיָה נָבִיא לַיהוָה עֹדֵד שְׁמוֹ וַיֵּצֵא לִפְנֵי הַצָּבָא הַבָּא לְשֹׁמְרוֹן וַיֹּאמֶר לָהֶם הִנֵּה בַחֲמַת יְהוָה אֱלֹהֵי-אֲבוֹתֵיכֶם עַל-יְהוּדָה נִתְּנָם בְּיָדְכֶם וְתַהַרְגוּ-בָם בְּזַעַף עַד לַשָּׁמַיִם הִגִּיעַ: י וְעַתָּה בְּנֵי-יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם אַתֶּם אֹמְרִים לִכְבֹּשׁ לַעֲבָדִים וְלַשְׁפָּחוֹת לָכֶם הֲלֹא רַק-אַתֶּם עִמָּכֶם אֲשֶׁמּוֹת לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יא וְעַתָּה שְׁמַעוּנִי וְהַשִּׁיבוּ הַשְׁבִּיחַ אֲשֶׁר שְׁבִיתֶם מֵאֲחֵיכֶם כִּי חָרוֹן אַף-יְהוָה עֲלֵיכֶם: יב וַיִּקְמוּ אֲנָשִׁים מֵרָאשֵׁי בְנֵי-אֶפְרַיִם עֲזַרְיָהוּ בֶן-יְהוֹחָנָן בְּרַכְיָהוּ בֶן-מִשְׁלֵמוֹת וַיַּחֲזִיקוּהוּ בֶן-שָׁלֹם וַעֲמָשָׂא בֶן-חֲדָלִי עַל-הַצָּבָא מִן-הַצָּבָא:

רש"י

(ז) את מעשיהו בן המלך. אחז, הרג זכרי גבור אפרים: ואת עזריקם. ואת ואת דוגמא (בראשית ל"ו) ואיה וענה וכן נרדם ורכב וסוס (תהלים ע"ו):

מצודת ציון

(ב) מסכות. פסילים יצוקים ממתכת וכן אלהי מסכה (שמות לד): (ג) ויבער. ענין שרפה: הוריש. גרש: (ז) נגיד הבית. פקיד הבית: משנה המלך. שני למלך: (י) לכבוש. לאחוז בחזקה כמו ותכבשו אותם (ירמיה לד):

מצודת דוד

(ג) ויבער את בניו. היא עבודת המולך: (ו) בעזכם. בעבור עוזכם ובעונש בא: (ח) בנים ובנות. ר"ל קטנים וקטנות: (ט) לפני הצבא. לקראת הצבא: בחמת ה'. בעבור שבערה חמת ה' על יהודה לזה נתנם בידכם ולא בעבור זכותכם: בזעף. בכעס רב וגדול עד שהגיע אל

השמים לרוב גדלו והוא מלשון מליצה וכאומר והנה בזה קבלו די גמולם: (י) ועתה. הואיל וקבלו די הגמול וכי מהראוי לכבשם עוד לעבדים ולשפחות: הלא רק אתם. ר"ל השביה ההיא לא לטובה לכם הבאתם עמכם רק אתם מביאים עמכם אשמות ופשעים: (יא) כי חרון. כי פן יהיה חרון אף ה' עליכם: (יב) על הבאים. לעורר לבכם לעזוב השבויים:

במעשה של עֶבֶר, מַאי מַעֲמָא אִיעֲנוּשׁ, הלא עבן חטא בסתר.
מתרצת הגמרא: מַשּׁוּם דְּהוּא דִּיעָי בֵּיה – היו יודעים על חטאו אִשְׁתּוּ
וּבְנִי, ולכן נחשב חטא שבגלוי.

הגמרא מביאה כמה דרשות במעשה עבן: אמר הקדוש ברוך הוא
ליהושע 'חֲמָא יִשְׂרָאֵל' (יהושע ז יא). אָמַר רַבִּי אָבָא בַר זְבִדָּא, מִכָּר
שלא כתוב 'חטא העם' יש ללמוד שאף על פי שחָמָא, יִשְׂרָאֵל הוא
– שם קדושת ישראל עליו. אָמַר רַבִּי אָבָא, הֵינּוּ דְאָמְרֵי אֲנִישִׁי –
זהו מה שרגילים אנשים לומר, אָפָא דְקָאִי בִּינִי חִלְפִי אָפָא שְׁמִיה
וְאָפָא קְרוּ לִיה – הדס העומד בין ערבות, הדס שמו והדס קוראים
לו. ומשל הוא לומר ששם של ישראל עליהם אפילו שמסובבים
בעבירות.

דרשה נוספת: אמר הקב"ה ליהושע, 'חָטָא יִשְׂרָאֵל וְגַם עֲבָרוּ אֶת
בְּרִיתִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתָם גַּם לָקְחוּ מִן הַתֶּרֶם גַּם וְגַבּוּ גַם בְּחִשּׁוֹ גַּם
שְׁמוּ בְּכָלֵיהֶם' (שם). אָמַר רַבִּי אִילְעָא מַשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בַּר
מִסְפָּרְתָא, מְלִמֵּד שְׁעָבֵר עֶבֶר עַל חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה, שְׁנַיִמֹר
חֲמִשָּׁה גַּם'.

דרשה נוספת: וְאָמַר רַבִּי אִילְעָא מַשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בַּר מִסְפָּרְתָא,
עֶבֶר מוֹשֶׁף בְּעֶרְלָתוֹ הִיָּה – משך את עור אמתו עד שכיסה את
המילה ונראה כערל, בְּתִיב חָטָא בעבן, וְגַם עֲבָרוּ אֶת בְּרִיתִי,
וּבְתִיב הָתֵם לגבי אדם שנמנע מלמול (בראשית יז יד) 'אֶת בְּרִיתִי הַפֶּר',
וביבמות (עב) דרשו מפתוק זה שהמשוך בערלתו הרי הוא כערל.
שואלת הגמרא: פְּשִׁטָא, שהלא כבר דרשנו מקודם שאף עבר על
כל חמשה חומשי תורה. משיבה הגמרא: מַהוּ דְתִימָא בְּמִצְוָה
דְּגוֹפִיָּה לֹא פִקֵּר – שבמצוות שבגופו לא הפקיר עצמו, קָא מַשְׁמַע
לָן שגם בזה הוא חטא.

דרשה נוספת: נאמר על המועל בחרם 'וְכִי עָשָׂה נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל' (שם
ז טו). אָמַר רַבִּי אָבָא בַר זְבִדָּא, מְלִמֵּד שְׁבָעַל עֶבֶר נַעֲרָה הַמְאֻרְסָה.
בְּתִיב חָטָא 'וְכִי עָשָׂה נִבְלָה', וּבְתִיב הָתֵם לענין נערה המאורסה
שזינתה 'כִּי עָשָׂתָה נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל' (דברים כב כא). שואלת הגמרא:
פְּשִׁטָא, שהרי כבר דרשנו לעיל שעבן עבר על כל חמשה חומשי
תורה. משיבה הגמרא: מַהוּ דְתִימָא דְכֹלִי הָאִי לֹא פִקֵּר בְּפִשְׁיָה –
שכל כך לא הפקיר עצמו להיות רע למנים ורע לבריות, קָא מַשְׁמַע
לָן רבי אבא שגם בזה הוא חטא.

רַבִּינָא אָמַר, לֹא חָטָא עֶבֶר מִמַּשׁ בְּנַעֲרָה הַמְאֻרְסָה, אלא יש ללמוד
מכאן, שְׁדִינְיָה – דינו של עבן בְּדִין נַעֲרָה הַמְאֻרְסָה, דִּינָה
בְּסִקְלָה, וכן בעבן נצטוו לסוקלו.

הגמרא מבארת האם נעשו בני ובנותיו של עבן: אָמַר לִיה רִישׁ
גְּלוּתָא וְ– ראש הגולה] לְרַב הוּנָא, בְּתִיב (שם ז כד–כז) 'וַיִּקַּח יְהוֹשֻׁעַ
אֶת עֶבֶר בֶּן יִרְחָ וְאֶת הַבָּסָף וְאֶת הָאֲדָרְתָּ וְאֶת לְשׁוֹן הַזֶּהָב וְאֶת
בְּנָיו וְאֶת בְּנוֹתָיו וְאֶת שׁוֹרוֹ וְאֶת חֲמֹרוֹ וְאֶת צֹאנֹו וְאֶת אֲהֱלֹו וְאֶת
כָּל אֲשֶׁר לוֹ וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ וְגו', וְיִרְגְּמוּ אֹתוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל אֲבָן וַיִּשְׁרְפוּ
אֹתָם בָּאֵשׁ וַיִּסְקְלוּ אֹתָם בְּאֲבָנִים, ויש לשאול, אִם הוּא חָטָא, בְּנֵי
וּבְנוֹתָיו מַה חָטְאוּ, ומדוע נאמר לגביהם 'וישרפו אותם ויסקלו
אותם'. אָמַר לִיה – השיב לו רב הונא, וְלִימַעֲמִיד – לפי הבנתך שאף
את בניו ובנותיו המוזכרים בפסוק, הרגו, יש להקשות, אִם הוּא חָטָא,
כָּל יִשְׂרָאֵל מַה חָטְאוּ, דְּבְתִיב (שם) 'וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ', ובודאי שאף
לדבריהם לא הביאו את כל ישראל כדי להורגם, אֲלָא כדי לְרִדּוֹתָן –
לייסרם ולייראם, כדי שלא ימעלו שוב בחרם, ואם כן חָטָא גַּם – גם
כאן לגבי בניו ובנותיו יש לומר שהביאום רק בְּדִין לְרִדּוֹתָן.

הגמרא מבררת מה עשו לעבן ולרכושו: נאמר (שם) 'וַיִּשְׂרְפוּ אוֹתָם
בָּאֵשׁ וַיִּסְקְלוּ אוֹתָם בְּאֲבָנִים'. שואלת הגמרא: בְּתִרְתִּי – האם נידונו
בשתי מיתות, גם בסקילה וגם בשריפה. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּינָא,
דבר הָרָאִי לְשִׁרְפָה כגון כסף וזהב ובגדים, נידון לְשִׁרְפָה, ודבר
הָרָאִי לְסִקְלָה כגון הוא ובהמותיו, נידון לְסִקְלָה.

הגמרא מבארת מה היא האדרת שלקח עבן מהחרם: נאמר (שם ז כא)
'וְאֵרָא בִּשְׁלָל אֲדָרְתָּ שְׁנַעַר אַחַת מִזֵּבָה וּמֵאֲתִים שְׁקָלִים בָּסָף'. רַב
אָמַר, אדרת זו היתה אִיצְטְלָא בְּמִלְתָּא – בגד העשוי מצמר ששמרו
עליו שלא יתכלך מיום שנולד הכבש. וְשְׁמוּאֵל אָמַר, אדרת זו
היתה סְרִבְלָא דְצִרְיָפָא – בגד עליון מצמר הצבוע ב'ציריף'.

הגמרא מבארת מה עשה יהושע עם החפצים שלקח עבן מהשלל:
נאמר בהם (שם ז כז) 'וַיִּצְיָקוּם לִפְנֵי ה', אָמַר רַב נַחֲמָן, בָּא יְהוֹשֻׁעַ
וְחִבְּבָם – הטיחם בכח על הארץ לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אָמַר לִפְנֵי – אמר
יהושע לפני הקדוש ברוך הוא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, עַל אֱלֹו – האם
בגלל דברים אלו תיחרג רִבְּהָ שֶׁל סְנֵהֲרִין, דְּבְתִיב (שם ז ה) 'וַיִּבּוּ
מֵהֶם אֲנִישִׁי הָעַי בִּשְׁלִשִׁים וְשֵׁשָׁה אִישׁ, וְהִנָּיָא – ושנינו על כך
בברייתא, שְׁלִשִׁים וְשֵׁשָׁה אֲנָשִׁים מִמֶּשׁ, דְּבְרִי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ
רַבִּי נַחֲמָנִי, וְכִי שְׁלִשִׁים וְשֵׁשָׁה הֵי, וְהִלָּא לֹא נֶאֱמַר אֲלָא בִּשְׁלִשִׁים
וְשֵׁשָׁה אִישׁ, והאות כ"ף מראה שלא היו ממש שלושים ושה, אֲלָא
זֶה יָאִיר בֶּן מִנְשֶׁה, שְׁשָׁקוּל בְּגָנָד רִבְּהָ שֶׁל סְנֵהֲרִין, והוא נהרג
במלחמת העי.

מאחר שהזכרנו שיהושע 'הטיח' את החפצים לפני המקום, מביאה
הגמרא שדרשו על יהושע שדיבר בעזות לפני המקום, ותחילה סברה
הגמרא שדרשו כן מחמת מעשה ההטחה: אָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר רַב,
מַאי דְּבְתִיב (משלי יח כג) 'תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רֶשַׁע וְעֹשִׂיר יַעֲנֶה עֲצוֹת',
תַּחֲנוּנִים יְדַבֵּר רֶשַׁע זֶה מִרְמֹו עַל מִשָּׁה, וְעֹשִׂיר יַעֲנֶה עֲצוֹת זֶה מִרְמֹו
עַל יְהוֹשֻׁעַ. מבררת הגמרא: מַאי מַעֲמָא נאמר כן על יהושע. אִילְעָא
מַשּׁוּם דְּבְתִיב 'וַיִּצְיָקוּם לִפְנֵי ה', וְאָמַר רַב נַחֲמָן בָּא וְחִבְּבָן לִפְנֵי
הַמָּקוֹם, אֵין לומר כן, שהרי, אֲמִטו פִּתְחָם לֹא עֲבִיד הֵי – וכי פנחס
לא עשה כן, (דְּבְתִיב – שכתוב בו) 'וַיַּעֲמֵד פִּתְחָם וַיִּפְלֹל וַיַּעֲצֹר
הַמִּנְפֶּה' (תהלים קד ל), וְאָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר 'וַיִּתְפַּלֵּל' מלשון תפילה לא
נֶאֱמַר, אֲלָא נאמר 'וַיִּפְלֹל', מְלִמֵּד שְׁעָשָׂה פְּלִילוֹת ו– דִּין עִם קוֹנֵו
ו–הקדוש ברוך הוא], שלקח פנחס את זמרי וכזבי ולאחר שהרגם
בחרבו וְכֹא וְחִבְּבָן לִפְנֵי הַמָּקוֹם, אָמַר לִפְנֵי, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם עַל
אֱלֹו וְפִלֹו עֲשִׂים וְאַרְבַּעָה אֲלֶף מִיִּשְׂרָאֵל, דְּבְתִיב (במדבר כ ט) 'וַיְהִי
הַיּוֹם בַּמִּנְּחָה אַרְבַּעָה וְעֶשְׂרִים אֲלֶף'. ומכיון שגם פנחס עשה כן,
מדוע דרשו כן דווקא על יהושע. אלא על כרחך שלא מחמת
המעשה הזה דרשו כן על יהושע. וְאֲלָא מִקְבָּא, שאמר יהושע
להקדוש ברוך הוא לאחר מלחמת העי, 'לְמָה הֶעֱבַרְתָּ הָעֵבֶר אֶת
הָעָם הַזֶּה אֶת הַיַּרְדֵּן' (יהושע ז י), כלומר שטען כלפי הקב"ה שעדיין
היה שלא יבססו לארץ. אֵין לומר כן, שהרי, מִשָּׁה נָמִי מִימֵר אָמַר
'לְמָה הֶעֱרַבְתָּ לָעָם הַזֶּה', ולפי זה גם על משה היה צריך לומר
שדיבר עזות. מסיקה הגמרא: אֲלָא מִקְבָּא שאמר 'לֹו הוּאֲלֵנוּ וְנִשְׁבַּ
בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן' (שם) – הלאוי שלא היינו עוברים את הירדן, וכאילו
אמר טוב היה לנו שלא לקיים מצוותך שאמרת לנו לעבור את
הירדן, ודברים אלו הם דברים של עזות.

רבי שילא דרש שיהושע חטא: נאמר (שם ז ט) 'וַיֹּאמֶר ה' אֵל יְהוֹשֻׁעַ
קוּם לָךְ. דָּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא, אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, העבידה
שְׁלֹף קִשָּׁה מִשְׁלֶחֶם ו'קום לך' היינו משלך ומיך היתה זאת, שהרי
אֵנִי אֲמַרְתִּי 'וַיְהִי בְּעֶבְרָתָם אֶת הַיַּרְדֵּן תְּקִימוּ אֶת הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה'
(דברים כד ז), וְאֵילוּ אֹתָם וְיִרְחָתָם שְׁשִׁים מִלִּ, שהר גריזים ורע עיבל
היו רחוקים ששים מיל מהירדן, ושם הקימו את האבנים.
היו חולק על רבי שילא וסובר שיהושע לא חטא: בְּתִר דְּנִפְסָ – לאחר
שיצא רבי שילא, אֲזָקִים רַב אֲמִוְרָא עָלֵיהּ – העמיד רב מתורגמן
לפניו, וְדָרַשׁ, נאמר אצל יהושע (יהושע יא טו), 'בְּאֲשֶׁר צָוָה ה' אֶת
מִשָּׁה עֲבָדוֹ, בֶּן צָוָה מִשָּׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ, וְכֵן עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ, לֹא הִסִּיר
דְּבַר מִכָּל אֲשֶׁר צָוָה ה' אֶת מִשָּׁה' ואם כן לא יתכן לומר כדברי רבי
שילא שיהושע לא קיים את הציווי להקים מיד את האבנים. מבאר
רב. אִם כֵּן מַה תִּלְמִיד לִזְמֵר 'קום לך', היינו שְׁאָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוא ליהושע, אֲתָה גְרַמְתָּ לָהֶם, שהרי אני לא ציויתי לעשות חרם
על בית יריחו, ולא היה לך לצוות עליהם כן מעצמך. וְהֵינּוּ דְקָאָמַר
לִיה קָצִי – בפעם השני שלחמו בעי (שם ח כב), 'וְעֹשִׂיתָ לְעִי וְלִמְלָכָהּ
בְּאֲשֶׁר עֹשִׂיתָ לִירִיחוֹ וְלִמְלָכָהּ וְגו' רק שִׁלָּה וְהַקְהֶתָה תְּבוּל לָכֶם,
דהיינו שהוצרך לומר לו שלא תירם את רכושם כמו שעשה ביריחו.
מאחר שהביאה הגמרא דבר שהיתה בו תביעה על יהושע, מביאה
הגמרא דברים נוספים שנתבע עליהם: נאמר (שם ח יג–יד) 'וַיְהִי בַּהֵיּוֹת
יְהוֹשֻׁעַ בִּירְיֹו וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיֵּרָא וְגו' והנה איש עמד לנגדו וחרבו
שְׁלֹפָה בִּידוֹ, וַיִּלֶּךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלֵנוּ אֲתָה אִם לְצִרְיָנו.
וַיֹּאמֶר לֹא כִי אֲנִי שָׂר צָבָא ה' עָתָה בָּאתִי [וַיִּפְּלוּ יְהוֹשֻׁעַ אֶל פְּנֵיו]

עבן מ"ט איענוש. ישראל עליה הלא מן הנסתרות היא: חטא ישראל. מדלא אמר
חטא העם עדיין שם קדושתם עליהם: חילפי. אורטיא"ש: מושך בערלה. משך את
עור אמתו תמיד עד שנשתרבבה וכיסתה את ראש הגיד כדי שלא יראה מהול:
פשיטא. הא ר' אילעא גופיה אמר דעבר כל על התורה: לא פקר. לא הפקיר עצמו

כל כך: בנערה המאורסה. כתיב כי עשתה
בגלה בישראל: כולי האי. רע לשמים ורע
לבריות לבייש את משפחתה ולאסרה על
בעלה: דיניה בנערה המאורסה. נצטוו
לסקלה: לרדותן. שיראו את קלקולו ויזהרו
בעצמן ולא יסיפסו למעול בחרם: הראוי
לשירפה. כסף זהב ובגדים: הראוי לסקילה.
הוא שורו ובהמותיו וקנס היה לרדות את
האחרים: איצטלא דמילתא. טלית של צמר
נקי בן יומו שמכבנין אותו למילת מלבישים
לבוש שלא יתלכלך צמרו: סרבלא דצריפא.
צבוע בצירף שקורין אלרים: זה משה. כשהיה
צריך לבקש רחמים על ישראל היה מדבר
בלשון רכה: פלילות דין: ולו הואלנו. ולואי
שחולנו לישב ולא לעבור את הירדן משמע
שטוב היה לנו שלא לקיים מצוותך שאמרת
לנו קום עבור את הירדן: קום לך. משלך
ומידך היתה זאת להם שאף בשבילך נענשו
שלא קיימת את דברי ריחוקתם ששים מיל.
הר גרוים ודר עיבל רחוקים ששים מיל מן
הירדן במסכת סוטה (דף לו.) ושם הקימו את
האבנים: בן עשה יהושע. מקרא כתוב בן ולא
יפה דרש רבי שילא שיהושע שינה: אתה
גרמת להם. שלא היה לך לאסור עליהם בית
יריחו: והיינו דקאמר להו בעי. רק שללה
ובהמתה תבחו שלא תחרימם עוד: היכי
עכיר. דמסתחוה לאדם בלילה דכיון דאמר
לו הלנו אתה אם לצרינו (יהושע ח) מכלל
דלילה הוא דאי ביממא וכי לא היה מכיר בין
שרי ישראל לשרי אומות העולם: שמה שד
הוא. ואין מוציאין שם שמים על המזיק
ושלום שם שמים הוא שנאמר (שופטים ו)
ויקרא לו ה' שלום וכ"ש שאין משתחוה
דרומה כמשתחוה לשעירים:
אמר

לפני המקום. אמר לפניו, רבוננו של עולם, על אלו תיהרג רובה של סנהדרין, דכתיב ויפיו מהם
אנשי העי בשלשים ויששה איש, ותניא שלשים ויששה ממש, דכרי רבי יהודה. אמר לו רבי
נחמיה, וכי שלשים ויששה היו, והלא לא נאמר אלא בשלשים ויששה איש. אלא, זה יאיר בן
מנשה, ששקול בנגד רובה של סנהדרין. אמר רב נחמן אמר רב, מאי דכתיב 'תחנני' דכרי רש

ועשיר יענה עזות, 'תחנני' דכרי רש' זה משה, 'ועשיר יענה עזות' זה יהושע. אילימא משום דכתיב 'ויציקום לפני ה',
ואמר רב נחמן בא וחבטן לפני המקום. אטו, פנחס לא עבד הכי? והכתיב 'ויעמד פנחס ויפלה ותעצר המגפה', ואמר רבי אלעזר
'ויחלל' לא נאמר, אלא 'ויפלה', מלמד שעשה פלילות עם קונו. בא וחבטן לפני המקום, אמר לפניו, רבוננו של עולם, על אלו יפלו
עשרים וארבעה אלף מישראל, דכתיב 'ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף'. ואלא מהכא, 'למה העברת העביר את העם הזה
את הירדן'. משה נמו, מימר אמר 'למה הרעתה לעם הזה'. אלא מהכא 'ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן' 'ויאמר ה' אל יהושע קום לך'.
דר' רבי שילא, אמר לו הקדוש ברוך הוא, שלך קשה משלהם. אני אמרתי 'והיה בערבכם את הירדן תקימו', ואתם ריחוקתם ששים
מיל. בתר דנפק, אוקים רב אמורא עליה ודרש, 'באשר צוה ה' את משה עבדו, בן צוה משה את יהושע, וכן עשה יהושע, לא הסיר
דבר מכל אשר צוה ה' את משה. אם כן, מה תלמוד לומר 'קום לך'. אמר לו, אתה גרמת להם, והיינו דקאמר ליה בעי, 'ועשית לעי
ולמלכה פאשר עשית ליריחו ולמלכה וגו'. 'והיו ביהדות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא וגו' ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי
[ויפול יהושע אל פניו ארצה וישתחו], היכי עבד הכי, והאמר רבי יוחנן, אסור לו לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה, חיישינן שמא
'שר' הוא. שאני התם, דקאמר ליה 'אני שר צבא ה' עתה באתי' וגו'. ודילמא משקרי? גמירי, דלא מפקי שם שמנים לבטלה.

דנסתרות משעברו ונגלות לעולם אמר ליה רבי נחמיה וכי ענש על הנסתרות והלא כבר
נאמר עד עולם ואי קאי עד עולם אנסתרות ע"כ יש להשוות דבאותו ענין דקאי אנגלות
קאי אנסתרות דמסתמא קאי בשוה אם איתא דקאי אתריוהו אלא דואי לא קאי אנסתרות
כלל שזו היא הסברא דלא מיענשי אחרני עליהו לעולם ולא כתיב נסתרות אלא להקיש
להו נגלות דכשם שלא ענש על הנסתרות קודם
שעברו שזו הסברא כך לא ענש על הנגלות
ולכחי אתאי הנקודה דאי לא נקודה היא
דאחני היקש דלא מיענשי עונשא רבא אבל זוטא
מיענשי לפי שהיה להם למחות קמ"ל נקודה
דלא מיענשי כלל ולפי נקודה דעין לא יתישב
לר' נחמיה:

ואתם ריחוקתם ששים מילין. דהר גרוים ודר
עיבל היו רחוקים ששים מיל מן הירדן
כדאיתא בפרק אלו נאמרין (סוטה דף לו.) ויש
לתמוה והלא כיון עשה דהא כתיב והיה
בערבכם את הירדן תקימו את האבנים האלה
אשר אנכי מצוה אתכם היום בדר עיבל ומה היה
יכול לעשות שלא מצא הר גרוים ודר עיבל עד
שם ובפרק אלו נאמרין פליגי תנאי דתניא הלא
המה בעבר הירדן מעבר הירדן ואילך דברי ר'
יהודה פירוש ברוקח מן הירדן היושב בערבה
אלו הר גרוים ודר עיבל שיושב בהן כותים ר"א
אומר הלא המה בעבר הירדן סמוך לירדן דאי
מעבר הירדן ואילך והכתיב והיה בערבכם את
הירדן וס' לר"א דהר גרוים ודר עיבל שבסמוך
לירדן דבר הכתוב ושנים היו ובירושלמי אמר מה
מקיים רבי אליעזר הר גרוים ודר עיבל ב'
גבושית עשו וקראו לאחת הר גרוים ולאחת
הר עיבל על דעתיה דר' יהודה ששים מיל הלב
באותו היום על דעתיה דר' אליעזר לא זוז
ממקומו והשתא ר' שילא דהבא סבר דקראי בר'
אליעזר והיה לו ליהושע לעשות כן והוא הלך
להר גרוים ודר עיבל שבין הכותים ורב דאמר
הבא דיהושע שפיר עבד מצו סבר כרבי יהודה
אז בר' אליעזר:

חיישינן שמא שד הוא. דקא בשדות ובהרים
מקום שאין בני אדם מצוין דשכחו
שם שדים אפי' ביום כדמאיר דפ' בתרא דיבמות
(דף קכב. ושם) שעלה להר אבל בעיר אפילו
בלילה לא חיישינן דאי לא הכי היאך אדם נותן
שלום לחבירו בלילה והיאך אשה מתגרשת
בלילה והא דלא משני הבא דחוה לה בבואה
דבבואה כדמשני (ביבמות שם) משום דאין
בבואה ניכרת בלילה:

אמר לו אמש ביטלתם כו'. עתה באתי דרשי' מדקאמר ליה עתה באתי מכלל דמילתא אחרייתא א"ל דמהדר ליה עתה באתי אמש היום כשהעריב בין הערביים קרי ליה נמי אמש שאין זה אלא לשון ערבית: ועכשיו ביטלתם ת"ת. וכיון דביים אי אתם יכולין לעסוק בתורה מחמת עסקי מלחמות צריכים אתם לעסוק בתורה בלילה והיה

לך לשבב בגלגל ששם המתנה ולא במצור:

עַתָּה בָּאתִי. על שם עכשיו באתי ליפרע מיד
נזהר יהושע ולא הוסיף עוד לבא במצור
בלילה לכך נאמר בעי וילן יהושע בלילה
ההוא בתוך העמק שלן בעומקה של תורה:
אֲבִיךָ הָאֱמֹרִי. תרח ואבותיו מכבדו באה אב
רוח פסקונית. גבראל: אתה מכלים אותם.
שאתה קורא אותם אמורי וחיית: ריבך ריב
את רעך. אם יש לך להוכיח את ישראל
הוכיחן בעצמם וסוד של אברהם ושרה אל
תגל לבושתם פן מה תעשה בבואם אברהם
ושרה לפניך ואומרים מה חטאנו לך שאתה
מכלימנו: וּמִי אֵית לִיָּה רְשׁוּתָא. לגבראל
כולי האי להטח דברים כלפי מעלה: כיון
שכוני. שאין לו רשות לבקש רחמים כיון
שגברה חמתו: שוב. אין מלאך אחר פותח
בבקשה כי לא יועיל: הִיעֲרֹךְ שׁוֹעֵךְ לֹא בָצַר.
כך היו אומרים חביריו לאיבו כלום הקדמת
שׁוֹעֵךְ לֹא בָצַר עַד לֹא בָאָה הַצָּרָה אִם הָיִית
עושה כן היו הכל מאמצים את כחך: כל
המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין צרים.
יכולים להטטינו מלמעלה: לעולם יבקש אדם
רחמים שיהיו הכל מאמצים את כחו.
שיסיעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים
ושלא יהיו לו מוסיפים מלמעלה והבי שמעו
היערוך שׁוֹעֵךְ אם באתה לערוך שׁוֹעֵךְ כזאת
תערכהו לא בצר שלא יהיו לך צרים ושהכל
יהיו במאמצי כחך: זמרי. הוא עכן כדמפרש
לקמיה וכוללו הכתוב עם שאר אחיו שהיו
צדיקים: כתיב זמרי וכתיב עכן. הכא קחשיב
לכני זרח ולא כתיב עכן (וביהושע ז) כתיב
ויקח יהושע את עכן בן זרח אלמא בריה הוא:
רב ושמואל. דאמרי תרייהו הוא עכן הוא
זמרי חד אמר עכן שמו כו': מעשה זמרי. נואף
כדאמרי לעיל בא על נערה המאורסה ועוד
שנענשו ונגפר ישראל בעוונם כמו שנענשו על
ידי זמרי דמתו עשרים וארבעה אלף וכאן
רובה של סנהדרין: עיכב. גלגל עליהם
פקודות עוונותיהם כעכבא זו משתגלגלת
בדיקף עגול: וינקו. ומאי איכפת לן דקאמרו
רבנן דא"כ כל אדם אומר כן ומשני שלא
להוציא לעז כו': אי אפשר. שכבר נגמר הדין:
וכי כל כמנייה. וכי נאמן הוא דחדשינן ליה
לסהדי למימר יהא קולר תלוי בצואר עדים:
כיון שהניד שוב אינו חוזר ומניד. דבר
המכחיש את הראשון דכתיב (ויקרא ז) אם
לא יגיד אהגדה קמיתא קפיד קרא ואפי'

אָמַר לִיָּה, אֲמַשׁ בִּיטַלְתֶּם תַּלְמוּד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִיִּים, וְעַכְשִׁיו
בִּיטַלְתֶּם תַּלְמוּד תּוֹרָה, עַל אִיזָה מֶהֱן בָּאתָ? אָמַר לִיָּה,
'עַתָּה בָּאתִי'. מִיָּד 'וַיֵּלֶן יְהוֹשֻׁעַ בַּלִּילָה הַהוּא בְּתוֹךְ
הָעֵמֶק', וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִלְמַד שֶׁלן בְּעוֹמְקָהּ שֶׁל הַלֶּכֶה.
אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אֲוֵנָי מִשְׁמִיחָה דְרַב, גְּדוֹל תַּלְמוּד
תּוֹרָה יוֹתֵר מִהִקְרַבְתָּ תַּלְמוּדֵינוּ, שְׁנָאֵמַר 'עַתָּה בָּאתִי'. אָמַר
לִיָּה אֲבִי לְרַב דִּימִי, הֲאִי קְרָא, בְּמַעֲרַבָא בְּמֵאֵי מוֹקְמִיתוּ
לִיָּה? 'אַל תַּצֵּא לְרִיב מִהָר פֶּן מָה תַעֲשֶׂה בְּאַחֲרִיתָהּ
בְּהַכְלִים אוֹתָךְ רַעְךָ רִיבָךְ רִיב אֶת רַעְךָ וְסוֹד אַחֵר אֵל
תִּגְלֵי'. בְּשַׁעֲהָ שְׁאֵמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִיחְזַקְאֵל, לֵךְ
אֲמֹר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, 'אֲבִיךָ הָאֱמֹרִי וְאֲמַךְ חַיִּיתוֹ, אֲמַרְהָ
רוּחַ פְּסָקוּנִית לִפְנֵי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם,
אִם יִבְאוּ אַבְרָהָם וְשָׂרָה וְיַעֲקֹב וְלִפְנֵיךְ, אֵתָּה אוֹמֵר לָהֶם
וּמַכְלִים אוֹתָם, 'רִיבָךְ רִיב אֶת רַעְךָ וְסוֹד אַחֵר אֵל תִּגְלֵי'.
וּמִי אֵית לִיָּה רְשׁוּתָא כּוֹלֵי הָאִי? אֵין, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי
בְּרַבִּי חֲנִינָא, שְׁלֹשׁ שְׁמוֹת יֵשׁ לוֹ, פִּסְקוֹן, אִיטְמוֹן, סִינְרוֹן.
פִּסְקוֹן, שְׁפוֹסֵק דְּכָרִים כְּלָפִי מַעֲלָה. אִיטְמוֹן, שְׁאוּמָם
עוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. סִינְרוֹן, בֵּינוֹן שְׁפוֹרָה, שׁוֹב אֵינוֹ
פּוֹתֵחַ. 'הִיעֲרֹךְ שׁוֹעֵךְ לֹא בָצַר', אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְעוֹלָם
יִקְדִּים אָדָם תַּפְּלָה לְצָרָה, שְׁאִילְמָלָא (לֹא) הַקְדִּים
אַבְרָהָם תַּפְּלָה לְצָרָה, בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעֵץ, לֹא נִשְׁתַּחֲוֶה
מִשְׁוֹנָאֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שְׂרִיד וּפְלִיט. רִישׁ לְקִישׁ אָמַר, כָּל
הַמֵּאֲמֵץ עֲצָמוֹ בְּתַפְלָה מְלַמֵּסָה, אֵין לוֹ צָרִים מְלַמְעָלָה.
רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, לְעוֹלָם יִבְקֵשׁ אָדָם רַחֲמִים שִׁיְהוּ הַכֹּל
מֵאֲמֵצִין אֶת כָּחוֹ וְאֵל יֵהוּ לוֹ צָרִים מְלַמְעָלָה: מִנְּזֵן שְׂכִיפָר
לוֹ וַיְדוּיוּ וְכו': תִּנְּנוּ רַבְּנָן, מִנְּזֵן שְׂכִיפָר לוֹ וַיְדוּיוּ, שְׁנָאֵמַר
'וַיֵּאמֹר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ מָה עֲבַרְתָּנוּ עֵינֶיךָ הַיּוֹם הַזֶּה', 'הַיּוֹם
הַזֶּה' אֵתָּה עֹכּוֹר, וְאִי אֵתָּה עֹכּוֹר לְעוֹלָם הַבָּא. וּבְכָתִיב
'וַיִּבְנֵי זֶרַח זְמָרִי וְאֵיתָן וְהִימֵן וְכָלכָּל וְדָרְדַּע פּוֹלֵם חֲמִשָּׁה',
מֵאִי 'פּוֹלֵם חֲמִשָּׁה'? פּוֹלֵן חֲמִשָּׁה הֵן לְעוֹלָם הַבָּא. כְּתִיב
זְמָרִי, וּבְכָתִיב עֵכָן. רַב שְׁמוּאֵל, חַד אָמַר עֵכָן שְׁמוֹ, וְלָמָּה
נִקְרָא שְׁמוֹ זְמָרִי, שְׁעֵשֶׂה מַעֲשֶׂה זְמָרִי. וְחַד אָמַר, זְמָרִי
שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עֵכָן, שְׁעֵיכֵן עוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל:
אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַתְנוּדוֹת כו' רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר כו' לִנְקוּת
עֲצָמָן: וַיִּנְקוּ עֲצָמָן? כִּדִּי שְׁלֹא לְהוֹצִיא לְעוֹ עַל בְּתֵי דִינֵין,
וְעַל הָעֵדִים. תִּנְּנוּ רַבְּנָן, מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שְׂעִיָּא לִיתֵּרָהּ,
אָמַר, 'אִם יֵשׁ בִּי עוֹן זֶה, לֹא תֵּהָא מִיתָתִי כְּפָרָה לְכָל

מיחשדיניהו נמי לא מביעי דאיכא למימר דהאי דהדרי בהו דאמרי מה לנו לחוב
בדמו: דיהבי מַעְמָא לְמִילְתֵיהוּ. מפני שנאה פלונית היינו שונאים אותו: דַּבְעִיא
מַכְסָא. מעשה במוכס אחד ישראל רשע אחד שמת ובו ביום מת אדם גדול בעיר
ובאו כל בני העיר ונתעסקו במטתו וקרובי אותו מוכס הרציאו גם את מטת המוכס
אחריו וקפצו עליהם אויבים והניחו המטות
וברחו והיה שם תלמיד אחד שישב לו עם
מטת רבו לאחר זמן חזרו גדולי העיר לקבור
את החכם ונתחלפו להם מטתו בשל מוכס
והיה אותו תלמיד צועק ולא הועיל וקרובי
המוכס קברו את החכם ונצטער בה אותו
תלמיד מאד מה חטא גרם ליקבר זה בבזיון
ומה זכה אותו רשע ליקבר בכבוד גדול כזה
נראה לו רבו בחלום ואמר לו אל תצטער בא
ואראך בכבודי בגן עדן בכבוד גדול ובא
ואראך אותו האיש בגיהנם וציר של פתח
גיהנם סובב באזוני אבל פעם אחת שמעתי
בגנות תלמידי חכמים ולא מחזיתי ולכן
נענשתי וזה פעם אחת הכין סעודה לשר
העיר ולא בא שר העיר וחילקה לעניים וזה
היה שכרו אמר אותו תלמיד עד מתי יא
אותו האיש נדון בדין קשה אמר לו עד
שימות שמעון בן שטח ויכנס תחתיו אמר לו
למה אמר לו מפני נשים מכשפניות
ישראליות שיש באשקלון ואינו עושה בן
דין למחר סיפר אותו תלמיד דברים לשמעון
בן שטח מה עשה כינס שמונים בחורים בעלם
קומה והיה אותו היום יום גשמים ונתן כד
גדולה ביד כל אחד ואחד וקיפל טלית בתוכם
ואמר להן הודורו בן שון שמונים ובשעה
שתכנסו יגיביה איש אחת מהן מן הארץ ושוב
אין מכשפות שולטות בכם ואם לאו לא נוכל
להם הקל לו שמעון בן שטח לטרקלין שלהם
והניח הבחורים מבחוץ אמרו לו מי אתה
אמר להן מכשף אני ולנסותכם בכשפים
באתי אמרו לו ומה כשפים בידך אמר להן
יכולני להביא לכם שמונים בחורים עטופי
טליתות נגובות ואע"פ שהוא יום גשמים
אמרו לו הנראה יצא לחוץ ורמוז אותו הרציאו
הטליתות מן הכדים ונתעטפו בהן ונכנסו
ואחו כל אחד את אחת מהן והגביה ויכלו
להם והוציאו וטלאום כולם ונתקנאו
קרוביהם בדבר ובאו שנים מהם וכוונתו
דבריהם והעידו על בנו של שמעון בן שטח
חיוב מיתה ונגמר דינו וכשהיה יוצא לסיקל
אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה
לי ואם אינו כן תהא מיתתי כפרה על כל
עונתי וקולר תלוי בצואר עדים ושמעו אלו
וחזרו בהם ונתנו טעם לדבריהם מחמת שנאת
הנשים ואעפ"כ לא נפטרו: מַתְנִי' מַפְשִׁיטִין
אוֹתוֹ אֶת בְּגָדָיו. כדאמר אותו בלא כסותה
מלפניו. ערותו בחתיכת בגד:

גמ'

עוֹנוֹתֵי, וְאִם אֵין בִּי עוֹן זֶה, תֵּהָא מִיתָתִי כְּפָרָה לְכָל עוֹנוֹתִי, וּבֵית דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל מְנוֹקִין, וְהָעֵדִים לֹא תֵּהָא לָהֶם מְחִילָה לְעוֹלָם.
וּבְשִׁשְׁמֵעוּ חֲכָמִים בְּדָבָר, אָמְרוּ, לְהַחֲזִירוֹ אִי אֶפְשָׁר, שְׂכַכְר נְגוּזָה גְּזִירָה. אֶלָּא יִהְיֶה, וְיֵהָא קוֹלֵר תְּלוּי בְּצוּאָר עָרִים. פְּשִׁיטָא, כָּל כְּמִינִיָּה?
לֹא צָרִיכָא, דְּקָא הָדְרִי בְּהוּ סְהָרִי. וְכִי הָדְרִי בְּהוּ, מֵאִי הוּי, בֵּינוֹן שְׁהֲנִיד שׁוֹב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְנִיד. לֹא צָרִיכָא, דְּאֵף עַל גִּב דְּקָא יְהִיב מַעֲמָא
לְמִילְתֵיהוּ (כִּי הָהוּא מַעֲשֶׂה דְּכַעֲיָא מִיכְסָא): מַשְׁנָה הִיָּה רְחוֹק מִבֵּית הַפְּסִילָה אַרְבַּע אַמּוֹת, מַפְשִׁטִין אוֹתוֹ אֶת בְּגָדָיו. הָאִישׁ מְכַסֵּין
אוֹתוֹ מִלְּפָנָיו, וְהָאִשָּׁה מִלְּפָנֶיהָ וּמֵאַחֲרֶיהָ, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים, הָאִישׁ נִסְקָל עָרוֹם וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקָלָת עָרוּמָה:
נגמא

וּבְתִיב עֵצָן – מדוע בדברי הימים מוזכר זמרי ולא עכן, הלא ביהושע
(ו כד) מבואר שעכן היה בנו של זרח. מתרצת הגמרא: רב וּשְׁמוּאֵל
שניהם סוברים שזמרי הוא עכן, אלא שנחלקו מהו שמו העיקרי ומהו
כינויו, חד אָמַר עֵצָן שָׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שָׁמוֹ גַּם זְמָרִי, על שם
שָׁעֲשָׂה מַעֲשֵׂה זְמָרִי – שניאף וכמובא לעיל (ע"א) שבעל נערה
מאורסה) כשם שזמרי ניאף עם המדינית (במדבר כה). וְחַד אָמַר, זְמָרִי
שָׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שָׁמוֹ גַּם עֵצָן, על שם שָׁעֲשָׂב – גילגל שהקדוש
ברוך הוא יזכור עֲוֹנוֹתֶיהָ שֶׁל יִשְׂרָאֵל ויענשו עליהם.
שנינו במשנה: אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַתְנוּחוֹת כו' רַבִּי יְהוֹדָה אָמַר כו'
אם היה יודע שהוא מזוהם אומר תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי
חזן מעון זה, אמרו לו אם כן יהו כל אדם אומרים כן כִּדִּי לְנִקְוֹת
עֲצָמָן:
שואלת הגמרא: וַיִּנָּקוּ עֲצָמָן, כלומר ומה בכך שכל אדם יאמר כן
וינקה עצמו. משיבה הגמרא: כִּדִּי שְׁלֹא לְהוֹצִיא לַעֲזוֹ עַל פְּתֵי דִינִין,
שיאמרו השומעים שבית דין לא חקרו היטב, ולא פסקו כדִּין, וְשֹׁלֵא
להוציא לעז על הַעֲדִים ששקרנים הם.
הגמרא מביאה ברייתא בענין זה: תַּנּוּ רַבֵּנָן בְּבֵרִיתָא, מַעֲשֵׂה בָאֲדָם
אֶחָד שָׁעֲשָׂא לִיהִרְגָה, וקודם שסלודו אָמַר, 'אִם יֵשׁ בִּי עֲוֹן זֶה –
שעבורו מוציאם אותי להריגה, לֹא תִהְיֶה מִיתַתִּי בַּפֶּה לְכָל
עֲוֹנוֹתַי, וְאִם אֵין בִּי עֲוֹן זֶה, תִּהְיֶה מִיתַתִּי בַּפֶּה לְכָל עֲוֹנוֹתַי, וְכִית
דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל מְנוֹקִין – שאני מוחל להם על כך שהורגים אותי
שלא כדִּין, וְהַעֲדִים לֹא תִהְיֶה לָהֶם מַחִילָה לַעֲזוֹלָם. וּבִשְׁשֻׁמְעוֹ
הַכְּמִים בְּדָבָר שֶׁכָּן אָמַר אוֹתוֹ אָדָם, אָמַר, לְהַחֲזִיר – שלא להרוג
אותו אִי אֶפְשָׁר, משום שֶׁבְּכָר נְנוּרָה גְּזוּרָה – כבר נגמר הדין, אֶלֶּא
יִהְיֶה, וְיִהְיֶה קוֹלָר תְּלוּי בַּצִּנְאָר עֲדִים, כלומר שאם אכן שקרנים היו,
יענשו מהשמים על כך.
מקשה הגמרא: פְּשִׁטָּא שהדין לא חוזר, כָּל כְּמִינִיה – וכי נאמן הוא,
שמחמת דבריו נחשוד את העדים שהעידו לשקר, ומדוע אמרו
חכמים ויהא קולר תלוי בצנאר העדים, שמשמע שאכן העדים
חשודים ששקרו. מתרצת הגמרא: לֹא צָרִיכָא – לא הוצרכו חכמים
לומר כן, אלא משום שמדובר באופן דְּקָא הֲדָרִי בְּהוּ סְהָרִי –
שהעדים גם חזרו בהם מעדותם.
שואלת הגמרא: וְכִי הֲדָרִי בְּהוּ מַאי הָוִי – מה גורם זה שהעדים חזרו
בהם, הלא הדין הוא שִׁבּוּן שְׁהִנִּיד שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְנִיד, דהיינו
שלאחר שעד מסיים את עדותו אינו יכול לחזור בו מדבריו, ואפילו
לחשוד אותם על פי חזרתם אין צריך. מתרצת הגמרא: לֹא צָרִיכָא
– לא הוצרכו חכמים לומר כן, אלא לאופן דָּאָף עַל גַּב דְּקָא יִהְיֶה
מַעֲמָא לְמִלְתֵּיהוּ – אפילו שנתנו טעם לדבריהם, כגון שאמרנו מפני
דבר פלוני שעשה לנו, אנו שונאים אותו וזממנו להורגו. (כִּי הָוִיא
מַעֲשֵׂה דְבִעְיָא מִיכְסָא – כמו המעשה שהיה עם מוכס רשע, וביום
שמות, נפטר גם אדם גדול, ובשעת הלוייתם קפצו אויבים וכולם
ברחו, וכשחזרו התחלפו מיטותיהם, והמוכס נקבר בכבוד, והאדם
גדול נקבר בבזיון, ותלמיד אחד שלא ברת, עזק על כך ולא השגיתו
בו, והיה מצטער על כך מאד, עד שבא רבו בחלום והסביר לו מדוע
קרה כך, וכן הראה לו שהוא בגן עדן והמוכס נענש בגיהנום, והוסיף
שימשך עונשו עד שיכנס תחתיו שמעון בן שטח, מפני שאינו הורג
מכשפות שבאשקלון. התלמיד סיפר את הדבר לשמעון בן שטח,
ומיד הלך שמעון בן שטח ודרגם. ושנים מקרוביהן הלכו והעידו על
בנו שחייב מיתה, ולבסוף הודו ששקרו מחמת ששמעון בן שטח הרג
את קרובותיהם. ואף שנתנו טעם לכך ששקרו, הרגו חכמים את בנו).

משנה

הָיָה הַנִּסְקָל לְחֹק מִבֵּית הַסֵּקִילָה אֵרְבַּע אַמּוֹת, הָיוּ מַשְׁשִׁימִין אוֹתוֹ
אֶת פְּגָדָיו שְׁנֵאמַר (ויקרא כד יד) 'וְרָגְמוּ אוֹתוֹ, מִמֶּשׁ בְּלֹא כִסּוּתוֹ. אֲנָם
מִפְּנֵי הַצְּנִיעוּת הָאִישׁ מִכְּסִין אוֹתוֹ בַּחֲתִיכַת בִּגְד מְלֻפְּנֵי כִנְגָר עֲרוּתוֹ,
וְהָאִשָּׁה מְלֻפְּנִיהָ וּמֵאֲחֶיהָ כִּנְגָר עֲרוּתָהּ, דְּכָרִי רַבִּי יְהוֹדָה. וְחֲכָמִים
אֹמְרִים, הָאִישׁ נִסְקָל עֲרוּם וְאִין הָאִשָּׁה נִסְקָלָת עֲרוּמָה, אֵלֶּא
לֹבֶשֶׂת חִלּוֹק אֶחָד דֶּק שִׁמְכָסָה אֶת כּוֹלָהּ.

אָמַר לִיה אִמְשׁ בִּיפְלִתָם תְּמִיד שֶׁל בִּין הָעֲרֻפִּים, וְעִבְשִׁיו בְּלִילָה
בִּיפְלִתָם תְּלַמּוּד תּוֹרָה, שְׁכִין שְׁבִים אֲתָם נִלְחָמִים הִיָּה לָכֶם לַחֲזוֹר
לַמַּחְנֶה לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה בְּלִילָה, וְלֹא לְהִשָּׁאֵר בַּמַּצּוֹר. שֹׁאֵל יְהוֹשֻׁעַ עַל
אִיּוֹה מִהֵן בָּאתָ לְהִפְרֹעַ. אָמַר לִיה, 'עֲתָה בָּאתִי' – על של עבשיו.
מִיָּד חוֹר בּו יְהוֹשֻׁעַ, וּבִמְלַחְמָה הִבָּאָה חוֹר בְּלִילָה לַמַּחְנֶה לַעֲסוֹק
בַּתּוֹרָה שְׁנֵאמַר בַּמַּלְחָמָה הֵעִי 'וַיִּלֵּן יְהוֹשֻׁעַ בְּלִילָה הָהוּא בְּתוֹךְ
הָעָמֶק, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִלְּמַד שֶׁלֵּן בְּעוֹמְקָה שֶׁל הַלָּחָה.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה שִׁישׁ לַלְמוּד מִכָּאֵן אֶת מַעֲלַת תְּלַמּוּד תּוֹרָה: אָמַר רַב
שְׁמוּאֵל בְּרַ אֲבִינָא מְשִׁמִּיהָ דְּרַב, גְּדוֹל תְּלַמּוּד תּוֹרָה יוֹתֵר מִתְּחַכְּרַת
תְּמִידִין, שְׁנֵאמַר 'עֲתָה בָּאתִי'.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה נוֹסֵף עִם מִלְּאָךְ: אָמַר לִיה אֲבִי לָרַב דִּימִי,
הָאִי קָרָא בְּמַעֲרַבָא בְּמֵאִי מוֹקְמִיתוּ לִיה – כִּיצַד מַעֲמִידִים פְּסוּק זֶה
בֶּאֱרֹץ יִשְׂרָאֵל. 'אֵל תִּצַּא לָרִיב מִהָר פֶּן מָה תַּעֲשֶׂה בְּאַחֲרִיתָהּ
בְּהַכְלִים אוֹתָהּ רַעַף רִיבָהּ רִיב אֶת רַעַף וְסוֹד אַחֵר אֵל תִּלְּלִי' (משלי
כה ח-ט). מְבִאָר רַב דִּימִי, בְּשָׁעָה שְׁאָמַר לוֹ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא
לִיחְזָקָאֵל, לָךְ אָמַר לָהֶם לִישְׂרָאֵל, 'אֲכִיד הָאֲמֹרִי וְאָמַד חֲתִית'
(יחזקאל טו א), כְּלוּמַר הוֹכִיחֶם בְּאוּפֹן שֶׁל דְּבִיר גְּנוּת עַל אֲבוֹתָם, אֲבִרְהָם
וְשָׂרָה. אָמַרְהָ רוּחַ פְּסָקוֹנִית – הַמִּלְּאָךְ גְּבִרְיָאֵל לְפָנֵי הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ
הוּא, בְּוִנּוֹ שֶׁל עוֹלָם אִם יָבוֹאוּ אֲבִרְהָם וְשָׂרָה וְעַמְדוֹ לְפָנֶיהָ, הָאֵם
אֵתָהּ אֹמֵר לָהֶם כִּינִים אֵלוֹ וּמִכְלִים אוֹתָם, רִיבָהּ רִיב אֶת רַעַף –
כִּדִּי לְהוֹכִיחַ דְּבִר יִשְׂרָאֵל דְּבִר עֲלֵיהֶם בַּעֲצָמָם, וְסוֹד אַחֵר אֵל תִּלְּלִי –
וְאֵת הַגְּנָאִי שֶׁל אֲבִרְהָם וְשָׂרָה אֵל תִּגְלַה לְבוֹתָם.
שואלת הגמרא: וּמִי אֵית לִיה רְשׁוּתָא בּוֹלִי הָאִי – וכי יש לגביריאל
הַמִּלְּאָךְ רְשׁוּת כּוֹז, לְהַטִּיחַ דְּבָרִים כִּלְפִי מַעֲלָה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֵין
– כן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא שֶׁלֵּשׁ שְׁמוֹת יֵשׁ לוֹ, פִּסְקוֹן,
אִימָמוֹן, סִינְרוֹן. פִּסְקוֹן עַל שֶׁם שְׁפֹסֶק דְּבָרִים בְּלִפְי מַעֲלָה וְכִנּוּכָר
כֵּאֵן, אִימָמוֹן עַל שֶׁם שְׁאוּמִם וְסוֹתָם וּמִכְסוֹתָם עֲוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל
יִשְׂרָאֵל, סִינְרוֹן עַל שֶׁם שְׁבִיּוֹן שְׁפוּגָר – שֶׁהַתְּגַבְּרָה הַחֲזִימָה וְאֵין יוֹתֵר
רְשׁוּת לְגְּבִרְיָאֵל לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים, שׁוּב מִלְּאָךְ אַחֵר אֵינוֹ פּוֹתָהּ – לֹא
מִבְּקֵשׁ רַחֲמִים, מְשׁוּם שֶׁלֹּא יַעֲיֵל.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְּרִשָּׁה נוספת לגבי מַלְחָמָה הֵעִי: חֲבִרְיוֹ שֶׁל אִיבּוֹ
אֲמַר לוֹ 'וְהַעֲדִיר שְׁעוֹרָה לֹא בְּכָר וְכָל מֵאֲמָצִי כח' (איוב לב יט) – הָאֵם
עֲרַכְתָּ שׁוֹעֲתָךְ כְּשֶׁעֲדִידִין לֹא בָּאָה הִצְרָה, שֹׁאֵם הֵייתָ עוֹשֶׂה כן, הִיוּ
מֵאֲמָצִים וּמַחֲזִיקִים אֶת תְּפִילָתְךָ שֶׁתִּתְקַבֵּל. מִכָּאֵן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,
לַעֲזוֹלָם יִקְרִים אָדָם תְּפִלָּה לַצִּדָּה, שְׁאִילְמָלָא (לֹא) הַקִּדִּים אֲבִרְהָם
תְּפִלָּה לַצִּדָּה בִּין בֵּית אֵל וּבִין הָעֵי – שֹׁאִילוֹ לֹא הִתְפַּלֵּל אֲבִרְהָם עַל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהָיָה בֵּין בֵּית אֵל לַעֲי וְהַתְּנַבָּא שֶׁעֲתִידִים בְּנֵי לְהַכְשֵׁל
שֶׁם בַּעֲזָן עֵכָן, לֹא נִשְׁתַּיֵּיר מִשְׁוֹנֵאִיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּלוּמַר מִישְׂרָאֵל
וּבְלִשׁוֹן סְגִי נְהוּרִי, שְׁרִיד וּפְלִיטָה, וּבִזְכוּת תְּפִילָתוֹ נִהְיָה רַק 'כְּשִׁלוּשִׁים
וְשֵׁשׁ אִישׁ' (יהושע ו ח).
רִישׁ לְקִישׁ אָמַר, כִּךְ יֵשׁ לְדִרּוֹשׁ אֶת הַפְּסוּק, 'וְכָל מֵאֲמָצִי כח' הֵייוּ
כָּל הַמֵּאֲמָצִים עֲצָמוֹ תְּפִלָּה מְלֻמָּה – שִׁמְתָאמֵן לְהַתְפַּלֵּל עַל צָרָתוֹ,
'לֹא בַּצֵּר' אֵין לוֹ צָרִים מְלֻמָּעָה – אֵין מִלְּאָכִים מְקֻרְגִים עֲלֵיו
מִלְּמַעְלָה.
רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כִּךְ יֵשׁ לְדִרּוֹשׁ אֶת הַפְּסוּק, לַעֲזוֹלָם יִבְקֵשׁ אָדָם
רַחֲמִים שֶׁהִיוּ כָּל מֵאֲמָצִין אֶת כְּחוֹ וְאֵל הִיוּ לוֹ צָרִים מְלֻמָּעָה,
וְכִךְ פִּירוּשׁוֹ, 'יַעֲרוֹךְ שׁוּעָר' הֵייוּ שְׁכָר צָרִיךְ לַעֲרוֹךְ אֶת הַתְּפִילָה, 'לֹא
בַּצֵּר' שִׁתְּפַלֵּל שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ צָרִים וּמְקֻרְגִים מִלְּמַעְלָה, 'וְכָל מֵאֲמָצִי
כח' דְּהֵייוּ שִׁתְּפַלֵּל שֶׁהַכֹּל יֵאֲמָצוּ אֶת כּוֹחוֹ, כְּלוּמַר שִׁיטִּיעוּדוֹ
מִלְּאָכִי הִשְׁרַת לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים.
שֵׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: מִנֵּין שְׁכִיפָר לוֹ וִידִיו וכו'.
תַּנּוּ רַבֵּנָן בְּבֵרִיתָא, מִנֵּין שְׁכִיפָר לוֹ – לַעֲכֹן וִידִיו, שְׁנֵאמַר (יהושע ז
כג) 'וְאִמְרוּ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ מָה עֲבַרְתָּנוּ וְעִבְרָהָ ה' הַיּוֹם הַזֶּה, וְיֵשׁ לְדִרּוֹשׁ
'הַיּוֹם הַזֶּה' אֶתָּה עֹבֵר, וְאִי אֶתָּה עֹבֵר לַעֲזוֹלָם הָבָא. וּבְתִיב – וְכֵן
יֵשׁ לְדִרּוֹשׁ מִדְּהַכְּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (א' ב' ד'), 'וּבְנֵי יִרְחָ זְמָרִי וְאִתָּהּ וְהִימָן
וּבְכָלֵל וְדָרְעָה בּוֹלֵם חֲמִשָּׁה'. זְמָרִי הוּא עֵכָן. מַאי 'בּוֹלֵם חֲמִשָּׁה',
בּוֹלֵן חֲמִשָּׁה הֵן לַעֲזוֹלָם הָבָא, שְׁכָלֵל הַכְּתוּב אֶת עֵכָן עִם שֹׁאֵר אַחֲזִי
שְׁהִיו צָדִיקִים, לְהוֹרוֹת שֶׁגַם לוֹ יֵשׁ חֵקֶל לַעֲזוֹלָם הָבָא כְּמוֹתָם.
הַגְּמָרָא דּוֹרֶשֶׁת אֶת שְׁנֵי שְׁמוֹתָיו שֶׁל עֵכָן. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: בְּתִיב זְמָרִי

גמרא

תנו רבנן בברייתא, ה'איש, מכסין אותו בשעת הסקילה פ'ק א'חד
– מעט מלפניו כנגד ערוותו, וא'שה שני פ'קנים בין מלפניה בין
מלאחריה, כלומר פרק אחד מלפניה ופרק אחד מאחריה, מפני
שכולה ערוה – שמקום ערוותה נראה גם מלפניה וגם מאחריה, דברי
רבי יהודה. וחקמים אומרים ה'איש נסקל ערום ומכסים בו פרק
אחד, ואין ה'אשה נסקלת ערומה כלל, אלא כל גופה מכוסה.

מבררת הגמרא: מא' מעמייהו דרבנן שאשה לא נסקלת ערומה.
משיבה הגמרא: אמר קרא – נאמר לגבי סקילת המקלל (ויקרא כד יד)
ורגמו אותו, מא' אותו, אילימא – אם נאמר שנדרש 'אותו' ולא
אותה לומר שאשה אינה נסקלת, והכתיב לגבי סקילת העובד
עבודה זרה (דברים יז ה) 'והוצאת את האיש ההוא או את האשה
ההיא, אם כן מפורש שגם אשה נסקלת, אלא מא' אותו, אותו –
את גופו ממש בלא כסותו, ומעתה מדויק גם ה'א אותה – אבל
אשה, נסקלת בכסותה. רבי יהודה אומר, דורשים מהפסוק 'ורגמו
אותו' רק 'אותו' בלא כסותו, לא שנא איש ולא שנא אשה – ואין
הבדל בין איש לאשה, משום שכל עוד שאין מיעוט מפורש הרי
השוותה התורה איש ואשה לכל מיתות שבתורה.

מכך שרבנן לא הורו מסברא לסקול את האשה ערומה כדי לקרב
מיתתה ולהקל צערה, מוכח שרבנן חששו שהרואים יכשלו בה,
בהרהור עבירה. מקשה הגמרא: למימרא – האם ניתן לומר דרבנן
חיישי להרהורא, ורבי יהודה לא חייש להרהורא ולכן סבר
שנסקלת ערומה, וה'א איפקא שמענא להו – והרי למדנו העיפר,
דתנן בסוטה (ד), ה'ביתן אחיה כבגדיה, בבית הצוואר שלה, ומושר כדי
לגלות את גופה, אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו, כלומר אין
עליו להקפיד בשעה שמפשיטה שלא יקרעו הבגדים, עד שמגלה את
לבה, וכמו כן כותר את שערותיה אם היה קלוע, רבי יהודה אומר אם
היה לבה נאה לא היה מגלהו ואם היה שערות נאה לא היה כותרו,
משום הרואים שלא יכשלו בהרהור עבירה. וקשה ששם רבנן לא
חוששים להרהור וכאן חוששים, וכן קשה ששם רבי יהודה חושש
להרהור וכאן אינו חושש.

מתרץ רבה את הסתירה בדברי רבי יהודה: אמר רבה, התם היינו
מעמא – הטעם שבסוטה חוששים להרהור, הוא משום ש'מא תצא
מבית דין וקאה, שיתברר שלא זינתה, ויתגורר בה פירי' כהונה –
ילדי הכהנים (המצויים בעזרה), יהיו מהרהרים בה ורודפים אחריה
כל ימיה, אבל הקא ה'א מקטלא – כאן הרי נהרגת, ולא שייך בה
חשש זה.

אומרת הגמרא: וכי תימא אתי לאיתגוררי באחרנייתא – ואם תרצה
לומר שעדיין יש חשש שמא חמת הרהור זה יבואו לרדוף אחר
נשים אחרות, על כך אמר רבה, גמירי – מסורת בידי מרבתי, שאין
יצר הרע שולט אלא במי שעניו רואות.

ר'בא בא ליישב את הסתירה בדעת רבנן: אמר רבא, דרבי יהודה
אדרבי יהודה קשיא אדרבנן לא קשיא – וכי יש סתירה רק
בדעת רבי יהודה, ומדוע לא טרחת ליישב את הסתירה בדעת רבנן.
אלא אמר רבא, דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא כדשני –
כמו שתירץ רבה. דרבנן אדרבנן גמי לא קשיא משום דאמר קרא
(יחזקאל כג מה) 'והשבת ימיה מן הארץ ונפרו כל הנשים ולא תעשינה
במפתכיה', דהיינו שיש לדאוג לכך שהנשים הרואות יקחו מוסר,
ולגבי סוטה אמנם אם זינתה יקחו הנשים מוסר כשיראו במיתתה, אך
אם לא זינתה תצא בלא יסורים, אך אנו רוצים שהנשים הרואות
ילמדו להיות צנועות ולא להביא עצמן לידי חשד, לכן יש דין
להפשיטה כדי לביישה על כך שנסתרה, אבל הקא – כאן שהורגים
אותה, אין לה יסור גדול מזה לנשים הרואות, ולכן אין ענין להוסיף
ולביישה, ולא מפני שחששו רבנן להרהור.

מוסיפה הגמרא: וכי תימא לעיבד בה תרתה – ואם תרצה לומר

שיעשו בה את שניהם, שגם יהרגו אותה וגם יביישו אותה, על כך
אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, אמר קרא (ויקרא יט יח) 'ואהבת
לרעך כמוך', שכאשר אתה הורג אדם החייב מיתה, ברור לו מיתה
יפה, ואם כן כשאין צורך יש להעדיף שלא לבזותה.
מבררת הגמרא: לימא דרב נחמן תנאי היא – האם נאמר אם כן
שדברי רב נחמן שניים במחלוקת תנאים, שלפי חכמים צריך לברור
מיתה יפה ולא לבזותה, ולפי רבי יהודה לא צריך לברור מיתה יפה
ואפשר לבזותה. משיבה הגמרא: לא – אין זה מחלוקת תנאים, אלא
דבולי עלמא אית להו דרב נחמן, והקא פקא קמפילגי, מר סבר
– רבנן סברו בזיוני דאיניש עדיפא ליה מפי מניחא דגופיה – בזיונו
חשוב יותר מסבל הגוף, והאשה מעדיפה לסבול ולא להתבזות, ומר
סבר – רבי יהודה סבר ניקחא דגופיה עדיף מבזיוני – סבל הגוף יותר
חשוב מבזיון והאשה מעדיפה להתבזות ולא לסבול.

משנה

בית הסקילה היה גבוה שתי קומות – שתי פעמים גובה של אדם
בינוני, אחד מן העדים דוחפו על מתניו – דוחפו מאחוריו מצד גבו,
כדי שיפול ופניו לארץ, נהפך על לבו, הופכו על מתניו, דהיינו על
גבו, שאם לא מת יהיה אפשר להניח האבן על לבו וכדלהלן, ואם
מת, כך דרכן של מתים להשכיבם על הגב. ואם מת פה – מהנפילה,
יצא בזה ידי חובת סקילה, ואם לאו, השני נוטל את האבן, ונותנו
– משליכו בכח על לבו, אם מת פה יצא, ואם לאו – שלא מת גם
מהאבן, רגמיתו בקל ישראל – היו כל ישראל משליכים עליו אבנים
נוספות עד שימות, שנאמר (דברים יז י) 'יד העדים תהיה בו כראשונה
להמיתו ויד כל העם באחרונה'.

גמרא

תנא – שנינו בתוספתא (פ"ט ה'), שתי קומות של בית הסקילה וקומה
שלו – שהיה בעמידה כאשר דחפו אותו מהגג, הרי כאן נפילה
מגובה שלש קומות.

שואלת הגמרא: ומי בעיני פולי האי – האם צריך כל כך גובה, כדי
שימות בנפילתו, ורמינהו – והרי שנינו (ב"ק ג) מה בור שהוא כדי
להמית עשרה טפחים, אף כל חפירה שעורה כדי להמית עשרה
טפחים, הרי ששיעור נפילה הגורמת מיתה, הוא כבר בעשרה
טפחים. מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, אמר
קרא 'ואהבת לרעך כמוך' שכאשר אתה הורג אדם החייב מיתה,
ברור לו מיתה יפה, ולכן צריך להורגו באופן שימות מהר.

שואלת הגמרא: אי הכי ליגביה מפי – שיגביהו את בית הסקילה
יותר כדי למדור עוד יותר את מיתתו. משיבה הגמרא: משום דמינוול
– הנופל מגובה רב, גופו מתפורז ומתפרקים אבריו וכריסו נבקעת,
ומתבזה בכך.

שנינו במשנה: אחד מן העדים דוחפו.
הגמרא מביאה את המקור לכך שגם דחפו מהגג וגם זרקו אבן: תנו
רבנן בברייתא, נאמר על הנוגע בהר סיני בשעת מעמד הר סיני, 'כי
סקול יסקל או ירה ירה' (שמות יט ג). ויש לברר, מניין שבדחייה – מנין
שהנוגע בהר סיני נידון בדחיפה מגובה, תלמוד לומר 'ירה' שהוא
לשון השלכה. ומנין שבסקילה – בהשלכת אבן, תלמוד לומר 'סקל'
שהוא לשון השלכת אבנים. ומנין שבסקילה ובדחייה, אם הוצרך
לכך, כגון שדחפוהו ולא מת, תלמוד לומר 'סקל יסקל או ירה
יירה', כפל הלשון שבכל אחד מהם, מלמד לרבות שעושים בו
שניהם. ומנין שאם מת בדחייה יצא ולא צריך לעשות בו שניהם,
תלמוד לומר 'או ירה יירה' התיבה 'או' מחלקת שפעמים שעושים
בו רק אחד מהם, והיינו באופן שמת מהדחייה. ומאחר שדינים אלו
נאמרו לגבי הנוגע בהר סיני, מניין שאף לדורות כן – שכך יעשו
לעולם בעונש הסקילה,

סנהדרין. פרק שישי – נגמר הדין דף מה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קג תוספות

1 אה אהתה בכסותה. לאו מקרא דריש דהא ליכא מיעוט להכי דאותו איצטרך למידרש
2 בלא כסותו אלא היינו טעמא כדמפרש משום ההרואה או משום ביוזא: **אלא** במה
3 שענינו ראות. והא דאמר סוף פ"ק דמגילה (דף טו) כל האומר רחב רחב מיד נקרי האמר
4 התם ביועדה ומכירה:

ברור לו מיתה יפה. י"מ משום דלערך כמון
לא שייך מחיים דחייך קומין י"מ
משום דכתיב ברישיה דקרא לא תוקם לא תטור
ולשון נקמה היינו מיתה כדאמרין לקמן בפ'
ארבע מיתות (דף נב) גבי נקום ינקם כשהוא
אומר והבאתי עליכם חרב כי:

ורמיניה מה בור. הא דפרך משור אדאם משום
דהתם נמי דרשין שור ולא אדם.

מה בור שיש בו כדי להמית. בב"ק (דף ג) פ"ה
משום דסתם בור עשרה וקשה לר"ת

אדרבה סתם בור יותר מעשרה כדאשכחן ביוסף
וירמיה שהושלכו לבור וכדאשכחן בבור שמילא
ישמעאל בן נחמיה חללים וכאן פירש דסתם בור
אינו פחות מ' מיהו קשה דפרך בריש ב"ק (דף
ג. ושם) אילמא אב"י ותולדה ט' לא ט' כתיבי

ולא עשרה כתיבי ומשני והמת יהיה לו אמר
רחמנא וקיס לזו לרבנן דעשרה מיתה עבדי
תשעה ניקין עבדי מיתה לא עבדי אלמא מהתם
ליפנין ומפר"ת דסתם בור הוי יותר מעשרה
ותרוייהו צריכי דאי כתב רחמנא והמת יהיה לו

היא בכל ענין שימות אפילו בפחות מ' כתב
רחמנא בור ואי כתב רחמנא בור ה"א בעמק כ"כ
דאי אפשר שלא ימות בו כתב רחמנא והמת
יהיה לו בראוי למות בו דהיינו עשרה דקיס לזו

לרבנן דעבדי מיתה והא דפרך התם סוף סוף זה
אב למיתה וזה אב לניקין אע"ג דט' לא כתיבי
כלל סברא הוא כי היכי דעשרה אב למיתה
משום דיש בו כדי להמית תשעה נמי אב לניקין

דיש בו כדי להזיק אי נמי משום דכתיב תרי יומי
בור כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור
(שמות כא) דדריש בירושלמי אחד בור למיתה
ואחד בור לניקין: **מניין** שבדחיה. סקילה

נאמר תחילה בפסוק ואפילו הכי עבדין לה
לבסוף משום דאשכחן קראי דסמון סקילה
למיתה דכתיב (דברים יז) וסקלתם באבנים ומות:
מניין שאף לדורות כו'. אפילו לרב דיליף

דורות משעה בריש הקומץ רבה
(מנחות דף טי. ושם) איצטרך קרא לרבויה הכא
לדורות דה"א סיני שאני והא דאמרין בפ' טבול
יום (ובחים דף קא). דאמר ליה אהרן למשה

שמא לא שמעת שהותרה אבנות אלא בקדשי
שעה ולא בקדשי דורות ה"ק שמא כך נאמר לך
בפירוש וא"ת למאן דלא יליף בריש הקומץ רבה
(שעה מדורות) האמר בבובים בפ' קדשי קדשים

(דף ס.) מזהב שנפגם אין אוכלים בגינו שירי
מנחה שנאמר ואכלוה מצות אצל המזבח וכי
אצל המזבח אוכלים אלא בזמן שהוא שלם ולא
כשהוא חסר וההוא קרא במילואים כתיב ו"ל
התם יליף טפי משום דאשכחן גבי הקרבה

לדורות כיצא בהן דרשין התם לעיל
מיניה מזהב שנפגם כל הקדשים שנשחטו עליו
פסולין שנאמר וזבחת עליו את עולותיך ואת
שלמך וכי עליו זבוח אלא כשהוא שלם ולא
כשהוא פגום:

משום

גמ' פרק אחר. כלומר מעט ממנו מלפניו ויש אומרים פרק תחיתב בגד ולשון פרק
בתרייהו לישיני טורנצ"ן: **ולא אותה.** דאין אשה נסקלת ערומה: ור' יהודה. אמר לך
אותו לאו למעוטי אשה אתא אלא לאורויי לך דנסקל ערום דמאותו נפקא לך בלא
כסותו: **לא שנה הוא ולא שנה היא.** שהרי אין כאן מיעוט והשוה הכתוב איש לאשה

לכל מיתות שבתורה: להרהורא. שמא יתנו
בה ענינים ויבואו לידי הרהור דאי לא האי
טעמא נזי דלרבנן לא אצרכה קרא
להפשיטה נעביד לה אנן כדי שתמות מהר:

בבגדיה. של סוטה: נקדשו. כדרך כל הנקדשים:
נפרמו. קרע משונה לבאן ולכאן ולתחיתוב
טננות: וסותר את שערך. קלעי שערך: ונוסרו
כל הנשים. ואם לא היו מקלקלין אותה אין
כאן ייסור אם תצא זכאה ואנו מתכוונים

לביישה ואפילו היא זכאה שלא נטמאה מכל
מקום פרוצה היתה שהרי קינא לה ונטתרה:
הבא. דמיטקלא אין ייסור גדול מזה וטעמא
לאו משום הרהור היא: מיתה יפה. ולא
תבזה: ביוני דאינש עדיף ליה. כלומר גדול

בעיניו טפי מנחא דשופיה הלכך נוח לה
שתיסקל בלבושה ותשאה למות ואע"ג
דאיכא צערא דגופא ולא תבזה אותה
להפשיטה הלכך זו היא ברירת מיתה יפה:
ניחא דגופא עדיף ליה. גדול בעיניו טפי

מביוני הלכך כשתפשיטנה זו היא יפה לה:
מתני' היה גבוה שתי קומות. ומפילו משם
לארץ: **הופכו על גבו.** מניינו. כשהוא מושכב
פרקדן הוא מגונה יותר: **גמ' תנא** וקומה
שלו. שהיה מפילו מעומד ולא מיושב: ופי

בעיני כולי האי. דבלאו הכי ליכא שיעור
מיתה: **מה בור שהוא כדי להמית.** משנה היא
בבבא קמא (דף נ) אחד החופר בור ואחד
החופר שיח ומערה חייב בנפילה שור וחמור

אם כן למה נאמר בור מה בור שיש בו כדי
להמית והיינו עשרה טפחים דסתם בור אינו
פחות מעשרה טפחים אף כל שיש בו כדי
להמית ומאי ניהו עשרה טפחים היו פחותין

מכאן ונפל לתוכן שור וחמור ומת פטור
אלמא עשרה היו שיעור להמית: מיתה יפה.
שימות מהר: **מינוול.** אם גבוה יותר מדאי
מתפור גופו ואבריו מתפרקין וכריסו נבקעת:

מניין שבדחיה. נידונו הנוגעים בהר סיני ת"ל
ירה לא תגע וגו': יירה. לשון השלכה כמו
(שמות טו) ירה בים ומשמעות דריש ולא
ריבויא: **מניין.** שסקלת אבנים הוזכרה שם

ת"ל סקול דהוא לשון אבנים כדכתיב (דברים
כב) וסקולוה (כל) אנשי עירה באבנים: ומנין
שבסקילה ובדחיה. אם הוצרך לשתיחן כגון
שדחפוהו ולא מת: ת"ל כי סקול יסקל או ירה

יירה. ריבויא הוא דאי חזא מינייהו דווקא
קאמר או הא או הא ליכתוב כי סקול או ירה
מכתיב הני לרבויה כתביניה: **שאם** מת
בדחיה יצא. לך נאמר לא חלק: ומניין שאף
לדורות. כל חייבי סקילה תהא דחיה שם:

תלמוד

גמרא תנו רבנן, האיש, מכסין אותו פרק אחד מלפניו.

ואשה, שני פרוקים, בין מלפניה בין מאחריה, מפני שפולה ערוה, דברי רבי יהודה. וחקמים אומרים, האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה. מאי טעמיהו דרבנן, אמר קרא 'ורגמו אותו'. מאי 'אותו'? אילמא, 'אותו' ולא אותה. וחקתיב 'והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא'. אלא מאי 'אותו', 'אותו' בלא כסותו.

הא, אותה בכסותה. רבי יהודה אומר, 'אותו' בלא כסותו, לא שנה איש ולא שנה אשה. למימרא, דרבנן חיישי להרהורא, ורבי יהודה לא חייש להרהורא. והא איפכא שמענא להו, דתנן הכהן הוציאוהו בבגדיו, אם נקדעו נקדעו, ואם נפרמו נפרמו, עד שמנעלה את לבו, וסותר את שערך. רבי יהודה אומר, אם היה לבו נאה לא היה מנעלהו, ואם היה שערך נאה לא היה סותרו. אמר רבה, התם היינו טעמא, שפא תצא מבית דין זכאה, ויתגרו בה פרחי כהונה. הכא, הא מוקטלא. וכי תימא, אתי לאיתגרוי באחרנייתא. אמר רבה, גמירי, אין יצר הרע שולט אלא במי שענינו ראות. אמר רבא, דרבי יהודה אדרבי יהודה, קשיא. דרבנן אדרבנן, לא קשיא. אלא אמר רבא, דרבי יהודה אדרבי יהודה, לא קשיא. דרבנן אדרבנן, נמי לא קשיא, אמר קרא 'ונפסו כל הנשים ולא תעשינה פומתכינה', הכא אין לך ייסור גדול מזה. וכי תימא, ליעביד בה תרתי. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, אמר קרא 'ואהבת להעך כמוד', ברור לו מיתה יפה. לימא, דרב נחמן תנאי היא. לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן. והכא בהא קמיפלגי, מר סבר, ביוני דאיניש עדיפא ליה מפי מניחא דגופיה. ומר סבר, ניהא דגופיה עדיף מביוני: **משנה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. אחד מן העדים דוחפו על מתניו, נהפך על לבו, הופכו על מתניו. ואם מת בה, יצא, ואם לאו, השני נוטל את האבן, ונותנו על לבו. אם מת בה, יצא. ואם לאו, רגימתו בכל ישראל, שנאמר 'יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה': גמרא תנא, וקומה שלו, הרי פאן שלש. ומי בעינן פולי האי?**

ומינהו, מה בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אף כל בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, אמר קרא 'ואהבת להעך כמוד', ברור לו מיתה יפה. לימא, דרב נחמן תנאי היא. לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן. והכא בהא קמיפלגי, מר סבר, ביוני דאיניש עדיפא ליה מפי מניחא דגופיה. ומר סבר, ניהא דגופיה עדיף מביוני: **משנה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. אחד מן העדים דוחפו על מתניו, נהפך על לבו, הופכו על מתניו. ואם מת בה, יצא, ואם לאו, השני נוטל את האבן, ונותנו על לבו. אם מת בה, יצא. ואם לאו, רגימתו בכל ישראל, שנאמר 'יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה': גמרא תנא, וקומה שלו, הרי פאן שלש. ומי בעינן פולי האי?**

ומינהו, מה בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אף כל בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, אמר קרא 'ואהבת להעך כמוד', ברור לו מיתה יפה. לימא, דרב נחמן תנאי היא. לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן. והכא בהא קמיפלגי, מר סבר, ביוני דאיניש עדיפא ליה מפי מניחא דגופיה. ומר סבר, ניהא דגופיה עדיף מביוני: **משנה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. אחד מן העדים דוחפו על מתניו, נהפך על לבו, הופכו על מתניו. ואם מת בה, יצא, ואם לאו, השני נוטל את האבן, ונותנו על לבו. אם מת בה, יצא. ואם לאו, רגימתו בכל ישראל, שנאמר 'יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה': גמרא תנא, וקומה שלו, הרי פאן שלש. ומי בעינן פולי האי?**

ומינהו, מה בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אף כל בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, אמר קרא 'ואהבת להעך כמוד', ברור לו מיתה יפה. לימא, דרב נחמן תנאי היא. לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן. והכא בהא קמיפלגי, מר סבר, ביוני דאיניש עדיפא ליה מפי מניחא דגופיה. ומר סבר, ניהא דגופיה עדיף מביוני: **משנה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. אחד מן העדים דוחפו על מתניו, נהפך על לבו, הופכו על מתניו. ואם מת בה, יצא, ואם לאו, השני נוטל את האבן, ונותנו על לבו. אם מת בה, יצא. ואם לאו, רגימתו בכל ישראל, שנאמר 'יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה': גמרא תנא, וקומה שלו, הרי פאן שלש. ומי בעינן פולי האי?**

ומינהו, מה בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אף כל בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, אמר קרא 'ואהבת להעך כמוד', ברור לו מיתה יפה. לימא, דרב נחמן תנאי היא. לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן. והכא בהא קמיפלגי, מר סבר, ביוני דאיניש עדיפא ליה מפי מניחא דגופיה. ומר סבר, ניהא דגופיה עדיף מביוני: **משנה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. אחד מן העדים דוחפו על מתניו, נהפך על לבו, הופכו על מתניו. ואם מת בה, יצא, ואם לאו, השני נוטל את האבן, ונותנו על לבו. אם מת בה, יצא. ואם לאו, רגימתו בכל ישראל, שנאמר 'יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה': גמרא תנא, וקומה שלו, הרי פאן שלש. ומי בעינן פולי האי?**

ומינהו, מה בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אף כל בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, אמר קרא 'ואהבת להעך כמוד', ברור לו מיתה יפה. לימא, דרב נחמן תנאי היא. לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן. והכא בהא קמיפלגי, מר סבר, ביוני דאיניש עדיפא ליה מפי מניחא דגופיה. ומר סבר, ניהא דגופיה עדיף מביוני: **משנה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. אחד מן העדים דוחפו על מתניו, נהפך על לבו, הופכו על מתניו. ואם מת בה, יצא, ואם לאו, השני נוטל את האבן, ונותנו על לבו. אם מת בה, יצא. ואם לאו, רגימתו בכל ישראל, שנאמר 'יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה': גמרא תנא, וקומה שלו, הרי פאן שלש. ומי בעינן פולי האי?**

ומינהו, מה בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אף כל בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, אמר קרא 'ואהבת להעך כמוד', ברור לו מיתה יפה. לימא, דרב נחמן תנאי היא. לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן. והכא בהא קמיפלגי, מר סבר, ביוני דאיניש עדיפא ליה מפי מניחא דגופיה. ומר סבר, ניהא דגופיה עדיף מביוני: **משנה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. אחד מן העדים דוחפו על מתניו, נהפך על לבו, הופכו על מתניו. ואם מת בה, יצא, ואם לאו, השני נוטל את האבן, ונותנו על לבו. אם מת בה, יצא. ואם לאו, רגימתו בכל ישראל, שנאמר 'יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה': גמרא תנא, וקומה שלו, הרי פאן שלש. ומי בעינן פולי האי?**

ומינהו, מה בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אף כל בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, אמר קרא 'ואהבת להעך כמוד', ברור לו מיתה יפה. לימא, דרב נחמן תנאי היא. לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן. והכא בהא קמיפלגי, מר סבר, ביוני דאיניש עדיפא ליה מפי מניחא דגופיה. ומר סבר, ניהא דגופיה עדיף מביוני: **משנה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. אחד מן העדים דוחפו על מתניו, נהפך על לבו, הופכו על מתניו. ואם מת בה, יצא, ואם לאו, השני נוטל את האבן, ונותנו על לבו. אם מת בה, יצא. ואם לאו, רגימתו בכל ישראל, שנאמר 'יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה': גמרא תנא, וקומה שלו, הרי פאן שלש. ומי בעינן פולי האי?**

ומינהו, מה בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אף כל בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, אמר קרא 'ואהבת להעך כמוד', ברור לו מיתה יפה. לימא, דרב נחמן תנאי היא. לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן. והכא בהא קמיפלגי, מר סבר, ביוני דאיניש עדיפא ליה מפי מניחא דגופיה. ומר סבר, ניהא דגופיה עדיף מביוני: **משנה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. אחד מן העדים דוחפו על מתניו, נהפך על לבו, הופכו על מתניו. ואם מת בה, יצא, ואם לאו, השני נוטל את האבן, ונותנו על לבו. אם מת בה, יצא. ואם לאו, רגימתו בכל ישראל, שנאמר 'יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה': גמרא תנא, וקומה שלו, הרי פאן שלש. ומי בעינן פולי האי?**

ומינהו, מה בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אף כל בור שהוא כדי להמית, עשרה טפחים. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, אמר קרא 'ואהבת להעך כמוד', ברור לו מיתה יפה. לימא, דרב נחמן תנאי היא. לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן. והכא בהא קמיפלגי, מר סבר, ביוני דאיניש עדיפא ליה מפי מניחא דגופיה. ומר סבר, ניהא דגופיה עדיף מביוני: **משנה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות. אחד מן העדים דוחפו על מתניו, נהפך על לבו, הופכו על מתניו. ואם מת בה, יצא, ואם לאו, השני נוטל את האבן, ונותנו על לבו. אם מת בה, יצא. ואם לאו, רגימתו בכל ישראל, שנאמר 'יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה': גמרא תנא, וקומה שלו, הרי פאן שלש. ומי בעינן פולי האי?**

תלמוד

א'רה'. ומנין שבסקילה, תלמוד לומר 'סקל'. ומנין שבסקילה ובדחיה, תלמוד לומר 'סקל יסקל או ירה יירה'. ומנין שאם מת בדחיה, יצא, תלמוד לומר 'או ירה יירה'. מנין שאף לדורות כו'.

א'רה יירה'. ומנין שאם מת בדחיה, יצא, תלמוד לומר 'או ירה יירה'. מנין שאף לדורות כו'.

משום

דחוי רוצח וגואל הדם שני כתובים הבאים כאחד. ולמאן דאמר מלמדן איכא עיר הנהדרת דדרשין ב' אלו מציאות (ב"מ דף לא) מדכתיב הכה תכה ונסקלין נמי דב' ארבע מיתות (לקמן דף נג) דרשין מדכתיב מות יומתו דמיהם בם וא"ת בפרק אלו הנשרפין (לקמן דף עט) דתנן חיבי מיתות שנתערבו זה בזה ידונו בקלה ואמר בגמרא

שמע מינה מותרת לדבר חמור הוי מותרת לדבר

הקל וחדי דייק מניה דטאני התם דמיתתם בכל

מיתות שיכול כיון דחיבי מיתה וי"ל דדיק

מדקתני כל חיבי מיתות אפי' תנן דלא דרשי

הכי אי נמי בורח שאני

אין לו בהן יד. וכוונן שנקטעה משנזקק לטומאה

דאי קודם לכן הא אפילו שמואל דבעי

קרא כדכתיב מודה בעדים גידמים כדאמר לעיל

ויש תימה ודיק מיהא דבעי קרא כדכתיב

דילמא שאני (התם) דכתיב תהיה דדרשין מניה

לעכב כל מילה

רבי אליעזר אמר גותן על מקומו. דף מתניתין

מיתניא איפכא ב' ג' מינין (גזיר מו) בסופו

ורבים כיצא בהן בההיא שמעתתא גופא

פלוגתא דב"ש ובי' דגזיר ממורט מיתניא איפכא

ב' הוציאו לו (יומא דף סא; ושם) וכן בההיא

פירקא (גזיר דף לח) פלוגתא דאביי ורבא דגז

והרנן איפכא (בפסחים) (דף מא) ופלוגתא דאביי

ורבא בידיה שאין מוכיחות ב' בתרא דגזיר (ד'

סב. ושם) איפכא בפ"ק דנדרים (ד' ה) ופלוגתא

דרבא ורב חסדא בפ"ק דבכורות (ד' ג. ושם)

דטריפה היה איפכא בפ"ק דתמורה (ד' יא; ושם)

השתא

מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני, ופלוני ופלוני עדיין, הרי זה יהיה. תרגומא

שמואל, בהן הן עדיין. ומי בעינן קרא כדכתיב, והתנאי 'מות יומת המפכה רוצח הוא'. אין לי

אלא במיתה הכתובה בו, מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו, שאיתה במיתו

בכל מיתה שאיתה יכול להמיתו, תלמוד לומר 'מות יומת המפכה' מפל מקום. שאני התם, דאמר

קרא 'מות יומת'. וליגמר מנייה? משום דהיה רוצח וגואל הדם, שני כתובין תבאין כאחד, וכל

שני כתובין תבאין כאחד אין מלמדן. רוצח, הא דאמרן. גואל הדם, מאי היא, דתניא 'גואל

הדם ימית את הרוצח', מוצה בגואל הדם. ומנין שאם אין לו גואל, שבית דין מעמידין לו

גואל, שצאמר 'בפגעו בו', מפל מקום. אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי, ומי

לא בעינן קרא כדכתיב, והתנן, היה אחד מהן גידם או אילם או חיצר או סומא או חרש, אינו

נעשה בן סורר ומורה, שצאמר 'תפשו בו' ולא גידמין, 'הוציאו אותו' ולא חירגין, 'ואמר' ולא

אילמין, 'בגנו זה' ולא סומין, 'איננו שומע בקולנו' ולא חרשין. מאי טעמא, לאו משום דבעינן

קרא כדכתיב, לא, שאני התם דכוליה קרא יתירא הוא. תא שמע, אין לה רחוב, אין נעשית

עיר הנהדרת, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, אין לה רחוב, עושין לה רחוב. עד כאן לא

פליגי, אלא דמר סבר, רחובה דמעיקרא בעינן. ומר סבר, רחובה דהשתא נמי דמעיקרא דמי.

אבל דכולי עלמא, בעינן קרא כדכתיב. תנאי היא, דתנן, אין לו בהן יד, בהן רגל, און ימנית,

אין לו תהרה עולמית. רבי אליעזר אומר, גותן על מקומו ויוצא. רבי שמעון אומר, גותן על

שמואל, ויוצא: משנה פל הנסקלין נתלן, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, אינו נתלה אלא

המגדר והעובד עבודה זרה. האיש תולין אותו פניו כלפי העם, והאשה פניה כלפי העין, דברי

רבי אליעזר. וחכמים אומרים, האיש נתלה ואין האשה נתלית. אמר [לחם] רבי אליעזר, והלא

שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון. אמרו לו, שמונים נשים תלה ואין דנין שנים ביום אחד:

גמרא תנו רבנן, 'והומת' 'ותלית', וכול פל המומתין נתלן, תלמוד לומר 'פי קללת אלהים

תלוי', מה מקלל זה שפסקילה, אף כל שפסקילה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, מה

מקלל זה שפטר בעיקר, אף כל שפטר בעיקר. במאי קא מיפלגי, רבנן דרשי כללי ופרטי, רבי

אליעזר דרשי ריבוי ומיעוטי. רבנן דרשי כללי ופרטי, 'והומת ותלית', כלל. 'פי קללת', פרט.

אי הו' מקרבי להדדי, אמרינן אין בכלל אלא מה שפטרם, [הא] אין, מיד אחרתא לא.

תלמוד לומר 'סקל יסקל': ואם לאו עד השני נוטל את

האבן: 'נוטל'? והתנאי, רבי שמעון בן אלעזר אומר, אבן

היתה שם משוי שני בני אדם, נוטלה ונותנה על לבו,

אם מות בה, יצא. וליטעמיד, תיקשי לך היא גופא 'משוי

שני בני אדם', 'נוטלה ונותנה על לבו'. אלא, דמדלי לה

בהדי חבריה, וישי לה איהו, פי היכי דיתתי מרויא: ואם

לאו רגמיתו כו': והתנאי, מעולם לא שנה בה אדם. מי

קאמינא דעביד, דאי מצינן כאמינה. אמר מר, אבן

היתה כו'. והתנאי, אחת אבן שנסקל בה, ואחת עץ

שנתלה עליו, ואחד סוף שנחרג בו, ואחד סודר שנחנק

בו, פולן נקברין עמו. לא צריכא, דמתנין ומיתני אחרני

חלופיהו. נקברין עמו, והתנאי, אין נקברין עמו. אמר רב

פפא, מאי עמו, עמו בתפיסתו. אמר שמואל, נקמעה יד

העדים, פטור. מאי טעמא, דבעינא יד העדים תהיה בו

בראשונה, ולפיא. אלא מעתה, עדים גידמין דמעיקרא,

הכי נמי דפסילי. שאני התם, דאמר קרא 'יד העדים',

שהיתה כבר. מיתבי, פל מקום שיעידוהו שנים ויאמרו,

אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני, ופלוני ופלוני עדיין, הרי זה יהיה. תרגומא

שמואל, בהן הן עדיין. ומי בעינן קרא כדכתיב, והתנאי 'מות יומת המפכה רוצח הוא'. אין לי

אלא במיתה הכתובה בו, מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו, שאיתה במיתו

בכל מיתה שאיתה יכול להמיתו, תלמוד לומר 'מות יומת המפכה' מפל מקום. שאני התם, דאמר

קרא 'מות יומת'. וליגמר מנייה? משום דהיה רוצח וגואל הדם, שני כתובין תבאין כאחד, וכל

שני כתובין תבאין כאחד אין מלמדן. רוצח, הא דאמרן. גואל הדם, מאי היא, דתניא 'גואל

הדם ימית את הרוצח', מוצה בגואל הדם. ומנין שאם אין לו גואל, שבית דין מעמידין לו

גואל, שצאמר 'בפגעו בו', מפל מקום. אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי, ומי

לא בעינן קרא כדכתיב, והתנן, היה אחד מהן גידם או אילם או חיצר או סומא או חרש, אינו

נעשה בן סורר ומורה, שצאמר 'תפשו בו' ולא גידמין, 'הוציאו אותו' ולא חירגין, 'ואמר' ולא

אילמין, 'בגנו זה' ולא סומין, 'איננו שומע בקולנו' ולא חרשין. מאי טעמא, לאו משום דבעינן

קרא כדכתיב, לא, שאני התם דכוליה קרא יתירא הוא. תא שמע, אין לה רחוב, אין נעשית

עיר הנהדרת, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, אין לה רחוב, עושין לה רחוב. עד כאן לא

פליגי, אלא דמר סבר, רחובה דמעיקרא בעינן. ומר סבר, רחובה דהשתא נמי דמעיקרא דמי.

אבל דכולי עלמא, בעינן קרא כדכתיב. תנאי היא, דתנן, אין לו בהן יד, בהן רגל, און ימנית,

אין לו תהרה עולמית. רבי אליעזר אומר, גותן על מקומו ויוצא. רבי שמעון אומר, גותן על

שמואל, ויוצא: משנה פל הנסקלין נתלן, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, אינו נתלה אלא

המגדר והעובד עבודה זרה. האיש תולין אותו פניו כלפי העם, והאשה פניה כלפי העין, דברי

רבי אליעזר. וחכמים אומרים, האיש נתלה ואין האשה נתלית. אמר [לחם] רבי אליעזר, והלא

שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון. אמרו לו, שמונים נשים תלה ואין דנין שנים ביום אחד:

גמרא תנו רבנן, 'והומת' 'ותלית', וכול פל המומתין נתלן, תלמוד לומר 'פי קללת אלהים

תלוי', מה מקלל זה שפסקילה, אף כל שפסקילה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, מה

מקלל זה שפטר בעיקר, אף כל שפטר בעיקר. במאי קא מיפלגי, רבנן דרשי כללי ופרטי, רבי

אליעזר דרשי ריבוי ומיעוטי. רבנן דרשי כללי ופרטי, 'והומת ותלית', כלל. 'פי קללת', פרט.

אי הו' מקרבי להדדי, אמרינן אין בכלל אלא מה שפטרם, [הא] אין, מיד אחרתא לא.

תלמוד לומר 'סקל יסקל'. לשון עתיד ולא כתב כי סקל סקל או ירה ירה: ושדי ליה

איהו. חד מנייה: דיתתי מרויא. מכא גדול דשנים אין יכולין לכוון כחם להשליך

כאחד כשזה משליך זה מעכבו אבל דיהדי משליך בכה: היתה. משמע כל הימים

היתה לכך והיא נקברת עמו: כולם נקברים עמו. מקבור תקברנו יתירא נפקא לן לקמן

בפירקא (דף מו): בתפיסתו. בתוך ארבע

אמות אבל לא נקבר עמו ממש: גידמין הכי

נמי דפסילי. ואם כן נימא עדי גידמין פסולין

למה לי דנקט נקטעה לאחר מכאן: יד העדים.

יד שהיתה להם תהיה להם בשעת מיתה אבל

גידמין מעיקרא לא משתמעו מניה דזו היא

יד שלהם: הרי זה יהיה. ואע"פ שאין כאן יד

עדים הראשונים אלמא לא בעי קרא כדכתיב:

דלאו דוקא איכתיב אלא למצוה בעלמא:

בהן הן עדי. כגון דהנך שנים המעידים עליו

שנגמר דינו בבית דין הן הן עדים שהעידו

עליו מתחילה ונתחייב על פיהם: אין לי. אי

לא כתיב אלא יומת: אלא מיתה הכתובה בו.

סיף כדיליף לקמן 'בד' (מיתות) (נב): מות

יומת. ריבויא הוא: משום דהוי רוצח. הנידון

בבית דין: וגואל הדם. כלומר מיתה שגואל

הדם ממיתו לרוצח שוגג שיצא חוץ לעיר

מקלטו שני כתובין הבאים כאחד כו': היה

אחד מהן גידם. אביו או אמו של סורר

ומורה: כגנו זה. משמע שרואין אותו: ולא

חרשין. שאין שומעין מה שמשיב להם ואין

יודעין אם שמע תוכחתם אם לא: כולי קרא

יתירא הוא. דהוה ליה למיכתב והוציאודו

אל שער העיר הדיא וסקלוהו כדכתיב בכל

שאר נסקלין ותו לא מיד כל אורח דברים זה

למה: רבי אליעזר. לא בעי קרא כדכתיב וכן

רש: מתני' אלא מגרף. מבקר את השם

ובגמרא מפרש טעם: אין דנין שנים ביום א'.

בב"א' משום דלא מצו להפוכי בזכותה

דכל חד וחד צריך לבקש ראיות למיתה זו

ולמיתה זו ובגמרא מפרש דבשתי עבירות

קאמר דאין ראיותיהן שוות ושמעון בן שטח

שעה הוצרכה לכך שהיו בנות ישראל

פרוצות כבשפים ועשה סיגן לשעה ותלן

לפרסומא למילתא ודא את כולם ביום אחד

מפני קרוביהם שלא יתקשרו להציל: גמ' כי

קללת אלהים. מפני שבירך את השם נתלה

והעוברים והשבים אומרים מפני מה זה תלוי

מפני שבירך את השם וגנאי הדבר כלפי

מעלה להיזכר: מה מקלל בסקילה. ונתלה

דכתיב ביה ותלית אף כל שבסקילה נתלה:

אף כל שכפר בעיקר. אין לך לרבות אלא

העובד ע"ז: דרשי כללי ופרטי. דורשין את

התורה בכלל ופרט כל מקום שסתם ואח"כ

פירש דורשין את האחרון בפרט: ורבי אליעזר

דורשו במיעוט. ויש חילוק בין זה לזה פרט

היינו פירוש הכלל ואין בכלל אלא מה

שבפרט ואפילו הדומה לפרט אין מתרבה ממ

הכלל אבל הדורשו במיעוט לא עקר את

הכלל ממקומו אלא מיעוטי במקצת

שמתחילה היה משמע כל דבר ובא המיעוט

ומיעט משמעו שלא תאמר הכל במשמע

אלא כגון זה הכתוב אחריי והדומין לו:

אהני

סנהדרין דף מה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קה

ליהרג, ופלוני ופלוני עדיין, הרי זה יורה. ובפשוט מדובר שהעדים
הראשונים אינם לפנינו, ובכל זאת נהרג, אם כן משמע שמה שנאמר
יד העדים תהיה בו' אינו מעכב, אלא רק למצוה לכתחילה. משיבה
הגמרא: תרנמא שמואל – שמואל פירש את המשנה במכות, בן
הן עדיין – שאותם העדים שמעידים עכשיו הם אלו שהעידו
בתחילה, ובאופן זה יכול להתקיים יד העדים תהיה בו'.
שמואל חידש את דינו מחמת שהבין שצריך לקיים את הפסוק
כלשון, וכשאי אפשר לקיימו כלשון אין לקיימו כלל. הגמרא
מקשה על הבנה זו: ומי בעינן קרא פדכתיב – האם צריך לקיים את
הפסוק דווקא כפי שכתוב, והתנאי – והרי שנינו בברייתא, נאמר
(במדבר לה כא) 'מות יומת המכה רוצח הוא', ואם היה כתוב רק 'יומת'
הייתי לומד שאין לי רשות להמיתו אלא במיתה הפתובה בו' שהיא
סיף, מנין אתה למד שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הפתובה
בו' שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו, תלמוד לומר
'מות יומת המכה' מכל מקום – בכל אופן שתוכל להורגו. מבואר
בברייתא שאם אי אפשר להורגו כדינו, יש להורגו בכל צורה, אף
שלא מבוארת בפסוק, אם כן גם בנקטעה יד העדים, יש להורגו בכל
אופן.
מתרצת הגמרא: שאני התם דאמר קרא 'מות יומת', כלומר
בברייתא יש ריבוי מיוחד, שאין צורך להורגו דווקא בסיף, אבל
בפסוק של 'יד העדים' אין ריבוי שממנו אפשר ללמוד שחייב מיתה
כשלא יכולים לקיים 'יד העדים תהיה בו'.
מקשה הגמרא: ולגמרא מיניה – שנלמד מהאמור בררצח ובמה
מצינו? שלא צריך קרא כדכתיב, וגם יד העדים לא תעכב. מתרצת
הגמרא: אי אפשר ללמוד משם, משום דהנה רוצח וגואל תדם
ויבואר להלן שני פתובין הבאין באחד – בשניהם התורה חידשה
שהכתוב בהם לא מעכב, והכלל הוא שכל שני פתובין הבאין
באחד אין מלמדין – אין ללמוד מהם למקומות אחרים.
מבררת הגמרא: רוצח הא דאמר, גואל תדם מאי היא – היכן
התחדש שלא צריך להקפיד על הכתוב בו. משיבה הגמרא: דתנאי
בברייתא לגבי רוצח בשגגה הגולה לעיר מקלט, ואם יוצא מעיר
המקלט, נאמר (במדבר לה כא) 'גואל תדם מית את הרוצח', דהיינו
שמצוה לקרובו של הנרצח הראוי ליורשו, להורגו, ומפסוק זה אתה
למד שמצוה בגואל תדם – על ידי קרוב, ומניין שאם אין לו גואל
שביט דין מעמידין לו גואל – ממנים אדם זר שאם יראה את הרוצח
יוצא מעיר המקלט יהרג אותו, שנאמר 'בפעו בו', מכל מקום –
לרבות כל אדם שפוגע (פוגש) בו.
מר קשיא דן בסברא של בעינן קרא כדכתיב: אמר ליה מר
קשיא בריה דרב תסדא לרב אשי, ומי לא בעינן קרא פדכתיב
– האם יש מי שסובר שלא צריך לקיים את הפסוק דווקא כפי שכתוב,
והתנן – הרי שנינו לקמן (ע"ז) הרי אחד מהן – אביו או אמו של בן
סורר ומורה, הריש – (ידו קטועה) או אילם או חניר – (רגלו קטועה)
או סומא או גירש – (אינו שומע), אינו נעשה בן סורר ומורה,
כלומר אינו נהרג, שנאמר (דברים כא יט) 'ותפשו בו אביו ואמו והוציאו
אתו אל זקני עירו ואל שער מקומו' ופסוק זה נדרש כך, 'ותפשו בו'
ולא גידמין שאין להם ידים לתפוס, 'והוציאו אותו' ולא חנירין
שאין להם רגלים לילך ולהוציאו, 'ואמר' ולא אילמין שאינם
יכולים
לומר, 'פגנו זה' ולא סומין, שכיון שאינם יכולים לראות את בנם
אינם יכולים להראות באצבעם עליו, 'אינינו שומע בקולנו' ולא
חנירין שאינם שומעים מה משיב להם ואינם יודעים אם שמע
תוכחתם או לא. ובפשוט מאי טעמא – מהו הטעם שדרשו כן, לאו
האם לא משום דבעינן קרא פדכתיב.
דוחה רב אשי: לא – אין ממשנה זו ראיא, שאני התם דבולית קרא
ותירא הוא – שונה הפסוק בבן סורר ומורה, שכולו מיותר הוא,
שהרי היתה יכולה התורה לכתוב 'והוציאוהו אל שער העיר ההיא
וסקלוהו', ולכן נדרש כך, אבל הפסוק 'יד העדים' אינו מיותר.
מביאה הגמרא הוכחה לנידון האם צריך לקיים את הפסוק דווקא כפי
שכתוב: תא שמע, שנינו בברייתא להלן (ק"ב) לענין עיר הנידחת,

תלמוד לומר 'סקל וסקל' או ירה וירה' שהיה יכול לכתוב 'סקל סקל'
או ירה ירה, ומה שכתוב בלשון עתיד, מלמד שכן יש לעשות לעולם.
שנינו במשנה: ואם לאו עד השני נוטל את האבן.
מקשה הגמרא: מהו זה שאמרה המשנה 'נוטל' – בלשון יחיד,
והתנאי – והרי שנינו בברייתא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, אכן
היתה שם משו' – שכדי להרימה היה צריך שני בני אדם, ולאחר
הדחייה, אם עדיין לא מת, העד השני נוטלה ונותנה על לבו של
הנסקל, אם מת ביה, יצא. ומבואר בברייתא זו שהאבן היתה כבידה
והיה צורך בשני בני אדם כדי להרימה ומדוע נקטה המשנה לשון
יחיד. אומרת הגמרא: ולימעימיה – לשיטתך שאתה מקשה מן
הברייתא על המשנה, תיקשי לה היא גופא – תהא קשה לך
הברייתא בעצמה, שכתבה בתחילה 'משו' שני בני אדם, ולאחר
מכן כותבת 'נוטלה ונותנה על לבו' בלשון יחיד.
מיישבת הגמרא: אלא הביאור גם במשנה וגם בברייתא הוא, דמדלי
לה פתרי תכריה – שהעד השני מגביה את האבן בסיוע חבירו,
וכאשר היא מוגבהת חבירו עוזב, ושדי לה איהו – ומשליך אותה
הוא לבדו על הנסקל, כי היכי דהיתי מרוץ – כדי שתפגע בו בכח
גדול, שכאשר אדם יחידי משליך הוא עושה כן בכח גדול, אבל אם
שניהם ביחד משליכים, אי אפשר לכון שישליכו ממש ביחד, ונמצא
שכאשר זה משליך השני מעכבו.
שנינו במשנה: ואם לאו ריגמנו בו' בכל ישראל.
מקשה הגמרא: וכי היה מקרה שלא מת על ידי האבן שזרק העד
ונרגם על ידי כל ישראל, והתנאי – והלא שנינו בברייתא מעולם
לא שנה ביה אדם – שמעולם לא היה צריך להשליך על הנסקל אבן
שניה. משיבה הגמרא: מי קאמינא דעביד – האם המשנה אמרה
שעשו כן, דאי מיצריה קאמינא – המשנה רק אמרה שאם היה צריך
היו עושים כן, אמנם מעולם לא עשו כן משום שתמיד מת קודם לכן.
הגמרא דנה האם תמיד היתה אבן מוכנה בבית דין לצורך הסקילה:
אמר מר – שנינו בברייתא שהובאה קודם לכן אכן היתה כן.
משמע מלשון הברייתא שבאופן קבוע היתה בבית דין אבן שמוכנה
לכך. מקשה הגמרא: והתנאי והלא שנינו בברייתא, אחת אכן
שנסקל בה ואחת עין שנתלה עליו ואחד סוף שנהרג בו ואחד
סודר שנהרג בו בולן נקברין עמו – היו קוברים אותם עם הנידון,
וכיצד אומרת הברייתא שהיתה אבן מוכנה בבית דין בקביעות.
מתרצת הגמרא: לא צריכא – לא הוצרכה הברייתא לנקוט לשון זו,
אלא משום דמתקני ומייתי אחריני חלופיהו – שמיד לאחר
הסקילה, היו מביאים אבן אחרת במקום האבן שהשתמשו בה, כדי
שתהיה מוכנה ועומדת לפעם הבאה שיצטרכו לעשות סקילה.
שנינו בברייתא שהובאה קודם לכן, שהאבן והעץ והסיף והסודר
נקברין עמו. מקשה הגמרא: והתנאי בתוספתא (פ"ט ה"ח) שכל אלו
אין נקברין עמו. מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, מאי עמו – מה
היא כוונת הברייתא נקברים עמו, עמו בתפיסתו – בתוך ארבע
אמות הסמוכות לקברו, אך לא בקברו ממש.
הגמרא דנה באופן שנקטעה יד העדים, מה דינו של הנידון: אמר
שמואל, נקטעה יד העדים, פטור הנידון ממיתה. מאי טעמא,
משום דבעינא – צריך לקיים בנידון את הפסוק 'יד העדים תהיה בו'
בראשונה, וליכא – ואין אפשרות, שהרי אין להם ידים, ולכן אינו
נהרג כלל.
מקשה הגמרא: אלא מעתה עדים גידמין דמעיקרא – עדים שהיתה
קטועה להם היד קודם שהעידו, הכי נמי דפסילי – האמנם גם הם
פטולים, ואם כן מדוע אמר שמואל 'נקטעה' ולא אמר עדים גידמין
פטולים. מתרצת הגמרא: לעולם עדים גידמין כשרים, ושאיני התם
דאמר קרא 'יד העדים', ומשמעותו יד שהיתה כבר בשעת העדות,
שתהיה גם בשעת ההריגה, אבל אם היתה קטועה בשעת העדות אין
בוז חסרון, משום שזוהי היד שלהם, ובמה שיש להם יתקיים הפסוק
'יד העדים'.
הגמרא מקשה על דינו של שמואל ממשנה: מיתיבי, שנינו במכות (ה)
מי שנגמר דינו וברח, כל מקום – בכל בית דין שיעידוהו שנים
ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנאמר דינו כבית דין פלוני

1 אך הִשְׁתָּא דְמִרְחָקִי מִהֲדָרִי – עבשיו שהם רחוקים זה מזה, שהפרט
2 כתוב בפסוק שאחריו, אין דנים בכלל ופרט, אֲהֲנִי וְהוֹעִיל בִּזְהָ
3 לְרַבּוֹתֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, דְּרַמִּי לִיה פְּכַל מִיָּלִי – שדומה לו בכל, גם
4 שכופר בעיקר וגם שמיתתו בסקילה.

5 וְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר דְּרִישׁ בְּכָל הַתּוֹרָה בְּדֶרֶךְ רִיבּוּי וּמִיעוּטִי, מִזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר
6 'וְהוֹמַת וְתוֹלִית' זֶה רַבִּי, שְׁכַל הַמוֹמְתִים נְתוּלִים, וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי
7 קָלִילִת זֶה מִיעוּטִי, שֶׁרָק הַמִּגְדָּף נִתְּלָה, אִי הוּא מְקַרְבִּי לְהֲדָרִי – אִם
8 הִיוּ הַרִיבִי וְהַמִּיעוּט קְרוּבִים זֶה לָזֶה, לֹא הָיוּ מְרַבֵּינִי וְ– לֹא הֵינִי
9 מְרַבִּים) אֲלָא עוֹבֵד עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים, דְּרַמִּי לָה פְּכַל מִיָּלִי – שדומה
10 לו בכל, גם שכופר בעיקר וגם שמיתתו בסקילה, אֲךָ הִשְׁתָּא דְמִרְחָקִי
11 מִהֲדָרִי – עבשיו שרחוקים הם זה מזה, שהמיעוט כתוב בפסוק
12 שאחריו, אֲהֲנִי וְהוֹעִיל בִּזְהָ לְרַבּוֹתֵי שְׂאֵר הַנִּסְקָלִין שִׁתְּלוּ, אִף
13 שְׁאִינִם דּוֹמִים מִמֶּשׁ לַמִּגְדָּף, וּמִמַּעַט שְׂאֵר חִיבֵי מִיתוֹת, שְׁאִינִם דּוֹמִים
14 לו כֻּלָּל.

15 שְׁנִינִי בַּמִּשְׁנָה: הָאִישׁ תּוֹלִין וְכו' אוֹתוֹ פָּנִיו כְּלָפִי הָעַם וְהָאִשָּׁה פָּנֶיהָ
16 כְּלָפִי הָעֵץ, דְּבִרִּי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, הָאִישׁ נִתְּלָה וְאִין
17 הָאִשָּׁה נִתְּלִית. הַגִּמְרָא מִפְּרִשְׁתָּ טַעַם מִחֻלּוּקָתָם. שְׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: מָאִי
18 מַעֲמָא דְרַבֵּנָן שֶׁאִשָּׁה אֵינָה נִתְּלִית. מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא: אֲמַר קְרָא (דְּרַבִּים
19 כֹּא כֹ), 'וְתוֹלִית אוֹתוֹ', וְדוֹרְשִׁים שֶׁרָק אוֹתוֹ – אֵת הָאִישׁ, תּוֹלִים, וְלֹא
20 אוֹתָהּ – אֵת הָאִשָּׁה, שֶׁאֵינָה נִתְּלִית.

21 מִבְּאֵרֶת הַגִּמְרָא: וְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר שְׁסוּבֵר שֶׁאִשָּׁה נִתְּלִית, דּוֹרֵשׁ שֶׁרָק
22 אוֹתוֹ עֲצָמוֹ תּוֹלִים, בְּלֹא כְסוּתוֹ.

23 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְרַבֵּנָן מִנִּין לְהַם לַמַּעַט שְׁאִין תּוֹלִים אֵת הָאִשָּׁה, הִרִי
24 הַפְּסוֹק נִצְרָךְ לַלְמַד שְׁתּוֹלִים אוֹתוֹ בְּלֹא כְסוּתוֹ. מִתְּרַצַּת הַגִּמְרָא: אִין
25 הָכִי נָמִי – אִכֵּן פְּסוֹק זֶה נִצְרָךְ לָכֶּךָ, אֲלָא דוֹרְשִׁים מִכֶּךָ דְּאֲמַר קְרָא
26 (שֶׁ), 'וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֲטָא וגו', וְתוֹלִית אוֹתוֹ, שֶׁרָק אִישׁ נִתְּלָה וְלֹא
27 אִשָּׁה נִתְּלִית.

28 שְׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: וְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר הַסּוֹבֵר שֶׁאִשָּׁה נִתְּלִית, הָאִי – פְּסוֹק זֶה
29 'וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ' שֶׁמִּשְׁמַעוֹ לַמַּעַט, מָאִי דְרִישׁ בִּיה – מִזֶּה דּוֹרֵשׁ לַמַּעַט
30 בּו. מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא: אֲמַר רִישׁ לְקִישׁ, הֵחָא – פְּסוֹק זֶה, בֹּא לַמַּעֲטִי
31 בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה שְׁאִינוֹ נִתְּלָה, שְׁאִינוֹ אִישׁ.

32 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהִתְנַנֵּא, בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה נִסְקָל וְנִתְּלָה, דְּכִרִי רַבִּי
33 אֲלִיעֶזֶר. מִתְּרַצַּת הַגִּמְרָא: אֲלָא אֲמַר רַב נַחֲמָן בְּרִי יִצְחָק, הַפְּסוֹק
34 'אִישׁ' בֹּא לְרַבּוֹת בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה שֶׁנִּתְּלָה. וּמִפְּרִשׁ, מָאִי מַעֲמָא – אִין
35 מְרַבִּים בֵּן סוֹרֵר, דְּאֲמַר קְרָא, 'וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֲטָא', וּמִשְׁמַעוֹ שֶׁאִישׁ
36 נִתְּלָה וְלֹא בֵּן סוֹרֵר, וּמִזֶּהנָאמֵר 'חֲטָא' גַּם יֵשׁ לַמַּעַט, שְׁמִי שְׁעַל חֲטָאוֹ
37 נִתְּרַגַּם נִתְּלָה, יֵצֵא בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה שְׁעַל שׁוֹם סוֹפֵר נִתְּרַגַּם, וְלֹא מִחֻמַּת
38 חֲטָא, שְׁאִינוֹ נִתְּלָה, הִיוּ מִיעוּט אַחֵר מִיעוּט, וּמִיִּידָהּ הִיא בְּתוֹרָה
39 שְׁאִין מִיעוּט אַחֵר מִיעוּט אֲלָא לְרַבּוֹת, וּמִרְבָּה שֶׁבֶן סוֹרֵר נִתְּלָה,
40 וְלִכֵּן אֵינוֹ מִמַּעַט אִשָּׁה.

41 שְׁנִינִי בַּמִּשְׁנָה: אֲמַר לֶהֱן רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, וְהָלֵא שְׁמַעוֹן בֵּן שְׁמֹת תֵּלָה
42 נִשְׁכַּח בֹּי' בְּאִשְׁקוֹן, אִמְרוּ לוֹ, שְׁמוֹנִים נָשִׁים תֵּלָה, וְאִין דִּין שְׁנִים
43 בְּיוֹם אֶחָד. הַגִּמְרָא מִבְּאֵרֶת בֹּאִיזָה אוֹפֵן נֶאֱמַר דִּין זֶה: אֲמַר רַב חֲסִידָא,
44 לֹא שְׁנֵי שְׁאִין דְּנִים לַמִּיתָה בְּיוֹם אֶחָד, אֲלָא בְּשְׁתֵּי מִיתוֹת
45 שׁוֹנוֹת, כְּגוֹן סְקִילָה וְשִׁרְיָה, אֲבָל בְּמִיתָה אֶחָת – כְּגוֹן שְׁנִינִים
46 בְּסְקִילָה, דִּנִּין אִפִּילוּ שְׁנִים בְּיוֹם אֶחָד. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהָא מַעֲשֶׂה
47 דְּשְׁמַעוֹן בֵּן שְׁמֹת שֶׁהֵבִיא רַבִּי אֲלִיעֶזֶר, דְּמִיתָה אֶחָת הָיוּ – שְׁכּוֹלֵם
48 מִתּוֹ בְּסְקִילָה, וְקָא אֲמַרְוּ לִיה חֻכְמִים, דְּאִין דִּנִּין שְׁנִים בְּיוֹם אֶחָד.

49 וְלִכֵּן חוֹזֵרֶת בִּהּ הַגִּמְרָא: אֲלָא, אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר – אִם נֶאֱמַר
50 דְּבִרִי רַב חֲסִידָא, כִּךְ נֶאֱמַרְוּ, לֹא שְׁנֵי שְׁאִין דְּנִים שְׁנִים בְּיוֹם אֶחָד, אֲלָא
51 בְּמִיתָה אֶחָת שֶׁהֵבִיא פְּעִין שְׁתֵּי מִיתוֹת, וְהָכִי דְמִי – וּבֹאִיזָה אוֹפֵן
52 מְדוּבֵר, כְּגוֹן שְׁתֵּי עֲבִירוֹת שׁוֹנוֹת, כְּגוֹן חִילוּל שֶׁבֶת וְעוֹבְדָה זָרָה,
53 שְׁשִׁנִּים בְּסְקִילָה, וְכֹל שֶׁבֶן בְּשֵׁי מִיתוֹת שׁוֹנוֹת, אֲבָל בְּמִיתָה אֶחָת
54 וְעִבְרָה אֶחָת, כְּגוֹן שְׁשִׁנִּים בְּחִילוּל שֶׁבֶת, אוֹ שְׁנִינִים בְּנַעֲרָה
55 הַמְּאֻרְסָה, דִּנִּין אִף כַּמָּה בְּיוֹם אֶחָד.

56 הַגִּמְרָא מִקְשָׁה עַל רַב חֲסִידָא מִבְּרִייתָא: מְתִיב רַב אֲדָא בְּרִי אֲהֵבָה,
57 שְׁנִינִי בְּבִרְיִיתָא, אִין דִּנִּין שְׁנֵים לַמִּיתָה בְּיוֹם אֶחָד, וְאִפִּילוּ בְּנִזְאָף
58 וְנִזְאָפָה, עַל אִף שׁוֹה עִבְרָה אֶחָת וּמִיתָה אֶחָת.

59 מִתְּרַצַּת הַגִּמְרָא: תְּרַנְנָא וְ– פִּירְשׁ) רַב חֲסִידָא אֵת הַבְּרִייתָא, בְּכַת בְּתֵן

50 שְׁוִינָתָה וְכוּלָּהּ, שְׁמִיתָתָה בְּשִׁרְיָה, אִךְ מִיתָתָה הַבּוֹעַל בְּסְקִילָה אִם
51 אֲרוּסָה הִיא, וּבַחֲנֹק אִם נְשׁוּאָה הִיא, כֻּלָּל בֹּא עַל אִשָּׁה אִישׁ בֶּת
52 יִשְׂרָאֵל, אוֹ בְּכַת בְּתֵן וְכוּמְמִי וְכוּמְמִי, שֶׁהִעִידוּ שְׁוִינָתָה, וְנִגְמַר דִּינָה
53 לְשִׁרְיָה, וּבֹא עֵדִים וְהִזְיִמוּ אֵת הָעֵדִים, וְדִין הוֹמְמִים בַּחֲנֹק, וְשׁוֹב
54 בֹּא בֶת עֵדִים שְׁלִישִׁית וְהִזְיִמוּ אֵת הַזְּמוּמִים, נִמְצָא שְׁעֵדוֹת רֹאשׁוֹנָה
55 אִמְתָּ, וְדִין הֵבֵת כַּחַךְ בְּשִׁרְיָה, וְהֵבֵת הַשְּׁנִינָה בַּחֲנֹק, וְלִכֵּן אִין דְּנִים
56 אוֹתָם בְּיוֹם אֶחָד, אִךְ בֶּת יִשְׂרָאֵל שְׁוִינָתָה, שְׁמִיתָתָה וּמִיתָתָה בּוֹעֵלָה
57 שׁוֹה, אֲפִשֵׁר לְדוֹנֵם בְּיוֹם אֶחָד.

58 שְׁנִינִי בַּמִּשְׁנָה, שְׁחֻכְמִים הִשְׁכִּיבוּ לְרַבִּי אֲלִיעֶזֶר, שֶׁמִּשְׁמַעוֹן בֵּן שֹׁטָח אִין
59 רֹאִיָה שְׁתּוֹלִים נָשִׁים, שֶׁשֶּׁם הִיתָה הוֹרָאָה שְׁעָה. הַגִּמְרָא מְבִיאָה
60 בְּרִייתָא הַמְּבֹאֵרֶת שְׁבִית דִּין רִשָּׁאִים לַעֲנוּשׁ שְׁלֹא מִן הָדִין, כְּדִי לַגְּדוֹר
61 אֵת פִּירְצוֹת הַדּוֹר: תִּנָּא, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֵּן יַעֲקֹב אֲמַר, שְׁמַעְתִּי
62 מִרְבּוֹתֵי, שְׁבִית דִּין רִשָּׁאִים לְהִיטֵי מִכֵּין וְעוֹנֶשֶׁין מִיתָה אִף שְׁלֹא מִן
63 הַכְּתוּב בְּתוֹרָה, וְלֹא רִשָּׁאִים לְבִדּוֹת מִלְּבָם עוֹנֵשׁ לְמִי שְׁאִינוֹ מְחַוִּיב,
64 וְלַעֲבוֹר בְּכָךְ עַל דְּכִרִי תוֹרָה, אֲלָא רַק בְּדִי לַעֲשׂוֹת כִּינִי וְ– גִּדְרִי
65 לְתוֹרָה, שִׁישְׁמְרוּ תוֹרָה וּמוֹצוֹת. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שְׂרַכְבָּ עַל סוֹם
66 בְּשִׁבְתָּ בִּימֵי יוֹנִים, וְאִסְרוּ זֹאת חֻכְמִים, וְהִבְיָאוּהוּ לְבֵית דִּין
67 וְסָקְלוּהוּ, וְלֹא מִפְּנֵי שְׂרָאוֹי הִיָּה לָכֶּךָ, שֶׁהִרִי אִין בּוֹה אִיסוּר תוֹרָה,
68 אֲלָא שֶׁהִשְׁעָה הִיתָה צְרִיכָה לָכֶּךָ, מִחֻמַּת שְׁהִיו פְּרוֹצִים בְּעִבְרִיתוֹ.
69 שׁוֹב מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד אַחֵר, שֶׁהִשְׁחִי אֵת אִשָּׁתוֹ – שְׁבֹא עַל אִשָּׁתוֹ תַּחַת
70 עֵץ הַתְּנָאָה, שֶׁמִּקּוֹם גְּלוּי הוּא, וּפְרִיצוֹת הוּא, וְהִבְיָאוּהוּ לְבֵית דִּין
71 וְהִלְקוּהוּ, וְלֹא מִפְּנֵי שְׂרָאוֹי לָכֶּךָ, שֶׁהִרִי אִין לֹא בּוֹה, אֲלָא שֶׁהִשְׁעָה
72 צְרִיכָה לָכֶּךָ, שְׁהִיו פְּרוֹצִים בְּגִדְרֵי הַצְּנִיעוּת.

משנה

83 אַחֵר שֶׁהִתְבָּאֵרוּ לַעֲלִיל דִּינִי סְקִילָה, מִפְּרִשְׁתָּ הַמִּשְׁנָה דִּינִי תִּלְיָה
84 וְקוֹבֵרָה וּבִלּוֹת שֶׁל הַנִּסְקָלִים:

85 בִּיצֵר תּוֹלִין אוֹתוֹ – אֵת הַמְּחַוִּיב תִּלְיָה, מִשְׁקַעֲיִן – נּוֹעֲצִים אֵת
86 הַקּוֹרֵה בְּאֶרְצוֹ, וְהָעֵץ יוֹצֵא כְּמִין יִתְד מִרֹאשׁ הַקּוֹרֵה, וּמִקְרָב – מִקְרָב
87 אֵת שְׁתֵּי דִּינֵי כְּדִי שִׁיהִיו זֶה עַל גֵּב זֶה, וְתוֹלָה אוֹתוֹ בְּחֵם. רַבִּי יוֹסִי
88 אֲמַר, הַקּוֹרֵה אֵינָה נְעוּצָה בְּקִרְקַע, אֲלָא עוֹמֶדֶת עַל הַקִּרְקַע, מוֹנֶה
89 – נִשְׁעֲנֵת בְּרֹאשָׁה עַל הַכּוֹתֵל, וְתוֹלָה אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ שֶׁהִתְבָּחִין עוֹשִׂין
90 כְּשֶׁתּוֹלִין בְּהִמָּה לְהַפְּשִׁיטָה.

91 וְלֹא מִשְׁחִין אוֹתוֹ עַל הַתִּלְיָה. רַק מִתִּירִין אוֹתוֹ מִיָּד לְאַחֵר תִּלְיָתוֹ,
92 וְאִם לֹן – הַשְּׁאִירוֹ תוֹלָה עַל הָאֵילָן כֹּל הַלֵּילָה, עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא
93 תַּעֲשֶׂה, שְׁנֵאמַר (דְּרַבִּים כֹּא כֹ), 'לֹא תִלִּין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ, כִּי קָבֵר
94 תִּקְבְּרֶנּוּ בְּיוֹם הַהוּא, כִּי קָלִילִת אֱלֹהִים תִּלְוִי' וגו', מִפְּרִשְׁתָּ הַמִּשְׁנָה
95 אֵת הַפְּסוֹק 'כִּי קָלִילִת אֱלֹהִים תִּלְוִי, בְּלוּמֵר, שֶׁהַעוֹבְרִים וְשׁוֹבִים
96 שׁוֹאֲלִים, מִפְּנֵי מַה זֶה תִּלְוִי, וּמִשִּׁיבִים, שֶׁנִּתְּלָה מִפְּנֵי שְׁבִירָה אֵת
97 הָשֶׁם, וְנִמְצָא שֶׁשֶּׁם שְׁמִים מִתְּחַלֵּל שְׁמִיכִירִים שׁוֹה בִּירֵךְ אֵת ה'.

98 אֲמַר רַבִּי מֵאִיר, בִּיאוֹר הַפְּסוֹק הוּא, בְּשִׁעָה שְׁאֵדָם מִיִּשְׂרָאֵל מַצְמִיעַר
99 כְּשֶׁנִּשְׁעַנֵּשׁ עַל עוֹנוֹ, שְׁכִינָה מַה לְשׁוֹן אוֹמְרָת – בֹּאִיזָה לְשׁוֹן קוֹבֵלֶת
100 וּמִתְּאֻנֶּנֶת עָלָיו, 'קָלְנִי מִרֹאשִׁי קָלְנִי מִזְרוּעִי' – רֹאשִׁי חוֹרְעִי כְּבָדִים
101 עָלִי, וּמוֹסִף רַבִּי מֵאִיר, אִם בֵּן הַמִּקּוֹם מַצְמִיעַר עַל דָּמָן שֶׁל רִשְׁעִים
102 שְׁנִשְׁפָּךְ בְּעוֹנוֹם, קָל וְחוֹמֵר שֶׁמִּצְטַעֵר עַל דָּמָן שֶׁל צְדִיקִים.

103 וְלֹא זֶה – הַנִּתְּלָה עַל יָדֵי בֵית דִּין בְּלִבְדֵּר אֲמַרְוּ שְׁאֵם מְלִינִים אוֹתוֹ
104 עוֹבְרִים בְּלֹא תַעֲשֶׂה, אֲלָא כֹל הַמִּלִּין אֵת מוֹתוֹ מִלְּקוֹבְרוֹ עוֹבֵר בְּלֹא
105 תַּעֲשֶׂה, אִךְ אִם הִלְיִנוּ לְכַבְּדוֹ, כְּגוֹן כְּדִי לְהִבְיָא לוֹ אֲרוֹן וְתַכְרִיכִים,
106 אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא.

107 הַמִּשְׁנָה חוֹזֵרֶת לְדִין הַנִּסְקָל וְנִתְּלָה: וְלֹא הִיוּ קוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּקִבְרוֹת
108 אֲבוֹתָיו, מִשּׁוֹם שְׁאִין קוֹבְרִים רִשְׁעֵי אֲצִל צְדִיק, אֲלָא שְׁתֵּי בְּתֵי קִבְרוֹת
109 הִיוּ מִתּוֹקְנִין לְבֵית דִּין, אֶחָת לְנִתְּרִינִין בְּסִיף וְלְנִתְּרִינִין שְׁמִיתָתָם
110 קִלָּה, וְאֶחָת לְנִסְקָלִין וְלְנִשְׁרָפִין שְׁמִיתָתָם חֲמוּרָה, וְאַחֵר שֶׁנִּתְּעַכֵּל
111 הַבְּשָׁר בְּקִבֵּר, כִּכֵּר הַתְּכַפֵּר בְּמִיתָתוֹ וּבְזִיוּנוֹ, וְלִכֵּן מְלַקְטִין אֵת
112 הַעֲצָמוֹת וְקוֹבְרִין אוֹתָן בְּמִקּוֹמָן בְּקִבְרֵי אֲבוֹתָיו.

113 וְהַקְּרִיבִים שֶׁל הַנֶּהֱרַג בְּאִים וְשׁוֹאֲלִים בְּשָׁלוֹם הִדְרִינִין וּבְשָׁלוֹם
114 הָעֵדִים, בְּלוּמֵר וְ– כֹּאֹמְרִים, שְׁאִין בְּלִבְנוֹ תַרְעוּמַת עֲלִיכֶם, שְׁדִין
115 אֶמֶת דִּנְתֶּם,

סנהדרין. פרק שישי – נגמר הדין דף מו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קז

תוספות

אהני לרבינו עבודה זרה. הך הרכקה שהרחיקם זה מזה למימרא דאין דנין אותו בכלל ופרט אהני לרבינו עבודה זרה הואיל ודמיא לפרטא בכל מילי שכופר בעיקר כמותה כי קללת מיעט את הרבוי ולימךך שלא תרבה בו את הכל אלא זה והדומה לו וכי דרשינן הכי היכא דמיקרבן להדדי אבל היכא דרחקו זה מזה אהני דלא תמעטיה בהאי מיעוטא כשאר מיעוטין אלא מידי דלא דמי ליה במידי כגון שאר מיתות ב"ד אבל שאר נסקלין דדמו ליה מיתה דבסקילה כמותן לא תמעט מיניה ומהכא תיפשוט לך בכל דוכתא דאיכא כלל ופרט וכלל דמאן דדריש ליה בכללי ופרטי אינו מרבה אלא כעין הפרט ומאן דדריש ליה בריבוי ומיעוט אמרין ריבה הכל ולא מיעט אלא דבר אחד משום טעמא דפרישית לעיל הוא דפרט לשון

השתא דמרחקי מהדדי, והא דאמר' מנחות (נה): כלל ופרט המרחקין זה מזה אין דנין אותו בכלל ופרט לאו דאין דנין כלל אלא דנין בכלל ופרט ואהני לרבינו מידי כי הכא דאהני לרבינו עבודה זרה:

אותו בלא כסותו. ואף על גב דמשעת סקילה היה ערום סיד שילבישוהו בשעת תלוי:

שתי עבירות. ומעשה דשמעון בן שטח יש בעלת אוב וידעוני יש חובר חבר ושאר מכשפות:

תלישה

השתא דמרחקי מהדדי, אהני לרבינו עבודת כוכבים, דדמי ליה בכל מילי. ורבי אליעזר דריש ריבוי ומיעוט, והוקמת ותלית רבוי. כי קללת מיעוט. אי הו' מקרבי להדדי, לא הו' מרבינן אלא עבודת כוכבים, דדמי לה בכל מילי. השתא דמרחקי מהדדי, אהני לרבינו שאר הנסקלין: האיש תולין וכו': מאי טעמא דרפנן, אמר קרא ותלית אותו, אותו ולא אותה. ורבי אליעזר, אותו בלא פסותו. ורפנן, אין הכי נמי, אלא אמר קרא וכו' יהיה באיש חטא איש ולא אשה. ורבי אליעזר, האי וכו' יהיה באיש, מאי דריש ביה. אמר ריש לקיש, ההוא, למעוטי בן סורר

ומורה. והתניא, בן סורר ומורה נסקל ונתלה, דברי רבי אליעזר. אלא, אמר רב נחמן בר יצחק, לרבות בן סורר ומורה. מאי טעמא. דאמר קרא, וכו' יהיה באיש חטא, איש' ולא בן. חטא' מי שעל חטאו נהרג, יצא בן סורר ומורה שעל שום סופו נהרג. הו' מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות: אמר ר' יהודה רבי אליעזר, והלא שמעון בן שטח תלה נשים כו'. אמר רב חסדא, לא שנו, אלא בשתי מיתות. אבל במיתה אחת, דנין. והא מעשה דשמעון בן שטח דמיתה אחת הוא, וקא אמרו ליה דאין דנין. אלא, אי איתמר הכי איתמר, לא שנו אלא במיתה אחת כעין שתי מיתות. והכי דמי, כגון שתי עבירות. אבל במיתה אחת ועבירה אחת, דנין. מתיב רב אדא בר אבהו, אין דנין שנים ביום אחד, ואפילו בנואף ונואפת. תרגמא רב חסדא, בבית כהן ובוועלה, או בבית כהן וזוממיה. תניא, רבי אליעזר בן עקיבא אומר, שמעתי שביט דין מפין ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבור על דברי תורה, אלא כדי לעשות סייג לתורה. ומעשה באחד שרבה על סוס בשפת בימי יונים, והביאוהו לבית דין וסקלוהו, לא מפני שראוי לכה, אלא שהשעה צריכה לכה. שוב מעשה באדם אחד, שהפית את אשתו תחת התאנה, והביאוהו לבית דין והלקוהו, לא מפני שראוי לכה, אלא שהשעה צריכה לכה: משנה ביצד תולין אותו, משקעין את הקורה בארץ, והעץ יוצא. ומקוף שתי ידיו זו על גב זו, ותולה אותו. רבי יוסי אומר, הקורה מופה על הכותל, ותולה אותו בדרך שהטבחין עושין, ומתירין אותו מיד. ואם לך, עובר עליו בלא תעשה, שצאמר לא תלין נבלתך על העץ, כי כבר תקברנו כי קללת אלהים תלוי, כלומר, מפני מה זה תלוי, מפני שבידך את השם, ונמצא שם שמים מתחלל. אמר רבי מאיר, בשעה שאדם מצטער, שכניה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי. אם בן, המקום מצטער על דמן של רשעים שצטפד, קל וחומר על דמן של צדיקים. ולא זו בלבד אמר, אלא כל הפלין את מותו, עובר בלא תעשה. הלינו לכבודו, להביא לו ארון ותכריכים, אינו עובר עליו. ולא היו קוצרין אותו בקברות אבותיו, אלא שתי קברות היו מתקנין לבית דין, אחת לגהרגין ולנחנקין, ואחת לנסקלין ולנשרפין. נתעפל הכשר, מלקטין את העצמות וקוצרין אותן במקומן. ותקרוכים באים ושואלים בשלום הרעין ובשלום העדים, כלומר, שאין בלבנו עליכם, שדין אמת דנתם, ולא

פירוש הלכך כלל ופרט וכלל אי אתה דן להביא עי' הכלל האחרון אלא כעין הפרט שאילמלא לא בא כלל האחרון הייתי אומר הפרט הוא פירושו של כלל ואין בכלל אלא מה שבפרט ואפי' הדומה לו לא תלמוד ממנו אלא סתם ואח"כ פירש ובה ללמדך שאין בסתם אלא הפירוש הלכך כי אתה כללא בתרא אהני לרבינו כעין הפרט ותו לא ומאן דדריש ליה בריבוי ומיעוט אמר לך המיעוט אינו פירושו של סתם אלא מיעט ריבויא שלא יהא הכל במשמע ואי נמי לא אתה כללא בתרא הייתי שומע מן המיעוט כל הדומין למיעוט שלא בא המיעוט למעט אלא מאי דלא דמי ליה הלכך כי חזר וריבה ריבה הכל ולא מתמעט מן המיעוט אלא דבר אחר שלא תראה בו שום רמז דומה לפרט: ורבי אליעזר. אמר לך האי אותו דתלית נמי אותו בלא כסותו אשמעינן ולא למעוטי אשה: למעוטי בן סורר ומורה. דאע"ז דבסקילה אתא קרא למעוטי דכתיב איש ובן סורר ומורה לא היה דאם היה ראויה להוליד לא היה נידון דכתיב (דברים כא) בן: מאי טעמא. כלומר היכי משמע מיניה ריבויא: בן סורר ומורה. לא חטא כדנתן ב' בן סורר ומורה (לקמן דף עב). וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין אמרה תורה יסקל אלא הגיעה לטוף דעתו סופו מגמר נכסי אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלטסם את הבריות כו' ואין מיעוט אחר מיעוט כו'. כלומר מדה היא בתורה: מיתה אחת דנין. דטעמא משום דלא אפשר לעיניו בתרווייהו הוא: מיתה אחת כעין שתי מיתות. כגון שתי עבירות שאין דומות וחת מיתה אחת כגון שבת ועי' וכו' שתי מיתות ממש: אבל מיתה אחת ועבירה אחת. כגון שתיהן בחילול שבת שתיהן בנערה המאורסה דנין ושמונים נשים לאו עבירה אחת היו דאיכא באוב ואיכא בידעוני והכתוב חלקו בשנים ושמעון בן שטח לצורך שעה עשה: ואפי' נואף ונואפת. דמיתה ועבירה אחת: תרגמא רב חסדא. להא דרב אדא: בבית כהן, ארוסה או נשואה: ובוועלה. דהיא בשריפה אבל בוועלה נידון

כשאר בוועל בת ישראל דבוועל ארוסה בסקילה ובועל נשואה בחנק דכתיב (ויקרא כא) היא באש תשרף היא ולא בוועלה היא ולא זוממיה: או בבית כהן וזוממיה. שהיא וכן נהרגין ולא במיתה אחת דהיא בשריפה וכן במיתה הבועל כגון באו עדים והזימו את הראשונים חייבום מיתה הבועל ולא מיתתה דכתיב (דברים ט) כאשר זמם לעשות לאחי ולא לאחותו כדאמר באלו חן הנתקין (לקמן דף צ). ובאו אחרים והזימו המזימים נמצאת היא חייבת שריפה עי' הראשונים והזיממים את הראשונים בחנק שהיו באין לחייב בה והזימו מיתה הבועל: שמעתי. מרביות: שב"ד. מותרין להיות מכין מלקות ועונשין עונש של מיתה שלא מן התורה: ולא. שיתכונו לעבור על דת לבד מלבם חיוב מיתה לשאינו חייב אלא מפני צורך השעה: לעשות סייג. גדר. לא שראוי לכה. דשבות בעלמא הוא מדרבנן: אלא שהשעה צריכה לכה. מפני שהיו פרוצים בעבירות שהיו רואין לוחצין של ישראל שהיונים הם גוזרים עליהם גזירות והיו מצות בזויות בעיניהם: הטיה. בא עליה: תחת התאנה. מקום גלוי: מתני' משקעין. נועצין: והעץ יוצא. ממנה כמין יתר הוא ענף יוצא מן הקורה סמוך לראשה: ומקור. סמוך לו או אצל זו כמא (חולין דף יז.) שלא מן המוקף סמוך וכמו מקפת וקורא לה שם (טבול יום פ"ד מ"ב) לשון קירוב: ותולה אותו. בידה מופה על הכותל. לא היתה נעוצה בארץ אלא ראשה אחד על הארץ וראשה אחד סמוך על הכותל: שם שמים מתחלל. שמוכרין שזה בירכו: שאדם מצטער. שפורענות באה עליו בעונו: מה לשון אומרת. באיזה לשון היא קובלת ומתנודדת עליה: קלני מראשי. כמו שהאדם שיגע ועיף אומר ראשי כבר עלי דורעי כבר עלי ודחינו קללת קל לית אני איני קל: ולא זו בלבד. בלא תעשה אלא כל מתים הלנתן בלא תעשה הוא כדלויף בברייתא מריבויא דתקברנו: ולא היו קוצרין אותו בקברות אבותיו. לפי שאין קוצרין רשע אצל צדיק כך מפרש לה בגמ' שתי קברות. בגמ' מפרש טעמא דהלכה למשה מסיני שנים ולא ארבעה: נתעפל הכשר. כבר נתכפר במיתתו ובזיונו מלקטין את העצמות וקוצרין בקברות אבותיו:

ולא

קלילי עלמא. יש גורסין קלי משום דאמר

לא תקברוהו להחיות גברא. והא דאמר בריש
פ"ט דכתובות (דף פד.) דהמבור קבר
באיס בני משפחה וקוברים אותו בע"כ משום פגם
משפחה שאני התם בדיעבד וליקברוהו בחד דוכתא:
הספידא יקרא דחיי. תימא תא דאמר ב'פ'
הערל (בבמות דף עת.) אל שאול
ואל בית הדמים אל שאול שלא בספר כהלכה
ראי משום יקרא דחיי דרי מחלו ישראל על כבודן
שלא הספידוהו ור"ל יקרא דחיי הוה לסופדו
להראות שמצטערין עליו מפני דוד ועוד דאפי'
דחי יקרא דחיי שאני מלך דאיכא בבין טפי לבניה
שלא בספר כהלכה:

אכל

[illegible]

5 בינתים: ת"ל [בי] קבור. מריבויא משמע ליה

72

סנהדרין דף מז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קט

1 וְלֹא הָיוּ קְרוֹבֵיו מְתַאֲבְלִין עֲלָיו, כִּדִּי שְׂבוּיוֹנוֹ זֶה יֵהֵא לְכַפְרָה, אֲבָל
2 אֲזִינוּן – מַצְטַעְרִים עַל מוֹתוֹ, שְׂאִין אֲנִינוֹת אֶלָּא בָּלָב, וְאִינָה כְּבוֹד
3 לְמֵת, וְלֹא נִמְנַעַת כִּפְרָתוֹ בְּכָךְ.

גמרא

4 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, שְׁאֵחַר מִיתָתוֹ נִתְּלָה, הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמְּבֹאֶרֶת
5 מִקּוֹר שְׁנִתְּלָה אַחֵר שְׁמֵת, וְכִיצַד נוֹהֲגִים בּוֹ: תִּנּוּ רַבָּנָן, אִילּוּ נֶאֱמַר
6 בְּתוֹרָה (דְּבָרִים כ"ב) רַק יָכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֲטָא מִשְׁפָּט מוֹת וְתִלְיָת' וְגו',
7 הִייתִי אוֹמֵר, שְׁתוּלִין אוֹתוֹ חַי, וְאַחֲרַי כִּדְּמִיתִין אוֹתוֹ בְּסִקִּילָה,
8 בְּדִרְךָ שְׁהַמְּלֻכוֹת שֶׁל גּוֹיִים עוֹשֶׂה, תִּלְמוּד לִדְמִי לִדְמִי יָכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ
9 חֲטָא מִשְׁפָּט מוֹת וְהוֹמָת, וְתִלְיָת' וְגו', קוֹדֵם מְמִיתִין אוֹתוֹ בְּסִקִּילָה,
10 וְאַחֲרַי כִּדְּתוּלִין אוֹתוֹ. הָאֵל בִּיצֵד מִקְיָמִים מִצוֹת תִּלְיָה, מִשְׁהִין אוֹתוֹ
11 מִלְּגִמּוֹר דִּינוּ עַד סִמּוֹר לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה, וְגוֹמְרִין אֶת דִּינוֹ סִמּוֹר
12 לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה, וּמִמִּיתִין אוֹתוֹ בְּסִקִּילָה, וְאַחֲרַי כִּדְּתוּלִין אוֹתוֹ עַל
13 הָעֵץ, אֲחֵר קוֹשֶׁר אוֹתוֹ לָעֵץ, וְאַחֲרַי מְתִיר אוֹתוֹ מִדֵּי, בְּרִי לְקָיִים
14 מִצִּוַּת תִּלְיָה, וּמִיד קוֹבְרִים אוֹתוֹ.

15 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, מִחֲלוּקַת חֲכָמִים וְרַבִּי יוֹסִי אִם אֵת הַקּוֹרָה שְׁתוּלִים
16 עֲלֶיהָ נּוֹעֲצִים בָּאָרֶץ, אוּרַק מְנִיחִים עַל הַקֶּרֶק עוֹשֶׂעַת בְּבוֹתָל,
17 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא לְפָרֵשׁ בְּמָה נִחְלָקוּ: תִּנּוּ רַבָּנָן, נֶאֱמַר בַּפְּסוּק
18 (שם כ"ב כ"א) וְתִלְיָת אִתּוֹ עַל עֵץ, שְׂמִיעַ אֲנִי שְׁתוּלִים בֵּין עֵץ תָּלוּשׁ
19 בֵּין עֵץ מְחוּבָּר, תִּלְמוּד לִדְמִי (שם כ"ב כ"ב) בְּרִי קְבֹר', וּמְרַבָּה שֶׁאֵף אֵת
20 הָעֵץ צָרִיךְ לְקַבֵּר, וּמִשְׁמַע שְׁתוּלִים רַק עַל מִי שְׂאִינוּ מְחוּבָּר אֶלָּא
21 קְבוּרָה, יֵצֵא זֶה – הַמְּחוּבָּר, שְׁמִחוּבָּר קָצִיעָה וְקְבוּרָה, שְׂאִינוּ כֹּשֶׁר
22 לְתִלְיָה, אֶךְ עַץ הַנְּעוֹץ בַּקֶּרֶק שְׂאִינוּ מְחוּסֵר קָצִיעָה, כֹּשֶׁר. רַבִּי יוֹסִי
23 אוֹמֵר, מִמַּעֲטִים מִהַפְּסוּק, שְׁתוּלִים רַק עַל מִי שְׂאִינוּ מְחוּבָּר אֶלָּא
24 קְבוּרָה, יֵצֵא זֶה – עַץ הַנְּעוֹץ בַּקֶּרֶק, שְׁמִחוּבָּר תִּלְיָשָׁה וְקְבוּרָה.
25 מְבֹאֶרֶת הַגְּמָרָא: וְרַבָּנָן שְׁמִכְשִׁירִים עַץ הַנְּעוֹץ בַּקֶּרֶק סוֹבְרִים,
26 שְׁתִּלְיָשָׁה לֹא בָּלוּם הֵינָּה, וְאִין זֶה נֶחֱשָׁב מְחוּסֵר מַעֲשֶׂה קוֹדֵם קְבוּרָה.
27 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, עַל הַנֶּאֱמָר (שם כ"ב כ"ב) בְּרִי קָלֶלֶת אֱלֹהִים תִּלְוִי, בְּלוּמֵר,
28 מִפְּנֵי מָה זֶה תִּלְוִי, מִפְּנֵי שְׁבִירָתוֹ בּוֹ? אֵת ד'. הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא
29 הַמְּפֹרֶשֶׁת אֵת הַפְּסוּק בִּאֲפוֹן אַחֵר: תִּנְיָא, אוֹמֵר רַבִּי מֵאִיר, מִשְׁלֹ
30 מִשְׁלֹ לְמָה הִדְבָּר דּוֹמֵה, לְשִׁנִּי אֲחִים תִּנְיָא מֵאִיר הַדּוּמִים זֶה לָזֶה,
31 הַדּוּמִים בְּעִיר אַחֶת, אַחֵר מִיְּנוּהוּ מִלֵּךְ, וְאַחֲרַי יֵצֵא לְלִסְמִיתוֹ –
32 לְלִסְמִית אֵת הַבְּרִית, צִוָּה הַמֶּלֶךְ וְתִלְוָהוּ לֵאמֹר שְׁלִיטְסָא אֵת הַבְּרִית,
33 כִּל הַרְוָה אוֹתוֹ תִּלְוִי אוֹמֵר, הַמֶּלֶךְ תִּלְוִי, וְעַל כֵּן צִוָּה הַמֶּלֶךְ
34 וְהוֹרִידוּהוּ מִהָעֵץ, וְאֵף אָדָם עֲשׂוֹי בְּדִיקוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, וְכִשְׁהוּא תִּלְוִי
35 גְּנָאִי הוּא לְמִקּוֹם, וְלִכֵּן צִוָּה הַתּוֹרָה לֹא לְהַשְׁתוֹתוֹ עַל הָעֵץ.

36 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: אוֹמֵר רַבִּי מֵאִיר בּוֹ, בְּשַׁעָה שְׁאֵדָם מַצְטַעֵר, שְׂכִינָה מַה
37 לְשׁוֹן אוֹמְרָת, קְלִנִּי מֵרָאשִׁי, קְלִנִּי מְזוּרְעִי: שׁוֹאֲלָת הַגְּמָרָא: מֵאִי
38 מִשְׁמַע – מַה הַמִּשְׁמַעוֹת שֶׁל 'קְלִנִּי מֵרָאשִׁי קְלִנִּי מְזוּרְעִי'. מְשִׁיבָה
39 הַגְּמָרָא: אוֹמֵר אֲבִי, בְּמָנָן דְּאִמְרָא קָל לִית – כִּמִּי שְׁאוּמֵר, אִינִי קָל
40 בְּרָאשִׁי וּבִזְרוּעִי. אוֹמֵר לִיה רַבָּא לֹאבִי, אִם בֵּין שְׂאִינוּ מִכְנָה דְּבַר
41 לֹאֲוִמְרוּ לְהִפָּךְ, מִחֲמַת שְׂאִינוּ רֹצֵחַ לֹאֲוִמְרוּ עַל עַצְמוֹ, מְדוּעַ אוֹמֵר
42 'אִינִי קָל', בְּכַד עָלִי רָאשִׁי בְּכַד עָלִי זְרוּעִי' מִיָּפְעִי לִיה – צָרִיךְ הִידָה
43 לוֹמַר, וְלֹא בְּלִשׁוֹן שְׁלִילָה.

44 וְלִכֵּן מְפָרֵשׁ רַבָּא בִּאֲפוֹן אַחֵר: אֶלָּא אוֹמֵר רַבָּא, אִין זֶה לְשׁוֹן 'אִינִי קָל',
45 רַק בְּמָנָן דְּאִמְרָא קָל לִי עֲלִמָּא – כִּמִּי שְׁאוּמֵר 'קָל לִי הָעוֹלָם', וְאִינוּ
46 רֹצֵחַ לְהַזְכִּיר כְּבִידוֹת בְּעַצְמוֹ.

47 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: אִין לֹמֵד זֹאת רַבִּי מֵאִיר מִלְשׁוֹן 'קָלֶלֶת', הִרִי תֵּא
48 וְתִיבַת 'קָלֶלֶת' מִיָּפְעִי לִיה וְצָרִיךְ אוֹתוֹהָ לְגוּפָה, לֹמֵר שֶׁהַמֶּקֶל
49 בְּתִלְיָה. מְתַרְצֵת הַגְּמָרָא: אִם בֵּין שֶׁרַק בֹּא לֹמֵר שֶׁהַמֶּקֶל בְּתִלְיָה,
50 נִימָא קָרָא וְשִׁימְרָא הַכְּתוּב 'מִקְלָל', מֵאִי – מְדוּעַ נִקְטָה לְשׁוֹן
51 'קָלֶלֶת', וְעַל כִּרְחֹךְ שְׁבֹא לְדִרֹשׁ שֶׁהַשְׂכִּינָה אוֹמְרָת 'קְלִנִּי מֵרָאשִׁי'.

52 שׁוֹאֲלָת הַגְּמָרָא: וְאִימָא פּוֹלִיָה לְהָכִי הוּא דְּאִתָּא – נֶאֱמַר שֶׁהַפְּסוּק
53 בֹּא רַק לֹמֵר שֶׁהַשְׂכִּינָה אוֹמְרָת 'קְלִנִּי מֵרָאשִׁי', וְלֹא לֹמֵר שֶׁמֶקֶל
54 בְּתִלְיָה. מְתַרְצֵת הַגְּמָרָא: אִם בֵּין שֶׁהַפְּסוּק בֹּא רַק לְדִרְשׁוֹ, זִי נִימָא
55 קָרָא וְשִׁימְרָא הַכְּתוּב 'קָלֶת' בְּלִמָּד אַחֶת, מֵאִי – מְדוּעַ נִקְטָה לְשׁוֹן
56 'קָלֶלֶת' בְּשֵׁתִי לִמָּד, שְׂמִיעַ מִינָה שְׁבֹא לֹמֵר תִּרְתִּי – שְׁנֵי דְּבָרִים, גַּם
57 שֶׁהַמֶּקֶל בְּתִלְיָה, וְגַם 'קְלִנִּי מֵרָאשִׁי'.

58 שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: וְלֹא זֶה בְּלָבָד בּוֹ? אִמְרוּ, אִלָּא כֹל הַמֶּלֶךְ אֵת מוֹתוֹ עוֹבֵר
59 בְּלֹא תַעֲשֶׂה. הַגְּמָרָא מְבֹרֶרֶת אֵת הַמִּקּוֹר לֹאִיסוֹר הַלֵּנֶת שְׁאֵר מִתִּים:
60 אוֹמֵר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, מִנֵּין לְמִלִּין אֵת מוֹתוֹ
61 וְאִינוּ קוֹבְרֵי בְּיוֹם שְׁמֵת, שְׁעוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה, תִּלְמוּד לִדְמִי
62 (דְּבָרִים כ"ב), בְּרִי קְבֹר' תִּקְבְּרִנּוּ, כֹּל הַפְּסוּק כִּדִּי לְרִבּוּת שְׁאֵר מִתִּים
63 לְקַבְּרָה. מְבֹאֶרֶת לְמִלִּין אֵת מוֹתוֹ וְאִינוּ קוֹבְרֵי, שְׁעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

64 הַגְּמָרָא מְבִיאָה לְשׁוֹן אַחֵר בְּדִרְשָׁה זֹאת: אוֹמֵר דְּאִמְרָא – יֵשׁ דּוֹרְשִׁים
65 בִּאֲפוֹן אַחֵר, אוֹמֵר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, רַמּוֹ לְחִיּוֹב
66 קְבוּרָה בִּאֲרֵץ מִן הַתּוֹרָה מִנֵּין, תִּלְמוּד לִדְמִי בְּרִי קְבֹר' תִּקְבְּרִנּוּ,
67 מְבֹאֶרֶת – מִכְּפֹל הַפְּסוּק, רַמּוֹ לְקַבְּרָה בִּאֲרֵץ מִן הַתּוֹרָה.

68 הַגְּמָרָא מְבִיאָה שְׁדִרְשָׁה זֹאת אִינָה מְפֹרֶשֶׁת בַּפְּסוּק: אוֹמֵר לִיה שְׁבוּר
69 מִלְּבָא – הַמֶּלֶךְ שְׁנִקְרָא 'שְׁבוּר' לְרַב חֲמָא, חִיּוֹב קְבוּרָה מִן הַתּוֹרָה
70 מִנֵּין. אוֹשְׁתִּיק רַב חֲמָא וְלֹא אוֹמֵר לִיה וְלֹא מִיד – וְלֹא הִשִּׁיב לוֹ
71 כְּלוּם. אוֹמֵר רַב חֲמָא פֶּר יַעֲקֹב, אוֹמֵר עֲלֵמָא בְּרִידָא דְּמִשְׁפָּא –
72 נִמְסֵר הָעוֹלָם בְּיַד הַטְּפִשִׁים, דְּאִיפְעִי לִיה לְמִימֵר – שְׁהִידָה צָרִיךְ לֹמֵר,
73 שְׁלּוּמִידִים זֹאת מִהַפְּסוּק 'בְּרִי קְבוּר'. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: שְׂרַב חֲמָא לֹא
74 אִמֵּר זֹאת לְמֶלֶךְ, מִשּׁוֹם שֶׁהַמֶּלֶךְ יִפְרֹשׁ פְּסוּק זֶה דְּלִיעֲבַד לִיה אֲרוֹן –
75 שִׁיעֲשׂוּ לְמֵת אֲרוֹן וְיִכְנִסוּהוּ בְּתוֹכוֹ, וְאִינוּ רֹאִיָה לְקַבְּרָה בִּאֲרֵץ.

76 שׁוֹאֲלָת הַגְּמָרָא: מְדוּעַ לֹא אִמֵּר לוֹ שְׁדוֹרְשִׁים זֹאת מִיתוֹר הַפְּסוּק
77 'תִּקְבְּרִנּוּ'. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: לֹא מִשְׁמַע לִיה לְמֶלֶךְ דְּרִשּׁוֹת מִיתוֹר
78 הַפְּסוּקִים.

79 שׁוֹאֲלָת הַגְּמָרָא: וְנִימָא – שִׁימְרָא לוֹ, שֶׁהַמִּקּוֹר הוּא מְדִאִיקְבוּר צְדִיקִין
80 – מִכָּךְ שֶׁנִּקְבְּרוּ הַצְּדִיקִים, אֲבִרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: שִׁישׁ
81 לֹמֵר שֶׁזֶה רַק מְנַהֵגָא בְּעֲלָמָא.

82 שׁוֹאֲלָת הַגְּמָרָא: שִׁימְרָא שֶׁהַמִּקּוֹר הוּא מְדִאִיקְבִּירָה וְ– מִכָּךְ שֶׁקְבֹר
83 הַקְּדוֹשׁ בְּרִידָא הוּא לְמִשְׁהָ, כְּכַתוּב בְּדְּבָרִים (ל"ד ז') הִרִי שֶׁהַסִּכִּים לְמִנְהַג
84 זֶה. מְשִׁיבָה

85 הַגְּמָרָא: יֵשׁ לְדַחֲוֹת שֶׁהִטְעַם שֶׁקְבֹר הוּא כִּדִּי דְּלֹא לִישְׁתֵּי מְנַהֵגָא
86 – שֶׁלֹּא יֵהֵא מִשָּׁה שׁוֹנָה מִמִּנְהַג הָעוֹלָם.

87 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: תָּא שְׁמַע, נֶאֱמַר בַּפְּסוּק (מַלְאכִים א' י"ד ז') בַּעֲנִין אֲבִיָּה בְּנוֹ
88 שֶׁל יִרְבַּעַם, 'וְסִפְדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל וְקִבְּרוּ אוֹתוֹ וְגו', עַנְן מִמָּצָא בּוֹ דְּבָר
89 טוֹב', הִרִי שֶׁקְבוּרָה הִיא שְׂבֹב לְאֵדָם. דּוּחָה הַגְּמָרָא: אִין זֶה רֹאִיָה
90 שְׁחִיבִים לְקַבֵּר, אִלָּא הַשְּׁבֹב הוּא דְּלֹא לִישְׁתֵּי מְנַהֵגָא – שֶׁלֹּא
91 יִשְׁתַּנָּה מִמִּנְהַג הָעוֹלָם לְהִיקְבֵּר.

92 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא שׁוֹב: נֶאֱמַר בַּפְּסוּק (דְּמִיטִי ט"ז ד') 'לֹא יִסְפְּדוּ, וְלֹא יִקְבְּרוּ,
93 לְדוּמִין עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה הַזֵּאת', הִרִי שֶׁהַסִּכִּים הַכְּתוּב צָרִיךְ לְקַבֵּר
94 מִתִּים, וְרַק הַרְשָׁעִים נַעֲנְשׁוּ לֹא לְהִיקְבֵּר. דּוּחָה הַגְּמָרָא: שֶׁאֵף כֹּאן
95 הַכּוּוֹנָה דְּלִישְׁתֵּי מְנַהֵגָא – שֶׁלֹּא יִזְכֹּר לְמִנְהַג הָעוֹלָם.

96 הַגְּמָרָא מְסַתְּפַק בְּטַעַם חִיּוֹב הַקְּבוּרָה: אוֹיפְעִיָא לָהּ – הַסְתַּפְקוֹן בְּנִי
97 הִישִׁיבָה, מַה הִטְעַם שְׁחִיבָה הַתּוֹרָה קְבוּרָה, הֵאֵם מִשּׁוֹם בְּיוֹנָא הוּא
98 – שֶׁלֹּא יִתְבּוֹה לַעֲיֵן כֹּל כִּשְׂרִיאָדוֹהוּ מֵת וְנִרְקַב וְנִבְקַע, אוֹ מִשּׁוֹם כְּפָרָה
99 הוּא – שִׁיתְּכַפֵּר הַמֵּת בְּכָךְ שְׁמוּרִידִים וּמִשְׁלִים אוֹתוֹ בְּתַנּוּחִיתוֹת.

100 שׁוֹאֲלָת הַגְּמָרָא: לְמֵאִי נִפְקָא מִינָה – מַה הַהִבְדֵּל בֵּין שְׁנֵי הַטַּעְמִים
101 לְמַעֲשֶׂה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: בִּאֲפוֹן דְּאִמְרָא קוֹדֵם מוֹתוֹ, לֹא בְּעִינָא
102 דְּלִיקְבִּירָה לְהַוּא נִבְרָא – אִינִי רֹצֵחַ שִׁיקְבְּרוּנִי, אוֹ אִמְרָת שְׁטַעַם
103 הַקְּבוּרָה מִשּׁוֹם בְּיוֹנָא הוּא – שֶׁלֹּא יִתְבּוֹה לַעֲיֵן כֹּל, לֹא כָּל בְּמִינָה
104 – אִינוּ יִכּוֹל לֹמֵר זֹאת, כִּיּוֹן שְׂבוּיוֹן הוּא לְקְרוֹבִיו, וְאוֹ אִמְרָת שְׁטַעַם
105 הַקְּבוּרָה מִשּׁוֹם כְּפָרָה הוּא, תָּא אוֹמֵר לֹא בְּעִינָא כְּפָרָה – אִינוּ רֹצֵחַ
106 כְּפָרָה, וְאֵף אִם יִקְבְּרוּהוּ לֹא תֵּהֵא לוֹ כְּפָרָה, וְאִין צָרִיךְ לְקוֹבְרֵי.

107 שׁוֹאֲלָת הַגְּמָרָא: מֵאִי – מַה הִטְעַם שֶׁל קְבוּרָה.
108 הַגְּמָרָא מְנַסֶּה לְפִשּׁוֹת אֵת הַסֵּפֶק: תָּא שְׁמַע, מְדִאִיקְבוּר צְדִיקִין – מִכָּךְ
109 שֶׁקְבֹר אֵת הַצְּדִיקִים, אֲבִרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְאוֹ אִמְרָת שְׁטַעַם
110 הַקְּבוּרָה הוּא מִשּׁוֹם כְּפָרָה, וְכִי צְדִיקִין לְכַפֵּרָה צְרִיכִי. דּוּחָה הַגְּמָרָא:
111 אִין – אֲכַן גַּם צְדִיקִים צְרִיכִים כְּפָרָה, מִשּׁוֹם דְּכִתְבִי (קֹהֶלֶת ב' ז') 'אֲדָם אִין
112 צְדִיק בְּאָרֶץ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מוֹט וְלֹא יִתְחַמָּ'.

113 תָּא שְׁמַע, נֶאֱמַר בַּפְּסוּק (מַלְאכִים א' י"ד ז') בַּעֲנִין אֲבִיָּה בְּנוֹ שֶׁל יִרְבַּעַם,
114 'וְסִפְדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל וְקִבְּרוּ אוֹתוֹ, כִּי זֶה לְבָדוֹ נִבָּא לְיִרְבַּעַם אֶל
115 קְבֹר', וְאוֹ אִמְרָת שְׁטַעַם הַקְּבוּרָה הוּא בְּרִי הִיכִי דְּתִיחִיו לִיה כְּפָרָה –
116 כִּדִּי שִׁיחִידָה לְמֵת כְּפָרָה, הִנָּךְ נִמִּי לִיקְבְּרוּ – שֶׁגַּם אֵת שְׂאֵר בְּנֵי שֶׁל
117 הַמֶּשֶׁךְ בְּעוֹמֵד קִצְז

תא שמע, נאמר בפסוק (תהלים טו ד), 'נִכְנָה בְּעֵינָיו נִמְאָם' וגו', שנבזה
הוא ונמאס בעיני עצמו עבור כבוד המקום, ודרשו שפסוק זה קיים
חִקְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה, שְׁנִידָר אֶת עַצְמוֹת אַחֵז אֲבִיו שְׁהִיה רֹשֶׁע עַל
מִטָּה שֶׁל חֲכָלִים לְבוֹתוֹ, כְּדִי שִׁתְּיִסְרוּ הָאֲחֵרִים. וְאִי טַעַם הִתְסַפֵּד
מִשּׁוּם יִקְרָא דְחִי (כבוד החיים) הוּא, וּבִזְיוֹנוֹ הוּא בִּזְיוֹן הַחַיִּים,
וְהַמָּת אֵינוֹ מִתְּכַבֵּד אִם מִתְּבוֹזָה, מֵאִי מַעְמָא – מְדוּעַ בִּזְיוֹה אֶת הַחַיִּים.
דּוּחָה הַגְּמָרָא: אֵף שׁוּה בִּזְיוֹן הַחַיִּים, עֲשֵׂה זֹאת כִּי הִיכִי דְחִיָּהּ לִיה
בְּפִרְה לְאַבְיָה – כְּדִי שִׁיחָא בּוֹזָה כְּפִרָה לֵאבִיו. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וּמִשּׁוּם
בְּפִרְה דְּאַבְיָה מִשְׁהוּ לִיה לִיקְרָא דִּישְׂרָאֵל – וְכִי מִשּׁוּם כְּפִרָה אֲבִיו
דּוּחִים אֶת כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל. מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: יִשְׂרָאֵל גּוֹפְיָהּוּ נִיחָא לֵהוּ,
דְּמִיחָלִי יִקְרִייהו לְנִבְיָה – לִישְׂרָאֵל עַצְמָם נִוָּח בְּכַפְרָת הַמֶּלֶךְ,
וּמוֹחֲלִים עַל כְּבוֹדָם עֲבוּרִי.

תא שמע, שנינו בברייתא, אמר לון רבי לבניו קודם מותו,
כשתוליכו את ארוני מציפורי לקברי שבבית שערים, אל תספדוני
בְּעִירֹת הַקְּטָנוֹת שְׁבוּרָךְ, אלא בערים הגדולות שיש שם אנשים
רבים, ואף אנשי העיירות הקטנות יתאספו להספד בערים, ואי אמרת
שטעם ההספד הוא משום יקרא דחיי (כבוד החיים), מאי נפקא ליה
מִיָּנָה – מִזֶּה מִשְׁנָה לְרַבִּי אֵיךְ יִסְפְּדוּהוּ. דּוּחָה הַגְּמָרָא: קִשְׁכֵּר רַבִּי,
לִיתִינִיקְרוּ בֵּיהּ יִשְׂרָאֵל מִפִּי – שִׁתְּכַבְּדוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר.

תא שמע, שנינו במשנתנו (לעיל טו, ד), הָלִינוּ לְמַת לְכָבוֹד, כְּגוֹן כְּדִי
לְהִבְיָא לֹא אֲרוֹן וְתִכְרִיבֵנוּ, אֵינוֹ עוֹבֵר עָלֵינוּ מִשּׁוּם לֹא תִלִּין. מִבְּרַת
הַגְּמָרָא: מֵאִי לֹא – הָאֵם אֵין הַכּוֹנֵנָה, שְׁעֵשֶׂה זֹאת לְכָבוֹד שֶׁל מָת,
הִרִי שְׁהַמָּת מִתְּכַבֵּד בְּמָה שְׁעוֹשִׂים לוֹ אַחֵר מוֹתוֹ. דּוּחָה הַגְּמָרָא: לֹא
לְכָבוֹד שֶׁל מָת, אלא לְכָבוֹד שֶׁל חֵי – קְרוֹבִיו הַחַיִּים. מִקְשָׁה
הַגְּמָרָא: וּמִשּׁוּם כָּבוֹד שֶׁל חֵי מְבִית לִיה לְמָת – וְכִי מִחַמַּת כְּבוֹד
הָחֵי מוֹתֵר לְהַלִּין אֶת הַמָּת. מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: אֵין – כֵּן, מִשּׁוּם דְּכִי
אִמֵּר רַחֲמָנָא – שְׁמָה שְׁאִמְרָה תוֹרָה (דברים כא כג) לֹא תִלִּין נִכְלָתוֹ עַל
הָעֵץ, הִזֵּק רַק דּוּמִיָּא דְתַלְוִי – בִּאֲפֻן הַדּוּמָה לְתַלְוִי, דְּאִית בֵּיהּ – שִׁישׁ
בְּשִׁחִיתוֹ בָּיוֹן, שְׁנִרָאָה שְׁלֹא אִיכְתַּת מִמֶּנּוּ, אֲכָל הָכָא – כֵּאֵן
שְׁמִשְׁהִים אוֹתוֹ מִחַמַּת סִיבָה, בָּיוֹן דְּלִית בֵּיהּ (שאיין בּוֹה) בָּיוֹן, לֹא
עוֹבְרִים בִּלְאֵל תִּלִּין.

תא שמע, שנינו בברייתא, הָלִינוּ לְמַת לְכָבוֹד, וְהִינּוּ כְּדִי לְשַׁמַּע
וְלֹא סוֹחֵן עָלֵינוּ בְּנֵי עִירֹת הַלְלוּיָתוֹ, או כְּדִי לְהִבְיָא לֹא מְקוֹנְנָתוֹ, או
כְּדִי לְהִבְיָא לֹא אֲרוֹן וְתִכְרִיבֵנוּ, אֵינוֹ עוֹבֵר עָלֵינוּ מִשּׁוּם לֹא תִלִּין,
כִּיּוֹן שֶׁכָּל הָעוֹשֶׂה זֹאת אֵינוֹ אֵלָּא לְכָבוֹד שֶׁל מָת, הִרִי שְׁמִתְכַבֵּד
בְּכֵר. דּוּחָה הַגְּמָרָא: הִכִּי קְאָמֵר – כֵּן כּוֹנֵנָה הַבְּרִייתָא לּוֹמֵר, כָּל
הָעוֹשֶׂה זֹאת לְכָבוֹד שֶׁל חֵי, אֵין בּוֹ בָּיוֹן לְמָת.

תא שמע, שנינו בברייתא, רבי נתן אומר, סימן יפה לַמָּת שֶׁנִּפְרָעוּ
מִמֶּנּוּ בַּעוֹלָם הַזֶּה לְאַחֵר מִיתָה, וּמִתְּכַפֵּר בְּכֵר, כְּגוֹן מָת שְׁלֹא נִקְפֵּד
וְלֹא נִקְבֵּר לִפִּי כְּבוֹדוֹ, אוֹ שְׁחִיָּה גּוֹרְדָתוֹ, אוֹ שְׁחִיָּה נִשְׁמִים מוֹלְפִין
עַל מִסְתָּו, כֹּל אֵלּוּ בִּזְיוֹן לוֹ, וְזֶהוּ סִימָן יָפֵה לְמָת שְׁמִתְכַפֵּר בְּכֵר. וְאֵם
נִאֵמַר שְׁאֵין בְּהַתְּעַסְקוֹת בְּמַת מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ, וְהַעֲדָר הַתְּעַסְקוֹת אֵינָה
בִּזְיוֹנָה, מִזֶּה סִימָן יֵשׁ בּוֹז, וּמְדוּעַ מִתְּכַפֵּר בְּכֵר, מִדְּהַבְרִיתָא
שְׁהַתְּעַסְקוֹת בְּמַת מִשּׁוּם יִקְרָא דְשִׁכְבִּי (כבוד המת) הוּא. מִסִּיקָה
הַגְּמָרָא, שְׁמַע מִיָּנָה – אֲכֵן יֵשׁ מִכָּאן רֵאיה.

שנינו במשנה: לֹא הָיוּ קוֹבְרִין בּוֹ אוֹתוֹ בְּקִבְרוֹת אֲבוֹתָיו, אלא שְׁתֵּי
בְּתֵי קִבְרוֹת הָיוּ מִתּוֹקְנִין לְבֵית דִּין, אַחַת לְנִהְרָגִין וְלַנְּחֻנְקִין, וְאַחַת
לְנִסְקָלִין וְלַנְּשִׁרְפִין. מִבְּרַת הַגְּמָרָא: וְכָל כֵּן לְמָה – מְדוּעַ אֵינוֹ נִקְבֵּר
עִם אֲבוֹתָיו. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: לִפִּי שְׁאֵין קוֹבְרִין רֹשֶׁע אֲצֵל (ליד)
צַדִּיק. דְּאִמֵּר רַבִּי אַחָא בַר חֲנִינָא, מִנֵּן שְׁאֵין קוֹבְרִין רֹשֶׁע אֲצֵל
צַדִּיק, שְׁנִאֵמֵר (מלכים ב' יג א), וְיָהִי הֵם קוֹבְרִים אִישׁ, וְהִנֵּה רָאוּ אֶת
הַגְּדוֹר, וַיִּשְׁלִיכוּ אֶת הָאִישׁ בְּקִבְרָה לְאִישֵׁי, וַיִּנְעוּ הָאִישׁ בְּעַצְמוֹת
אִישֵׁי, וְיָהִי, וַיִּקֶּם עַל רַגְלָיו, וְהִטְעַם שֶׁקַּם לְתַחִיָּה, כִּיּוֹן שְׁאֵינוֹ רָאוּ
לְהִיקְבֵּר אֲצֵל אִישֵׁי, הִרִי שְׁאֵין קוֹבְרִים רֹשֶׁע אֲצֵל צַדִּיק.

רב פפא מקשה על ראיית רבי אחא: אִמֵּר לִיה רַב פָּפָא לְרַבִּי אַחָא,
מִנֵּן שֶׁקַּם כְּדִי שְׁלֹא יִהְיָ קִבּוֹר לִיד אִישֵׁי, וְדִילִמָּא לְאִיִּקְוִימָא –
שְׁמָא כְּדִי לְקִיִּים אֶת בְּרַכַּת אֱלֹהֵי, שְׁבִיקְשׁוּ אִישֵׁי (מלכים ב' טו) וְיָהִי
נָא פִי שְׁנִים בְּרוּחָךְ אֵלָּי, וְאִמֵּר לוֹ אֱלֹהֵי (שם פסוק י), 'אֵם תִּרְאָה אֹתִי
לְקָח מֵאֲתָךְ יְהִי לְךָ כֵּן' וגו', וְרֵאיהו כְּשִׁנְלָקָה, וְכִיּוֹן שְׁאֱלִיְהוּ הָחִיָּה מִת

אֶחָד, אִלִּישַׁע צָרִיךְ לְהַחֲיוֹת שְׁנֵי מִתִּים. אִמֵּר לִיה רַבִּי אַחָא לְרַב פָּפָא,
אִי הִכִּי – אֵם זֹו הִסִּיבָה שֶׁקַּם, הָיִינוּ דְתִנְיָא – זֶה שְׁשִׁנּוּ בְּבִרְיִיתָא,
שֶׁרַק עַל רַגְלָיו עָמַד, וְלִבִּיתוֹ לֹא הִלָּךְ, אֵיךְ הִתְקִימָה בּוֹזָה בְּרַכַּת
אֱלֹהֵי.

שְׁוֹאֵלָה הַגְּמָרָא: אֵלָּא הַבְּרַכָּה שֶׁל וְיָהִי נָא פִי שְׁנִים' הִיכִי מִשְׁבַּחַת
לִיה דְּתִנְיָא – הִיכֵן מִצִּינוּ שְׁהַחֲיָה עוֹד מִת. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אִמֵּר לִיה
רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה הִתְקִיִּים כְּשִׁרִּיפָא אֶת צִרְעַת נַעֲמָן, שְׁהִיא שְׁקוּלָה בְּמָת,
דְּתִנְיָב כְּשִׁאֲהֵרן בִּיקֵשׁ לְמִשְׁה לְהַתְּפַלֵּל עַל מָרִים שְׁנִצְטַרְעָה (במדבר יב
יג), 'אֵל נָא תְּהִי בְּמָת, וּבְכֵךְ שְׁרִיפָא אוֹתוֹ נַחֲשׁב שְׁהַחֲיָה אוֹתוֹ.

וְכִשְׁם שְׁאֵין קוֹבְרִין רֹשֶׁע אֲצֵל צַדִּיק, כֵּן אֵין קוֹבְרִין רֹשֶׁע חֲמוֹר –
שְׁהַתְּחִיב סִקְלָה אוֹ שְׁרִיפָה, אֲצֵל רֹשֶׁע קָל – שְׁהַתְּחִיב הֵרָג אוֹ חֲנֹק.
שְׁוֹאֵלָה הַגְּמָרָא: מְדוּעַ תִּיקְנוּ רַק שְׁתֵּי בְּתֵי קִבְרוֹת, וְלִיתְקוֹן (שיתקנו)
אֲרַבְעָה קִבְרוֹת, שְׁהִי סִקְלָה חֲמוּרָה מִשְׁרִיפָה, וְהֵרָג חֲמוֹר מִחֲנֹק.
מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: מִזֶּה שְׁמַחֲוֹלֵק רַק לְשְׁנֵי קִבְרוֹת, נִמְרָא גְּמִירִי לֵה –
כֵּךְ הִתְקַבְּלָה הַלְכָה לְמִשְׁה מִסִּינִי.

הַגְּמָרָא עוֹבֵרָת לְדוֹן בְּעֵנִין דִּחְוִי בְּקִבְרָנוֹת, וּלְבִטּוֹף מִבִּיאָה רֵאיה
מִמִּשְׁנַתִּינוּ לְנִידוֹן: אִמֵּר עוֹלָא אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲכָל חֲלָב בְּשׁוּגָג,
וְהַפְּרִישׁ קֶרְנָן חֲטָא, וְהִמִּיר דָּתוֹ וְאִי אִפְשָׁר לְהַקְרִיב, וְחִזּוֹר בּוֹ
בְּתִשּׁוּבָה, הוֹאִיל וְנִדְחָה הַקֶּרֶן מִהַקְרָבָה כְּשִׁהִיה מוֹמֵר, וְיִדְחָה, וְצִרִיךְ
לְהִבְיָא קֶרֶן אַחֵר.

הַגְּמָרָא מִבִּיאָה עוֹד מִימִרָא שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן כִּדָּן זֶה: אִיתְּמַר גַּמִּי –
נִאֵמַר עוֹד כִּדָּן זֶה, אִמֵּר רַבִּי יִרְמְיָה אִמֵּר רַבִּי אֲבָהוּ אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן,
אֲכָל חֲלָב בְּשׁוּגָג, וְהַפְּרִישׁ קֶרְנָן חֲטָא, וְנִשְׁתַּפָּה וְאִי אִפְשָׁר
לְהַקְרִיב, וְחִזּוֹר וְנִשְׁתַּפָּה – חִזּוֹר לְדַעַתוֹ, הוֹאִיל וְנִדְחָה הַקֶּרֶן כְּשִׁהִיה
שׁוֹטָה, וְיִדְחָה.

הַגְּמָרָא מִבְּאֵרַת מְדוּעַ הוֹצִירָךְ לּוֹמֵר זֹאת בְּשְׁנֵי אֲוִפִּים: וְצִרִיכָא –
הוֹצִירָךְ רַבִּי יוֹחָנָן לְכַפּוֹל דִּין זֶה, מִשּׁוּם דְּאִי אֲשַׁמְעִינוּ כְּמִיִּיתָא – אֵם
הִיָּה אוֹמֵר רַק אֶת הָרָאשׁוֹן, כְּשִׁכְּהִמֵּר נִפְסַל מִשּׁוּם דְּחִוִי, הִיִּיתִי אוֹמֵר
שֶׁרַק זֶה דְּחִוִי, מִשּׁוּם דְּאִיתִּי (הִמּוֹמֵר) דְּתָה נִפְשִׁיָּה בְּיָדִים, אֲכָל הָאִי
שׁוֹטָה, דְּמִיִּלָּא קָא דְחִי – שְׁמֵאלִיו נִדְחָה, אִיִּמָא (הִיִּיתִי אוֹמֵר)
בְּיָשׁוּן דְּמִי, שְׁאֵינוֹ דְּחִוִי כְּשִׁנְיִעוֹר, וְכִשְׁשִׁתַּפָּה אִפְשָׁר לְהַקְרִיב. וְאִי
אֲשַׁמְעִינוּ דְּחִי – וְאֵם הִיָּה מִשְׁמִיעֵנוּ רַק בְּשׁוֹטָה שְׁקִרְבָנוּ דְּחִוִי, הִיִּיתִי
אוֹמֵר שֶׁרַק זֶה דְּחִוִי מִשּׁוּם דְּאִין בְּיָדוֹ לְחִזּוֹר לְשִׁפּוּתוֹ, אֲכָל הָתָם
(בְּמוֹמֵר) דְּכִידּוֹ לְחִזּוֹר בְּתִשּׁוּבָה, אִיִּמָא לֹא נַחֲשָׁב הַקֶּרֶן לְדְחִוִי,
וְלִכֵּן צִרִיכָא – הוֹצִירָךְ רַבִּי יוֹחָנָן לּוֹמֵר אֶת שְׁנֵיהֶם.

הַגְּמָרָא מִבִּיאָה רֵאיה לְדִינוּ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן: אִמֵּר רַב יוֹסֵף, אֵף אֵנִי גַּמִּי
תִּנְיָא – אֵף אֲנִי שְׁנִינוּ בְּרִייתָא שְׁמוּכָה מִמֶּנָּה דִּינוּ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן, הָיוּ
בָּהּ – בְּעִיר הַנִּידָחַת, בְּהַמּוֹת קִדְּשִׁים, וְאֵינִם רֵאויִים לְהַקְרָבָה מִשּׁוּם
שְׁכֻתוֹ (מְשִׁלִּי כֹא כו) 'זָבַח רֹשָׁעִים תוֹעֲבָה', אֵם הֵם קִדְּשִׁי מִזְבֵּחַ –
קִרְבָּנוֹת, וְמִיתוֹ, וְאֵם הֵם קִדְּשִׁי בֵּדֶק הַבֵּית, יִפְדּוּ כְּדִי לְאוֹכֵלִם. וְהָיִינוּ
בָּהּ – וְהַקְשִׁינוּ עַל הַבְּרִייתָא, אִמָּא – מְדוּעַ קִדְּשִׁי מִזְבֵּחַ יִמּוֹתוֹ, הֵלֹא
בָּיוֹן דְּאִיקְמוּל הָיִיא לְהוֹ בְּפִרְה, וְלִיִּסְקוֹ לְנִבְיָה – כִּיּוֹן שְׁנִדְּרָגוּ
הַתְּכַכְּרוּ בְּמִיתָתָם, וְיִקְרִיבוּ אֶת קִרְבָּנוֹתֵיהֶם. וְתִירְצֻנוּ: לֹא מִשּׁוּם
דְּאִמְרִינֵן – וְכִי לֹא מִשּׁוּם שְׁאֵנוֹ אוֹמְרִים, הוֹאִיל וְנִדְחָה כְּשִׁהִיה רֹשָׁעִים,
יִדְּחוּ מִלְּהַקְרִיבָם. וְאֵף כְּשִׁהִמִּיר דָּתוֹ אוֹ נִשְׁתַּטָּה אַחֵר שְׁהַפְּרִישׁ קֶרֶן,
אֵף אֵם חִזּוֹר בְּתִשּׁוּבָה אוֹ חִזּוֹר לְדַעַתוֹ, פְּסוּל הַקֶּרֶן.

אֲבִי דּוּחָה אֶת רֵאייִת רַב יוֹסֵף: אִמֵּר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, מִי סְכָרַת
– וְכִי אַתָּה סָבוֹר שְׁמַת מִתּוֹךְ רֹשָׁעוֹ הָיִיא לִיה – יֵשׁ לוֹ בּוֹזָה בְּפִרְה,
וְהַקֶּרֶן צָרִיךְ לְחִיוֹת רֵאיוֹ לְהַקְרָבָה, אֵינוֹ כֵּן, אלא מָת מִתּוֹךְ רֹשָׁעוֹ
לֹא הָיִיא לִיה – אֵין לוֹ בּוֹזָה בְּפִרְה. וּמוֹכִיחַ זֹאת: דְּתִנְיָא (ששנה) רַב
שְׁמִיעִי בְּרִייתָא, הוֹאִיל וְהוֹתֵר כְּחֹן לְהִיטָמָא לְשַׁבְעָה קְרוֹבִים, יָבוֹל
אִפְּלִי אֵם פִּירְשׁוּ אֲבֹתָיו מְדַרְבֵּי צִיּוֹר – שְׁהַמִּירוּ דָּתָם, יִטְמָא לָהֶם,
תִּלְמוּדוֹ לּוֹמֵר (ויקרא כא א–ג) 'לְנֶפֶשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמִּי. כִּי אֵם לְשִׁאֵרָה
הַקֶּרֶב' וגו', וְדוֹרְשִׁים מִכָּךְ, שֶׁרַק בְּעוֹשֶׂה עֲמִיו רִשְׁאִי לְהִיטָמָא.
הִרִי שְׁכִיּוֹן שְׁלֹא שָׁב בְּתִשּׁוּבָה, אֵין מִיתָתוֹ מִכְּפִרָת, וְנַחֲשָׁב אֵינוֹ עוֹשֶׂה
מַעֲשֵׂה עֲמִיו.

רַבָּא דּוּחָה אֶת הָרֵאיה: אִמֵּר לִיה רַבָּא לֵאבִי, מִי קָא מְדַמִּית – וְכִי
אַתָּה מְדַמָּה נִהְרָג עַל יְדֵי אֲחֵרִים מִתּוֹךְ רֹשָׁעוֹ, לְמָת עַל מִיתָתוֹ מִתּוֹךְ
רֹשָׁעוֹ, אֵינִם דּוּמִים, כִּיּוֹן שְׁמַת עַל מִיתָתוֹ מִתּוֹךְ רֹשָׁעוֹ, בָּיוֹן דְּכִי

סנהדרין. פרק שישי – נגמר הדין דף מז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות ש"י

נבזה בעיניו נמאס. בתהלים (כד) כתיב מי יעלה בהר ה' נקי כפים ובר לבב וגו'
וקחשיב נמי הא: קל מזה של חז"ל. דרך ביון מפני שהיה אביו רשע ובזוהו לעיני
כל כדי שיתיסרו האחרים ולכבוד עצמו לא חש ומפני כבוד אב נמי ליכא למיחש
דנשיא בעמך כתיב (שמות ככב) בערשה מעשה עמך נבזה בעיניו הוא עצמו נתבזה
דנשיא בפני עמו שלא חש (לכבוד) בערשה נבזה בעיניו הוא עצמו נתבזה

תָּא שְׁמַע, נְבוֹזָה בְּעֵינֵינוּ נִמְאָס' זֶה חֻקֶּיהָ מִלֵּד יְהוּדָה, שְׁנִיר עֲצָמוֹת אָבִיו עַל מַטָּה שֶׁל חֻבְלִים. וְאִי מִשּׁוּם יִקְרָא דְחֵי הוּא, מֵאִי מַעֲמָא. כִּי חִיב דְּתִיבּוּ לִיה פְּפֵרָה לְאַבוּתָּה. וְנִמְשׁוּם פְּפֵרָה דְּאַבוּתָּה, מִשְׁהוּ לִיה לִיקְרָא דִּישְׂרָאֵל. יִשְׂרָאֵל גּוֹפִייתָהּ נִחָא לָהּ, דְּמִחֲלִי יִקְרִייהּ לְנִבְיָהּ. תָּא שְׁמַע, אָמַר לָהּ אַל תִּסְפְּדוּנִי בְּעִירוֹת. וְאִי אָמַרְתּ יִקְרָא דְחֵי, מֵאִי נִפְנָקָא לִיה מִיּוֹה. קִסְכֵּר, לִיתִּיקְרוּ בֵּיה יִשְׂרָאֵל מִפִּי. תָּא הֲלִינוּ לְכָבוֹד, לְהִבֵּיאוּ לוֹ אַרְזוֹן וְתִכְרִיכִין, אִינוּ עוֹבֵר עָלֵיו. מֵאִי לֹא, לְכָבוֹד שֶׁל מַת. לֹא, לְכָבוֹד שֶׁל חֵי. וְנִמְשׁוּם פְּבוֹדוֹ שֶׁל חֵי, מִכִּית לִיה לְמַת. אִין, כִּי אָמַר דְּחִמְנָא 'לֹא תֵּלִין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ', דְּחִמְנָא דְּתִלּוּ דְּאִית בֵּייה בְּיּוֹן, אָבֵל הִכָּא בִּין דְּלִית בֵּיה בְּיּוֹן, לֹא. תָּא שְׁמַע, הֲלִינוּ לְכָבוֹד, לְשַׁמֵּעַ עָלֵיו עִירוֹת, לְהִבֵּיאוּ לוֹ מִקּוֹנְגוֹת, לְהִבֵּיאוּ לוֹ אַרְזוֹן וְתִכְרִיכִין, אִינוּ עוֹבֵר עָלֵיו, שְׁפֵל הַעוֹשָׂה אִינוּ אֵלָא לְכָבוֹד שֶׁל מַת. הִכִּי קְאָמַר, כֹּל הַעוֹשָׂה לְכָבוֹד שֶׁל חֵי, אִין בּוֹ בְּיּוֹן לְמַת. תָּא שְׁמַע, רַבִּי נָתַן אוֹמַר, סִימֵן יָפֵה לְמַת שְׁנַפְרָעִין מִמֶּנּוּ לְאַחַר מִיתָהּ. מַת שְׁלֹא נִסְפֵּד וְלֹא נִקְבֵּר אוֹ שְׁחִיה גּוֹרְדָתוֹ, אוֹ שְׁחִיו גְּשָׁמִים מוֹלְפִין עַל מַפְתּוֹ, וְהוּ סִימֵן יָפֵה לְמַת. שְׁמַע מִיּוֹה, יִקְרָא דְשִׁכְבִּי הוּא, שְׁמַע מִיּוֹה: לֹא הִיו קוֹבְרִין כּו': וְכֹל כֵּד לְמַת, לִפִּי שְׁאִין קוֹבְרִין רְשָׁע אַצֵּל צִדִּיק, דְּאָמַר רַבִּי אַחָא בַר חֲנִינָא, מִנֵּין

שאין קוברין רשע אצל צדיק, שנאמר ויהי הם קוברים איש, והנה ראו את הנגד, וישלכו את האיש בקבר אלישע, ויגע האיש בעצמות אלישע, ויחי, ויקם על רגליו. אמר ליה רב פפא, וידיקלא לאיקוימא ויהי נא פי שנים ברוחא אלי. אמר ליה, אי הכי, היינו דתנינא, על רגליו עמד, ולביתו לא הלך. אלא, ויהי נא פי שנים' הכי משפחת לה דאחייא. אמר ליה רבי יוחנן, שרפא בצרעת נעמן, שהיה שקולה כפמל, דכתיב אל נא תהי כפמל. וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק, כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל. וליתקון ארבע קברות? שני קברות, גמרא גמירי לה. אמר עולא אמר רבי יוחנן, אבל חלב והפרש קרבן, והמיר דתו וחזר בו, הואיל ונדחה ידחה. איתמר נמי, אמר רבי ירמיה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, אבל חלב והפרש קרבן, ונשתפה ויחזור ונשתפה, הואיל ונדחה ידחה. וצריכא, דאי אשמעינן קמיינא, משום דאיהו דחה נפשיה בידים, אבל האי דממילא קא דחי, אימא פישן דמי. ואי אשמעינן הכא, משום דאין בידו לחזור, אבל התם דבידו לחזור, אימא לא, צריכא. אמר רב יוסף, אף אגן נמי תנינא, דהו בה קדשים, קדשי מזבח ימותו, קדשי בדר הבית, יפרו. והיונן בה, אמאי ימותו, כיון דאיסקטל הויא להו כפרה, וליסקו לגבות. לאו, משום דאמרין הואיל ונדחו ידחו. אמר ליה אפי, מי סברת מת מתוד רשעו הויא ליה כפרה, מת מתוד רשעו לא הויא ליה כפרה, דתני רב שמעיה, יכול אפילו פירשו אבותיו מדרבי ציבור, וטמא, תלמוד לומר 'בעמיו', בעושה מעשה עמיו. אמר ליה רבא, מי קא מדמית, נהרג מתוד רשעו, למת מתוד רשעו. מת מתוד רשעו, כיון דכי אורחיה קמייט, לא הויא ליה כפרה. נהרג מתוד רשעו, כיון דלאו פי אורחיה מייט, הויא ליה כפרה. תדע, דכתיב 'מומר לאקף אלהים באו גוים בנהלתך טמאו את היכל קדשך' [וגו'] נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו איירי. מאי עבדיך, וכאי חסידך, לאו, חסידך, חסידך ממש. עבדיך, הנך דמתחייבי דינא דמעיקרא, וכיון דאיסקטל קרי להו עבדיך. אמר ליה אפי, מי קא מדמית

הרובי

ה'ראויל ונדהו ידחו. דאי משום זבח רשעים הא כיון דאיטקול אית להו כפרה: **יבול פיישו.** אביי ואמו של הון: **מדריבי צביו.** פש לא יטמא בעמיו כי אם לשארד וגו' בעושה מעשה עמיו יטמא לו ואם לאו אל יטמא אפי' לשארד אלמא לא כיפרה לו מיתתו אם לא חזר בו:

נבזה כענינו נמאס. בתהלים (כד) כתיב מי
 וקחשיב נמי הוא: על מטה של חבלים. דרך בזיון
 כל כדי שיתייסרו האחרים ולכבוד עצמו לא חש
 דנשיא בעמך כתיב (שמות כב) בעושה מעשה
 ונמאס בפני עצמו שלא חש לכבודו במקום
 קדשו ה' ואי אמרת כבוד שושניך למת אינו
 שילש אל' של דייס מ"ט עבדי ח"י כלה מיה
 את החיים: אל תספרוני בעיירות. רבינו
 הקדוש צוה את בניו בכתובות (דף קג.)
 בהנשא אל הספרוני כשתליכר את ארונ
 למקום קבורתי דהוא מת בציפורי וקבורתו
 בבית שערין אל הספרוני בעיירות קטנות
 שתעברו עליהם אלא בכריכים גדולים דאיכא:
 אישש טובא ומכניפי מעיירות נמי להתם: מאי
 לאו לכבודו של מת. אלמא יקרא דעבדי ליה
 דיליה הוא: ומכתיב ליה למת. תרגומו של
 מלוק: כי אמר ר' הונא לא תלין. ורבינן נמי
 שאר כל המתים היינו כי משוה ליה להחיה
 בעלמא דתלי איכפת ליה ביה דהיינו בזיון
 ודומיא דתלי אבל לאו לא דלתייסקרו ביה
 קרוביו לאו בזיון חזי: ליה ליה: לשמע. כמו
 (שמואל א טו) וישמע שאול לשון אסיפה
 להספידו: סימן יפה למת. כשנפרעין ממנו
 בעוה"ז לאחר מיתתו דישי לו כפרה בכך: ש"ס
 יקרא דשכבי הוא. דאי לאו יקרא דשכבי
 אמאי מיכפר בבזיונה: ויחי ויסק על רגליו.
 אוהו הנקבר נביא חסיד היה הוא הבטיא
 אתה חשיב את עידו האשר ליה לשמות
 אל תענש עידו על ידו והמתו הארי וכשמת
 לאחר ימים קברוהו אצל אלישע ולא הוכשר
 אצל המקום שקבר אצלו והחיה: נא פ'
 שנים. אילוהו החיה את המת והיה לו
 לאלישע להחיות שני מתים והוא לא החיה
 אלא בנה של שונמית: לא חלק. ואי משום
 ברכתא דאילוהו הוא חזינן קריתמת בהיה:
 ובשם שאין קוברים בו. לפרושי טעמא
 דמתני' מחדר דלפיכך נתקנו שתי קברות
 שאין קוברין נסקלין ונשרפין שוין רשעים
 חמורים אצל נהרגין ונחנקין שוין רשעים
 קלים: וליתקין אצלו. דהא נשרפין אצל
 נסקלין קליה הם: נאמר. גמירי לה. הלכה
 למשה מסיני: הואיל ונדחה. קרבן כשהמיר
 דתו דאין מקבלין קרבן מן המזמרים כדנתיא
 מנ"ה פרט למומר בשחיטת חולין בפ"ק (דף
 ה) שוטה נמי לאו בר כפרה היא דיקריב
 אותו לרצונו כתיב (ויקרא א) כישן דמי. ככל
 אדא דשינסי בתיבא ואינם נדונין בכך לאחר
 שנעורר: אלא הנה. דיש דידו לחזור: אימא
 לא. היה דחית: חיו בה קרשים. בעיר נהרדת
 אינן נשרפין עם שללה דכתיב (דברים יג)
 שללה ולא שלל שמם ומיהו מקרב לא
 קרב משום דכתיב (משלי כא) זבא רשעים
 תועבה ואם קדוש מובח קן ואפילו עולות
 ושלמים נדונין ימותו: קרשי ברק הבית יפד.
 בשאר קרבני תופחה אותם יאלכש שהרי
 לא נאסרו דלאו דידהו הוו ומקדשני ימותו
 ש"מ משום דנדרהו מהקדבה כשהמיר ימותו
 בעליהן הוא דמומר לע"ז לא מקבלין שום
 קרבן מיניה דבאמר' הבלכ שושניך (וחלין דף ה)
 כגון מומר: ישמא. להם כמותם ת"ל (ויקרא כא)

משיסתום הגולל. פי' הקנט' הוא דף הנתון לארון לכסוי ואותו שבדפנות קרי דופק והקשה ר"ת דאמרין בפ' מי שמתו (ברכות דף יט:) דא"ר אלעזר ברבי צדוק מדינן היינו על גבי ארונות לקראת מלכי ישראל ואי כיוסי ארון הוא גולל הא קא מטמא דקא דרשינן בפ' בהמה המוקשה (חולין דף עב.) וכל אשר יגע על פני השדה לרבות גולל דופק ואפי' הוא טמון בארץ דכיון דגולל מטמא

באהל טומאה בוקעת ועולה ויש מפרשים אע"ג דגולל מטמא באהל מימ' היו יכולים לדלג ולטמאות עצמן מגולל כדאמרין במסכת שמחות (פ"ד) כל שאין הנזיר מגלה עליה אין כהן מוזהר עליה ואומר ר"ת דמשבשתא היא דהא רביעית דם דאין הנזיר מגלה עליה וכו' מוזהר עליה ואין זו קשיא דשם טומאה בעי למימר במסכת שמחות דעל חצי לוג דם נזיר מגלה ולא אתא למעוטי אלא כלים הנוגעים במת דאין נזיר מגלה ואין כהן מוזהר ועוד קשה לר"ת דמדמרבינן ליה מעל פני השדה משמע שהוא מגולה וסתם כיוסי ארון טמון הוא ויש מפרשים דלא מרבינן ליה כיוסי ארון לשם גולל אלא כשהוא מגולה ולא כשהוא טמון והשתא נחא ההיא דמדלגין היינו ומיהו קשה דאמר בפ"ק דעירובין (טו טז) כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו גולל לקבר ואין דרך לעשות כיוסי ארון מבעלי חיים ומיהו אשכחן דמיייר הש"ס בדבר שאינו הוה בפ' בהמה המוקשה (חולין דף עב.) הדריק שני דרמינן יצא מזה ונכנס לזה ומפרש ר"ת דגולל היינו אבן גדול מלשון וגללו את האבן (בראשית כט) שמניעין על הקבר לסימן והיא מצבה דכתיב (שם לה) היא מצבת קבורת רחל ואותן האבנים שמניחין בצדין שהאבן גדולה וישבת עליהם שלא תכבר על המת נקראין דופק ויש קושר בהמה לסימן עד שימצא אבן פן יאבד מקום הקבר והדיא דמדלגין לא היה שם מצבה וכו' הדיא דליכא גולל מאימתי חיילא אבילות מ"מ חיילא משיסתום הקבר בהייתה

איתיביה החוצב קבר. פי' דסלקא דעתך דהוא הדין לצורך אחר והיינו טעמא דלא בעי למימר משום כבוד אביו כדלקמן דאי במחורב לא מיתסר כלל בעלמא משום כבוד אביו אין לאסור **מאי** טעמא לא גמר מעגלה ערופה. תימה כי גמר נמי מעגלה ערופה הא אמר ר' יוחנן בפרק אותו ואת בנו (חולין דף פב.) עריפתה אוסרתה ורבא פסיק כר' יוחנן בר מנשה ועוד הקשה ריב"א אמאי לא קא אמר ורבא מ"ט לא אמר כאבי דבהאי לישראל רגיל הש"ס בכל דוכתא ויש לפרש דהכי קאמר מ"ט לא גמר מעגלה ערופה לטעמיה וכן אביי מאי טעמא לא גמר מעבודה זרה לטעמיה פי' מעבודה זרה עצמה שאסורה מיד מיהו פירש הקונטרס דעבדו שם לא איירי בעבודה זרה: משמשין

הרוגי מלכות להרוגי בית דין. הרוגי מלכות, פיון ושלאל בדין קא מיקטלי, הוויא להו פפרה. הרוגי בית דין, פיון בדין קא מיקטלי, לא הוי להו פפרה. תדע, דתנן 'לא היו קוברין אותם בקברות אבותיו' ואי סלקא דעתך, פיון דאיסטול הוויא להו פפרה, ליקברו. מיתה וקבורה, בעינן. מותיב רב אדא בר אבהו, לא היו מתאבלין אלא אוניין, שאין אונינות אלא בלב. ואי סלקא דעתך, פיון דאיסבור הוויא להו פפרה, ליאכלו. בעינן נמי, עיפול בשור. דיקא נמי, דקתני, נתעפל הבשר, מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן, שמע מינה. רב אשי אמר, אבילות מאימתי קא מתחלת, מסתימת הגולל. פפרה מאימתי קא הוויא, מפי חוץ צערא דקברא פורתא, הלכך הוויא ואידחו ידחו. אי הכי, למה לי עיפול בשור. משום דלא אפשר. קבריה דרב, הוו שקלי מיניה עפרא לאישתא פת יומא. אתו, אמרו ליה לשמואל. אמר להו, יאות עבדין. קרקע עולם הוא, וקרקע עולם אינה נאסרת, דכתיב וישלך את עפרה על קבר בני העם, מקיש קבר בני העם לעבודת פוכבים, מה עבודת פוכבים, במחורב לא מיתסרא, דכתיב 'אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם על ההרים הרמים', על ההרים אלהיהם, ולא ההרים אלהיהם. הכא נמי, במחורב לא מיתסר. מיתבי, החוצב קבר לאביו והלך וקברו במקום אחר, הרי זה לא יקבר ב' עולמית. הכא במאי עסקינן, בקבר בגין. תא שמע, קבר חדש, מותר בהנאה. המיל בו נפל, אסור בהנאה. הכא נמי, בקבר בגין. תא שמע, נמצא אתה אומר, שלש קברות הן. קבר הנמצא, קבר הידוע, קבר המצויק את הרבים. קבר הנמצא, מותר לפנותו. פינהו, מקומו מהור ומותר בהנאה. קבר הידוע, אסור לפנותו. פינהו, מקומו טמא ואסור בהנאה. קבר המצויק את הרבים, מותר לפנותו. פינהו, מקומו מהור, ואסור בהנאה. הכא נמי, בקבר בגין. וקבר הנמצא מותר לפנותו? דילמא מת מצוה הוא, ומת מצוה קנה מקומו. שאני מת מצוה, דקלא אית ליה. איתמר, האורג בגד למת. אביי אמר, אסור. ורבא אמר, מותר. אביי אמר, אסור, הומונה מילתא היא. ורבא אמר מותר, הומונה לאו מילתא היא. מאי טעמא דאביי, גמר 'שם' 'שם' מעגלה ערופה. מה עגלה ערופה, בהומונה מיתסרא. האי נמי, בהומונה מיתסרא. ורבא, אמר, מותר לא מיתסרא. אף הכא נמי, בהומונה לא מיתסרא. ורבא, מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה. אמר לך, משמשין

ערופה בהומונה מיתסרא. דק"ל לנחל איתן היא אוסרתה בקידושין (דף נו.) ובכריתות (כה.) ע"ז בהומונה לא מיתסרא. להדיח דתניא במס' ע"ג (דף מד:) האומר בית זה לע"ז שור זה לע"ז מותר שאין הקדש לע"ז:

הרוגי מלכות. הני דגוים: הרוגי ב"ד. עיר הנדחת: מיתה וקבורה בעינן. אם נקברו מכפרת מיתתן עליהן ולעולם טעמא דקדשי עיר הנדחת משום דהואיל ונדחו ידחו הוא: רב אשי אמר. לעולם לא בעינן עיכול הבשר אלא צערא דחיבוט הקבר פורתא וטעמא דלא היו מתאבליים משום דאבילות מסתימת הגולל חיילא דכרתיא באלו מגלחין גולל הוא הדין הנתון על הארון לכסוי ואותו שבדפנות קרי להו דופק: הוויא ונדחו. שלא נראו להתאבל בשעת התחלת אבילות ידחו אף לאחר מכאן ואע"ג דגבי קובר את מתו ברגל תנן (מו"ק דף יט.) מונה שבעה אחר הרגל ולא אמרי' הואיל ונדחו ידחו התם לא אידחו להו לגמרי שהרי עסקי רבים נוהג ברגל שמנחמן אותו כל הרגל כדאמרין התם כל שהוא משום עסקי רבים אין הרגל מפסיק: אי הכי. לענין קבורת אבותיו למה לי להמתין עיכול הבשר: משום דלא אפשר. ליטלו משום דנבקע כריסו ומסרית: לאישתא בת יומא. ביום ראשון שלה וכן מתרפאין באותו עפר: אמרו ליה לשמואל. משום דמת וכל הכן הנקבר בו איסורי הנאה ניהו דגמר שם שם מעגלה ערופה כדלקמן: יאות עבדין. כדמפרש לקמן שהקרקע אינו נאסר: ע"ז לא מיתסרא במחורב לקרקע. דכתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם: החוצב קבר לאביו. משמתי: לא יקבר בו. הכן עולמית דכיון דהומונ למת נאסר בכל הנאה וקס"ד דה"ה נמי אם חצבו לצורך איש אחר ואורחא דמילתא נקט: בקבר בגין. שבנאו למעלה מן הקרקע (הוי תלוש) דכוותיה בע"ז בית שבנאו מתחלה לע"ז אסור דתלוש ולבסוף חזירו הוי תלוש לענין ע"ז וקבר נמי איתקש לע"ז: קבר חדש. ולא למת הומונ אלא חצבו סתם ולכשימות לו מת יקברו בו: שלשה קברות. חלוקים בהלכותיהן: קבר הנמצא. כגון שהוא חדש וידוע בעל השדה שלא צוה מעולם לקוברו שם ובגזילה נקבר שם: קבר הידוע. שנקבר שם מדעת בעל השדה: וקבר המצויק את הרבים. שקבר במקום הילוך רבים ומטמאין באהלו: מותר. לפנותו שלא קנה את מקומו: מקומו מהור. שאע"פ שגזרו טומאה על הקברות ואע"פ שניטלו משם לא גזרו על זה ובהנאה נמי מותר ואע"ג דאיסורא דאורייתא הוא דאין תורת קבר עליה: מקומו טמא. גזירה דרבנן היא שגזרו טומאה עולמית על הקבר כדי שלא יפנהו: קבר המצויק את הרבים. ניתן רשות לפנותו מפני נזקו של רבים: פינהו מקומו מהור. דלא גזרו עליה מפני הנזק ומיהו אסור בהנאה דאיסורא דאורייתא הוא ולא פקעא: מת מצוה קנה מקומו. מתנאם הוא שהתנה ידועש בבניסותן לארץ בפרק מרובה (ב"ק דף פא.) האורג בגד למת. לאחר שמת: הומונה שהזמינו לכך ונקרא שם המת עליה: מילתא היא. כאילו כרכו בו: שם שם. במרים כתיב (במדבר כ) ותמת שם מרים ותקבר שם ובע"ז כתיב (דברים יב) אשר עבדו שם הגוים: עגלה

סנהדרין דף מז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קיג

קָבֵר לְאִבּוֹ לֵאחֹר מוֹתוֹ, וְהִלָּךְ וּקְבְּרוּ בְּמָקוֹם אֶחָד, הֲרִי זֶה לֹא
 יִקְבֵּר בּוֹ עוֹלָמִית, מִשּׁוּם שֶׁכִּשְׁהוּקָצָה לְקַבְּרָה נֶאֱסַר בְּהִנָּהּ. הֲרִי
 שֶׁאִף הַמַּחְבֵּר לִקְרָקַע נֶאֱסַר. מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא: הָכָא בְּמֵאָה עֶשְׂרִינָּה –
 בְּמֵה מְדוּבֵר בְּבִרְיָתָא, בְּקָבֵר בְּנִין, שֶׁחָצַב אֲנִינִים וּבִנָּה מִזֶּה קֶבֶר עַל
 הַקְּרָקַע, וְכִיּוֹן שֶׁבִּנְאוּ מִתְּלוֹשׁ נֶאֱסַר בְּהִנָּהּ.
 הַגִּמְרָא מְקַשָּׁה מִבְּרִייתָא נּוֹסֶפֶת: תָּא שְׁמַע, קָבֵר תְּדַשׁ שִׁחְפְּרוּ כְּדִי
 שִׁכְשִׁימוֹת לֹא מֵת יִקְבְּרֻהוּ בּוֹ, מוֹתֵר בְּהִנָּהּ, וְאִם הִטִּיל בּוֹ נִפְלָא,
 אִסּוּר בְּהִנָּהּ. הֲרִי שֶׁאִף הַקֶּבֶר הַמַּחְבֵּר נֶאֱסַר בְּהִנָּהּ. מִתַּרְצַת
 הַגִּמְרָא: הָכָא נָמִי – אִף כֵּאֵן מְדוּבֵר בְּקָבֵר בְּנִין שֶׁבִּנְאוּ עַל הַקְּרָקַע.
 הַגִּמְרָא מְקַשָּׁה מִבְּרִייתָא נּוֹסֶפֶת: תָּא שְׁמַע, נִמְצָא אֶתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשׁ
 מִיָּנִי קְבָרוֹת הֵן חִלּוּקִים בְּחֻבוֹתֵיהֶם, א. קָבֵר הַנִּמְצָא – שֶׁמִּצָּא קֶבֶר
 חֹדֶשׁ בְּשֹׁדוֹ, וְיֹדֵעַ שֶׁנִּקְבֵּר לֵאל רְשׁוֹתָ. ב. קָבֵר הַיָּדוּעַ שֶׁנִּקְבֵּר
 בְּרְשׁוֹת הַבְּעָלִים. ג. קָבֵר הַמְּזִיק אֶת הָרִבִּים – שֶׁנִּמְצָא בְּמָקוֹם הִילוֹךְ
 רִבִּים, וְנִשְׁמָאִים עַל יְדוֹ. וְדִינֵיהֶם: קָבֵר הַנִּמְצָא, שֶׁנִּקְבֵּר לֵאל רְשׁוֹת,
 מוֹתֵר לִפְנֵיתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, וְאַחַר שְׁפִינָהּ, מְקוֹמוֹ מְהוּרָה מִלְּטָמָא, וְמוֹתֵר
 בְּהִנָּהּ. קָבֵר הַיָּדוּעַ שֶׁנִּקְבֵּר בְּרְשׁוֹת הַבְּעָלִים, אִסּוּר לִפְנֵיתוֹ, וְאִף אִם
 שְׁפִינָהּ, מְקוֹמוֹ מְדַרְבְּנָהּ, וְאִסּוּר בְּהִנָּהּ. קָבֵר הַמְּזִיק אֶת הָרִבִּים
 – שֶׁנִּמְצָא בְּמָקוֹם הִילוֹךְ רִבִּים, מוֹתֵר לִפְנֵיתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, וְאַחַר שְׁפִינָהּ
 מְקוֹמוֹ מְהוּרָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁמָאוּ בּוֹ רִבִּים, וְאִסּוּר בְּהִנָּהּ. הֲרִי שֶׁאִף
 קְרָקַע נֶאֱסַר בְּהִנָּהּ. מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא: הָכָא נָמִי – אִף כֵּאֵן מְדוּבֵר
 בְּקָבֵר בְּנִין.
 הַגִּמְרָא מְקַשָּׁה עַל הַדִּין שֶׁמוֹתֵר לִפְנוֹת קֶבֶר הַנִּמְצָא: וְכִי קָבֵר הַנִּמְצָא
 מוֹתֵר לִפְנֵיתוֹ, הֲלֹא יֵשׁ לְחוֹשׁ דִּילְמָא [וְשִׁמָּא] מֵת מִצְוָה הוּא,
 שֶׁנִּמְצָא מֵת בְּמָקוֹם לֵאל קוֹבְרִים, וְמֵת מִצְוָה קִנְיָה מְקוֹמוֹ לְהִיקְבֵּר בּוֹ,
 אִף לֵאל רְשׁוֹת הַבְּעָלִים. מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא: אֵין לְחוֹשׁ לִכְךָ, מִשּׁוּם
 דְּשִׁאֲנִי [וְשׁוֹנֵה] מֵת מִצְוָה מִשְׁאֵר מִתִּים, דְּקָלָא אִיתָ לִיה – שִׁישׁ קוֹל
 כִּשְׁנִמְצָא מֵת מִצְוָה, וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא הִיָּה קוֹל, אֵין חוֹשְׁשִׁים לָזֶה, וּמוֹתֵר
 לִפְנוֹתוֹ.
 הַתְּבָאֵר שֶׁדְּבָרִים הַמְּיוּחָדִים לְמֵת אִסּוּרִים בְּהִנָּהּ. הַגִּמְרָא מְבִיאָה
 מִחֻלוּקֹת בְּהוֹמָנָה דְּבַר לְצוּרָךְ מֵת, אִם נֶאֱסַר בְּהִנָּהּ מִשְׁעַת הַזְּמַנָּה,
 אוּרָק כִּשְׁיִשְׁתַּמְשׁוּ בּוֹ: אִיתְמַר, הָאִדְרָג בְּגַד לְמֵת לְאַחַר שְׁמֹת, נִחְלָקוּ
 בּוֹה אֲבִי וְרַבָּא, אֲבִי אִסּוּר הַבְּגָד בְּהִנָּהּ, וְרַבָּא אִמֵּר, מוֹתֵר
 בְּהִנָּהּ. מִפְּרִשְׁתָּ הַגִּמְרָא: אֲבִי אִמֵּר שֶׁאִסּוּר בְּהִנָּהּ, מִשּׁוּם שֶׁסּוֹבֵר
 שְׁהוֹמָנָה שֶׁהוֹמִין אֶת הַבְּגָד לְמֵת, מִלְּתָא הִיא – נִחְשַׁבְתָּ כֵאֵילוֹ כְּבֵר
 כְּרָכוּ בּוֹ, וְרַבָּא אִמֵּר שֶׁמוֹתֵר בְּהִנָּהּ, מִשּׁוּם שֶׁסּוֹבֵר שְׁהוֹמָנָה לֹא
 מִלְּתָא הִיא – אֵינָה נִחְשַׁבְתָּ כֵאֵילוֹ הַשְׁתַּמְשׁ בּוֹ, עַד שִׁיכְרוֹךְ עָלָיו אֶת
 הַבְּגָד.
 מִבְּרַת הַגִּמְרָא: מֵאָה מְעָמָא דְּאֲבִי הַסּוֹבֵר שֶׁהִבְגֵּד נֶאֱסַר בְּהִנָּהּ
 מִשְׁעַת הַזְּמַנָּה. מִשִּׁיבָה הַגִּמְרָא: גָּמַר – לּוֹמֵד מֵת בְּגִזְרָה שׁוֹה 'שִׁם'
 'שִׁם' מְעַנְיָה עֲרוּפָתָה, נֶאֱמַר בְּעִגְלָה עֲרוּפָה (דְּבָרִים כ"ד) 'עֲרֹפֹה שִׁם אֶת
 הָעִגְלָה', וְנֶאֱמַר בְּמֵת (בְּמִדְבָּר כ"א) 'תָּמֹת שִׁם מִרְיָם' מֵה עִגְלָה עֲרוּפָה
 אִף קוֹדֵם עֲרִיפָתָה, בְּהוֹמָנָה מִיתְסָרָא – בּוֹה שֶׁהוֹמִין אוֹתָהּ לִשֵּׁם
 עִגְלָה עֲרוּפָה, וְהוֹרִידוּהָ לְנַחַל אֵיתָן, נֶאֱסַר בְּהִנָּהּ, הֵאָּ נָמִי – אִף
 צְרִכִי הַמֵּת, בְּהוֹמָנָה מִיתְסָרָא – בּוֹה שֶׁהוֹמִין אוֹתָם לְמֵת נֶאֱסַר
 בְּהִנָּהּ.
 וְרַבָּא הַסּוֹבֵר שֶׁהִבְגֵּד אֵינוֹ נֶאֱסַר מִשְׁעַת הַזְּמַנָּה, גָּמַר – לּוֹמֵד מֵת
 בְּגִזְרָה שׁוֹה 'שִׁם' 'שִׁם' מְעַנְיָה בּוֹכְכִים, שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִבּוּדֹת כּוֹכְבִים
 (דְּבָרִים י"ב) 'אֲשֶׁר עֲבָדוּ שֵׁם הַגּוֹיִם' וְגו', מֵה עֲבֻדָּת בּוֹכְכִים בְּהוֹמָנָה
 לִשֵּׁם עֲבֻדָּה זָרָה לֹא מִיתְסָרָא – אֵינוֹ נֶאֱסַר בְּהִנָּהּ, אִף הָכָא נָמִי
 בְּצִרְכֵי הַמֵּת, בְּהוֹמָנָה לְמֵת לֹא מִיתְסָרָא – אֵינוֹ נֶאֱסַר בְּהִנָּהּ.
 שׁוֹאֵלֵת הַגִּמְרָא: וְרַבָּא שְׁלֹמֵד מִעֲבֻדָּה זָרָה לְהַתִּיר, מֵאָה מְעָמָא לֹא
 גָּמַר – מְדוּעַ אֵינוֹ לּוֹמֵד לֵאסוּר בְּגִזְרָה שׁוֹה מְעַנְיָה עֲרוּפָתָה. מִשִּׁיבָה
 הַגִּמְרָא: אִמֵּר לָךְ רַבָּא,

כל ממונם מחמת צערם עליו, מצוה על האחרים הרואים זאת, להציל ולחסרים מעליו, שאין השבת אבידה גדולה מזו. הרי שלא נאסרו אף שיחרומו למת.

הַרְוֵי מְלָכּוֹת – שֶׁנִּהְרְגוּ עַל יְדֵי מַלְכוּת הַגּוֹיִם, לְהַרְוֵי בֵּית דִּין –
 אֲנִשִּׁי עֵיר הַנִּדְחָת, אֵינִים דּוֹמִים, מִשּׁוּם שֶׁהַרְוֵי מְלָכּוֹת, בֵּין דְּשִׁלָּא
 בְּדִין קָא מִיִּסְטָלִי [וְנִהְרְגִים], הוּא לָהּ [וְיֵשׁ לָהֶם] בְּפִרְהָ בְּמִיתָתָם,
 וְנִקְרָאִים 'עֲבָדִין', אִךְ הַרְוֵי בֵּית דִּין, בֵּין דְּבָדִין קָא מִיִּסְטָלִי
 [וְנִהְרְגִים], לֹא הִי לָהּ [וְאֵין לָהֶם] בְּפִרְהָ בְּמִיתָתָם. וּמוֹכִיחַ זֹאת:
 תְּדַע, דְּהִנֵּן בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ, לֹא הִי קוֹבְרִין אוֹתָם – אֶת הַנִּסְקָל בְּקִבְרוֹת
 אֲבוֹתֵינוּ, וְאִי סְלָקָא דְּעִתָּךְ – וְאִם עוֹלָה בְּדַעְתָּךְ לּוֹמַר, בֵּין דְּאִיקְטוּל
 הוּא לָהּ בְּפִרְהָ – שִׁכּוּן שֶׁנִּהְרְגוּ בְּבֵית דִּין הִתְכַּפְּרוּ, לִיקְבְּרוּ בְּקִבְרוֹת
 אֲבוֹתֵיהֶם, וְעַל כִּרְחֹךְ שְׁעָרֵין לֹא הִתְכַּפְּרוּ.
 הַגִּמְרָא דּוֹחָה אֶת הָרֵאִידָה: לְעוֹלָם אִף הַמּוֹמָתִים בְּבֵית דִּין מִתְכַּפְּרִים,
 אִךְ לֹא בְּמִיתָה לְחֹדֶה, אֲלֵא מִיתָה וּקְבֻרָה בְּעֵינָן – אֲנוּ צְרִיכִים גַּם
 מִיתָה וְגַם קְבֻרָה, וְכֹל שֶׁלֹּא נִקְבְּרוּ, לֹא נִשְׁלַמָּה כְּפִרְתָּם.
 הַגִּמְרָא מְקַשָּׁה עַל הַתִּירוֹץ: מוֹתֵיב [מְקַשָּׁה] רַב אָדָא בְּרַ אֲהֵבָה,
 שִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנָה, לֹא הִי קְרוֹבִי הַמֵּת מִתְּאֲבָלִין עָלָיו, אִלָּא אוֹנְיָן,
 מִשּׁוּם שֶׁאֵין אֲנִינֹת אֵלָּא בְּלָב. וְאִי סְלָקָא דְּעִתָּךְ – וְאִם עוֹלָה
 בְּדַעְתָּךְ לּוֹמַר, בֵּין דְּאִיקְבֹּר הוּא לָהּ בְּפִרְהָ [וְיֵשׁ לָהֶם כְּפִרָה],
 לֵאמָּר – שִׁיתַּאבְלוּ עָלָיו. מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא: כְּדִי שִׁיתְכַּפֵּר בְּעֵינָן נָמִי –
 צָרִיךְ גַּם עֵיבּוֹל בְּשֶׁר בְּקֶבֶר. וּמוֹכִיחָה זֹאת הַגִּמְרָא: דִּילְקָא נָמִי –
 הַמִּשְׁנָה עֲצֻמָּה גַּם מְדוּיָקָת כֶּךָ, דְּקִתְנִי – שִׁכְתּוֹב בְּמִשְׁנָה, שֶׁאֲחֵר
 שֶׁתִּתְּעַבֵּל הַכְּשֶׁר, מְלָקְטִין אֶת הַעֲצָמוֹת מִבֵּית הַקְּבֻרוֹת שֶׁל בֵּית דִּין,
 וְקוֹבְרִין אוֹתָם בְּמָקוֹמָן בְּקִבְרוֹת אֲבוֹתֵינוּ, שְׁמַע מִיָּהָ שֶׁאֲחֵר עֵיכּוֹל
 הַבֶּשֶׂר הַתְּכַפֵּר, וְלֹכֵן אֲפִשֵׁר לְקוֹבְרוֹ בְּקִבְרוֹת אֲבוֹתֵינוּ.
 הַגִּמְרָא מְבִיאָה תִירוֹץ נּוֹסֵף מְדוּעַ אֵין מִתַּאבְלִים עָלָיו, עַל אִף
 שֶׁהִתְכַּפֵּר בְּמִיתָתוֹ: רַב אֲשִׁי אִמֵּר, אֵין צָרִיךְ עֵיכּוֹל בֶּשֶׂר כְּדִי לְהִתְכַּפֵּר,
 וְהִטְעַם שֶׁאֵין מִתַּאבְלִים עָלָיו, מִשּׁוּם שֶׁאֲבִילוֹת מֵאִיִּמָּתִי קָא
 מִתְחַלָּת, מְסַתִּימָת הַגּוֹלָל, מִסְּגִירַת הַכִּיסוּי הָעֲלִיוֹן שֶׁל אֶרֶן
 הַקְּבֻרָה, וְאִילוּ בְּפִרְהָ מֵאִיִּמָּתִי קָא הוּא – מֵתִי מִתְכַּפֵּר הַמֵּת, רַק
 מִכִּי הוּוּ צִעֲרָא דְּקִבְרָא פּוֹרְתָא – מִשְׁהִצְטַעַר מַעַט בְּקֶבֶר, הַלְכָּךְ –
 הִיָּת שֶׁבִּסְתִימָת הַגּוֹלָל לֹא מִתַּאבְלִים עָלָיו, הוּאִיל וְאִידְחוּ יָדְחוּ –
 כִּיּוֹן שֶׁנִּדְחוּ מִלְּהִתַּאבֵּל עָלָיו, שׁוֹב נִדְחִית אֲבִילוֹתוֹ.
 שׁוֹאֵלֵת הַגִּמְרָא: אִי הָכִי – אִם מִיָּד בְּתַחֲלִית צַעַר הַקֶּבֶר כְּבֵר הַתְּכַפֵּר,
 לְמַעַן לִי לְהַמְתִּין עַד עֵיבּוֹל בְּשֶׁר, מִיָּד בְּתַחֲלִית צַעַר הַקֶּבֶר נִעְבִּירוּ.
 מִתַּרְצַת הַגִּמְרָא: מִשּׁוּם דְּלֹא אֲפִשֵׁר לְהַעבִירוּ אוּ, כִּיּוֹן שֶׁנִּבְקַע כְּרִיסוֹ
 וּמִסְרִיחַ, וְצָרִיךְ לְהַמְתִּין עַד עֵיכּוֹל הַבֶּשֶׂר, וְאוּ מְלָקְטִים עֲצָמוֹתָיו.
 הַגִּמְרָא מְבִאֵר שֶׁדְּבָרִים הַמְּיוּחָדִים לְמֵת אִסּוּרִים בְּהִנָּהּ, אִךְ יֵשׁ
 אוֹפֵן שֶׁאֵינִים נֶאֱסָרִים: קְבֻרָה [וְקִבְרָה] דְּרַב, הוּוּ שְׁקָלִי מִיָּהָ עֲפָרָא
 לְאִישְׁתָּא בַּת יוֹמָא – הִי לּוֹקְדִים מִמֶּנּוּ עַפֵּר לְרַפָּא חוּם בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן
 שֶׁתּוֹקֵף אֶת הָאֵדָם, אֶתָּה אִמֵּרוּ לִיה לְשִׁמּוּאָל – בָּאוּ וְאִמְרוּ זֹאת
 לְשִׁמּוּאָל, אִמֵּר לָהּ שִׁמּוּאָל, וְאִתָּה עֲבָדִין – טוֹב הֵם עוֹשִׂים, מִשּׁוּם
 שֶׁהִקְבֵּר קִרְקַע עוֹלָם הוּא, וְקִרְקַע עוֹלָם אֵינָה נֶאֱסָרָת בְּהִנָּהּ.
 דְּכִתְיִב (מְלָכִים ב' כ"ג), 'וַיֵּצֵא אֶת הָאֲשֶׁרָה מִבֵּית ה' וְגו', וַיִּדֹּק לְעֶפֶר,
 וַיִּשְׁלַךְ אֶת עֲפָרָה עַל כֶּבֶר בְּנֵי הָעָם, שֶׁהִשְׁלִיךְ אֶת אֶפֶר הָעֲבוּדָה
 זָרָה שֶׁעָשָׂא דָק כְּעַל קֶבֶר עוֹבְדֵי הָעֲבוּדָה זָרָה, כְּדִי שִׁיוֹסְרוּ
 הַחַיִּים, וְדוֹרְשִׁים מִכָּךְ שֶׁהִקִּישׁ הַכְּתוּב עַפֵּר עֲבוּדָה זָרָה לְקֶבֶר, מְקִישׁ
 קֶבֶר בְּנֵי הָעָם לְעִבּוּדֹת בּוֹכְכִים, מֵה עֲבֻדָּת בּוֹכְכִים בְּמַחְבֵּר לֹא
 מִיתְסָרָא – אֵין נֶאֱסַרָת בְּהִנָּהּ, דְּכִתְיִב (דְּבָרִים י"ב) 'אֲבָד תֹּאבְדוֹן וְגו'
 אֲשֶׁר אֲתֵם יוֹרְשִׁים אוֹתָם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הַהָרִים הָרָמִים' וְגו',
 וְדוֹרְשִׁים שֶׁרַק עַל הַהָרִים אֱלֹהֵיהֶם – הָעֲבוּדָה זָרָה שֶׁעַל הָהָרִים
 נֶאֱסַרָת בְּהִנָּהּ, וְלֹא הַהָרִים אֱלֹהֵיהֶם – שֶׁאִם עוֹבְדִים אֶת הָהָר עֲצָמוֹ,
 אֵינוֹ נֶאֱסַר בְּהִנָּהּ, מִשּׁוּם שֶׁהוּא מְחוּבֵר לְקְרָקַע, הָכָא נָמִי – אִף כֵּאֵן,
 רַק קֶבֶר תְּלוֹשׁ נֶאֱסַר בְּהִנָּהּ, אִךְ בְּמַחְבֵּר לֹא מִיתְסָר – אֵינוֹ נֶאֱסַר
 בְּהִנָּהּ.
 הַגִּמְרָא מְקַשָּׁה עַל זֶה מִבְּרִייתָא: מִיתְיָבִי, שִׁנִּינוּ בְּרִייתָא, הַחֻצֵּב

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' א

דימום על קברו או ילוף לפני מותו, ואסור ליורשיו.
 הגמרא מקשה על אביי מברייתא: תא שמע, אם היו אביו ואמו של
 מת מוקרין בו בלים – בגדים, יותר מהצורך לכסותו, כדי לאסור את

1 רק מְשַׁמְשִׁין של מת מְשַׁמְשִׁין של עבודה זרה, גְּמָרִין – אנו
2 לומדים, שאינם נאסרים בהזמנה, לְאִפְסִין ו-לְהוֹצִיא עֲגֻלָּה עֲרוּפָה,
3 דְּהֵיא גּוֹפָה ו-שְׁהִיא עֲצֻמָּה קְדוּשָׁה, ואין ללמוד ממנה למשמשים.
4 שואלת הגמרא: וְאִפְּי שְׁלֹמֹד מַעְגְּלָה עֲרוּפָה לאסור, מַאי מְעַמָּא
5 לֹא גָמַר – מדוע לא למד להתיר מְעַבְדֵּת בּוֹכְבִּים, משיבה הגמרא:
6 אָמַר לָךְ אַבְי, מִיִּד דְּאִוְרְחִיה מִמִּיד דְּאִוְרְחִיה גְּמָרִין – דבר שהוא
7 רגילות, כמת, מדבר שהוא רגילות, כעגלה ערופה, לומדים אנו,
8 לְאִפְסִין עֲבֻדָּת בּוֹכְבִּים דְּלֹא אִוְרְחָא – להוציא עבדות כוכבים,
9 שאין רגילות שתהא אצל ישראל, שהרי אף לגויים נאסרה, ולכן אין
10 משמשים נאסרים בהזמנה, שמה יחזרו בהם קודם שישתמשו בהם.
11 (סִימָן למשניות וברייתות המובאות להלן כראיות לנידון, בְּפִ"ה,
12 נַפְשִׁי"ה, דְּחֻצִּי"א, נְכִיס"א, דְּאוּמָנָא, והם, כפה שהוא טמא
13 מדרס, נפש שבנאו לשם חי, החוצב קבר לאביו, כיס שעשאו, אמר
14 לאומן).

15 הגמרא מקשה על רבא ממשנה: מִיִּתְבִּי, שנינו במשנה (כלים פכ"ח מ"ה),
16 בְּפִה – צעיף של אשה שְׁהוּא טָמֵא מחמת מִדְרָס הוב, וכיון שפעמים
17 יושבת או משענת ראשה עליו, נטמא במדרס הוב, וְנִתְנָתָּה לשמש
18 לְסִפֵּר תורה, מְהוֹר מִן הַמִּדְרָס בלא טבילה, משום שאינו ראוי
19 למדרס, שאם ישב עליו יקימדהו, אָבֵל טָמֵא טומאת (מִנַּע מִדְרָס),
20 משום שנגע בעצמו ועדיין כלי הוא, וראשון לטומאה הוא. הרי
21 בשוהמנה בלבד אף בלא ששימש את הספר תורה נטהר, וקשה לרבא.
22 מתרצת הגמרא: אִימָא – אמור במשנה, נִתְנָתָּה וְכִרְבָּתָּה – שיחידה
23 אותו וגם עטפה עמו ספר תורה, אך בהזמנה בלבד אינו נאסר.

24 שואלת הגמרא: לָמָּה לִי גַם נִתְנָתָּה וגם כִּרְבָּתָּה, ולא די בכרכתו
25 לחוד. משיבה הגמרא: בְּדִרְכָּה חֲסָדָא, דְּאָמַר רַב חֲסָדָא, הָאִי סוּדְרָא
26 דְּאִוְמָנִיה לְמִיצַר בֵּיה תְּפִילִין – סודר שהזמינו כדי לצור בו תפילין,
27 וְצַר בֵּיה תְּפִילִין אחר הזמנה, אָסוּר לְמִיצַר בֵּיה פְּשִׁיטִי – אסור
28 לצור בו מטבעות, כיון שתשמיש קדושה הוא, אך אם אִוְמָנִיה
29 לתפילין וְלֹא צַר בֵּיה עֵדִין, או צַר בֵּיה באופן ארעי וְלֹא אִוְמָנִיה
30 לכך, שָׁרִי לְמִיצַר בֵּיה פְּשִׁיטִי – מותר לצור בו מטבעות, ואף כאן,
31 רק אם גם נתנה וגם כרכה בו ספר תורה נאסר, אך אם רק כרכה
32 בלא הזמנה, אינו נאסר.

33 מבארת הגמרא: וְלֹא אִפְּי דְּאָמַר הַזְמָנָה מִלְתָּא הִיא, אִוְמָנִיה לצור
34 בו תפילין, אָף עַל גַּב דְּלֹא צַר בֵּיה תְּפִילִין, נאסר לצור בו מעות, ואם
35 צַר בֵּיה תְּפִילִין, אִי אִוְמָנִיה תְּחִילָה לכך, אִין – נאסר לצור בו מעות,
36 אך אִי לֹא אִוְמָנִיה תְּחִילָה לכך, לֹא נאסר.

37 הגמרא מקשה על רבא מברייתא: תָּא שְׁמַע, נֶפֶשׁ – בנין שעל הקבר,
38 שְׁבָנָא לשם חי לקבורו כשימות, מוֹתֵר בְּהִנָּה, כיון שהזמנה לחי
39 אינה אוסרת, ואם הוֹסִיף בּוֹ דִּימוּס ו-שורת בנין אָחֵר לשם מת
40 שכבר מת, אָסוּר בְּהִנָּה מִיד, הרי שנאסר בהזמנה לחוד. מתרצת
41 הגמרא: הָכָא בְּמַאי עֲסָקִין – כאן בברייתא במה מדובר, דְּרָמָא בֵּיה
42 – שהשליך בו מת.

43 מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם השליך בו מת, מַאי אִירֵא – מדוע
44 אמרה הברייתא שהוֹסִיף בבנין לשם מת, בִּי לֹא הוֹסִיף בבנין נָמִי –
45 גם יאסר בהנאה, שהרי קבר שם מת. מתרצת הגמרא: לֹא צִרְכָּא
46 הברייתא לומר שהוֹסִיף בבנין, אלא דָּאָף עַל גַּב דְּפִנָּיִה – שפינה את
47 המת, אסור בהנאה, כיון שבנה אחר שמת, אך משום הבנין שמחיים
48 אינו נאסר, והקבורה אינה אוסרת, שהרי זה כצר בו ולא הומינו.
49 התבאר שכשהוֹסִיף דִּימוּס נאסר הכל בהנאה, הגמרא מבארת שיש
50 אופן להתירו שוב בהנאה: אָמַר רַבְרָב בְּרַ פָּפָא אָמַר רַב חֲסָדָא, מה
51 ששנינו שאם הוֹסִיף בבנין אחר שמת נאסר בהנאה, אִם הָיָה מְכִירָו
52 למה שהוֹסִיף, חוֹלְצוֹ – חולץ את הדימוס, ומוֹתֵר הבנין בהנאה, כיון
53 שלא שנה בבנין רק הוֹסִיף עליו, וסילק את ההוספה.
54 הגמרא מקשה על רבא מברייתא: תָּא שְׁמַע, הַחוּצָב קֶבֶר לְאִבּוֹ
55 אחר שמת, וְהִלֵּךְ וְקָבְרָו בְּקֶבֶר אַחֵר, הָרִי זֶה לֹא יִקְבְּרָו בּוֹ – בקבר
56 הראשון, עוֹלָמִית. הרי שהזמנה אוסרת בהנאה. מתרצת הגמרא:
57 הָתָם – בברייתא, אין זה איסור הנאה מקבר, אלא מְשֹׁם כְּבוֹד אִבּוֹ
58 יש לחוש, אבל אם חצבו לאיש אחר, אינו נאסר.
59 ומוכיחה זאת הגמרא: הָכִי נָמִי מִסְתַּבְּרָא – כך גם מסתבר מדיוק

60 הברייתא, דְּקָתְנִי בְּסִיפָא של הברייתא, רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
61 אָמַר, אָף הַחוּצָב אֲבָנִים לצורך קבר לְאִבּוֹ, וְהִלֵּךְ וְקָבְרָו בְּמָקוֹם
62 אַחֵר עם אבנים אחרות, הָרִי זֶה לֹא יִקְבְּרָו בָּהֶן – באבנים אלו,
63 עוֹלָמִית, אִי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא שטעם האיסור מְשֹׁם כְּבוֹד אִבּוֹ,
64 שְׁפִיר – מובן מדוע אף כשחצב אבנים נאסר, אִלָּא אִי אִמְרַת שטעם
65 האיסור מְשֹׁם הַזְמָנָה למת, מוֹיִז לְאִרְגָּה מִי אִימָא לְמָאן דְּאָמַר –
66 וכי יש מי שאומר שאם טווה חוטים לארוג בהם תכריכים נאסרים
67 בהנאה, הלא אף אבִי לא אמר שנאסר אלא האורג בגד, שמכינו
68 לשימוש המת, ולא בטווה חוטים שצריך לארוגם, ואף כשחצב
69 אבנים לצורך קבר אינם נאסרים משום הזמנה, כיון שצריך גם
70 לבנותם, ועל כרחק שהאיסור הוא משום כבוד אביו.

71 הגמרא מקשה על אבִי מברייתא: תָּא שְׁמַע, קֶבֶר חֲדָשׁ שעוד לא
72 קברו בו, מוֹתֵר בְּהִנָּה, ואם הָטִיל בּוֹ נֶפֶל, אָסוּר בְּהִנָּה. מדייקת
73 הגמרא: רק אם הָטִיל בו נֶפֶל, אִין – נאסר בהנאה, אך אם לֹא הָטִיל
74 בו נֶפֶל, לֹא נאסר בהזמנה. דוחה הגמרא: הוּא הָדִין דָּאָף עַל גַּב דְּלֹא
75 הָטִיל בו נֶפֶל, נאסר בהנאה, ומה שנקט הטיל בו נֶפֶל, כדי לְאִפְסִין
76 ו-לְהוֹצִיא מִדְרָס שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּאָמַר אִין לְנַפְלִים תְּפִיסַת
77 הַקֶּבֶר, שנפל אינו אוסר את קברו בהנאה לאחר שפינהו, קָא מְשַׁמְעַ
78 לָן במה שאמר שאם הטיל בו נֶפֶל אסור בהנאה, שאף אחר שפינהו
79 נשאר באיסורו.

80 הגמרא מקשה על אבִי ממשנה (שקלים פ"ב מ"ה): תָּא שְׁמַע, מוֹתֵר
81 הַמָּתִים – גבו צדקה לקבורת מתי מצוה או מתים עניים, ונשאר מעות
82 אחר שקבורם, יִתֵּן לְקַבֵּר מָתִים אחרים, מוֹתֵר הָמַת – גבו צדקה
83 לקבורת מת מסוים, ונשאר אחר שקברוהו, יִתֵּן לְיוֹרְשָׁיו. הרי שאף
84 שהזמינו למת מותר בהנאה. מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמַאי עֲסָקִין –
85 במה מדובר כאן, כְּשֶׁנָּבּוּ מַחִיִּים, ואין זה הזמנה למת.

86 מקשה הגמרא: הָא לֹא הָנִי הָכִי – הרי לא שנינו כן, דְּתַנֵּן (שם), מוֹתֵר
87 הַמָּתִים לְמָתִים, מוֹתֵר הָמַת לְיוֹרְשָׁיו, וְתָנִי עֲלָה – ושנינו ברייתא
88 המפרשת משנה זו, בְּיָצֵד, אם נָבּוּ לְמָתִים סָתָם, בלי לפרש לאיזה
89 מתים גובים, וְהוּא מוֹתֵר הַמָּתִים לְמָתִים, ואם נָבּוּ לְמָת – זה – מת
90 מסוים, וְהוּא מוֹתֵר הָמַת לְיוֹרְשָׁיו, הרי שגבו לצורך מת. מקשה
91 הגמרא על המקשן: וְלִמְעַמְדָּה שמדובר שגבו לאחר מיתה, אִימָא –
92 אמור את הסיפא לסייע לאבִי, רַבִּי מֵאִיר אָמַר, לֹא יַעַבְדְּהוּ – במה
93 שנשאר, עַד שְׂכִיבָא אֲלֵיהּ ויאמר מה לעשות עמהם. רַבִּי נֶתָן אָמַר,
94 יַעֲשֶׂה בָהֶם דִּימוּס – שורת אבנים נוספת עַל קֶבְרָו, או וִילּוּף יִין לְפָנֵי
95 מָתָו. הרי שנאסר בהנאה.

96 ונחמת שקשה סתירת המשנה, מיישבת הגמרא באופנים אחרים:
97 אִלָּא אין לפרש את המשנה כפי שביארנו לעיל, רק אִפְּי מִתְרִין
98 לְמַעֲמִיָּה – כפי שיטתו שהזמנה למת אינה אוסרת, וְרַבָּא מִתְרִין לְמַעֲמִיָּה
99 – כפי שיטתו שהזמנה למת אינה אוסרת. ומפרשת הגמרא: אִפְּי
100 מִתְרִין לְמַעֲמִיָּה – כפי שיטתו, דְּכֹלֵי עֲלָמָא – כל התנאים סוברים
101 שהזמנה מִלְתָּא היא ואוסרת בהנאה, אלא שנחלקו, תָּנָא קָמָא
102 סָבֵר, דְּחָזִי לִיה – מה שראוי למת, תָּפִיס – נאסר להיאסר בהנאה,
103 אך דְּלֹא חָזִי לִיה – מה שאינו ראוי למת, לֹא תָפִיס – אינו נתפס
104 להיאסר בהנאה, ולכן המותר שאינו ראוי לו, יִתֵּן לְיוֹרְשָׁיו. וְרַבִּי
105 מֵאִיר מְסַפְקָא לִיה אִי תָפִיס אִי לֹא תָפִיס – אם מה שאינו צריך
106 למת נאסר בהנאה או לא, הִלְכָּה אמר שלא יַעַבְדְּהוּ עַד שְׂכִיבָא
107 אֲלֵיהּ, שלִצַּד שזכו בהם הַיּוֹרְשִׁים, אי אפשר לעשותם דִּימוּס על
108 קברו בלא דעתם. וְרַבִּי נֶתָן פְּשִׁיטָא לִיה דְּיֹדְאִי תָפִיס להיאסר
109 בהנאה גם מה שאינו צריך למת, הִלְכָּה יַעֲשֶׂה דִימוּס עַל קֶבְרָו או
110 וִילּוּף לְפָנֵי מִיטָתוֹ.

111 וְרַבָּא מִתְרִין לְמַעֲמִיָּה – כפי שיטתו, דְּכֹלֵי עֲלָמָא – כל התנאים
112 סוברים שהזמנה לֹא מִלְתָּא היא ואינה אוסרת בהנאה, אלא שכיון
113 שהתבזה המת שגבו עבורו, יש מקום לאסור משום כבודו, אלא
114 שנחלקו, תָּנָא קָמָא סָבֵר, בִּי כּוּזָא לִיה אחר מותו, אַחֲוָלִי מְחִיל
115 וְלִילּוּתִיה נָבִי יוֹרְשִׁין – מוחל על כבודו כבר מחיים לצורך הַיּוֹרְשִׁים,
116 ולכן ילך מותר הכסף לַיּוֹרְשִׁין. וְרַבִּי מֵאִיר מְסַפְקָא לִיה אִי מְחִיל על
117 כבודו לצורך הַיּוֹרְשִׁים אִי לֹא מְחִיל, הִלְכָּה לֹא יַעַבְדְּהוּ עַד
118 שִׁיבָא אֲלֵיהּ. וְרַבִּי נֶתָן פְּשִׁיטָא לִיה דְּלֹא מְחִיל על כך, הִלְכָּה יַעֲשֶׂה

משמשין. של מות: משמשין. של עבודה זרה: גמרינן. דלא מיתסרי בהזמנה דהאי קרא אשר עבדו שם במשמש עבודה זרה מוקמינן ליה במס' ע"ז (דף נא): דתניא אבד תאבדון את כל המקומות בכלים שנשתמשו בהן לע"ז הכתוב מדבר דאילו מקומות ממש לא מיתסרי כדתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם יכול יהו נאסרין

מיד משעת הזמנה ת"ל אשר עבדו שם

מתשמש ואילן: מיד דאורייתא. שדרך

היהודים לעשות כן אבל ע"ז אסורה לעבד

אף לבני נח הלכך לא מיתסרא תשמיש ידיה

בהנאה אף בהזמנה דילמא מדהרי בהו ולא

משמש בהו עבודה זרה: כפה. צעיק: שהוא

טמא מדרס. שאף הוא ראוי למדרס פעמי

משקפלות ויושבה עליו או נשענת ראשה

עליה: ונתנתו לספר. תורה: מהור מן המדרס.

בלא שום טבילה דבטיל ליה שם מדרס

דאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו ואינו

מטמא עוד אדם וכלים אבל שם כלי עליו

שאף מטפחת הספרים מטמאות טומאה במגע

זה הרי נגע בעצמה בעודו מדרס ובשאבד

שם מדרס ממנו מ"מ עדיין כלי הוא ונשאר

עליו טומאת מגע שחרי הוא ראוי לה

מדקתני טהור מן המדרס בהזמנה בעלמא

אלמא הזמנה מילתא היא: ה"ג ל"ל נתנתו

וברכתו כדבר חסידא. כלומר למה לי

תרייתו תיסיג בכרכתו לחודיה דהא איכא

מעשה ומשני כדבר חסדא דאמר תרתייהו

בעינן דכרכתו אקראי בעלמא הוא דדחה:

אומניה ולא צר ביה. הזמנה לאו מילתא היא

צר ביה ולא אומניה אקראי בעלמא הוא

ואביי פליגי עליה דרב חסדא ואית ליה הזמנה

מילתא היא הלכך אומניה אע"ג דלא צר ביה

(וברייתא) נתנתו דוקא קאמר ולא בעי

כרכתה: צר ביה אי אומניה אין לא אומניה

לא. דאקראי בעלמא הוא: נפש. בנין שעל

הקבר שבנאו לשם חי לכשימות יקבר בו:

דימוס. נדבך של אבנים: אסור. אלמא הזמנה

מילתא היא: לא צריכא. האי הוסיף אלא

לאשמועינן דאע"ג דסרי בהנאה למת לאחר זמן

מתוך הקבר דאסור כדבהנאה משום הוסיף

דד"ל הזמנה ומעשה דאי לא הוסיף שרי אי

פנייה דד"ל בצר ביה ולא אומניה: אם היה

מכירו. לאותו דימוס: לא יקבר בו. אלמא

הזמנה מילתא היא: משום כבוד אביו. יש

לחוש אבל משום איסורי הנאה ליכא כגון

אם חבבו לשם מת אחר מתחילה לא: החוצב

אבנים. מן החר לבנות בהן קבר לאביו ולא

בנה היה זה כו': מוי לאריג מי איכא למ"ד.

אפי' אבי לא קאמר אלא באורג דאריג חזי

למת אבל טוהר פשתן לארונג בגד למת לא

אמר דתיהי הזמנה: קבר חדש. השתא קס"ד

אפילו זימנו למת: לא הטיל לא. ואע"ג

דהומין: דאי דלא אע"ג הטיל וקבר חדש

דקאמר כשחצבו לאדם חי או סתם

לכשיצטרך והאי דקאמר הטיל משום דבעי

לאשמועינן דנפל תופס קברו לאוסרו אף ע"ג

שפינה: ולאפוקי דר"ש כו'. במסכת אהלות

(פס"ז בתוספתא): מותר המתים. גבו צדקה למתי מצוה או לעניים מתים והותירו מהן יניחום לצורך מתים אחרים: מותר המת. גבו לשם מת פלוני: לירשיו. ליתנות מהן אלמא

הזמנה לא מילתא היא: אימא סיפא. אדרמית לה מרישא סיעיה מסיפא: לא יגע בהן. כדמפרש טעמא לקמן: דימוס. בנין. זילוף. יין: מתרין לטעמיה. לאוקומי כולי תנאי

כוותיה: ולא חזי ליה. שאינו צריך להוציא בו דהיינו מותר: מספקא ליה. הלכך בלא דעת יורשין לא יעשה דימוס דילמא לא תפיס ומפסדתו ליה לירשיו: לא מילתא היא.

וטעמיהו דר"מ ורבי נתן לאו משום איסורי הנאה הוא אלא לפי שנתבזה המת עליהן כשגבו אותם בשמה: ת"ק סבר. מחיים אחילה לזילותיה וניחא ליה שיתבזה לאחר מיתתו

להנאת יורשין: מורקין בו כלים. זורקין בגדיהם עליו יותר מן הצורך מפני חיבתו ומחמת צערן מתכוונין לאסור את כל ממונם עליו: מצוה על אחרים. הוראין אותם להצילם

ליתלן מעליו דאין השבת אבידה גדול מזה אלמא הזמנה לאו מילתא היא דאי מילתא היא ליכא הצלה:

משמשין ממשמשין. גמרינן. לאפוקי עגלה ערופה, דהיא

גופה קדושה. ואפי', מאי טעמא לא גמר מעבודת

פוכבים. אמר לך, מיד דאורייתא מוקדי דאורייתא גמרינן,

לאפוקי עבודת פוכבים דלאו אורחא: (סימן כפ"ה,

נפשי"ה, דהצ"ק"א, נכיס"א, דאומנ"א) מיתבי, כפה

שהוא טמא מדרס, ונתנתו לספר, מהור מן המדרס, אכל

טמא (מגע מדרס). אימא, נתנתו וברכתו. למה לי,

נתנתו וברכתו. כדבר חסדא, דאמר רב חסדא, האי

סודרא דאומניה למיצר ביה תפילין, וצר ביה תפילין,

אסור למיצר ביה פשיטי. אומניה ולא צר ביה, צר ביה

ולא אומניה, שרי למיצר ביה פשיטי. ולאפי' דאמר

הזמנה מילתא היא, אומניה, אף על גב דלא צר ביה, צר

ביה, אי אומניה, אין. אי לא אומניה, לא. תא שמע, נפש

שכנאו לשם חי, מותר בהנאה. הוסיף בו דימוס אחד

לשם מת, אסור בהנאה. הכא במאי עסקינן, דקמא ביה

מת. אי הכי, מאי איריא הוסיף, כי לא הוסיף נמי. לא

צריכא, אף על גב דפנייה. אמר רפרם בר פפא אמר רב

חסדא, אם היה מכירו, חולצו ומותר. תא שמע, החוצב

קבר לאביו והלך וקברו בקבר אחר, הרי זה לא יקבר בו

עולמית. התם, משום פבוד אביו. הכי נמי מסתברא,

דקתני סיפא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף החוצב

אבנים לאביו, והלך וקברו במקום אחר, הרי זה לא יקבר

בהן עולמית. אי אמת בשלמא משום פבוד אביו, שפיר.

אלא אי אמת משום הזמנה, טווי לאריגה, מי איכא

למאן דאמר. תא שמע, קבר חדש, מותר בהנאה. הטיל

בו גפר, אסור בהנאה. הטיל, אין. לא הטיל, לא. הוא הדין דאף על גב דלא הטיל, ולאפוקי

מדרבן שמעון בן גמליאל דאמר אין לגפלים תפיסת הקבר, קא משמע לן. תא שמע, מותר

המתים, למתים. מותר המת, לירשיו. הכא במאי עסקינן, שגבו מחיים. הא לא תני הכי, דתנו,

מותר המתים למתים, מותר המת לירשיו. ותני עלה, פיצד, גבו למתים סתם, והו מותר המתים

למתים. גבו למת זה, זהו מותר המת לירשיו. וליטעמיה, אימא סיפא, רבי מאיר אומר, לא יגע

בהן עד שיבא אליהו. רבי נתן אומר, יעשה דימוס על קברו, או זילוף לפני מפתח. אלא, אפי'

מתרין לטעמיה, ורבא מתרין לטעמיה. אפי' מתרין לטעמיה, דכילי עלמא, הזמנה מילתא היא.

תנא קמא סבר, דחזי ליה, תפיס. דלא חזי ליה, לא תפיס. ורבי מאיר, מספקא ליה אי תפיס

אי לא תפיס, הלכך לא יגע בהן עד שיבא אליהו. ורבי נתן, פשיטא ליה דודאי תפיס, הלכך

יעשה דימוס על קברו. ורבא מתרין לטעמיה, דכילי עלמא, הזמנה לאו מילתא היא. תנא קמא

סבר, כי בוז ליה, אחולי מחיל זילותיה גבי יורשין. ורבי מאיר, מספקא ליה אי מחיל אי לא

מחיל, הלכך לא יגע בהן כו'. ורבי נתן, פשיטא ליה דלא מחיל, הלכך יעשה דימוס על קברו

או זילוף לפני מפתח. תא שמע, היו אביו ואמו מורקין בו פלים, מצוה על האחרים להצילן.

התם

התם

אע"פ שלא עיבדן לשמן. פי' הקונטרס הדומה לאו מילתא היא ולא איכפת לן בה וקשה לר"ת דקיימא לן בהזמנה הלכה כרבה ובעיבוד לשמה קיימא לן כרשב"ג כדמוכח בפרק הניזקין (גיסין דף נד:) בההוא דאטא לקמיה דר' אמי אמר ליה ספר תורה שכתבתיו גזילין לא נעבדו לשמן אמר ליה נאמן אתה להפסיד שכרך (ואי) אתה נאמן להפסיד ס"ת ואין לחלק בין עור של תפילין לגליל של ס"ת

דאטא ש"ן של תפילין הלכה למשה מסיני ומפרש ר"ת דרבא דאמר הזמנה לאו מילתא היא סבר כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה משום דלא סגי בהזמנה וקשה דא"כ אביי בת"ק דלא בעי עיבוד לשמה ובפ' התכלת (מנחות דף מב: ושם) א"ל אביי לרב שמואל בר יהודה האי תכלתא היכי צביעו לה דייק מניה דבעי צביעה לשמה והתם מדמי טווייה לשמה לעיבוד דהכא וז"ה צביעה וצ"ל דאביי לא קיבלה מיניה התם:

בשלמא למיד' נכסים למלך. תימה דבסוף הגולין (מכות דף יב:) משמע דברר לפי שזיה סבור דמוכח קולט דאמר שלשה טעיות טעה יואב וי"ל דלהמלט אי אפשר דירבולין לשומרו שלא יכרח וימות ברעב ולא נחבון אלא להוריש נכסיו לבניו ובידלשמי איכא פלוגתא דאמוראי דאיכא מ"ד סבור היה יואב דקרנותיו של מוכח היו קולטין ואין לך קולט אלא גגו של בית עולימים אבל של שילה אינו קולט ואיכא מאן דאמר מאן דכתיב ביה תחבונני ראש השלישי היה טועה אלא לסנהדרין ברח אמר מוטב ידרג ביד' וירשו בניו את נכסיו ואל יחרגו המלך וירשוהו המלך:

נכסיהו למלך. הרוגו בית דין, נכסיהו ליורשין. רבי יהודה אומר, אף הרוגו מלכות נכסיהו ליורשין. אומר ליה לרבי יהודה, והלא כבר נאמר 'הנה בפרים נבות אשר ירד שם לרשותו', אומר להן בן אחי אביו היה, וראוי ליורשו היה. והלא הרבה בנים היו לו, אומר להן, אותו ואת בניו הרג, שנאמר 'אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי'. ורבנן, ההוא, בנים הראוין לצאת ממונו. בשלמא למאן דאמר, נכסיהו למלך, היינו דכתיב 'ברך נבות אלהים ומלך'. אלא למאן דאמר, נכסיהו ליורשין, למה לי 'ומלך'. ולמעשה, 'אלהים' למה לי. אלא, לאפשי ריתחא. הכא נמי לאפשי ריתחא. בשלמא למאן דאמר, נכסיהו למלך, היינו דכתיב 'וינס יואב אל אוהל ה' ויחזק בקרנות המזבח', וכתיב 'ויאמר לא פי פה אמות'. אלא למאן דאמר, נכסיהו ליורשין, מאי נפקא ליה מינה. לחיי שעה. 'ישב בגיהו את המלך דבר לאמר, פה דיבר יואב וכה ענני', אומר ליה, זיל אימא ליה, תרתי לא תעביד בהאי גברא. אי קטלית ליה, קבול לטותיה דלמיה אבדך. ואי לא, שבקיה דליקו בלטותיה דלמיה אבדך. 'ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו', אומר רב יהודה אומר רב, כל קללות שקילל דוד את יואב, נתקיימו בפרעו של דוד, 'אל יפרת מבית יואב זב, ומצורע, ומחזיק בפלך, וגופל בחרב, וחסר לחם'. 'זב', מרחבעם. דכתיב 'המלך רחבעם התאמץ לעלות במרפבה לגוים וירשלים', וכתיב 'וכל המרפב אשר ירפב עליו הזב ימא'. 'מצורע', מעוזהו. דכתיב 'ובחזקתו גבה לבו עד להשחית, ומעל בה' אלהיו, ויבא אל היכל ה' להקטיר על מזבח הקטרת', וכתיב 'והצרעת ורחה במצחו'. 'מחזיק בפלך', מאסא. דכתיב 'דק לעת וקנתו חלה את רגליו', ואמר רב יהודה אומר רב, שאחזו פודגרא. אומר ליה מר וזמרא בריה דרב נחמן לרב נחמן, היכי דמי. אומר ליה, כמחט בפשר החי. מנא ידע, אי בעית אימא, מיחש הוה חייש ביה. ואיבעית אימא, מרביה הוה גמיר לה. ואיבעית אימא, 'סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם'. 'גופל בחרב', מיאשיהו. דכתיב 'ויזרו [הירי] למלך יאשיהו', ואמר רב יהודה אומר רב, שעשו כל גופל כבכרה. 'וחסר לחם', מכינתה. דכתיב 'וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו', אומר רב יהודה אומר רב, היינו דאמר אינשי,

התם, משום מרריהו. אי הכי, היינו דקתני עלה, אומר רבן שמעון בן גמליאל, במה דברים אמורים, שלא נגעו במשה. אבל נגעו במשה, אסורין. תרומה עולה, במשה הנקברת עמו, דמחלפי בתכריכי המת. תא שמע, כים שעשאו להניח בו תפילין, אסור להניח בו מעות. הניח בו תפילין, וניח בו מעות. אימא, עשאו להניח בו תפילין, אסור להניח בו מעות, דכרבי חסדא. תא שמע, אומר לאומן עשה לי תיק של ספר או נתיק של תפילין, עד שלא נשתמש בהן קודש, מותר להשתמש בהן חול. נשתמש בהן קודש, אסור להשתמש בהן חול. תנאי היא, דתנאי, ציפון זהב, או שפלה עליהן, עור של בהמה כמאה, פסולות. עור בהמה טהורה, פשירות, אף על פי שלא עיבדן לשמן. רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף עור בהמה טהורה, פסולות, עד שייעבדו לשמן. אומר ליה רבינא לרבא, מי איכא דוכתא דרמו ביה מת, וארני בנך למת. אומר ליה, אין, כגון שקבי דהרפניא. דרש מרימר, הלכתא כוותיה דאביי. ורבנן אומר, הלכתא כוותיה דרבא. והלכתא כוותיה דרבא. תנו רבנן, הרוגו מלכות,

התם, מחמת מרריהו. מתוך צערן הן עושין כן ואין זו הזמנה: אבל נגעו במשה אסורין. ואי משום מרריהו למה נאסרין בנגיעת המטה: במשה הנקברת עמו. שנושאין אותו בה לקבורה ורגילין היו לקבורה עמו הלכך אע"ג דמשום מרריהו הוא נאסרין בנגיעה ומדרבנן משום דמחלפי בתכריכי המת ואתי למימר בתכריכי המת מותרין אבל במשה שמת בה אין רגילין לכורכו עליה בתכריכי קבורה אע"ג דאסור דמשום הזמנה ליכא דהא מחמת צערא הוא ומשום גזירה נמי ליכא דהא לא מחלפא בתכריכי המת: אסור להניח בו מעות. דהזמנה מילתא היא וקשיא לרבא: הניח בו תפילין בו, באקראי בעלמא: אימא הכי. כים שעשאו לתפילין והניח בו תפילין אסור להניח בו מעות ומשום סיפא איצטרך למיתנייה לאשמועינן כרב חסדא דצר ביה ולא אומניה לא הוה תשמיש מצוה בהכי. ציפון זהב. לתפילין: פסולות. הלכה למשה מסיני הוא: מלא עליהם. לשון טלאי כלומר חיפן בעור בהמה טמאה: פסולות. דכתיב בוק (שמות יג) למען תהיה תורת ה' בפני: אע"ג שלא עבדו. לעור זה לשמו דהזמנה לאו מילתא היא ולא איכפת לן בה: איכא דוכתא דרמו בה מייתי. שמת מוטל בה בבזיון כזה להשהותו עד שיארגו לו בגד ואת ואבי במילתיה דליתיה פליגתו: שכבי דהרפניא. עניים היו ולאחר מיתה גובין לון ואורגין לון בגדים קלושים לאחר מיתה: חרוגי מלכות. שנתחייבו מיתה למלכי ישראל כגון שמרדו בו דכתיב (יהושע א) כל איש אשר ימרה את פיך וגו': לרשתו. משמע ירושה גמורה ומן הדין: והלא הרבה בנים היו לו. לא ידענא מהכא ילפי: היינו דכתיב ומלך. העידוהו שמרד מלכות כדי שיתחייב מיתה למלכות ויהיו נכסיו למלך: למה לי ומלך. אי משום דבעי למיקטליה וירשנו מחמת קורבה בברך נבות אלהים סגי: וליפעטיך. דמלך לחייבו מיתה מלכות נאמר: אלהים למה לי. הא מחייב ליה משום מלכות: לאפשי ריתחא. דדיינין עליו שלא ירענו אחר אטאב למימר בשבילו הרגו ובל' פשע: כי פה אמות. ביזאב כתיב לא אחיה נדון למלכות כדי שלא יהיו נכסי למלך: לחיי שעה. דחויי בעלמא עד שישבו הדברים לשלמה ויבוא: בה דבר יואב וכה ענני. משמע דבר וענייה הרבה וקרא כי פה אמות הוא דכתיב ותו לא אלא הכי קאמר ליה תרתי לא תעביד ליה: כולן נתקיימו בורעו של דוד. מפני שקיבלן שלמה עליה: לעלות במרפבה. וגבי זב כתיב נמי מרכב אסמכתא לגזירה שוה: מחזיק בפלך. אוזח מקל לישען עליו מחמת חולי הרגלים: פודגרא. כן שם החולי אף בלשונה: מנא ידע. רב נחמן: ואירוחתו ארוחת תמיד. מאת נבוכדנצר היתה לה:

תהא

תהא
הוא

פסוק זה. מתרצת הגמרא: **הָהוּא** – הפסוק הזה כוונתו **לְכַנֵּם הָרִאשׁוֹן**
לְצִאת מִמֶּנּוּ אילו לא נהרג, אבל בניו שכבר נולדו לא נהרגו.
 שואלת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר** ו-רבי יהודה, **שְׁנִכְסִיָּהּ**
לְמַלְךָ, הֵינֵנו דְּכִתְיִב (מלכים א' כא יג) **בְּרַךְ נְבוֹת אֱלֹהִים וְמַלְךְ**, שכיון
 שרצו לרשת את שדהו, העלילו עליו גם שקילל את המלך, ונידון
 כמורד במלכות שנכסיו למלך, **אֵלָא לְמָאן דְּאָמַר** ו-חכמים,
שְׁנִכְסִיָּהּ לְיוֹדֵשִׁין, לָמָּה לִי לומר גם **וְמַלְךְ**. משיבה הגמרא
 בקושיא: **וְלִמְעֵינָא** – לסברתך שהעידו שקילל את המלך כדי שידון
 כמורד במלכות, **אֱלֹהִים לָמָּה לִי** – למה אמרו שבידך את ה', הלא
 די בכך שקילל את המלך כדי לזכות בנכסיו. **אֵלָא** על כרחך אמרו
 זאת כדי **לְאִפְשׁוּי רִיתָהּ** – להרבות את כעס הדיינים עליו, כדי שלא
 ירגנו שאחאב הרגו כדי לקבל את שדהו, **הָכָא נָמִי** – אף לחכמים,
 העידו שקילל את המלך כדי **לְאִפְשׁוּי רִיתָהּ** – להרבות את כעס
 הדיינים עליו, ולא יחשדו בעדות שקר.
 שואלת הגמרא: **בְּשִׁלְמָא לְמָאן דְּאָמַר** ו-רבי יהודה, **שְׁנִכְסִיָּהּ**
לְמַלְךָ, הֵינֵנו דְּכִתְיִב (מלכים א' ב דה) **וַיֹּנֶם יוֹאָב אֶל אֶחָל ה' וַיַּחֲזֹק**
בְּקִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ, וכתוב (שם ל), **וַיֹּאמֶר לֹא (אֲצֵא) בִּי פֶה אֲמוֹת**,
 שלא רצה להיות נידון על שמרד במלכות, כדי שלא יהיו נכסיו
 למלך, **אֵלָא כרוצח** על ידי הסנהדרין, כדי שיהיו נכסיו ליורשיו, **אֵלָא**
לְמָאן דְּאָמַר ו-רבנן, **שְׁנִכְסִיָּהּ לְיוֹדֵשִׁין**, **מָאֵי נִפְקָא לִיה מִיָּה** – מה
 ההבדל עבור על ידי מי ימות. מתרצת הגמרא: היה הבדל בין לחיי
שָׂעָה, שעד ששיב בניו לשלמה את דבריו ושיב מה לעשות עמו,
 יחיה.
 אגב שהובא מעשה יואב, הגמרא מבארת אותו על פי הפסוקים שם:
 נאמר בהמשך הפסוק (מלכים א' ב ל), **וַיֵּשֶׁב בְּנֵיהּ אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר**
לְאֹמְרֵהוּ, כֹּה דִּבֶּר יוֹאָב וְכֹה עָנִי, משמע שאמר וענה יואב דברים
 רבים, אך בפסוק כתוב רק שאמר שמעדיף למות ליד המזבח.
 ומבארת הגמרא, כך **אָמַר לִיה** יואב לבניהו, **וְלִי אֵימָא לִיה** – לך
 אמור לשלמה המלך, **תִּרְתִּי לֹא תַעֲבִיד בְּהָאֵי גִבְרָא** – אל תעשה לי
 שני עונשים, **אִי קָמְלִית לִיה** קבול למוותיה **דְּלִמְיִיה אַבְדָּה** – אם
 אתה תורג אויתי, קבל על עצמך את הקללות שקיללני דוד אביר, **וְאִי**
לֹא תַקְבַּל עַל עֲצֻמָּךְ את הקללות, **שְׁבָקִיָּה דְלִיקוּ בְּלִמְיִיה דְּלִמְיִיה**
אַבְדָּה – הניחני שאעמוד על הקללות של אביר, ואל תמיתני.
 נאמר בהמשך המעשה (שם לא): **וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ עֲשֵׂה כְּאֲשֶׁר דָּבָר**
וַיַּעַן בּוֹ וַיִּקְבְּרֵהוּ, שהסכים שלמה לקבל את הקללות. **אָמַר רַב**
יְהוּדָה אָמַר רַב, כֹּל קָלָלוֹת שֶׁקִּילַל דָּוִד אֶת יוֹאָב, נִתְקַיְּמוּ בְּזִרְעוֹ
שֶׁל דָּוִד, מפני שקיבל שלמה על עצמו, שדוד קילל את יואב (שמואל
 ב' ג כט), **אֵל יִבְרַת מִבֵּית יוֹאָב זָב, וּמִצֹּדֶרֶץ, וּמִחֹזֶק בְּפִלָּה, וְנוֹפֵל**
בְּחֶרֶב, וְחָסֵר לָחֵם, וכל זה התקיים בוועד.
 ומבאר: קללו שיהא בביתו **זָב**, והתקיים, **מִרְחֻקָּם בֵּן שְׁלֹמֹה דְּכִתְיִב**
 (מלכים א' יב יח), **וְהַמֶּלֶךְ רָחֲבִיָּה הַתְּאֵמָן לְעִלּוֹת בְּמִרְכָּבָה לָנוֹם**
רִיזְשָׁלַיִם, ודורשים בגזירה שוה שמרכבה הכולנה יזבה, נאמר כאן
בְּמִרְכָּבָה, וכתוב (ויקרא טו ט), **וְכֵל הַמִּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הָזָב**
וְיָמָא.
 קללו שיהא בביתו **מִצֹּדֶרֶץ**, והתקיים **מִצֹּדֶרֶץ בֵּן אֲמִצֵּיה**, דְּכִתְיִב
 (דברי הימים ב' כו טז), **וַיִּבְחָלְתוּ נָבִיָּה לְבֹו עַד לְהַשְׁחִית, וַיִּמְעַל בָּהּ**
אֱלֹהֵיו, וַיָּבֵא אֶל חֵיבֵל ה' לְהַקְטִיר עַל מִזְבֵּחַ הַקְּמִטָּה, וכתוב
 כשמוחו בו הכהנים מלהקטיר (שם כו יט), **וַהֲצִרְעַת וְרָחָה בְּמִצְחוֹ**.
 קללו שיהא בביתו **מִחֹזֶק בְּפִלָּה** – הולך על משענתו מזמת חולי
 הרגלים, והתקיים **מִאֵסָא בֵּן אֲבִים**, דְּכִתְיִב (מלכים א' טו כג), **דִּרְק לַעֲת**
וְקִנְתָּ חֶלֶה אֶת רִגְלֵיו, וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שֶׁאֲחֻזוֹ בִּרְגָלָיו
 חולי הנקרא **פִּזְנָרָא**. **אָמַר לִיה מִה זִמְרָא בְּרִיה דְּרַב נַחֲמָן לְרַב**
 נַחֲמָן, חֵיב דְּמִי מִה הוּא הוֹלֵךְ הוּהוּ. **אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן לִמַּר זִמְרָא**
 בְּנו, הכאב הינו בְּמַחֲטָּ בְּפִשֵּׁר חֲחִי. שואלת הגמרא: **מָנָא** ו-מהיכן
 יָדַע זאת רב נחמן. משיבה הגמרא: **אִי בְּעֵית אֵימָא** – אם תרצה
 אמור, **מִיחֵשׁ הָוָה חֲיִישׁ בִּיה** – הוא חלה בכך. **וְאִיבְעִית אֵימָא**,
מִרְבִּיה תָּוָה גְּמִיר לָהּ – כך קיבל מרבו. **וְאִיבְעִית אֵימָא**, משמים גילו
 לו זאת, ככתוב (תהילים כה יד), **סֹדֶר ה' לִירְאָיו וּבְרִיתוֹ לַיהוֹדִיעִם**.
 קללו שיהא בביתו **נוֹפֵל בְּחֶרֶב**, והתקיים **מִיֵּאֲשִׁיָּהוּ בֵּן אֲמוּן**, דְּכִתְיִב
 המשך בעמוד קיח

מתרצת הגמרא: **הָתָם מִשּׁוּם מְרִירָתָהּ** – מחמת מרירותם וצערם
 עושים כן, ולא כדי להזמין לצורך המת, ולכן אינם נאסרים.
 מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם זו הסיבה, הֵינֵנו דְּקִתְנִי עָלָה – הרי
 יקשה ממה ששנינו על ברייתא זו, **אָמַר רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל**, **בְּמָה**
דְּכִרִים אֲמֹרִים שאינם נאסרים, רק **כִּשְׂאֵל נָנְעוּ בְּמִטָּה, אֲכָל נָנְעוּ**
בְּמִטָּה, אֲסוּרִין, ואם לא הזמינו, מדוע כשנגעו במיטה נאסרו.
 מתרצת הגמרא: **תִּרְנָמָה** – פירש זאת עוֹלָא, שנגעו בְּמִטָּה הַנִּקְבָּרָה
 עִמּוֹ, ונאסרים משום **דְּמַחְלָפִי בְּתַכְרִיבִי הָמָת**, שאם נתירם בהנאה,
 אף את תכריכי המת יתירו בהנאה.
 הגמרא מקשה על רבא מברייטא: **תָּא שְׁמַע, בִּים שְׁעֵשְׂאֵי לְהִנִּיחַ בּוֹ**
תְּפִלִּין, אֲסוּר לְהִנִּיחַ בּוֹ מְעוֹת אף קודם שהניח בו תפילין, וכיס
שֶׁהֵנִיחַ בּוֹ תְּפִלִּין בְּלֹא שְׁעֵשְׂאֵי לִכְךָ, גִּינִי בּוֹ מְעוֹת, הרי שהזמנתו
 לתפילין אוסרתו בתשמיש חול. מתרצת הגמרא: **אֵימָא** – אמור
 בברייטא, כיס **שְׁעֵשְׂאֵי וְהִנִּיחַ בּוֹ תְּפִלִּין**, שגם הזמינו וגם השתמש
 בו לכך, **אֲסוּר לְהִנִּיחַ בּוֹ מְעוֹת**, ובא להשמיענו שאם הניח בו בלא
 הזמנה אינו נאסר, **בְּרִיב חֲסָדָא** – כפי שהבאנו לעיל (ע"א) מרב
 חסדא, שרק אם הזמינו וצר בו נאסר.
 הגמרא מקשה על אבאי מברייטא: **תָּא שְׁמַע, אָמַר לְאֹמְנָן עֲשֵׂה לִי**
תִּיק שֶׁל סֵפֶר תּוֹרָה, אִו נִרְתִּיק שֶׁל תְּפִלִּין, ועשה בקשתו, **עַד שֶׁלֹּא**
נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן קֹדֶשׁ – לספר תורה או תפילין, מוֹתֵר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן
חֹלִי, וְאִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן קֹדֶשׁ, אֲסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חֹלִי. הרי שאינו
 נאסר בהזמנה לחוד.
 ולכן אומרת הגמרא שהמחלוקת אם הזמנה אוסרת, מחלוקת **תַּנְאִי**
הִיא, דְּתַנְאִי, צִיפִין – ציפה את פרשיות התפילין בבתיים של זָהָב, **אִו**
שְׁמִילָה ו-עשה טלאין עֲלֵיהֶן, כלומר, שחיפה אותן בעור שֶׁל בְּהֵמָה
מִמָּאָה, והיינו, שעשה את בתי התפילין מעור בהמה טמאה,
פְּסוּלוֹת, ואם חיפן בעור בְּהֵמָה טְהוֹרָה, בְּשִׁירוֹת, אף על פי שלא
עִבְדִין לעוֹרוֹת לְשָׁמֶן – לשם תפילין, משום שהזמנה אינה כלום, ולכן
 אינה מעכבת. **רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר**, אף אם חיפן בעור
בְּהֵמָה טְהוֹרָה, פְּסוּלוֹת, עַד שֶׁיַּעֲבִדוּ לְשָׁמֶן – לשם תפילין, משום
 שהזמנה מועילה, ולכן מעכבת.
 התבאר, שנחלקו אבאי ורבא אם בגד שנארג למת אחר מיתתו נאסר,
 או רק אם השתמשו בו, אך אם נארג מחיים לפי כולם אינו נאסר.
 הגמרא מבררת אם יש בזה נפקא מינה למעשה: **אָמַר לִיה רַבִּינָא**
לְרַבָּא, מִי אֵיכָא דּוֹכְתָא דְרָמוּ בִּיה מַת וְאִרְגִּי בְּגַד לְמַת – וכי יש
 מקום שהמת מוטל לפניו ורק אז אורגים עבורו בגד, הרי מוטל הוא
 בביתו בזמן האריגה, ונמצא שנחלקתם בדבר שאינו במציאות. **אָמַר**
לִיה רבא לרבנא, אִין – כן, **בְּגוֹן שְׂכָבִי דְהַרְפְּנִיָא** – המתים
 שבהרפניא, שהיו עניים, ורק במותם אספו כסף לקבורתם, ואורגים
 להם בגד קלוש, ובוזז נחלקנו אם נאסר באריגה או רק בשימוש המת.
דְּרֵשׁ מִרְיָמָה, הַלְבָּתָּא בְּנוֹתֶיהָ דְאַבְיִי שבגד שהוזמן למת אסור
 בהנאה. **וְרַבִּין אָמַר**, הַלְבָּתָּא בְּנוֹתֶיהָ דְרַבָּא שאינו נאסר אלא אם
 השתמשה בו. מסיקה הגמרא, **וְהַלְבָּתָּא בְּנוֹתֶיהָ דְרַבָּא** – ההלכה
 כרבא.
 אגב ששנינו (לעיל מו.) ששונה דין הרוגי בית דין משאר מתים לענין
 אבילות וקבורה, מביאה הגמרא ברייתא המבארת דין ירושתם,
 והחילוק שבינם לבין הרוגי מלכות: **תָּנוּ רַבִּנָן, הָרוּגֵי מַלְכוּת –**
שהרגם המלך מחמת שמרדו בו, נִכְסֵיהֶן נִמְסְרִים לְמַלְךָ, הָרוּגֵי בֵּית
דִּין נִכְסֵיהֶן נִמְסְרִים לְיוֹדֵשִׁין. רבי יהודה אָמַר, אף הָרוּגֵי מַלְכוּת
נִכְסֵיהֶן נִמְסְרִים לְיוֹדֵשִׁין.
אָמַר לִיה חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה, וְהֵלֹא כָּבֵד נֶאֱמַר (מלכים א' כא יח), **הִנֵּה**
כְּבָרִים נְבוֹת אֲשֶׁר יֵרֵד שָׁם לְרִשְׁתוֹ, ולא כתוב שגולו, הרי שכיון
 שנהרג מחמת שקילל את המלך, ירש המלך את נכסיו. **אָמַר לָהֶן רַבִּי**
יהודה, נְבוֹת בֶּן אֲחִי אָבִיו של אחאב הָיָה, וְרֵאיוֹ לְיוֹדֵשׁוֹ הָיָה, ולא
מדין הרוגי מלכות.
 שוב הקשו לו חכמים: **וְהֵלֹא תִרְבֵּה בָנִים הָיוּ לוֹ לְנְבוֹת, ומדוע בן**
דודו ירש אותו. אָמַר לָהֶן, אוֹתוֹ וְאֶת בְּנָיו הָרָג, שְׁנֵאֲמַר (מלכים ב' ט
 כב) **אִם לֹא אֶת דְּמֵי נְבוֹת וְאֶת דְּמֵי בְנָיו רֵאִיתִי**.
 שואלת הגמרא: **וְרַבִּין שהקשו מדוע לא ירשוהו בניו, איך יפרשו**

תָּהָא לֹמָא וְלֹא תָהָא לֹמָא – מוטב שתקולל ולא תקלל, לפי שסוף
קללת חנם שחוזרת אל המקלל.
הגמרא ממשיכה לבאר מעשה יואב: אֲתִיּוּה לְיוֹאָב דִּינִינָה – הביאו
את יואב לבית דין ודנוהו, אָמַר לִיה רֹאשׁ הַבֵּית דִּין לְיוֹאָב, מֵאִי
מַעֲמָא קְטַלְתִּיהּ – מדוע הרגתו? לֹאֲבָנִי. אָמַר לִיה יואב, גִּזְלָא הָדֵם
דְּעִשְׂאֵל אַחֵי תְּנִי – הייתי, שאבנר הרגו. אמרו לו: עִשְׂאֵל רִוְחָא
להרוג את אבנר הָהּ – היה, ומותר היה לאבנר להורגו. אָמַר לִיה
יואב, הִיךְ לוֹ לֹאֲבָנִי לְהַצִּילוֹ – להציל עצמו על ידי פגיעה בְּאֶחָד
מֵאֲבָרֵיו של עשאל, וכיון שלא עשה כן, מתחייב מיתה.
אָמַר לִיה רֹאשׁ הַבֵּית דִּין, לֹא יָכִיל לִיה – לא יכול היה אבנר לגבור
עליו ולהציל עצמו באחד מאבריו. אָמַר לִיה יואב, הַשְׁתָּא בְּדוֹפִן
חֲמִישִׁית בֵּינוּ לִיה – הלא בדופן החמישית שבבטנו כיון לפגוע,
דְּכִתְבִּיב (שמואל ב' כג) וְיִכְפּוּ בְּאֶחָד הַחֲנִית אֶל הַחֲמִישִׁית, וְאָמַר
רְבִי יוֹחָנָן, שֵׁאֵל הַחוּמָשׁ הֵינּוּ שִׁחָהוּ בְּדוֹפִן חֲמִישִׁית, בְּמָקוֹם
שְׁמֶרָה וְכֵבֶד תְּלוּיִין בּוֹ, וְכִי בְּאֶחָד מֵאֲבָרָיו לֹא יָכִיל לִיה – לא יכול
היה לפגוע בו, וכיון שלא עשה כן, רוצח הוא, ואני גזאל הדם.
אָמַר לִיה רֹאשׁ הַבֵּית דִּין, נִיזִיל אֲבָנִי, אֲמַנָם זְכָאִי אַתָּה מִזְהִירָת
אֲבָנִי, אִךְ מֵאִי מַעֲמָא קְטַלְתִּיהּ – מדוע הרגתו? לְעִמְשָׁא. אָמַר לִיה
יואב, מִחַמַּת שְׁעִמְשָׁא מוֹרֵד בְּמַלְכוּת הָהּ, דְּכִתְבִּיב (שם ב' ד) וְיִכְפּוּ
הַמֶּלֶךְ לְעִמְשָׁא הַזֶּה לִי אֶת אִישׁ יְהוּדָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְגו', וְיִכְפּוּ
עִמְשָׁא לְהוֹעִיק אֶת יְהוּדָה וְיִחָר וְגו' מִן הַמוֹעֵד אֲשֶׁר יַעֲדוּ, וכיון
שאיחר את המועד שקבע המלך, נחשב מורד במלכות.
אָמַר לִיה רֹאשׁ בֵּית דִּין, עִמְשָׁא אֲבִין וְרָקִין דְּרִשׁ – דרש למעט
במקום שכתוב 'אך' או 'רק', אֲשֶׁכְּחִינְהוּ דְּפִתִּיחַ לְהוֹ בְּמִסְכָּתָא –
הוא פגש באנשי יהודה כשלוּמדים מסכת, אָמַר עִמְשָׁא, בְּתִיב בְּמִרְד
בְּמַלְכוּת (יהושע א יח) כֹּל אִישׁ אֲשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּיד וְלֹא יִשְׁמַע אֶת
דְּבָרֶיךָ לְכָל אֲשֶׁר תִּצְוֶנּוּ יוֹמָת, יָכִיל אֲפִילוֹ לְדַבֵּר תּוֹרָה – שאף
אם המלך אמר לעבור על דברי תורה צריך לשמוע בקולו, תִּלְמוּד
לְמוֹר (שם) וְרַק חֹק וְאִמְצִין, וְתִיבַת 'רק' מִמַּעֲטָה, שאם אומר לעבור
על דברי תורה אין שומעים לו, ולכן לא הועיק אותם באמצע
הלימוד.
אך אמרו לו, אֵלֵא תְּהוּא גִבְרָא – האיש ההוא, כלומר, אתה יואב,
מוֹרֵד בְּמַלְכוּת הָהּ – הייתי, דְּכִתְבִּיב (מלכים ב' כח) וְיִכְפּוּ שְׁמֶעָה בָּהָּ עַד
יואב, כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנֶיהָ, וְאַחֲרֵי אֲבִשְׁלוֹם לֹא נָטָה,
שֶׁהִשְׁמוּעָה שֶׁהִמְלִיכוֹ את שלמה הגיע ליואב, ופחד מכך מחמת
שנטה אחר אדוניו, ואחר אבשלום לא נטה. מִבִּרְרַת הַגְּמָרָא: מֵאִי –
לשם מה הוצרך לומר שאחרי אבשלום 'לא נטה'. מִבִּרְרַת הַגְּמָרָא:
אָמַר רַב יְהוּדָה, שְׁבִיבָשׁ לְנִטּוֹת גַּם אַחֲרֵי אֲבִשְׁלוֹם, וְלִבְסוֹף לֹא נָטָה.
שואלת הגמרא: וְמֵאִי מַעֲמָא – מדוע? לֹא נָטָה אַחֲרֵי אֲבִשְׁלוֹם.
משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עֲדִינִין לִיחְלוּתִית גְּבוּרָתוֹ שֶׁל דָּוִד
קִיָּמָת, אך כשאדוניו היה חזק התנשא למלוך כבר היה דוד זקן, ולכן
לא חשש לילך אחר אדוניו.
הגמרא מביאה טעם נוסף: רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא אָמַר, הִטַּעַם שֶׁלֹּא
מרד בזמן אבשלום, משום שַׁעֲדִינִין אִיצְטְגִינִי שֶׁל דָּוִד קִיָּמָת – שהיו
בעלי האגרוף של דוד קיימים, דָּאֲמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אֲרַבְעָ
מֵאוֹת יָלָדִים – בחורים? הָיוּ לוֹ לְדָוִד הַמֶּלֶךְ בְּצִבְאוֹ, כּוֹלֵן בְּנֵי יִפְתָּ
תּוֹאֵר הָיוּ, מְנַשִּׁים נְכִרִיּוֹת שֶׁשָּׁבוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַלְחָמוֹת, וּמִגְדָּלֵי בְּלִדּוֹת
הָיוּ כְּגִוּיִם, כְּדִי שִׁירָאוּ בְּעַלֵי מוֹרָא, וּמִהַלְכִין בְּרָאשֵׁי הַנְּיָסוֹת שֶׁל
צָבָא דָּוִד הָיוּ, וְהָיוּ הֵן בְּעַלֵי אֲגוּפִין שֶׁל דָּוִד, וּמִהָם חֲשֵׁשׁ יוֹאָב.
הגמרא מביאה שלא לפי כולם הסתמך דוד על בעלי האגרופים:
וּפְלִיגָא – רבי יוסי ברי ברי חנינא חולק אֲדַרְבֵּי אָבָא בְּרַבְּהִינָא, וְאָמַר
רַבִּי אָבָא בְּרַבְּהִינָא, אֵילְמָלָא דָּוִד עוֹסֵק בְּתוֹרָה, לֹא עָשָׂה יוֹאָב
מִלְחָמָה, וְאֵילְמָלָא יוֹאָב עוֹשֶׂה מַלְחָמָה, לֹא עָסַק דָּוִד בְּתוֹרָה,

דְּכִתְבִּיב (שמואל ב' ח טו-טז) וְיִחָיִי דָּוִד עֹשֶׂה מַשְׁפָּט וְצִדְקָה לְכָל עַמּוֹ,
וְיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה עַל הַצֶּבָא, וּמִפְרָשׁ, מִה פָּעַם דָּוִד עֹשֶׂה מַשְׁפָּט
וְצִדְקָה לְכָל עַמּוֹ, מִשּׁוֹם דִּיוֹאָב מְמוּנָה עַל הַצֶּבָא לְלַחֵם אֶת
מַלְחָמוֹתָיו, וְלִכֵּן הָיָה פְּנוּי לַעֲשׂוֹת מַשְׁפָּט וְצִדְקָה, הָרִי שֶׁהִסְתַּמֵּךְ
בְּמַלְחָמוֹתָיו עַל יוֹאָב, וְכֵן פָּעַם יוֹאָב הִצְלִיחַ עַל הַצֶּבָא, מִשּׁוֹם דָּוִד
עֹשֶׂה מַשְׁפָּט וְצִדְקָה לְכָל עַמּוֹ, וְזִכְרוֹתָ עֲמֵדָה לְיוֹאָב בְּמַלְחָמוֹתָיו שֶׁל
דָּוִד.
הגמרא מבארת מה גרם לאבנר שיהרג: נִאֲמַר בְּפִסְקוֹ (שם א כו) וְיִצְאָ
יוֹאָב מִעַם דָּוִד, וְיִשְׁלַח מַלְאָכִים אַחֲרֵי אֲבָנִי, וְיִשְׁכְּבוּ אוֹתוֹ מִפּוֹר
הַסֶּרֶחַ, שואלת הגמרא: מֵאִי – מה כוונת הכתוב 'פור הַסֶּרֶחַ'?
משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי אָבָא בְּרַבְּהִינָא, פּוֹר – מה שלימד חובה
על דוד כשלקח מראשותיו של שאול את צפחת הדמים, וְסִירָה – מה
שלימד חובה על דוד כשתלש מכנף בגדו של שאול, נִרְמָו לוֹ לֹאֲבָנִי
שִׁיחָהוּ בִידֵי יוֹאָב.
הגמרא מבארת איך הרג יואב את אבנר: נִאֲמַר בְּפִסְקוֹ (שם א כו) וְיִשְׁתָּהוּ
יוֹאָב אֶל תּוֹף הַשֶּׁעַר לְדַבֵּר אֶתוֹ בְּשִׁלִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, 'השער'
הֵינּוּ שְׁדָנָה דִּין סְנִיחָהוּ עַל שֶׁהָרַג אֶת עֲשָׂאֵל אַחִיו, אָמַר לִיה יואב
לאבנר, מֵאִי מַעֲמָא קְטַלְתִּיהּ – מדוע הרגתו? לְעִשְׂאֵל אַחִי. הִשִּׁיבּוּ
אֲבָנִי, עִשְׂאֵל רִוְחָה הָיָה אַחֲרֵי לְהַרְגֵנִי. אמר לו יואב, הִיךְ לָךְ לְהַצִּילוֹ
– להציל עצמך, בְּפִגְעִיָה בְּאֶחָד מֵאֲבָרָיו של עשאל. הִשִּׁיבּוּ אֲבָנִי,
לֹא יָכִיל לִיה – לא יכולתי. אמר לו יואב, הַשְׁתָּא – הלא? בְּדוֹפִן
חֲמִישִׁית שבבטנו כְּוֹנֵת לִיה כְּדִי לַפְּגוּעַ בְּכֵבֶד הַמֶּרְהָ, וְכִי בְּאֶחָד
מֵאֲבָרָיו לֹא יָכִיל לִיה לַפְּגוּעַ בוֹ.
ומה שנאמר 'לְדַבֵּר אֶתוֹ בְּשִׁלִּי', אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, עַל עִיסְקֵי
שִׁלּוֹ, מִלְשׁוֹן 'שֶׁל נְעִלִיךְ' (שמואל א ג), ששאלו איך יבמה גידמת – שאין
לה ידיים חולצות ליבם, והתכופף אבנר להראות שחולצת בשיניה,
והכהו בחרב אשר במתניו.
ומה שנאמר וְיִכְפּוּ שָׁם אֶל הַחוּמָשׁ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שִׁחָהוּ בְּדוֹפִן
חֲמִישִׁית שבבטן, מָקוֹם שְׁמֶרָה וְכֵבֶד תְּלוּיִין בּוֹ, כְּדִי לַפְּגוּעַ בָּהֶם
וּלְהַרְגוֹ.
נאמר בפסוק (מלכים א' לב) ששלמה אמר לבניו כשצויהו להרוג את
יואב, וְהַשִּׁיב ה' אֶת דְּמוֹ עַל רֹאשׁוֹ, אֲשֶׁר פָּנַע בְּשֵׁנֵי אֲנָשִׁים צִדְקִים
וְמִכִּים מִמֶּנּוּ, מִפְּרֶשֶׁת הַגְּמָרָא: מִה שֶׁנִּקְרָא עִמְשָׁא וְאֲבָנִי 'מִכִּים
מִמֶּנּוּ', שְׁהָיוּ דוֹרְשֵׁין אֲבִין וְרָקִין לַמַּעַט שֶׁלֹּא צָרִיךְ לַשְׁמוּעַ בְּקוֹל
הַמֶּלֶךְ לַעֲבוֹר עַל דְּבַרֵי תוֹרָה, וְהוּא – יואב? לֹא דְרִשׁ כֵּךְ, וְעַל כֵּן גִּרַם
לְהַרְגוֹ אֶת אֲוִרְיָה הַחִיתִי כְּמִצּוֹת הַמֶּלֶךְ. ומה שנקרא 'צִדְקִים מִמֶּנּוּ',
מִשּׁוֹם שֶׁהָיוּ שִׁמְעוּ מִהַמֶּלֶךְ בְּפֶה – בְּדִיבּוּר, וְלֹא עָשׂוּ כְּדִבְרָיו, כִּיּוֹן
שֶׁלֹּא הָיָה כְּחֹלְכָה, וְהוּא קִיבַל מִהַמֶּלֶךְ לְהַרְגוֹ אֶת אֲוִרְיָה רַק בְּאִיגָרָה,
וְעָשָׂה כְּמִצּוֹתָיו.
נאמר בפסוק (שמואל ב' כ') וְעִמְשָׁא לֹא נִשְׁמַר בְּחֶרֶב אֲשֶׁר בִּידֵי יוֹאָב.
אָמַר רַב, שִׁלָּא חֲשָׁדוֹ לְיוֹאָב שָׁבָא לְהוֹרָגוֹ.
נאמר בפסוק (מלכים א' לד) אַחֲרֵי שֶׁנִּהְרַג יוֹאָב, וְיִקְבֹּר בְּבֵיתוֹ בְּמִדְבָּר.
שואלת הגמרא: אֲמַן – וכי? בֵּיתוֹ שֶׁל יוֹאָב מִדְבָּר הוּא. משיבה
הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שְׁבִיתוֹ הָיָה בְּמִדְבָּר, מִה מִדְבָּר
מוֹפְקָר לְכָל, אִם בֵּיתוֹ שֶׁל יוֹאָב מוֹפְקָר לְכָל – לִפְרֹנְסָת כָּל הָעַנְיִים.
דָּבָר אַחֵר, בֵּיתוֹ הָיָה בְּמִדְבָּר, מִה מִדְבָּר מְנוּקָה מִגִּזְלֵי וְעִרְיוֹת, שֶׁהֵם
עֲבִירוֹת שְׁתִּלּוּיֹת בְּאַחֲרִים, וְאִין אֲנָשִׁים מְצוּיִים בְּמִדְבָּר, אִם בֵּיתוֹ שֶׁל
יוֹאָב מְנוּקָה מִגִּזְלֵי וְעִרְיוֹת.
נאמר בפסוק (דברי הימים א' יא ח) וְיוֹאָב יָתָה אֶת שְׂאֵר הָעִיר, אָמַר רַב
יהודה, אֲפִילוֹ מוֹנִינִי וְצִחְנָתָא טַעִים פְּרִים לְהוֹ – אפילו דגים קטנים
שהיה יואב טועם, היה משלח מהם מנה לעניי העיר.

הדרן עלך נגמר הדין

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

(מלכים ב' כה ל), וְאַרְחֻתָּו אַרְחֻת תְּמִיד נִתְּנָה לוֹ, שְׁקִיבֵל מֵאוֹיֵל
מְרוֹדָךְ מֵאֲכָלוֹ כָּל יוֹם, וְלֹא הָיָה לוֹ מִשְׁלֹחַ.
אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הֵינִי דָּאֲמָרִי אִינְשֵׁי – זה מה שרגילים
אנשים לומר,

(דברי הימים ב' לה כג), וְיִזְרְחוּ (הַמּוֹרִים) [תִּירִים] לְמֶלֶךְ יִאֲשִׁיחוּ, וְאָמַר
רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שִׁירוּ בּוֹ הִרְבָּה חִיצִים עַד שֶׁעָשׂוּ כָּל גִּזְלוֹ מְנוּקָב
בְּכִבְרָה שֶׁמִּשְׁנָנִים בָּהּ תְּבוּאָה, שְׁכּוּלָה נִקְבִּים נִקְבִּים.
קָלְלוּ שִׁיחָא בְּבִיתוֹ וְיִחָסֵר לָהֶם, וְהַתְקִיִּים מִכְּבִּיָּה בִּן יְהוֹקִים, דְּכִתְבִּיב

סנהדרין. פרק שישי – נגמר הדין דף מט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזליץ) קיט רש"י תוספות

תהא לומא ולא לשה. נוח לך להיות מן המקוללים ולא מן המקללים לפי שסוף קללת חנם לשוב אל המקלל: היה לו, לאבנר להציל את עצמו באחד מאיבריו של עשאל ולא יחרגו דחבי אמרין (בבן סורר ומורה) (לקמן דף עד.) רודף אחר חבירו להרגו ויכול זה להציל את עצמו באחד מאיבריו של רודף ולא עשה כן אלא חזר כנגדו וחרגו נהרג עליה: אמרו ליה לא יכיל ליה. אבנר לכון באחד משאר איבריו: אמר להו. יואב השתא בדופן חמישית כנגד צלע חמישי: אמר ליה ניויל אבנר. דינו של אבנר פטור אתה עליה: אבין ורקין דרש. אשכחן שמצאן שהיו עוסקין במסכת ולא רצה לבטל כדמפרש ואזיל דאינו מורד במלכות דכתיב רק חזק ואמץ רקין מיעוטין שאם בא המלך לבטל דברי תורה אין שומעין לו: והשמועה.

כשנמשח שלמה באה אל יואב ונתירא: כי יואב נטה אחרי אדוניו ואחרי אבשלום לא נטה. כשמרד ברוד אביו: מאי לא נטה. כלומר מה לנו להזכיר כאן וכי מה היה לו לירא שלא נטה אחר אבשלום וכאן נטה אלא מגיד לך הכתוב שבשק לנטות גם אחרי אבשלום אלא שלא גמר מחשבתו כדמפרש מפני שעדיין היה ליחלוחית גבורתו של דוד קיימת אבל עכשיו שהזקין יצא מדרכו ונטה אחרי אדוניה: איצטגניני דוד. בעלי אגרופי: שלו שעל ידם הוא נלחם וירגא ובא על פיהם איצטגנינות דכל הש"ס לשון מזלות וחוץ בכוכבים והנך קרי הכי משום שהיה דוד נסמך עליהם ועושה על פיהם והולך אחר דבריהם: ילדים. בחורים: ומגדלי בלזרות. כמשפטי הגוים כדי שייראו בעלי אימה ויפחדו מהן ובני יפת תואר נשי גוים שהיו לוקחים בשביה וחתין הכתוב כדכתיב (דברים כב) וראית בשביה וגו': אילמלא דוד.

שהיה עוסק בתורה לא עשה יואב מלחמה אבל וכוותו של דוד עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד: בור וסירה גרמו לו לאבנר שנהרג. בור צפחת מים שלקח דוד מראשותיו של שאול כשהיה ישר במעגל וכשאמר להם דוד בני מות אתם שלא שמרתם את אדוניכם שכבר הייתי יכול להורגו (שמואל א כב) ראו נא איפוא חנית המלך ואיה צפחת המים וגו' היה לו לאבנר למחות בשאול ולומר לו ראה כמה צדיק הוא שלא הרגך ולא מיהא אלא אמר שמא אחד מבני הצבא נתנם לו: וסירה קוץ. כשכרת דוד את כנף מעילו של שאול במערה היה לו לאבנר ללמד זכות על דוד ולומר לשאול ראה כמה חס עליך ולא הרגך בהיותך יחד עמו במערה ולא לימד זכות אלא אמר שמא כשעברתם אצל הקרצים וחסירים כנסו אחד מן הקרצים בכנף מעילך והוא היה טמון שם וחתכו: שדנו דין סנהדרין. כמו (דברים כא) אל זקני עירו ואל שער מקומו דסתם שער לשון סנהדרין הוא שהיו דנין שם: על עסקי שלו. לשון של נעלך (שמות ג) שאל לו בערמה יבמה גדמת היאך חולצת התחיל שוחה מלפניו ומראהו כך היא חולצת בשניה וזאת שלף חרבו וחרגו כדכתיב (מלכים א ב) בחגורתו אשר במתניו ובנעלו אשר ברגליו: שהם דרשו אבין ורקין. שלא לקיים מצות המלך לעבור על דברי תורה עמשה כדאמין אבנר כשאמר לו שאול לעבדיו (שמואל א כב) סובו והמיתו את כחני' ה' וגו' וכתיב (שם) ולא אבו עבדי שאול לשלוח ידם ולפגוע וגו': והוא לא היה דורש. וחרג אוריה במצותו של דוד אע"ג שלא צוה דוד אלא באיגרת כדכתיב (שם) ב (יא) ויתב בספר לאמר הבו את אוריה וגו': ויקבר בביתו במדבר. ביזאב כתיב: מופקד לכל. לעניים להתפרנס מביתו: אפי' מוניני וצחנתא טעים. אפילו דברים דקים ועגונים: טעים. שהיה טועם: פרים להו. משלח להם למזונות לעניים של עיר: פרים לשון פרס שנותלין מבית המלך ופסוק זה בדברי הימים כשלכד דוד את מצודת ציון: מוניני. דגים קטנים וצחנתא מין גדים קטנים:

הדרן עלך נגמר הדין

מאי טעמא קטלתיא לעמשא. ואם תאמר היאך נתיחייב יואב במאי דקטליה לעמשא הא בעי התראה ואפילו למי' דחבר אינו צריך התראה הכא לא היה חבר בדבר זה שהיה חשבו מורד במלכות וה"ל שוגג ו"ל דלא נתיחייב אלא משום הוא גופיה דהוה מורד במלכות:

הדרן עלך נגמר הדין

לעמשא. אמר ליה, עמשא מורד במלכות הוה, דכתיב 'ויאמר המלך לעמשא העזק לי את איש יהודה שלש' ימים', 'ויקף עמשא להעזק את יהודה ויחר'. אמר ליה, עמשא, אבין ורקין דרש. אשכחניהו דפתחיה להו במסכתא, אמר, פתיב 'כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצוונו וימת', יכול אפילו לדברי תורה, תלמוד לומר 'רק חזק ואמץ'. אלא, ההוא גברא מורד במלכות הוה, דכתיב 'והשקעה פאה עד יואב, כי יואב נטה אחרי אדוניה, ואחרי אבשלום לא נטה'. מאי 'לא נטה'. אמר רב יהודה, שפיקש לנטות ולא נטה. ומאי טעמא לא נטה. אמר רבי אלעזר, עדיין ליחלוחית של דוד קיימת. רבי יוסי ברבי חנינא אמר, עדיין איצטגניני של דוד קיימין. דאמר רב יהודה אמר רב, ארבע מאות ילדים היו לו לדוד, פולן בני יפת תואר היו, ומגדלי בלזרות היו, ומחלכין בראשי הגייסות היו, והן הן בעלי אגרופין של דוד. ופליגא דרבי אבא בר כהנא, דאמר רבי אבא בר כהנא, אילמלא דוד, לא עשה יואב מלחמה. ואילמלא יואב, לא עסק דוד בתורה, דכתיב 'ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו, ויואב בן צרויה על הצבא', מה פעם דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו, משום דיואב על הצבא. ומה פעם יואב על הצבא, משום דדוד עושה משפט וצדקה לכל עמו. ויצא יואב מעם דוד, וישלח מלאכים אחרי אבנר, וישבו אותו מבור הסרה'. מאי 'בור הסירה'. אמר רבי אבא בר כהנא, בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג. ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אותו בשלי, אמר רבי יוחנן, שדנו דין סנהדרין. אמר ליה, מאי טעמא קטלתיא לעמשא. עשאל, רודף היה. היה לך להצילו באחד מאיבריו, לא יכיל ליה. השתא בדופן חמישית פוונת ליה, באחד מאיבריו לא יכלת ליה. לדבר אותו בשלי, אמר רב יהודה אמר רב, על עסקי שלו. ויטהו שם אל החומש, אמר רבי יוחנן, בדופן חמישית, מקום שמרה וכבד תלויין בו. והשיב את דמו על ראשו, אשר פגע בשני אנשים צדיקים ומבים ממנו. 'מוכים' שהיו דורשין אבין ורקין, והוא לא דרש. 'צדיקים' שהן כפה ולא עשו, והוא פאגרת, עשה. ועמשא לא נשמר בחרב אשר ביד יואב, אמר רב, שלא חשדו. ויקבר בביתו במדבר, אטו ביתו מדבר הוא. אמר רב יהודה אמר רב, במדבר, מה מדבר מופקד לכל, אף ביתו של יואב מופקד לכל. דבר אחר, במדבר, מה מדבר מנוקה מגזל ועריות, אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות. ויואב יתיה את שאר העיר, אמר רב יהודה, אפילו מוניני וצחנתא טעים, פרים להו:

ארבע מיתות. סקילה שריפה הרג והנק. דווקא נקט סידרא סקילה חמורה משריפה ושתיהן מהרגן ושלשתן מחנק ונפקא מינה למתחייב שתי מיתות דקיל לקמן (דף פא.)
דנידון בחמורה: רבי שמעון כו'. פלוגתא מפרש בגמרא: זו מצות הנסקל. שפירשנו בפרקין דלעיל (דף מה.) בית הסקילה היה גבוה שתי קומות כו' ומשום דבעי למתני מצות
הנשרפין והנהרגין והנחנקין כיצד הדר ונקט להאי: גמ' כל מקום ששנו חכמים דרך מנין, וסידרו דבר אחר דבר: אין מוקדם ומאוחר. לא דקדקו להקדים במשנתן את
המוקדם ולאחר את המאוחר שיש מקום שהשנו מאוחר במשנה צריך להקדימו במעשה כגון סדר ח' בגדים של כהונה גדולה כדמפרש לקמיה דמכנסים קודמין בלבישה
ולא הקדימו לשנותן כסדר לבשתן ויש מקום

אמר רבא אמר רב סחורא אמר רב הונא. 1
בבמה דוכתי איכא הכי והא דאמר רבא 2
בס"פ אלו מציאות (ב"מ דף לג.) כגון רב סחורא 3
דאסבך וזחמ' ליסטרין משמיה דנפשיה לא 4
אנמריה טפי א"נ ה"ק אפילו לא למר מרבו אלא 5
דבר זה בלבד נחשב רבו בכך א"נ בהחיה שעתא 6
אכתי לא גמר מיניה טפי: 7
מעבירין על הכתם. פ"ה לבדוק אם דם נדה 8
הוא ור"ת מפרש דאפילו דם נדה 9
ודאי אע"ג דמטמא לח ויבש כיון דאין עובר על 10
די' ז' סממנים בטל וטהור דתני ר' חייא דם נדה 11
ודאי מעביר עליו שבעה סממנים ומבטלה: 12
כל מעשה יום הכפורים. למ"ד (יומא דף סז) לא 13
נאמר חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי 14
לבן בפנים לא איירי בדברים שנעשים בבגדי וזהב 15
בחוץ: 16
אף סדר תמיד. תימה דלא קאמר אף סדר 17
ברכות דתנן בפרק בתרא דר"ה (ד' לב.) 18
סדר ברכות אבות וגבורות וקדושת השם עוד תנן 19
התם (ד' לב.) סדר תקיעות ז': 20
קסברי

ל' עצה ההוגנת לו, שגאמר וקראו לו זקני עירו ודברו אליו, והיא אומרת 'מאן יכמי', והוא 18
אומר 'לא חפצתי לקחתה', וכלשון הקדש היו אומרים. ונגש'ה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחליצה 19
נעלו וירקה בפניו, רוק הנראה לדייניו. וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש וגו' ונקרא שמו 20
בשיראל. ואמר רב יהודה, מצות חליצה, קוראה, וקורא. חולצת ורוקקת, וקוראה. והיונן בה, 21
מאי קא משמע לן, מתניתין היא. הא קא משמע לן, מצוה הכי. ואי אפיך, לית לן בה. תניא 22
נמי הכי, בין שהקדים חליצה לרוקקת, או רוקקה לחליצה, מה שעשה עשוי. ולאפוקי מהא 23
דתנן, כהן גדול משמש בשמנה פלים, והדייט בארבעה. בכתנות, במכנסים, במצנפת, ואבנט. 24
מוסיף עליהן כהן גדול, חושן, ואפוד, ומעיל, וציץ. ותניא, כהן גדול ודבר קודם למכנסים, 25
שגאמר 'ומכנסים בד יהיו על בשרו'. ותנא, מאי טעמא אקדמיה לפתנות, משום דאקדמיה קרא. 26
וקרא, מאי טעמא אקדמיה, משום דמכסא פולה גופיה, עדיפא ליה: סקילה שריפה כו': סקילה 27
חמורה משריפה, שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודה זרה. מאי חומרא, שכן פושט ידו בעיקר. 28
אדרבה, שריפה חמורה, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה. ומאי חומרא, שכן מחללת את אביה. 29
קסברי

דעבודות הוא שתהא זאת חמורה וחשובה מחבירתה אלא חומר היום שנכתבה חוקה בסידורה לעכב וכי אמרינן אנו במידי דחשיבותה גרם ליה כגון ארבע מיתות דאמרינן
לקמן דזו חמורה מזו וכן בשבע סמני שצורכו וכתו של כל אחד ואחד גורם לו ליקדם וכן מכנסים שחישבן הכתוב להקדימן כדלקמן אבל יום הכפורים חומר היום בעלמא
הוא שלא לשנות בו ולא כח עבודות: ואידך. רב פפא דאיירי נמי בחומרי אמר לך ההוא מצוה בעלמא ואי אפיך לית לן בה: ולאפוקי ממצות חליצה. האי כל מקום דקאמר
רב סחורא דלא דיקדקו בו לאפוקי מסדר השני במצות חליצה אתא דלא תימא דווקא הוא ואע"ג דמצותיה הכי כדא מסדר ואולי: היא אומרת. תחילה מאן יכמי והוא
אומר לה לא חפצתי ואחר כך חולצת ואחר כך רוקקת ואחר כך קוראה ככה יעשה אפי' הכי אי אפיך לית לן בה כדקתני לקמן: עצה ההוגנת לו. שאם היה הוא זקן והיא
ילדה הוא ילד והיא זקנה אומרים לו כלך אצל שכמותך ולא תכניס קטטה לתוך ביתך: וכלשון הקדש היו אומרים. במסכת סוטה יליף לה בפרק אלו נאמרין בכל לשון (דף
לב.) רוק הנראה. שיהא בו כדי לראות כשיצא מפיה דבעינן לעיני הזקנים וירקה: קוראה וקורא חולצת ורוקקת וקוראה. קוראה מאן יכמי וקורא לא חפצתי חולצת ורוקקת
וקוראה ככה יעשה לאיש: הי' והיונן בה מאי טעמא שכן רוקקת ואחר כך קוראה ככה יעשה אפי' הכי אי אפיך לית לן בה דקתני לקמן: עצה ההוגנת לו. שאם היה הוא זקן והיא
על בשרו. משמע כשלושן יהא בשרו מבלי לבוש דאי לא הא אתא לאשמועינן למא על יד בשרו: מאי טעמא אקדמה לכתנות. הואיל ומכנסים קודמין: דאקדמיה קרא. 52
כתנות בד קדש ויבש ומכנסים בד וגו' (ויקרא טז) סקילה חמורה כו'. טעמא דמתניתין מהדר לפרושי מ"ט דרבנן דאמרו סקילה קודמת לשריפה ושריפה להרג והרג לחנק. 53
שכן נתנה למגדף. מברך את השם והוא בסקילה כדכתיב (שם כד) הוצא את המקלל וגו': ולעבודה זרה. שהן עבירות חמורות: ומאי חומרא. דמגדף ועבודה זרה דקאמרת 54
דמיתה הניתנה להם ודאי חמורה משאר מיתות שהרי ניתנה לעבירה חמורה: שכן מחללת את אביה. כדאמרינן לקמן (דף נב.) שאם היו נוהגין בו קדש נוהגין בו חול אומר 55
ארוך שזו ילד ארוך שזו גידל: 56

סנהדרין דף מט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קכא

ר' הונא בריה דרב יהושע מוסיף עוד משנה שבה נשנה הסדר
בקפידה: ר' הונא בריה דרב יהושע אמר, אף סדר הקרבת קרבן
התמיד נשנה כפי סדרו בקפידה, וראיה לכך, דקתני עלה – שלאחר
שביארה המשנה סדרו, כתבה המשנה בסוף מסכת תמיד, והו סדר
תמיד, ומשמע שכונתה לומר שזהו סדרו בקפידה ואין לשנותו.
מבאר הגמרא: ואיך – ר' פפא שלא הוציא מהכלל את סדר
התמיד, משום שהיה למצוה בעלמא – מה שנאמר שם 'זהו סדר
תמיד' אין הכוונה שהסדר מעכב ואם יקדים המעשה המאוחר לא
יצא ידי חובה, אלא שלכתחילה יש לעשות הסדר כמו שנשנה
במשנה, אך בדיעבד אם שינה הקדים המעשה המאוחר לא הפסיד
עבודתו, ואינו דומה לסדר יום הכפורים שאם הקדים מעשה לחבירו
לא יצא ידי חובה.
הגמרא חוזרת לכללו של ר' פפא, אלו דברים נכללו בכלל זה
שהיה כוונת ר' פפא להוציאם ממשמעותם ולחדש שאין הסדר
מעכב בהם. מבאר הגמרא: ולאפוקי – כלל זה בא להוציא
מהמשנה לגבי מצות חליצה, להשמיע שאין סדר הדברים בה
בדיוק. דתנן (יבמות קז), כך הוא סדר מצות חליצה, בא הוא – היבם
ויבמתו לפני בית דין, והם היו נותנין לו עצה ההוגנת לו, שאם
היתה היבמה זקנה והיבם צעיר או להיפך, היו בית דין מיעצים לו
שלא ייבם אותה אלא יחלוץ, שלא יכניס טטה אל ביתו, ששנאמר
(דברים כה ט) 'וקרא לו יבני עירו ודברו אליי', והיינו שידברו אליו
דברים הראויים לו. ואם ישמעו לדבריהם ויטכמו לחלוץ, סדר
החליצה הוא כך: והיא אומרת מאן יבמי וגו' (שם כה ט), והוא אומר
'לא חפצתי לקחתה' (שם כה ט), ובלשון הקדש היו אומרים כן. ולאחר
מכן 'ונגשה יבמתו אליו לעני הוקנים וחליצה נעלו וגו' (שם כה ט),
ולאחר שחליצה 'וירקה בפניו' – שתירוק על הקרקע כנגד פניו רוק
הנראה לדין כשיצא מפה. ולאחר מכן 'וענתה ואמרה ככה
עשה לאיש וגו' (שם), ונקרא שמו ב'ישראל' וגו' (שם כה ט), ואמר
ר' יהודה על משנה זו, והו סדר מצות חליצה, קורא היבמה 'מאן
יבמי וגו', וקורא היבם 'לא חפצתי לקחתה', לאחר מכן חולצת
נעלו. ור' יוחנן על הקרקע בפניו, וקורא 'ככה יעשה לאיש וגו',
והיוני כה – ונשאנו ונתנו בדברי ר' יהודה אלו. מאי קא משמע לן
ר' יהודה בדבריו, הרי מתניין היא – כל דבריו נאמרו במשנה.
ותירצו, הא קא משמע לן שרק מצוה הכי לכתחילה, ואי אפיך את
הסדר לית לן בה ונתקיימה המצוה. ואף ר' פפא סחורא והאמוראים
נכתונו בכללו להוציא ממשמעות משנה זו, שאין הסדר מעכב בה.
הגמרא מביאה ראיה מבריתא לדברי ר' יהודה: תנא נמי הכי, בין
שהקדים חליצה לקריאה או לקריאה לחליצה, מה שעשה עשויו.
הגמרא מביאה משנה נוספת שכלל זה בא להוציא ממשמעותו:
ולאפוקי מהא דתנן לגבי סדר לבישת בגדי כהונה (יזמא עא), בהן
גדול משמש בשמונה פלים – בגדים, וכחן הדיט פארפעה בלבד.
ואלו הן, בכתנות, במכנסים, במצנפת, ואבנט. מוסיף עליו בהן
גדול, חושן, ואפוד, ומעיל, וציץ. ותנא בבריתא לגבי סדר
הלבישה, מנין שלא יהא דבר על בשרו קודם לבישת המכנסים,
שנאמר בסדר לבישת בגדי הכהן הגדול (ויקרא טו ט) 'בתנת בד קדש
לבש ומכנסי בד יהיו על בשרו'. ומבואר שלא כתבה המשנה את
הסדר בקפידה ואדרבה יש להקדים את המכנסים לכתנות.
שואלת הגמרא: ותנא של המשנה, מאי מעמא אקדמיה לבתונת –
מדוע אכן הקדים את הכתנות לפני המכנסים. משיבה הגמרא:
משום דאקדמיה קרא – כיון שבפסוק שהובא לעיל נזכרה לבישת
הכתנות קודם לבישת המכנסים, לכך הקדימה התנא. שואלת
הגמרא: וקרא מאי מעמא אקדמיה – אף על הפסוק יקשה מדוע
כתב את לבישת הכתנות קודם. משיבה הגמרא: משום דמכנסים
בזיל גופיה עדיפא ליה – כיון שלבישת הכתנות חשובה שמכסה
את כל גופו, העדיף הפסוק להקדימו אף שסדר הלבישה אינו כן.
שנינו במשנה: סקילה שריפה כו'. הגמרא מבאר מהיכן למדו רבנן
שסקילה חמורה: סקילה חמורה משריפה, שכן מצינו שניתנה
למיתה – למכרך את השם, ולעקוב עבודת גלולים. ועבירות אלו
חמורות ואין למעלה מהן, ומאי חומרא, שכן פושט ידו בעיקר
המשך בעמוד קכז

פרק שביעי – ארבע מיתות

בפרק הקודם נתבאר אופן מיתת הסקילה, הפרק שלפנינו עוסק בביאור
שאר מיתות בית דין, ועל איזה עבירות חייבים כל מיתה ומיתה.
ובתחילה מפרטת המשנה אלו הן ארבע המיתות, וסדר חומרתן:

משנה

ארבע מיתות נמסרו מן התורה לבית דין, ואלו הן כפי סדר חומרתן,
סקילה, שריפה, הרג – מיתה בסיף, ונתק. רבי שמעון אמר, סדר
חומרתן כך הוא. שריפה, סקילה, חנק, ונתק.
אחר שפירטה המשנה ארבע המיתות וסדרן, חוזרת המשנה לבאר
אופן ופרטי הדינים של כל מיתה ומיתה: זו – המיתה שנתבאה
בפרק הקודם, היא מצות הנסקל, ומעתה – במשניות הבאות
יתבארו שאר המיתות.

גמרא

הגמרא דנה במקומות שפירטה המשנה כמה דברים שמנתה אותם
קודם לכן, או שפירטה אותם בלא שהזכירה מנינים בתחילה, אם נשנו
כפי סדרן או לא: אמר רבא אמר רב סחורא אמר רב הונא, כל
מקום ששנו חכמים דבריהם דרך מניין, ופירטו את הדברים, אין
מוקדם ומאוחר – לא הקפידו על סדר הדברים, ופעמים פירטו הדבר
המאוחר לפני הדבר הקודם לו. חזן משכעה סמנין, השנויים במסכת
נדה (סא) שנשנו כפי סדרן.
הגמרא מביאה את המשנה לגבי שבעה סמנין: דתנן, שבעה סמנין
מעבירין על הכתם שנמצא בבגד אשה, כדי לבדוק אם דם נדה הוא
ונאסרה האשה לבעלה, וכן הטהרות שנגעו בבגד נטמא, או שאינו
דם אלא שנתלכלך הבגד בצבע אדום. ואלו הן שבעת הסמנין, רוק
תפל – שאין בו טעם של דבר מאכל, והיינו רוק של אדם הניעור
בבוקר משנתו ולא טעם כלום מתחילת הערב, ובבוקר לאחר
שהשכים לא הרבה לדבר. ומי לעיסת גריסים של פול, דהיינו רוק
של אדם הבא עם כסית גריסים של פול. ומי גללים שעברו עליהם
שלשה ימים והסריחו. ונתר – מין אדמה. וזרית – עשב שבכוחו
להעביר בתמים. קמוליא – מין עשב שמישים וטוחנים אותו,
ורגילים לנקות בו את הידים. (ואשלך) (ואשלג) – פסולת הנמצאת
בתוך נקבי מרגליות שבים. וקתני בסיפא של המשנה, העבירין
לשבעה סמנים אלו על הכתם שלא בסדרן, או שהעבירין שבעתן
באחד, לא עשה ולא כלום, ואף אם יעמוד הכתם בעינו ולא יעבור
על ידי הסמנים, אין בכך הוכחה שאינו דם נדה אלא צבע, לפי שאין
הדם עובר אלא אם כן העבירו כסדרן זה אחר זה.
ר' פפא סבא מוסיף שאף במשנתנו נשנו סדר המיתות בקפידה: ר' פפא
סבא משמיה דרב אמר, אף משנתנו לגבי ארבע מיתות,
נשנתה כפי סדר חומרתן. וראיה לכך, מדרבא מפליג רבי שמעון –
ממה שרבי שמעון חולק ומשנה את סדר המיתות, שמע מניין שסדר
המיתות במשנה, דוקא קתני – נשנו בסדר חומרתן בקפידה.
הגמרא מבאר מדוע ר' פפא סחורא לא הוציא את משנתנו מהכלל:
ואיך – ור' פפא סחורא ודאי אינו חולק על ר' פפא סבא, אלא
שבפלותא לא קא מיירי – לא נקט משניות שיש בהם מחלוקת.
ר' פפא מוסיף עוד משנה שבה נשנה הסדר בקפידה: ר' פפא אמר,
אף סדר עבודת יום הכיפורים השנוי במשניות במסכת יומא, נשנה
כפי סדר עשייתו, וכמו דתנן (יזמא ט) כל מעשה יום הכיפורים
האמורים על הפר, אם הקדים מעשה לחבירו, וכגון שהזה מדם
השעיר לפני שהזה מדם הפר, לא עשה ולא כלום.
הגמרא מבאר מדוע האמוראים האחרים לא הוציאו אף משנה זו
מהכלל: ואיך – ר' פפא סחורא ור' פפא סבא, ודאי אינם חולקים על
ר' פפא, אלא שסבורים, שהוא חומרא בעלמא – הטעם שהסדר
מעכב ביום הכיפורים אינו משום חשיבותה של העבודה הקודמת
לעבודה שלאחריה, אלא שהחמירה התורה ביום זה משום חשיבותה,
ולכך הקפידה שיהיו נעשות העבודות בו כפי הסדר השנוי בפסוקים,
ואינו דומה למשניות שהביאו ר' פפא סחורא ור' פפא, שבהם הקפידה
על הסדר הוא מחמת חשיבות הדברים.

משיבה הגמרא: אכן טעמם של רבנן שסקילה חמורה משריפה
 כמבואר לעיל משום שמצינו עונש סקילה על מגדף שפושט ידו
 בעיקר, ואם תאמר אם כן היאך הקילו בבת כהן שזינתה שיהא דינה
 רק בשריפה, הלא על כהנת יש להחמיר יותר מישראלית, וארוסה
 ישראלית שזינתה דינה בסקילה. יש לומר דקסברי רבנן שאכן רק
 על בת כהן נשואה שזינתה נאמר שתהא יוצאה לשריפה, ולא על
 בת כהן ארוסה שזינתה, שכוין שגבי נשואה שזינתה דין הישראלית
 בחנק, הרי דין כהנת נשואה חמור ממנה לידון בשריפה, אך גבי
 ארוסה שזינתה, כיון שדין הישראלית בסקילה, לא יהא דין הכהנת
 קל ממנה, ולכן אף הכהנת בסקילה, ומדאפקה רחמנא – ומוה
 שהוציאה תורה לשריפה בת כהן מכלל נשואה בת כהן, שנשואה
 דינה בשריפה ואילו ארוסה דינה בסקילה כדון ארוסה בת ישראל,
 שמע מינה שסקילה חמורה משריפה.

הגמרא מבארת מהיכן למדו רבנן שסקילה חמורה מהרג [סייף]:
 סקילה חמורה מסייף, שכן סקילה ניתנה למגדף ולעובד עבודת
 כוכבים, ומאי חומרא של מגדף ועבודה זרה יותר משאר עבירות,
 כדאמרינן לעיל שבמעשים אלו הרי הם פושטים ידיהן בעיקר,
 ומסתבר שניתנה להם מיתה חמורה ביותר.

דוחה הגמרא: אדרבה, נאמר שסייף חמור מן הסקילה, שכן סייף
 ניתן לאנשי עיר הנדחת לעבודה זרה, שנאמר (דברים יג טו) – יצאו
 אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישבי העיר ההוא לפי חרב, ומאי
 אלהים אחרים וגו', הבה תבא את ישבי העיר ההוא לפי חרב, ומאי
 חומרא מצינו ב'עיר הנדחת' שמוכח מכך שסייף חמור מן הסקילה,
 שכן מלבד שנענשים במיתת סייף, נענשים אף בזאת שמונח אבה,
 שנאמר (שם יג יז) – ואת כל שללה תקבץ אל תוף רחבה ושרפת באש
 את העיר ואת כל שללה בליל, ומוה שהחמירו עליהם לעונשם גם
 בכך שיאבד ממונם, משמע שאף המיתה האמורה בהם היא החמורה
 יותר.

מבארת הגמרא באופן אחר: רבנן למדו שסקילה חמורה מסייף
 ממקום אחר, שכן אמרת מסברא, איזה בן מרובה – איזה עון יותר
 חמור, בן המדינה ומסית את העם לעבור מאחרי ה', או בן הנידח
 ושב מאחרי ה', הרי אומר שודאי בן המדינה חמור יותר, שכן הוא
 חוטא ומחטיא את האחרים, והלא תנא בברייתא, מדיחי עיר
 הנדחת בסקילה, ומוה שהמדיח בסקילה, והנידחים בסייף, למדים
 שסקילה חמורה מן הסייף.

הגמרא מבארת מהיכן למדו רבנן שסקילה חמורה מחנק: סקילה
 חמורה מחנק, שכן ניתן סקילה למגדף ולעובד עבודת כוכבים,
 ומאי חומרא של מגדף ועבודה זרה, כדאמרינן לעיל, שפושטים ידיהן
 בעיקר.

דוחה הגמרא: אדרבה נאמר שהחנק חמור כמו סקילה, שכן חנק ניתן
 למכה אביו ואמו, שנאמר (שמות כא טו) – למכה אביו ואמו מות יומת,
 ושנינו לקמן (בב) שכל מיתה שלא נתפרשה בחורה הרי היא חנק.
 ומאי חומרא – מדוע הכאת אביו ואמו נחשבת לחמורה ביותר, שכן חנק
 הוקש כבודן של אביו ואמו לכבוד המקום, בכבוד אב ואם נאמר
 (שמות כ יא) – כבוד את אביך ואת אמך, ובכבוד ה' נאמר (משל ג ט) – כבוד
 את ה' מהונך, ודרשו בהיקש שחייב אדם לכבד את אביו ואמו כשם
 שחייב לכבד את ה', וממילא המחלל כבוד אביו ואמו כפושט ידו
 בעיקר, ומוה שלפושט יד בעיקר נתנו סקילה ולמכה אביו חנק,
 משמע שחומרת שתי המיתות שוה, שכן שניהם ניתנו על אותה
 חומרת עון.

מבארת הגמרא באופן אחר: רבנן למדו שסקילה חמורה מחנק
 מדאפקיה רחמנא – מזה שהוציאה תורה לשריפה את ישראל
 שזינתה מכלל נשואה בת ישראל, מחנק שבנשואה לסקילה
 בארוסה, וכיון שעון הארוסה חמור מעון הנשואה, שכן ארוסה
 בזנותה עושה רעה לשמים ופוגמת בכבוד עצמה, ואילו נשואה אינה
 פוגמת אלא בכבוד שמים, אבל בכבוד עצמה אינה פוגמת כל כך לפי
 שכבר נפגמה, שמע מינה שסקילה חמורה מחנק.

עתה הגמרא מבררת מהיכן למדו רבנן ששריפה חמורה מהרג וחנק.
 מבארת הגמרא: מנין למדו רבנן ששריפה חמורה מסייף, שכן

שריפה ניתנה לבת כהן שזינתה, כמבואר לעיל. ומאי חומרא של
 זנות בת כהן יותר משאר עבירות, שכן היא מחללת את אביה,
 שמשעה שזינתה מקילים בכבודו, ואם מצינו בעבירה חמורה זו
 שדינה בשריפה, מסתבר ששריפה חמורה מסייף.

דוחה הגמרא: אדרבה נאמר שסייף חמור משריפה, שכן סייף ניתן
 לאנשי עיר הנדחת, כמבואר לעיל. ומאי חומרא שמצינו ב'עיר
 הנדחת' שמוכח מכך שעונש סייף חמור מן השריפה, שכן מלבד
 שנענשים במיתת סייף, נענשים אף בזאת שמונח אבה, כמבואר
 לעיל. ומוה שהחמירה תורה עליהם לעונשם גם בכך שיאבד ממונם,
 משמע שאף המיתה האמורה בהם חמורה.

מבארת הגמרא באופן אחר: רבנן למדו ששריפה חמורה מסייף
 בגזירה שוה, נאמר תיבת אביה גבי נערה המאורסה שזינתה שדינה
 בסקילה, שנאמר (דברים כב כא) – והוציאו את הנערה וגו' וסקלנה אנשי
 עיר באבנים ומתה כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית אביה,
 ונאמר תיבת אביה גבי בת כהן שזינתה שדינה בשריפה, את אביה
 היא מחללת באש תשרף (ויקרא כא ט), מה גבי אביה האמור
 בסקילה מצינו שסקילה חמורה מסייף, כמו שהוכיחה הגמרא לעיל
 ממה שניתנה סקילה למדיחי עיר הנדחת, אף גבי אביה האמור
 בשריפה, שריפה חמורה מסייף.

הגמרא מבארת מהיכן למדו רבנן ששריפה חמורה מחנק: מנין
 ששריפה חמורה מחנק, שכן מצינו ששריפה ניתנה לבת כהן
 שזינתה, ומאי חומרא של זנות בת כהן יותר משאר עבירות,
 כדאמרינן לעיל, שמחללת את אביה, ומוה שעונש המחללת בשריפה,
 משמע ששריפה חמורה מחנק, לפי שלא מצינו שניתנה מיתת חנק
 לעבירות חמורות כגון אלו.

דוחה הגמרא: אדרבה נאמר שהחנק חמור משריפה, שכן חנק ניתן
 למכה אביו ואמו, כמבואר לעיל. ומאי חומרא של מכה אביו ואמו
 יותר משאר עבירות, שכן הוקש כבודן של אביו ואמו לכבוד
 המקום, כמבואר לעיל, הרי מצינו שניתנה מיתת חנק לעבירה
 חמורה יותר מבת כהן חמונה.

מבארת הגמרא באופן אחר: רבנן למדו ששריפה חמורה מחנק
 מדאפקיה רחמנא – מזה שהוציאה תורה לנשואה בת כהן שזינתה
 מכלל נשואה בת ישראל שזינתה, שהרי אף כהנת נשואה היתה
 בכלל מה שנאמר (ויקרא כ י) – ואיש אשר ינאף את אשת איש וגו' מות
 יומת, וסתם מיתה בחנק, ושוב בא הכתוב והחמיר על בת כהן
 שעוונה חמור והוציאה מחנק לשריפה, שנאמר (שם כא ט) – וזבת איש
 כהן כי תחל לזנות וגו' באש תשרף, שמע מינה ששריפה חמורה
 מחנק, כי אם חנק היה חמור יותר, היאך הקילה תורה על בת כהן
 שיהא עונשה בשריפה.

הגמרא מבארת מהיכן למדו רבנן שהרג חמור מחנק: מנין שסייף
 חמור מחנק, שכן סייף ניתן לאנשי עיר הנדחת, כמבואר לעיל.
 ומאי חומרא שמצינו ב'עיר הנדחת' שמוכח מכך שסייף חמור מחנק,
 שכן מלבד שנענשים במיתת סייף, נענשים אף בזאת שמונח אבה, ומוה
 בסייף, נענשים אף בזאת שמונח אבה, כמבואר לעיל. ומוה
 שהחמירה תורה עליהם לעונשם גם בכך שיאבד ממונם, משמע שאף
 המיתה האמורה בהם חמורה.

שואלת הגמרא: אדרבה נאמר שהחנק חמור מסייף, שכן ניתן למכה
 אביו ואמו, ומאי חומרא המיוחדת שבעבירה זו, שכן הוקש כו'
 כבודן של אב ואם לכבוד המקום וכל הפוגע בכבודם כפוגע בכבוד
 ה', משיבה הגמרא: אפילו חבי – על אף שעון הכאת אב ואם חמור,
 הפושט ידו בעיקר עירי – אנשי עיר הנדחת שפשטו ידיהן בעיקר
 ועבדו עבודה זרה עוונם חמור יותר, שזוהו כבוד המקום עצמו, ונמצא
 מוכח שסייף האמור בעיר הנדחת חמור מחנק האמור במכה אביו
 ואמו.

עד כאן ביארה הגמרא את שיטת רבנן הסוברים שסקילה חמורה
 משריפה, שריפה מהרג, והרג מחנק. עתה מבארת הגמרא את שיטת
 רבי שמעון הסובר ששריפה חמורה מסייף, וחנק חמור מהרג. שנינו
 במשנה: רבי שמעון אומר כו', סדר חומר מיתות בית דין שריפה
 סקילה חנק והרג. מבארת הגמרא: מנין למד רבי שמעון ששריפה

סנהדרין. פרק שביעי – ארבע מיתות דף נ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קכג רש"י תוספות

קסברי רבנן, דמתני': נשואה. בת כהן יצאה מכלל נשואה בת ישראל מחנך לשריפה אבל ארוסה דגבי בת ישראל בסקילה לא יצאה בבת כהן מכלל ארוסה בת ישראל: ומדאפקיה רחמנא לארוסה. בת כהן מכלל נשואה בת כהן משריפה לסקילה ש"מ סקילה חמורה דעל כרחיק ארוסה חמורה מנשואה שמחללת ומזנה בית אביה והכתוב החמיר עליה דהא נשואה בת

קסברי רבנן, נשואה יוצאה לשריפה, ולא ארוסה. ומדאפקיה רחמנא לארוסה בסקילה, שמע מינה, סקילה חמורה. סקילה חמורה מסייף, שכן ניתנה למגדף ולעובר עבדות פובכים. ומאי חומרא, בדאמרן. אדרבה, סייף חמור, שכן ניתני לאנשי עיר הנדחת. ומאי חומרא, שכן ממונן אבד. אמרת, איזה פח מרובה, פח המדיח או פח הנידח, הוי אומר פח המדיח. ותניא, מדיחי עיר הנדחת בסקילה. סקילה חמורה מחנך, שכן ניתני למגדף ולעובר עבדות פובכים. ומאי חומרא, בדאמרן. אדרבה, חנק חמור שכן ניתני למפה אביו ואמו, ומאי חומרא, שכן הוקש פבדון לכבוד המקום. מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל, מכלל נשואה בת ישראל, מחנך לסקילה, שמע מינה, סקילה חמורה. שריפה חמורה מסייף, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה. ומאי חומרא, שכן מחללת את אביה. אדרבה, סייף חמור, שכן ניתני לאנשי עיר הנדחת. ומאי חומרא, שכן ממונן אבד. נאמר 'אביה' בסקילה, ונאמר 'אביה' בשריפה. מה 'אביה' האמור בסקילה, סקילה חמורה מסייף. אף 'אביה' האמור בשריפה, שריפה חמורה מסייף. שריפה חמורה מחנך, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה. ומאי חומרא, בדאמרן. אדרבה, חנק חמור, שכן ניתני למפה אביו ואמו. ומאי חומרא, שכן הוקש פבדון לכבוד המקום. מדאפקיה רחמנא לנשואה בת כהן, מכלל נשואה בת ישראל, מחנך לשריפה, שמע

רבנן נשואה יצאה כו. פ"ה דעיקר טעמא דאפ"ה פרשט ידו בעיקר עדיף וכן משמע בפ' הנשרפין (לקמן דף עט): דתנן אמרו לו אילו לא היתה סקילה חמורה לא ניתנה למגדף ולעובר עבודה וזה ואת סייף יוכיח שניתן לאנשי עיר הנדחת שפושטין ידיהם בעיקר ואפ"ה שריפה חמורה ממנו כדמוכח בשמעתתא וי"ל דסייף יש לו חומרא אחריתי עמו שממונו אבד ושקולין שניהם בסקילה ואע"ג דאמרין בסמוך אדרבה סייף חמור מסקילה שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממנו אבד דמשמע שזה גורם לו שהוא חמור כיון שיש בו חומרא זו התם היינו טעמא דאבתי לא ידעינן דסייף קל ואיתן לן למימר מסברא דכיון דיש בו חומרא זו דממונו אבד מיתתו נמי חמורה אבל כיון ידידינן דסייף קל איכא למימר שזה גורם לו שניתן לפושט יד בעיקר משום חומרא דאיכא בהדיא דממונו אבד. סקילה חמורה מחנך. ה"ה דהב"ל מק"ו משריפה או מסייף דחמורין מחנך וסקילה חמורה מהן דבה"ג קאמר לקמן לר"ש: אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו. ותימה סקילה נמי ניתנה למקלל אביו ואמו דהוקש כבודן לכבוד המקום ועוד ובי מפי

שהוקש יהא חמור מכבוד המקום עצמו ועוד דבביצה הורגל (ב"ק דף כה) אמר ק"ו לשכינה י"ד יום וי"ל דלא קאמר שיהא חמור מסקילה אלא כלומר חמור בסקילה שכן הוקש: נאמר אביה בסקילה כו. תימה אע"ג דמסברא סייף חמור אתאי ג"ש ומפיק ליה ואם כן לעיל נמי דמסברא סקילה חמורה משריפה כדפ"ה דפרשט ידו בעיקר עדיף אמאי לא אתי גזירה שזה ומפקא מסברא ונימא אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה דמה אביה האמור בסקילה בארוסה אף אביה האמור בשריפה בארוסה:

מה

מינה, שריפה חמורה. סייף חמור מחנך, שכן ניתני לאנשי עיר הנדחת. ומאי חומרא, שכן ממונן אבד. אדרבה, חנק חמור, שכן ניתני למפה אביו ואמו. ומאי חומרא, שכן הוקש כו. אפילו הכי, פושט ידו בעיקר עדיף: רבי שמעון אומר כו': שריפה חמורה מסקילה, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה. ומאי חומרא, שכן מחללת את אביה. אדרבה, סקילה חמורה, שכן ניתנה למגדף ולעובר עבדות פובכים. ומאי חומרא, שכן פושט ידו בעיקר. רבי שמעון למעמיה, דאמר, אחת ארוסה ואחת נשואה, יצאה לשריפה. ומדאפקיה רחמנא לארוסה בת כהן, מכלל ארוסה בת ישראל, מסקילה לשריפה, שמע מינה, שריפה חמורה מחנך, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה. ומאי חומרא, בדאמרן. אדרבה, חנק חמור, שכן ניתני למפה אביו ואמו. ומאי חומרא, שכן הוקש פבדון לכבוד המקום. מדאפקיה רחמנא לנשואה בת ישראל, מחנך לשריפה, שמע מינה, שריפה חמורה. שריפה חמורה מסייף, שכן ניתנה לבת כהן שזינתה. ומאי חומרא, בדאמרן. אדרבה, סייף חמור, שכן ניתני לאנשי עיר הנדחת. ומאי חומרא, שכן ממונן אבד. אמרת, וכי איזה פח מרובה, פח המדיח או פח הנידח. הוי

סקילה חמורה ואי קשיא לך למה לי להדורי בתר טעמא בכולהו דתיהוי סקילה חמורה מינייהו מכיון דאשכח סקילה חמורה משריפה ולקמן יליף שריפה חמורה מסייף ממילא ידעינן דסקילה חמורה מסייף תריץ משום דלקמן לא קיימא לן שריפה חמורה מסייף אלא מגזירה שוה מסקילה דאשכחן בה דחמיר מסייף הלכך מיבעי ליה לאהדורי אטעמא דחמורה סקילה מסייף: נאמר אביה בסקילה. בנערה המאורסה לזנות בית אביה (דברים כב): ונאמר אביה בשריפה. בבת כהן את אביה היא מחללת (ויקרא כא): סקילה חמורה מסייף. כדיליף טעמא לעיל ממדיוחין ונידחין: מדאפקיה לנשואה דבת כהן. סתמא כתיב ארוסה ונשואה משמע ורבנן הוא דמפקי ארוסה מהדיא כלל ושכקי לה במילתא כדן ישראלית בסקילה משום דאית להו סקילה חמורה שכן ניתנה למגדף ונשואה מיתה אפקה קרא מדין נשואה ישראלית מחנך לשריפה אלמא שריפה חמורה ואע"ג דמצ"ע לאיתניי בגזירה שוה דאביה אביה כדאיתיה לסייף נחא לאיתויי מגופה: ר"ש למעמיה. לקמן (שם) יליף מקרא דכתיב בת כהן סתמא:

הוי

52
53
54
55
56
57

מה כשהוציא נשואה. הא דפשיטא ליה דנשואה להחמיר היינו בג"ש דלעיל דמה אביה
האמור בסקילה סקילה חמורה מחנך אף אביה האמור בשריפה שריפה חמורה מחנך.
נאמר כאן אביה. וימה א"כ לנות למה לי ולא מיתוקם בחילול שבת מג"ש דאביה ויל
מ"מ לא הוה ממעטין חילול שבת דהוי אמינא דג"ש איצטרך למעוטי פניה
ומדכתיב כי תחל ה"א דאיירי נמי בחילול שבת:

כשהוא אמר הוא מחללת. פ"ה דהאי תנא
לית ליה דרשה דלקמן שאם היו
נהגין בו קדש א"נ אית ליה וליכתוב היא
מחללת ולא ליכתוב את אביה ולקמן (דף נב.)
משמע דלית ליה דקאמר רב אשי כמאן קרינא
רשינא בר רשינא אפי' לרשינא בר צדיקא
כמאן כי האי תנא משמע דר"ע ור"ש דפליגי
עליה דר' ישמעאל לית להו דך סברא וקשה
דאמר לעיל אליבא דר"ש מאי חומריה שכן
מחללת את אביה וצ"ל דכ"ע אית להו דך דרשה
דאין מקרא יוצא מידי פשוטו והא דקאמר כי
האי תנא לפי שהוא הזכירה:

ת"ל ובת כהן. פ"ה מרבינא דוירי קדריש
ובר"ע ס"ל דדריש לקמן כה"ג והא
דקתני סיפא לגוי לחלל לנתין ולממור מניין
דמשמע יש לו קידושין בה ושמענין ליה לר"ע
דאמר ביבמות (דף סט.) אין קידושין תופסין
בחיבי לאוין הני מילי בחיבי לאוין דשאר אבל
מחיבי לאוין גרידא לא ווא דקאמר בסמוך כרבי
אלעזר דאמר פני הבא על הפניה עשאה וזנה
ושמענין ליה לר"ע דפליג עליה מכל מקום
נעשית וזנה בכמה ביאות ועי"ל דבולה דך
ברייתא רבי שמעון היא כדמוקי לה בסמוך וסבר
לה כר"א בפני הבא על הפניה ובר"ע דדריש
וירי ומיהו קשה דר"ע גופיה דאמר לקמן
יכול אפי' פניה תקשה והא כתיב לנות וצריך
לומר דסביבא ליה כרבי אלעזר:

נשואה, יצאה לשריפה. וטעמא מאי, משום דלרנן, סקילה חמורה. לרבי שמעון, שריפה חמורה.
נפקא מינה, למי שנתחייב שתי מיתות בית דין, נידון בחמורה. מאי רבי שמעון, דתניא, רבי
שמעון אומר, שני כללות נאמרו בבת כהן. בבת כהן, ולא בבת ישראל. אימא, אף בבת כהן.
והוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה, וארוסה מכלל ארוסה. מה פשהוציא הכתוב נשואה מכלל
נשואה להחמיר, אף פשהוציא הכתוב ארוסה מכלל ארוסה, להחמיר. וזממי נשואה בת כהן,
בכלל וזממי נשואה בת ישראל. וזממי ארוסה בת כהן, בכלל וזממי ארוסה בת ישראל. תנו
רבנן, וכת איש כהן כי תחל, יכול אפילו חללה את השבת. תלמוד לומר, לזנות, בחילולין
שפגזות הכתוב מדבר. יכול אפילו פגויה, נאמר כאן 'אביה' ונאמר להלן 'אביה', מה להלן זנות
עם זיקת הבעל, אף כאן זנות עם זיקת הבעל. או אינו אומר 'אביה', אלא להוציא את כל האדם.
כשהוא אומר 'היא מחללת', הוי כל אדם אומר. הא מה אני מקיים 'אביה', נאמר כאן 'אביה'
ונאמר להלן 'אביה', מה להלן זנות עם זיקת הבעל, אף כאן זנות עם זיקת הבעל. אי, מה להלן
נערה והיא ארוסה, אף כאן נערה והיא ארוסה. נערה והיא נשואה, פוגרת והיא ארוסה, פוגרת
והיא נשואה, ואפילו חקיקתה, מנן. תלמוד לומר 'ובת כהן', מכל מקום. 'בת כהן',

הוי אומר, כח המדינה. וקל וחומר, ומה חנך שחמור
מסיף, שריפה חמורה מננו. סוף הקל, לא כל שכן.
סקילה חמורה מחנך, שכן ניתנה למגדף ולעובר עבדות
פוכבים. ומאי חומרא, בדאמרן. אדרבה, חנך חמור, שכן
ניתן למכה אביו ואמו. ומאי חומרא, שכן חוקש כו'.
מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל, מכלל נשואה בת
ישראל, מחנך לסקילה, שמע מינה, סקילה חמורה.
סקילה חמורה מסיף, שכן ניתנה למגדף. אדרבה, סוף
חמור, שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת. ומאי חומרא, שכן
מוזנס אבר. אמרת, וכי איזה כח מרובה, כח המדינה או
כח הנידח. הוי אומר, כח המדינה. וקל וחומר, ומה חנך
שחמור מסיף, סקילה חמורה מננו. סוף הקל, לא כל
שכן. חנך חמור מסיף, שכן ניתן למכה אביו ואמו. ומאי
חומרא, בדאמרן. אדרבה, סוף חמור, שכן ניתן לאנשי
עיר הנדחת. ומאי חומרא, שכן מוזנס אבר. אמרת, וכי
איזה כח מרובה, כח המדינה או כח הנידח. הוי אומר,
כח המדינה. ותניא, מדיחי עיר הנדחת בסקילה, רבי
שמעון אומר בחנך. מרגלא בפומיה דרבי יוחנן, נערה
המאורסה בת כהן שזינתה, בסקילה. רבי שמעון אומר,
בשריפה. וינתה מאביה, בסקילה. רבי שמעון אומר,
בשריפה. מאי קא משמע לן. לרבנן, נשואה יצאה
לשריפה, ולא ארוסה. לרבי שמעון, אחת ארוסה ואחת
נשואה, יצאה לשריפה. וטעמא מאי, משום דלרנן, סקילה חמורה. לרבי שמעון, שריפה חמורה.
נפקא מינה, למי שנתחייב שתי מיתות בית דין, נידון בחמורה. מאי רבי שמעון, דתניא, רבי
שמעון אומר, שני כללות נאמרו בבת כהן. בבת כהן, ולא בבת ישראל. אימא, אף בבת כהן.
והוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה, וארוסה מכלל ארוסה. מה פשהוציא הכתוב נשואה מכלל
נשואה להחמיר, אף פשהוציא הכתוב ארוסה מכלל ארוסה, להחמיר. וזממי נשואה בת כהן,
בכלל וזממי נשואה בת ישראל. וזממי ארוסה בת כהן, בכלל וזממי ארוסה בת ישראל. תנו
רבנן, וכת איש כהן כי תחל, יכול אפילו חללה את השבת. תלמוד לומר, לזנות, בחילולין
שפגזות הכתוב מדבר. יכול אפילו פגויה, נאמר כאן 'אביה' ונאמר להלן 'אביה', מה להלן זנות
עם זיקת הבעל, אף כאן זנות עם זיקת הבעל. או אינו אומר 'אביה', אלא להוציא את כל האדם.
כשהוא אומר 'היא מחללת', הוי כל אדם אומר. הא מה אני מקיים 'אביה', נאמר כאן 'אביה'
ונאמר להלן 'אביה', מה להלן זנות עם זיקת הבעל, אף כאן זנות עם זיקת הבעל. אי, מה להלן
נערה והיא ארוסה, אף כאן נערה והיא ארוסה. נערה והיא נשואה, פוגרת והיא ארוסה, פוגרת
והיא נשואה, ואפילו חקיקתה, מנן. תלמוד לומר 'ובת כהן', מכל מקום. 'בת כהן',

אין

הוי אומר כח המדינה. ור"ש אית ליה מדיחי עיר הנדחת בחנך וילף לה מקרא באלו
הן הנחנקין (לקמן דף פט.) ומדמדיחין בחנך ונרחין בסיף אלמא חנך חמור מסיף
וכבר קיימא לן לעיל דשריפה חמורה מחנך הלכך כ"ש דחמורה היא מסיף מק"ץ מה
חנך דחמור מסיף כו'. מרגלא בפומיה דרבי יוחנן, סדור היה הדבר הזה בפיו ולא
שנאה במשנה וברייא אלא כך קיבלה
שמועה מרבו. בסקילה, דרבנן אית להו
דארוסה לא יצאה לשריפה דאם כן נמצא
אתה מקל בבת כהן. ר' שמעון אומר
בשריפה. דשריפה חמורה הלכך לית לך
לאפקי מכלל סתם בת כהן דקרא סתמא
כתיב: וינתה מאביה. ארוסה בת ישראל
שזינתה מאביה דאיכא שתי מיתות סקילה
משום ארוסה ושריפה משום דמאביה וינתה
דבשריפה היא כדילפינן באלו הן הנשרפין
(לקמן דף עה.) בסקילה. לרבנן דסקילה
חמורה: ר"ש אומר בשריפה. הא קמיל
דלרבנן משום דאית להו סקילה חמורה
סביבא להו דארוסה לא יצאה לשריפה
כדמפרש ואזיל וטעמא מאי כו'. ונפקא מינה.
מהא דרבי יוחנן דאמר דמשום דלרבנן
סקילה חמורה היא ארוסה בת כהן בסקילה
ומשום דלר"ש שריפה חמורה מוקי לה
בשריפה ש"מ המתחייב שתי מיתות נידון
בחמורה דהכא נמי שתי מיתות איכא סקילה
כדון ארוסה ושריפה כדון בת כהן הלכך
לרבנן על כרחך ארוסה לא יצאה לשריפה
ולר"ש יצאה: מאי ר"ש. לעיל מהדר דאמרן
לעיל ר"ש לטעמיה דאמר אחת ארוסה ואחת
נשואה יצאה לשריפה היכי שמענין ליה: שני
כללות נאמר בבת כהן. אחת בארוסה ואחת
בנשואה כלומר כשכלל הכתוב באשת איש
(ויקרא כ) מות יומת הנואף והנואפת אף בת
כהן משמע בחנך וכשהוציא ארוסה לסקילה
אף בת כהן במשמע היינו כלל שני: ופרכין
בבת כהן ולא בבת ישראל. האי קראי סתמא
כתיב: אימא אף בבת כהן. וד"ק שתי כללות
שנאמרו בתורה בארוסה בסקילה ובנשואה
בחנך אף בת כהן הייתה תחילה במשמע ובא
הכתוב והוציא לך בת כהן לידון בשריפה
וסתמא כתיבא ואחת ארוסה ואחת נשואה
הוציא לשריפה: ארוסה בת כהן מכלל
ארוסה בת ישראל. מסקילה לשריפה: נשואה
מכלל נשואה. מחנך לשריפה צא ולמד מיכן
ששריפה חמורה דמה כשהוציא נשואה
מכלל נשואה להחמיר עליה יצאה דהא
שריפה הכל מודים דחמורה מחנך אף
כשהוציא ארוסה מכלל הארוסה להחמיר
עליה הוציאה: וזממי נשואה בת כהן בכלל
וזממי נשואה בת ישראל. בחנך שלא הוציא
הכתוב אלא אותה לבדה דכתיב (ויקרא כא)
היא באש תשרף ולא בועלה ולא וזממיה: גבי

וזממין גרס בבבלי ולא גרס מכלל: בת כהן כי תחל. אי לא כתב לזנות משמע אפילו חיללה שבת: ת"ל לזנות. ולקמיה פריך חיללה שבת בת סקילה היא: ונאמר להלן.
בנערה המאורסה מה להלן שזינתה בשעה שזיקת הבעל עליה אף כאן זנות בשעה שזיקת הבעל עליה ולא פגויה והאי דנקט תנא האי לישנא ולא נקט מה להלן ארוסה כו'
משום דסופו נמי לאיתויי נשואה לשריפה כדילף ואזיל: או אינו אומר אביה. לגויה שוה זו אלא להוציא את כל האדם שאם וינתה מאביה תידון בשריפה אבל משאר כל
אדם תידון כבת ישראל ולקמיה פריך היכי תיסק אדעתן הא מילתא א"כ מאי איירא בת כהן ואפי' בת ישראל נמי מאביה בשריפה באלו הן הנשרפין (לקמן דף עה.) כשהוא
אומר היא מחללת. משמע היא מחללת אותו ולא הוא מחללה הרי על כרחיך כשזינתה משאר כל אדם אמור. הא מה אני מקיים את אביה. למה לי למיכתביה כלל אלא
נאמר כאן כו' והא לית ליה דאי דרשה דלקמן (דף נב.) שאם היו נוהגין בו קדוש כו' א"נ אית ליה ליכתוב היא מחללת ולא ליכתוב את אביה וליהוי משמע אפי'
משפחות ואביה ותר מכולם: נערה. שהביאה שערות ולא הביאה סימני בורות במס' נדה מפרש להו בפרק ויוצא דופן (דף מז.) משתנמנך הקב: ת"ל ובת כהן מכל מקום.
מרבינא דוירי קא דריש ובר"ע סבר לה דדריש לה לקמן (דף נא.) כי האי גוונא וליכא לפרושי דמדכתיב קרא סתמא יליף טעמא דהא אתא גזירה שוה ומפקא ליה מסתמיה:
אין

סנהדרין דף נ עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום שבת קודש) קכה

הָיוּ אוֹמְרֵי שֶׁכֶּן הַמִּדִּית חמור יותר, לפי שחטא והחטיא את הרבים.
וכיון שדעת רבי שמעון שמדיחי עיר הנדחת בחנק, ואילו אנשי עיר
הנדחת שהם הנידחים דינם בסיף, נמצאנו למדים שחנק חמור
מסיף, ומעתה יש ללמוד בקל וחומר, ומה חנק שחמור מסיף
שריפה חמורה ממנו, כמבואר לעיל (ע"א), סוף הפל מוזנח לא כל
שכן שתהא שריפה חמורה ממנו.
הגמרא מבארת מניין לרבי שמעון שסקילה חמורה מחנק: סקילה
חמורה מחנק, שכן סקילה ניתנה למגפה ולעובד עבודת פוגמים.
ומאי חומרא, בראמון לעיל (ע"א) שפושטים ידיו בעיקר. דוחה
הגמרא: אדרבה נאמר שחנק חמור מסקילה, שכן חנק ניתן למכה
אביו ואמו, ומאי חומרא, שכן חוקש בו כבוד אביו ואמו לכבוד
המקום. מבארת הגמרא באופן אחר: רבי שמעון למד שסקילה
חמורה מחנק בראמון רחמנא – מזה שהוציאה תורה לארוסה בת
ישראל שזינתה מכלל נשואה בת ישראל שזינתה, מדין חנק
שבנשואה לדין סקילה בארוסה, שמע מינה שסקילה חמורה
מחנק.
הגמרא מבארת מניין לרבי שמעון שסקילה חמורה מסיף: סקילה
חמורה מסיף, שכן סקילה ניתנה למגפה ולעובד עבודה זרה,
שעוונם חמור בכך שפשטו ידיהם בעיקר. דוחה הגמרא: אדרבה
נאמר שסיף חמור מסקילה, שכן סיף ניתן לאנשי עיר הנדחת,
ומאי חומרא של עיר הנדחת, שכן מצינו שנעשים בכך שגם ממונים
אבד. מבארת הגמרא באופן אחר: רבי שמעון למד שסקילה חמורה
מסיף ממקום אחר, שכן אמרת מסברא, וכי איזה בל חרובה –
איזה עון יותר חמור, בל המדיח או בל הנדח לעבודה זרה, והיו
אומרי שכל המדיח חמור יותר, שכן חטא והחטיא את האחרים, וכיון
שלרבי שמעון המדיחים בחנק והנידחים בסיף, נמצאנו למדים שחנק
חמור מסיף. ומעתה יש ללמוד בקל וחומר, ומה חנק שחמור
מסיף סקילה חמורה ממנו כמבואר לעיל, סוף הפל מחנק לא כל
שכן שיהא קל מסקילה.
הגמרא מבארת מניין לרבי שמעון שחנק חמור מסיף: חנק חמור
מסיף, שכן חנק ניתן למכה אביו ואמו, ומאי חומרא, בראמון –
שהוקש כבוד אביו ואמו לכבוד המקום. דוחה הגמרא: אדרבה נאמר
שסיף חמור מחנק, שכן סיף ניתן לאנשי עיר הנדחת שפושטים
ידיו בעיקר, ומאי חומרא, שכן מצינו שהם מוסיפים ליענש בכך
שממונים אבד. מבארת הגמרא באופן אחר: למדים שחנק חמור
מסיף מפרשת אנשי עיר הנדחת עצמה. שכן אמרת מסברא, וכי
איזה בל חרובה – איזה עון יותר חמור, בל המדיח או בל הנדח,
היו אומרי שכל המדיח חמור יותר, ותניא בברייתא, מדיחי עיר
הנדחת בסקילה, רבי שמעון אומר בחנק, וכיון שלדעת רבי שמעון
המדיחים בחנק והנידחים בסיף, נמצא שחנק חמור מסיף.
הגמרא מביאה שמועה שאמר רבי יוחנן, בענין מחלוקת רבנן ורבי
שמעון: מרוביה דרבי יוחנן – רגיל היה רבי יוחנן לומר
שמועה ששמע מרבותיו, נערה המאורסה בת בלח שזינתה, דעת
רבנן שדינה בסקילה, ולא כבת כהן נשואה שזינתה שדינה בשריפה,
שכן לדעתם סקילה חמורה משריפה, וכיון שארוסה בת ישראל
שזינתה הרי היא בסקילה, לא יתכן שיהא עונש בת כהן ארוסה קל
ממנה להיות בשריפה, ובהכרח נשאר דינה של ארוסה בת כהן כדן
ארוסה בת ישראל ליענש בסקילה. רבי שמעון אומר, אף ארוסה
בת כהן שזינתה דינה בשריפה, שכן מה שנאמר גבי בת כהן שזינתה
שדינה בשריפה, אמור בין בארוסה ובין בנשואה, משום שלדעתו
שריפה חמורה מסקילה, ונמצא שאף בארוסה עונש בת כהן בשריפה
חמור מעונש בת ישראל שזינה בסקילה. עוד הוסיף רבי יוחנן
בשמועתו: נערה המאורסה בת ישראל שזינתה מאבדה, ונתינתה
בכך שתי מיתות, מיתת סקילה על עון זנות אשת איש, ומיתת שריפה
על עון שנבעלה מאביה, הואיל וכאשר אדם מתחייב בשתי מיתות
הרי הוא נידון בחמור שבהן, לפיכך לדעת רבנן שסקילה חמורה
משריפה, הרי היא נידונה בסקילה, ורבי שמעון אומר, הרי היא
נידונה בשריפה, כיון ששריפה חמורה מן הסקילה.
מבארת הגמרא: מאי קא משמע לן – מה השמיענו רבי יוחנן

בשמועתו. שעל אף שהתורה סתמה ואמר (ויקרא כא ט) 'ובת איש כהן
כי תחל לזנות וגו' באש תשרף, ובפשוטו משמע שהתורה הוציאה
בכך את כל בת כהן המזונה שאין דינה כבת ישראל המזונה ונשואה
בחנק וארוסה בסקילה, אלא דינה בשריפה, אין זה דעת כולם, שכן
לדעת רבנן רק נשואה בת כהן יצאה מכלל נשואה בת ישראל מחנק
לשריפה, ולא ארוסה, שארוסה בת כהן דינה כדן בת ישראל
בסקילה. ורק לדעת רבי שמעון, אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה
מכלל בת ישראל מחנק לשריפה. ונמצא מאי – מדוע הוצרכו רבנן
לפרש שהפסוק מדבר רק בנשואה, ורבי שמעון מפרש שהפסוק
מדבר בין בארוסה ובין בנשואה. משום דלרבנן סקילה חמורה
משריפה, ואם כן לא יתכן לפרש שאף בארוסה בת כהן אמרה תורה
שדינה בשריפה, שכיון שארוסה בת ישראל בסקילה היאך תהא בת
כהן קלה הימנה לידון בשריפה. אבל לרבי שמעון שריפה חמורה
מסקילה, אפשר לפרש שהפסוק מדבר בין בנשואה ובין בארוסה
ששניהם דינם בשריפה. מבארת הגמרא, נפקא מינה – מביאורו של
רבי יוחנן במחלוקת רבי שמעון ורבנן יוצא דין, לגבי מי שנתחייב
שתי מיתות בית דין, שהרי הוא נידון בהמורה שבהן. שהרי משום
כך אף ארוסה בת כהן שהתחייבה בשתי מיתות, אחת סקילה כדן
ארוסה בת ישראל, והשניה שריפה כדן בת כהן, אין דנים אותה
אלא בחמורה שבהם, לרבנן החמורה היא הסקילה ולרבי שמעון
החמורה היא השריפה.
הגמרא חוזרת לבאר מה שאמרו לעיל (ע"א) שרבי שמעון הסובר
ששריפה חמורה מסקילה הולך לשיטתו שבת כהן שזינתה בין
ארוסה בין נשואה דינה בשריפה. מבארת הגמרא: מאי רבי שמעון
– היכן מצינו שרבי שמעון אמר בפירוש שבת כהן בין ארוסה בין
נשואה דינה בשריפה, דתניא, רבי שמעון אומר, שני כללות
נאמרו בבת כהן, כלל אחד נאמר בארוסה, שסתם בה הכתוב ואמר
(דברים כב ב) 'כי יהיה נערה בתולה מארשה לאיש ומוצאה איש בעיר
ושכב עמה, והוצאתם וגו' וסקלתם אתם באבנים ומתו, משמע כל
ארוסה בין ישראלית בין בת כהן שזינתה דינה בסקילה, וכלל שני
נאמר בנשואה, שסתם בה הכתוב ואמר (ויקרא כ ב) 'ואיש אשר ינאף
את אשת איש וגו' מות ימות הנאף והנאפת, משמע כל אשת איש
שזינתה בין ישראלית בין בת כהן
דינה בחנק. מדייקת הגמרא את לשון הברייתא ומקשה: וכי כללות
אלו נאמרו דווקא בבת כהן ולא בבת ישראל, הלא הפסוקים
נאמרו בין בבת ישראל ובין בבת כהן. מתרצת הגמרא: אל תאמר
'נאמרו בבת כהן', אלא 'אמר' נאמרו אף בבת כהן, כלומר, מה
סתמה התורה בתחילה שארוסה המזונה בסקילה ונשואה המזונה
בחנק, היינו בין בבת ישראל ובין בבת כהן. ממשיכה הברייתא
ואומרת: ובהמשך הוציאה הכתוב את דין נשואה בת כהן מכלל דין
נשואה בת ישראל מחנק לשריפה, זאת דין ארוסה בת כהן מכלל
ארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה, שנאמר (ויקרא כא ט) 'ובת איש
כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף, שכן משמע
מסתמת לשון הפסוק שגם ארוסה וגם נשואה יצאו מכלל בת
ישראל. ומעתה יש להשוותם ולומר, מה [כשם] בנשואה הכתוב
את הנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל, כוונתו היתה
להחמיר, שכן הכל מודים ששריפה חמורה מחנק, אף בנשואה
הכתוב את ארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל, לא בא
הכתוב אלא להחמיר עליה, ונמצאנו למדים שלדעת רבי שמעון
שריפה חמורה מסקילה.
מביאה הגמרא את המשך הברייתא: אולם זוממי נשואה בת כהן
הרי הם ככלל זוממי נשואה בת ישראל – עדים שהעידו על נשואה
בת כהן שזינתה, וחממו לחייבה בשריפה, ובאו עדים אחרים והזימום
שהעידו בשקר, דינם שזה לעדים שזוממו כן על בת ישראל נשואה,
כשם שזוממי נשואה בת ישראל בחנק אף זוממי נשואה בת כהן
בחנק. וכן זוממי ארוסה בת כהן הם ככלל זוממי ארוסה בת
ישראל, ודינם בסקילה, כיון שרק על בת כהן עצמה נאמר 'היא
מחללת באש תשרף' שיצאה מכלל דין בת ישראל, אך זוממיה
ובועלה דינם כזוממי ובעולי בת ישראל.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום ראשון עמ' א

1 **אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוּ**], ומשמע שהמעשה הזה היה בלילה, שאם לא כן
2 כיצד לא הכיר יהושע אם הוא מישראל או מאומות העולם.
3 שואלת הגמרא: **הֵיכָי עֲבִיר הָכִי** – איך יהושע עשה כך (ושהשתחוה),
4 **וְהָאִמֶּר רַבִּי יוֹחֲנָן, אִסּוּר לֹא לְאִדָּם שִׁיתֵּן שְׁלוֹם לְחִבְרֵי בְּלִילָה**,
5 משום דחיישינן שְׁמָא אותו אדם **שָׂדִי הוּא**. ואין מוציאים שם שמם
6 על המזיק, ו'שלום' הוא שם של הקדוש ברוך הוא, וכל שכן שאין
7 משתחוים לו, שדומה כמשתחוה לשדים. משיבה הגמרא: **שְׂאִנִּי**

8 **הָתָם דְּקָאִמֶּר לִיהִי הַמְּלָאךְ לִיהוֹשֻׁעַ 'אֲנִי שָׂדִי צָבָא ה' עֲתָה בָּאֲנִי**
9 **וְגו'**, אם כן כבר ידע יהושע שאינו שד.
10 שואלת הגמרא: **וְדִילָמָא מְשַׁקְרִי**. משיבה הגמרא: **גְּמִירִי** – מקובל
11 הדבר במסורת, **דִּילָמָא מְשַׁקְרִי** – שלא מוציאים השדים שם שְׁמִים
12 לְבִמְלָה, אם כן שד אינו יכול לומר שהוא 'שד צבא ה' שדרי זה שקר
13 ונחשב שהוציא שם השם לבטלה, וכיון שהמלאך אמר שהוא שד
14 צבא ה', האמינו יהושע והיה רשאי להשתחוות לו.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שני עמ' ב

1 נאמר (דברים יג ז) **וְאֵת כָּל שְׁלָלָה תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רַחֲבָהּ**, ואם אֵין לָהּ
2 רַחֲבֵי שְׂאֵי אִפְשָׁר לְקִיּוּם בָּהּ אֶת דְּבָרֵי הַפְּסוּק, אֵין נַעֲשִׂית עִיר
3 הַנִּדְחָת, דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, אִם אֵין לָהּ רַחֲבֵי,
4 עוֹשִׂין לָהּ רַחֲבֵי. ולכאורה עַד כָּאֵין לָהּ פְּלִינִי, אֵלָּא דְּמַר סָבַר –
5 רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל סוֹבֵר, רַחֲבָה דְּמַעֲיָקְרָא בְּעֵינֵי – צִרִיךְ שִׁיחִיה בָּהּ אוֹתוֹ
6 רַחֲבֵי שֶׁהִיא בּוֹמֵן שֶׁעֲבָדוּ, וְדַרְּסָהּ – וְרַבִּי עֲקִיבָא סוֹבֵר, רַחֲבָה
7 דְּהַשְׁתָּא נִמְי בְּדַמְעִיקְרָא דְּמִי – אִם יַעֲשׂוּ עַכְשֵׁי רַחֲבֵי, הָרִי זֶה כְּמוֹ
8 שֶׁהִיא לָהּ רַחֲבֵי מַעֲוֵל, וּמִתְקִיּוּם בּוֹהַ הַפְּסוּק, אֵמָּל דְּבִלִי עֲלָמָא
9 בְּעֵינֵי קְרָא בְּרַבְתִּיב – אֲבָל בְּעִיקַר הַדִּין שֶׁצִּרִיךְ אֶת הַפְּסוּק
10 דּוֹקָא כְּפִי שְׁכֻתוֹב, דְּהֵינּוּ שִׁיחִיה לְעִיר הַנִּדְחָת רַחֲבֵי, בּוֹהַ לֹא נַחֲלָקוּ.
11 מְסִיקָה הַגְּמָרָא: **תַּנְאִי הִיא** – נִידוּן זֶה שְׁנֵי בַּמְחֻלּוֹת תַּנְאִים, דְּתַנְנִן
12 בְּנִגְעִים (פִּרְדֵּי מִטָּה), לִגְבֵי מַצּוֹרַע שְׁנֵי אֲמָר בּוֹ (וַיִּקְרָא יִדִּי) וְלִקְחָהּ הַכֶּהֱן מִדָּם
13 הָאֵשׁ וְנָתַן הַכֶּהֱן עַל תַּנּוּךְ אֲזֶן הַמִּשְׁתָּה הַיְּמִנִית וְעַל בֶּהֱן יָדוֹ הַיְּמִנִית
14 וְעַל בֶּהֱן רִגְלוֹ הַיְּמִנִית, אֵין לּוֹ בֶּהֱן יָד אוֹ שְׂאִין לּוֹ בֶּהֱן רִגְלָהּ אוֹ שְׂאִין
15 לּוֹ אֲזֶן יְמִנִית, אֵין לּוֹ מִתְּהֵרָה עוֹלָמִית לְפִי שְׂאִי אִפְשָׁר לְקִיּוּם בּוֹ אֶת
16 הַפְּסוּק, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, נּוֹתֵן עַל מְקוֹמוֹ – נּוֹתֵן עַל מְקוֹם הַבֶּהֱן
17 וְהָאֵזֶן, וְיִצְאָה בּוֹהַ יְדֵי חוֹבְתוֹ, רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, נּוֹתֵן עַל בֶּהֱן וְעַל
18 אֲזֶן שְׁמָאלוֹ, וְיִצְאָה. דְּהֵינּוּ שְׂרָבִי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן לֹא מַצְרִיכִים
19 קְרָא כְּדֻכְתִּיב, וְתַנָּא קָמָא הַצִּירִךְ קְרָא כְּדֻכְתִּיב.
20 נִמְצָא שְׂדִירוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל שְׁנֵי בַּמְחֻלּוֹת תַּנְאִים.

משנה

21 **כָּל הַנִּסְקָלִין עַל יְדֵי בֵּית דִּין, נִתְּלִין אַחֵר מִיתָתָם עַל עֵץ, דְּבָרֵי רַבִּי**
22 **אֱלִיעֶזֶר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, אֵינּוּ נִתְּלִין אֵלָּא הַקְּנֵדָה** – מְבָרַךְ אֶת ה',
23 **וְהַעֲבִיר עֲבֹדָה זָרָה**.
24 **הָאִישׁ תּוֹלִין אוֹתוֹ כְּשֶׁפָּנִיו בְּלִפְי הָעֵם, כְּדִי לִיירָאם, וְהָאִשָּׁה כְּשֶׁפָּנֶיהָ**
25 **בְּלִפְי הָעֵץ, דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, הָאִישׁ נִתְּלָה וְאֵין**
26 **הָאִשָּׁה נִתְּלִית כָּלָל. אָמַר (לָהֶן) [לָהֶם] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהָלֹא שְׁמַעוֹן**
27 **בֶּן שִׁמְעֹן תִּלָּה נָשִׁים בְּאִשְׁקָלוֹן. אָמְרוּ לוֹ, אֵין רֵאיה מִשָּׁם, שֶׁהִי**
28 **שְׁמוּנִים נָשִׁים תִּלָּה בְּיוֹם אַחַד, וְאֵין דִּנְיָן אִפִּילוֹ שְׁנֵים בְּיוֹם אֶחָד,**

29 אלא ודאי מחמת הוראת שעה עשה זאת, אף שמן הדין אין תולים
30 נשים.

נמרא

31 שנינו במשנה מחלוקת אם תולים את כל הנסקלים, הגמרא מביאה
32 ברייתא לבאר זאת: **תַּנּוּ רַבִּנּוּ, נִאֲמַר בְּפִסּוּק (דברים כא כב) 'וכי יהיה**
33 **בְּאִישׁ חָטָא מְשַׁפֵּט מוֹת וְהוֹמָת, וְתִלִּית אוֹתוֹ עַל עֵץ, יָכוֹל כָּל**
34 **הַמוֹמְתִין עַל יְדֵי בֵּית דִּין נִתְּלִין, תִּלְמוּד לומר בפסוק שאחריו (שם כג)**
35 **'לא תלין נבלתו על העץ וגו', כִּי קָלָלָה אֱלֹהִים תְּלוּי', הִרִי שֶׁהַפְּסוּק**
36 **עוֹסֵק בַּמְּקַלָּל וּמְבָרַךְ אֶת ה', וְיֵשׁ לְדִרּוֹשׁ, מָה מְקַלָּל זֶה שְׁמִיתוֹ**
37 **בְּסִקְלָה, נִתְּלָה, אָף כָּל שְׁמִיתוֹ בְּסִקְלָה נִתְּלָה, אֵךְ הַמוֹמְתִים**
38 **בְּשָׂאֵר מִיתוֹת אֵינֶם נִתְּלִים, דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, יֵשׁ**
39 **לְדִרּוֹשׁ כֵּךְ, מָה מְקַלָּל זֶה שְׂכַפְּרָה בְּעִיקְרָה, נִתְּלָה, אָף כָּל שְׂכַפְּרָה**
40 **בְּעִיקְרָה, וְהֵינּוּ עוֹבְדֵי עֲבֹדָה זָרָה, נִתְּלִים, אֵךְ שָׂאֵר הַנִּסְקָלִים אֵינֶם**
41 **נִתְּלִים.**

42 מבררת הגמרא: **בְּמָא קָא מִפְּלָגִי** – באיזה סברא נחלקו רבי אליעזר
43 ורבנן.

44 משיבה הגמרא: **רַבִּנּוּ דְּרִשִּׁי בְּכָל הַתּוֹרָה כּוֹלָה, בְּדֶרֶךְ כְּלָלִי וּפְרָטִי,**
45 **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּרִשִּׁי בְּכָל הַתּוֹרָה כּוֹלָה, בְּדֶרֶךְ רִיבּוּנִי וּמִיעוּטִי, וְיֵשׁ**
46 **חִילּוּק בֵּין אוֹפְנֵי הַדְּרָשׁוֹת, שֶׁכְּשׁוֹדֹרִשִׁים בְּכָל וּפְרָט, הַפְּרָט מִפְּרֵשׁ אֶת**
47 **הַכָּלָל, וְלִכֵּן אֵין בְּכָלָל אֵלָּא מָה שֶׁבִּפְרָט, אֵךְ כְּשׁוֹדֹרִשִׁים רִיבּוּי**
48 **וּמִיעוּט, אֵין הַמִּיעוּט פִּירוּשׁוֹ שֶׁל הַרִיבּוּי, אֵלָּא מִמַּעַט שֶׁלָּה הַכָּל בְּכָלָל**
49 **הַרִיבּוּי, אֵלָּא רַק הַדּוּמָה לָמָּה שֶׁהַתְּפִירָה אַחֲרָיו.**

50 ומפרשת הגמרא: **רַבִּנּוּ דְּרִשִּׁי בְּכָל הַתּוֹרָה בְּדֶרֶךְ כְּלָלִי וּפְרָטִי, וְלִכֵּן**
51 **מָה שְׁנֵי אֲמָר 'וְהוֹמָת וְתִלִּית' זֶה כְּלָל, שְׁכּוֹלָל אֶת כָּל הַמוֹמְתִים שְׂדִירָם**
52 **לְהִיתָלוֹת, וְמָה שְׁנֵי אֲמָר 'כִּי קָלָלָה', זֶה פְּרָט, שְׂאִין תּוֹלִים אֵלָּא אֶת**
53 **הַמְּבָרַךְ אֶת ה', אֵי הוּא מְקַרְבִּי לְהַדְרִי – אִם הִיוּ הַכָּלָל וְהַפְּרָט כְּתוּבִים**
54 **קְרִיב זֶה לְזוֹה, אֲמָרִינֵן – הֵינּוּ אוֹמְרִים, אֵין בְּכָלָל אֵלָּא מָה שְׂכַפְּרָה**
55 **– אֵין כָּלָל בְּכָלָל הַסְּתוּם, אֵלָּא מָה שֶׁפִּירֵט הַכְּתוּב בַּהֲמַשְׁךְ, (הֵנִי)**
56 **[הֵנִי] – מְבָרַךְ אֶת ה', אֵין – אִכֵּן נִתְּלָה, אֵךְ מִיָּדִי אַחֲרֵינָא – שָׂאֵר**
57 **חִיבֵי מִיתוֹת אַחֲרִים, וְאִפִּילוֹ עוֹבְדֵי עֲבֹדָה זָרָה, לֹא – אֵינֶם נִתְּלִים,**

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום רביעי עמ' ב

1 אוֹרְחִיהָ קְמִיית (שמת כדרכו), לֹא הוּיָא לִיה – אֵין לּוֹ בּוֹהַ בְּפִרְהָ,
2 אֵךְ נִהְיָה מִתּוֹךְ רִשְׁעוֹ, בִּינּוּ דְּלֹאֵן כִּי אוֹרְחִיהָ מִיית וּשְׁלָא כְּדִרְכּוֹ
3 מִתָּה, הוּיָא לִיה – יֵשׁ לּוֹ בּוֹהַ בְּפִרְהָ, וּמוֹכִיחַ זֹאת: תִּדְעַ שֶׁהַנִּהְיָה
4 מִתְּכַפֵּר בְּמִיתָתוֹ, דְּכֻתִּיב (תהלים עט א-ב), **מִזְמוֹר לְאַסָּף אֱלֹהִים בָּאוֹ**
5 **גּוֹיִם בְּנִחְלָתָהּ מִמָּאוֹ אֶת הֵיכַל קִדְשֶׁךְ [וגו']**. נִתְּנָה אֶת נִבְלַת עֲבָדֶיךָ
6 מִאֲבָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם בְּשָׂרָה חֲסִידֶיךָ לְחִיתוֹ אֲרִינִי, וְיֵשׁ לְשִׂאוֹל, מָאִי

7 – מִי הֵם עֲבָדֶיךָ וּמָאִי – וּמִי הֵם חֲסִידֶיךָ, לֹאֵן – הֵאֵם לֹא חֲסִידֶיךָ הֵינּוּ
8 חֲסִידֶיךָ מִשָּׁם, שֶׁתַּמִּיד קִיִּימוּ מִצְוֹת ה', וְאֵילוֹ עֲבָדֶיךָ, הִנֵּה דִמְחִיבִי
9 דִּינָא דְּמַעֲיָקְרָא, וְכִינּוּ דְּאִיקְטוּל קְרִי לָחוֹ עֲבָדֶיךָ – הֵם אֵלוֹ
10 שְׁבַתְחִילָה הֵיוּ חִיבִים בְּדִין מִיתָה, וְכִינּוּ שֶׁנִּהְיָה נִקְרָאִים 'עֲבָדֶיךָ'.
11 אֲבִי דּוּחָה אֶת רֵאִיתָה: אָמַר לִיה אֲפִי לְרַבָּא, מִי קָא מְדַמֵּית – וְכִי
12 אֶתָּה מְדַמָּה

1 ירבעם שהיו רשעים יקברו, **כִּי הִיכִי דְתִיתָיו לְהוֹ בְּפָרָה** – כדי שיהיה
 2 להם כפרה. דוחה הגמרא: רק **הָאִי** – בן זה, דְּצָדִיק הוּא, תִּיתָיו לִיה
 3 בְּפָרָה – ניתנה לו כפרה זו, אך הִנֵּה – שאר בניו הרשעים, לֹא לְתִיתָיו
 4 לְהוֹ בְּפָרָה – אינם זכאים לכפרה.
 5 **תָּא שְׁמַע**, נאמר בפסוק (ירמיה טו ד), **לֹא יִסְפְּדוּ וְלֹא יִקְבְּרוּ**, ואם
 6 משום כפרה הוא, מדוע לא יקברו. דוחה הגמרא: שנענשו דְּלֹא
 7 תִּיתָיו לְהוֹ בְּפָרָה – שלא תהיה להם כפרת הקבורה, כיון שגם על
 8 פתח קברם לא היו חוזרים בתשובה. ולא נפשט כאן הספק.
 9 הגמרא מסתפקת בטעם חיוב ההספד על המת: **אִיבְעִיָא לְהוֹ** –
 10 הסתפקו בני הישיבה, הִסְפִּידָה – החיוב להספיד את המת, יִקְרָא
 11 דְתִי הָיִי – האם הוא משום כבוד קרובי המת החיים, או יִקְרָא
 12 דְשִׁכְבֵי הָיִי – או שזה משום כבוד המת. שואלת הגמרא: **לְמַאי נִפְקָא**
 13 מִינֵיהּ – מה ההבדל בין שני הטעמים להלכה. מבארת הגמרא: באופן
 14 דְאִמֵר קודם מותו, **לֹא תִסְפְּדוּהָ לְהוּא נִבְרָא** – אל תספידוה, אם
 15 הטעם הוא משום כבודו, שומעים לו, אך אם זה משום כבוד החיים,
 16 אין שומעים לו. **אִי נָפִי** – ועוד הבדל להלכה ישנו, לגבי **לְאִפּוּקִי**
 17 מִיִּזְרְשִׁין – להוציא מהזרשים ממון לשכר הספדים כשאינם רוצים
 18 לתת, שאם זה משום כבוד המת, כופים אותם לתת, ואם זה משום
 19 כבודם, רשאים הם לוותר על כבודם.
 20 הגמרא מנסה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע**, נאמר בפסוק (בראשית כג
 21 א), **וַיָּבֵא אַבְרָהָם לְסָפֹד לְשָׂרָה וּלְכַבְּדָתָהּ**, והיינו, שהגיע מזה
 22 המוריה אחר עקידת יצחק, ומכך שכתוב שבא אברהם, משמע שלא
 23 היה שם בפטירתה, והמתינו מלקבורה עד שהגיע אברהם, וְאִי

24 אִמֵר שטעם ההספד משום יִקְרָא דְתִי (כבוד החיים) הוּא, וכי
 25 משום יִקְרָא (כבודו) דְאִבְרָהָם, מִשְׁהוּ לָהּ לְשָׂרָה – עיכבו את
 26 קבורתה של שרה, ועל כרחק שזה משום כבוד המת, ולכן המתינו לו.
 27 דוחה הגמרא: אף שההספד הוא משום כבוד החיים, שָׂרָה גִּוְפָה נִיחָא
 28 לָהּ בְכָר, כִּי הִיכִי דְמִיִּיקֵר בָּהּ אַבְרָהָם – כדי שאברהם יתכבד בה.
 29 **תָּא שְׁמַע**, נאמר בפסוק (מלכים א' יד ג), **וְיִסְפְּדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל וְקִבְּרוּ**
 30 אוֹתוֹ, וְאִי אִמֵר שטעם ההספד משום יִקְרָא דְתִי (כבוד החיים)
 31 הוּא, הִנֵּה בְנֵי יִקְרָא נִינְהוּ – וכי את בית ירבעם צריך לכבד, הלא
 32 רשעים היו. דוחה הגמרא: אף שמשום כבוד החיים הוא, נִיחָא לְהוֹ
 33 לְצָדִיקָא דְמִיִּיקֵר בָּהּוּ אִינְשֵׁי – נח להם לצדיקים שמתכבדים בהם
 34 כל בני האדם, הן טובים והן רעים, ולכן טוב לו שיספידוהו.
 35 **תָּא שְׁמַע**, נאמר בפסוק (ירמיה טו ד), **לֹא יִסְפְּדוּ וְלֹא יִקְבְּרוּ**, ואם
 36 הספד הוא משום כבוד החיים, הלא יש ביניהם צדיקים, ומדוע לא
 37 יספידו את הרשעים. דוחה הגמרא: משום דְלֹא נִיחָא לְצָדִיקָא
 38 דְמִיִּיקֵר בְּרִשְׁעִיָא – לא רוצים הצדיקים החיים להתכבד במתים
 39 הרשעים, ועל כן נמנע מהרשעים ההספד.
 40 **תָּא שְׁמַע**, נאמר בפסוק (ירמיה לד ה), **וְכַשְׁלוֹם תָּמוּת, וְכַמְשָׂרָפוֹת**
 41 **אֲכֹתֶיךָ תִּמְלָכִים תִּרְאִשׁוּנִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ, בֶּן יִשְׂרָאֵל לָהּ, וְהָיוּ**
 42 **אֲדֹנָיִם יִסְפְּדוּ לָהּ, וְאִי אִמֵר שטעם ההספד משום יִקְרָא דְתִי**
 43 (כבוד החיים) הוּא, מִאי נִפְקָא לִיה מִינֵיהּ – מה יצא לו מכך
 44 שיספידוהו. דוחה הגמרא: הִכִּי קָאִמֵר לִיה – כך אמר לו הנביא,
 45 לִיִּיקְרוּ בִיךָ יִשְׂרָאֵל כִּי הִיכִי דְמִיִּיקֵר בְּאִבְרָהָם – בני ישראל
 46 יתכבדו בך, כשם שהתכבדו באבוחיך.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שיש' עמ' ב

1 הוּא, ואף העונש שניתן עליהם הוא העונש החמור ביותר, ומבואר
 2 שהסקילה חמורה. שואלת הגמרא: אֲדָרְבָּה, שמה הַשְּׂרִיפָה חֲמוּרָה
 3 יותר מהסקילה, שָׁכֵן נִיתְּנָה לְבַת בְּהֵן שְׂוִינְתָהּ, ועבירה זו חמורה

4 היא, וּמִאי חוּמְרָא, שָׁכֵן מַחְלֵלָת אֶת אִבִּיהָ – שמשעה שזינתה
 5 מקילין בכבודו של אביה, ואף העונש שניתן על כך הוא העונש
 6 החמור.

המשך ביאור למס' סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

1 חֲמוּרָה מִסְקִילָה, שָׁכֵן שְׂרִיפָה נִיתְּנָה לְבַת בְּהֵן שְׂוִינְתָהּ, וּמִאי
 2 חוּמְרָא של זנות בת כהן יותר משאר עוונות, שָׁכֵן בכך היא מַחְלֵלָת
 3 אֶת כְּבוֹד אִבִּיהָ.
 4 דוחה הגמרא: אֲדָרְבָּה נאמר שִׁסְקִילָה חֲמוּרָה מִשְׂרִיפָה, שָׁכֵן סקילה
 5 נִיתְּנָה לְמַנְדָּה וְלְעֹזֵבֵד עֲבוּדָת בּוֹכְבִּים, שהן מן העבירות החמורות
 6 ביותר, וּמִאי חוּמְרָא – ומזה חומרתן, שָׁכֵן העושה אותן הרי הוא
 7 פּוֹשֵׁט יָדוֹ בְּעֵיקֶר.
 8 מבארת הגמרא באופן אחר: רַבִּי שְׁמַעוֹן סבר ששְׂרִיפָה חמורה
 9 מסקילה, שכן הוא הולך לְמַעְמִיָּה – לשיטתו, דִּחְלַק על רבנן וְאִמֵר
 10 לְקַמֵּן (ע"פ), אֲחַת בַּת כֹּהֵן אֲרוּסָה וְאֲחַת בַּת כֹּהֵן נִשְׁוּאָה יֵצֵאה
 11 לְשִׂרְיָה, כלומר, מה שמצינו בבית כהן המונה שהוציאה תורה את
 12 דינה מכלל דין ישראלית המחנה, וקבעה שדינה בשְׂרִיפָה, אין זה
 13 דווקא בנשואה שהוציאה מחנה לשְׂרִיפָה (וכפי שסברו רבנן לעיל),
 14 אלא אף בת כהן ארוסה יצאה מכלל סקילה האמור בארוסה
 15 ישראלית וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנְּעָרָה וגו' וְסָקְלוּהָ אִנְשֵׁי עִירָה בְּאִבְנִים
 16 וְמוֹתָהּ (דברים כב כא), לכלל שְׂרִיפָה שנאמר (ויקרא כ ט) 'וְבַת אִישׁ כֹּהֵן
 17 כִּי תַחַל לְזִנוֹת וגו' בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף. וּמִדְּאִפְקִיָּה רַחֲמָנָא – וּמִזֶּה
 18 שהוציאה תורה לְאֲרוּסָה בַּת בְּהֵן שְׂוִינְתָה מִכָּלֵל אֲרוּסָה בַּת
 19 יִשְׂרָאֵל שְׂוִינְתָה, מִסְקִילָה לְשִׂרְיָה, שְׁמַע מִינֵיהּ שְׂרִיפָה חֲמוּרָה
 20 מסקילה, כי אם סקילה היתה חמורה יותר, היאך הקילה תורה על
 21 בת כהן שזינתה שיהא עונשה בשְׂרִיפָה.
 22 הגמרא מבארת מניין לרבי שמעון ששְׂרִיפָה חמורה מחנק: שְׂרִיפָה

23 חֲמוּרָה מִחֲנָק, שָׁכֵן שְׂרִיפָה נִיתְּנָה לְבַת בְּהֵן שְׂוִינְתָה. וּמִאי חוּמְרָא,
 24 בְּדִאֲמַרְנָן לעיל, שכן מחללת בית אביה.
 25 דוחה הגמרא: אֲדָרְבָּה נאמר שְׁחִיבָה חֲמוּרָה מִשְׂרִיפָה שָׁכֵן חנק נִיתְּנָה
 26 לְמַכָּה אִבִּיו וְאִמּוֹ. וּמִאי חוּמְרָא, שָׁכֵן הוֹקֵשׁ כְּבוֹדִים לְכְבוֹד
 27 הַמָּקוֹם.
 28 מבארת הגמרא באופן אחר: למדים זאת מִדְּאִפְקִיָּה רַחֲמָנָא לְנִשְׁוּאָה
 29 בַּת בְּהֵן שְׂוִינְתָה מִכָּלֵל נִשְׁוּאָה בַּת יִשְׂרָאֵל שְׂוִינְתָה, שאף בת כהן
 30 נשואה היתה בכלל מה שנאמר (ויקרא כ ט) 'וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנָּאֵף אֶת אִשְׁתּוֹ
 31 אִישׁ וגו' מוֹת יוֹמָת, וסתם מיתה בחנק, ובא הכתוב והחמיר על בת
 32 כהן והוציאה מִחֲנָק לְשִׂרְיָה, כמבואר לעיל, שְׁמַע מִינֵיהּ שְׂרִיפָה
 33 חֲמוּרָה מחנק, כי אם חנק חמור יותר, היאך הקילה תורה על בת כהן
 34 שזינתה שיהא עונשה שְׂרִיפָה.
 35 הגמרא מבארת מניין למד רבי שמעון ששְׂרִיפָה חמורה מהרג: שְׂרִיפָה
 36 חֲמוּרָה מִסְיִיף, שָׁכֵן שְׂרִיפָה נִיתְּנָה לְבַת בְּהֵן שְׂוִינְתָה. וּמִאי חוּמְרָא,
 37 בְּדִאֲמַרְנָן לעיל, שמחללת בית אביה.
 38 דוחה הגמרא: אֲדָרְבָּה נאמר שְׁחִיבָה חֲמוּרָה מִשְׂרִיפָה, שָׁכֵן סייף נִיתְּנָה
 39 לְאִנְשֵׁי עִיר הַנִּדְחָת, וּמִאי חוּמְרָא בְּעִיר הַנִּדְחָת שמוכח מכך שסייף
 40 חמור משְׂרִיפָה, שָׁכֵן מְמוּנָם אִבְדָּה, וּמִזֶּה שהחמירו עליהם משמע
 41 שאף המיתה האמורה בהם חמורה ביותר.
 42 מבארת הגמרא באופן אחר: אִמֵר מִסְבָּרָא, וְכִי אִיזָה בְּחָ מְרִיבָה
 43 – איזה עון יותר חמור, בְּחָ הַמְּדִיָּת אחרים לעבודה זרה, או בְּחָ
 44 הַנִּידָח ועובד עבודה זרה,

1 הגמרא מביאה ברייתא הדורשת את הפסוק האמור גבי בת כהן
2 המזונה: **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר בתורה גבי בת כהן המזונה (ויקרא כא ט) **'וְכַתּוּב**
3 **אִישׁ בְּהֵן כִּי תַחַל לְזִנוּת אֶת אִבִּיהָ הִיא מַחֲלֵלָת בָּאִשׁ תִּשְׁרֹף**.
4 מבארת הברייתא את הדינים הנדרשים מפסוק זה.
5 דין ראשון: **יָבוּל** שנפרש את לשון הפסוק 'כי תחל' **שֶׁאִפִּילוּ** בת כהן
6 שחֲלָלָה **אֶת הַשֹּׁפֶת** יהא דינה בשריפה. תלמוד לומר, **'לְזִנוּת'**,
7 ללמדך שרק בחילולין **שֶׁפְּזוּנוֹת הַכֹּתִיב מְרַבֵּר**.
8 דין שני: **יָבוּל** שנפרש **שֶׁאִפִּילוּ פְּנוּיָה** בת כהן שזינתה, שאף היא
9 מחללת את אביה, יהא דינה בשריפה, למדים מגזירה שוה שאין
10 לומר כן, שכן **נֶאֱמַר כָּאֵן** – בבית כהן שזינתה תיבת **'אֲבִיהָ'** **'אֶת אֲבִיהָ'**
11 היא **מַחֲלֵלָת**, **וְנֶאֱמַר לְחָלֹן** – גבי ארוסה בת ישראל שזינתה **'אֲבִיהָ'**
12 **'וְהוֹצִיאוּ אֶת הַנֶּעֱרָה וְגו'** וסקלוה **אֲנָשִׁי עִירָה בְּאֲבָנִים וּמָתָה כִּי עָשָׂתָה**
13 **נְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנוּת בֵּית אֲבִיהָ** (דברים כב כא). **מָה לְחָלֹן** גבי בת
14 ישראל הפסוק מדבר ב**זִנוּת עִם זִיקַת הַפֶּעַל** – קשר לבעל, דהיינו
15 ארוסה או נשואה, **אֵף כָּאֵן** גבי בת כהן הפסוק מדבר ב**זִנוּת עִם זִיקַת**
16 **הַפֶּעַל**, דהיינו ארוסה או נשואה אבל לא פנויה.
17 דין שלישי הנלמד מן הפסוק. שואלת הברייתא: מנין שתיבת 'אביה'
18 מיותר ונדרש לגזירה שוה, **אִי אֵינּוּ אוֹמְרִי 'אֲבִיהָ' אֶלָּא ללמדך שרק**
19 כשזינתה עם אביה דינה בשריפה, **וְלִהְיוּצִיא אֶת כָּל הָאָדָם, שֶׁאִם**

20 זינתה עמם דינה כדין הישראלית. משיבה הברייתא, **כִּשְׁהוּא** –
21 כשהפסוק ממשיך **וְאוֹמְרִי 'הִיא מַחֲלֵלָת'**, הוּי אומר שאף המזונה עם
22 **כָּל אָדָם אוֹמֵר** בפרשה זו לחייבה שריפה, שכן **'הִיא מַחֲלֵלָת'** משמעו
23 שהיא המחללת אותו ולא הוא המחלל אותה, והיינו באופן שזינתה
24 עם אחרים. וכיון שאינו נצרך לכך, בהכרח **הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים**
25 **'אֲבִיהָ'**, לדרשו בגזירה שוה האמורה לעיל **שֶׁנֶּאֱמַר כָּאֵן 'אֲבִיהָ'**
26 **וְנֶאֱמַר לְחָלֹן 'אֲבִיהָ'**, **מָה לְחָלֹן זִנוּת עִם זִיקַת הַפֶּעַל, אֵף כָּאֵן זִנוּת**
27 **עִם זִיקַת הַפֶּעַל**, ולמעט פנויה בת כהן שזינתה שהואיל ואין לה זיקת
28 בעל אין דינה בשריפה.
29 דין רביעי הנלמד מן הפסוק. שואלת הברייתא: מאחר ואתה למד בת
30 כהן שזינתה מנערה המאורסה שזינתה בגזירה שוה, **אִי מָה לְחָלֹן** גבי
31 בת ישראל מדובר ב**נֶעֱרָה** שהביאה שתי שערות ולא הביאה סימני
32 בגרות **וְהִיא אֲרוּסָה, אֵף כָּאֵן** גבי בת כהן שזינתה מדובר בעודה
33 **נֶעֱרָה וְהִיא אֲרוּסָה**. אך נערה **וְהִיא נְשׂוּאָה, או בִּזְנוּת וְהִיא אֲרוּסָה,**
34 **או בִּזְנוּת וְהִיא נְשׂוּאָה, וְאִפִּילוּ הִזְקִינָה, מִנֵּיין** שאף הן דינן בשריפה.
35 **תְּלָמוּד לומר 'וְכַתּוּב בְּהֵן'** ומייתור הו"א ו' למדים שדין זה נאמר על
36 בת כהן **מִכָּל מָקוֹם**, בין כשהיא ארוסה בין כשהיא נשואה, בין
37 כשהיא נערה ובין כשהיא בוגרת.
38 דין חמישי הנלמד מן הפסוק: ממה שנאמר **'כַּתּוּב בְּהֵן'**

אגרות קודש

ב"ה, ח' ניסן, ה'תשט"ו

ברוקלין, נ.י.

מר בן ציון ש"י המכונה דר. דינור

שלום וברכה!

מכתבו נתקבל, וזה עתה נתקבל גם ספרו "במפנה הדורות", ות"ח על תשורתו זו.

ובטח בהמשך לשיחתנו, ינעם לי לקבל גם שאר הענינים המודפסים שלו, ובפרט "ישראל בגולה" ו עוד, ות"ח למפרע.

עדיין לא היתה לי שעת הכושר לעיין בספרו הנ"ל, אבל איני רוצה לעכב מכתבי, כיון שחג המצות, זמן חירותנו, ממשמש ובא, והנני רוצה להביע לו ברכתי לחירות - חירות אמתית, חירות מדאגות ברוח ומדאגות בגשם, חירות ממצרים וגבולים ומכל דבר המעכב בחיי היהודי השלם.

ולמותר להעיר, ובפרט לדכוותי, אשר חירות גופנית לא רק שאינה תכלית בפני עצמה ואינה אלא הכשרה לחירות הנפש (וכלשון הכתוב - בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את הא' על ההר הזה), אלא שגם לא תתכן חירות כפשוטה אלא אם כן קשורה היא בחירות הנפש, ולא תתכן חירות הנפש, וכלי החסידות אפילו חירות הנפש הבהמית, אלא אם כן קשורה היא בחירות הנפש האלקית.

כי במלחמת היצרים, הרי לעולם לא יקבל הרוח מרות החומר ולא יהי כפוף לו אלא לשעה ולא ישלים אתו בלבב שלם, מה שאין כן כשהרוח מתגבר על החומר ומנצחו נצחון גמור, היינו לא רק מתוך הכרח אלא גם מתוך הכרה שכן צריך להיות שהחומר יהי כפוף ובטל להרוח, אז דוקא שורר השלום בעולם קטן זה האדם, כיון שהחומר יכול להתברר ולהבהר ולהיות מרכבה להרוח ולא להיפך. אמנם הדרך לזה ראשיתה בקבלת עול אבל אחריתה סיפוק נפשי וחירות אמתית, וכלי תורת החסידות הנפש האלקית תמיד היא באמנה אתו, ועל ידי עבודה שהתחלתה קבלת עול יגיע האדם מאתכפאי לאתהפכא, שהרע לא רק כפוף לטוב אלא נהפך לטוב שזהו תכליתו האמתית של האדם.

ואסיים בברכה המסורתית, בברכת חג הפסח כשר ושמח.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 **ב.** ואם הדליק בדברים האסורים אסור להשתמש לאורן שום תשמיש בעולם אפילו תשמיש שאין צריך עיון
- 2 כלל שאין צריך להתקרב אצל הנר בשבילו דכיון שאין מאירים יפה חוששים שמא יפנה הנר אע"פ שמשתמש
- 3 מרחוק ואין חילוק בזה בין גרות שעל השלחן לשאר הנרות שבבית או ששאר כל החדרים שפולן צריכים להיות
- 4 מדברים המותרים.
- 5 ויש אומרים שאם יש במקום אחד נר פשר שעשוי מדבר המותר אע"פ ששאר כל הנרות עשויים מדבר האסור
- 6 אין בכך פלוגא אפילו אם נר הפשר דולק בחדר בפני עצמו דכיון שהצריכוהו נר פשר במקום אחד יש לו היפר
- 7 וזכרון בזה ולא יבא להטות ולצורך שבת יש לסמוך על דבריהם בדיעבד ומותר להשתמש לאורן ואם יש במקום
- 8 אחד נר אחד פשר ועומד אצל נר פסול מותר להשתמש שם לדברי הכל בכל ענין שהרי אף אם לא היה שם
- 9 אלא נר הפשר בלבד היה יכול להשתמש שם ומה מפסידו אור נר הפסול:

חלק ב סימן רסד, דיני הפתילה והשמן סעיף ב

הלכתא רבנא

- 1 [שאין צריך עיון כלל - אבל תשמיש הצריך עיון אסור להשתמש כלל לאור הנר - אפילו עשוי מדברים המותרים².
- 2 [בדיעבד - ויש לעיין אם די באור החשמל שנמצא במקום

צינונים והוספות

- 2) כדלהלן סי' ערה סעיף א ואילך.
- 3) קיצור הלכות משוע"ר הערה 8.

שולחן ערוך - הלכות נטילת ידים

- 1 **ב** כל הכלים כשרים אפי' כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה
- 2 שאינם חשופים כלים לענין טומאה:
- 3 **ג** צריך שיהא הכלי מחזיק רביעית ואם אינו מחזיק רביעית
- 4 אין נוטלין ממנו לידים אפי' רוצה למלאותו ב' וג' פעמים:
- 5 **ד** ואם ניקב בכונס משקה דהיינו שאם ידחקו אותו לתוך מים
- 6 יכנסו המים בתוכו דרך הנקב והוא גדול מנקב שהמשקין
- 7 שבתוך הכלי יוצאים בו אז בטל מתורת כלי.
- 8 ואין נוטלין ממנו לידים אפי' אם הוא מחזיק רביעית מן הנקב
- 9 ולמטה אם נוטל דרך פיו למעלה כי מה שממנו מן הנקב
- 10 ומלמעלה אינו חשוב כלי ונמצא שאין המים באים על ידו
- 11 מהכלי.
- 12 (ואפי' אין בו מים אלא מהנקב ולמטה מכל מקום כששופכם
- 13 על ידיו דרך פיו הם באים על ידיו מכח דבר שאינו כלי שמכח
- 14 הכלי לא היו באים שם על ידיו שהן סמוכות לפי הכלי דהיינו
- 15 שאם מה שהוא למעלה מהנקב לא היה כלל והיו המים שופכים
- 16 מלמטה ממקום שהנקב שם לא היו שופכים על ידיו כלל אם

- 17 היה אוהז ידיו במקום שאוחזן עכשיו סמוך לפי הכלי כששופך
- 18 למעלה דרך פי הכלי.
- 19 אלא א"כ מגביה שולי הכלי גבוה יותר מפיו שאז ודאי אף אם
- 20 מה שלמעלה מהנקב לא היה כלל היו המים הולכים ממעלה
- 21 למטה על ידיו דרך הנקב כמו שהולכים עכשיו דרך פי הכלי
- 22 והוא הדין אף אם אינו מגביה כל כך אלא שהנקב הוא סמוך
- 23 לפי הכלי ומגביה שוליו קצת בענין שהקלות היה הולך על ידיו
- 24 אף אם לא היתה חתיכת הכלי שלמעלה מהנקב שהקלות הולך
- 25 עליה רק שהיו חתיכות הכלי שבצדדי הקלות שלמעלה מהנקב
- 26 שצדדים אלו מונעים את המים מלהתפשט לצדדין ואף
- 27 שמניעתן זו היא מכח דבר שאינו כלי אין בכך כלום כמו
- 28 שיתבאר).
- 29 ואם נוטל דרך הנקב מותר בכל ענין כיון שמחזיק רביעית ממנו
- 30 ולמטה ואצ"ל אם שבר והסיר מה שלמעלה מהנקב:
- 31 **ה** אבל אם אינו מחזיק רביעית מהנקב ולמטה אע"פ שיכול
- 32 לקבל רביעית כשיטנו על צדו כגון שתיקן והרחיב מקום
- 33 מושבו שלא ישפכו ממנו מים כשיטנו על צדו וכן חבית
- 34 שנחלקה לארכה שהיא מקבלת על דופנה כשהיא שוכבת בלי

1 שיסמכוה בדבר אחר אין נוטלין ממנה לידים לפי שכל כלי
2 שאינו יכול לקבל כשהוא יושב על שוליו אלא כשמתהו על
3 דפנו אינו נקרא כלי אלא שבר כלי הואיל ואין משתמשין בו
4 כשהוא יושב על שוליו ויש מקילין בכל שבר כלי שיכול לקבל
5 רביעית בלי שיסמכוהו בדבר אחר ויש לסמוך על דבריהם להקל
6 בדברי סופרים.

7 אבל אם אינו יכול לקבל רביעית אלא ע"י סמיכה לדברי הכל
8 אין נוטלין ממנו אפילו הוא שלם אם מתחילתו נעשה לקבל
9 שלא ע"י סמיכה ואח"כ נפחת קצת במקום מושבו שאין בו נקב:

10 לפיכך מגופה של חבית שיש בה בית קיבול רביעית אין
11 נוטלין ממנה מפני שהיא חדה ואינה מקבלת רביעית שלא
12 מסומכת ואם הרחיבה מלמטה עד שהיא מקבלת רביעית כשהיא
13 יושבת שלא מסומכת נוטלין ממנה ואף על פי שמתחלתה לא
14 נעשית לקבלה אלא לכיסוי הואיל ועכשיו היא מתוקנת גם
15 לקבלה אבל כל כיסוי שלא תיקנו לקבלה אע"פ שיכול לקבל
16 כשהוא יושב שלא מסומך כגון כיסוי כוסות ודומיהן אין נוטלין
17 מהן ויש מקילין בכל כיסויי הכלים לומר שהם חשובים עשויים
18 לקבלה הואיל ורגילים לפעמים ליתן לתוכם מעט משקה ואפי'
19 כיסוי שאינה יכולה לישב שלא מסומך מפני החדוד שבתחתיתו
20 כגון כיסוי קדרה וכיוצא בה רגילים לפעמים (להזמין) להפכו
21 על פי הקדירה ולתת לתוכו מעט רוטב ולפיכך נוטלין ממנו
22 לידים אם יכול לישב שלא מסומך אע"פ שלא תיקנו לקבלה
23 כגון שנשבר החדוד מאליו ויש להחמיר כסברא הראשונה:

24 ז' כלי שאינו יכול לישב שלא מסומך אלא שאף אם לא
25 יסמכוהו וישפכו המים ממנו ישאר מהם רביעית נוטלין ממנו
26 לידים מאותם המים שמחזיק אתו כשמוטה על צדו אבל לא
27 ממים יתרים שמחזיק כשאוחזין אותם בידים במישור שהם אינם
28 באים מכח כלי.

29 וכן כלי שניקב ונוטלין ממנו דרך הנקב אין נוטלין אלא ממים
30 שמחזיק עד הנקב אבל לא ממים שמנקב ולמעלה שהם אינן
31 באים מכח כלי אע"פ שבאים דרך הנקב:

32 ח' חמת וכפישה והם מיני נאדות של עור שתקנו ועשה להם
33 בית מושב נוטלין מהם ואפילו נפחתו מפיחם או מצדיהם
34 כל שמחזיקין רביעית מהפחת ולמטה.

35 אבל השק והקופה שהתקינו לשבת בלא סמיכה וזפתו בזפת עד
36 שהם מקבלים משקין אין נוטלין מהם לידים לפי שרובן אין
37 מלאכתן למשקין.

38 וה"ה לכובעים של לבדים אפילו הם קשים כל כך שאין מים
39 זבים מהם מכל מקום אינן עשויים לקבל מים ומכל מקום ע"י
40 הדחק מותר ליטול מהם לפי שעוברי דרכים רגילים לשתות
41 בהם ולכך אינן דומין לגמרי לשק ולקופה שאין רגילות כלל
42 להשתמש בהם למשקין והמשתמש בטלה דעתו אצל כל אדם.

43 ויש אוסרים אפילו בשעת הדחק הואיל ולא נעשה לקבלה כלל
44 מתחלתו וגם עתה אינן עומדין לכך ואינן דומין לכיסויי הכלים
45 שיכולים לישב שלא מסומכים שיש מתירין ליטול מהם לפי
46 שרגילים לפעמים ליתן בהם מעט משקין אבל בכובעים אין
47 רגילות כלל אלא בעוברי דרכים בלבד ובטלה דעתם אצל כל
48 אדם (וגם הם אינן מזמינין אותם לכך אלא שותין בהם באקראי
49 על ידי הדחק).

50 (ולהאוסרין בכיסוי כלים אף על פי שיכולים לישב שלא
51 מסומכים כל שלא תקנו לקבלה אסור ליטול מכובעים אפילו
52 בשעת הדחק אף לפי סברא ראשונה (וכבר נתבאר שיש לחוש
53 לדבריהם)):

חלק א סימן קנט באיזה כלי נוטלין לידים וכיצד יבאו המים לידיו
סעיפים ב"ח:

תורה אור

15 תשוקת בני ישראל לעלות מן המדבר דלעומת־זה
16 לעולם הקדושה.

17 כי גם בחינת "חצר הפנימית" למדבר יחשב נגד
18 בית המלך ממש, לפי שאין המלך דר בקביעות
19 בחצר כמו בבית.

20 אע"פ שאסתר כבר היתה עומדת בחצר הפנימית
21 של המלך, מכל מקום נחשבת כניסתה לבית המלך
22 ממש כ"עולה מן המדבר", כי גם בחינת "חצר
23 הפנימית" למדבר יחשב נגד בית המלך ממש, לפי
24 שאין המלך דר בקביעות בחצר כמו בבית.

25 וכך הוא ברוחניות, שגם במדריגת "חצר הפנימית"
26 של המלך זה הקב"ה אין שורה ומתגלה שם אור ה'
27 בקביעות, וא"כ עדיין זה מצב של ריחוק מאור ה'.

1 **תוכן הפרק:** ההבדל הרוחני בין שתי הפעמים שאסתר
2 - זו כנסת ישראל - באה לפני המלך, זה הקב"ה
3 [על פי כל הנ"ל נשוב ליישב את השאלה בתחילת
4 המאמר על ההבדל בין שני הכתובים, שבפעם הא' אסתר
5 רק נגעה בראש השרביט, ואילו בפעם הב' נתן לה
6 אחשוורוש את כל השרביט:]

7 **ועם כל הנ"ל יובן ויבואר היטב ענין אסתר.**
8 **שמתחלה בראותה את המלכה עומדת בחצר, היה**
9 **בחינת "זאת עולה מן המדבר" הנ"ל.**

10 כאשר המן - כוחות הקליפה - עדיין בתקפו, הדרך
11 "לבוא אל המלך", היינו לזכות להתגלות אור ה', היא
12 על ידי "עלי", כענין "זאת עולה מן המדבר" שנתבאר
13 לעיל. וזהו שאסתר עמדה בחצר (מחוץ לבית המלך)
14 והשתוקקה להיכנס אל בית המלך פנימה, שהיא

33 ופירוש "ואת מחשבתו אשר חשב על היהודים",
34 שממחשבת המן (הקליפה דגאווה וגסות הרוח)
35 נמשכות מחשבות אלו של גסות הרוח במחשבתם של
36 היהודים.

37 וזהו ענין בכיית אסתר - זו כנסת ישראל - להגיע
38 לידי שבירת הלב (היפך גסות הרוח), שעי"ז עושים
39 "חלונות" ו"חרכים" במחיצה של ברזל בין ישראל
40 לאביהם שבשמים, שעי"ז תתהפך חשוכא לנהורא.

41 ולכן על ידי בכי' זאת ויושט המלך לאסתר את כל
42 השרביט הזהב (גם קצהו העליון, מהותו ועצמותו
43 יתברך, היינו) שיאיר אור ה' בגילוי למטה דוקא
44 (וכמו שנתבאר לעיל שמהותו ועצמותו יתברך
45 מתגלה בתחתונים דוקא).

46 ואז "ותקם אסתר", פירוש, שקמה על עמדה ועל
47 מצבה, שלא תצטרך עוד לבחינת "עולה מן
48 המדבר".

49 פירוש "ותקם אסתר" הוא - שעמדה על מקומה,
50 והתוכן הפנימי בזה, דהיות שהי' כאן גילוי מהותו
51 ועצמותו ית', לכן לא הוצרכה להגבי' את עצמה
52 למעלה כדי להגיע למלך זה הקב"ה (ע"ד עליית האדם
53 בשבתות ויו"ט, שעל זה נאמר "עולה מן המדבר"),
54 מאחר שגילוי העצמות הוא למטה דוקא.

55 [ע"ד משנ"ת לעיל שלעתיד לא יהי' צורך בעלי'
56 למעלה, "כי יהי' אור ה' בגילוי רב למטה דוקא"].

57 וזהו "ותעמוד לפני המלך", דעמידה מורה על
58 "מעמד של חשיבות", היינו שתהא במדרגה גדולה
59 לפניו, כמ"ש אשת חיל עמרת בעלה.

60 וכמו שנת"ל הפירוש ב"אשת חיל עמרת בעלה",
61 שלעתיד לבא תתעלה כנסת ישראל להיות למעלה
62 מ"בעלה", מחמת גילוי מהותו ועצמותו יתברך למטה
63 דוקא.

ד"ה ויושט המלך פרק ו

1 אזי מתגלה הארת והמשכת אור ה', ואז ותקרב
2 אסתר, שמתעלה ומתקרבת אל המלך בתשוקה
3 לדודה.

4 על ידי שאסתר - כנסת ישראל - משתוקקת לעלות
5 ולהגבי' עצמה מה"מדבר" שבו היא נמצאת, מתגלה
6 בה הארת והמשכת אור ה' (כמו גילוי אור ה' בשבתות
7 ומועדים), שהוא ענין "ויושט המלך את שרביט הזהב
8 גו".

9 והתגלות זו בכנסת ישראל פועלת בה עלי'
10 ממדריגתה, שזה ענין "ותקרב אסתר", שמתעלה
11 ומתקרבת אל הקב"ה.

12 אבל כל העליות והתקרבות אינו אלא "ותגע
13 בראש השרביט" [שהיא רק הארה מאלקות].

14 אבל אחרי כן כתיב ותוסף אסתר וגו', דהיינו
15 בהיותה אתו בבית, "ותבך ותתחנן לו להעביר את
16 רעת המן האגני אשר חשב על היהודים", שהכביה
17 היא לעורר רחמים רבים על נציון אלהות אשר
18 נתלבש בלבושים גסי הרוח מבחינת המן.

19 אבל אחרי כן כתיב "ותוסף אסתר וגו' ותבך
20 ותתחנן לו גו', ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב
21 ותקם אסתר ותעמוד לפני המלך". דמאורע זה הי'
22 בהיותה כבר אתו בבית, שאז "ותבך ותתחנן לו
23 להעביר את רעת המן האגני אשר חשב על היהודים",
24 שענין הבכי' הזאת היא לעורר רחמים רבים על נציון
25 אלהות שבאדם שאינו יכול להתגלות מפני גסות הרוח
26 שבו, שזהו ענינה של קליפת המן, דהמן הוא מזרע
27 עמלק ("המן האגני") שענינו גאווה וגסות הרוח, שזהו
28 מה שנאמר "ראשית גוים עמלק", "כי גסות הרוח הוא
29 שרש כל המדות רעות".

30 אשר הוא "חשב על היהודים", כי ממנו באים
31 ליהודים מחשבות כאלו, ואז יתהפכו חשוכא
32 לנהורא.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

4 הוא עיקר המשפיע ופועל פעולתו ע"י העשי' כמו האור
5 שיפעול ע"י הכלי כנ"ל, ועד"ז אור הבריאה ביצי' כו'
6 ונמצא עיקר גילוי השפע הוא בחי' אור ו"ק דבריאה שבא

1 אך הנה כ"ז דוקא בשבת שאז הוא בחי' עליות העולמו'
2 דהיינו שבחי' העשי' עולה ונכלל ביצי' ונעשה רק
3 כמו בחי' כלי ומעבר בעלמא לבחי' היצי', ו[מבחי' היצי']

1 בו"ק דיצי' ועשי' בבחי' מעב"ר בלבד, ואין השפע נק'
 2 ע"ש היצי' ועשי' רק ע"ש בחי' ו"ק דבריאה מטעם הנ"ל.
 3 אבל ביומין דחול הוא בהיפוך גמור שהשפע בא בעולמו
 4 דרך בחי' לבוש דוקא שהוא בחי' הפירוד מן עיקר ומקור
 5 המשפיע ואינו רק ע"ש האור המשפיע כלל, אדרבה דוקא
 6 ע"ש בחי' הלבוש הנפרד כנ"ל באורך, וכך הוא למעלה
 7 [ב]ו' ימי החול שבחי' ו"ק דיצי' באין בו"ק דעשי' בבחי'
 8 לבוש דהיינו שבחי' ו"ק דעשי' הוא כמו בחי' לבוש נפרד
 9 לגמרי מו"ק דיצי' בלתי יש ערך ויחוס כלל לו"ק דיצי' עד
 10 שהשפעה נק' ע"ש בחי' הלבוש שהוא ו"ק דעשי' בלבד,
 11 ובחי' ו"ק דעשי' מוסתרים בבחי' לבוש ש"ק דעשי' שהן
 12 ע' שרי"ם כמ"ש וש"ק אשים כסותם ושם הוא תכלית
 13 השהו הסתר אלקו' עד שנראה להם שהן העושים ופועלים
 14 ההמשכה כמ"ש לי יאורי כו' כחי ועוצם ידי כו' וכמ"ש
 15 אתה אל מסתתר [שהוא שמסתלק] ומסתתר אור האלוקי'
 16 דו"ק דעשי' ולא מאיר רק בחי' מל' שבמל' כו' עד שנק'
 17 לבוש נפרד כו'. ועד"ז מסתלק ומסתתר אור האלוקי' דו"ק
 18 דיצי' מבחי' העשי' וכמ"כ מסתלק ו"ק דבריאה מו"ק דיצי'
 19 כו', ונמצא הוא היפוך גמור מבחי' ההשפעה שבבחי'
 20 מעב"ר בשבת [שבשבת] אור ו"ק דבריאה עיקר המאיר
 21 ויצי' ועשי' נכללים וטפלים לגביו, ובחול עיקר הנראה
 22 בהשפעה הוא בחי' העשי' ובחי' אור ו"ק דבריאה מוסתר
 23 בתכלית וד"ל (אך לפי זה עדיין הקושי הנ"ל במקומה
 24 למה אין נראה שנוי כלל בגידול דצח"ם כו', והתירוץ
 25 מבואר במ"א שעליית העולמות בשבת אינו אלא בפנימי'
 26 שלהם בבחי' האורות ולא בבחי' הכלים, ע"כ בהשפעה
 27 חיצונית אין הפרש בין שבת וחול, וכמ"ש במדרש מגדל
 28 צמחים ומוריד גשמי' בשבת כו' ואינו נק' מלאכה כלל, כי
 29 עיקר מ"ש וישבו"ת מכל מלאכתו הוא בבחי' הפנימיות
 30 של האור בכלי כו' וד"ל). וכל ענין הנ"ל בהפרש שבין
 31 בחי' מעבר לבחי' לבוש הוא הפרש בכללות בין בחי' מל'
 32 דאצי' לבי"ע דבחי' ביי"ע להיותן כולן בבחי' הגבול יש
 33 ערך אחד להם ויכול להיות בבחי' מעבר כמו בשבת שאו'

34 ג' מיני הב"ו כו', אבל בחי' מל' דאצי' הוא בחי' אלקות
 35 ממש בבחי' א"ס כי איהו וחייהו חד כידוע, הרי ביי"ע
 36 תמיד בבחי' לבוש נפרד בערך לגבי בחי' המל' [דאצי']
 37 ואינם בבחי' מעביר גם בשבת כי אין ערו"ך ל"ך כו', וזהו
 38 שמל' דאצי' תמיד בבחי' הסתר והעלם בבי"ע, ואין הפרש
 39 [בין] שבת [לחול כלל] רק מה ש[ה]מל' עולה מן ההסתר
 40 בשבת ופושט בגדי חול רק מתלבש בלבושים דשבת
 41 שהוא אור הבריאה כנ"ל בפ' לדוד בשנותו כו', אבל גם
 42 אור הבריאה נק' לבו"ש עכ"פ מטעם הנ"ל והוא כידוע
 43 כמ"ש אני הוי' לא שנית קודם הבריאה ואח"כ שוה אתה
 44 הוא כו' משום שנאמר ה' מלך גיאות לבש בבחי' לבוש
 45 מל' שהוא ענין בגדי שבת כמאמרז"ל אפשיטת מלבושהא
 46 כו' וד"ל.

47 והנה ע"פ כל הנ"ל יובן למשכיל למעלה ג"כ ענין מ"ש
 48 בע"ח דהתלמוד בבריאה כו', ולכאורה אין התלמוד
 49 מדבר רק בבחי' העשי' דוקא כו'. אך הנה מובן ע"פ כל
 50 הנ"ל דבי"ע הוא בבחי' השתלשלות עו"ע כו' כמו שהאור
 51 יפעול כל פעולה ע"י הכלי כו', וא"כ גם בענין הלכות
 52 שבתורה שלנו דעשי' הגם שהוא בבחי' לבוש גשמי
 53 דדצח"ם דעשי' מ"מ שרשן ומקורן הוא בעולם היצירה
 54 ושרש היצירה הוא בבריאה [כנ"ל], ונמצא אותו הדין
 55 וההלכה שנאמרה כאן בעולם העשי' הרי הדין הזה נאמר
 56 ג"כ בעולם היצי' שהוא בחי' הרוחני דעולם העשי' דרך
 57 כלל, וכמו"כ שרש אותו הדין בעולם הבריאה שהוא
 58 הרוחני דעולם היצי' ונמצא שרש כל ההלכות שבתלמוד
 59 בעולם הבריאה דהיינו שנתלבשה חכמה שבמל' דאצי'
 60 בחכ' שבמל' דבריאה והוא ענין לימוד הנשמות בג"ע דיני
 61 ההלכות דתשבע"פ ממש כמו אם קדם שער לבן לבהרת
 62 כו' דקא מיפלגי במתיבתא דרקיע כו', וכח"ג בכל הדינים
 63 כמו הלכות טריפות דין נקיבת הוושט דטריפה הנה זה
 64 הדין הוא בחי' חכ' שבתורה המתלבשת בענין גשמי דהיינו
 65 בהמה הגשמי' שאם ניקב הוושט שלה טריפה ולא תוכשר
 66 לעלות בסט' דקדושה האלוקי'.

להבין וכו' ההפרש בין ו' יומין דחול לשבת

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

5 לבדה וז"ש נעוץ תחלתן בסופן כו' יעו"ש, כי כח זה של
 6 הבריאה יש מאין הוא דוקא ע"י גילוי כח ויכולת א"ס ב"ה
 7 שהוא לבדו כל יכול וכיון שהתהוות ביי"ע שהן בחי' היש
 8 ונפרד הוא ע"י מל' דאצי' דבר ה' א"כ בה נגלה כח ויכולת

1 כו' וזהו שאמר רבינו ז"ל דעיקר התהוות היש ודבר נפרד
 2 לגמרי הוא ממל' דאצי' כו' כי בה נגלה כח אור
 3 א"ס לברא יש מאין שלא ע"י עו"ע אבל ט"ס הראשונות
 4 נאצלו בהשתלשלות עו"ע ואור הא"ס הוא מלובש בחכמה

1 זה של אור א"ס ב"ה הכל יכול משא"כ בט"ס שלמעלה
2 מהמל' אין בהם גילוי כח זה כיון שנשתלשלו בבחי' עו"ע,
3 והגם שהארת הקו אור א"ס מלוּבש ע"י החכמ' בכל הט"ס
4 מ"מ במל' יש הארה יתירה ונפלאה יותר מצד ששם הוא
5 סיום הארת הקו ואז מאיר ממטה למעלה בבחי' אור חוזר
6 ולכן המל' דאצי' נק' כתר ממטה למעלה משום דנעוץ
7 תחלתן בסופן דוקא שבסיום הארת הקו מאיר בבחי' א"ח
8 ע"ד הארתו בכתר עליון שלמעלה מעלה מהחכמה וכנודע
9 ג"כ ממשל הגשמי מהארת חום השמש שבאור התחתון
10 מאיר יותר מבאור האמצעי שאור האמצעי הוא קר ואור
11 התחתון חם זהו לפי שבסיום ההארה על הארץ נעשה אור
12 חוזר ממטה למעלה, והלכך יש הארת הכתר ממש במל'
13 שהוא למעלה אפי' מהארה שבח"ע שהרי החכמה מאין
14 תמצא אבא יונק ממזל כו' בחי' שערות לבד מותרי מוחי'
15 לכך כמו שבכתר נגלה כח אור א"ס להאציל החכמה יש
16 מאין כי דוקא מחכמה ואילך נשתלשלו הספירות בבחי'
17 עו"ע אבל החכמה עצמה מאין תמצא ולא בהשתלשלות
18 עו"ע כי אור א"ס מרומם ונשגב מח"ע ונחשבת כעשי' גופני'
19 אצלו ית' והתהוותה מאין ליש ע"י אמצעות הכתר עליון כי
20 כתר הוא ממוצע בין המאציל לנאצלים כו' וז"ש אין כל
21 חדש תחת השמש פי' שמש היא ח"ע ומשם ואילך הוא
22 השתלשלות עו"ע עד המל' ולא חידוש מאין ליש אבל
23 לעילא מן שמשא יש חידוש מאין ליש ממש שהחכמה
24 מאין תמצא הנה כח ויכולת זה שמאיר מא"ס ב"ה בכ"ע
25 להוות החכמ' מאין ליש נגלה במל' דאצי' להוות ב"ע
26 מאין ליש וזהו נעוץ תחלתן בסופן כו', והנה בחי' יש זה
27 דבי"ע היינו אפי' התהוות הכלים דע"ס דבי"ע ונשמות
28 ומלאכים דבי"ע, ומשם ואילך נמצא ג"כ ענין השתלשלות
29 עו"ע דהיינו האופנים מקבלים משלמע' מהם עד החיות
30 שבמרכבה שמהם משתלשל מעילה לעלול עד שנמשך מהם
31 נפשות הבעלי חיים כדלעיל בענין רוח הבהמה מפני שור
32 שבמרכבה ונפשות העופות מפני נשר ונפשות החיות מפני
33 ארי' כו', אכן כשצ"ל התהוות העשיה גשמיות דהיינו גופות
34 הבע"ח או גוף האדם ומכ"ש דומם וצומח וארמ"ע והשמים
35 וכוכבים ושמש וירח, אזי א"א להיות ע"י השתלשלות עו"ע
36 כנ"ל אלא בבחי' יש מאין דוקא ובזה נגלה כח א"ס ב"ה
37 יותר בהיותו בורא בוראים גשמיים ממש שאינן ערוך ממש
38 לרוחניים אפילו לגבי בחי' הרוחניים שהם בחי' יש ונפרד
39 כמו המלאכים דבי"ע כנ"ל מ"מ הם רוחניים ושיתורה מזה
40 גשמיות הוא דילוג הערך לאין ערוך ממש וכנ"ל שאפי'
41 אלף אלפים צמצומים לא יועילו להיות גשם עב כעפר
42 מהשתלשלות הרוחניו' משכלים נבדלים אפי' של המלאכים
43 כו' כי ריחוק זה דגשמיות מרוחניות הוא דילוג הערך באין

44 ערוך ממש, אלא שזהו רק ע"י כח א"ס ב"ה שהוא הכל
45 יכול כנ"ל ע"פ כל אשר חפץ ה' עשה כו', ויובן מזה א"כ
46 איך שבעשייה הגשמיות נראה ונגלה כח א"ס ב"ה יותר
47 אפי' ממה שמראה כחו בהתהוות הנבראים ורוחניים אע"פ
48 שהם ג"כ נבראו יש מאין כנ"ל מ"מ התהוות העשייה
49 גשמיות הוא דילוג יותר כו' שאינן ערוך ממש כלל וכלל
50 אפי' לגבי המלאכים ושכליים נבדלים כנ"ל באריכות, וכל
51 זה הוא לפי דנעוץ תחלתן בסופן כנ"ל הלכך כמו שבמל'
52 דאצי' שהיא סוף כל דרגין דאצילות נגלה מבחי' תחלתן
53 שהוא בחי' הארת אור א"ס שבכתר עליון ראשית האצילות
54 כנ"ל כמ"כ בסופן ממש דהיינו בבחי' מל' דאצי' המלוּבשת
55 במל' דעשיה שהיא סוף כל העולמות ממש לכך נעוץ שם
56 מבחי' תחלתן ממש ותחלתן ממש הוא בחי' הארת אור א"ס
57 שהאיר בבחי' הקו להתהוות בחי' אדם קדמון שא"ק הוא
58 למעלה מעלה מאצי' והוא הנאצל הראשון ובכללות
59 העולמות נק' הוא בחי' כתר, ואצי' הוא בחי' חכמה כו'
60 ועשיה בחי' מל', א"כ כמו שבמל' דאצי' נעוץ מתחלתן
61 בחי' כתר דאצילות כך בעשי' שהיא המל' בכללות
62 העולמות נעוץ מבחי' תחלתן ממש שבכללות העולמות
63 שהוא הא"ק שנק' כתר הכללי כנ"ל, והנה בא"ק מלוּבש
64 הקו מאור א"ס ממש משא"כ באצי' אפי' בכתר דאצי' הוא
65 רק הארת הקו כו' וא"כ בחי' הא"ח שבסיום הארת הקו
66 שבמל' דאצי' מאיר בא"ח ממטה למעלה מבחי' תחלתן
67 היינו מהארת הקו שבכ"ע לכן עי"ז מהוה מאין ליש בבי"ע
68 כנ"ל. ובסופן ממש דהיינו בעשיה ששם מסתיימים רגלי
69 היושר דא"ק ששם מסתיים הקו עצמו ממש נעשה בחי'
70 א"ח להאיר ממטה למעלה מבחי' תחלתן ממש דהיינו
71 ראשית הקו המאיר בכתר דא"ק. והארתו מאיר באור
72 הנשמה שבמל' דעשי' והיא הארה נפלאה יותר מההארה
73 שבמל' דאצי' כנ"ל שהיא רק מהארת הקו שבכתר דאצי'
74 אבל הארה זו דבחי' א"ח שבסיום רגלי א"ק היא מבחי' תחלתן
75 ממש, והלכך כמו שבתחלתן ממש הי' עי"ז בריאת
76 א"ק דלגבי אור א"ס ב"ה הרי הוא בריאה מאין ליש ממש
77 כדלקמן אי"ה שא"ק נק' אדם דבריאה לגבי אור א"ס דלאו
78 מכל אינון מדות איהו כלל, והתהוות בחי' א"ק מאור א"ס
79 הוא דילוג ממש ויותר אפי' מהדילוג שבין עשיה לגבי א"ק
80 כי לגבי א"ס ב"ה שוה א"ק עם עשייה גופנית ממש ונמצא
81 שבתחלת הקו מאור א"ס הי' עי"ז הבריאה מאין ליש בחי'
82 א"ק שהוא דילוג הערך לגמרי להיות התהוות א"ק מאור
83 א"ס. כך עי"ז בסיום הקו ממש שנעשה בחי' א"ח ומאיר
84 בו מבחי' תחלתן ממש ועי"ז נעשה התהוות העשיה
85 גשמיות שהוא ג"כ דילוג הערך לגמרי שאין ערוך כלל
86 גשמיות לגבי רוחניות:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 (ב) והנה ענין ושכנתי בתוכם, הנה כתי' כי בועלייך
2 עושייך וארז"ל אין האשה כורתת ברית אלא
3 למי שעשאה כלי, וז"ע מקדש אד' כוננו ידיך בחי' באר
4 חפרוה שרי', נמצא זהו מה שיהי' האדם בבחי' באר מים
5 חיים שה"ע אליך ה' נפשי אשא, וז"ע חפרוה שרי'
6 במחוקק גימ' רמ"ח שע"ז נעשה החקיקה בנפש. וזהו
7 שארז"ל כתובות דס"ב ע"ב בכך רבי כשהעבירוה קמי'
8 אמר אכנס ויהר איוזל, א"ל רבי בני מדעת קונך יש כך,
9 תחלה אמר תביאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון לשבתך כו'
10 ואח"כ אמר ועשו לי מקדש, מוכח דהמקדש ושכנתי
11 בתוכם זהו כענין יחוד חו"כ, והיינו ענין הלחות שהיו
12 בארון, שה"ע המשכת אור התורה בישראל, אך לפמ"ש
13 לעיל דהאולה והמקדש עצמו זהו עכשיו בחי' תורה, א"כ
14 איך נא' דהיחוד זהו ג"כ תורה, וצ"ל דהנשואין והיחוד
15 ז"ע פנימיות התורה שיתגלה לע"ל, וא"כ גם עכשיו זהו
16 ענין אגדות וכמ"ש בזהר בענין ואגידה שהוא בחי'
17 ההשפעה מן הגימ'ל לדלי"ת שמשפיע לו בחי' יו"ד, ועי"ז
18 נעשה מן ד' ה"א. ונמצא כי הלכות ואגדות זהו ענין
19 אירוסין ונשואין שיש בבחי' התורה, הלכות שבתורה זה"ע
20 אוהל ומקדש שבתורה שזהו כמו אירוסין טבעת קדושין
21 בחי' מקיף לבד, אבל נשואין יחוד זהו בחי' אגדות. גם
22 בעבודה בנש"י יש ב' בחי', שז"ע עיני כל אליך ישברו,
23 ואח"כ נעשית כלה בה"א כו'.

24 ולהבין ענין ושכנתי בתוכם צ"ל ענין השראת השכינה
25 שהי' במקדש, שאנו אומרי' ואין אנו יכולי'
26 לעלות ולראות ולהשתחוות לפניך, וצ"ל מהו ולהשתחוות
27 לפניך, כי הנה ענין ההשתחוואה בפנימיות ז"ע בטל רצונך
28 מפני רצונו והשתחוואה זו היו מקבלי' במקדש ע"י גילוי
29 שכינה, פי' שכינה מה ששוכן בתחתונים בבחי' גילוי,

30 ועי"ז היו הנשמות נכללי' ומתבטלי' כנר בפני האבוקה,
31 שהרי השכינה היא מקור הנשמות ברא כרעא דאבוה, והנה
32 כשיורדת המל' בבריאה נק' שכינה ששוכן בהיכל קד"ק
33 דבריאה, והיינו כשנעשית עתיק לבריאה ונק' אז מלך יחיד,
34 והר"ז כענין המשכת האבוקה שע"ז מתבטלי' הנשמות
35 כנר בפני האבוקה, ולכן בבהמ"ק כשהאיר בחי' זו בקדש
36 הקדשים הי' ענין ההשתחוואה בחי' הביטול של הנשמות
37 כו'.

38 ועוד יובן ענין ההשתחוואה ממשנ"ת בלק"ת בד"ה
39 שובה הראשון שיש השתחוואה ברוחניות שכופף
40 ומבטל שכלו לדבר הנשפע והוא בלעו"ז, וכמו"כ נשמע
41 לענין השתחוואה בתפלה היינו שכופף ומבטל שכלו אליו
42 ית', וגם בטל רצונך. ועוד יובן ענין השתחוואה ע"ד מ"ש
43 יבוא כל בשר להשתחוות, בשר הוא בחי' יסוד האש ע"ד
44 פני שור וע"ד בשרפי' נא' לחמי לאשי. וההשתחוואה זהו
45 בחי' ביטול שלמעלה מרשפי אש וא"כ זהו כענין שנא'
46 ואחר האש קול דממה דקה תמן קאתי מלכא, וכענין בת
47 אבי שהיא מבחי' מוחין דאבא שלמעלה מבחי' בת אמי
48 מוחין דאימא, וזהו שארז"ל במד"ר פ' וירא פנ"ו אר"י
49 הכל בזכות השתחוואה אברהם לא חזר מהר המורי' אלא
50 בזכות השתחוואה, התורה לא ניתנה אלא בזכות
51 השתחוואה שנא' והשתחיתם מרחוק, וז"ע יפה שיחתן
52 של עבדי אבות מתורתן של בנים, מפני שהי' בבחי'
53 הביטול ע"ד שנא' באלעזר ויקוד וישתחו, ובספר פנים
54 יפות ס"פ משפטי' שההשתחוואה בפישוט ידי' ורגלי' זהו
55 כענין התפשטות כח הגשמי' הנפרדי', וי"ל כי העמידה
56 בציור אדם הראש גבוה, אבל בהשתחוואה הראש והגוף
57 והרגלי' שוים, וא"כ זהו בחי' ביטול לבחי' ששם חכמה
58 ועשי' שוין, והיינו בחי' כי לא אדם הוא כו'.

ד"ה ועשו לי מקדש

ש"פ תרומה, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

5 שמתבונן בו אינו משתדל להתבונן בו בבחי' השגה ממש
6 לידע ולהשיג את הענין באמת כמו שהוא ולהעמיק דעתו
7 בזה, כ"א מסתפק בהתבוננות בכללות הענין ההוא, וכמו
8 בכללות ענין בריאה יש מאין (ונרגש אצלו ג"כ כללות ענין

1 וא"ו) והנה בעבודה שע"פ טו"ד יש ג"כ שהעבודה היא
2 בבחי' מקיף לבד, שאין זה עבודה ואינו
3 פועל על חומריות הנה"ב להכניעו ולבטלו, והוא כאשר
4 התבוננות היא בבחי' כללות לבד, והיינו דבאיזה ענין אלקי

הענין ואח"כ מספיק הזכרון) משא"כ באהבה אינו מספיק
הזכרון לבד וגם שיודע את הענין וכבר התבונן בו כמה
פעמים הנה בכל פעם ופעם בכדי שתהי' האהבה אמיתית
צ"ל התבוננות ממש דוקא. וי"ל מפני שענין הביטל יש
בטבע בנש"י וכמ"ש במ"א בענין כי תהיו אתם ארץ חפץ
דנש"י הן הארץ הראוי' לזריעה ע"י תו"מ מחמת כח
הביטל שבהם בעצם וכמ"ש כי אתם המעט מכל העמים
שממעטים א"ע כו', והו"ע ישראל מונין ללבנה דא' קטן
מונה לקטנה יעקב בנה הקטן וכן ודוד הוא הקטן כו',
ומפני שיש בהם ענין הביטול בטבע לכן מספיק ע"ז גם
הזכרון דאלקות שמתבטל ע"ז ומניח א"ע לגבי אלקות
ורצונו ית' אבל ענין האהבה הגם שהיא ג"כ בירושה לנו
מאבותינו מ"מ אין זה כמו טבע הביטל והנחת עצמותו
שבכא"א מ"מ ישראל (ואמיתית ענין האהבה מוסתרת
שבכא"א בירושה מהאבות מבו' בסש"ב פ"ח שזהו הכח
דמס"נ שבכא"א מ"מ ישראל משום שא"א לו להיות נפרד
ח"ו מאחדותו ית'), ובפרט שהאהבה היא התגלות דבר
ע"כ א"א להיות כ"א ע"י השגה והתבוננות ממש.

ההפלאה שבזה מבלי שמשים לבו לידע את הכח האלקי
המהווה מאין ליש דהיינו איזה מדריגה פרטית באלקות
הוא ואיך הוא אופן ההתהוות מאין ליש ופרטי ההפלאה
בזה, וכנודע דענין בריאה יש מאין הוא ענין נפלא מאד
שאינו מושג באמת בשכל אנושי איך ומה הוא שז"ע מה
שזהו רק בחיק הבורא ואמיתית כח ההתהוות הוא מבחי'
עצמות א"ס ב"ה שהוא לבדו בכחו ויכולתו להיות יש
מאין כו' וכמ"ש במ"א) או בכללות ענין גדולת ה' בענין
ההתהוות. וכן בד"כ איך דאיהו ממכ"ע ואיהו סוכ"ע כו'.
ועם היות שמתפעל בנפשו ומתלהב על הענין האלקי (ער
ווערט צעקאכט אויף אלקות מיט א התפעלות הרצוא כו'),
ה"ז בבחי' מקיף לבד ואין זה התפעלות אמיתי כי אם
דמיון כוזב (וכמ"ש באריכות בקונט' התפלה). והענין הוא
כי ההתבוננות בדרך כללות, היא רק כמו זכרון שנזכר על
אלקות. וזה אינו מספיק לעורר את האהבה כ"א צ"ל ידיעה
והשגה ממש, ועי"ז דוקא מתעורר האהבה, (וביראה
מספיק הזכרון שזוכר את העניני אלקות המביאים את
היראה וכמשנת"ל פ"ג (ונת' שם דמ"מ צ"ל בתחלה השגת

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'ש"ת

מקום – נקודת הלב – שאין נכנס בו חמץ, אין צריך בדיקה. הבדיקה צ"ל ב"ד כחות הנפש,
וזהו אתכפיא. ביעור חמץ – אתהפכא, ע"י עבודה שלמעלה מטעם ודעת, פנימיות הכתר – י"ה.

י"ד, והפרור הוא פלח אור לארבעה עשר. אָמַנְם זֶהוּ בְּדִיקַת
הַחֲמֵץ לְכָד, שֶׁהוּא הַעֲבֹדָה שֶׁעַל פִּי טַעַם וְדַעַת בְּהַשְׁגָּה
וְהַתְבֻּנָּנוּת, שֶׁעַל יָדֵי זֶה הוּא שְׁפֹעֵל הַכִּפְּיָה וְהַבְטוּל בְּנֶפֶשׁ
הַבְּהִמִית, אֲבָל בַּעוֹר חֲמֵץ הוּא שֶׁמֶתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי מַכַּל וְכָל
בְּבַחֲיִנַת אֲתֵּהפְכָא, שֶׁזֶהוּ דוֹקָא עַל יְדֵי רַעוּתָא דְלִפָּא, דְּכֶשֶׁם
שֶׁעַל לְמַעַלָּה נֶאֱמַר⁴⁴ "וְכָל אוֹיְבֶיךָ יִכְרְתוּ", שֶׁזֶהוּ פְּנִימִיּוֹת
הַכֶּתֶר שֶׁהוּא עֲצָמוֹת אֵין סוֹף שֶׁמֶשֶׁם הוּא הַבְטוּל וְאֲבִדוֹן
דְּסִטְרָא אַחֲרָא⁴⁵ לְגַמְרֵי, וְכַמֵּאָמַר⁴⁵ "וְעַבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
כו' – אֲנִי וְלֹא מִלֵּאָד כו', אֲלֹא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכָבוֹדוֹ

(ו) וְזֶהוּ "אֹר לְאַרְבָּעָה עֶשֶׂר בּוֹדֵקִין אֶת הַחֲמֵץ, מְקוֹם שֶׁאֵין
מְכַנְסִין בּוֹ חֲמֵץ אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה", שֶׁיֵּשׁ מְקוֹם
שֶׁהוּא הַהִתְקַשְׁרוֹת עֲצָמִי דְנִשְׁמָה בְּאֵלְקוֹת שֶׁהוּא נִקְדַּת הַלֵּב
שֶׁאֵין מְכַנְסִין בּוֹ חֲמֵץ וּבְמִילָא אֵינוֹ צָרִיךְ בְּדִיקָה, אֲבָל שְׁאָר
הַמְדְּרוֹת צָרִיכִים בְּדִיקָה לִידַע מַהוּ חֲמֵץ בְּרוּחָנִיּוֹת. וְהַחֲמֵץ
אֲסוּרוֹ בְּמַשְׁהוּ, דְּמָה שֶׁהוּא, שֶׁגַּם אִם הוּא אֵינָה מְצִיאוֹת
קֵלָה הָרִי הוּא חֲמֵץ, כְּמוֹ רָאוּ מֵה⁴², וְהַבְּדִיקָה הִיא אֹר
לְאַרְבָּעָה עֶשֶׂר, דְּאַרְבָּעָה עֶשֶׂר הֵם⁴³ כְּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית
הַמְתַּלְבָּשִׁים בְּכְחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית שֶׁבְּכָלְלוּתָם מְסַפְּרִים

מדורשי המנורה במה שהיא בת ז' קנים. וראה גם כן זוהר חלק א
רד, ב.

(44) מיכה ה, ח. והתחלת הפסוק: תרום ירך על צריך, דקאי על
כתר, ופנימיות הכתר כמו שכתוב בלקוטי תורה ביאור ל[מאמר] דיבור
המתחיל זאת חוקת סעיף ד.
(45) ספרי דברים כז, ח.

(42) יובן על פי מה שמבואר בלקוטי תורה פרשת בהר סוף
[מאמר] דיבור המתחיל את שבתותי: ראו מ"ה שעושה יש ודבר
מהביטול, והוא שורש השתלשלות והתהוות היש גשמיות דסטרא
אחרא. עד כאן לשונו.

(43) הכוונה לשבעה מדות דנפש האלקית ונפש הבהמית. (אור
לארבעה עשר, תרצ"ד). ומה שאינו מונה עשרה כוחות - יש להעיר

1 וּבְעֶצְמוֹ, דְּעַל יְדֵי זֶה הָיָה הַבְּטוּל שֶׁלָּהֶם לְגַמְרִי, וְכִידוּעַ
2 דְּבִמְכַת בְּכוּרוֹת הָיָה גַּמֵּר הַדָּבָר, הָרִי זֶה דִּן קָא עַל יְדֵי
3 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֶצְמוֹ בְּחִינַת עֲצָמוֹת אֵין סוּף,
4 הֵנָּה כֵּן הוּא גַם בְּעֶבְדוּתָהּ שֶׁיְהִיָּה בַּעֲדָהּ וְהַשְׁבָּתָה הַחֲמִיץ הוּא
5 עַל יְדֵי רַעוּתָא דְלָבָא שֶׁהִיא עֲבוּדָה שֶׁלְמַעֲלָה מִטַּעַם וְדַעַת,
6 וְזֶהוּ שֶׁבְּדִיקַת חֲמִיץ הוּא בְּאֶרְבָּעָה עָשָׂר בְּחִינַת ד' י', וְיִ
7 מִחְסוּרוֹ, מְלֹוי הַחֲסָרוֹן, שֶׁזֶּהוּ בְּמַדְרַגַּת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת

8 שֶׁהַמְּלֹוי הוּא מְשָׁרְשׁוֹ וּמְקוּרֹו, וְהֵינּוּ דְּעַל יְדֵי גְלוּי הַמְּחִיץ
9 בְּחִינַת יְצִיאַת מִצְרַיִם הוּא דְּאֶתְכַפְּיָא סִטְרָא אֲחֵרָא, וּבַעֲדָהּ
10 חֲמִיץ הוּא מְבַחֲשֵׁת י"ה, הֵינּוּ מְבַחֲשֵׁת פְּנִימִיּוֹת אֹרֶךְ אֵין סוּף
11 שֶׁלְמַעֲלָה מְשָׁרְשׁוֹ וּמְקוּרֹו הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת. וְזֶהוּ בְּחִינַת רֶאשׁוֹן,
12 דְּבִיּוֹם הָרֶאשׁוֹן הוּא בְּגִימְטְרִיָּא כְּתוּבָה⁴⁶, וְהוּא בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת
13 הַכְּתוּבָה, וְלִכְּנָן עֲקָרָהּ בְּחִינַת י' ה', וּמִכָּל מְקוֹם
14 הֵנָּה גַם הַבַּעֲדָה הוּא בִּי"ד, שֶׁעַל פִּי הַתּוֹרָה נִקְרָא רֶאשׁוֹן.

(46) לקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל ביום השמיני עצרת כו' כנישין סעיף ה.

לקוטי דיבורים

1 י"ט-כ כסלו, ה'תש"י, היה הפעם האחרונה, לפני
2 ההסתלקות, ש"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ ז"ע
3 הכ"מ התוועד ברבים.
4 יש לכן לשיחות הקודש של י"ט כסלו זה משום
5 חשיבות מיוחדת לכל אחד מאתנו.
6 החוברת הנוכחית המכילה השיחות האמורות (לפי
7 רשימת השומעים) מודפסת בזה, כראשונה, אחרי
8 ההסתלקות.
9 כן נוסף כאן המכתב אל התמימים שנדפס בקונטרס
10 ליו"ד שבט - יום ההסתלקות.

* * *

11 כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, באחד ממכתביו* אודות
12 הסתלקות אביו כותב, שצדיקים מגיני ארץ הרי גם אחרי
13 ההסתלקות "הנה לא זה בלבד שלא יפרדו מעל צאן
14 מרעיתם, הנה עוד זאת מתרפסים להדום כסא מרום
15 להתייצב לפני הוד א-ל רם ונשא להגן על עם ישורון".
16 אותו דבר נכון גם בנוגע לכ"ק מו"ח אדמו"ר
17 זצוקללה"ה נבג"מ ז"ע הכ"מ.
18 ואילו אנו מצדנו, צריכים להמשיך ולחזק
19 התקשרותינו אתו ביתר שאת ויתר עז, על ידי שבלמדנו
20 המאמרים, השיחות והמכתבים ובהתעמקנו בהוראות
21 שבהם, כמו גם בהוראות הפרטיות שקיבלו ממנו, נלך
22 "בדרך ישרה אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נצח
23 סלה ועד"**.*)

* * *

24 כמו בשאר פרסומי "אוצר החסידים", נוספו גם כאן
25 מראי מקומות והערות מהמו"ל.
26 מנחם שניאורסאהן
27 ח' שבט, ה'תש"ת, ברוקלין, נ.י.
28 ב"ה.
29 א. בהדרכה של דרכי החסידים ישנם שני אופני
30 עבודה¹.
31 תחילת הכל היא עבודה, כל דבר הוא על ידי עבודה
32 דוקא, אצל חסידים אין סתם כך².
33 בעולם ישנם עילוי, מופלג, הדברים מתחילים
34 באמצע, הכל הוא יודע, הוא כבר באמצע.
35 ואילו בחסידים מתחילים הדברים מאל"ף, ויתירה
36 מזו, מלפני האל"ף.
37 בספר תורה ישנן ד' שיטין פנויות, והחלק, הלבנונית,
38 הוא הלמעלה מהשכל³. אין הכוונה שאין שכל, אלא
39 שהוא שכל עצמי שלמעלה מהשכל הגלוי. ברם, גם
40 בחלק צריך להיות שרטוט, כלומר, יש מה לכתוב אלא
41 שלא יכולים לכתוב, שכן, מדובר בשכל שלמעלה
42 מהתלבשות באותיות.
43 הדברים האמורים הם יסוד מוסד בתורה.
44 יהודי הוא ספר תורה. פשיטתו של יהודי היא
45 פשיטות העצמי, הביטול העצמי. איש פשוט - עושה,
46 הוא אינו יודע למה, הוא אינו חושב, הוא עושה. זהו
47 פשיטות העצמי, הנקודה העצמית של יהודי, נקודת
48 היהדות.

יט - כ כסלו ה'ש"ת

חור.. מלמעלה למטה ומלמטה למעלה כו', עכ"ל. במקום אחר (הועתק
בה"יום יום" ע' פג): שני דרכי העבודה: תשובה ומעשים טובים. עיי"ש.
(2) ראה גם ספר השיחות קיץ ה'ש"ת עמוד 57 אות יח.
(3) ראה גם לקוטי תורה ר"פ בחוקותי. שם שה"ש ביאור דשימני כחותם
פ"ג ד'. אמרי בינה שער התפילין פל"ה ואילך. דרך מצותיך מצות תפלין.

(*) נדפס בספר חכמי ישראל (ניו יארק. תרפ"ד) ע' לג.

(**) אגרת הקודש סימן כז.

(1) כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ ז"ע הכ"מ לא הסביר כאן מה
הם שני האופנים ואולי הכוונה: עבודה על ידי התבוננות ועבודת אנשים
פשוטים אודותן מדובר להלן. ראה גם שיחת אהש"פ תרצ"ד אות ג': ישנם
שני סוגי עבודות בעבודת השי"ת, העבודה בדרך אור ישר והעבודה בדרך אור

ספר הזכרונות מב"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק פ"ה – סופו של חטא

- 1 רבה הישיש של קראקא, הגאון והצדיק ר' יצחק, לא נבהל מהנסיך ומציוויו. הוא הסביר לנסיך
- 2 במתינות אך בהחלטיות, את הדברים דלהלן:
- 3 "בחפץ לב הייתי מעוניין למלא את רצונך, אך יש לי למלא אחר ציווי מסמכות עליונה יותר -
- 4 אדון העולם".
- 5 "התורה אוסרת על כהן להינשא לגרושה" - המשיך הרב את דבריו - "ולעולם לא אעשה דבר
- 6 בניגוד להוראות התורה - ולא אחתן את זליגמן עם הגרושה".
- 7 בשמעו מילים אלו - התמלא הנסיך הפולני זעם, ואמר:
- 8 "ואני עומד עדיין על דעתי שאתה תקיים את אשר אני מצווה - חייב הנך לכופף את דעתך מפני
- 9 רצוני".
- 10 ימים מספר חלפו, ומוכן מאליו שרבה של קראקא נשאר בדעתו שהכול צריך להיעשות כדין
- 11 התורה.
- 12 אז שלח הנסיך לרב חיילים חמושים בצוותם להביא את המרא דאתרא למקום השוק אשר במרכז
- 13 העיר.
- 14 לפי הוראתו של הנסיך היה צריך הרב לערוך שם - בשוק הפתוח תחת כיפת השמים, לעיני כל
- 15 הנאספים, יהודים ואינם יהודים - חופה וקידושין לשלמה-זיגמונד והגרושה.
- 16 כאשר הגיע הרב - מלווה בחיילים החמושים - לשוק, המתונו לו כבר זליגסון והגרושה. כמו כן
- 17 היו שם כבר קרוביה העשירים של הגרושה והמון עם, יהודים ואינם יהודים אשר הגיעו במהירות
- 18 לראות דבר פלאי. כולם היו סקרנים לראות מה יקרה; מי מהשניים יוותר, הנסיך או הרב.
- 19 הרב הישיש הביט בחתן, בכלה וקרוביה, ואמר להם בנימה החלטית תקיפה ביותר:
- 20 "מתרה הנני בכם, שבשום אופן לא אעבור על איסור התורה, אפילו אם אצטרך לשלם על כך
- 21 בחיי. לא אערוך לכם חופה וקידושין, יהיה איתי אשר יהיה".
- 22 ואז החל הרב שוב לבקש מהם בתחנונים, שיתחרטו על רצונם להינשא זה לזה.
- 23 "אם תודיעו שאינכם רוצים להינשא" - אמר הרב לחתן ולכלה - "ייסוג הנסיך מהוראתו, שאני
- 24 אמלא את רצונכם, כל האסון נובע באמת אך ורק מכם".
- 25 אך זליגמן והגרושה המשיכו לעמוד במריים.
- 26 בראותו שלא יוכל לפעול אצלם מאומה, קרא הרב בקול:
- 27 "ריבוננו של עולם, רוצים הם לאלצני לעבור על מצוותך. מבקש הנני ממך, ה' אלוקי, קדש את
- 28 שמך, כדי שאלו השומרים מצוותיך ומאמינים בך - אדון העולם - באמונה שלימה וְזָכָה ירגישו את
- 29 עצמם מחוזקים ומעודדים יותר. הבט מטה - בורא העולם - מגובה הקדוש, הראה את חסדך לאלו
- 30 ההולכים בדרכיך, והענש את אלו הניצבים בעזות מצח נגדך!"

1 בסיימו את בקשתו-תפילתו, ניסה רבה של קראקא ר' יצחק שוב לשכנע את החתן והכלה,
2 שיתחרטו מרצונם. אך הם פטרוהו בעזות. הם ניסו אפילו להראות לכולם, את התייחסותם לרב הישיש
3 בפחיתות הכבוד.

4 הרב הישיש החל להתפלל בלחש אך בדבקות גדולה, תפילה:

5 "ענני, ה' ענני" ! - פרץ הרב בבכי - "עשה למען שמך הקדוש, הגדול והנורא" !

6 טרם כילה הרב את תפילתו, וזעקת אימים נפלטה מפי החתן-כלה והמחותנים. האדמה החלה
7 להיבקע ולפעור את פיה מתחת לרגליהם. תהום נוראית נראתה, ותיכף כהרף עין, ועוד לפני שהספיקו
8 להתרחק מהתהום, היו הם כבר שקועים בתהום עד צווארם.

9 הקהל הרב שראה את כל זה, הוכה בהלם. פחד תקף את כולם. לא חלפו אלא רגעים ספורים
10 והחתן והכלה היו כבר שקועים לגמרי בתהום. האדמה הפעורה סגרה את פיה, והכול נמחה כאילו לא
11 קרה מאומה.

12 החיילים החמושים הביטו בבהלה במה שהתרחש לנגד עיניהם. הם חשבו, שיש אפשרות לעשות
13 משהו בעניין, והחלו לתקוע את חרבותיהם באדמה לסמן את המקום בו שקעו הזוג ונבלעו כליל.

14 המאורע המפחיד התפרסם תיכף ומיד בכל רחבי העיר והסעיר את כולם. טף נשים ואנשים החלו
15 מכל עבר לנהור בריצה לעבר השוק. הידיעה הגיעה גם לנסיך, שהיה נדהם. בעל כורחו ראה את כוחו
16 האלוקי של רב העיר קראקא, אשר לא רצה לעבור על מה שציוותה התורה.

17 הנסיך שלח שליח לבישוף על מנת לשמוע ממנו האם יש לו מה לומר בעניין זה. הנסיך עצמו
18 רצה כבר להתפייס עם הרב, ולבקש ממנו מחילה. הוא חשש, שמא העונש שקיבלו הזוג החוטא, יחול
19 גם עליו.

20 כאשר הגיע השליח לבישוף, מצא הוא את הבישוף במצב של שיגעון. הוא - הבישוף - נתקף בזה
21 תיכף כאשר הגיעה אליו הידיעה על מה שקרה בשוק עם זליגמן והגרופה.

22 השליח חזר לנסיך ובפיו הבשורה המרה על מה שקרה עם הבישוף.

23 אז החליט הנסיך לנסוע תיכף ומיד לרבה של קראקא, וביקש ממנו מחילה על כך שביזה אותו
24 ושהתייחס בכזו קלות ראש לאמונה היהודית ולתורת משה.

25 הנסיך ביקש לשוב בתשובה על חטאיו.

26 על כך ענה לו רבה הישיש של קראקא, שלמעשה אין הנסיך צריך לבקש ממנו מחילה, הוא -
27 הנסיך - כלל לא ביזה אותו. ובנוגע להתייחסותו לאמונה היהודית, אין הנסיך אשם בזה, הרי אמונתו
28 שונה לגמרי.

29 עם זאת הייתה לרב דרישה מהנסיך: "היות והתורה אוסרת על הכהנים להימצא במקום שבו
30 נמצאים קברים, אשר לכן יורה הנסיך שהמקום הזה בשוק בו שקעו הזוג ייגדר על ידי קיר אבנים עבה.
31 בו במקום הבטיח הנסיך לקיים בקשה זו, ואכן, קיים הבטחה זו, וקיר אבנים נבנה סביב המקום
32 בו שקעו באדמה זליגסאן והגרופה.

33 באותה תקופה - בה הגיעו המהר"ל והמהרש"ל לקראקא - כיהן כראש הקהל, הגביר ובעל הצדקה,
34 ר' ישראל איסערליש. בנו היה העילוי ר' משה, אשר התפרסם מאוחר יותר פרסום עולמי - ה"רמ"א".

- 1 כאשר הגיעו המהר"ל והמהרש"ל לקראקא כדי ללמוד תורה, היה הרמ"א בן שמונה עשרה שנה.
- 2 הוא היה חתנו של הגאון ר' שלום שכנא מלובלין.
- 3 אביו, ראש הקהל, בנה עבורו בית מדרש מיוחד, בו יכול היה העילוי הצעיר לשבת על התורה
- 4 ועל העבודה.
- 5 מובן, שעקב היות הרמ"א בנו של גביר גדול, לא חסר היה לו מאומה.
- 6 שני העילויים הצעירים שהגיעו לקראקא, המהר"ל והמהרש"ל למדו יחד עם הרמ"א בערך שלוש
- 7 שנים. וכאשר עזב המהרש"ל את קראקא לאחר שלוש שנים אלו, נשאר המהר"ל בעיר קראקא, ולמד
- 8 עם הרמ"א שנתיים נוספות.
- 9 בשנת ש"ג פרצה מלחמה בבוהמייה. מושל פראג לחם בשכניו המושלים. אז שב המהר"ל לפראג,
- 10 למשפחתו, לכלתו, ולמחותנו.
- 11 עקב כך שהמחותן הָעֶנִי, פתחה פערל הכלה חנות קטנה שממנה פָּרְנָסָה את עצמה ואת הוריה.
- 12 שנים-עשר שנים חלפו מאז נסע המהר"ל לנכר ללמוד תורה. במשך שנים-עשר שנים אלו הפכה
- 13 פערל להיות אשה בעלת מעמד ויוזמה. היא הראתה את כוחה על ידי זה שהפכה להיות המפרנסת של
- 14 הוריה שהתרוששו, ובו בזמן התפתחה בלימוד התורה, ויכולה הייתה לשוחח בצורה יפה עם חתנה
- 15 בענייני תורה.
- 16 המהר"ל היה אז כבר בן שלושים ושתיים שנה. פערל הייתה בארבע שנים צעירה יותר. הגיעה
- 17 העת לחתונתם.
- 18 לאחר חתונתם המשיכה פערל לנהל את חנותה. אלא שכעת נוסף - לאלו שהתפרנסו על ידה עד
- 19 עתה - גם בעלה. ומובן, שבקושי זה הספיק למחייתם.
- 20 אך כל זה לא הפריע למהר"ל ולזוגתו. המהר"ל המשיך לשבת וללמוד, וזוגתו המשיכה הן לנהל
- 21 את חנותה הקטנה והן למדה תורה בזמנה הפנוי.

אגרות קודש

9 שלא בצער ודוחק כי החובות מתרבים ומתגדלים מיום אל 10 יום. והשי"ת יחוס וירחם וישלח עזרתו מקדש, ובגלל 11 שקידתם בטוב וחסד יברך האלקים אותם וכל אשר להם 12 מנפש ועד בשר. 13 בבקשה למסור פ"ש מפורט להדרושים בשלומינו. 14 והי' ברכה ושלוש כאו"י והדו"ש ומברכם. 15 יי"ש	1 ז"י ניסן תרפ"ד 2 מוהרש"פ 3 בטח קבל מכתבי העבר, ואנכי באתי לפה ביום ג' שלפני 4 החג ובדעתי בעזרתו ית' להעתיק מקום מושבנו לעיר פט"ב 5 אך כמובן הדבר שדורש הוצאה מרובה, אמנם כבד לנשוא 6 ובהכרח הדבר לעשותו. ובזה הנני לבקשו להודיע לקרובי 7 וש"ב הנכבדים ש"י אשר דבר תמיכתם שתומכים אותנו תהי' 8 קבועה ומסודרת בתמיכה חדשית באופן אשר בעזרתו ית' נחי'

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליו"ט ראשון של פסח ביהושע פרק ה

ה וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הָעָם הַתְּקַדְּשׁוּ כִּי מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם נִפְלְאוֹת: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל־הַכֹּהֲנִים
לֵאמֹר שְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וְעִבְדוּ לִפְנֵי הָעָם וַיִּשְׂאוּ אֶת־אֲרוֹן הַבְּרִית וַיֵּלְכוּ לִפְנֵי הָעָם: וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אֶחָל גִּדְלָךְ בְּעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִדְעוּן כִּי בְּאִשֶּׁר הָיִיתִי עִם מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ:
ה בָּעֵת הַהִיא אָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לָךְ חֲרוֹבוֹת צָרִים וְשׁוּב מִלֵּךְ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שְׁנִית:
ג וַיַּעֲשֵׂה לָּו יְהוֹשֻׁעַ חֲרוֹבוֹת צָרִים וַיִּמָּלֵךְ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּבְעַת הָעֵרְלוֹת: ד וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־מָלֵךְ יְהוֹשֻׁעַ
כָּל־הָעָם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזֵּכָרִים כָּל אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה מָתוּ בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם: ה כִּי־מָלִים
הָיוּ כָל־הָעָם הַיֵּצֵאִים וְכָל־הָעָם הַיִּלְדִּים בַּמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם לֹא־מָלוּ: ו כִּי אַרְבָּעִים
שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־תָּם כָּל־הַגּוֹי אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֵּצֵאִים מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל
יְהוָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לָהֶם לְבַלְתִּי הֲרֹאוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לָאֲבוֹתָם לְתַת לָנוּ אֶרֶץ
זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ: ז וְאַתֶּם־בְּנֵיהֶם הַקִּים תַּחְתָּם אַתֶּם מָלֵךְ יְהוֹשֻׁעַ כִּי־עֲרָלִים הָיוּ כִּי לֹא־מָלוּ אוֹתָם בַּדֶּרֶךְ:
ח וַיְהִי בְּאֲשֶׁר־תָּמוּ כָל־הַגּוֹי לְהַמּוֹל וַיִּשְׁכְּבוּ תַּחְתָּם בַּמַּחֲנֶה עַד חַיּוֹתָם: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם
גִּלּוֹתִי אֶת־חֲרַפַּת מִצְרַיִם מִעֵלֵיכֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִלְגָּל עַד הַיּוֹם הַזֶּה: י וַיַּחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
בְּגִלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּאֲרֻבָּעָה עֶשֶׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב בְּעֲרֻבוֹת יְרִיחוֹ: יא וַיֹּאכְלוּ מִעֵבֹר הָאָרֶץ
מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח מִצּוֹת וּקְלוֹי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה: יב וַיִּשְׁכַּת הַמֶּן מִמַּחֲרַת בְּאֶכְלָם מִעֵבֹר הָאָרֶץ וְלֹא־הָיָה
עוֹד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאֹת אֶרֶץ כְּנָעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא: יג וַיְהִי בַּהֲיוֹת יְהוֹשֻׁעַ כִּי־רִיחוֹ וַיִּשָּׂא עֵינָיו
וַיֵּרָא וַהֲנֵה־אִישׁ עֹמֵד לִנְגְדּוֹ וַחֲרָבָו שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲלָנוּ אֹתָהּ אִם־לְצָרֵינוּ:
יד וַיֹּאמֶר אֲנִי שַׂר־צְבָא־יְהוָה עֲתָה בָּאתִי וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל־פָּנָיו אֶרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ וַיֹּאמֶר לוֹ מָה
אַדְנִי מִדְּבַר אֶל־עַבְדּוֹ: טו וַיֹּאמֶר שַׂר־צְבָא יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ שֶׁל־נַעֲלָךְ מַעַל רָגְלְךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה
עֹמֵד עָלָיו קָדֵשׁ הוּא וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן: 16 כֹּא וַיְרִיחוּ סִגְרָת וּמִסְגֶּרֶת מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא:

כו וַיְהִי יְהוָה אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוּ בְּכָל־הָאָרֶץ:

הפטרה ליום שני של פסח מלכים ב פרק כג

כג א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיֹּאסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם: ב וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה
וְכָל־אִישׁ בְּיָדוֹ וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקְדָּשׁ וְעַד־גִּדּוֹל וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דְּבָרֵי

ספר הברית הנמצא בבית יהוה: גויעמוד המלך על העמוד ויברת את הברית | לפני יהוה ללכת
 אחר יהוה ולשמור מצותיו ואת עדותיו ואת חקתיו בכל לב ובכל נפש להקים את דברי הברית הזאת
 הכתבים עליהם היה ויעמוד כל העם בברית: ויצו המלך את חלקיהו הכהן הגדול ואת כהני
 המשנה ואת שמרי הסף להוציא מהיכל יהוה את כל הכלים העשויים לבעל ולאשרה ולכל צבא
 השמים וישרפם מחוץ לירושלם בשדמות קדרון ונשא את עפרם בית אל: והשפית את הכמרים
 אשר נתנו מלכי יהודה ויקטר בפמות בערי יהודה ומסבי ירושלם ואת המקטרים לפעל לשמש ולירח
 ולמוזלות ולכל צבא השמים: ויצא את האשרה מבית יהוה מחוץ לירושלם אל נחל קדרון וישרף
 אותה בנחל קדרון וידק לעפר וישלך את עפרה על קבר בני העם: ויחלץ את בתי הקדשים אשר
 בבית יהוה אשר הנשים ארגזות שם בתים לאשרה: חויבא את כל הכהנים מערי יהודה ויטמא
 את הכמות אשר קטרו שמה הכהנים מגבע עד באר שבע ונתן את כמות השערים אשר פתח שער
 יהושע שר העיר אשר על שמאול איש בשער העיר: טאך לא יעלו כהני הכמות אל מזבח יהוה
 בירושלם כי אם יאכלו מצות בתוך אחיהם: כא ויצו המלך את כל העם לאמור עשו פסח ליהוה
 אלהיכם כפיתוב על ספר הברית הזה: כב כי לא נעשה בפסח הזה מימי השפטים אשר שפטו
 את ישראל וכל ימי מלכי ישראל ומלכי יהודה: כג כי אם בשמנה עשרה שנה למלך ואשיהו נעשה
 הפסח הזה ליהוה בירושלם: כד וגם את האבות ואת הידענים ואת התרפים ואת הגללים ואת כל
 השקצים אשר נראו בארץ יהודה ובירושלם בער ואשיהו למען הקים את דברי התורה הכתבים
 עליהם אשר מצא חלקיהו הכהן בית יהוה: כה וכמהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל יהוה
 בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו בכל תורת משה ואחריו לא קם כמותו:

הפטרה לשבת חול המועד פסח יחזקאל פרק לו

א היתה עלי יד יהוה ויוציאני ברוח יהוה ויניחני בתוך הבקעה והיא מלאה עצמות: ב והעבירני עליהם
 סביב | סביב והנה רבות מאוד על פני הבקעה והנה יבשות מאד: ג ויאמר אלי בן אדם התחינה
 העצמות האלה ואמר אדני יהוה אתה ידעת: ד ויאמר אלי הנבא עליה עצמות האלה ואמרת אליהם
 העצמות היבשות שמעו דברי יהוה: ה כה אמר אדני יהוה לעצמות האלה הנה אני מביא ככם רוח
 וחיותם: ו ונתתי עליכם גידים והעלתי עליכם בשר וקרמתי עליכם עור ונתתי ככם רוח וחיותם
 וידעתם כי אני יהוה: ז ונבאתי באשר צויתי ויהי קול כהנבאי והנה רעש ותקרבו עצמות עצם
 אל עצמו: ח וראיתי והנה עליהם גדים ובשר עלה ויקרם עליהם עור מלמעלה ורוח אין בהם: ט ויאמר
 אלי הנבא אליהם הנה הנבא בן אדם ויאמרת אליהם כה אמר | אדני יהוה מארבע רוחות באי הרוח

וּפְתִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וַיְחִי: וַהֲנַפְּאֲתִי כַּאֲשֶׁר צֻנֵּי וַתְּבוֹא בָּהֶם הָרוּחַ וַיְחִי וַיַּעֲמֵדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חִיל
גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד: יֵא וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הַעֲצֹמֹת הָאֵלֶּה כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל הִנֵּה אֹמְרִים יִבְשׁוּ
עֲצָמוֹתֵינוּ וְאִבְדָּה תְּקוּתָנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ: יֵב לָכֵן הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֲנִי כֹתֵם
אֶת־קַבְרוֹתֵיכֶם וְהַעֲלִיתִי אֶתְכֶם מִקַּבְרוֹתֵיכֶם עִמִּי וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל־אֲדֹמַת יִשְׂרָאֵל: יֵג וַיִּדְעֻתָם כִּי־אֲנִי
יְהוָה בִּפְתָחִי אֶת־קַבְרוֹתֵיכֶם וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם מִקַּבְרוֹתֵיכֶם עִמִּי: יֵד וַנִּתְּלִי רוּחִי בְכֶם וַחֲיִיתֶם וְהִנַּחְתִּי
אֶתְכֶם עַל־אֲדֹמַתְכֶם וַיִּדְעֻתָם כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וַעֲשִׂיתִי נָאִם־יְהוָה:

הפטרה לפרשת שמיני בשמואל ב פרק ו

ו א וַיִּסַּף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בַּחֲזֹר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אָלֶּף: ב וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבְּעָלֵי
יְהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשֶּׁם אֶת אַרְזֵן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם יְהוָה צִבְאוֹת יֹשֵׁב הַכִּרְכִּים עָלָיו: ג וַיִּרְכְּבוּ
אֶת־אַרְזֵן הָאֱלֹהִים אֶל־עֵגְלָה חֲדָשָׁה וַיִּשְׁאַהֻּ מִבֵּית אֲבִינֶדָב אֲשֶׁר בְּגִבְעָה וְעֹזָא וְאֶחָיו בְּנֵי אֲבִינֶדָב נְהֻגִים
אֶת־הָעֵגְלָה חֲדָשָׁה: ד וַיִּשְׁאַהֻּ מִבֵּית אֲבִינֶדָב אֲשֶׁר בְּגִבְעָה עִם אַרְזֵן הָאֱלֹהִים וְאֶחָיו הֵלֵךְ לִפְנֵי הָאֲרֹן:
ה וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשֻׁחָקִים לִפְנֵי יְהוָה בְּכָל עֲצֵי כְרוֹשִׁים וּבִכְנָרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתַפִּים וּבְמִנְעֻנְעִים
וּבְצִלְצְלִים: ו וַיָּבֹאוּ עַד־גֶּרֶן נָגֹן וַיִּשְׁלַח עֲזָה אֶל־אַרְזֵן הָאֱלֹהִים וַיֹּאחֲזֵ בּוֹ כִּי שָׁמַטוּ הַכֹּהֵן: ז וַיַּחֲרֹאֲף
יְהוָה בְּעֲזָה וַיַּכְהוּ שֵׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשָּׁל וַיָּמַת שֵׁם עִם אַרְזֵן הָאֱלֹהִים: ח וַיַּחֲרֹ לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ
יְהוָה פָּרִץ בְּעֲזָה וַיִּקְרָא לְמָקוֹם הַהוּא פָּרִץ עֲזָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט וַיֵּרָא דָּוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר
אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי אַרְזֵן יְהוָה: י וְלֹא־אָבָה דָּוִד לְהַסִּיר אֵלָיו אֶת־אַרְזֵן יְהוָה עַל־עִיר דָּוִד וַיִּטְהֹר דָּוִד בֵּית
עֲבֹד־אָדָם הַגָּתִי: יא וַיִּשְׁבֹּ אַרְזֵן יְהוָה בֵּית עֲבֹד אָדָם הַגָּתִי שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַיִּכְרֹךְ יְהוָה אֶת־עֲבֹד אָדָם
וְאֶת־כָּל־בֵּיתוֹ: יב וַיֵּגֶד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בִּרְךְ יְהוָה אֶת־בֵּית עֲבֹד אָדָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בַּעֲבוּר אַרְזֵן
הָאֱלֹהִים וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת־אַרְזֵן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עֲבֹד אָדָם עִיר דָּוִד בְּשִׁמְחָה: יג וַיְהִי כִּי צָעְדוּ גִשְׁאֵי
אַרְזֵן יְהוָה שִׁשָּׁה צָעָדִים וַיִּזְכֹּב שׁוֹר וּמְרִיא: יד וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל עֹז לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגוּר אֶפּוֹד בָּד:
טו וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת־אַרְזֵן יְהוָה בְּתִרְעוּעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר: טז וַתִּהְיֶה אַרְזֵן יְהוָה כֹּא עִיר דָּוִד
וּמִיכָל בַּת־שָׁאוּל גִּשְׁקָפָה: יז בְּעַד הַחֲלוֹן וַתֵּרָא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד מִפָּנָיו וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְהוָה וַתָּבוּ לוֹ בְּלִפְתָּה:
יח וַיָּבֹאוּ אֶת־אַרְזֵן יְהוָה וַיַּצִּיגוּ אֹתוֹ בְּמָקוֹמוֹ בַּתּוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נִטְהַלְלוּ דָּוִד וַיַּעַל דָּוִד עֲלוֹת לִפְנֵי יְהוָה
וּשְׁלָמִים: יט וַיִּכַּל דָּוִד מִהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיִּכְרֹךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה צִבְאוֹת: כ וַיַּחֲלֵק
לְכָל־הָעָם לְכָל־הַמִּזְבֵּן יִשְׂרָאֵל לְמֹאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ חֶלֶת לֶחֶם אַחַת וְאַשְׁפֵּר אַחַד וְאַשִּׁישָׁה אַחַת
וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

ט א וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: ב וַיֹּאמֶר אֶל-אַהֲרֹן
קַח-לָךְ עֵגֶל בֶּן-בָּקָר לְחֹטֵאת וְאֵיל לְעֹלָה
תְּמִימִם וְהִקְרֵב לִפְנֵי יְהוָה כִּסִּי: ג וְאֶל-בָּנָיו
יִשְׂרָאֵל תִּדְבֹּר לֵאמֹר קָחוּ שְׂעִיר-עִזִּים
לְחֹטֵאת וְעֵגֶל וְכֶבֶשׂ בְּנֵי-שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה:
ד וְשׁוֹר וְאֵיל לְשִׁלְמִים לְזֹבֹחַ לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם כִּסִּי:
ה וַיִּקְחוּ אֶת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל-פְּנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָל-הָעֵדָה וַיַּעֲמֵדּוּ לִפְנֵי יְהוָה:
ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה
תַּעֲשׂוּ וַיֵּרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה: ז וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן קְרֵב אֶל-הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת-
חַטָּאתְךָ וְאֶת-עֹלֹתְךָ וְכַפֵּר בַּעֲדָךְ וּבַעֲדַת הָעָם
וַעֲשֵׂה אֶת-קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה כִּסִּי: ח וַיִּקְרַב אֹהֲרֹן אֶל-הַמִּזְבֵּחַ
וַיִּשְׁחַט אֶת-עֵגֶל הַחֹטֵאת אֲשֶׁר-לוֹ: ט וַיִּקְרְבוּ
בָנָיו אֹהֲרֹן אֶת-הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם
וַיִּתֵּן עַל-קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת-הַדָּם יָצַק אֶל-

א וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְּמִינָא קָרָא
מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: ב וַאֲמַר לְאַהֲרֹן סִב לָךְ
עֵגֶל בֶּר תֹּרִי לְחֹטֵאתָ וּדְכֹר
לְעֹלֹתָ שְׁלָמִין וְקֹרֵב קָדָם יי:
ג וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמִימָר
סִיבּוֹ צִפִּיר בֶּר עֲזִין לְחֹטֵאתָ
וְעֵגֶל וְאֹמֶר בְּנֵי שָׁנָא שְׁלָמִין
לְעֹלֹתָ: ד וְתוֹר וּדְכֹר לְנִכְסֵת
קוֹדֶשִׁיא לְדִבְחָא קָדָם יי וּמִנְחָתָא
דְּפִילָא בַּמֶּשֶׁח אֲרִי יוֹמָא דִּין
וְקָרָא בִּי מִתְּגָלִי לְכוּן: ה וְנִסִּיבּוֹ
יֵת דִּי פִקִּיד מֹשֶׁה לְקָדָם מִשְׁכַּן
זְמָנָא וְקֹרִיבּוֹ כָּל כְּנִשְׁתָּא וְקָמוּ
קָדָם יי: ו וַאֲמַר מֹשֶׁה דִּין
פְּתֻגָּמָא דִּי פִקִּיד יי תַּעֲבִדּוּן
וְיִתְּגָלִי לְכוּן וְקָרָא בִּי: ז וַאֲמַר
מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן קְרֵב לְמִדְּבַחָא וְעַבֵּד
יֵת חֲטָאתְךָ וְיֵת עֹלֹתְךָ וְכַפֵּר עֲלֶיךָ
וְעַל עַמָּא וְעַבֵּד יֵת קָרְבַּן עַמָּא
וְכַפֵּר עֲלֵיהוֹן כְּמָא דִּי פִקִּיד יי:
ח וְקֹרֵב אֹהֲרֹן לְמִדְּבַחָא וְנִכְסֵת
עֵגֶלָא דְּחֹטֵאתָא דִּי לָהּ:
ט וְקֹרִיבּוֹ בְּנֵי אֹהֲרֹן יֵת דְּמָא לָהּ
וְטָבַל אֶצְבָּעָהּ בְּדָמָא וַיִּהֵב עַל
קַרְנֵת מִדְּבַחָא וְיֵת דְּמָא אֲרִיק

רנ"י

(ד) כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֲלֵיכֶם. לְהַשְׁרוֹת שְׂכִינָתוֹ
בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם; לְכַף קָרְבָּנוֹת הַלְלוּ בְּאֵין חוֹבָה לְיוֹם
זֶה: תוֹרָה (ז) קְרֵב אֶל-הַמִּזְבֵּחַ. (ת"כ) שְׁהִיָּה אֹהֲרֹן
בוֹשׁ וְיִרָא לְגִשְׁתָּ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'לָמָּה אַתָּה בּוֹשׁ?
לְכָךְ נִבְחַרְתָּ! אֶת חֲטָאתְךָ. עֵגֶל בֶּן בָּקָר: וְאֶת-
עֹלֹתְךָ. אֵיל: קָרְבַּן הָעָם. שְׂעִיר עִזִּים וְעֵגֶל וְכֶבֶשׂ.
כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵגֶל", בֶּן שָׁנָה הוּא, וּמִכָּאן אַתָּה

(א) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. שְׁמִינִי לְמַלּוּאִים, הוּא
רֵאש־חֹדֶשׁ נִסָּן שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בּוֹ בַּיּוֹם; וְנִטְלַת עֶשֶׂר
עֶטְרוֹת הַשְּׁנוּיּוֹת בִּ"סֹדֶר עוֹלָם": וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל.
לְהַשְׁמִיעַם שְׁעַל-פִּי הַדְּבוּר אֹהֲרֹן נִכְנָס וּמִשְׁמַשׁ
בְּכֹהֵנָה גְּדוּלָּה, וְלֹא יֹאמְרוּ מֵאֲלֵיו נִכְנָס: (ב) קַח-
לָךְ עֵגֶל. לְהוֹדִיעַ שֶׁמִּכְפָּר לוֹ הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
עַל-יְדֵי עֵגֶל זֶה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁעָשָׂה: תוֹרָה ג

ליסודא דמדבּחא: י וית תרבא
 וית פליתא וית חצרא מן כבדא
 מן חטאתא אסק למדבּחא כמא
 די פקיד יי ית משה: יא וית
 בשרא וית משכא אוקיד בנורא
 מכרא למשריתא: יב ונכס ית
 עלתא ואמטיאו בני אהרן לה ית
 דמא וזרקא על מדבּחא סחור
 סחור: יג וית עלתא אמטיאו לה
 לאברהא וית רישא ואסק על
 מדבּחא: יד וחליל ית גוא וית
 כרעיא ואסק על עלתא
 למדבּחא: טו וקרב ית קרבן
 עמא ונסיב ית צפירא דחטאתא
 די לעמא ונכסה וכפר בדמה
 כקדמא: טז וקרב ית עלתא
 ועבדה כדחזי: יז וקרב ית
 מנחתא ומלא ידה מנה ואסק על
 מדבּחא בר מעלת צפרא:
 יח ונכס ית תורא וית דכרא
 נכסת קודשאיא די לעמא
 ואמטיאו בני אהרן ית דמא לה
 וזרקא על מדבּחא סחור סחור:
 יט וית תרביא מן תורא ומן
 דכרא אליתא וחפי גוא וכליתא
 וחצר כבדא: כ ושויאו ית
 תרביא על חדותא ואסק תרביא
 למדבּחא: כא וית חדותא וית
 שוקא דימינא ארם אהרן ארמא

יסוד המזבח: ואת־החלב ואת־הכלית ואת־
 היתרת מן־הכבד מן־החטאת הקטיר
 המזבחה כאשר צוה יהוה את־משה: יא
 ואת־הבשר ואת־העור שרף באש מחוץ
 למחנה כס"י: יב וישחט את־העלה וימצאו בני
 אהרן אליו את־הדם ויזרקו על־המזבח
 סביב כס"י: יג ואת־העלה המציאו אליו
 לנתחיה ואת־הראש ויקטר על־המזבח:
 יד וירחיץ את־הקרב ואת־הכרעים ויקטר על־
 העלה המזבחה: טו ויקרב את קרבן העם
 ויקח את־שעיר החטאת אשר לעם וישחטו
 ויחטאו בראשון כס"י: טז ויקרב את־העלה
 ויעשה כמשפט כס"י: בחול שני יז ויקרב את־
 המנחה וימלא כפו מנחה ויקטר על־המזבח
 מלבד עלת הבקר כס"י: יח וישחט את־השור
 ואת־האיל זבח השלמים אשר לעם וימצאו
 בני אהרן את־הדם אליו ויזרקו על־המזבח
 סביב: יט ואת־החלבים מן־השור ומן־האיל
 האליה והמכסה והכלית ויתרת הכבד כס"י:
 כ וישמימו את־החלבים על־החזות ויקטר
 החלבים המזבחה כס"י: כא ואת החזות ואת שוק הימין הניף אהרן

רש"י

למד: תורה ח (יא) ואת־הבשר ואת־העור וגו'. לא
 מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו ושל מלואים;
 וכלן על־פי הדבור: (יב) וימצאו. לשון הושטה
 והזמנה: תורה יג (טו) ויחטאו. עשהו כמשפט
 חטאת: בראשון. כעגל שלו: (טז) ויעשה
 למד: תורה ח (יא) ואת־הבשר ואת־העור וגו'. לא
 מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו ושל מלואים;
 וכלן על־פי הדבור: (יב) וימצאו. לשון הושטה
 והזמנה: תורה יג (טו) ויחטאו. עשהו כמשפט
 חטאת: בראשון. כעגל שלו: (טז) ויעשה
 למד: תורה ח (יא) ואת־הבשר ואת־העור וגו'. לא
 מצינו חטאת חיצונה נשרפת אלא זו ושל מלואים;
 וכלן על־פי הדבור: (יב) וימצאו. לשון הושטה
 והזמנה: תורה יג (טו) ויחטאו. עשהו כמשפט
 חטאת: בראשון. כעגל שלו: (טז) ויעשה

תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה: כב וַיֵּשֶׂא
 אֶהָרֹן כְּתִיב אֶת־יָדוֹ קִרִי אֶת־יָדָיו אֶל־הָעַם וַיְבָרְכֵם
 וַיֵּרֶד מֵעֵשֶׂת הַחֲטָאֹת וְהַעֲלָה וְהַשְׁלָמִים כס"י:
 כג וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאֶהָרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ
 וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־
 הָעָם כס"י: שְׁלִישִׁי כד וַתֵּצֵא אִשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה
 וַתֹּאכַל עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַחֲלָכִים
 וַיֵּרָא כָּל־הָעָם וַיִּרְאוּ וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם כס"י:
 י וַיִּקְחוּ בְנֵי־אֶהָרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ
 מִחֻתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ בָּהֶן אִשׁ וַיֵּשִׂימוּ עָלֶיהָ קִטְרֶת
 וַיִּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה אִשׁ זֹרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה
 אֹתָם: ד וַתֵּצֵא אִשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם

קדם יי כמא די פקיד משה:
 כב וארם אהרן ית ידוהי על
 עמא וברכנון ונחת מלמעבד
 חטאתא ועלתא ונקסת קודשאי:
 כג ועל משה ואהרן למשכן
 זמנא ונפקו וברכו ית עמא
 ואתגלי יקרא די לכל עמא:
 כד ונקסת אשתא מן קדם יי
 ואכלת על מדפחא ית עלתא וית
 תרפיא וחזא כל עמא ושכחו
 ונפלו על אפיהון: א ונסבו בני
 אהרן נדב ואביהוא גבר מחתיתה
 ויהבו בהן אשתא ושויאו עליה
 קטרת וקריבו קדם יי אשתא
 נוכריתא די לא פקיד יתהון:
 ב ונקסת אשתא מן קדם יי
 ואכלת יתהון ומיתו קדם יי:

רש"י

וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם. אמרו: "ויהי נעם אדני אלהינו
 עלינו" (תהלים צ): "יהי רצון שתשרה שכינה
 במעשה ידיכם". לפי שכל שבעת ימי המלוואים
 שהעמידו משה למשכן ושמש בו ופרקו בכל יום,
 לא שרתה בו שכינה, והיו ישראל נכלמים
 ואומרים למשה: 'משה רבנו, כל הטרח שטרחנו,
 שתשרה שכינה בינינו ונדע שנתכפר לנו עון
 העגל! לכן אמר להם: "זה הדבר אשר צוה ה'
 תעשו וירא אליכם כבוד ה'", אהרן אחי כדאי
 וחשוב ממני, שעל־ידי קרבנותיו ועבודתו תשרה
 שכינה בכם, ותדעו שהמקום בחר בו:
 (כד) וַיִּרְאוּ. כתרגומו: תורה א (ב) וַתֵּצֵא אִשׁ.
 רבי אליעזר אומר: לא מתו בני אהרן, אלא על־ידי
 שהורו הלכה בפני משה רבן. רבי ישמעאל אומר:
 שתויי זין נכנסו למקדש. תדע, שאחר מיתתן
 הזהיר הנותרים שלא יכנסו שתויי זין למקדש.
 משל למלך שהיה לו בן בית וכו', כדאיתא

התנופה נתנן כהן המניף לכהן אחר להקטירם,
 נמצאו העליונים למטה: תורה כא (כב) וַיְבָרְכֵם.
 ברפת כהנים: יברכה, יאר, ישא: וירד. מעל
 המזבח: (כג) וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאֶהָרֹן וְגו'. למה
 נכנסו? מצאתי בפרשת מלוואים בבריתא הנוספת
 על תורת כהנים שלנו: למה נכנס משה עם אהרן?
 ללמדו על מעשה הקטרת. או, לא נכנס אלא לדבר
 אחר? הריני דן ירידה וביאה טעונות ברכה: מה
 ירידה מעין עבודה, אף ביאה מעין עבודה. הא
 למדת, למה נכנס משה עם אהרן? ללמדו על
 מעשה הקטרת. דבר אחר: פיון שראה אהרן
 שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים ולא ירדה
 שכינה לישראל, היה מצטער ואומר: 'יודע אני
 שכעס הקדוש ברוך הוא עלי, ובשבילי לא ירדה
 שכינה לישראל! אמר לו למשה: 'משה אחי, כך
 עשית לי, שנכנסתי ונתבשתי? מיד נכנס משה
 עמו ובקשו רחמים וירדה שכינה לישראל: ויצאו

ג ואמר משה לאהרן הוא די
מליל יי למימר בקריבי אתקדש
ועל אפי כל עמא אתיקר ושתיק
אהרן: ד וקרא משה למישאל
ולא־לצפן בני עזיאל אח אבוהי
דהרן ואמר להון קריבו טולו
ית אחוכון מן קדם אפי קודשא
למברא למשריתא: ה וקריבו
ונטלנון בכתניהון למברא
למשריתא כמא די מליל משה:
ו ואמר משה לאהרן ולא־לעזר
ולאיתמר בנוהי רישיכון לא
תרבון פרוע ולבושיכון לא
תבזעון ולא תמותון ועל כל
פנשתא יהי רוגזא ואחיכון כל
בית ישראל יכפון ית יקדשא די
אוקיד יי: ז ומתרע משפן זמנא
לא תפקון דילמא תמותון ארי
משח רבותא דיי עליכון ועבדו
כפתגמא דמשה: ח ומליל יי

וימתו לפני יהוה כס"י: ג ויאמר משה אל־אהרן
הוא אשר־דבר יהוה | לאמר בקרבי אקדש
ועל־פני כל־העם אכבד וידם אהרן כס"י:
ד ויקרא משה אל־מישאל ואל אלצפן בני
עזיאל דד אהרן ויאמר אליהם קרבו* שאו
את־אחיכם מאת פני־הקדש אל־מחוי
למחנה כס"י: ה ויקרבו וישאם בכתנתם אל־
מחוי למחנה כאשר דבר משה כס"י: ו ויאמר
משה אל־אהרן ולא־לעזר ולאיתמר | בניו
ראשיכם אל־תפרעו | ובגדיכם לא־תפרמו
ולא תמתו ועל כל־העדה יקצף ואחיכם
כל־בית ישראל יכבו את־השרפה אשר שרף
יהוה כס"י: ז ומפתח אהל מועד לא תצאו
פן־תמתו כי־שמן משחת יהוה עליכם ויעשו
כדבר משה: פ ח וידבר יהוה אל־אהרן

* הקורא יטעים הגריש קודם התלישא

רש"י

ממקדשיך - אל תקרי "ממקדשיך", אלא
'ממקדשיך': (ד) דד אהרן. עזיאל אחי עמרם
היה, שנאמר: (שמות ו) "ובני קהת וגו'": שאו
את־אחיכם וגו'. כאדם האומר לחברו העבר את
המת מלפני הפלה, שלא לערבב את השמחה:
(ה) בכתנתם. של מתים, מלמד שלא נשרפו
בגדיהם, אלא נשמתם; כמין שגוי חוטין של אש
נכנסו לתוף חוטמיהם. (סנהדרין נב. ת"כ): (ו) אל־
תפרעו. אל תגדלו שער. מכאן, שאכל אסור
בתספרת. (מו"ק יד ב) אבל אתם אל תערבבו שמחתו
של מקום: ולא תמתו. הא אם תעשו כן, תמותו:
ואחיכם כל־בית ישראל. מכאן, שצרתן של
תלמידי־חכמים מטלת על הכל להתאבל בה: תורה ז

ב'ויקרא רבה': (ג) הוא אשר־דבר וגו'. (ובחים
קטו) היכן דבר? "ונעדת שמה לבני ישראל ונקדש
בכבדי" (שמות כט). אל תקרי "בכבדי", אלא
'במכבדי'. אמר לו משה לאהרן: אהרן אחי! יודע
הייתי שיתקדש הבית במידעיו של מקום, והייתי
סבור: או בי, או בך. עכשיו, רואה אני שהם גדולים
ממני וממך! (ת"כ. ויקרא רבה): וידם אהרן. (שם
ושם) קבל שֹׁכר על שתיקתו, ומה שֹׁכר קבל?
שנתיחד עמו הדבור, שנאמרה לו לבדו פרשת
שתויי יין: בקרבי. בכחירי: ועל־פני כל־העם
אכבד. כשהקדוש־ברוך־הוא עושה דין בצדיקים
מתגרא ומתעלה ומתקלס; אם־כן באלו, כל־שפן
ברשעים. וכן הוא אומר: (תהלים סח) "נוֹרָא אֱלֹהִים

לֵאמֹר: ט יֵינ וְשָׁכַר אֶל-תַּשֵּׁת | אֶתְּהָ | וּבְנִיךָ
 אֶתְּךָ בְּבֹאֲכֶם אֶל-אֶהָל מוֹעֵד וְלֹא תִמָּתוּ
 חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם ^{כס"ו}: וְלִהְבִּדִיל בֵּין
 הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר ^{כס"ז}:
 וְלִהְיוֹת אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל-הַחֲקִים
 אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד-מֹשֶׁה ^{כס"ז}: פ רַבִּיעִי
 יב וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל-אֶהָרֹן וְאֵל אֶלְעָזָר
 וְאֶל-אִיתָמָר | בְּנֵי הַנּוֹתָרִים קָחוּ אֶת-הַמִּנְחָה
 הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי יְהוָה וְאִכְלוּהָ מִצֹּת אֶצֶל
 הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים הוּא ^{כס"ז}: יג וְאִכְלֹתֶם
 אֹתָהּ בַּמָּקוֹם קָדוֹשׁ כִּי חֹק וְחֻק-בְּנֵיךָ הוּא
 מֵאִשֵּׁי יְהוָה כִּי-כֵן צִוִּיתִי ^{כס"ז}: יד וְאֵת חֲזֶה

לֵאמֹר: ט חֲמַר וּמְרוֹי
 לֹא תִשְׁתִּי אֶת וּבְנֵיךָ עִמָּךְ
 בְּמַעַלְכוֹן לְמִשְׁפַּח זִמְנָא וְלֹא
 תִּמְוֹתוּן קִיָּם עָלֶם לְדִרְיִכוֹן:
 י וְלֹא-פָרָשָׁא בֵּין קוֹדֶשׁא וּבֵין
 חֹלָא וּבֵין מִסָּאבָא וּבֵין דְּכִיָּא:
 יא וְלֹא-לָפָא יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְת כָּל
 קִיָּמִיא דִּי מְלִיל יְיָ לְהוֹן בִּידָא
 דְּמֹשֶׁה: יב וּמְלִיל מֹשֶׁה עִם
 אֶהָרֹן וְעִם אֶלְעָזָר וְעִם אִיתָמָר
 בְּנוֹהֵי דְאִשְׁתָּאֲרוּ סִיבּוּ יְת מִנְחָתָא
 דְּאִשְׁתָּאֲרַת מִקְרָבְנִיא דִּי וְאִכְלוּהָ
 פִּטְרִי בִּסְטֵר מִדְּבָחָא אֲרִי קֹדֶשׁ
 קוֹדֶשִׁין הִיא: יג וְתִיכְלוּן יְתָהּ
 בְּאִתֵּר קָדִישׁ אֲרִי חֲלָקָהּ וְחֲלָק
 בְּנֵיךָ הִיא מִקְרָבְנִיא דִּי אֲרִי כֵן
 אִתְפַּקְדִּית: יד וְיֵת חֲדִיא
 דְּאִרְמוּתָא וְיֵת שׁוּקָא דְּאִפְרָשׁוּתָא

רש"י

וְאֶת־פֶּלֶל גַּם-בְּעַד אֶהָרֹן בַּעַת הַהוּא: קָחוּ אֵת
 הַמִּנְחָה. אֶף-עַל-פִּי שְׁאֲתֶם אוֹנְגִין, וְקֹדָשִׁים
 אֲסוּרִים לְאוֹנִין: אֶת-הַמִּנְחָה. זֶה מִנְחַת שְׁמִינִי
 וּמִנְחַת נִחְשׁוֹן: וְאִכְלוּהָ מִצֹּת. מֶה תִּלְמוּד לֹמַר?
 לְפִי שֶׁהִיא מִנְחַת צְבוּר וּמִנְחַת שְׁעָה וְאִין כִּיּוֹצֵא בָּהּ
 לְדוֹרוֹת, הַצֵּרֶף לְפָרֶשׁ בָּהּ דִּין שְׁאָר מִנְחוֹת:
 (יג) וְחֻק-בְּנֵיךָ. אִין לְבָנוֹת חֹק בְּקֹדָשִׁים: כִּי-כֵן
 צִוִּיתִי. בְּאִנְיוֹת יִאכְלוּהָ (ת"כ. זבחים קא):
 (יד) וְאֵת חֲזֶה הַתְּנוּפֶה. שֶׁל שְׁלָמִי צְבוּר: תֹּאכְלוּ
 בַּמָּקוֹם טָהוֹר. וְכִי אֵת הָרֵאשׁוֹנִים אֶכְלוּ בַּמָּקוֹם
 טָמֵא? אֵלָּא, הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁהֵם קֹדָשִׁי קֹדָשִׁים הִזְקָקָה
 אֶכְלֹתֶם בַּמָּקוֹם קָדוֹשׁ, אֲבָל אֵלּוּ אִין צָרִיכִים תוֹף
 הַקְּלָעִים, אֲבָל צָרִיכִים הֵם לְהֶאֱכֹל תוֹף מִחֲנֶה
 יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא טָהוֹר מִלְּהַכְנֵס שָׁם מִצְרָעִים. (שם נה)
 מִכָּאן, שֶׁקֹּדָשִׁים קָלִים נֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר: אֶתְּהָ
 וּבְנֵיךָ וּבְנֵתֶיךָ. (ת"כ) אֶתְּהָ וּבְנֵיךָ בְּחֶלֶק, אֲבָל
 בְּנוֹתֶיךָ לֹא בְּחֶלֶק, אֵלָּא אִם תִּתְּנוּ לָהֶן מִתְּנוֹת,
 רִשְׁאוֹת הֵן לְאֶכֶל בְּחֻזָּה וְשׁוּק. אוֹ אִינוּ אֵלָּא אֶף

(ט) יֵינ וְשָׁכַר. יֵינ כְּדֶרֶךְ שְׁכָרוֹתוֹ: בְּבֹאֲכֶם
 אֶל-אֶהָל מוֹעֵד. (ת"כ) אִין לִי אֵלָּא בְּבֹאֵם לְהִיכָל,
 בְּגִשְׁתֶּם לְמִזְבֵּחַ מִנִּין? נֹאמַר כָּאן 'בִּיאַת אֶהָל-
 מוֹעֵד', וְנֹאמַר בְּקִדּוּשׁ יָדִים וְרַגְלִים: 'בִּיאַת אֶהָל
 מוֹעֵד', מֶה לְהֵלֶן עֲשֵׂה גִישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֶהָל-
 מוֹעֵד, אֶף כָּאן עֲשֵׂה גִישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֶהָל-
 מוֹעֵד: (י) וְלִהְבִּדִיל. כְּדִי שֶׁתְּבַדִּילוּ בֵּין עֲבוֹדָה
 קָדוֹשָׁה לְמַחְלָלָת. הָא לְמַדָּת, שְׁאֵם עֶבֶד - עֲבוֹדָתוֹ
 פְּסוּלָה (זבחים יז. ת"כ): (יא) וְלִהְיוֹת. לְמַד
 שְׁאֲסוּר שְׁכוֹר בְּהוֹרָאָה (ת"כ). יָכוֹל יְהֵא חֵיב מִיתָה?
 תִּלְמוּד לֹמַר: "אֶתְּהָ וּבְנֵיךָ אִתְּךָ... וְלֹא תִמָּתוּ"
 (במדבר יח). כִּהְנִים בְּעֲבוֹדָתָם בְּמִיתָה וְאִין חֲכָמִים
 בְּהוֹרָאָתָם בְּמִיתָה: (יב) הַנּוֹתָרִים. מִן הַמִּיתָה.
 מְלָמַד, שְׁאֵף עֲלֵיהֶם נִקְנְסָה מִיתָה עַל עֶזֶן הָעֶגֶל.
 הוּא שְׁנֹאמַר: (דברים ט) "וּבְאֶהָרֹן הַתְּאֲנִי ה' מֵאֵד
 לְהַשְׁמִידוֹ", וְאִין 'הַשְׁמִידָה' אֵלָּא כְּלוּי בְּנִים,
 שְׁנֹאמַר: (עמוס ב) "וְאִשְׁמִיד פְּרִיּוֹ מִמַּעַל"; וְתִפְּלָתוֹ
 שֶׁל מֹשֶׁה בְּטָלָה מִחֻזָּה, שְׁנֹאמַר (דברים ט):

הַתְּנוּפָה וְאֵת | שׁוֹךְ הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בַּמָּקוֹם
 טָהוֹר אֶתָּה וּבְנֶיךָ וּבְנֵי־חֶקֶךָ
 וְחֶקֶךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שְׁלָמִי בְּנִי יִשְׂרָאֵל כִּסְ"י:
 טו שׁוֹךְ הַתְּרוּמָה וְחִזָּה הַתְּנוּפָה עַל אֲשֵׁי
 הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהִנִּיף תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה
 לָךְ וּלְבְנֶיךָ אֶתָּךְ לְחֶקֶךָ עוֹלָם כֹּאֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה כִּסְ"י: חֲמִישִׁי טז וְאֵת | שְׁעִיר הַחֲטָאת דָּרֶשׁ
 דָּרֶשׁ מֹשֶׁה וְהֵנִיחָה שֹׁרֶף וַיִּקְצֹף עַל־אֲלֻעֹזֹר
 וְעַל־אִיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנּוֹתָרִם לֵאמֹר כִּסְ"י:
 יז מִדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחֲטָאת בַּמָּקוֹם
 הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים הוּא וְאֵתָּה | נָתַן
 לָכֶם לְשֹׂאת אֶת־עוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם

תִּכְלֹן בְּאַתֵּר דְּכִי אֶת וּבְנֶיךָ
 וּבְנֵי־חֶקֶךָ עִמָּךְ אָרִי חֶלְקֶךָ וְחֶלְקֶךָ
 בְּנֶיךָ אֶתְיָהִיבוּ מִנְכַּסֵּת קוֹדֶשִׁיא
 דְּכִנִּי יִשְׂרָאֵל: טו שׁוֹקָא
 דְּאַפְרָשׁוּתָא וְחִדָּא דְאַרְמוּתָא עַל
 קֶרְבְּנֵי תְרִפִּיא זִיתוֹן לְאַרְמָא
 אֶרְמָא קָדָם יְיָ וְיֵהִי לָךְ וּלְבְנֶיךָ
 עִמָּךְ לְקָנִים עָלֵם כְּמָא דִּי פִקִּיד
 יְיָ: טז וְיֵת צְפִירָא דְחֲטָאָתָא
 מִתְבַּע תְּבַעֵי מֹשֶׁה וְהָא אֶתְוָקֵד
 וּרְגַז עַל אֲלֻעֹזֹר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי
 אֶהֱרֹן דְּאַשְׁתָּאָרוּ לְמִימָר: יז מְדִין
 לֹא אֲכַלְתוּן יֵת חֲטָאָתָא בְּאַתֵּר
 קֳדִישׁ אָרִי קֹדֶשׁ קֳדָשִׁין הִיא
 וְנָתַתָּה יְהִיב לָכוֹן לְסַלְחָא עַל חוּבֵי
 כְּנִשְׁתָּא לְכַפֵּרָא עֲלֵיהוֹן קָדָם יְיָ:

רש"י

דְּרִישׁוֹת הַלְלוּ: מִפְּנֵי־מָה נִשְׁרַף זֶה, וּמִפְּנֵי־מָה
 נֶאֱכָלוּ אֵלָיו? כֶּךָ הוּא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים' (וְעֵינִי זֹכְרִים
 קִי"א הַגִּירָסָא לֹא נִאֲכָלוּ אֵלָיו וְכֵן גִּרְסַּהּ הָרַ"ם הִכִּי וּמִפְּנֵי
 מָה לֹא נִאֲכָלוּ): עַל־אֲלֻעֹזֹר וְעַל־אִיתָמָר. בְּשִׁבְלִי
 כְּבוֹדוֹ שֶׁל אֶהֱרֹן הִפֹּךְ פָּנָיו כִּנְגַד הַבָּנִים וְכַעֲס:
 לֵאמֹר. אָמַר לָהֶם: הִשְׁכִּיחוּנִי עַל דְּבָרֵי!: (יז)
 מִדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחֲטָאת בַּמָּקוֹם
 הַקֹּדֶשׁ. וְכִי חוּץ לְקֹדֶשׁ אֲכָלוּהָ, וְהִלָּא שְׂרָפוּהָ?!
 וּמָהוּ אוֹמֵר "בַּמָּקוֹם הַקֹּדֶשׁ"? אֵלָּא אָמַר לָהֶם:
 שְׂמָא חוּץ לְקִלְעִים יֵצֵאָה וְנִפְסָלָה?: כִּי קֹדֶשׁ
 קֳדָשִׁים הוּא. וְנִפְסָלָתָּ בְּיוֹצֵא, וְהֵם אָמְרוּ לוֹ: לֹא.
 אָמַר לָהֶם: הוֹאִיל וּבַמָּקוֹם הַקֹּדֶשׁ הֵיטָה, מִדּוּעַ לֹא
 אֲכַלְתֶּם אוֹתָהּ?: וְאֵתָּה נָתַן לָכֶם לְשֹׂאת וְגו'.

הַבָּנוֹת בְּחֶלֶק? תִּלְמוּד לומר: "כִּי־חֶקֶךָ וְחֶקֶךָ בְּנֶיךָ
 נִתְּנוּ" - חֶק לְבָנִים וְאֵין חֶק לְבָנוֹת: (טו) שׁוֹךְ
 הַתְּרוּמָה וְחִזָּה הַתְּנוּפָה. לְשׁוֹן "אֲשֶׁר הִנֵּנִי וְאֲשֶׁר
 הוֹרֵם". תְּנוּפָה - מוֹלִיךְ וּמִבִּיא, תְּרוּמָה - מַעֲלָה
 וּמוֹרִיד. וְלָמָּה חֶלְקָן הַכָּתוּב תְּרוּמָה בְּשׁוֹךְ, וְתְנוּפָה
 בְּחִזָּה? לֹא יִדְעֻנוּ, שֶׁשְּׂנִיָּהֶם בַּהֲרָמָה וְהַנִּפְּהָ: עַל
 אֲשֵׁי הַחֲלָבִים. מִכָּאן שֶׁהַחֲלָבִים לְמִטָּה בְּשַׁעַת
 תְּנוּפָה. וְיִשׁוּב הַמִּקְרָאוֹת שֶׁלֹּא יִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה,
 כִּכְר פִּרְשֵׁי שֶׁלִּשְׁתֵּן בְּ"צוֹ אֶת אֶהֱרֹן":
 (טז) שְׁעִיר הַחֲטָאת. שְׁעִיר מוֹסְפִי רֹאשׁ־חֲדָשׁ.
 וְשִׁלְשָׁה שְׁעִירֵי חֲטָאוֹת קָרְבוּ בּוֹ בַּיּוֹם: שְׁעִיר עֲזִים
 וְשְׁעִיר נֶחֱשׁוֹן וְשְׁעִיר רֹאשׁ־חֲדָשׁ, וּמִכָּלֵן לֹא נִשְׁרַף
 אֵלָּא זֶה. וְנִחְלָקוּ בַּדֶּבֶר חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל (בִּת"כ) גִּשׁ
 אוֹמְרִים: מִפְּנֵי טוּמְאָה שֶׁנִּגְעָה בּוֹ נִשְׁרַף, וְגִשׁ
 אוֹמְרִים: מִפְּנֵי אֲנִיּוֹת נִשְׁרַף, לְפִי שֶׁהוּא קֳדָשִׁי
 דּוֹרוֹת; אָבֵל בְּקֹדֶשִׁי שְׁעָה סְמָכוּ עַל מֹשֶׁה, שְׁאָמַר
 לָהֶם בְּמִנְחָה: "וְאֲכָלוּהָ מִצוֹת": דָּרֶשׁ דָּרֶשׁ. שְׁתִּי

לפני יהוה כס"י: יח הן לא-הובא את-דמה
אל-הקדש פנימה אכול תאכלו אתה בקדש
כאשר צויתי כס"י: יט וידבר אהרן אל-משה הן
היום הקריבו את-חטאתם ואת-עלתם לפני
יהוה ותקראנה אתי באלה ואכלתי חטאת
היום הייטב בעיני יהוה כס"י: כ וישמע משה
וייטב בעיניו כס"י: פ ששי יא א וידבר יהוה
אל-משה ואל-אהרן לאמר אלהם כס"י: ב דברו
אל-בני ישראל לאמר זאת החיה אשר

יח הא לא אפעל ית דמה לבית
קודשא גואה מיכל תיכלון יתה
בקודשא כמא די פקדית:
יט ומליל אהרן עם משה הא
יומא דין קריבו ית חטאתהון וית
עלתהון קדם יי וערעא יתי עקן
כאלין אלו פון אכלית חטאתא
יומא דין תתקן קדם יי: כ ושמע
משה ושפר בעינוהי: א ומליל
יי עם משה ולא-הרן למימר
להון: ב מלילו עם בני ישראל
למימר דא חיתא די תיכלון מכל

רש"י

אכל אגנינות לילה מפר, שאין אוגן אלא ביום
קבורה: הייטב בעיני ה'. אם שמעת בקדשי שעה
אין לך להקל בקדשי דורות: (כ) וייטב בעיניו.
(ת"כ) הודה ולא בוש לומר: 'לא שמעתי':
(א) אל משה ואל-אהרן. למשה אמר שיאמר
לאהרן: לאמר אלהם. אמר שיאמר לאלעזר
ולאיתמר. או אינו אלא לאמר לישראל? כשהוא
אומר: "דברו אל-בני ישראל", הרי דבור אמור
לישראל. הא מה אני מקיים: "לאמר אלהם"?
לבניו, לאלעזר ולאיתמר: (ב) דברו אל-בני
ישראל. את כלם השווה להיות שלוחים בדבור זה,
לפי שהשוו בדמימה וקבלו עליהם גזרת המקום
מאחבה: זאת החיה. לשון חיים, לפי שישאל
דבוקים במקום וראויין להיות חיים, לפיכך,
הבדילים מן הטמאה וגור עליהם מצות, ולאמות
העולם לא אסר כלום. משל לרופא שנוכנס לבקר
את החולה וכו' כדאיתא במדרש רבי תנחומא:
זאת החיה. מלמד, שהיה משה אויז בחיה ומראה
אותה לישראל: זאת תאכלו וזאת לא תאכלו!
"את-זה תאכלו וגו'", אף בשרצי המים אחז מכל
מין ומין והראה להם, וכן בעוף: "ואת אלה
תשקצו מן-העוף", וכן בשרצים: "וזה לכם
הטמא": זאת החיה... מכל הבהמה. (מנחות כ)

(יח) הן לא-הובא וגו'. שאלו הובא היה לכם
לשרפה, כמו שנאמר: (לעיל ו) "וכל-חטאת אשר
יובא מדמה וגו'": אכול תאכלו אתה. היה לכם
לאכלה אף-על-פי שאתם אוגנים: כאשר צויתי.
לכם במנחה: (יט) וידבר אהרן. אין לשון
"דבור" אלא לשון עז, שנאמר: (כמדבר כא) "וידבר
העם וגו'". אפשר, משה קצף על אלעזר ועל
איתמר, ואהרן מדבר? הא ידעת, שלא היתה אלא
מדרג כבוד. אמרו: אינו בדין שיהא אבינו יושב
ואנו מדברים לפניו, ואינו בדין שיהא תלמיד
משיב את רבו. יכול מפני שלא היה באלעזר
להשיב? תלמוד לומר: (שם לא) "ויאמר אלעזר
הכהן אל-אנשי הצבא וגו'". הרי כשרצה, דבר
לפני משה ולפני הנשיאים! זו מצאתי בספרי של
פנים שני: הן היום הקריבו. מהו אומר? (ובחים
קא) אלא, אמר להם משה: שמא זרקתם דמה
אוגנים, שהאוגן שעבד חלל. אמר לו אהרן: וכי
הם הקריבו, שהם הדיוטות? אני הקרבתי, שאני
כהן גדול ומקריב אוגן: ותקראנה אתי באלה.
אפלו לא היו המתים בני, אלא שאר קרובים, שאני
חייב להיות אוגן עליהם כאלו, כגון כל האמורים
בפרשת פהנים, שהכהן מטמא להם: ואכלתי
חטאת. ואם אכלתי, הייטב וגו':? היום. (שם)

תֹּאכְלוּ מִכָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ כִּשׁ"י:
 ג כל | מִפְּרֶסֶת פֶּרֶסָה וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת פֶּרֶסֶת
 מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹאכְלוּ כִּשׁ"י: ד אֲךְ
 אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַלֵי הַגֵּרָה וּמִמִּפְּרֶסֶי
 הַפֶּרֶסָה אֶת־הַגִּמְלָה כִּי־מַעֲלָה גֵּרָה הִוא
 וּפֶרֶסָה אֵינָנוּ מִפְּרִים טָמֵא הִוא לָכֶם: ה וְאֶת־
 הַשֹּׁפֶן כִּי־מַעֲלָה גֵּרָה הִוא וּפֶרֶסָה לֹא יִפְרִים
 טָמֵא הִוא לָכֶם: ו וְאֶת־הָאֲרֻנֶּבֶת כִּי־מַעֲלַת
 גֵּרָה הִוא וּפֶרֶסָה לֹא הַפְּרִיסָה טָמֵאָה הִוא
 לָכֶם: ז וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מִפְּרִים פֶּרֶסָה הִוא
 וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת פֶּרֶסָה וְהִוא גֵּרָה לֹא־יִגֵּר טָמֵא
 הִוא לָכֶם: ח מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ וּבְנִבְלָתָם
 לֹא תִגְעוּ טָמֵאִים הֵם לָכֶם כִּשׁ"י: ט אֶת־זֶה
 תֹּאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בַּמִּים כָּל אֲשֶׁר־לוֹ סִנְפִּיר

בְּעִירָא דִּי עַל אֲרַעָא: ג כָּל דִּי
 סְדִיקָן פֶּרֶסְתָּא וּמִטְלָפִין טְלָפִין
 פֶּרֶסְתָּא מִסְקָא פִּשְׂרָא בְּבְעִירָא
 יְתֵה תִיכְלוּן: ד בְּרִם יֵת דִּין לֹא
 תִיכְלוּן מִמִּסְקֵי פִּשְׂרָא וּמִמִּסְדִּיקֵי
 פֶּרֶסְתָּא יֵת גִּמְלָא אֲרֵי מִסִּיק
 פִּשְׂרָא הִוא וּפֶרֶסְתָּא לֹא סְדִיקָא
 מִסְקָב הִוא לְכוּן: ה וְיֵת טְפָא
 אֲרֵי מִסִּיק פִּשְׂרָא הִוא וּפֶרֶסְתָּא
 לֹא סְדִיקָא מִסְקָב הִוא לְכוּן:
 ו וְיֵת אֲרֻנְבָא אֲרֵי מִסְקָא פִּשְׂרָא
 הִוא וּפֶרֶסְתָּא לֹא סְדִיקָא מִסְקָבָא
 הִוא לְכוּן: ז וְיֵת חֲזִירָא אֲרֵי
 סְדִיק פֶּרֶסְתָּא הִוא וּמִטְלָפִין
 טְלָפִין פֶּרֶסְתָּהּ וְהִוא פִּשְׂרָא לֹא
 פִּשְׂר מִסְקָב הִוא לְכוּן:
 ח מִבְּסִרְהוֹן לֹא תִיכְלוּן
 וּבְנִבְלָתָהוֹן לֹא תִקְרְבוּן מִסְאָבִין
 אֲנוּן לְכוּן: ט יֵת דִּין תִיכְלוּן
 מִכָּל דִּי בְמִיָּא כָּל דִּי לֵה צִיצִין
 וְקִלְפִין בְּמִיָּא בְּמִמְיָא וּבְנִחְלִיָּא

רש"י

(ח) מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ. אֵין לִי אֱלָא אֱלוֹ, שְׂאָר
 בְּהֵמָה טָמֵאָה שְׂאִין לָהּ שׁוּם סִימֵן טְהָרָה, מִנִּין?
 אֲמַרְתָּ קַל וְחֹמֶר: וְזֵה אֱלוֹ, שְׂיֵשׁ בְּהֵן קֶצֶת סִימְנֵי
 טְהָרָה אֲסוּרוֹת וְכוּ' (כָּל הָעֵנִין בַּתּוֹרָה כַּהֲנִים):
 מִבְּשָׂרָם. עַל בְּשָׂרָם בְּאֲזֵהָהּ וְלֹא עַל עֲצָמוֹת וְגִידִין
 וְקֶרְנִים וְטְלָפִים: וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגְעוּ. יָכוֹל יִהְיוּ
 יִשְׂרָאֵל מְזַהְרִים עַל מַגַּע נִבְלָה? תִּלְמוּד לֹא־מֵר:
 (לִקְמֵן כֹּא) "אֲמַר אֶל־הַכֹּהֲנִים וְגו'" - כֹּהֲנִים מְזַהְרִין
 וְאֵין יִשְׂרָאֵל מְזַהְרִין, קַל וְחֹמֶר מַעֲתָה: וְזֵה טָמֵאָת
 הַמֵּת חֲמוּרָה, לֹא הִזְהִיר בָּהּ אֱלָא כֹהֲנִים, טָמֵאָת
 נִבְלָה, קִלְיָה, לֹא כָּל שֶׁכֶּן? ! וְזֵה תִּלְמוּד לֹא־מֵר: "לֹא
 תִגְעוּ" ? בְּרִגְלֵי, וְזֵהוּ שְׂאֲמָרוֹ: חֵיב אָדָם לְטַהֵר עֲצָמוֹ
 בְּרִגְלֵי (ר"ה יז): (ט) סִנְפִּיר. אֱלוֹ שְׂשֻׁט בְּהֵם:
 קִשְׁקִשָּׁת. אֱלוֹ קִלְפִין הַקְּבוּעִים בּוֹ, כְּמוֹ שְׁנֵאֲמָר:
 (שְׁמוּאֵל א יז) "וְשִׁרְיוֹן קִשְׁקִשִּׁים הִוא לְבוֹשׁ":

מִלְמַד שֶׁהַבְּהֵמָה בְּכָלל חַיָּה: (ג) מִפְּרֶסֶת.
 כְּתִרְגוּמוֹ: 'סְדִיקָא': פֶּרֶסָה. פִּלְאֲנִט"ה בְּלַע"ז:
 וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת. שְׁמִבְדֵּלֶת מִלְמַעֲלָה וּמִלְמַטָּה בְּשִׁפְתֵי
 צִפְרִינִין, כְּתִרְגוּמוֹ: "וּמִטְלָפָא טְלָפִין", שְׂיֵשׁ
 שְׁפָרוֹסוֹתֵי סְדוּקוֹת מִלְמַעֲלָה וְאֵינָן שְׁסוּעוֹת
 וּמִבְדֵּלוֹת לְגִמְרֵי, שְׁמִלְמַטָּה מִחֲבֵרוֹת (חולִין עא):
 מַעֲלַת גֵּרָה. מַעֲלָה וּמִקִּיאָה הָאֵכֶל מִמַּעֲיָהּ וּמִחֲזֵרָתָהּ
 אוֹתוֹ לְתוֹךְ פִּיהָ לְכַתְּשׁוֹ וּלְטַחֲנוֹ הִדֵּק: גֵּרָה. כֶּף
 שְׁמוֹ; וְיִתְכֵּן מִגְזֵרָתָה: (שְׁמוּאֵל ב יד) "וְכַפִּים
 הַנִּגְזָרִים", שֶׁהִוא נִגְזָר אַחֵר הַפָּה; וְתִרְגוּמוֹ:
 'פִּשְׂרָא', שְׁעַל־יְדֵי הַגֵּרָה, הָאֵכֶל נִפְשָׁר וְנִמּוּחַ:
 בַּבְּהֵמָה. תִּבְהּ זֶה יִתְרָה הִיא לְדִרְשָׁהּ, לְהַתִּיר אֶת
 הַשְּׁלִיל הַנִּמְצָא בְּמַעֲיָ אֲמוֹ: אֹתָהּ תֹאכְלוּ. וְלֹא
 בְּהֵמָה טָמֵאָה. וְהִלָּא בְּאֲזֵהָהּ הִיא? אֱלָא לְעַבֵּר
 עָלֶיהָ בְּעִשְׂהָ, וְלֹא תַעֲשֶׂה' (זִבְחִים לד): תוֹרָה ד

וְשִׁקְשַׁת בַּיּוֹם בַּיּוֹם וּבִנְחָלִים אֲתֶם
 תֹּאכְלוּ רַש"י: וְכָל אֲשֶׁר אֵין-לוֹ סִנְפִּיר
 וְשִׁקְשַׁת בַּיּוֹם וּבִנְחָלִים מִכָּל שְׂרֵץ הַיָּם
 וּמִכָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּיָּם שִׁקֵּץ הֵם
 לָכֶם רַש"י: יֵא וְשִׁקֵּץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא
 תֹאכְלוּ וְאֶת-נִבְלָתָם תִּשְׁקְצוּ רַש"י: יב כָּל אֲשֶׁר
 אֵין-לוֹ סִנְפִּיר וְשִׁקְשַׁת בַּיּוֹם שִׁקֵּץ הוּא
 לָכֶם רַש"י: יג וְאֶת-אַלְהֵי תִשְׁקְצוּ מִן-הָעוֹף לֹא
 יֹאכְלוּ שִׁקֵּץ הֵם אֶת-הַנֶּשֶׁךְ וְאֶת-הַפָּרֶס וְאֶת
 הָעוֹנִיָּה רַש"י: יד וְאֶת-הַדָּאָה וְאֶת-הָאִיָּה לְמִינָהּ:
 טו אֵת כָּל-עֶרֶב לְמִינוֹ: טז וְאֵת בֶּת הַיַּעֲנָה
 וְאֶת-הַתַּחֲמָם וְאֶת-הַשֹּׁחַף וְאֶת-הַנֶּץ
 לְמִינָהּ רַש"י: יז וְאֶת-הַשָּׁלֶף וְאֶת-הַיִּנְשׁוּף רַש"י: יח וְאֶת-
 הַתְּנַשְׁמַת וְאֶת-הַקָּאֵת וְאֶת-הַרְחָם רַש"י: יט וְאֵת הַחֲסִידָה הָאֲנָפָה

יִתְהוֹן תִּיכְלוֹן: י וְכָל דִּי לִית לֵה
 צִיצִין וְקַלְפִּין בִּימָמָא וּבִנְחָלִיא
 מִכָּל רַחֲשָׁא דְמִיָּא וּמִכָּל נִפְשָׁא
 חִיתָא דִּי בְמִיָּא שִׁקְצָא אֲנוּן
 לָכוֹן: יא וְשִׁקְצָא יִהוֹן לָכוֹן
 מִבְּסָרְהוֹן לֹא תִיכְלוֹן וְיִת
 נִבְלָתְהוֹן תִּשְׁקְצוֹן: יב כָּל דִּי לִית
 לֵה צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמִיָּא שִׁקְצָא
 הוּא לָכוֹן: יג וְיִת אֵלִין תִּשְׁקְצוֹן
 מִן עוֹפָא לֹא יִתְאֲכְלוֹן שִׁקְצָא
 אֲנוּן נִשְׂרָא וְעָר וְעִזָּא: יד וְדִיתָא
 וְטַרְפִּיתָא לְזִנָּה: טו יִת כָּל עוֹרְבָא
 לְזִנָּה: טז וְיִת בֵּת נַעֲמִיתָא וְצִיצָא
 וְצַפֵּר שִׁחֲפָא וְנֶצֶץ לְזִנָּה: יז
 יז וְקָרִיא וְשָׁלִי נִנָּא וְקַפּוֹפָא:
 יח וּבִרְתָּא וְקָאֵת וּרְקָרָא:
 יט וְחִירִיתָא וְאֲבוּ לְזִנָּה וְנֶגֶר

רַש"י

כל עוף שנאמר בו: "למינה", "למינו", "למינהו",
 יש באותו המין שאין דומין זה לזה, לא במראיהם
 ולא בשמותם, וכלן מין אחד: תורה יד (טז) הנץ.
 אישפּרוי"ר: (יז) השלף. פָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: (חולין
 סה) זה השולף (פי' מגביה) דגים מן הים. וְזִהוּ
 שִׁתְרָגָם אונקלוס: וְשָׁלִינָא: כּוֹס וְיִנְשׁוּף. הֵם
 צואיטי"ש הצועקים בלילה ויש להם לסתות
 כּאֲדָם, ועוד אחר דומה לו שְׁקוֹרִין ייב"ו:
 (יח) תְּנַשְׁמַת. היא קלב"א שורי"ץ וְדוֹמָה לַעֲכָבָר
 וּפּוֹרְחַת בַּלִּילָה; וְתַנְשְׁמַת הָאֲמוּרָה בִּשְׂרָצִים היא
 דוֹמָה לֵה, וְאֵין לֵה עֵינִים וְקוֹרִין לֵה טַלְפָּא:
 (יט) הַחֲסִידָה. זו דִּיה לְכַנָּה צִיגוֹנִי"א. וְלִמָּה
 נִקְרָא שְׁמָה חֲסִידָה? שְׁעוֹשֶׂה חֲסִידוֹת עִם חֲבֵרוֹתֶיהָ
 בְּמִזְנוֹת: הָאֲנָפָה. היא דִּיה רַגְזָנִית. וְנִרְאֶה לִי
 שֶׁהִיא שְׁקוֹרִין לֵה הִירוֹן: הַדּוֹכִיפַת. תְּרַנְגוֹל הֶבֶר

(י) שְׂרֵץ. בְּכָל מָקוֹם מְשֻׁמָּעוֹ: דָּבָר נִמּוּד שְׂרוּחַשׁ
 וְגַד עַל הָאָרֶץ: (יא) וְשִׁקֵּץ יִהְיוּ. לְאַסֵּר אֵת
 עֲרוֹבֵיהֶן, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתָן טַעַם (חולין צט):
 מִבְּשָׂרָם. אֵינוֹ מְזַקֵּק עַל הַסִּנְפִּירִים וְעַל הַעֲצָמוֹת:
 וְאֵת נִבְלָתָם תִּשְׁקְצוּ. (שם סו) לְרַבּוֹת יִבְחוּשִׁין
 שִׁסְנָנִן. יִבְחוּשִׁין מוֹשִׁירוֹנ"ש בְּלַע"ז: (יב) כָּל
 אֲשֶׁר אֵין לוֹ וָגו'. (ת"כ) מַה תִּלְמוּד לומר? שִׁיכּוֹל,
 אֵין לִי שִׁיָּהא מִתָּר אֱלָא הַמַּעֲלָה סִימָנִין שְׁלוֹ
 לִיבְשָׁה; הַשִּׁרְיָן בַּיָּמִים מִנִּין? תִּלְמוּד לומר "כָּל
 אֲשֶׁר אֵין-לוֹ סִנְפִּיר וְשִׁקְשַׁת בַּיּוֹם", הֵא אִם הֵיוּ
 לוֹ בַּיָּמִים, אָף-עַל-פִּי שֶׁהַשִּׁרְיָן בַּעֲלִיתוֹ, מִתָּר:
 (יג) לֹא יֹאכְלוּ. (שבת קיד) לְחַיֵּב אֵת הַמַּאֲכִילֵן
 לְקַטְנִים, שֶׁכֶּף מְשֻׁמָּעוֹ: לֹא יִהְיוּ נֹאֲכָלִים עַל יָדָּה.
 אוֹ אֵינוֹ אֱלָא לְאַסְרֵן בְּהִנָּאָה? תִּלְמוּד לומר: (דברים
 יד) "לֹא תֹאכְלוּ", בְּאֲכִילָה אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה מִתָּרִין.

לְמִינֶהּ וְאֶת־הַדּוֹכִיפֶת וְאֶת־הַעֲטָלָה רַס"י: כֹּל
 שָׂרֵץ הָעוֹף הַהֵלֶךְ עַל־אַרְבַּע שֶׁקֶץ הוּא
 לָכֶם רַס"י: כֹּא אֵךְ אֶת־זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל שָׂרֵץ
 הָעוֹף הַהֵלֶךְ עַל־אַרְבַּע כְּתִיב אֲשֶׁר־לֹא קָרִי אֲשֶׁר־
 לוֹ כְּרָעִים מִמֶּעַל לְרַגְלָיו לְנִתֵּר בָּהֶן עַל־
 הָאָרֶץ רַס"י: כֹּב אֶת־אֵלֶּה מֵהֶם תֹאכְלוּ אֶת־
 הָאֲרֵבָה לְמִינוֹ וְאֶת־הַסִּלְעַם לְמִינֶהּ וְאֶת־
 הַחֲרָגָל לְמִינֶהּ וְאֶת־הַחֲגָב לְמִינֶהּ: כֹּב וְכָל־
 שָׂרֵץ הָעוֹף אֲשֶׁר־לוֹ אַרְבַּע רַגְלִים שֶׁקֶץ הוּא
 לָכֶם רַס"י: כֹּד וְלֹאֲלֶה תִּטְמָאוּ כָּל־הַנִּגַּע
 בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב רַס"י: כֹּה וְכָל־הַנֶּשֶׂא
 מִנִּבְלָתָם יִכָּסּ בַּגָּדִיו וְיִטְמָא עַד־הָעֶרֶב רַס"י:
 כו לְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הוּא מִפְּרִסֶּת פֶּרֶסָה
 וְשִׁסַּע | אֵינָנָה שִׁסַּעַת וְגֵרָה אֵינָנָה מַעֲלָה
 טִמְאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנִּגַּע בָּהֶם יִטְמָא רַס"י:

רַס"י

הַפְּתוּבִים פָּאן, וְכִנְפֵּי חוֹפִין אֶת רַבּוֹ. וְכָל סִמְנִים
 הִלְלוּ מִצִּוִּיִּן בְּאוֹתָן שְׂבִינּוֹתֵינוּ, אֲבָל יֵשׁ שְׂרָאשָׁן
 אֶרֶץ, וְיֵשׁ שְׂאִין לָהֶם זָנָב, וְצָרִיף שִׁיָּהָ שְׂמוֹ 'חֲגָב';
 וּבִזָּה אֵין אֲנִי יוֹדְעִים לְהַבְדִּיל בִּינֵיהֶם: תוֹרָה כֹּב
 (כג) וְכָל שָׂרֵץ הָעוֹף וְגו'. (ת"כ) בָּא לְלַמֵּד שְׂאֵם
 יֵשׁ לוֹ חֲמֵשׁ - טְהוֹר: (כד) וְלֹאֲלֶה. (ת"כ) הַעֲתִידִין
 לְהֵאמֵר לְמִטָּה בְּעִנְיָן: תִּטְמָאוּ. כְּלוּמַר, בְּנִגְיַעְתָּם
 יֵשׁ טִמְאָה: (כה) וְכָל־הַנֶּשֶׂא מִנִּבְלָתָם. כָּל מְקוֹם
 שְׂנֵאמְרָה טִמְאָת מִשָּׂא, חֲמוּרָה מִטְמֵאָת מַזֵּע, שְׁהִיא
 טְעוּנָה כְּבוֹס בְּגָדִים: (כו) מִפְּרִסֶּת פֶּרֶסָה וְשִׁסַּע
 אֵינָנָה שִׁסַּעַת. כְּגוֹן גָּמַל שִׁפְרָסָתוֹ סְדוּקָה לְמַעֲלָה,
 אֲבָל לְמִטָּה הִיא מִחֲבֶרֶת. פָּאן לְמִדָּךְ, שְׂנִבְלָת
 בְּהֵמָה טִמְאָה מִטְמָאָה: וּבְעִנְיָן שְׂבִסוּף הַפְּרָשָׁה

וְכִרְבָּלָתוֹ כְּפוּלָה, וּבְלַע"ז הַרופ"א. וְלָמָּה נִקְרָא
 שְׂמוֹ דּוֹכִיפֶת? שֶׁהוּדוֹ כְּפוּת, וְזוֹ הִיא כְּרָבָלָתוֹ.
 "וְנִגְר טוֹרָא", נִקְרָא עַל שֵׁם מַעֲשִׂיו, כְּמוֹ שֶׁפָּרְשׁוּ
 רַבּוֹתֵינוּ בְּמִסְכַּת גִּטִּין בְּפֶרֶק "מִי שֶׁאֲחִזּוּ" (דף ס"ג):
 (כ) שָׂרֵץ הָעוֹף. הֵם הַדְּקִים הַנְּמוּכִים הָרוּחִשִׁין
 עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן: זְבוּבִים וְצָרְעִין וְיִתּוּשִׁים וְחֲגָבִים:
 (כא) עַל אַרְבַּע. עַל אַרְבַּע רַגְלִים: מִמֶּעַל
 לְרַגְלָיו. סְמוּךְ לְצִנּוּאָרוֹ יֵשׁ לוֹ כְּמִין שְׁתֵּי רַגְלִים לְבַד
 אַרְבַּע רַגְלָיו, וְכִשְׂרוּצָה לְעוֹף וְלִקְפִץ מִן הָאָרֶץ,
 מִתְחַזֵּק בְּאוֹתָן שְׁתֵּי כְּרָעִים וּפּוֹרֵחַ. וְיֵשׁ מִהֶן הַרְבֵּה,
 פְּאוֹתָן שְׁקוֹרִין לְנִגּוּשֵׁט"א, אֲבָל אֵין אֲנִי בְּקִיאִין
 בָּהֶן, שְׂאֲרַבְעָה סִמְנֵי טְהוֹרָה נֵאמְרוּ בָּהֶם: אַרְבַּע
 רַגְלִים וְאַרְבַּע כְּנָפִים וְקָרְסָלִין, אֵלֵּי כְּרָעִים

כז וְכָל דְּמַהֲלָךְ עַל יְדוּהִי בְּכָל
חֵיתָא דְּמַהֲלָכָא עַל אַרְבַּע
מִסְאָבִין אֲנֹן לְכוֹן כָּל דִּיקָרָב
בְּנִבְלָתָהוֹן יְהִי מִסְאָב עַד רַמְשָׁא:
כח וְדִיטוּל יָת נִבְלָתָהוֹן יִצְבַּע
לְבוּשׁוֹהִי וְיְהִי מִסְאָב עַד רַמְשָׁא
מִסְאָבִין אֲנֹן לְכוֹן: כט וְדִין
לְכוֹן מִסְאָב אַרְבַּע בְּרַחֲשָׁא דְרַחֲשׁ עַל
אַרְעָא חֲלָדָא וְעַכְבָּרָא וְצָבָא
לְזִנְוִהִי: ל וְיֵלֵא וְכִתָּא וְחִלְטִיתָא
וְחִמְטָא וְאַשׁוּתָא: לא אֵלִין
דְּמִסְאָבִין לְכוֹן בְּכָל רַחֲשָׁא כָּל
דִּיקָרָב בְּהוֹן בְּמוֹתָהוֹן יְהִי מִסְאָב
עַד רַמְשָׁא: לב וְכָל דִּי יִפֹּל
עֲלוֹהִי מִנְהוֹן בְּמוֹתָהוֹן יְהִי מִסְאָב
מִכָּל מָאן דָּאָע אוּ לְבוּשׁ אוּ מִשְׁךְ
אוּ שֶׁק כָּל מָאן דִּי תַתְעַבֵּד עֲבִידָא
בְּהוֹן בְּמִיָּא יִתְעַל וְיְהִי מִסְאָב עַד
רַמְשָׁא וְיִדְכִי: לג וְכָל מָאן דִּיחֲסֹף
דִּי יִפֹּל מִנְהוֹן לִגְנוּה כָּל דִּי בִגְוִה
יִסְתָּאב וְיִתָּה תַתְּבִירֹן: לד מִכָּל
מִיכְלָא דְּמִתְאַכֵּל דִּי יַעֲלוֹן עֲלוֹהִי

רש"י

פִּרְשׁ עַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה: (כז) עַל-כַּפִּיּוֹ. כָּגוֹן:
כָּלָב וְדָב וְחִתוּל: טַמְאִים הֵם לָכֶם. לְמַגֵּעַ: תּוֹרָה כח
(כט) וְזֶה לָכֶם הַטֵּמָא. כָּל טַמְאוֹת הִלְלוּ אֵינֶן
לְאִסּוּר אֲכִילָה, אֲלָא לְטַמְאָה מִמֶּשׁ; לְהִיּוֹת טַמָּא
בְּמַגְעֵן וְנִגָּס לְאָכֵל תְּרוּמָה וְקֹדְשִׁים וּלְפָנֶם
לְמִקְדָּשׁ: הַחֲלָד. מוֹשְׁטִיל"ה: וְהַצֵּב. פּוּי"ט,
שְׂדוּמָה לְצִפְרָדֵּעַ: (ל) וְהָאֻנְקָה. הִרְצִיּוֹן:
וְהִלְטָאָה. לִישְׁרֵד"ה: וְהַחֲמִט. לִימְצ"א:
וְהַתְנַשְּׁמַת. טַלְפ"א: תּוֹרָה לא (לב) בְּמִים יוֹבָא.
(יבמות עה) וְאֵף לְאַחַר טְבִילָתוֹ טַמָּא הוּא לְתְּרוּמָה,
עַד הָעֶרֶב. וְאַחֲרֵי-כֵן – וְטָהַר, בְּהָעֶרֶב הַשְּׁמֶשׁ:
(לג) אֶל-תּוֹכוֹ. אֵין כְּלִי חֶרֶס מִטַּמָּא אֲלָא מִאֲוִירוֹ
(חולין כד): כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטַּמָּא. הַכְּלִי חֲזוֹר
וּמִטַּמָּא מִה שֶׁבְּאֲוִירוֹ (סְפָרִים אַחֲרִים: צָרִיף לֹא מִרְ:

בְּתוֹכוֹ'): וְאִתּוֹ תִּשְׁבְּרוּ. (ת"כ) לְמַד שָׂאִין לוֹ טְהָרָה
בְּמִקְוֶה: (לד) מִכָּל-הָאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל. מוֹסֵב עַל
מִקְרָא הָעֲלִיּוֹן: כָּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטַּמָּא... מִכָּל הָאֲכָל
אֲשֶׁר יֵאָכֵל, אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מִים וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי
חֶרֶס הַטֵּמָא - יִטַּמָּא; וְכֵן כָּל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתָּה
בְּכָל כְּלִי וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטֵּמָא - יִטַּמָּא.
לְמַדְנֵי מִכָּאן דְּבָרִים הִרְבֵּה: לְמַדְנֵי שָׂאִין אֲכָל
מִכָּשֶׁר וּמִתְקֵן לְקַבֵּל טַמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מִים
פַּעַם אַחַת, וּמִשְׁבָּאוּ עָלָיו מִים פַּעַם אַחַת, מְקַבֵּל
טַמְאָה לְעוֹלָם וְאִפְלוּ נִגּוֹב; וְהִזִּין וְהִשְׁמֵן וְכָל
הַנִּקְרָא מִשְׁקָה, מִכָּשֶׁר זָרְעִים לְטַמְאָה כְּמִים, שֶׁכֵּן
יֵשׁ לְדֶרֶשׁ הַמִּקְרָא: 'אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מִים, אוּ כָּל
מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתָּה בְּכָל-כְּלִי - יִטַּמָּא הָאֲכָל'. וְעוֹד
לְמַדוֹ רַבּוֹתֵינוּ (פסחים כ) מִכָּאן: שָׂאִין לֹד הַטַּמְאָה

מִיָּא יְהִי מִסָּאב וְכָל מִשְׁקָה דִּי
יִשְׁתַּתִּי בְּכָל מָאן יְהִי מִסָּאב:
לֹא וְכָל דִּי יִפֹּל מִנְּבִלְתָּהוֹן עַל־וְהִי
יְהִי מִסָּאב תַּנּוּר וְכִירִים יִתְרַעֲוֹן
מִסָּאבִין אַנּוּן וּמִסָּאבִין יְהוֹן
לְכוּן: לוּ בְרַם מַעֲזָן וְגוֹב בֵּית
בְּנִישׁוֹת מִיָּא יְהִי דְּכִי וְדִיקְרַב
בְּנִבְלְתָּהוֹן יְהִי מִסָּאב: לוּ וְאַרִי
יִפֹּל מִנְּבִלְתָּהוֹן עַל כָּל פֶּר זָרַע
זְרוּעַ דִּי יִזְדָּרַע דְּכִי הוּא:
לֹחַ וְאַרִי יִתְיַהֲבֹן מִיָּא עַל (פֶּר)
זְרַעַא וְיִפֹּל מִנְּבִלְתָּהוֹן עַל־וְהִי

אֲשֶׁר יֹאכַל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מִיָּם יִטְמָא
וְכָל־מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכָל־כְּלִי יִטְמָא רַס"י:
לֹא וְכָל אֲשֶׁר־יִפֹּל מִנְּבִלְתָּם | עָלָיו יִטְמָא תַּנּוּר
וְכִירִים יִתֵּן טַמְאִים הֵם וְטַמְאִים יִהְיוּ
לָכֶם רַס"י: לוּ אֲדָךְ מַעֲזָן וְכוֹר מְקוּה־מִיָּם יִהְיֶה
טָהוֹר וְנִגְעַע בְּנִבְלְתָם יִטְמָא רַס"י: לוּ וְכִי יִפֹּל
מִנְּבִלְתָּם עַל־כָּל־זָרַע זְרוּעַ אֲשֶׁר יִזְרַע טָהוֹר
הוּא רַס"י: לֹחַ וְכִי יִתֵּן־מִיָּם עַל־זָרַע וְנִפֹּל

רַס"י

פִּיהֶם לְמַעַלָּה: יִתֵּן. שְׁאִין לְכָלִי חֶרֶס טָהֳרָה
בְּטָבִילָה: וְטַמְאִים יִהְיוּ לָכֶם. שְׁלֹא תֹאמְרוּ: 'מִצִּוָּה
אֲנִי לְנִתְצָם', תִּלְמֹד לֹאמַר: "וְטַמְאִים יִהְיוּ לָכֶם";
אִם רָצָה לְקִיָּמָן בְּטַמְאָתָן - רַשָּׁאִי: (לוּ) אֲדָךְ מַעֲזָן
וְכוֹר מְקוּה־מִיָּם. הַמְּחַבְרִים לְקַרְקַע, אִין מְקַבְּלִין
טַמְאָה; וְעוֹד יֵשׁ לָךְ לְלַמֵּד: יִהְיֶה טָהוֹר. הַטּוֹבֵל
בָּהֶם - מִטַּמְאָתוֹ: וְנִגְעַע בְּנִבְלְתָם יִטְמָא. (ת"כ)
אֲפֹלוּ הוּא בְּתוֹף מַעֲזָן וְכוֹר וְנִגְעַע בְּנִבְלְתָם, יִטְמָא.
שְׁלֹא תֹאמְרוּ קַל וְחֹמֶר: אִם מִטְהַר אֶת הַטַּמְאִים
מִטַּמְאָתָם, קַל וְחֹמֶר שִׁיִּצִּיל אֶת הַטָּהוֹר מִלְטַמְא,
לְכָךְ נֹאמַר: "וְנִגְעַע בְּנִבְלְתָם יִטְמָא": (לז) זָרַע
זְרוּעַ. זְרִיעָה שֶׁל מִינֵי זֶרַעֻנִין. "זְרוּעַ" שֵׁם דְּבָר
הוּא, כְּמוֹ: (דניאל א) "וַיִּתְּנוּ־לָנוּ מִן־הַזֶּרַעֻנִים":
טָהוֹר הוּא. לְמִדָּךְ הַכְּתוּב, שְׁלֹא הִכְשֵׁר וְנִתְקַן
לְקָרוֹת אֲכָל לְקַבֵּל טַמְאָה עַד שְׂיָבוֹאוּ עָלָיו מִיָּם:
(לח) וְכִי יִתֵּן־מִיָּם עַל־זָרַע. לְאַחַר שְׁנִתְלַשׁ.
שְׁאִם תֹּאמְרוּ: "יֵשׁ הִכְשֵׁר בְּמַחְבֵּר", אִין לָךְ זָרַע
שְׁלֹא הִכְשֵׁר!: מִיָּם עַל זָרַע. בֵּין מִיָּם בֵּין שְׁאָר
מִשְׁקִין, בֵּין הֵם עַל הַזָּרַע בֵּין הַזָּרַע נִפֹּל לְתוֹכוֹן;
הַכֹּל נִדְרָשׁ בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים: וְנִפֹּל מִנְּבִלְתָּם עָלָיו.
אֲףִי מִשְׁנַגְּב מִן הַמִּיָּם, שְׁלֹא הִקְפִּידָה תוֹרָה אֲלֹא
לְהִיּוֹת עָלָיו שֵׁם אֲכָל, וּמִשְׁיָרַד עָלָיו הִכְשֵׁר קַבְּלַת
טַמְאָה פַּעַם אַחַת, שׁוֹב אִינוּ נִעְקָר הִימָנוּ:

מִטְמָא בָּלִים, שְׂכָף שְׁנִינוּ: יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַפְּלִים
מִטְמָאִין מֵאוּרִי כְּלִי חֶרֶס? תִּלְמֹד לֹאמַר: "כָּל אֲשֶׁר
בְּתוֹכוֹ יִטְמָא... מִכָּל־הָאֲכָל", אֲכָל וּמִשְׁקָה מִטְמָא
מֵאוּרִי כְּלִי חֶרֶס, וְאִין כָּל הַפְּלִים מִטְמָאִין מֵאוּרִי
כְּלִי חֶרֶס, לְפִי שֶׁהִשְׁרִץ אָבִי הַטַּמְאָה וְהַפְּלִי שְׁנִטְמָא
מִמֶּנּוּ וְלֹד הַטַּמְאָה, לְפִיכָף אִינוּ חוֹזֵר וּמִטְמָא בָּלִים
שְׁבִתוֹכוֹ. וְלִמְדָנוּ עוֹד שֶׁהִשְׁרִץ שְׁנִפֹּל לְאוּרִי תַּנּוּר
וְהַפֶּת בְּתוֹכוֹ וְלֹא נִגְעַע הִשְׁרִץ בַּפֶּת:
הַתַּנּוּר - רֹאשׁוֹן, וְהַפֶּת - שְׁנִיָּה; וְלֹא נֹאמַר רוֹאִין
אֶת הַתַּנּוּר כְּאִלוֹ מְלֹא טַמְאָה וְתִהְיֶה הַפֶּת תִּחְלָה,
שְׁאִם אִתָּה אוֹמֵר כֵּן, לֹא נִתְמַעֲטוּ כָּל הַפְּלִים
מִלְטַמְא מֵאוּרִי כְּלִי חֶרֶס, שֶׁהִרִי טַמְאָה עֲצָמָה נִגְעָה
בָּהֶן מִגִּבָּן; וְלִמְדָנוּ עוֹד עַל בִּיאַת מִיָּם שְׁאִינָה
מִכְשָׁרֵת זְרַעִים, אֲלֹא אִם־כֵּן נִפְלוּ עֲלֵיהֶן
מִשְׁנִתְלָשׁוּ; שְׁאִם אִתָּה אוֹמֵר מְקַבְּלִין הִכְשֵׁר
בְּמַחְבֵּר, אִין לָךְ שְׁלֹא בָּאוּ עָלָיו מִיָּם, וּמֵהוּ אוֹמַר:
"אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מִיָּם"? וְלִמְדָנוּ עוֹד, שְׁאִין אֲכָל
מִטְמָא אַחֲרִים, אֲלֹא אִם־כֵּן יֵשׁ בּוֹ כְּבִיצָה, (ת"כ).
יומא פ) שְׁנֹאמַר: "אֲשֶׁר יֹאכַל", אֲכָל הַנֶּאֱכָל בְּבֵית
אֶחָת, וְשִׁעְרוֹ חֲכָמִים: 'אִין בֵּית הַבְּלִיעָה מִחֻזִּיק
יוֹתֵר מִבִּיצַת תְּרִנְגָלַת': (לה) תַּנּוּר וְכִירִים. (כלים)
יא) כָּלִים הַמְּטַלְטְלִים הֵם, וְהֵם שֶׁל חֶרֶס יֵשׁ לָהֶן
תוֹף, וְשׁוֹפֵת אֶת הַקִּדְרָה עַל גִּבְּהִי הַחֲלָל, וְשִׁנְיָהֶם

מִסָּאָב הוּא לְכוּן: לט וְאִרִי יָמוֹת
מִן בְּעִירָא דִּי הִיא לְכוּן לְמִיכָל
דִּיקָרַב בְּנִבְלָתָהּ יְהִי מִסָּאָב עַד
רַמְשָׁא: מ וְדִכּוּל מִנְבִּלָתָהּ יִצְבַּע
לְבוּשׁוֹהִי וְיְהִי מִסָּאָב עַד רַמְשָׁא
וְדִיטוֹל יֵת נִבְלָתָהּ יִצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי
וְיְהִי מִסָּאָב עַד רַמְשָׁא: מא וְכָל
רַחֲשָׁא דִּרְחֹשׁ עַל אַרְעָא שְׂקָצָא
הוּא לֹא יִתְאַכֵּל: מב כָּל דְּמִהְלָךְ
עַל מְעוּהִי וְכָל דְּמִהְלָךְ עַל אַרְבַּע
עַד כָּל סְגִיאוֹת רִגְלָאִין לְכָל
רַחֲשָׁא דִּרְחֹשׁ עַל אַרְעָא לֹא
תִיכְלָנוּן אֲרִי שְׂקָצָא אֲנוּן: מג לֹא
תִשְׁקָצוּ יֵת נִפְשִׁיתִיכּוֹן בְּכָל רַחֲשָׁא
דִּרְחֹשׁ וְלֹא תִסְתַּאֲבוּן בְּהוֹן
וְתִסְתַּאֲבוּן פּוֹן בְּהוֹן: מד אֲרִי
אֲנָא יֵי אֱלֹהִיכּוֹן וְתִתְקַדְּשׁוּן וְתִהְיוּן

מִנְבִּלָתָם עָלָיו טַמֵּא הוּא לָכֶם: כס"ו: ס לט וְכִי
יָמוֹת מִן-הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר-הִיא לָכֶם לֹאכְלָהּ
הִנֵּגַע בְּנִבְלָתָהּ יִטַּמֵּא עַד-הָעֶרֶב: מ וְהֵאכֵל
מִנְבִּלָתָהּ יִכְבֹּס בְּגָדָיו וְטַמֵּא עַד-הָעֶרֶב
וְהִנְשֵׂא אֶת-נִבְלָתָהּ יִכְבֹּס בְּגָדָיו וְטַמֵּא עַד-
הָעֶרֶב: כס"ז: מא וְכָל-הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל-הָאָרֶץ
שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל: כס"ח: מב כָּל הוֹלֵךְ עַל-גָּחֹן
וְכָל ׀ הוֹלֵךְ עַל-אַרְבַּע עַד כָּל-מְרִבָּה רִגְלִים
לְכָל-הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל-הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם
כִּי-שֶׁקֶץ הֵם: כס"ט: מג אֶל-תִּשְׁקָצוּ אֶת-נִפְשֵׁיתִיכֶם
בְּכָל-הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ וְלֹא תִטַּמְאוּ בָּהֶם
וְנִטְמַתֶּם בָּם: כס"י: מד כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם

רש"י

וְשָׂרָצוּ, הָרִי נֶאֱסָרוּ: לֹא יֵאָכֵל. לְחִיב עַל הַמֵּאכִיל
כְּאוֹכֵל. וְאִין קְרוֹי "שָׂרֵץ" אֵלָּא דְּכַר נִמּוּךְ קָצֵר
רִגְלִים שְׂאִינוּ נִרְאָה אֵלָּא כְּרוֹחֶשׁ וְנָד: (מב) הוֹלֵךְ
עַל-גָּחֹן. זֶה נֶחֱשׁ. וְלִשׁוֹן "גָּחֹן", שְׂחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ
שָׁח וְנוֹפֵל עַל מַעְיוֹ: כָּל הוֹלֵךְ. לְהִבִּיא הַשְּׁלִשׁוּלִין
וְאֵת הַדּוֹמָה לְדּוֹמָה: הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע. זֶה עֶקְרָב:
כָּל. לְהִבִּיא אֵת הַחִפּוּשִׁית אֲשֶׁר כִּרְבִּי"ט בְּלַע"ז וְאֵת
הַדּוֹמָה לְדּוֹמָה: מְרִבָּה רִגְלִים. זֶה נָדָל, שָׂרֵץ שֶׁיֵּשׁ
לוֹ רִגְלִים מֵרָאשׁוֹ וְעַד זַנְבוֹ לְכָאן וּלְכָאן וְקוֹרִין
צִינְטִפִיד"ש: (מג) אֶל-תִּשְׁקָצוּ. בְּאִכִּילָתוֹ, שְׂחִירִי
כְּתִיב: "נִפְשֵׁיתִיכֶם", וְאִין שְׂקוּץ נֶפֶשׁ בְּמַגַּע. וְכֵן
וְלֹא תִטַּמְאוּ, בְּאִכִּילָתָם: וְנִטְמַתֶּם בָּם. אִם אֲתֶם
מִטַּמְאִין בָּהֶם בְּאָרֶץ, אַף אֲנִי מִטַּמֵּא אֲתֶכֶם בְּעוֹלָם
הַבָּא וּבִישִׁיבַת מַעְלָה: (מד) כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.
כְּשֶׁם שְׂאֲנִי קְדוֹשׁ, שְׂאֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, כְּפֹה:
וְהִתְקַדְּשֶׁתֶם, קְדָשׁוֹ אֵת עֲצָמְכֶם לְמִשָּׁה: וְהִייתֶם
קְדָשִׁים. לְפִי שְׂאֲנִי אֶקְדָּשׁ אֲתֶכֶם לְמַעְלָה וּבְעוֹלָם

(לט) בְּנִבְלָתָהּ. (חולין קיח. ת"כ) וְלֹא בְּעֲצָמוֹת
וְגִידִים, וְלֹא בְּקַרְנִים וְטַלְפִּים, וְלֹא בְּעוֹר:
(מ) וְהִנְשֵׂא אֶת-נִבְלָתָהּ. חֲמוּרָה טַמְאָת מִשָּׂא
מִטַּמְאָת מַגַּע, שֶׁהִנְשֵׂא מִטַּמֵּא בְּגָדִים, וְהִנְגַּע אִין
בְּגָדָיו טַמְאִין, שְׂלֵא נֶאֱמַר בוֹ: "יִכְבֹּס בְּגָדָיו":
וְהֵאכֵל מִנְבִּלָתָהּ. יָכוֹל תִּטַּמְאֲנוּ אִכִּילָתוֹ? כִּשְׁהוּא
אוֹמֵר בְּנִבְלָת עוֹף טְהוֹר: (לָקֵמן כב) "נִבְלָה וְטִרְפָּה
לֹא יֵאָכֵל לְטַמְאָה-בָּהּ", אוֹתָהּ מִטַּמְאָה בְּגָדִים
בְּאִכִּילָתָהּ, וְאִין נִבְלָת בְּהֵמָה מִטַּמְאָה בְּגָדִים
בְּאִכִּילָתָהּ בְּלֹא מִשָּׂא, כְּגוֹן: אִם תִּחַבָּה לוֹ חִבְרוֹ
בְּבֵית הַבְּלִיעָה; אִם-כֵּן מַה תִּלְמוּד לומר "הֵאכֵל"?
לִתֵּן שְׂעוֹר לְנוֹשָׂא וְלִנְגוּעַ כְּדִי אִכִּילָהּ, וְהוּא כְּזִית
(נדה מב): וְטַמֵּא עַד-הָעֶרֶב. אַף-עַל-פִּי שֶׁטָּבֵל,
צָרִיךְ הָעֶרֶב שְׂמֵשׁ: (מא) הַשָּׂרֵץ עַל-הָאָרֶץ.
(חולין סז) לְהוֹצִיא אֶת הַיְּתוּשִׁין שֶׁבְּפִלִּיסִין
וְשֶׁבְּפוֹלִין וְאֵת הַזִּיזִים שֶׁבְּעֲדָשִׁים, שְׂחִירִי לֹא שָׂרָצוּ
עַל הָאָרֶץ אֵלָּא בְּתוֹךְ הָאָכֵל, אֲכָל מִשְׁיָצָאוֹ לְאוֹר

קדישין ארי קדיש אָנא וְלֹא
תִּסָּאבִין ית נִפְשָׁתִיכוֹן בְּכָל רַחֲשָׁא
דְּרַחֲשׁ עַל אַרְעָא: מַה אַרִי אָנא
יִי דִּאֲסָק יִתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
לְמַהוּי לְכוֹן לְאַלֶּה וְתַהוּן קְדִישִׁין
אַרִי קְדִישׁ אָנא: מו דָּא אוֹרִיתָא
דְּבַעֲיָרָא וְדַעוּפָא וְדָכֵל נִפְשָׁתָא
חִיתָא דְּרַחֲשָׁא בְּמִיָּא וְלָכֵל נִפְשָׁא
דְּרַחֲשָׁא עַל אַרְעָא: מז לְאַפְרָשָׁא
בִּין מִסָּאבָא וּבִין דְּכִנָּא וּבִין חִיתָא
דְּמִתְאַכְלָא וּבִין חִיתָא דִּי לֹא
מִתְאַכְלָא: פ פ פ

כס"י: פפפ צ"א פסוקים עברי"ה סימן.

וְהִתְקַדְּשְׁתֶּם וְהִיִּיתֶם קְדִישִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי
וְלֹא תִטְמְאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הָשָׂרָן
הֶרְמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ כס"י: מַה כִּי אֲנִי יְהוָה
הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵהִיִּת לָכֶם
לְאֱלֹהִים וְהִיִּיתֶם קְדִישִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי כס"י:
מו זֹאת תֹּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכָל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה
הֶרְמֵשֶׁת בַּמִּים וְלָכֵל־נֶפֶשׁ הַשָּׂרָצַת עַל־
הָאָרֶץ: מז לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר וּבֵין
הַחַיָּה הַנֹּאכְלָת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֹאכַל

רש"י

היא גביהו, והוא לשון "מעלה": תורה מו
(מז) להבדיל. לא בלבד השונה, אלא שתהא
יודע ומפיר ובקי בהן: בין הטמא ובין הטהור.
צריך לומר בין חמור לפרה? והלא כבר
מפרשים הם? אלא בין טמאה לך לטהורה לך,
בין נשחט חציו של קנה לנשחט רבו: ובין
החיה הנאכלת. צריך לומר בין צבי לערוד?
והלא כבר מפרשים הם? אלא בין שנולדו בה
סימני טרפה כשרה, לנולדו בה סימני טרפה
פסולה: חסלת פרשת שמיני

הבא: ולא תטמאו וגו'. לעבר עליהם בלאוין
הרבה; וכל לאו - מלקות. והו שִׁאֲמָרוּ בְּגִמְרָא:
אכל פוטיטא - לוקה ארבע, נמלה - לוקה
חמש, צרעה - לוקה שש: (מה) כי אני ה'
המעלה אתכם. על מנת שתקבלו מצותי
העליתי אתכם. [דבר אחר: "כי אני ה' המעלה
אתכם", בכלן פתיב: "הוצאתי", וכאן פתיב:
"המעלה". תנא דבי רבי ישמעאל: אלקמלא לא
העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל שאין
מטמאין בשרצים כשאר אמות - דים, ומעליותא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עין־חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה
עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת
שליש התחנות של הספר תורה.

סדר מצות הדלקת נרות ליום ראשון של פסח ושבת חול המועד

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחול"ל נותנים בערב החג הראשון גם עבור היום השני). אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

ערב יום טוב הראשון של פסח

יש להדליק – בחול"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של חג הפסח).

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחֲחִינּוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

בחול"ל ליל שני של חג הפסח

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, הדלקת הנרות נעשית אך ורק על ידי העברה מאש הדלוקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחֲחִינּוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

ערב שבת קודש חול המועד פסח

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

לוח לשבוע שבת חול המועד פסח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	6:32	6:24	9:05	9:00	9:37	9:32	10:40	10:36	19:00	19:04	19:24	19:28	18:44	19:38
חיפה (ק)	6:30	6:23	9:04	8:59	9:36	9:31	10:39	10:35	19:00	19:05	19:25	19:29	18:34	19:38
ירושלים (ק)	6:28	6:21	9:03	8:58	9:34	9:30	10:38	10:34	19:00	19:04	19:25	19:29	18:24	19:36
תל אביב (ק)	6:33	6:25	9:05	9:00	9:37	9:33	10:40	10:37	19:00	19:04	19:24	19:28	18:43	19:39
אוסטריה וינה (ק)	6:38	6:25	9:15	9:08	9:47	9:40	10:51	10:46	19:22	19:31	19:52	20:01	19:12	20:15
אוסטרליה מלבורן (ק)	7:27	7:32	9:52	9:54	10:24	10:26	11:24	11:25	19:23	19:14	19:49	19:40	18:58	19:50
אוקראינה אודסה (ק)	6:43	6:31	9:18	9:11	9:51	9:44	10:55	10:49	19:22	19:31	19:51	20:00	19:11	20:04
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	6:24	6:11	9:00	8:53	9:33	9:25	10:37	10:32	19:07	19:16	19:37	19:46	18:56	19:50
אוק. ז'יטומיר (ק)	6:49	6:36	9:25	9:18	9:58	9:51	11:02	10:57	19:33	19:42	20:04	20:13	19:23	20:17
אוקראינה קייב (ק)	6:40	6:27	9:18	9:10	9:50	9:42	10:54	10:49	19:26	19:36	19:57	20:07	19:16	20:11
אוקראינה דונייצק (ק)	6:13	6:00	8:49	8:42	9:21	9:14	10:26	10:20	18:56	19:05	19:26	19:35	18:45	19:39
איטליה מילאנו (ק)	7:09	6:57	9:44	9:38	10:17	10:10	11:21	11:16	19:49	19:57	20:17	20:25	19:37	20:39
אקוואדור קיטו (ח)	6:08	6:06	8:42	8:40	9:12	9:10	10:14	10:12	18:30	18:28	18:51	18:49	18:10	18:53
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:01	7:05	9:25	9:26	9:57	9:59	10:58	10:58	18:56	18:47	19:20	19:12	18:31	19:23
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	7:51	7:57	10:17	10:19	10:48	10:50	11:49	11:50	19:49	19:39	20:15	20:05	19:22	20:09
ארה"ב בולטימור (ק)	6:55	6:45	9:29	9:23	10:01	9:56	11:05	11:00	19:29	19:34	19:55	20:01	19:15	20:05
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	6:43	6:33	9:18	9:12	9:50	9:44	10:54	10:49	19:20	19:26	19:47	19:53	19:07	20:04
ארה"ב ג'רסי (ק)	6:44	6:34	9:18	9:12	9:50	9:45	10:54	10:50	19:19	19:26	19:46	19:52	19:07	20:04
ארה"ב דטרויט (ק)	7:18	7:08	9:54	9:48	10:26	10:20	11:30	11:25	19:57	20:04	20:24	20:31	19:45	20:43
ארה"ב הווסטן (ק)	7:13	7:06	9:45	9:41	10:18	10:13	11:21	11:17	19:40	19:44	20:04	20:08	19:25	20:17
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:42	6:34	9:16	9:11	9:48	9:43	10:51	10:47	19:14	19:19	19:39	19:44	19:00	19:53
ארה"ב מיאמי (ק)	7:14	7:08	9:45	9:41	10:18	10:14	11:21	11:17	19:38	19:41	20:01	20:04	19:22	20:13
ארה"ב ניו הייבן (ק)	6:40	6:30	9:14	9:08	9:46	9:40	10:50	10:45	19:14	19:21	19:41	19:48	19:02	20:01
ארה"ב שיקאגו (ק)	6:36	6:25	9:12	9:06	9:44	9:38	10:48	10:43	19:16	19:23	19:43	19:50	19:04	20:01
בוליביה לא פאס (ח)	6:29	6:30	9:02	9:01	9:31	9:31	10:33	10:32	18:46	18:42	19:08	19:03	18:25	19:07
בלגיה אנטוורפן (ק)	7:25	7:12	10:02	9:54	10:35	10:27	11:39	11:33	20:10	20:20	20:42	20:52	20:01	21:09
בלגיה בריסל (ק)	7:25	7:11	10:02	9:55	10:34	10:27	11:39	11:33	20:12	20:21	20:43	20:53	20:02	21:09
בלרוס ליובאוויטש (ק)	6:35	6:20	9:14	9:06	9:46	9:38	10:51	10:45	19:28	19:39	20:02	20:14	19:20	20:18
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:09	6:11	8:36	8:37	9:08	9:08	10:09	10:09	18:14	18:08	18:37	18:31	17:51	18:37
ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)	5:55	5:57	8:23	8:23	8:54	8:54	9:55	9:55	18:01	17:55	18:23	18:17	17:38	18:24
בריטניה לונדון (ק)	6:42	6:28	9:20	9:12	9:52	9:44	10:56	10:51	19:30	19:40	20:02	20:12	19:21	20:28
בריטניה מנצ'סטר (ק)	6:49	6:35	9:28	9:20	10:00	9:52	11:05	10:59	19:40	19:51	20:13	20:24	19:31	20:42
גרמניה ברלין (ק)	6:48	6:34	9:26	9:18	9:58	9:50	11:03	10:57	19:36	19:47	20:08	20:19	19:27	20:23
גרמניה פרנקפורט (ק)	7:07	6:54	9:45	9:38	10:17	10:09	11:22	11:16	19:55	20:04	20:26	20:35	19:45	20:39
הודו בומביי (ח)	6:34	6:29	9:04	9:01	9:37	9:34	10:39	10:37	18:53	18:55	19:15	19:17	18:37	19:21
הודו פונה (ח)	6:29	6:24	9:00	8:57	9:32	9:29	10:35	10:32	18:51	18:52	19:13	19:14	18:34	19:18
הונגריה בודפשט (ק)	6:28	6:16	9:04	8:58	9:37	9:30	10:41	10:36	19:10	19:19	19:40	19:48	18:59	19:52
טורקיה איסטנבול (ק)	6:52	6:42	9:26	9:20	9:59	9:53	11:02	10:58	19:27	19:33	19:54	20:00	19:14	20:04
יוון אתונה (ק)	7:14	7:05	9:48	9:42	10:20	10:15	11:24	11:19	19:47	19:52	20:12	20:18	19:33	20:22
מולדובה קישינב (ק)	6:50	6:38	9:25	9:19	9:58	9:51	11:02	10:57	19:30	19:38	19:59	20:08	19:19	20:12

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו מ. סיטי (ק)	6:21	6:26	9:02	8:58	9:32	9:29	9:35	9:32	18:57	18:59	19:19	19:21	18:40	19:25
ניו זיילנד קריסטצ'רץ'(ח)	6:46	6:39	9:02	9:04	9:35	9:37	10:34	10:36	18:29	18:19	18:57	18:46	18:01	18:50
נפאל קטמנדו (ח)	5:47	5:53	8:28	8:24	8:59	8:55	10:03	9:59	18:25	18:28	18:48	18:51	18:09	18:55
סינגפור סינגפור (ח)	7:02	7:04	9:32	9:30	10:05	10:03	11:06	11:05	19:16	19:14	19:37	19:35	18:56	19:39
פולין ורשא (ק)	6:02	6:16	8:55	8:47	9:27	9:19	10:32	10:26	19:06	19:17	19:39	19:49	18:57	19:53
פרו לימה (ח)	6:11	6:10	8:37	8:36	9:10	9:09	10:11	10:10	18:16	18:12	18:37	18:33	17:55	18:37
צרפת ליאון (ק)	7:14	7:25	10:02	9:55	10:34	10:27	11:38	11:33	20:07	20:15	20:36	20:44	19:56	20:57
צרפת פריז (ק)	7:21	7:33	10:11	10:04	10:43	10:36	11:47	11:42	20:19	20:28	20:49	20:58	20:08	21:12
קולומביה בוגוטה (ח)	5:47	5:50	8:23	8:21	8:54	8:51	9:56	9:54	18:13	18:12	18:34	18:33	17:54	18:37
קנדה טורונטו (ק)	6:52	7:03	9:39	9:33	10:11	10:04	11:15	11:10	19:43	19:50	20:11	20:18	19:31	20:30
קנדה מונטריאול (ק)	6:27	6:39	9:15	9:09	9:47	9:41	10:51	10:46	19:20	19:28	19:49	19:57	19:09	20:10
קפריסין לרנקה (ק)	6:29	6:37	9:09	9:04	9:42	9:37	10:45	10:41	19:04	19:09	19:29	19:34	18:50	19:38
רוסיה מוסקבה (ק)	6:51	7:07	9:48	9:39	10:19	10:10	11:24	11:18	20:04	20:16	20:38	20:51	19:56	21:08
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ק)	6:54	7:06	9:42	9:35	10:14	10:08	11:19	11:13	19:47	19:55	20:16	20:25	19:36	20:29
שווייץ ציריך (ק)	6:57	7:09	9:47	9:40	10:18	10:11	11:22	11:17	19:54	20:02	20:23	20:32	19:43	20:45
תאילנד בנגקוק (ח)	6:10	6:14	8:44	8:41	9:17	9:14	10:19	10:16	18:32	18:32	18:53	18:54	18:14	18:58

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק: כל ליל ג' טו בו

אגרות קודש

ב"ה, י"א ניסן, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מה' ניסן עם הפ"נ המוסגר בו, הנה קראתיו היום על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע. ומ"ש בהנוגע לשיעורי אשר אין לו פה להשיב כו', הנה אפילו את"ל שצודק הוא בכל הסיבות שפורטם במכתבו, הנה ידוע פסק תוה"ק אשר אף שאונס רחמנא פטרי', הנה כמאן דעביד לא אמרינן, ובפרט כיון שעל פשעים תכסה אהבה, וידוע הערמת הקלוגינקער כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר הנה גם סיבות הנ"ל טעונים בדיקה, ויה"ר שעכ"פ מכאן ולהבא כל יחסר המזג.

בנועם קבלתי ברכתו וכהבטחת הקב"ה הנה כל המברך יתברך, ויחוג הוא וכל ב"ב שיחיו את חג המצות הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה בכשרות ובשמחה ויבשר טובות אודות כל אלו הנזכרים במכתבו.

בברכת החג.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפרך פלאיב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומפל'פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרה (אולגה) בת תמר**

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il